

ทยฺยรฏฺฐสฺส เตปิฏกำ

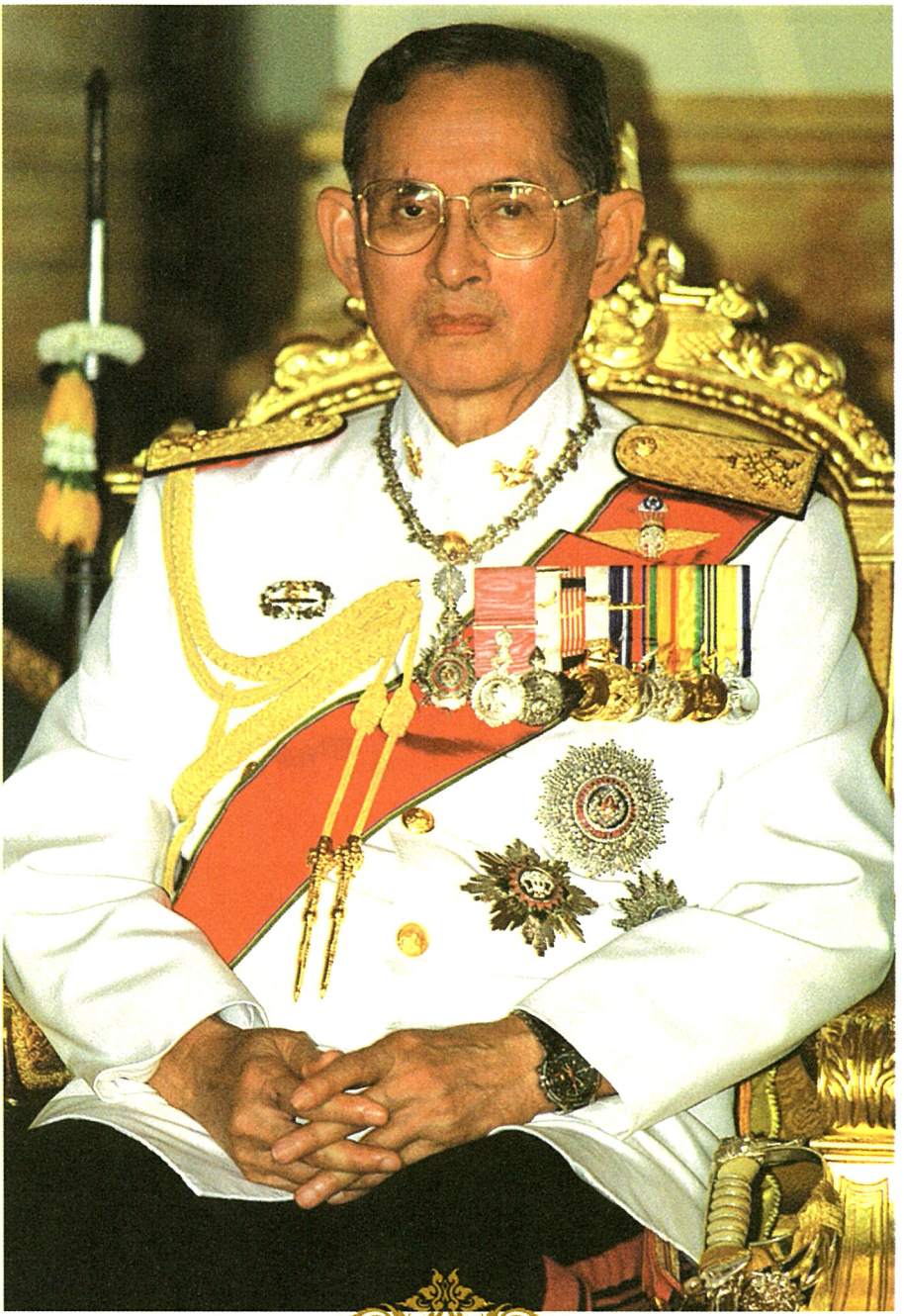
๒๕๔๙ พุทฺธวสฺเส

สุตฺตนฺตปิฏเก องฺคุตฺตรนิกายสฺส เอกกนิปาต – ทุกนิปาต – ติกนิปาตปาลิ ปาลิวิโสธกตฺเถเรหิ วิโสธิตา

ภูมิพลสฺส ปรมินฺทมหาราชวรสฺส
ปริปุณฺณสฏฺฐิวสฺเส สิริรชฺชมงฺคลมหกมฺมกาเล
ทยฺยสงฺฆมหาเถรสมาคเมน มุทฺทาปิตา

๒๐

ที่ระลึกในโอกาสพิธีรายสมบัติครบ ๖๐ ปี พุทธศักราช ๒๕๔๙

คำนำ

มหาเถรสมาคม ได้ปรารภการจัดกิจกรรมร่วมงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ในปีพุทธศักราช ๒๕๔๙ แล้วมีมติให้จัดพิมพ์พระไตรปิฎกทั้งภาษาบาลีและภาษาไทย เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการผู้มีความรู้และทรงธรรมวินัยพิจารณาตรวจสอบแก้ไขต้นฉบับให้ถูกต้อง โดยใช้พระไตรปิฎกฉบับสังคายนา ในพระบรมราชูปถัมภ์ ปีพุทธศักราช ๒๕๓๐ เป็นต้นฉบับ เพราะได้ตระหนักถึงความสำคัญของพระไตรปิฎกในฐานะเป็นพระบรมศาสดาแทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งพระมหากษัตริย์ไทยและประชาชนชาวไทยได้นับถือพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติไทย และพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ทรงเป็นพุทธมามกะและเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภกมาโดยตลอด ดังที่ปรากฏเป็นหลักฐาน เช่น

ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง หลักที่ ๑ ด้าน ๒ *"คนเมืองสุโขทัยนี้มักทาน มักทรงศีล มักโอยทาน พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองสุโขทัยนี้ ทั้งชาวแม่ชาวเจ้า ท่วยปั่ว ท่วยนาง ลูกเจ้าขุน ทั้งสิ้นทั้งหลาย ทั้งผู้ชาย ทั้งผู้หญิง ฝูงท่วย มีศรัทธาใน***พระพุทธศาสนา** *ทรงศีลเมื่อพรรษาทุกคน เมื่อออกพรรษากรานกฐินเดือนหนึ่งจึงแล้ว..."*

พระบรมสัตยาธิฏฐานของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ที่ตรัสประกาศแก่เทพยดาทั้งปวงว่า *"ให้บังเกิดมาในประยูรมหาเศวตฉัตร จะให้บำรุง***พระพุทธศาสนา** *ไฉนจึงมิช่วยให้สว่างแลเห็นข้าศึกเล่า" พอตกพระโอษฐ์ลง พระพายก็พัดควันอันเป็นหมอกมืดนั้นสว่างไป...*

น้ำพระราชหฤทัยและพระราชดำรัสของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช *"พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ จะให้เราเข้ารีตดังนั้นหรือ เรื่องนี้เป็นเรื่องใหญ่มาก เพราะในราชวงศ์ของเราก็นับถือ***พระพุทธศาสนา***มาช้านานแล้ว จะให้เปลี่ยน*

ศาสนา อย่างนี้เป็นการยากอยู่ และถ้าพระเจ้าผู้สร้างฟ้าสร้างดินจะต้องการให้คนทั่วโลกได้นับถือศาสนาอันเดียวกันแล้ว พระเจ้ามิจัดการให้เป็นเช่นนั้นเสียแล้วหรือ?" "จริงอยู่ เมื่อฟอลคอนในเวลาหมอบอยู่ข้างพระบาทเจ้ากรุงสยามได้แปลคำชักชวนที่พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ได้รับสั่งมากับราชทูตนั้น ฟอลคอนก็กลัวจนตัวสั่น และสมเด็จพระนารายณ์ทรงพระกรุณาโปรดให้อภัยแก่ฟอลคอน แต่ก็ได้รับสั่งว่า **ได้ทรงนับถือศาสนาอันได้นับถือต่อ ๆ กันมาถึง ๒,๒๒๙ ปีแล้ว เพราะฉะนั้น ที่จะให้พระองค์เปลี่ยนศาสนาเสียนั้นเป็นการที่พระองค์จะทำไม่ได้"**

พระราชปณิธานของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

"อันตัวพ่อ ชื่อว่า พระยาตาก
ทนทุกข์ยาก กู้ชาติ พระศาสนา
ถวายแผ่นดิน ให้เป็น พุทธบูชา
แด่พระศาสนา สมณะ พระพุทธโคดม
ให้ยืนยง คงถ้วน ห้าพันปี
สมณะพราหมณ์ชี ปฏิบัติ ให้พอสม
เจริญสมถะ วิปัสสนา พ่อชื่นชม
ถวายบังคม รอยบาท พระศาสดา
คิดถึงพ่อ พ่ออยู่ คู่กับเจ้า
ชาติของเรา คงอยู่ คู่พระศาสนา
พุทธศาสนา อยู่ยง คู่องค์กษัตรา
พระศาสดา ฝากไว้ ให้คู่กัน"

พระราชปณิธานของพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

"ตั้งใจจะอุปถัมภก ยอยกพระพุทธศาสนา
ป้องกันขอบขัณฑสีมา รักษาประชาชนและมนตรี"

พระราชศรัทธาของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย *"ศุภมัสดุ ๑๐๗๙ ศก... พระบาทสมเด็จบรมธรรมิกมหาราชารามาธิราช บรมนารถบรมบพิตร พระพุทธเจ้าอยู่หัว...* **ทรงพระราชศรัทธาจะยกรื้อวิสาขบูชามหายัญพิธี** *อันขาดประเพณีมานั้นให้กลับคืนเจียรฐิติกาล ปรากฏสำหรับแผ่นดินสืบไปจะให้เป็นอัตตัตถประโยชน์และปรัตถประโยชน์ ทรงพระราชศรัทธาจะให้สัตว์โลก ข้าขอบขัณฑเสมาทั้งปวงจำเริญอายุและอยู่เย็นเป็นสุขปราศจากทุกข์ภัยในชั่วนี้แลชั่วหน้า..."*

น้ำพระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว *"ด้วยกำลังทรงพระมหากรุณาเมตตากับไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินเป็นอันมาก ทรงพระกรุณาดำรัสให้จดหมาย (คือ จด) กระแสพระราชโองการปฏิญาณยกพระนาม* **พระรัตนตรัยสรณาคมน์อันอุดมเป็นประธานพยานอันยิ่ง** *ให้เห็นความจริงในพระบรมหฤทัย แล้วทรงพระราชดำรัสยอมอนุญาตให้เจ้าพระยาพระคลังว่าที่สมุหพระกลาโหม พระยาศรีพัฒน์รัตนราชโกษา พระยาราชสุภาวดีกับขุนนางผู้น้อยทั้งปวง จงมีความสโมสรสามัคคีรสปรึกษาพร้อมกัน เมื่อเห็นว่าพระบรมวงศานุวงศ์พระองค์ใดที่มีวัยวุฒิปรีชารอบรู้ราชานุวัตร* **จะเป็นศาสนูปถัมภกยกพระบวรพุทธศาสนา** *แลจะปกป้องไพร่ฟ้าอาณาประชาราษฎร์รักษาแผ่นดินให้เป็นสุขสวัสดิ์โดยยิ่ง เป็นที่ยินดีแก่มหาชนทั้งปวงได้ก็สุดแท้แต่จะเห็นดีประนีประนอมพร้อมใจกัน ยกพระบรมวงศานุวงศ์พระองค์นั้นขึ้นเสวยมไหสวรรยาธิปัตย์ราชสืบสันตติวงศ์ดำรงราชประเพณีต่อไปเถิด อย่าได้กริ่งเกรงพระราชอัธยาศัยเลย เอาแต่ให้ได้เป็นสุขทั่วหน้า อย่าให้เกิดการรบราฆ่าฟันกันให้ได้ความทุกข์ร้อนแก่ราษฎร..."*

พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงประกาศพระราชทานส่วนพระราชกุศลในการที่ทรงบริจาคเพชรใหญ่ประดับพระอุณาโลมพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร *"การพระราชบริจาคอันนี้ทรงพระราชดำริ เห็นว่าไม่ขัดขวางเป็นเหตุให้ท่านผู้ใดขุ่นเคืองขัดใจเลย* **พระนครนี้เป็น**

ถิ่นที่ของคนนับถือพระพุทธศาสนามาแต่เดิม ไม่ใช่แผ่นดินของศาสนาอื่น *คนที่ถือศาสนาอื่นมาแต่อื่นก็ดี อยู่ในเมืองนี้ก็ดี จะโทมนัสน้อยใจด้วยริษยาแก่พระพุทธศาสนาเพราะบูชาอันนี้ไม่ได้ ด้วยไม่ใช่เมืองของศาสนาตัวเลย ถ้าโทมนัสก็ชื่อว่าโลภล่วงเกินไป...”*

พระราชปฏิญาณและพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยมหาราช *“ข้าพเจ้าจะไม่มีจิตยินดีน้อมไปในศาสดาอื่นนอกจาก***สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า** *และพระธรรมอันพระองค์ได้ตรัสรู้ชอบดีแล้ว* **กับทั้งพระสงฆ์หมู่ใหญ่** *อันได้ประพฤติตามคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นเลยเป็นอันขาด จนตราบกว่าสิ้นชีวิต...”*

พระราชนิพนธ์และพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว “พระพุทธศาสนา*เป็นศาสนาสำหรับชาติเรา เราจำเป็นต้องถือด้วยความกตัญญูต่อบิดา มารดา และต้นโคตรวงศ์ของเรา... เมื่อรู้สึกแน่นอนแล้วว่า ศาสนาในสมัยนี้เป็นของที่แยกจากชาติไม่ได้... ถ้าข้าพเจ้าจะขอแก่ท่านทั้งหลายว่า* **พุทธศาสนาเป็นของไทย** เรามาชวนกันนับถือ**พระพุทธศาสนา***เถิด...* **ผู้ที่แปลงศาสนา คนเขาดูถูกยิ่งเสียกว่าผู้ที่แปลงชาติ...** *เพราะเหตุฉะนั้น เป็นความจำเป็นที่เราทั้งหลายผู้เป็นไทย จะต้องมั่นอยู่ในศาสนาพระพุทธซึ่งเป็นศาสนาสำหรับชาติเรา...”* และพระองค์ได้พระราชทานความหมายแห่งไตรรงค์ไว้ดังนี้

“ขอร่ำรำพรรณบรรยาย ความคิดเครื่องหมาย
แห่งสีทั้งสามงามถนัด
ขาวคือบริสุทธิ์ศรีสวัสดิ์ **หมายพระไตรรัตน์**
และธรรมะคุ้มจิตไทย...”

พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว *“แต่บ้านเมืองในลานนาถึงกาลวิบัติ* **พระพุทธศาสนา***ก็เศร้าหมองจนสงฆมณฑล*

*เสื่อมทรามระส่ำระสายมาช้านาน... มาจนถึงรัชกาลสมเด็จพระปิยมหาราช พระบรมชนกนาถของเราจึงได้เริ่มทรงจัดการฟื้น***พระพุทธศาสนาในมณฑลนี้มาโดยทรงพระราชดำริจะให้พุทธจักรและอาณาจักรเจริญรุ่งเรืองสมกับสมัย** *เป็นต้นว่า ในการสั่งสอนประชาชนทั้งหลายให้รัฐบาลเอาเป็นธุระสั่งสอนส่วนคดีโลก ให้พระสงฆ์รับภาระการสั่งสอนส่วนคดีธรรมเป็นอุปการะแก่กัน ดังนี้ สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราชของเราก็ได้โปรดให้จัดการสืบมาโดยทางนั้น"*

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช รัชกาลปัจจุบัน ได้ตรัสพระปฐมบรมราชโองการซึ่งเป็นพระราชปณิธานแก่ปวงชนชาวไทยในพระราชพิธีพระบรมราชาภิเษก เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๙๓ ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ ในพระบรมมหาราชวัง ว่า **"เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม"** ได้มีพระราชดำรัสตรัสลาผนวชต่อพระบรมวงศานุวงศ์ คณะองคมนตรี คณะรัฐมนตรี คณะทูตานุทูต สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และข้าราชการ ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย เมื่อวันที่ ๑๘ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๙๙ ว่า "โดยที่**พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติของเรา** *ทั้งตามความศรัทธาเชื่อมั่นของข้าพเจ้าก็เห็นเป็นศาสนาที่ดีศาสนาหนึ่ง เนื่องในบรรดาสัจธรรมคำสั่งสอนอันชอบด้วยเหตุผล จึงเคยคิดอยู่ว่า ถ้าโอกาสอำนวย ข้าพเจ้าควรจักได้บวชสักเวลาหนึ่งตามราชประเพณี ซึ่งจักเป็นทางสนองพระคุณบุรพการีตามคตินิยมด้วย..."* และได้มีพระราชดำรัสในโอกาสพระสันตะปาปา จอห์น พอล ที่ ๒ เข้าเฝ้า ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๒๗ ว่า **"คนไทยเป็นศาสนิกที่ดีทั่วกัน ส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา อันเป็นศาสนาประจำชาติ"**

การดำเนินงานตรวจชำระสอบทานต้นฉบับพระไตรปิฎกให้คงความบริสุทธิ์แห่งพระบาลีพุทธพจน์ซึ่งเป็นหลักวิชาการทางพระพุทธศาสนาจำเป็นต้องอาศัยความสุขุมคัมภีรภาพด้านความรู้ความชำนาญในภาษาบาลีของพระเถรานุเถระและศาสนบัณฑิตทั้งหลาย จึงนับว่าเป็นงานที่มี

ความสำคัญอย่างยิ่งและเป็นกุศลกิจอันยิ่งใหญ่ที่กระทำได้ยาก ดังนั้น การที่พระเถรานุเถระและศาสนบัณฑิตทั้งหลายมีอิทธิบาทธรรมร่วมกันตรวจชำระสอบทานต้นฉบับพระไตรปิฎกจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี จึงควรแก่การอนุโมทนาสาธุการของบรรดาพุทธบริษัททั้งหลาย เพราะตราบใดที่พระไตรปิฎกยังคงความบริสุทธิ์อยู่ ย่อมเป็นที่มั่นใจได้ว่า ปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธก็ดำรงอยู่ ก่อให้เกิดสันติสุขแก่มวลมนุษยชาติตราบนั้น

ในนามของมหาเถรสมาคม ขอแสดงความชื่นชมยินดีต่อคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ และคณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกที่ได้ดำเนินการจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ นับเป็นการเฉลิมพระเกียรติและถวายเป็นพระราชกุศลแด่ สมเด็จบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ เนื่องในวโรกาสที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ดังกล่าว

ขออานุภาพแห่งมหากุศลอันยิ่งใหญ่ที่เกิดจากการร่วมแรงร่วมใจของพระเถรานุเถระและศาสนบัณฑิตทั้งหลายที่ได้ร่วมกันพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกทั้งภาษาบาลีและภาษาไทยซึ่งถือว่าเป็นพระบรมศาสดาแทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในครั้งนี้ ได้โปรดอภิบาลคุ้มครองรักษาสมเด็จบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ตลอดถึงพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ ให้ทรงพระเกษมสำราญ มีพระชนมายุยิ่งยืนนาน สถิตมั่นเป็นมิ่งขวัญร่มเกล้าของเหล่าพสกนิกรชาวไทยสืบไปตลอดจิรัฐิติกาล เทอญ

สมเด็จพระพุฒาจารย์

(สมเด็จพระพุฒาจารย์)

ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

คำปรารภ

ศาสนธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เดิมทีนั้น เรียกว่า **พระธรรมวินัย** *พระธรรม* ได้แก่คำสั่งสอนที่แสดงหลักความจริงที่ควรรู้และแนะนำหลักความดีที่ควรประพฤติ *พระวินัย* ได้แก่ข้อบัญญัติที่ทรงวางไว้เป็นหลักกำกับความประพฤติให้เป็นระเบียบเรียบร้อยเสมอกัน กาลต่อมาเมื่อพระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพาน พระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ทรงบัญญัติไว้ในกาลโอกาสต่าง ๆ มีความสำคัญยิ่งในฐานะเป็นพระบรมศาสดาแทนพระพุทธองค์ โดยมีหลักฐานปรากฏในมหาปรินิพพานสูตร (ที.ม. ๑๐/๒๑๖) ว่า ขณะที่ทรงพระประชวรจวนจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระพุทธองค์หาได้ทรงตั้งพระสาวกรูปใดรูปหนึ่งไว้ในตำแหน่งพระบรมศาสดาไม่ หากแต่ตรัสกะท่านพระอานนท์พุทธอุปัฏฐากว่า

โย โว อานนฺท มยา ธมฺโม จ วินโย จ เทสิโต ปญฺญตฺโต, โส โว มมจฺจเยน สตฺถา.

แปลความว่า *"ดูก่อนอานนท์ ธรรมและวินัยอันใดที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่พวกเธอ ธรรมและวินัยอันนั้นจักเป็นศาสดาของพวกเธอโดยกาลล่วงไปแห่งเรา"*

จากพระพุทธพจน์นี้เป็นหลักฐานยืนยันถึงความสำคัญของพระธรรมวินัย ซึ่งได้รับการสังคายนารวบรวมประมวลเป็นบทสวดสำหรับสอบทานความถูกต้องมิให้คลาดเคลื่อนไปจากที่พระพุทธองค์ตรัสสั่งสอนจริงด้วยสังฆานุมัติพร้อมกันครั้งแรกโดยพระอรหันตเถระ ๕๐๐ รูป ภายหลังพุทธปรินิพพานได้ ๓ เดือน การสังคายนาพระธรรมวินัยในครั้งแรกนั้นได้ยกเอาพระพุทธพจน์ที่ทรงแสดงโปรดเวไนยสัตว์ตลอดระยะเวลา ๔๕ พรรษา ขึ้นสู่การพิจารณาสอบทานรับรองความบริสุทธิ์ถูกต้องในท่ามกลางสงฆ์ แล้วประมวลจัด

เป็นหมวด ไว้ ๓ หมวดใหญ่ เรียกว่า **พระไตรปิฎก** อันประกอบด้วย *พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก* และ*พระอภิธรรมปิฎก*

พระวินัยปิฎก *หมวดพระวินัย* ว่าด้วยพระพุทธบัญญัติที่ทรงวางหลักความประพฤติและมารยาทอันเป็นแบบอย่างเยี่ยงอารยชนของผู้เข้ามาบวชประพฤติพรหมจรรย์ชั้นสูงในพระพุทธศาสนา เป็นประมวลพระพุทธดำรัสตรัสสั่งสอนเกี่ยวกับศีลหรือสิกขาบทตลอดจนพิธีกรรมและขนบธรรมเนียมของพระสงฆ์ อันเป็นกฎระเบียบที่พระภิกษุและพระภิกษุณีต้องปฏิบัติโดยเคร่งครัด นอกจากนี้ยังได้ประมวลเหตุการณ์พุทธประวัติที่สำคัญๆ นับตั้งแต่แรกตรัสรู้เสวยวิมุตติสุขเป็นต้นไปพร้อมทั้งประวัติการทำสังคายนาไว้ด้วย มี ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ แบ่งออกเป็น ๕ คัมภีร์ คือ *มหาวิภังค์ ภิกขุนีวิภังค์ มหาวรรค จุลลวรรค* และ*ปริวาร* โดยพระไตรปิฎกของไทยเราจัดพิมพ์เป็น ๘ เล่มหนังสือ ในจำนวน ๔๕ เล่ม ได้แก่พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑ ถึงเล่มที่ ๘

พระสุตตันตปิฎก *หมวดพระสูตร* ว่าด้วยประมวลพระธรรมเทศนาตรัสบรรยายธรรมของพระพุทธองค์ที่ตรัสให้เหมาะแก่บุคคลและโอกาส เป็นประมวลหลักพุทธธรรมที่ทรงแสดงโดยบุคลาธิษฐานหรือทรงใช้สมมติโวหารตลอดจนบทคาถาประพันธ์ เรื่องเล่า และเรื่องราวชั้นเดิมที่แสดงถึงประวัติของพระพุทธองค์และพระอรหันตสาวกทั้งหลาย มี ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ แบ่งออกเป็น ๕ คัมภีร์ เรียกว่า *นิกาย ๕* คือ *ทีฆนิกาย มัชฌิมนิกาย สังยุตตนิกาย อังคุตตรนิกาย* และ*ขุททกนิกาย* โดยพระไตรปิฎกของไทยเราจัดพิมพ์เป็น ๒๕ เล่มหนังสือ ในจำนวน ๔๕ เล่ม ได้แก่พระไตรปิฎกเล่มที่ ๙ ถึงเล่มที่ ๓๓

พระอภิธรรมปิฎก *หมวดพระอภิธรรม* ว่าด้วยประมวลพระพุทธพจน์อันเกี่ยวกับหลักปรมัตถธรรมที่เป็นความหมายที่แท้จริงของสรรพสิ่ง เป็นประมวลคำอธิบายหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาล้วน ๆ โดยธรรมาธิษฐาน

คือไม่ยกบุคคล สถานที่ หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ อันเป็นสมมติบัญญัติเข้ามาประกอบความ มี ๔๒,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ แบ่งออกเป็น ๗ คัมภีร์ คือ *ธัมมสังคณี วิภังค์ ธาตุกถา ปุคคลบัญญัติ กถาวัตถุ ยมก* และ*ปัฏฐาน* โดยพระไตรปิฎกของไทยเราจัดพิมพ์เป็น ๑๒ เล่มหนังสือ ในจำนวน ๔๕ เล่ม ได้แก่พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๔ ถึงเล่มที่ ๔๕

พระไตรปิฎก จัดเป็นหนึ่งในพระสัทธรรม ๓ คือปริยัตติสัทธรรมที่ประมวลไว้ซึ่งนวังคสัตถุศาสน์ทั้งหมด เป็นปทัฏฐานให้เกิดปฏิปัตติสัทธรรม คือศีล สมาธิ ปัญญา และนำไปสู่การบรรลุปฏิเวธสัทธรรม คือมรรค ผล นิพพานในที่สุด ดังนั้น จึงถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในทางพระพุทธศาสนา ดังพระปรารภของสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ในคราวจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับสังคายนา ในพระบรมราชูปถัมภ์ พุทธศักราช ๒๕๓๐ ความว่า

> *"พระไตรปิฎกเป็นพระคัมภีร์ที่รวบรวมคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่พระอรหันตสาวกได้รับภารธุระสั่งสอนสืบต่อกันมา เป็นพระคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนา เท่ากับเป็นสัญลักษณ์ของพระบรมศาสดา พระภิกษุสามเณรและพุทธศาสนิกชนผู้สนใจพระพุทธศาสนามีความจำเป็นต้องศึกษาหาความรู้จากพระไตรปิฎก เพราะฉะนั้น คัมภีร์พระไตรปิฎกนี้พระเถรานุเถระแต่ปางก่อนจึงได้ช่วยกันรักษาสืบต่อกันมา ในการสร้างวัดวาอารามสมัยก่อนนั้น จะต้องสร้างหอไตรประจำวัด ซึ่งเป็นที่เก็บรักษาพระไตรปิฎกอันประกอบด้วยคัมภีร์ใบลาน พระภิกษุสามเณรผู้บวชในพระพุทธศาสนาจะเป็นศาสนทายาท ก็จำเป็นต้องศึกษาภาษาบาลีอันเป็นภาษาที่จารึกในคัมภีร์พระไตรปิฎก พร้อมทั้งอรรถกถาฎีกา โยชนา สัททาวิเสส อันเป็นคัมภีร์ประกอบเพื่อให้เข้าใจเนื้อความพระไตรปิฎกนั้น พระมหากษัตริย์ทรงนับถือพระพุทธศาสนาในปางก่อน*

จึงได้ให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาเล่าเรียนหาความรู้ในพระไตรปิฎกนั้นๆ ให้แตกฉาน เพื่อนำเอาความรู้มาสั่งสอนแก่พุทธศาสนิกชน สำหรับในประเทศไทย พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะมาตลอดสาย และได้ทรงให้พระภิกษุสงฆ์ได้ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมคือพระไตรปิฎกนี้สืบต่อกันมา ทรงถือเป็นพระราชกิจสำคัญ มีการสอบพระปริยัติธรรมเพื่อให้พระภิกษุสามเณรได้แสดงความรู้ที่ได้ศึกษาพระไตรปิฎกนั้นๆ และทรงปูนบำเหน็จความสามารถแก่พระภิกษุสามเณรผู้สอบไล่ได้พระปริยัติธรรม ซึ่งทุกวันนี้ได้ขยายวงกว้างออกมาเป็นการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม แผนกบาลีสนามหลวง ตลอดจนพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์ให้พระภิกษุสามเณรผู้ทรงความรู้ทำการสังคายนาพระไตรปิฎก ถือเป็นการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลอันยิ่งใหญ่..."

พระไตรปิฎกของพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทได้รับการนำสืบๆ กันมาด้วย*ภาษามคธ* หรือ*ภาษาบาลี* อันหมายถึงภาษาที่รักษาไว้ซึ่งพระพุทธพจน์โดยวิธีมุขปาฐะหรือมุขบาฐ คือวิธีทรงจำนำสืบต่อ ๆ กันด้วยการสาธยายท่องจำกัน สั่งสอนกันจากปากสู่ปาก หรือวิธีบอกเล่ากล่าวสอนจากอาจารย์สู่ศิษย์โดยโวหารต่างๆ เป็นเวลาถึง ๔ พุทธศตวรรษ จึงได้รับการจารึกเป็นลายลักษณ์อักษรลงในใบลานในคราวสังคายนาครั้งที่ ๕ ในประเทศศรีลังกา เมื่อพุทธศักราช ๔๓๓ ตลอดระยะเวลาดังกล่าวนี้ ถ้าในสมัยใดมีความฟั่นเฝือเลอะเลือนจำกันมาผิด มีข้อบกพร่องผิดพลาดอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือมีคำสอนของลัทธิอื่นเข้ามาปะปนในพระไตรปิฎก อันเป็นเหตุให้พระสงฆ์ประพฤติผิดหลักพระธรรมวินัย บรรดาพระอรหันต์หรือพระมหาเถระในยุคสมัยนั้นๆ ก็จะถือเอาเป็นภารธุระดำเนินการประชุมพระสงฆ์ทำสังคายนาเพื่อสอบทานสวดรับรองความถูกต้องพร้อมกันเป็นครั้ง ๆ โดยประวัติการทำสังคายนานั้น สามครั้งแรกทำในประเทศอินเดีย ครั้งที่ ๔ และครั้งที่ ๕

ทำในประเทศศรีลังกา ซึ่งในการทำสังคายนาครั้งที่ ๕ นี้เอง พระเถระสังคีติกาจารย์ทั้งหลายได้คำนึงถึงว่า *"ในอนาคต กุลบุตรคงมีศรัทธาน้อยลง และปัญญาที่จะทรงจำพระธรรมวินัยสืบอายุพระพุทธศาสนาคงน้อยลงด้วย ควรที่คณะสงฆ์จะสังคายนาพระธรรมวินัยแล้วลงบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร"* เพราะประจักษ์ที่พวกทมิฬไม่นับถือพระพุทธศาสนา ซึ่งปกครองประเทศศรีลังกาแล้วทำให้เกิดภัยพิบัติอย่างใหญ่หลวงต่อพระพุทธศาสนา เป็นเหตุให้พระภิกษุสาวกทั้งหลายต่างพากันปลีกตนไปอยู่ตามป่าเขาอย่างลำเค็ญ มีความฝืดเคืองด้วยภิกษาหาร ต้องอดทนอยู่อย่างลำบากถึง ๑๒ ปี แต่ท่านเหล่านั้นหาคำนึงถึงความลำบากทางกายของตนไม่ ต่างช่วยกันทรงจำพระไตรปิฎกท่านละหนึ่งนิกายบ้าง สองนิกายบ้าง ถึงแม้ไม่มีอะไรจะฉันเป็นภัตตาหาร ก็ฉันใบไม้แทน เพื่อให้ร่างกายมีกำลังทรงอยู่เพียงเพื่อสาธยายท่องบ่นทบทวนพระไตรปิฎกที่ทรงจำไว้นั้น ทั้งนี้เพื่อมิให้พระไตรปิฎกที่ทรงจำไว้นั้นสูญไปพร้อมกับชีวิตของท่าน เพราะขณะนั้นพระภิกษุสาวกที่ทรงจำพระไตรปิฎกได้มีจำนวนน้อยเต็มที บางท่านเกิดเตโชธาตุในท้องกำเริบก็ต้องนอนเอาทรายกลบท้อง เพื่อให้ดูดความร้อนจากร่างกายแล้วสาธยายทบทวนพระไตรปิฎกนั้นมิให้ลืมเลือนสูญหายไป เมื่อได้ประจักษ์ชัดถึงการทรงจำพระไตรปิฎกด้วยวิธีมุขปาฐะว่าไม่อาจจะรักษาพระไตรปิฎกไว้ได้ต่อไป จึงได้มีมติจารึกพระไตรปิฎกลงในใบลานเป็นลายลักษณ์อักษรด้วยภาษามคธ พร้อมทั้งจารึกอรรถกถา (คัมภีร์อธิบายความแห่งพระไตรปิฎก) ด้วยภาษาสิงหล แล้วนำสืบเผยแผ่ไปยังประเทศต่างๆ ที่นับถือพระพุทธศาสนา และต่อมาเมื่อวิทยาการด้านการพิมพ์เจริญขึ้น ได้มีการพิมพ์พระไตรปิฎกเป็นรูปเล่มหนังสือ โดยใช้อักษรของประเทศนั้น ๆ จึงปรากฏเป็นพระไตรปิฎกฉบับอักษรสิงหล ฉบับอักษรเทวนาครี ฉบับอักษรพม่า ฉบับอักษรขอม ฉบับอักษรไทย ฉบับอักษรโรมัน ฉบับอักษรมอญ เป็นต้น และเมื่อจะจัด

พิมพ์หรือจัดสร้างซ้ำแต่ละครั้งเนื่องในวโรกาสสำคัญๆ ก็จะมีการสังคายนาตรวจชำระสอบทานเพื่อคงความบริสุทธิ์บริบูรณ์โดยการนำคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับอักษรต่าง ๆ มาเทียบเคียงกัน ตรวจสอบให้ลงกันสมกันเป็นสำคัญ โดยมีการจัดทำเครื่องหมายวรรคตอน จัดทำเชิงอรรถแสดงปาฐะที่ต่างกัน พร้อมทั้งจัดทำดัชนีคือปทานุกรม นามานุกรม คาถานุกรม และธัมมประเภทแสดงลำดับหมวดธรรม เพื่อสะดวกในการสืบค้นดังที่ปรากฏในปัจจุบัน

สำหรับประเทศไทย ได้นำพระไตรปิฎกจากประเทศศรีลังกามาสืบทอดศึกษาเล่าเรียนกันโดยลำดับ โดยในส่วนที่เกี่ยวกับการสังคายนาตรวจชำระสอบทานพระไตรปิฎกในประเทศไทย มีประวัติการดำเนินงานในแต่ละยุคสมัยที่พระบุรพมหากษัตริย์ไทยผู้ทรงเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภกและทรงเป็นพุทธมามกะ ทรงโปรดฯ รับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ ดังปรากฏตามหลักฐานที่บันทึกไว้ ดังนี้

ในรัชสมัยของพระเจ้าติโลกราชแห่งเชียงใหม่ ได้มีการสังคายนาพระไตรปิฎกจารึกลงในใบลานด้วยอักษรธรรมล้านนาขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อพุทธศักราช ๒๐๒๐ ต่อมา ในสมัยกรุงธนบุรีเป็นราชธานี สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ภายหลังจากที่ทรงกู้อิสรภาพจัดการบ้านเมืองไทยเสร็จแล้ว ทรงใฝ่พระทัยในการพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ทรงปรารภว่าพระไตรปิฎกกระจัดกระจายเสียหายไปมาก จึงทรงโปรดฯ ให้อัญเชิญพระไตรปิฎกจากเมืองนครศรีธรรมราชซึ่งมีความสมบูรณ์มารวบรวมไว้ที่กรุงธนบุรี เมื่อพุทธศักราช ๒๓๑๓

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานี เมื่อพุทธศักราช ๒๓๓๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ ๑ ทรงโปรดฯ ให้รวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎกในส่วนที่กระจัดกระจายให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นแล้วทรงอาราธนาพระเถรานุเถระและเชิญราชบัณฑิตผู้ทรงความรู้ ให้ทำการสังคายนาตรวจ

ชำระพระไตรปิฎก แล้วทรงโปรดฯ ให้ช่างคัดลอกจำลองพระไตรปิฎกพร้อมทั้งอรรถกถาและฎีกาจารึกด้วยอักษรขอมลงในใบลาน จำนวน ๓,๗๘๖ ผูก พร้อมทั้งปิดทองหีบ ปกหน้า ปกหลัง และกรอบ เรียกว่า *พระไตรปิฎกฉบับทอง* ต่อมา พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ ทรงโปรดฯ ให้มีการซ่อมส่วนคัมภีร์พระไตรปิฎกที่ชำรุดให้สมบูรณ์ และทรงโปรดฯ ให้สร้างฉบับใหม่ขึ้นมาอีก เรียกว่า *ฉบับรดน้ำแดง* แม้ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ก็ทรงโปรดฯ ให้สร้างคัมภีร์พระไตรปิฎก ๕ ฉบับ มี*ฉบับรดน้ำเอก ฉบับเทพชุมนุม* เป็นต้น พร้อมทั้งทรงโปรดฯ ให้อาราธนาพระมหาเถระเข้าไปถวายพระธรรมเทศนาในพระบรมมหาราชวัง โดยให้เรียบเรียงพระไตรปิฎก อรรถกถา และฎีกา เป็นสำนวนพระธรรมเทศนา และในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ก็ทรงโปรดฯ ให้สร้างคัมภีร์พระไตรปิฎกที่ขาดหายไปให้ครบสมบูรณ์ พร้อมทั้งทรงโปรดฯ ให้สร้างฉบับใหม่ขึ้นมาอีก เรียกว่า *ฉบับล่องชาด*

พระไตรปิฎกทั้ง ๔ รัชสมัยแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ดังกล่าวมานี้ยังเป็นภาษาบาลีอักษรขอม ดังนั้น ในปีพุทธศักราช ๒๔๓๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ จึงทรงโปรดฯ ให้มีการสังคายนาชำระพระไตรปิฎกและปริวรรตบาลีอักษรขอมเป็นบาลีอักษรไทย และทรงโปรดฯ ให้จัดพิมพ์เป็นเล่มหนังสือขึ้นเป็นครั้งแรก จำนวน ๓๙ เล่ม รวม ๑,๐๐๐ ชุด เพื่อฉลองในวโรกาสที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๒๕ ปี

ต่อมา พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ทรงมีพระราชประสงค์อุทิศพระราชกุศลถวายแด่พระบรมเชษฐาธิราช พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ จึงทรงโปรดฯ ให้มีการตรวจชำระต้นฉบับที่ขาดหายไปเพิ่มอีกจากที่มีอยู่ ๓๙ เล่ม และจัดพิมพ์เป็น ๔๕ เล่ม จบบริบูรณ์ เพื่อให้เท่ากับจำนวนพรรษาที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญ

พุทธกิจ การตรวจชำระพระไตรปิฎกครั้งนี้คณะสงฆ์กระทำอย่างโอฬารยิ่ง โดยปรับปรุงแก้ไขเครื่องหมายวรรคตอน ใช้เครื่องหมายพินทุแทนยามักการ เริ่มจัดทำตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๔๖๘ จนถึงปีพุทธศักราช ๒๔๗๓ จึงแล้วเสร็จ และเรียกชื่อพระไตรปิฎกฉบับนี้ว่า **สฺยามรฏฺฐสฺส เตปิฏกํ** : *พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ* พิมพ์จำนวน ๑,๕๐๐ ชุด ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่ได้มีการจัดพิมพ์คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับอักษรไทยครบสมบูรณ์ และพระไตรปิฎกบาลีฉบับสยามรัฐนี้ได้มีการพิมพ์ซ้ำสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม พระไตรปิฎกที่ได้รับการตรวจชำระและจัดพิมพ์ทั้งหมดนับแต่สมัยโบราณมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ ๗ เป็นภาษาบาลีหรือภาษามคธ แม้จะได้มีการแปลเป็นภาษาไทยมาช้านานแล้วตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา แต่ก็ยังมิได้มีการแปลอย่างเป็นทางการในนามของคณะสงฆ์ จึงต่อมา ในปีพุทธศักราช ๒๔๘๓ คณะสงฆ์โดยได้รับพระบรมราชูปถัมภ์จากพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล รัชกาลที่ ๘ ได้ประชุมกันดำเนินการแปลพระไตรปิฎกภาษาบาลีเป็นภาษาไทยบริบูรณ์และจัดพิมพ์เป็นครั้งแรก เรียกว่า **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง** โดยแปลตามความในพระไตรปิฎกภาษาบาลี แล้วพิมพ์เป็นเล่ม ๒,๕๐๐ ชุด ชุดละ ๘๐ เล่ม เพื่อให้เท่ากับจำนวนพระชนมายุของพระพุทธเจ้าส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งแปลเป็นสำนวนเทศนา โดยถือเอาพระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสยามรัฐเป็นต้นฉบับ พิมพ์ลงในใบลาน ๑,๒๕๐ กัณฑ์ เพื่อให้เท่ากับจำนวนพระอรหันตสาวกในครั้งพุทธกาลที่มาเฝ้าพระพุทธเจ้าโดยมินัดหมายเพื่อประชุมฟังพระโอวาทปาติโมกข์ในคราวจาตุรงคสันนิบาต ดิถีเพ็ญแห่งมาฆมาส อนึ่ง การแปลและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกครั้งนี้กระทำเพื่อเป็นการเฉลิมฉลองในโอกาสที่พระพุทธศาสนาได้ดำรงมั่นมาครบ ๒๕ พุทธศตวรรษ อีกส่วนหนึ่งด้วย

พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวงนี้ คณะสงฆ์ได้ดำเนินการตรวจชำระจัดพิมพ์สืบต่อมาเนื่องในวโรกาสสำคัญอีก ๓ วาระ รวมเป็น ๔ วาระด้วยกัน

กล่าวคือ วาระที่ ๒ พิมพ์ในปีพุทธศักราช ๒๕๑๔ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช เนื่องในมหามงคลวโรกาสที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๒๕ ปี จำนวน ๒,๐๐๐ ชุด ชุดละ ๔๕ เล่ม วาระที่ ๓ พิมพ์ในปีพุทธศักราช ๒๕๒๑ จำนวน ๒,๐๐๐ ชุด และวาระที่ ๔ พิมพ์ในปีพุทธศักราช ๒๕๒๕ จำนวน ๓,๐๐๐ ชุด เนื่องในวโรกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบ ๒๐๐ ปี

ปีพุทธศักราช ๒๕๒๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงมีพระราชดำริว่า *พระพุทธวจนะอันเรียกว่าพระไตรปิฎกย่อมเป็นหนังสือที่ประมวลพระธรรมวินัยของสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งยังบริบูรณ์และตั้งมั่นอยู่ตราบใด ก็ย่อมเป็นหลักของพุทธบริษัทที่จะปฏิบัติให้เป็นสัมมาปฏิบัติ ถึงความงอกงามรุ่งเรืองอยู่ตราบนั้น* จึงทรงมีพระราชศรัทธาเลื่อมใสพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์ในการสังคายนาพระไตรปิฎกถวายตามที่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ถวายพระพร เนื่องในมงคลดิถีที่มีพระชนมพรรษาจะบรรจบ ๕ รอบนักษัตร ในวันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๐ และมีพระบรมราชโองการประกาศขออาราธนาสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก สมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะ พระสงฆ์เปรียญธรรมพร้อมด้วยศาสนบัณฑิต เป็นภารธุระดำเนินการสังคายนาพระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎกให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี เพื่อความเจริญรุ่งเรืองสถาพรแห่งพระบวรพุทธศาสนาสืบไป

การสังคายนาพระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎกเนื่องในมหามงคลวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๕ รอบนักษัตร ในปีพุทธศักราช ๒๕๓๐ นี้ คณะสงฆ์ได้มอบให้กระทรวงศึกษาธิการโดยกรมการศาสนา ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับสนองงานคณะสงฆ์ขณะนั้นเป็นผู้รับผิดชอบโครงการ โดยรัฐบาลซึ่งมี พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็น

นายกรัฐมนตรีขณะนั้นได้จัดสรรงบประมาณอุดหนุน และได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกอบพระราชพิธีพระฤกษ์ ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม แล้วได้ดำเนินการสังคายนาตรวจชำระในรูปของคณะกรรมการ ประกอบด้วย คณะกรรมการสังคีติการกสงฆ์ คณะกรรมการปาลิวิโสธกะ คณะกรรมาธิการแห่งสังคีติการกสงฆ์ คณะกรรมการศาสนบัณฑิต ทั้งฝ่ายบรรพชิตและฝ่ายคฤหัสถ์ และคณะกรรมการดำเนินการและประสานงาน และมีสังฆานุมัติให้ใช้ตำหนักสมเด็จ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เป็นสถานที่ตรวจชำระ โดยนำพระไตรปิฎกที่ได้ดำเนินการจัดพิมพ์เป็นฉบับหลวงแล้วนั้นมาตรวจสอบให้มีความถูกต้องทั้งฉบับภาษาบาลีและฉบับภาษาไทย กล่าวคือ ในส่วนของฉบับภาษาบาลี ได้ใช้ **พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสยามรัฐ** เป็นต้นฉบับสอบเทียบกับพระไตรปิฎกฉบับอื่นๆ โดยได้ตั้งข้อ ย่อหน้า ยกหัวข้อสูตร หรือมาติกาให้เห็นชัดเจน และได้อ้างหน้าคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ ฉบับฉัฏฐสังคีติ (อักษรพม่า) ฉบับอักษรเทวนาครี และฉบับอักษรโรมัน ในบรรทัดแรกของหน้านั้นๆ เพื่อสะดวกต่อการค้นคว้าของนักศึกษา รวมทั้งบอกเลขบรรทัดแต่ละหน้าของพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีนี้ไว้ด้วย สำหรับฉบับภาษาไทย ได้นำ **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง** มาเป็นต้นฉบับในการตรวจสอบพิจารณาสำนวนแปล

การดำเนินการสังคายนาพระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎกตามที่กล่าวมานี้ได้แล้วเสร็จทันพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบนักษัตร และเรียกชื่อพระไตรปิฎกฉบับนี้ว่า **ทยฺยรฏฺฐสฺส สงฺคีติเตปิฏกํ ๒๕๓๐ พุทฺธวสฺเส** : *พระไตรปิฎกฉบับสังคายนา ในพระบรมราชูปถัมภ์ พุทธศักราช ๒๕๓๐* โดยจัดพิมพ์ฉบับภาษาบาลีจำนวน ๑,๐๐๐ ชุด และจัดพิมพ์ฉบับภาษาไทย จำนวน ๓,๐๐๐ ชุด

ต่อมา พระไตรปิฎกฉบับสังคายนา ในพระบรมราชูปถัมภ์ พุทธศักราช ๒๕๓๐ ทั้งภาษาบาลีและภาษาไทยดังกล่าวนี้ได้มีพุทธศาสนิกชนผู้มีจิตศรัทธา

สร้างถวายวัดจนหมดลง โดยเหตุที่พระไตรปิฎกนั้นเป็นพระคัมภีร์ที่มีความสำคัญ **คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคม**จึงเตรียมการที่จะจัดพิมพ์ซ้ำ แต่เพื่อให้เป็นไปตามประเพณีที่ทำกันมา คือก่อนจะจัดพิมพ์พระไตรปิฎกแต่ละครั้งต้องมีการประชุมสงฆ์ผู้ทรงความรู้และศาสนบัณฑิตตรวจชำระสอบทานความถูกต้องในเบื้องต้น กอปรกับได้พิจารณาเห็นว่าพระไตรปิฎกฉบับสังคายนาฯ ในส่วนภาษาบาลีนั้น แม้จะดำเนินการตรวจชำระจากคณะกรรมการสังคีติการกสงฆ์ในครั้งนั้นมาแล้ว แต่ก็ยังมีปาฐะที่บกพร่องผิดพลาดอยู่บ้างในบางเล่ม บางสูตร บางข้อ ทั้งนี้เพราะมีข้อจำกัดด้านเวลาและขั้นตอนการจัดพิมพ์เป็นสำคัญ แม้ในส่วนฉบับภาษาไทยก็ปรากฏว่าสูตรเดียวกันซึ่งมีบทพระบาลีเหมือนกัน หรือข้อความพระบาลีอย่างเดียวกันแต่ปรากฏต่างที่กัน กลับมีข้อความสำนวนแปลที่ไม่ลงกันสมกัน เป็นต้น ทั้งนี้เพราะเกิดจากคณะกรรมการแปลมีหลายชุดจึงแปลสำนวนต่างกัน แต่เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า พระไตรปิฎกนั้นเป็นพระคัมภีร์สำคัญในพระพุทธศาสนาสำหรับศึกษาค้นคว้าอ้างอิงของพุทธบริษัท หาใช่เป็นหนังสืออ่านทั่วไปไม่ แม้จะเป็นฉบับภาษาไทยก็ควรที่จะมีเอกภาพในด้านสำนวนคำแปลที่เป็นแบบอย่างและมีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับของบัณฑิตชน ดังนั้น เพื่อให้การจัดพิมพ์พระไตรปิฎกเผยแพร่ในปัจจุบันมีข้อบกพร่องผิดพลาดน้อยที่สุด คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคมจึงแต่งตั้งคณะกรรมการสอบทานต้นฉบับพระไตรปิฎกฉบับสังคายนา ซึ่งคณะกรรมการดังกล่าวนี้ได้มีฉันทานุมัติชำระสอบทานต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนา ทั้ง ๔๕ เล่ม เป็นอันดับแรก โดยกำหนดแนวทาง คือ ให้สอบทานคำแปลของพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนาให้ถูกต้องสมบูรณ์ มิให้ตกหล่นคลาดเคลื่อนจากบทปาฐะในพระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสังคายนา หากพบว่าตกหล่น ก็แปลเพิ่มให้สมบูรณ์ หากพบว่าคลาดเคลื่อน ก็แปลให้ถูกต้องตามนัยอรรถกถา และหากพบว่าสำนวนคำแปลของสูตรใด หรือข้อใดที่ปรากฏหลายที่ทั้งในเล่มเดียวกันหรือ

ต่างเล่มไม่ตรงกัน ซึ่งเมื่อเทียบเคียงกับฉบับภาษาบาลีแล้วปรากฏว่ามีข้อความพระบาลีอย่างเดียวกัน ก็ปรับแก้สำนวนให้ตรงกัน เป็นต้น

คณะกรรมการดังกล่าวนี้ได้เพียรพยายามดำเนินการตรวจสอบต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนาสำเร็จเพียงขั้นตอนการสอบทานคำแปลมิให้ตกหล่นจากต้นฉบับภาษาบาลี โดยมิได้ปรับแก้สำนวนคำแปลที่ลักลั่นกันในบางสูตรให้ลงกันสมกัน จึงต่อมา คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคมได้มีมติให้ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ. ๙, ราชบัณฑิต) วัดราชโอรสาราม รับเป็นภารธุระดำเนินการสานต่อในขั้นตอนที่เหลือให้สำเร็จเรียบร้อย ซึ่งในเบื้องต้น พระธรรมกิตติวงศ์ ได้นำต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนา ที่คณะกรรมการดังกล่าวได้สอบทานคำแปลกับฉบับภาษาบาลีไว้แล้วนั้นมาให้คณะศิษย์ดำเนินการบันทึกข้อมูลลงในคอมพิวเตอร์เพื่อให้เกิดความสะดวกในการปรับแก้สำนวนและการเชื่อมโยงข้อมูลแล้วได้ศึกษาการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์เพื่อที่จะได้ดำเนินการปรับแก้สำนวนคำแปลในเครื่องคอมพิวเตอร์ด้วยตนเอง อันเป็นการลัดขั้นตอนที่ไม่ต้องพิมพ์ข้อมูลออกมาเป็นปรู๊ฟเพื่อตรวจและสั่งแก้ ซึ่งช่วยประหยัดทั้งด้านเวลาและวัสดุประกอบการพิมพ์ พร้อมทั้งได้เตรียมรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพระไตรปิฎกภาษาไทยจากแหล่งต่างๆ ที่พระโบราณาจารย์ได้แปลไว้ เช่น พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวงและฉบับอื่นๆ เพื่อจัดหามาเป็นอุปการะสอบทานเทียบเคียงประกอบการปรับแก้สำนวนคำแปล และที่สำคัญ ได้นำคัมภีร์อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่นายพร รัตนสุวรรณ ได้ประชุมศาสนบัณฑิตตรวจชำระและจัดพิมพ์อย่างครบบริบูรณ์มาเป็นอุปกรณ์ประกอบการปรับแก้สำนวนคำแปลให้ถูกต้องตามพุทธาธิบาย นอกจากนี้ยังได้จัดหาซีดีรอมพระไตรปิฎกฉบับคอมพิวเตอร์ที่มหาวิทยาลัยมหิดลจัดทำไว้มาสืบค้นข้อความพระบาลีที่ซ้ำกันเพื่อจะได้ปรับสำนวนคำแปลให้เป็นเอกภาพกันอีกด้วย เมื่อเสร็จขั้นตอนการบันทึกข้อมูลดังกล่าวแล้ว จึงได้ดำเนินการ

ปรับแก้ข้อมูลสำนวนคำแปลพระไตรปิฎกภาษาไทยในเครื่องคอมพิวเตอร์ไปตามลำดับเล่ม จนแล้วเสร็จทั้ง ๔๕ เล่ม พร้อมที่จะให้พิสูจน์อักษรก่อนเสนออนุมัติจัดพิมพ์ แต่ได้พิจารณาเห็นว่า พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวงและฉบับสังคายนาที่พระโบราณาจารย์ได้แปลและจัดทำไว้นั้น มิได้ทำเชิงอรรถคือคำอธิบายศัพท์หรือข้อความที่ยากต่อความเข้าใจไว้ ดังนั้น เพื่อเอื้อประโยชน์ ในการอ่านพระไตรปิฎกให้เข้าใจสำหรับประชาชนทั่วไปและสามารถเป็นแหล่งค้นคว้าอ้างอิงที่ถูกต้องอันเหมาะแก่ยุคสมัยปัจจุบันที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ จึงได้เพิ่มขั้นตอนการจัดทำเชิงอรรถขึ้นโดยกำหนดแนวทางในการจัดทำ คือทำคำอธิบายเฉพาะคำศัพท์วิชาการทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระไตรปิฎกซึ่งแปลทับศัพท์ไว้หรือข้อความที่ยากต่อความเข้าใจ โดยตรวจดูคำอธิบายจากคัมภีร์อรรถกถาภาษาบาลีฉบับมหาจุฬาฯ ที่อธิบายหรือแยกประเภทศัพท์หรือข้อความแห่งพระบาลีนั้นๆ เป็นเบื้องต้นแล้วแปลสรุปความเป็นภาษาไทยที่กะทัดรัด พร้อมทั้งอ้างอิงคัมภีร์อรรถกถาเป็นอักษรย่อและบอกเล่มหรือหน้าไว้ในวงเล็บเพื่อประโยชน์ในการสืบค้นอ้างอิงของผู้ต้องการหลักฐานอ้างอิงหรือต้องการศึกษาพระพุทธศาสนาชั้นสูง ในกรณีคำแปลภาษาไทยที่ไม่นิยมใช้ซึ่งเกรงว่าคนทั่วไปอ่านแล้วไม่เข้าใจและต้องเสียเวลาเปิดดูความหมายในพจนานุกรม โดยที่คัมภีร์อรรถกถาก็ไม่ได้ให้คำอธิบายไว้ เช่น คำว่า *ทิม* ซึ่งหมายถึงศาลาแถวหรือห้องแถวสำหรับเป็นที่พักหรือเก็บของ ก็ได้ทำเชิงอรรถไว้โดยอ้างที่มาจากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หรืออธิบายเพิ่มเติมตามสมควร พร้อมทั้งบอกหน้ากำกับไว้เพื่อการสืบค้น เป็นต้น ซึ่งขั้นตอนการจัดทำเชิงอรรถพร้อมทั้งจัดหน้าวรรคตอนนี้ได้อาศัยความละเอียดและใช้เวลาในการจัดทำเป็นอย่างมาก

การจัดทำต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนาฯ เพื่อเสนอจัดพิมพ์ดังกล่าวนี้ ได้ใช้เวลาในการดำเนินการจัดทำเป็นเวลานาน จึงแล้วเสร็จเป็นข้อมูลต้นฉบับอยู่ในคอมพิวเตอร์ ในส่วนของการจัดทำต้นฉบับ

พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสังคายนาฯ นั้นยังมิได้มีการตรวจชำระสอบทานแต่อย่างใด จนถึงปีพุทธศักราช ๒๕๔๘ **คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคม** ปรารภเหตุที่พระมหากษัตริย์ไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันทรงดำรงอยู่ในฐานะองค์เอกอัครศาสนูปถัมภกและทรงเป็นพุทธมามกะ พระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์แต่ละพระองค์อันเกี่ยวเนื่องกับการพระพุทธศาสนานอกจากจะทรงอุปถัมภ์พระสงฆ์ให้สามารถบริหารงานปกครอง งานการศาสนศึกษา งานเผยแผ่ งานสาธารณูปการ งานสาธารณสงเคราะห์ และงานการศึกษาสงเคราะห์อย่างมีประสิทธิภาพแล้ว พระราชกรณียกิจอันเกี่ยวเนื่องกับการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาอีกส่วนหนึ่ง ก็คือทรงโปรดฯ ให้มีการตรวจชำระจัดพิมพ์พระไตรปิฎก ซึ่งพระราชกรณียกิจส่วนนี้ได้อำนวยผลให้พระสงฆ์และประชาชนมีหลักในการศึกษา ปฏิบัติ และเผยแผ่พระพุทธศาสนาอันก่อให้เกิดความดำรงมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาคู่กับชาติไทยตราบเท่าทุกวันนี้ ดังนั้น ในมหามงคลโรกาสที่ **พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤบดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร ได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์แห่งราชอาณาจักรไทย ตั้งแต่วันที่ ๙ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๘๙ นับเวลาถึงปัจจุบัน เป็นปีที่ ๖๐** สมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารพระองค์ได้เสด็จดำรงสยามรัฐสีมาราชอาณาจักร ทรงประพฤติปฏิบัติพระองค์มั่นคงอยู่ในทศพิธราชธรรมและจักรวรรดิวัตร ประสิทธิ์ประสาทความไพบูลย์รุ่งเรืองวัฒนาสถาพร ทรงพระมหากรุณาแก่พสกนิกรถ้วนหน้า คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคม สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่มีต่อพสกนิกร ประเทศชาติและพระพุทธศาสนา จึงมีมติให้จัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีและฉบับภาษาไทย เพื่อเป็นการเฉลิมพระบุญญาธิการและเฉลิมพระเกียรติคุณพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และเพื่อเป็นการสืบสานพระไตรปิฎกให้เป็น

หลักสำคัญของพระพุทธศาสนาในการศึกษาสัมมาปฏิบัติของพุทธบริษัท ซึ่งกิจกรรมส่วนนี้นับเป็นหนึ่งในแปดกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติ ในวโรกาสมหามงคลสมัยที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ในปีพุทธศักราช ๒๕๔๙

ในการประชุมมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๒๗/๒๕๔๘ เมื่อวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๔๘ มหาเถรสมาคมได้มีมติเห็นชอบแต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีและฉบับภาษาไทยเฉลิมพระเกียรติฯ ประกอบด้วยบรรพชิต ๔๑ รูป คฤหัสถ์ ๔ คน รวม ๔๕ รูป/คน โดยมี สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ ป.ธ. ๙) วัดสระเกศ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช เป็นประธานกรรมการ พระพรหมมุนี (จุนท์ พฺรหฺมคุตฺโต ป.ธ. ๙) วัดบวรนิเวศวิหาร พระพรหมเวที (สนิท ชวนปญฺโญ ป.ธ. ๙) วัดไตรมิตรวิทยาราม เป็นรองประธานกรรมการ และพระราชสุธี (โสภณ โสภณจิตฺโต ป.ธ. ๙) วัดเทวราชกุญชร เป็นเลขานุการ ซึ่งต่อมา เมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๔๙ คณะกรรมการ ฯ นี้ได้ประชุมพิจารณาแนวทางในการดำเนินงานจัดพิมพ์พระไตรปิฎกภาษาบาลีและภาษาไทยเฉลิมพระเกียรติฯ และได้ข้อสรุปเป็นแนวปฏิบัติว่า ในการดำเนินงานตรวจชำระพระไตรปิฎกภาษาบาลี ให้นำพระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสังคายนา พุทธศักราช ๒๕๓๐ เป็นต้นฉบับในการตรวจชำระ และให้นำพระไตรปิฎกฉบับอื่นๆ มาเทียบเคียงโดยให้ทำเชิงอรรถในปาฐะที่ต่างกันไว้ ส่วนการตรวจชำระพระไตรปิฎกภาษาไทย ให้นำต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนาฯ ที่พระธรรมกิตติวงศ์และคณะได้จัดทำไว้แล้วตามมติมหาเถรสมาคม มาตรวจสอบคำแปลและจัดทำหัวข้อให้ตรงกันกับพระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสังคายนาฯ ที่คณะกรรมการตรวจชำระแล้ว ทั้งนี้ประธานคณะกรรมการฯ ได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานกองงานพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ เป็น ๓ กอง คือ

๑. คณะทำงานกองงานพระวินัยปิฎก จำนวน ๒๕ รูป/คน มี พระธรรมคุณาภรณ์ (เอื้อน หาสธมฺโม ป.ธ. ๙, Ph.D.) วัดสามพระยา เป็น ประธาน

๒. คณะทำงานกองงานพระสุตตันตปิฎก จำนวน ๑๙ รูป มี พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุโณ ป.ธ. ๙, พธ.ด. กิตติมศักดิ์) วัด ปากน้ำ เป็นประธาน

๓. คณะทำงานกองงานพระอภิธรรมปิฎก จำนวน ๒๑ รูป/คน มี พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม ป.ธ. ๙, Ph.D.) วัดพิชยญาติการาม เป็น ประธาน

ในการพิจารณาตรวจต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาบาลีนั้น ได้นำ พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับอื่นๆ ทั้งในและต่างประเทศมาเทียบเคียง ตรวจสอบทำเชิงอรรถในปาฐะที่ต่างกัน จำนวน ๗ ฉบับ ประกอบด้วย พระไตรปิฎกบาลี อักษรไทย ๓ ฉบับ คือ (๑) ทยฺยรฏฺจสฺส สงฺคีติเตปิฏกำ (๒๕๓๐ พุทฺธวสฺเส) (๒) สฺยามรฏฺจสฺส เตปิฏกำ (๒๕๒๕ พุทฺธวสฺเส) (๓) มหาจุฬาเตปิฏกำ (อนุสฺสรณียำ ๒๕๐๐ พุทฺธวสฺเส) และพระไตรปิฎก บาลีอักษรต่างประเทศ ๔ ฉบับ คือ (๑) ฉฏฺจสงฺคีติเตปิฏกำ (พระไตรปิฎก บาลีอักษรพม่า ฉบับฉัฏฐสังคายนา พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๓๘) (๒) อิงฺคลิสเตปิฏกำ (พระไตรปิฎกบาลีอักษรโรมัน ฉบับสมาคมบาลีปกรณ์) (๓) สีหฬเตปิฏกำ (พระไตรปิฎกบาลีอักษรสิงหล) (๔) นาลนฺทาเทวนาครีปาลิเตปิฏกำ (พระ ไตรปิฎกบาลีอักษรเทวนาครี ฉบับมหาวิทยาลัยนาลันทา)

คณะทำงานแต่ละกองงานได้เพียรพยายามพิจารณาตรวจต้นฉบับ พระไตรปิฎกทั้งภาษาบาลีและภาษาไทยตามที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็ม กำลังความสามารถ เริ่มตั้งแต่เดือนกันยายน พุทธศักราช ๒๕๔๙ เป็นต้นมา จึงทำให้การพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี และฉบับภาษาไทยเฉลิมพระเกียรติฯ สำเร็จลุล่วงด้วยดี

บัดนี้ การพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกภาษาบาลีและภาษาไทยเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในมหามงคลสมัยที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ได้บรรลุผลเสร็จสิ้นแล้ว นับว่าสำเร็จได้โดยอาศัยพระบารมีพระบรมเดชานุภาพแห่งองค์พระมหากษัตริยาธิราช กอปรด้วยความวิริยะอุตสาหะอุทิศเวลาเป็นพุทธบูชาของคณะกรรมการพระเถรานุเถระและศาสนบัณฑิตผู้ดำเนินการพิจารณาตรวจต้นฉบับและความร่วมมือร่วมใจจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ขออานุภาพแห่งคุณพระศรีรัตนตรัยและอานุภาพแห่งกุศลเจตนาในการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีและฉบับภาษาไทยเฉลิมพระเกียรติฯ ครั้งนี้ จงเป็นพลวปัจจัยดลบันดาลให้พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช สมเด็จพระบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระราชโอรส พระราชธิดา พร้อมทั้งพระบรมวงศานุวงศ์ ทรงเจริญพระชนมายุยิ่งยืนนาน สถิตในไอศวรรยราชสมบัติ ทั้งสุขโสมนัสสวัสดีจงเกิดมีในที่ทุกสถาน ขอให้รัฐบาลในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจงประสบความสำเร็จในการบริหารราชการแผ่นดิน ขออาณาประชาราษฎร์และสรรพสัตว์ทุกหมู่เหล่าจงอยู่เย็นเป็นสุขภายใต้พระบรมโพธิสมภาร เจริญงอกงามในธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตลอดจิรัฐิติกาล เทอญ

สทา ทิปฺปตุ สทฺธมฺโม ตถาคตปฺปเวทิโต
ทสฺเสนฺโต สพฺพโลกสฺส อุชุมคฺคํ วิสุทฺธิยา.

ขอพระสัทธรรมที่พระตถาคตเจ้าทรงประกาศไว้ แสดงทางตรงเพื่อความบริสุทธิ์แก่โลกทั้งปวง จงรุ่งเรืองทุกเมื่อ เทอญ.

มหาเถรสมาคม

THE PAḶĪ ALPHABET
IN THAI AND ROMAN CHARACTERS

VOWELS

อ = a า = ā ิ = i ี = ī ุ = u ู = ū เ- = e โ- = o

CONSONANTS WITH VOWEL "A"

ก = ka	ข = kha	ค = ga	ฆ = gha	ง = ṅa
จ = ca	ฉ = cha	ช = ja	ฌ = jha	ญ = ña
ฏ = ṭa	ฐ = ṭha	ฑ = ḍa	ฒ = ḍha	ณ = ṇa
ต = ta	ถ = tha	ท = da	ธ = dha	น = na
ป = pa	ผ = pha	พ = ba	ภ = bha	ม = ma

ย = ya ร = ra ล = la ว = va ส = sa ห = ha ฬ = ḷa ◌ = ṃ

VOWELS IN COMBINATION

ก = ka กา = kā กิ = ki กี = kī กุ = ku กู = kū เก = ke โก = ko
ข = kha ขา = khā ขิ = khi ขี = khī ขุ = khu ขู = khū เข = khe โข = kho

FIGURES

๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๐
1	2	3	4	5	6	7	8	9	0

ทยฺยรฏฺฐสฺส เตปิฏเก
สงฺเกตวิญฺญาปนำ

อิ.	=	อิงฺคลิสเตปิฏกำ
ฉ.	=	ฉฏฺฐสงฺคีติเตปิฏกำ
ทยฺ.	=	ทยฺยรฏฺฐสฺส สงฺคีติเตปิฏกำ (๒๕๓๐ พุทฺธวสฺเส)
เท.	=	นาลนฺทาเทวนาคริปาลิเตปิฏกำ
โป.	=	โปราณเตปิฏกำ
มหา.	=	มหาจุฬาเตปิฏกำ (อนุสฺสรณียำ ๒๕๐๐ พุทฺธวสฺเส)
สี.	=	สีหฬเตปิฏกำ
สฺยา.	=	สฺยามรฏฺฐสฺส เตปิฏกำ (๒๕๒๕ พุทฺธวสฺเส)

สุตฺตนฺตปิฏเก องฺคุตฺตรนิกายสฺส
เอกกนิปาตปาลิยา
กิตฺตนปตฺตํ

มาติกา		องฺเก
	เอกธมฺมาทิปาลิ	
๑.	รูปาทิวคฺโค	๑
๒.	นีวรณปฺปหานวคฺโค	๓
๓.	อกมฺมนิยวคฺโค	๖
๔.	อทนฺตวคฺโค	๗
๕.	ปณิหิตอจฺฉวคฺโค	๙
๖.	อจฺฉราสงฺฆาตวคฺโค	๑๒
๗.	วิริยารมฺภาทิวคฺโค	๑๔
๘.	กลฺยาณมิตฺตาทิวคฺโค	๑๖
๙.	ปมาทาทิวคฺโค	๑๙
๑๐.	ทุติยปมาทาทิวคฺโค	๒๑
๑๑.	อธมฺมวคฺโค	๒๘
๑๒.	อนาปตฺติวคฺโค	๒๘
๑๓.	เอกปุคฺคลวคฺโค	๓๐
๑๔.	เอตทคฺควคฺโค	๓๒
๑๕.	อฏฺฐานปาลิ	๓๘
๑๖.	เอกธมฺมปาลิ	๔๔

มาติกา **องฺเก**

๑๗. ปสาทกรธมฺมวคฺโค ๕๖
๑๘. อปรอจฺฉราสงฺฆาตวคฺโค ๕๖
๑๙. กายคตาสติวคฺโค ๖๑
๒๐. อมตวคฺโค ๖๕

ทุกนิปาตปาลิ

๑. ปฐมปณฺณาสโก

๑. กมฺมกรณวคฺโค

๑. วชฺชสุตฺตํ ๖๗
๒. ปธานสุตฺตํ ๖๙
๓. ตปนียสุตฺตํ ๖๙
๔. อตปนียสุตฺตํ ๗๐
๕. อุปญฺญาตสุตฺตํ ๗๐
๖. สญฺโญชนสุตฺตํ ๗๑
๗. กณฺหสุตฺตํ ๗๒
๘. สุกฺกสุตฺตํ ๗๒
๙. จริยสุตฺตํ ๗๒
๑๐. วสฺสูปนายิกสุตฺตํ ๗๓

๒. อธิกรณวคฺโค ๗๓
๓. พาลวคฺโค ๘๓
๔. สมจิตฺตวคฺโค ๘๖
๕. ปริสวคฺโค ๙๗

มาติกา **องฺเก**

๒. ทุติยปณฺณาสโก

๑. ปุคฺคลวคฺโค ๑๐๖
๒. สุขวคฺโค ๑๑๐
๓. สนิมิตฺตวคฺโค ๑๑๒
๔. ธมฺมวคฺโค ๑๑๔
๕. พาลวคฺโค ๑๑๕

๓. ตติยปณฺณาสโก

๑. อาสาทุปฺปชหวคฺโค ๑๑๙
๒. อายาจนวคฺโค ๑๒๑
๓. ทานวคฺโค ๑๒๕
๔. สนฺถารวคฺโค ๑๒๖
๕. สมาปตฺติวคฺโค ๑๒๙

ปณฺณาสกาสงฺคหิตา สุตฺตนฺตา

๑. โกธเปยฺยาลํ ๑๓๑
๒. อกุสลเปยฺยาลํ ๑๓๓
๓. วินยเปยฺยาลํ ๑๓๔
๔. ราคเปยฺยาลํ ๑๓๖

มาติกา **องฺเก**

ติกนิปาตปาลิ

๑. ปฐมปณฺณาสโก

๑. พาลวคฺโค

๑. อภยสุตฺตํ ๑๓๘
๒. ลกฺขณสุตฺตํ ๑๓๙
๓. จินฺตีสุตฺตํ ๑๔๐
๔. อจฺจยสุตฺตํ ๑๔๑
๕. อโยนิโสสุตฺตํ ๑๔๒
๖. อกุสลสุตฺตํ ๑๔๒
๗. สาวชฺชสุตฺตํ ๑๔๓
๘. สพฺยาปชฺฌสุตฺตํ ๑๔๓
๙. ขตสุตฺตํ ๑๔๔
๑๐. มลสุตฺตํ ๑๔๕

๒. รถการวคฺโค

๑. ญาตสุตฺตํ ๑๔๖
๒. สาราณียสุตฺตํ ๑๔๖
๓. อาสํสสุตฺตํ ๑๔๘
๔. จกฺกวตฺติสุตฺตํ ๑๕๐
๕. ปเจตนสุตฺตํ ๑๕๒
๖. อปณฺณกสุตฺตํ ๑๕๖
๗. อตฺตพฺยาพาธสุตฺตํ ๑๕๗
๘. เทวโลกสุตฺตํ ๑๕๘

มาติกา		องฺเก
๙.	ปฐมปาปณิกสุตฺตํ	๑๕๘
๑๐.	ทุติยปาปณิกสุตฺตํ	๑๖๐
	๓. ปุคฺคลวคฺโค	
๑.	สมิทฺธสุตฺตํ	๑๖๓
๒.	คิลานสุตฺตํ	๑๖๖
๓.	สงฺขารสุตฺตํ	๑๖๘
๔.	พหุการสุตฺตํ	๑๗๐
๕.	วชิรูปมสุตฺตํ	๑๗๑
๖.	เสวิตพฺพสุตฺตํ	๑๗๒
๗.	ชิคุจฺฉิตพฺพสุตฺตํ	๑๗๔
๘.	คูถภาณีสุตฺตํ	๑๗๖
๙.	อนฺธสุตฺตํ	๑๗๗
๑๐.	อวกุชฺชสุตฺตํ	๑๗๙
	๔. เทวทูตวคฺโค	
๑.	สพฺรหฺมกสุตฺตํ	๑๘๔
๒.	อานนฺทสุตฺตํ	๑๘๕
๓.	สารีปุตฺตสุตฺตํ	๑๘๖
๔.	นิทานสุตฺตํ	๑๘๘
๕.	หตฺถกสุตฺตํ	๑๙๐
๖.	เทวทูตสุตฺตํ	๑๙๒
๗.	ยมราชสุตฺตํ	๑๙๗
๘.	จตุมหาราชสุตฺตํ	๑๙๘

มาติกา **องฺเก**

๙. สุขุมาลสุตฺตํ ๒๐๑
๑๐. อธิปเตยฺยสุตฺตํ ๒๐๔

๕. จูฬวคฺโค

๑. สมฺมุขีภาวสุตฺตํ ๒๐๙
๒. ติจานสุตฺตํ ๒๐๙
๓. อตฺถวสสุตฺตํ ๒๐๙
๔. กถาปวตฺติสุตฺตํ ๒๑๐
๕. ปณฺฑิตสุตฺตํ ๒๑๐
๖. สีลวนฺตสุตฺตํ ๒๑๑
๗. สงฺขตลกฺขณสุตฺตํ ๒๑๑
๘. อสงฺขตลกฺขณสุตฺตํ ๒๑๑
๙. ปพฺพตราชสุตฺตํ ๒๑๒
๑๐. อาตปฺปกรณียสุตฺตํ ๒๑๓
๑๑. มหาโจรสุตฺตํ ๒๑๓

๒. ทุติยปณฺณาสโก

๑. พฺราหฺมณวคฺโค

๑. ปฐมเทวพฺราหฺมณสุตฺตํ ๒๑๖
๒. ทุติยเทวพฺราหฺมณสุตฺตํ ๒๑๗
๓. อญฺญตรพฺราหฺมณสุตฺตํ ๒๑๘
๔. ปริพฺพาชกสุตฺตํ ๒๒๐
๕. นิพฺพุตสุตฺตํ ๒๒๑

มาติกา		องฺเก
๖.	ปโลกสุตฺตํ	๒๒๓
๗.	วจฺฉโคตฺตสุตฺตํ	๒๒๔
๘.	ติกณฺณสุตฺตํ	๒๒๗
๙.	ชานุสฺโสณิสุตฺตํ	๒๓๒
๑๐.	สงฺคารวสุตฺตํ	๒๓๕
	๒. มหาวคฺโค	
๑.	ติตฺถายตนสุตฺตํ	๒๔๓
๒.	ภยสุตฺตํ	๒๔๙
๓.	เวนาคปุรสุตฺตํ	๒๕๓
๔.	สรภสุตฺตํ	๒๕๙
๕.	เกสปุตฺตสุตฺตํ	๒๖๓
๖.	สาฬฺหสุตฺตํ	๒๗๑
๗.	กถาวตฺถุสุตฺตํ	๒๗๖
๘.	อญฺญติตฺถิยสุตฺตํ	๒๗๙
๙.	อกุสลมูลสุตฺตํ	๒๘๒
๑๐.	อุโปสถสุตฺตํ	๒๘๗
	๓. อานนฺทวคฺโค	
๑.	ฉนฺนสุตฺตํ	๓๐๒
๒.	อาชีวกสุตฺตํ	๓๐๔
๓.	มหานามสกฺกสุตฺตํ	๓๐๗
๔.	นิคณฺฐสุตฺตํ	๓๐๙
๕.	สมาทปกสุตฺตํ	๓๑๑

มาติกา **องฺเก**

๖. ปฐมภวสุตฺตํ ๓๑๒
๗. ทุติยภวสุตฺตํ ๓๑๓
๘. สีลพฺพตสุตฺตํ ๓๑๔
๙. คนฺธชาตสุตฺตํ ๓๑๕
๑๐. จูฬนิกาสุตฺตํ ๓๑๗

๔. สมณวคฺโค

๑. สมณสุตฺตํ ๓๒๐
๒. คทฺรภสุตฺตํ ๓๒๐
๓. เขตฺตสุตฺตํ ๓๒๑
๔. วชฺชิปุตฺตสุตฺตํ ๓๒๒
๕. เสกฺขสุตฺตํ ๓๒๓
๖. ปฐมสิกฺขาสุตฺตํ ๓๒๔
๗. ทุติยสิกฺขาสุตฺตํ ๓๒๕
๘. ตติยสิกฺขาสุตฺตํ ๓๒๗
๙. ปฐมสิกฺขตฺตยสุตฺตํ ๓๒๙
๑๐. ทุติยสิกฺขตฺตยสุตฺตํ ๓๒๙
๑๑. ปงฺกธาสุตฺตํ ๓๓๑

๕. โลณผลวคฺโค

๑. อจฺจายิกสุตฺตํ ๓๓๖
๒. ปวิเวกสุตฺตํ ๓๓๗
๓. สรทสุตฺตํ ๓๓๙
๔. ปริสาสุตฺตํ ๓๔๐
๕. ปฐมอาชานียสุตฺตํ ๓๔๒

มาติกา		องฺเก
๖.	ทุติยอาชานียสุตฺตํ	๓๔๓
๗.	ตติยอาชานียสุตฺตํ	๓๔๓
๘.	โปตฺถกสุตฺตํ	๓๔๕
๙.	โลณผลสุตฺตํ	๓๔๘
๑๐.	ปฐโวกสุตฺตํ	๓๕๔
๑๑.	นิมิตฺตสุตฺตํ	๓๕๙

๓. ตติยปณฺณาสโก

๑. สมฺโพธิวคฺโค

๑.	ปุพฺเพวสมฺโพธสุตฺตํ	๓๖๒
๒.	ปฐมอสฺสาทสุตฺตํ	๓๖๓
๓.	ทุติยอสฺสาทสุตฺตํ	๓๖๓
๔.	สมณพฺราหฺมณสุตฺตํ	๓๖๔
๕.	รุกฺขสุตฺตํ	๓๖๕
๖.	อติตฺติสุตฺตํ	๓๖๕
๗.	อรกฺขิตสุตฺตํ	๓๖๖
๘.	พฺยาปนฺนสุตฺตํ	๓๖๗
๙.	ปฐมนิทานสุตฺตํ	๓๖๘
๑๐.	ทุติยนิทานสุตฺตํ	๓๖๙

มาติกา **องฺเก**

๒. อาปายิกวคฺโค

๑. อาปายิกสุตฺตํ ๓๗๓
๒. ทุลฺลภสุตฺตํ ๓๗๓
๓. อปฺปเมยฺยสุตฺตํ ๓๗๓
๔. อาเนญฺชสุตฺตํ ๓๗๔
๕. วิปตฺติสมฺปทาสุตฺตํ ๓๗๖
๖. อปณฺณกสุตฺตํ ๓๗๘
๗. กมฺมนฺตสุตฺตํ ๓๘๐
๘. ปฐมโสเจยฺยสุตฺตํ ๓๘๑
๙. ทุติยโสเจยฺยสุตฺตํ ๓๘๒
๑๐. โมเนยฺยสุตฺตํ ๓๘๔

๓. กุสินารวคฺโค

๑. กุสินารสุตฺตํ ๓๘๖
๒. ภณฺฑนสุตฺตํ ๓๘๘
๓. โคตมกเจติยสุตฺตํ ๓๘๙
๔. ภรณฺฑุกาลามสุตฺตํ ๓๙๐
๕. หตฺถกสุตฺตํ ๓๙๒
๖. กฏฺวิยสุตฺตํ ๓๙๔
๗. ปฐมอนุรุทฺธสุตฺตํ ๓๙๖
๘. ทุติยอนุรุทฺธสุตฺตํ ๓๙๖
๙. ปฏิจฺฉนฺนสุตฺตํ ๓๙๘
๑๐. เลขสุตฺตํ ๓๙๘

มาติกา **องฺเก**

๔. โยธาชีววคฺโค

๑.	โยธาชีวสุตฺตํ	๔๐๑
๒.	ปริสาสุตฺตํ	๔๐๓
๓.	มิตฺตสุตฺตํ	๔๐๓
๔.	อุปฺปาทาสุตฺตํ	๔๐๓
๕.	เกสกมฺพลสุตฺตํ	๔๐๔
๖	สมฺปทาสุตฺตํ	๔๐๕
๗.	วุฑฺฒิสุตฺตํ	๔๐๕
๘.	อสฺสขลุงฺกสุตฺตํ	๔๐๖
๙.	อสฺสสทิสสุตฺตํ	๔๐๘
๑๐.	อสฺสาชานิยสุตฺตํ	๔๑๐
๑๑.	ปฐมโมรนิวาปสุตฺตํ	๔๑๑
๑๒.	ทุติยโมรนิวาปสุตฺตํ	๔๑๑
๑๓.	ตติยโมรนิวาปสุตฺตํ	๔๑๒

๕. มงฺคลวคฺโค

๑.	อกุสลสุตฺตํ	๔๑๓
๒.	สาวชฺชสุตฺตํ	๔๑๓
๓.	วิสมสุตฺตํ	๔๑๓
๔.	อสุจิสุตฺตํ	๔๑๔
๕.	ปฐมขตสุตฺตํ	๔๑๔
๖.	ทุติยขตสุตฺตํ	๔๑๕
๗.	ตติยขตสุตฺตํ	๔๑๕

มาติกา **องฺเก**

๘. จตุตฺถขตสุตฺตํ ๔๑๕
๙. วนฺทนาสุตฺตํ ๔๑๕
๑๐. สุปุพฺพณฺหสุตฺตํ ๔๑๖

ปณฺณาสกาสงฺคหิตา สุตฺตนฺตา

๖. อเจลกวคฺโค ๔๑๘

อุทฺทานคาถา ๔๒๑

๗. กมฺมปถเปยฺยาลํ ๔๒๒

อุทฺทานคาถา ๔๒๔

๘. ราคเปยฺยาลํ ๔๒๕

อุทฺทานคาถา ๔๒๖
ปทานุกฺกโม ๔๒๗
อสาธารณนามานิ ๔๔๙
คาถานํ ปฐมปาทา ๔๕๔

สุตฺตนฺตปิฏเก องฺคุตฺตรนิกายสฺส
เอกกนิปาตปาลิ

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

เอกธมฺมาทิปาลิ

๑. รูปาทิวคฺโค

[๑] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "ภิกฺขโวติ. "ภทนฺเตติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

"นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกรูปมฺปิ สมนุปสฺสามิ, ยํ เอวํ ปุริสสฺส จิตฺตํ ปริยาทาย ติฏฺฐติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว อิตฺถิรูปํ. อิตฺถิรูปํ ภิกฺขเว ปุริสสฺส จิตฺตํ ปริยาทาย ติฏฺฐตีติ. ปฐมํ.

[๒] "นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกสทฺทมฺปิ สมนุปสฺสามิ, ยํ เอวํ ปุริสสฺส จิตฺตํ ปริยาทาย ติฏฺฐติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว อิตฺถิสทฺโท. อิตฺถิสทฺโท ภิกฺขเว ปุริสสฺส จิตฺตํ ปริยาทาย ติฏฺฐตีติ. ทุติยํ.

[๓] "นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกคนฺธมฺปิ สมนุปสฺสามิ, ยํ เอวํ ปุริสสฺส จิตฺตํ ปริยาทาย ติฏฺฐติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว อิตฺถิคนฺโธ. อิตฺถิคนฺโธ ภิกฺขเว ปุริสสฺส จิตฺตํ ปริยาทาย ติฏฺฐตีติ. ตติยํ.

[๔] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกรสมฺปิ สมนุปสฺสามิ, ยํ เอวํ ปุริสสฺส จิตฺตํ ปริยาทาย ติฏฺฐติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว อิตฺถิรโส. อิตฺถิรโส ภิกฺขเว ปุริสสฺส จิตฺตํ ปริยาทาย ติฏฺฐตีติ. จตุตฺถํ.

[๕] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกโผฏฺฐพฺพมฺปิ สมนุปสฺสามิ, ยํ เอวํ ปุริสสฺส จิตฺตํ ปริยาทาย ติฏฺฐติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว อิตฺถิโผฏฺฐพฺโพ. อิตฺถิโผฏฺฐพฺโพ ภิกฺขเว ปุริสสฺส จิตฺตํ ปริยาทาย ติฏฺฐตีติ. ปญฺจมํ.

[๖] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกรูปมฺปิ สมนุปสฺสามิ, ยํ เอวํ อิตฺถิยา จิตฺตํ ปริยาทาย ติฏฺฐติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว ปุริสรูปํ. ปุริสรูปํ ภิกฺขเว อิตฺถิยา จิตฺตํ ปริยาทาย ติฏฺฐตีติ. ฉฏฺฐํ.

[๗] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกสทฺทมฺปิ สมนุปสฺสามิ, ยํ เอวํ อิตฺถิยา จิตฺตํ ปริยาทาย ติฏฺฐติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว ปุริสสทฺโท. ปุริสสทฺโท ภิกฺขเว อิตฺถิยา จิตฺตํ ปริยาทาย ติฏฺฐตีติ. สตฺตมํ.

[๘] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกคนฺธมฺปิ สมนุปสฺสามิ, ยํ เอวํ อิตฺถิยา จิตฺตํ ปริยาทาย ติฏฺฐติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว ปุริสคนฺโธ. ปุริสคนฺโธ ภิกฺขเว อิตฺถิยา จิตฺตํ ปริยาทาย ติฏฺฐตีติ. อฏฺฐมํ.

[๙] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกรสมฺปิ สมนุปสฺสามิ, ยํ เอวํ อิตฺถิยา จิตฺตํ ปริยาทาย ติฏฺฐติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว ปุริสรโส. ปุริสรโส ภิกฺขเว อิตฺถิยา จิตฺตํ ปริยาทาย ติฏฺฐตีติ. นวมํ.

[๑๐] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกโผฏฺฐพฺพมฺปิ สมนุปสฺสามิ, ยํ เอวํ อิตฺถิยา จิตฺตํ ปริยาทาย ติฏฺฐติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว

ปุริสโผฏฺฐพฺโพ.[๑] ปุริสโผฏฺฐพฺโพ[๑] ภิกฺขเว อิตฺถิยา จิตฺตํ ปริยาทาย ติฏฺฐตีติ. ทสมํ.

ปฐโม รูปาทิวคฺโค.[๒]

๒. นีวรณปฺปหานวคฺโค

[๑๑] "นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, เยน อนุปฺปนฺโน วา กามจฺฉนฺโท อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺโน วา กามจฺฉนฺโท ภิยฺโยภาวาย[๓] เวปุลฺลาย สංวตฺตติ, ยถยิทं ภิกฺขเว สุภนิมิตฺตं. สุภนิมิตฺตं ภิกฺขเว อโยนิโส มนสิกโรโต อนุปฺปนฺโน เจว กามจฺฉนฺโท อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺโน จ กามจฺฉนฺโท ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย สංวตฺตตีติ. ปฐมं.

[๑๒] "นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, เยน อนุปฺปนฺโน วา พฺยาปาโท[๔] อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺโน วา พฺยาปาโท ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย สංวตฺตติ, ยถยิทं ภิกฺขเว ปฏิฆนิมิตฺตं. ปฏิฆนิมิตฺตं ภิกฺขเว อโยนิโส มนสิกโรโต อนุปฺปนฺโน เจว พฺยาปาโท อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺโน จ พฺยาปาโท ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย สංวตฺตตีติ. ทุติยं.

[๑๓] "นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, เยน อนุปฺปนฺนํ วา ถีนมิทฺธं[๕] อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺนํ วา ถีนมิทฺธं ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย สංวตฺตติ, ยถยิทं ภิกฺขเว อรติ ตนฺทิ

---

[๑] อิ. ปุริสโผฏฺฐพฺพं
[๒] สฺยา. วคฺโค, เอวมุปริปิ.
[๓] สี. ภียฺโยภาวาย
[๔] สี.,อิ. วฺยาปาโท
[๕] ฉ. ถินมิทฺธํ, เอวมุปริปิ.

วิชมฺภิกา ภตฺตสมฺมโท เจตโส จ ลีนตฺตํ. ลีนจิตฺตสฺส ภิกฺขเว อนุปฺปนฺนญฺเจว ถีนมิทฺธํ อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺนญฺจ ถีนมิทฺธํ ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย สංวตฺตตีติ. ตติยं.

[๑๔] "นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, เยน อนุปฺปนฺนํ วา อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺนํ วา อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย สංวตฺตติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว เจตโส อวูปสโม. อวูปสนฺตจิตฺตสฺส ภิกฺขเว อนุปฺปนฺนญฺเจว อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺนญฺจ อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย สංวตฺตตีติ. จตุตฺถं.

[๑๕] "นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, เยน อนุปฺปนฺนา วา วิจิกิจฺฉา อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺนา วา วิจิกิจฺฉา ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย สංวตฺตติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว อโยนิโส มนสิกาโร. อโยนิโส ภิกฺขเว มนสิกโรโต อนุปฺปนฺนา เจว วิจิกิจฺฉา อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺนา จ วิจิกิจฺฉา ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย สංวตฺตตีติ. ปญฺจมं.

[๑๖] "นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, เยน อนุปฺปนฺโน วา กามจฺฉนฺโท นุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺโน วา กามจฺฉนฺโท ปหียติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว อสุภนิมิตฺตं. อสุภนิมิตฺตं ภิกฺขเว โยนิโส มนสิกโรโต อนุปฺปนฺโน เจว กามจฺฉนฺโท นุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺโน จ กามจฺฉนฺโท ปหียตีติ. ฉฏฺฐं.

[๑๗] "นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, เยน อนุปฺปนฺโน วา พฺยาปาโท นุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺโน วา พฺยาปาโท ปหียติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว เมตฺตา เจโตวิมุตฺติ. เมตฺตं ภิกฺขเว

เจโตวิมุตฺตึ โยนิโส มนสิกโรโต อนุปฺปนฺโน เจว พฺยาปาโท นุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺโน จ พฺยาปาโท ปหียตีติ. สตฺตมํ.

[๑๘] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, เยน อนุปฺปนฺนํ วา ถีนมิทฺธํ นุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺนํ วา ถีนมิทฺธํ ปหียติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว อารมฺภธาตุ นิกฺกมธาตุ ปรกฺกมธาตุ. อารทฺธวิริยสฺส ภิกฺขเว อนุปฺปนฺนญฺเจว ถีนมิทฺธํ นุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺนญฺจ ถีนมิทฺธํ ปหียตีติ. อฏฺฐมํ.

[๑๙] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, เยน อนุปฺปนฺนํ วา อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ นุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺนํ วา อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ ปหียติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว เจตโส วูปสโม. วูปสนฺตจิตฺตสฺส ภิกฺขเว อนุปฺปนฺนญฺเจว อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ นุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺนญฺจ อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ ปหียตีติ. นวมํ.

[๒๐] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, เยน อนุปฺปนฺนา วา วิจิกิจฺฉา นุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺนา วา วิจิกิจฺฉา ปหียติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว โยนิโส มนสิกาโร. โยนิโส ภิกฺขเว มนสิกโรโต อนุปฺปนฺนา เจว วิจิกิจฺฉา นุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺนา จ วิจิกิจฺฉา ปหียตีติ. ทสมํ.

ทุติโย นีวรณปฺปหานวคฺโค.

๓. อกมฺมนิยวคฺโค

[๒๑] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, ยํ เอวํ อภาวิตํ อกมฺมนิยํ[๑] โหติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว[๒] จิตฺตํ. จิตฺตํ ภิกฺขเว อภาวิตํ อกมฺมนิยํ โหตีติ. ปฐมํ.

[๒๒] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, ยํ เอวํ ภาวิตํ กมฺมนิยํ โหติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว จิตฺตํ. จิตฺตํ ภิกฺขเว ภาวิตํ กมฺมนิยํ โหตีติ. ทุติยํ.

[๒๓] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, ยํ เอวํ อภาวิตํ มหโต อนตฺถาย สංวตฺตติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว จิตฺตํ. จิตฺตํ ภิกฺขเว อภาวิตํ มหโต อนตฺถาย สංวตฺตตีติ. ตติยํ.

[๒๔] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, ยํ เอวํ ภาวิตํ มหโต อตฺถาย สංวตฺตติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว จิตฺตํ. จิตฺตํ ภิกฺขเว ภาวิตํ มหโต อตฺถาย สංวตฺตตีติ. จตุตฺถํ.

[๒๕] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, ยํ เอวํ อภาวิตํ อปาตุภูตํ มหโต อนตฺถาย สංวตฺตติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว จิตฺตํ. จิตฺตํ ภิกฺขเว อภาวิตํ อปาตุภูตํ มหโต อนตฺถาย สංวตฺตตีติ. ปญฺจมํ.

[๒๖] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, ยํ เอวํ ภาวิตํ ปาตุภูตํ มหโต อตฺถาย สංวตฺตติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว จิตฺตํ. จิตฺตํ ภิกฺขเว ภาวิตํ ปาตุภูตํ มหโต อตฺถาย สංวตฺตตีติ. ฉฏฺฐํ.

---

[๑] อิ. อกมฺมนียํ [๒] สี.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

[๒๗] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, ยํ เอวํ อภาวิตํ อพหุลีกตํ มหโต อนตฺถาย สංวตฺตติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว จิตฺตํ. จิตฺตํ ภิกฺขเว อภาวิตํ อพหุลีกตํ มหโต อนตฺถาย สංวตฺตตีติ. สตฺตมํ.

[๒๘] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, ยํ เอวํ ภาวิตํ พหุลีกตํ มหโต อตฺถาย สංวตฺตติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว จิตฺตํ. จิตฺตํ ภิกฺขเว ภาวิตํ พหุลีกตํ มหโต อตฺถาย สංวตฺตตีติ. อฏฺฐมํ.

[๒๙] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, ยํ เอวํ อภาวิตํ อพหุลีกตํ ทุกฺขาธิวาหํ[๑] โหติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว จิตฺตํ. จิตฺตํ ภิกฺขเว อภาวิตํ อพหุลีกตํ ทุกฺขาธิวาหํ โหตีติ. นวมํ.

[๓๐] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, ยํ เอวํ ภาวิตํ พหุลีกตํ สุขาธิวาหํ โหติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว จิตฺตํ. จิตฺตํ ภิกฺขเว ภาวิตํ พหุลีกตํ สุขาธิวาหํ โหตีติ. ทสมํ.

ตติโย อกมฺมนิยวคฺโค.[๒]

๔. อทนฺตวคฺโค

[๓๑] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, ยํ เอวํ อทนฺตํ มหโต อนตฺถาย สංวตฺตติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว จิตฺตํ. จิตฺตํ ภิกฺขเว อทนฺตํ มหโต อนตฺถาย สංวตฺตตีติ. ปฐมํ.

---

[๑] สี. ทุกฺขาวาหํ

[๒] สี.,อิ. อกมฺมนียวคฺโค

[๓๒] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, ยํ เอวํ ทนฺตํ มหโต อตฺถาย สංวตฺตติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว จิตฺตํ. จิตฺตํ ภิกฺขเว ทนฺตํ มหโต อตฺถาย สංวตฺตตีติ. ทุติยํ.

[๓๓] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, ยํ เอวํ อคุตฺตํ มหโต อนตฺถาย สංวตฺตติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว จิตฺตํ. จิตฺตํ ภิกฺขเว อคุตฺตํ มหโต อนตฺถาย สංวตฺตตีติ. ตติยํ.

[๓๔] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, ยํ เอวํ คุตฺตํ มหโต อตฺถาย สංวตฺตติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว จิตฺตํ. จิตฺตํ ภิกฺขเว คุตฺตํ มหโต อตฺถาย สංวตฺตตีติ. จตุตฺถํ.

[๓๕] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, ยํ เอวํ อรกฺขิตํ มหโต อนตฺถาย สංวตฺตติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว จิตฺตํ. จิตฺตํ ภิกฺขเว อรกฺขิตํ มหโต อนตฺถาย สංวตฺตตีติ. ปญฺจมํ.

[๓๖] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, ยํ เอวํ รกฺขิตํ มหโต อตฺถาย สංวตฺตติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว จิตฺตํ. จิตฺตํ ภิกฺขเว รกฺขิตํ มหโต อตฺถาย สංวตฺตตีติ. ฉฏฺฐํ.

[๓๗] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, ยํ เอวํ อสංวุตํ มหโต อนตฺถาย สංวตฺตติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว จิตฺตํ. จิตฺตํ ภิกฺขเว อสංวุตํ มหโต อนตฺถาย สංวตฺตตีติ. สตฺตมํ.

[๓๘] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, ยํ เอวํ สංวุตํ มหโต อตฺถาย สංวตฺตติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว จิตฺตํ. จิตฺตํ ภิกฺขเว สංวุตํ มหโต อตฺถาย สංวตฺตตีติ. อฏฺฐมํ.

[๓๙] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, ยํ เอวํ อทนฺตํ อคุตฺตํ อรกฺขิตํ อสํวุตํ มหโต อนตฺถาย สํวตฺตติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว จิตฺตํ. จิตฺตํ ภิกฺขเว อทนฺตํ อคุตฺตํ อรกฺขิตํ อสํวุตํ มหโต อนตฺถาย สํวตฺตตีติ. นวมํ.

[๔๐] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, ยํ เอวํ ทนฺตํ คุตฺตํ รกฺขิตํ สํวุตํ มหโต อตฺถาย สํวตฺตติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว จิตฺตํ. จิตฺตํ ภิกฺขเว ทนฺตํ คุตฺตํ รกฺขิตํ สํวุตํ มหโต อตฺถาย สํวตฺตตีติ. ทสมํ.

จตุตฺโถ อทนฺตวคฺโค.

๕. ปณิหิตอจฺฉวคฺโค

[๔๑] “เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว สาลิสูกํ วา ยวสูกํ วา มิจฺฉาปณิหิตํ หตฺเถน วา ปาเทน วา อกฺกนฺตํ หตฺถํ วา ปาทํ วา ภิชฺชิสฺสติ[๑] โลหิตํ วา อุปฺปาเทสฺสตีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติ. ตํ กิสฺส เหตุ. มิจฺฉาปณิหิตตฺตา ภิกฺขเว สาลิสูกสฺส;[๒] เอวเมว โข ภิกฺขเว โส วต ภิกฺขุ มิจฺฉาปณิหิเตน จิตฺเตน อวิชฺชํ ภิชฺชิสฺสติ วิชฺชํ อุปฺปาเทสฺสติ, นิพฺพานํ สจฺฉิกริสฺสตีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติ. ตํ กิสฺส เหตุ. มิจฺฉาปณิหิตตฺตา ภิกฺขเว จิตฺตสฺสาติ. ปฐมํ.

[๔๒] “เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว สาลิสูกํ วา ยวสูกํ วา สมฺมาปณิหิตํ หตฺเถน วา ปาเทน วา อกฺกนฺตํ หตฺถํ วา ปาทํ วา ภิชฺชิสฺสติ โลหิตํ วา อุปฺปาเทสฺสตีติ ฐานเมตํ วิชฺชติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. เภจฺฉติ, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท. สูกสฺส

ตํ กิสฺส เหตุ. สมฺมาปณิหิตตฺตา ภิกฺขเว สาลิสูกสฺส; เอวเมว โข ภิกฺขเว โส วต ภิกฺขุ สมฺมาปณิหิเตน จิตฺเตน อวิชฺชํ ภิชฺชิสฺสตี วิชฺชํ อุปฺปาเทสฺสติ, นิพฺพานํ สจฺฉิกริสฺสตีติ ฐานเมตํ วิชฺชติ. ตํ กิสฺส เหตุ. สมฺมาปณิหิตตฺตา ภิกฺขเว จิตฺตสฺสาติ. ทุติยํ.

[๔๓] "อิธาหํ ภิกฺขเว เอกจฺจํ ปุคฺคลํ ปทุฏฺฐจิตฺตํ เอวํ เจตสา เจโต ปริจฺจ ปชานามิ 'อิมมฺหิ เจ อยํ สมเย ปุคฺคโล กาลํ กเรยฺย, ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต, เอวํ นิรเย. ตํ กิสฺส เหตุ. จิตฺตํ หิสฺส ภิกฺขเว ปทุฏฺฐํ. เจโตปโทสเหตุ จ ปน[๑] ภิกฺขเว เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชนฺตีติ. ตติยํ.

[๔๔] "อิธาหํ ภิกฺขเว เอกจฺจํ ปุคฺคลํ ปสนฺนจิตฺตํ เอวํ เจตสา เจโต ปริจฺจ ปชานามิ 'อิมมฺหิ เจ อยํ สมเย ปุคฺคโล กาลํ กเรยฺย, ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต, เอวํ สคฺเค. ตํ กิสฺส เหตุ. จิตฺตํ หิสฺส ภิกฺขเว ปสนฺนํ. เจโตปสาทเหตุ ปน ภิกฺขเว เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺตีติ.[๒] จตุตฺถํ.

[๔๕] "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อุทกรหโท อาวิโล ลุลิโต[๓] กลลีภูโต, ตตฺถ จกฺขุมา ปุริโส ตีเร ฐิโต น ปสฺเสยฺย สิปฺปิสมฺพุกมฺปิ สกฺขรกถลมฺปิ มจฺฉคุมฺพมฺปิ จรนฺตมฺปิ ติฏฺฐนฺตมฺปิ. ตํ กิสฺส เหตุ. อาวิลตฺตา ภิกฺขเว อุทกสฺส; เอวเมว โข ภิกฺขเว โส วต ภิกฺขุ อาวิเลน จิตฺเตน อตฺตตฺถํ วา ญสฺสติ, ปรตฺถํ วา

---

[๑] สี.,อิ. เจโตปโทสเหตุจฺจ ปน ฉ.,เท. เจโตปโทสเหตุ ปน
[๒] สี.,อิ. อุปฺปชฺชนฺตีติ [๓] ฉ.,เท. ลุฬิโต

ฌสฺสติ, อุภยตฺถํ วา ฌสฺสติ, อุตฺตรึ วา มนุสฺสธมฺมา อลมริยญาณทสฺสนวิเสสํ สจฺฉิกริสฺสตีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติ. ตํ กิสฺส เหตุ. อาวิลตฺตา ภิกฺขเว จิตฺตสฺสาติ. ปญฺจมํ.

[๔๖] "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อุทกรหโท อจฺโฉ วิปฺปสนฺโน อนาวิโล, ตตฺถ จกฺขุมา ปุริโส ตีเร จิโต ปสฺเสยฺย สิปฺปิสมฺพุกมฺปิ สกฺขรกถลมฺปิ มจฺฉคุมฺพมฺปิ จรนฺตมฺปิ ติฏฺฐนฺตมฺปิ. ตํ กิสฺส เหตุ. อนาวิลตฺตา ภิกฺขเว อุทกสฺส; เอวเมว โข ภิกฺขเว โส วต ภิกฺขุ อนาวิเลน จิตฺเตน อตฺตตฺถํ วา ฌสฺสติ, ปรตฺถํ วา ฌสฺสติ, อุภยตฺถํ วา ฌสฺสติ, อุตฺตรึ วา มนุสฺสธมฺมา อลมริยญาณทสฺสนวิเสสํ สจฺฉิกริสฺสตีติ ฐานเมตํ วิชฺชติ. ตํ กิสฺส เหตุ. อนาวิลตฺตา ภิกฺขเว จิตฺตสฺสาติ. ฉฏฺฐํ.

[๔๗] "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ยานิ กานิจิ รุกฺขชาตานิ,[๑] จนฺทโน[๒] เตสํ อคฺคมกฺขายติ, ยทิทํ มุทุตาย เจว กมฺมญฺญตาย จ; เอวเมว โข อหํ ภิกฺขเว นาญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, ยํ เอวํ ภาวิตํ พหุลีกตํ มุทุญฺจ โหติ กมฺมนิยญฺจ,[๓] ยถยิทํ ภิกฺขเว[๔] จิตฺตํ. จิตฺตํ ภิกฺขเว ภาวิตํ พหุลีกตํ มุทุญฺจ โหติ กมฺมนิยญฺจาติ. สตฺตมํ.

[๔๘] "นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, ยํ เอวํ ลหุปริวตฺตํ, ยถยิทํ ภิกฺขเว จิตฺตํ. ยาวญฺจิทํ ภิกฺขเว อุปมาปิ น สุกรา ยาว ลหุปริวตฺตํ จิตฺตนฺติ. อฏฺฐมํ.

---

[๑] ฉ.,เท. รุกฺขชาตานํ
[๒] ฉ.,เท. ผนฺทโน
[๓] ฉ.,เท. กมฺมญฺญํ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

[๔๙] “ปภสฺสรมิทํ ภิกฺขเว จิตฺตํ, ตญฺจ โข อาคนฺตุเกหิ อุปกฺกิเลเสหิ อุปกฺกิลิฏฺฐนฺติ. นวมํ

[๕๐] “ปภสฺสรมิทํ ภิกฺขเว จิตฺตํ, ตญฺจ โข อาคนฺตุเกหิ อุปกฺกิเลเสหิ วิปฺปมุตฺตนฺติ. ทสมํ.

ปญฺจโม ปณิหิตอจฺฉวคฺโค.[๑]

๖. อจฺฉราสงฺฆาตวคฺโค[๒]

[๕๑] “ปภสฺสรมิทํ ภิกฺขเว จิตฺตํ, ตญฺจ โข อาคนฺตุเกหิ อุปกฺกิเลเสหิ อุปกฺกิลิฏฺฐํ, ตํ อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน ยถาภูตํ นปฺปชานาติ. ตสฺมา ‘อสฺสุตวโต ปุถุชฺชนสฺส จิตฺตภาวนา นตฺถีติ วทามีติ. ปฐมํ.

[๕๒] “ปภสฺสรมิทํ ภิกฺขเว จิตฺตํ, ตญฺจ โข อาคนฺตุเกหิ อุปกฺกิเลเสหิ วิปฺปมุตฺตํ, ตํ สุตวา อริยสาวโก ยถาภูตํ ปชานาติ. ตสฺมา ‘สุตวโต อริยสาวกสฺส จิตฺตภาวนา อตฺถีติ วทามีติ. ทุติยं.

[๕๓] “อจฺฉราสงฺฆาตมตฺตมฺปิ เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เมตฺตจิตฺตํ[๓] อาเสวติ, อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริตฺตชฺฌาโน วิหรติ สตฺถุสาสนกโร โอวาทปฏิกโร อโมฆํ รฏฺฐปิณฺฑํ ภุญฺชติ, โก ปน วาโท, เย นํ พหุลีกโรนฺตีติ. ตติยं.

[๕๔] “อจฺฉราสงฺฆาตมตฺตมฺปิ เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เมตฺตจิตฺตํ ภาเวติ, อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริตฺตชฺฌาโน วิหรติ

---

[๑] อิ. ปณิหิตอจฺฉนฺนวคฺโค [๒] ฉ.,อิ. อจฺฉราสงฺฆาฏวคฺโค

[๓] สี. เมตฺตํ จิตฺตํ ฉ.,เท. เมตฺตาจิตฺตํ

สตฺถุสาสนกโร โอวาทปฏิกโร อโมฆํ รฏฺฐปิณฺฑํ ภุญฺชติ, โก ปน วาโท, เย นํ พหุลีกโรนฺตีติ. จตุตฺถํ

[๕๕] “อจฺฉราสงฺฆาตมตฺตมฺปิ เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เมตฺตจิตฺตํ มนสิกโรติ, อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริตฺตชฺฌาโน วิหรติ สตฺถุสาสนกโร โอวาทปฏิกโร อโมฆํ รฏฺฐปิณฺฑํ ภุญฺชติ, โก ปน วาโท, เย นํ พหุลีกโรนฺตีติ. ปญฺจมํ.

[๕๖] “เย เกจิ ภิกฺขเว ธมฺมา อกุสลา อกุสลภาคิยา อกุสลปกฺขิกา, สพฺเพ เต มโนปุพฺพงฺคมา, มโน เตสํ ธมฺมานํ ปฐมํ อุปฺปชฺชติ, อนฺวเทว อกุสลา ธมฺมาติ. ฉฏฺฐํ.

[๕๗] “เย เกจิ ภิกฺขเว ธมฺมา กุสลา กุสลภาคิยา กุสลปกฺขิกา, สพฺเพ เต มโนปุพฺพงฺคมา, มโน เตสํ ธมฺมานํ ปฐมํ อุปฺปชฺชติ, อนฺวเทว กุสลา ธมฺมาติ. สตฺตมํ.

[๕๘] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, เยน อนุปฺปนฺนา วา อกุสลา ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา วา กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว ปมาโท. ปมตฺตสฺส ภิกฺขเว อนุปฺปนฺนา เจว อกุสลา ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา จ กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺตีติ. อฏฺฐมํ.

[๕๙] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, เยน อนุปฺปนฺนา วา กุสลา ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา วา อกุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว อปฺปมาโท. อปฺปมตฺตสฺส ภิกฺขเว อนุปฺปนฺนา เจว กุสลา ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา จ อกุสลา ธมฺมา ปริหายนฺตีติ. นวมํ.

[๖๐] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, เยน อนุปฺปนฺนา วา อกุสลา ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา วา กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว โกสชฺชํ. กุสีตสฺส ภิกฺขเว อนุปฺปนฺนา เจว อกุสลา ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา จ กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺตีติ. ทสมํ.

ฉฏฺโฐ อจฺฉราสงฺฆาตวคฺโค.

๗. วิริยารมฺภาทิวคฺโค

[๖๑] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, เยน อนุปฺปนฺนา วา กุสลา ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา วา อกุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว วิริยารมฺโภ. อารทฺธวิริยสฺส ภิกฺขเว อนุปฺปนฺนา เจว กุสลา ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา จ อกุสลา ธมฺมา ปริหายนฺตีติ. ปฐมํ.

[๖๒] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, เยน อนุปฺปนฺนา วา อกุสลา ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา วา กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว มหิจฺฉตา. มหิจฺฉสฺส ภิกฺขเว อนุปฺปนฺนา เจว อกุสลา ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา จ กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺตีติ. ทุติยํ.

[๖๓] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, เยน อนุปฺปนฺนา วา กุสลา ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา วา อกุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว อปฺปิจฺฉตา. อปฺปิจฺฉสฺส ภิกฺขเว อนุปฺปนฺนา เจว กุสลา ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา จ อกุสลา ธมฺมา ปริหายนฺตีติ. ตติยํ.

[๖๔] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, เยน อนุปฺปนฺนา วา อกุสลา ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา วา กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว อสนฺตุฏฺฐิตา. อสนฺตุฏฺฐสฺส ภิกฺขเว อนุปฺปนฺนา เจว อกุสลา ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา จ กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺตีติ. จตุตฺถํ.

[๖๕] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, เยน อนุปฺปนฺนา วา กุสลา ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา วา อกุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว สนฺตุฏฺฐิตา. สนฺตุฏฺฐสฺส ภิกฺขเว อนุปฺปนฺนา เจว กุสลา ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา จ อกุสลา ธมฺมา ปริหายนฺตีติ. ปญฺจมํ.

[๖๖] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, เยน อนุปฺปนฺนา วา อกุสลา ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา วา กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว อโยนิโส มนสิกาโร. อโยนิโส ภิกฺขเว มนสิกโรโต อนุปฺปนฺนา เจว อกุสลา ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา จ กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺตีติ. ฉฏฺฐํ.

[๖๗] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, เยน อนุปฺปนฺนา วา กุสลา ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา วา อกุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว โยนิโส มนสิกาโร. โยนิโส ภิกฺขเว มนสิกโรโต อนุปฺปนฺนา เจว กุสลา ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา จ อกุสลา ธมฺมา ปริหายนฺตีติ. สตฺตมํ.

[๖๘] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, เยน อนุปฺปนฺนา วา อกุสลา ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา วา กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว อสมฺปชญฺญํ. อสมฺปชานสฺส

ภิกฺขเว อนุปฺปนฺนา เจว อกุสลา ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา จ กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺตีติ. อฏฺฐมํ.

[๖๙] "นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, เยน อนุปฺปนฺนา วา กุสลา ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา วา อกุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว สมฺปชญฺญํ. สมฺปชานสฺส ภิกฺขเว อนุปฺปนฺนา เจว กุสลา ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา จ อกุสลา ธมฺมา ปริหายนฺตีติ. นวมํ.

[๗๐] "นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, เยน อนุปฺปนฺนา วา อกุสลา ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา วา กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว ปาปมิตฺตตา. ปาปมิตฺตสฺส ภิกฺขเว อนุปฺปนฺนา เจว อกุสลา ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา จ กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺตีติ. ทสมํ.

สตฺตโม วิริยารมฺภาทิวคฺโค.

๘. กลฺยาณมิตฺตาทิวคฺโค

[๗๑] "นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, เยน อนุปฺปนฺนา วา กุสลา ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา วา อกุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว กลฺยาณมิตฺตตา. กลฺยาณมิตฺตสฺส ภิกฺขเว อนุปฺปนฺนา เจว กุสลา ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา จ อกุสลา ธมฺมา ปริหายนฺตีติ. ปฐมํ.

[๗๒] "นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, เยน อนุปฺปนฺนา วา อกุสลา ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา วา

กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, ยถยิทं ภิกฺขเว อนุโยโค อกุสลานํ ธมฺมานํ อนนุโยโค กุสลานํ ธมฺมานํ. อนุโยคา ภิกฺขเว อกุสลานํ ธมฺมานํ อนนุโยคา กุสลานํ ธมฺมานํ อนุปฺปนฺนา เจว อกุสลา ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา จ กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺตีติ. ทุติยํ.

[๗๓] "นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, เยน อนุปฺปนฺนา วา กุสลา ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา วา อกุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, ยถยิทं ภิกฺขเว อนุโยโค กุสลานํ ธมฺมานํ อนนุโยโค อกุสลานํ ธมฺมานํ. อนุโยคา ภิกฺขเว กุสลานํ ธมฺมานํ อนนุโยคา อกุสลานํ ธมฺมานํ อนุปฺปนฺนา เจว กุสลา ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา จ อกุสลา ธมฺมา ปริหายนฺตีติ. ตติยํ.

[๗๔] "นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, เยน อนุปฺปนฺนา วา โพชฺฌงฺคา นุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา วา โพชฺฌงฺคา น ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, ยถยิทं ภิกฺขเว อโยนิโส มนสิกาโร. อโยนิโส ภิกฺขเว มนสิกโรโต อนุปฺปนฺนา เจว โพชฺฌงฺคา นุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา จ โพชฺฌงฺคา น ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺตีติ. จตุตฺถํ.

[๗๕] "นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, เยน อนุปฺปนฺนา วา โพชฺฌงฺคา อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา วา โพชฺฌงฺคา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, ยถยิทं ภิกฺขเว โยนิโส มนสิกาโร. โยนิโส ภิกฺขเว มนสิกโรโต อนุปฺปนฺนา เจว โพชฺฌงฺคา อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา จ โพชฺฌงฺคา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺตีติ. ปญฺจมํ.

[๗๖] “อปฺปมตฺติกา เอสา ภิกฺขเว ปริหานิ, ยทิทำ ญาติปริหานิ. เอตำ ปฏิกิฏฺฐำ ภิกฺขเว ปริหานีนำ, ยทิทำ ปญฺญาปริหานีติ. ฉฏฺฐำ.

[๗๗] “อปฺปมตฺติกา เอสา ภิกฺขเว วุฑฺฒิ,[๑] ยทิทำ ญาติวุฑฺฒิ. เอตทคฺคำ ภิกฺขเว วุฑฺฒีนำ, ยทิทำ ปญฺญาวุฑฺฒิ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว เอวำ สิกฺขิตพฺพำ ‘ปญฺญาวุฑฺฒิยา วฑฺฒิสฺสามาติ. เอวำ หิ โว ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพนฺติ. สตฺตมำ.

[๗๘] “อปฺปมตฺติกา เอสา ภิกฺขเว ปริหานิ, ยทิทำ โภคปริหานิ. เอตำ ปฏิกิฏฺฐำ ภิกฺขเว ปริหานีนำ, ยทิทำ ปญฺญาปริหานีติ. อฏฺฐมำ.

[๗๙] “อปฺปมตฺติกา เอสา ภิกฺขเว วุฑฺฒิ, ยทิทำ โภควุฑฺฒิ. เอตทคฺคำ ภิกฺขเว วุฑฺฒีนำ, ยทิทำ ปญฺญาวุฑฺฒิ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว เอวำ สิกฺขิตพฺพำ ‘ปญฺญาวุฑฺฒิยา วฑฺฒิสฺสามาติ. เอวำ หิ โว ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพนฺติ. นวมำ.

[๘๐] “อปฺปมตฺติกา เอสา ภิกฺขเว ปริหานิ, ยทิทำ ยโสปริหานิ. เอตำ ปฏิกิฏฺฐำ ภิกฺขเว ปริหานีนำ, ยทิทำ ปญฺญาปริหานีติ. ทสมำ.

อฏฺฐโม กลฺยาณมิตฺตาทิวคฺโค.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. วุทฺธิ, เอวมุปริปิ.

๕. ปมาทาทิวคฺโค

[๘๑] "อปฺปมตฺติกา เอสา ภิกฺขเว วุฑฺฒิ, ยทิทำ ยโสวุฑฺฒิ. เอตทคฺคำ ภิกฺขเว วุฑฺฒีนำ, ยทิทำ ปญฺญาวุฑฺฒิ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว เอวำ สิกฺขิตพฺพำ 'ปญฺญาวุฑฺฒิยา วฑฺฒิสฺสามาติ. เอวำ หิ โว ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพนฺติ. ปฐมำ.

[๘๒] "นาหำ ภิกฺขเว อญฺญำ เอกธมฺมำปิ สมนุปสฺสามิ, โย เอวำ มหโต อนตฺถาย สำวตฺตติ, ยถยิทำ ภิกฺขเว ปมาโท. ปมาโท ภิกฺขเว มหโต อนตฺถาย สำวตฺตตีติ. ทุติยำ.

[๘๓] "นาหำ ภิกฺขเว อญฺญำ เอกธมฺมำปิ สมนุปสฺสามิ, โย เอวำ มหโต อตฺถาย สำวตฺตติ, ยถยิทำ ภิกฺขเว อปฺปมาโท. อปฺปมาโท ภิกฺขเว มหโต อตฺถาย สำวตฺตตีติ. ตติยำ.

[๘๔] "นาหำ ภิกฺขเว อญฺญำ เอกธมฺมำปิ สมนุปสฺสามิ, โย เอวำ มหโต อนตฺถาย สำวตฺตติ, ยถยิทำ ภิกฺขเว โกสชฺชำ. โกสชฺชำ ภิกฺขเว มหโต อนตฺถาย สำวตฺตตีติ. จตุตฺถำ.

[๘๕] "นาหำ ภิกฺขเว อญฺญำ เอกธมฺมำปิ สมนุปสฺสามิ, โย เอวำ มหโต อตฺถาย สำวตฺตติ, ยถยิทำ ภิกฺขเว วิริยารมฺโภ. วิริยารมฺโภ ภิกฺขเว มหโต อตฺถาย สำวตฺตตีติ. ปญฺจมำ.

[๘๖] "นาหำ ภิกฺขเว อญฺญำ เอกธมฺมำปิ สมนุปสฺสามิ, โย[๑] เอวำ มหโต อนตฺถาย สำวตฺตติ, ยถยิทำ ภิกฺขเว มหิจฺฉตา. มหิจฺฉตา ภิกฺขเว มหโต อนตฺถาย สำวตฺตตีติ. ฉฏฺฐำ.

---

[๑] สี. ยา

[๘๗] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, โย เอวํ มหโต อตฺถาย สํวตฺตติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว อปฺปิจฺฉตา. อปฺปิจฺฉตา ภิกฺขเว มหโต อตฺถาย สํวตฺตตีติ. สตฺตมํ.

[๘๘] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, โย เอวํ มหโต อนตฺถาย สํวตฺตติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว อสนฺตุฏฺฐิตา. อสนฺตุฏฺฐิตา ภิกฺขเว มหโต อนตฺถาย สํวตฺตตีติ. อฏฺฐมํ.

[๘๙] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, โย เอวํ มหโต อตฺถาย สํวตฺตติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว สนฺตุฏฺฐิตา. สนฺตุฏฺฐิตา ภิกฺขเว มหโต อตฺถาย สํวตฺตตีติ. นวมํ.

[๙๐] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, โย เอวํ มหโต อนตฺถาย สํวตฺตติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว อโยนิโส มนสิกาโร. อโยนิโส มนสิกาโร ภิกฺขเว มหโต อนตฺถาย สํวตฺตตีติ. ทสมํ.

[๙๑] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, โย เอวํ มหโต อตฺถาย สํวตฺตติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว โยนิโส มนสิกาโร. โยนิโส มนสิกาโร ภิกฺขเว มหโต อตฺถาย สํวตฺตตีติ. เอกาทสมํ.

[๙๒] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, โย[๑] เอวํ มหโต อนตฺถาย สํวตฺตติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว อสมฺปชญฺญํ. อสมฺปชญฺญํ ภิกฺขเว มหโต อนตฺถาย สํวตฺตตีติ. ทฺวาทสมํ.

[๙๓] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, โย เอวํ มหโต อตฺถาย สํวตฺตติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว สมฺปชญฺญํ. สมฺปชญฺญํ ภิกฺขเว มหโต อตฺถาย สํวตฺตตีติ. เตรสมํ.

---

[๑] สี. ยุ

[๙๔] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, โย เอวํ มหโต อนตฺถาย สංวตฺตติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว ปาปมิตฺตตา. ปาปมิตฺตตา ภิกฺขเว มหโต อนตฺถาย สංวตฺตตีติ. จุทฺทสมํ.

[๙๕] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, โย เอวํ มหโต อตฺถาย สංวตฺตติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว กลฺยาณมิตฺตตา. กลฺยาณมิตฺตตา ภิกฺขเว มหโต อตฺถาย สංวตฺตตีติ. ปณฺณรสมํ.

[๙๖] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, โย เอวํ มหโต อนตฺถาย สංวตฺตติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว อนุโยโค อกุสลานํ ธมฺมานํ อนนุโยโค กุสลานํ ธมฺมานํ. อนุโยโค ภิกฺขเว อกุสลานํ ธมฺมานํ อนนุโยโค กุสลานํ ธมฺมานํ มหโต อนตฺถาย สංวตฺตตีติ. โสฬสมํ.

[๙๗] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, โย เอวํ มหโต อตฺถาย สංวตฺตติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว อนุโยโค กุสลานํ ธมฺมานํ อนนุโยโค อกุสลานํ ธมฺมานํ. อนุโยโค ภิกฺขเว กุสลานํ ธมฺมานํ อนนุโยโค อกุสลานํ ธมฺมานํ มหโต อตฺถาย สංวตฺตตีติ. สตฺตรสมํ.

นวโม ปมาทาทิวคฺโค.

๑๐. ทุติยปมาทาทิวคฺโค

[๙๘] “อฏฺฐมตฺติกํ ภิกฺขเว องฺคนฺติ กริตฺวา นาญฺญํ เอกงฺคมฺปิ สมนุปสฺสามิ, ยํ เอวํ มหโต อนตฺถาย สංวตฺตติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว ปมาโท. ปมาโท ภิกฺขเว มหโต อนตฺถาย สංวตฺตตีติ. ปฐมํ.

[๙๙] “อชฺฌตฺติกํ ภิกฺขเว องฺคนฺติ กริตฺวา นาญฺญํ เอกงฺคมฺปิ[๑] สมนุปสฺสามิ, ยํ เอวํ มหโต อตฺถาย สํวตฺตติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว อปฺปมาโท. อปฺปมาโท ภิกฺขเว มหโต อตฺถาย สํวตฺตตีติ. ทุติยํ.

[๑๐๐] “อชฺฌตฺติกํ ภิกฺขเว องฺคนฺติ กริตฺวา นาญฺญํ เอกงฺคมฺปิ สมนุปสฺสามิ, ยํ เอวํ มหโต อนตฺถาย สํวตฺตติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว โกสชฺชํ. โกสชฺชํ ภิกฺขเว มหโต อนตฺถาย สํวตฺตตีติ. ตติยํ.

[๑๐๑] “อชฺฌตฺติกํ ภิกฺขเว องฺคนฺติ กริตฺวา นาญฺญํ เอกงฺคมฺปิ สมนุปสฺสามิ, ยํ เอวํ มหโต อตฺถาย สํวตฺตติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว วิริยารมฺโภ. วิริยารมฺโภ ภิกฺขเว มหโต อตฺถาย สํวตฺตตีติ. จตุตฺถํ.

[๑๐๒] “อชฺฌตฺติกํ ภิกฺขเว องฺคนฺติ กริตฺวา นาญฺญํ เอกงฺคมฺปิ สมนุปสฺสามิ, ฯเปฯ มหิจฺฉตา ภิกฺขเว มหโต อนตฺถาย สํวตฺตตีติ. ปญฺจมํ.

[๑๐๓] “อชฺฌตฺติกํ ภิกฺขเว องฺคนฺติ กริตฺวา นาญฺญํ เอกงฺคมฺปิ สมนุปสฺสามิ, ฯเปฯ อปฺปิจฺฉตา ภิกฺขเว มหโต อตฺถาย สํวตฺตตีติ. ฉฏฺฐํ.

[๑๐๔] “อชฺฌตฺติกํ ภิกฺขเว องฺคนฺติ กริตฺวา นาญฺญํ เอกงฺคมฺปิ สมนุปสฺสามิ, ฯเปฯ อสนฺตุฏฺฐิตา ภิกฺขเว มหโต อนตฺถาย สํวตฺตตีติ. สตฺตมํ.

---

[๑] อิ. เอกํ องฺคมฺปิ

[๑๐๕] “อชฺฌตฺติกํ ภิกฺขเว องฺคนฺติ กริตฺวา นาญฺญํ เอกงฺคํปิ สมนุปสฺสามิ, ฯเปฯ สนฺตุฏฺฐิตา ภิกฺขเว มหโต อตฺถาย สำวตฺตตีติ. อฏฺฐมํ.

[๑๐๖] “อชฺฌตฺติกํ ภิกฺขเว องฺคนฺติ กริตฺวา นาญฺญํ เอกงฺคํปิ สมนุปสฺสามิ, ฯเปฯ อโยนิโส มนสิกาโร ภิกฺขเว มหโต อนตฺถาย สำวตฺตตีติ. นวมํ.

[๑๐๗] “อชฺฌตฺติกํ ภิกฺขเว องฺคนฺติ กริตฺวา นาญฺญํ เอกงฺคํปิ สมนุปสฺสามิ, ฯเปฯ โยนิโส มนสิกาโร ภิกฺขเว มหโต อตฺถาย สำวตฺตตีติ. ทสมํ.

[๑๐๘] “อชฺฌตฺติกํ ภิกฺขเว องฺคนฺติ กริตฺวา นาญฺญํ เอกงฺคํปิ สมนุปสฺสามิ, ฯเปฯ อสมฺปชญฺญํ ภิกฺขเว มหโต อนตฺถาย สำวตฺตตีติ. เอกาทสมํ.

[๑๐๙] “อชฺฌตฺติกํ ภิกฺขเว องฺคนฺติ กริตฺวา นาญฺญํ เอกงฺคํปิ สมนุปสฺสามิ, ฯเปฯ สมฺปชญฺญํ ภิกฺขเว มหโต อตฺถาย สำวตฺตตีติ. ทฺวาทสมํ.

[๑๑๐] “พาหิรำ ภิกฺขเว องฺคนฺติ กริตฺวา นาญฺญำ เอกงฺคำปิ สมนุปสฺสามิ, ยำ เอวำ มหโต อนตฺถาย สำวตฺตติ, ยถยิทำ ภิกฺขเว ปาปมิตฺตตา. ปาปมิตฺตตา ภิกฺขเว มหโต อนตฺถาย สำวตฺตตีติ. เตรสมำ.

[๑๑๑] “พาหิรำ ภิกฺขเว องฺคนฺติ กริตฺวา นาญฺญำ เอกงฺคำปิ สมนุปสฺสามิ, ยำ เอวำ มหโต อตฺถาย สำวตฺตติ, ยถยิทำ ภิกฺขเว กลฺยาณมิตฺตตา. กลฺยาณมิตฺตตา ภิกฺขเว มหโต อตฺถาย สำวตฺตตีติ. จุทฺทสมำ.

[๑๑๒] “อชฺฌตฺติกํ ภิกฺขเว องฺคนฺติ กริตฺวา นาญฺญํ เอกงฺคํปิ สมนุปสฺสามิ, ยํ เอวํ มหโต อนตฺถาย สํวตฺตติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว อนุโยโค อกุสลานํ ธมฺมานํ อนนุโยโค กุสลานํ ธมฺมานํ. อนุโยโค ภิกฺขเว อกุสลานํ ธมฺมานํ อนนุโยโค กุสลานํ ธมฺมานํ มหโต อนตฺถาย สํวตฺตตีติ. ปณฺณรสมํ.

[๑๑๓] “อชฺฌตฺติกํ ภิกฺขเว องฺคนฺติ กริตฺวา นาญฺญํ เอกงฺคํปิ สมนุปสฺสามิ, ยํ เอวํ มหโต อตฺถาย สํวตฺตติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว อนุโยโค กุสลานํ ธมฺมานํ อนนุโยโค อกุสลานํ ธมฺมานํ. อนุโยโค ภิกฺขเว กุสลานํ ธมฺมานํ อนนุโยโค อกุสลานํ ธมฺมานํ มหโต อตฺถาย สํวตฺตตีติ. โสฬสมํ.

[๑๑๔] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, โย เอวํ สทฺธมฺมสฺส สมฺโมสาย อนฺตรธานาย สํวตฺตติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว ปมาโท. ปมาโท ภิกฺขเว สทฺธมฺมสฺส สมฺโมสาย อนฺตรธานาย สํวตฺตตีติ. สตฺตรสมํ.

[๑๑๕] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, โย เอวํ สทฺธมฺมสฺส จิตียา อสมฺโมสาย อนนฺตรธานาย สํวตฺตติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว อปฺปมาโท. อปฺปมาโท ภิกฺขเว สทฺธมฺมสฺส จิตียา อสมฺโมสาย อนนฺตรธานาย สํวตฺตตีติ. อฏฺฐารสมํ.

[๑๑๖] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, โย เอวํ สทฺธมฺมสฺส สมฺโมสาย อนฺตรธานาย สํวตฺตติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว โกสชฺชํ. โกสชฺชํ ภิกฺขเว สทฺธมฺมสฺส สมฺโมสาย อนฺตรธานาย สํวตฺตตีติ. เอกูนวีสติมํ.

[๑๑๗] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, โย เอวํ สทฺธมฺมสฺส จิติยา อสมฺโมสาย อนนฺตรธานาย สํวตฺตติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว วิริยารมฺโภ. วิริยารมฺโภ ภิกฺขเว สทฺธมฺมสฺส จิติยา อสมฺโมสาย อนนฺตรธานาย สํวตฺตตีติ. วีสติมํ.

[๑๑๘] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, ฯเปฯ มหิจฺฉตา ภิกฺขเว สทฺธมฺมสฺส สมฺโมสาย อนฺตรธานาย สํวตฺตตีติ. เอกวีสติมํ.

[๑๑๙] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, ฯเปฯ อปฺปิจฺฉตา ภิกฺขเว สทฺธมฺมสฺส จิติยา อสมฺโมสาย อนนฺตรธานาย สํวตฺตตีติ. พาวีสติมํ.

[๑๒๐] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, ฯเปฯ อสนฺตุฏฺฐิตา ภิกฺขเว สทฺธมฺมสฺส สมฺโมสาย อนฺตรธานาย สํวตฺตตีติ. เตวีสติมํ.

[๑๒๑] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, ฯเปฯ สนฺตุฏฺฐิตา ภิกฺขเว สทฺธมฺมสฺส จิติยา อสมฺโมสาย อนนฺตรธานาย สํวตฺตตีติ. จตุวีสติมํ.

[๑๒๒] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, ฯเปฯ อโยนิโส มนสิกาโร ภิกฺขเว สทฺธมฺมสฺส สมฺโมสาย อนฺตรธานาย สํวตฺตตีติ. ปญฺจวีสติมํ.

[๑๒๓] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, ฯเปฯ โยนิโส มนสิกาโร ภิกฺขเว สทฺธมฺมสฺส จิติยา อสมฺโมสาย อนนฺตรธานาย สํวตฺตตีติ. ฉพฺพีสติมํ.

[๑๒๔] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, ฯเปฯ อสมฺปชญฺญํ ภิกฺขเว สทฺธมฺมสฺส สมฺโมสาย อนฺตรธานาย สංวตฺตตีติ. สตฺตวีสติมं.

[๑๒๕] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, ฯเปฯ สมฺปชญฺญํ ภิกฺขเว สทฺธมฺมสฺส จิติยา อสมฺโมสาย อนนฺตรธานาย สංวตฺตตีติ. อฏฺฐวีสติมं.

[๑๒๖] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, ฯเปฯ ปาปมิตฺตตา ภิกฺขเว สทฺธมฺมสฺส สมฺโมสาย อนฺตรธานาย สංวตฺตตีติ. เอกูนตึสติมं.

[๑๒๗] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, ฯเปฯ กลฺยาณมิตฺตตา ภิกฺขเว สทฺธมฺมสฺส จิติยา อสมฺโมสาย อนนฺตรธานาย สංวตฺตตีติ. ตึสติมं.

[๑๒๘] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, ฯเปฯ อนุโยโค ภิกฺขเว อกุสลานं ธมฺมานं อนนุโยโค กุสลานं ธมฺมานं สทฺธมฺมสฺส สมฺโมสาย อนฺตรธานาย สංวตฺตตีติ. เอกตฺตึสติมं.

[๑๒๙] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, โย เอวं สทฺธมฺมสฺส จิติยา อสมฺโมสาย อนนฺตรธานาย สංวตฺตติ, ยถยิทं ภิกฺขเว อนุโยโค กุสลานं ธมฺมานं อนนุโยโค อกุสลานं ธมฺมานं. อนุโยโค ภิกฺขเว กุสลานं ธมฺมานं อนนุโยโค อกุสลานं ธมฺมานं สทฺธมฺมสฺส จิติยา อสมฺโมสาย อนนฺตรธานาย สංวตฺตตีติ. พตฺตึสติมं.[๑]

---

[๑] ฉ. พาตฺตึสติมं จตุกฺโกฏฺฐิกํ นิฏฺฐิตํ อิ. จตุกฺโกฏฺฐิกํ นิฏฺฐิตํ

[๑๓๐] "เยปิ[๑] เต ภิกฺขเว ภิกฺขู อธมฺมํ 'ธมฺโมติ ทีเปนฺติ, เต ภิกฺขเว ภิกฺขู พหุชนาหิตาย ปฏิปนฺนา พหุชนาสุขาย พหุโน ชนสฺส อนตฺถาย อหิตาย ทุกฺขาย เทวมนุสฺสานํ. พหุญฺจ เต ภิกฺขเว ภิกฺขู อปุญฺญํ ปสวนฺติ, เตจิมํ[๒] สทฺธมฺมํ อนฺตรธาเปนฺตีติ. เตตฺตึสมํ.

[๑๓๑ - ๑๓๙] "เยปิ เต ภิกฺขเว ภิกฺขู ธมฺมํ 'อธมฺโมติ ทีเปนฺติ, ฯเปฯ อวินยํ 'วินโยติ ทีเปนฺติ, ฯเปฯ วินยํ 'อวินโยติ ทีเปนฺติ, ฯเปฯ อภาสิตํ อลปิตํ ตถาคเตน 'ภาสิตํ ลปิตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, ฯเปฯ ภาสิตํ ลปิตํ ตถาคเตน 'อภาสิตํ อลปิตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, ฯเปฯ อนาจิณฺณํ ตถาคเตน 'อาจิณฺณํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, ฯเปฯ อาจิณฺณํ ตถาคเตน 'อนาจิณฺณํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, ฯเปฯ อปฺปญฺญตฺตํ ตถาคเตน 'ปญฺญตฺตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, ฯเปฯ ปญฺญตฺตํ ตถาคเตน 'อปฺปญฺญตฺตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ. เต ภิกฺขเว ภิกฺขู พหุชนาหิตาย ปฏิปนฺนา พหุชนาสุขาย พหุโน ชนสฺส อนตฺถาย อหิตาย ทุกฺขาย เทวมนุสฺสานํ. พหุญฺจ เต ภิกฺขเว ภิกฺขู อปุญฺญํ ปสวนฺติ, เตจิมํ สทฺธมฺมํ อนฺตรธาเปนฺตีติ. ทฺวาจตฺตาฬีสมํ.

ทสโม ทุติยปมาทาทิวคฺโค.[๓]

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. เย เต, เอวมุปริปิ. [๒] สี. เตปิมํ
[๓] อิ. อธมฺมาทิวคฺโค ทสโม

๑๑. อธมฺมวคฺโค

[๑๔๐] “เยปิ เต ภิกฺขเว ภิกฺขู อธมฺมํ ‘อธมฺโมติ ทีเปนฺติ, เต ภิกฺขเว ภิกฺขู พหุชนหิตาย ปฏิปนฺนา พหุชนสุขาย พหุโน ชนสฺส อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานํ. พหุญฺจ เต ภิกฺขเว ภิกฺขู ปุญฺญํ ปสวนฺติ, เตจิมํ สทฺธมฺมํ ฐเปนฺตีติ. ปฐมํ.

[๑๔๑ - ๑๔๙] “เยปิ เต ภิกฺขเว ภิกฺขู ธมฺมํ ‘ธมฺโมติ ทีเปนฺติ, ฯเปฯ อวินยํ ‘อวินโยติ ทีเปนฺติ, ฯเปฯ วินยํ ‘วินโยติ ทีเปนฺติ, ฯเปฯ อภาสิตํ อลปิตํ ตถาคเตน ‘อภาสิตํ อลปิตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, ฯเปฯ ภาสิตํ ลปิตํ ตถาคเตน ‘ภาสิตํ ลปิตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, ฯเปฯ อนาจิณฺณํ ตถาคเตน ‘อนาจิณฺณํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, ฯเปฯ อาจิณฺณํ ตถาคเตน ‘อาจิณฺณํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, ฯเปฯ อปฺปญฺญตฺตํ ตถาคเตน ‘อปฺปญฺญตฺตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, ฯเปฯ ปญฺญตฺตํ ตถาคเตน ‘ปญฺญตฺตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ. เต ภิกฺขเว ภิกฺขู พหุชนหิตาย ปฏิปนฺนา พหุชนสุขาย พหุโน ชนสฺส อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานํ. พหุญฺจ เต ภิกฺขเว ภิกฺขู ปุญฺญํ ปสวนฺติ, เตจิมํ สทฺธมฺมํ ฐเปนฺตีติ. ทสมํ.

เอกาทสโม อธมฺมวคฺโค.

๑๒. อนาปตฺติวคฺโค

[๑๕๐ - ๑๕๙] “เยปิ เต ภิกฺขเว ภิกฺขู อนาปตฺตึ ‘อาปตฺตีติ ทีเปนฺติ, ฯเปฯ อาปตฺตึ ‘อนาปตฺตีติ ทีเปนฺติ, ฯเปฯ ลหุกํ อาปตฺตึ ‘ครุกา อาปตฺตีติ ทีเปนฺติ, ฯเปฯ ครุกํ อาปตฺตึ ‘ลหุกา

อาปตฺตีติ ทีเปนฺติ, ฯเปฯ ทุฏฺฐุลฺลํ อาปตฺตึ ‘อทุฏฺฐุลฺลา อาปตฺตีติ ทีเปนฺติ, ฯเปฯ อทุฏฺฐุลฺลํ อาปตฺตึ ‘ทุฏฺฐุลฺลา อาปตฺตีติ ทีเปนฺติ, ฯเปฯ สาวเสสํ อาปตฺตึ ‘อนวเสสา อาปตฺตีติ ทีเปนฺติ, ฯเปฯ อนวเสสํ อาปตฺตึ ‘สาวเสสา อาปตฺตีติ ทีเปนฺติ, ฯเปฯ สปฺปฏิกมฺมํ อาปตฺตึ ‘อปฺปฏิกมฺมา อาปตฺตีติ ทีเปนฺติ, ฯเปฯ อปฺปฏิกมฺมํ อาปตฺตึ ‘สปฺปฏิกมฺมา อาปตฺตีติ ทีเปนฺติ. เต ภิกฺขเว ภิกฺขู พหุชนาหิตาย ปฏิปนฺนา พหุชนาสุขาย พหุโน ชนสฺส อนตฺถาย อหิตาย ทุกฺขาย เทวมนุสฺสานํ. พหุญฺจ เต ภิกฺขเว ภิกฺขู อปุญฺญํ ปสวนฺติ, เตจิมํ สทฺธมฺมํ อนฺตรธาเปนฺตีติ. ทสมํ.

[๑๖๐] “เยปิ เต ภิกฺขเว ภิกฺขู อนาปตฺตึ ‘อนาปตฺตีติ ทีเปนฺติ, เต ภิกฺขเว ภิกฺขู พหุชนหิตาย ปฏิปนฺนา พหุชนสุขาย พหุโน ชนสฺส อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานํ. พหุญฺจ เต ภิกฺขเว ภิกฺขู ปุญฺญํ ปสวนฺติ, เตจิมํ สทฺธมฺมํ ฐเปนฺตีติ. เอกาทสมํ.

[๑๖๑] “เยปิ เต ภิกฺขเว ภิกฺขู อาปตฺตึ ‘อาปตฺตีติ ทีเปนฺติ, เต ภิกฺขเว ภิกฺขู พหุชนหิตาย ปฏิปนฺนา พหุชนสุขาย พหุโน ชนสฺส อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานํ. พหุญฺจ เต ภิกฺขเว ภิกฺขู ปุญฺญํ ปสวนฺติ, เตจิมํ สทฺธมฺมํ ฐเปนฺตีติ. ทฺวาทสมํ.

[๑๖๒ - ๑๖๙] “เยปิ เต ภิกฺขเว ภิกฺขู ลหุกํ อาปตฺตึ ‘ลหุกา อาปตฺตีติ ทีเปนฺติ, ฯเปฯ ครุกํ อาปตฺตึ ‘ครุกา อาปตฺตีติ ทีเปนฺติ, ฯเปฯ ทุฏฺฐุลฺลํ อาปตฺตึ ‘ทุฏฺฐุลฺลา อาปตฺตีติ ทีเปนฺติ, ฯเปฯ อทุฏฺฐุลฺลํ อาปตฺตึ ‘อทุฏฺฐุลฺลา อาปตฺตีติ ทีเปนฺติ, ฯเปฯ สาวเสสํ อาปตฺตึ ‘สาวเสสา อาปตฺตีติ ทีเปนฺติ, ฯเปฯ อนวเสสํ อาปตฺตึ ‘อนวเสสา อาปตฺตีติ ทีเปนฺติ, ฯเปฯ สปฺปฏิกมฺมํ อาปตฺตึ

'สปฺปฏิกมฺมา อาปตฺตีติ ทีเปนฺติ, ฯเปฯ อปฺปฏิกมฺมํ อาปตฺตึ 'อปฺปฏิกมฺมา อาปตฺตีติ ทีเปนฺติ. เต ภิกฺขเว ภิกฺขู พหุชนหิตาย ปฏิปนฺนา พหุชนสุขาย พหุโน ชนสฺส อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานํ. พหุญฺจ เต ภิกฺขเว ภิกฺขู ปุญฺญํ ปสวนฺติ, เตจิมํ สทฺธมฺมํ ฐเปนฺตีติ. วีสติมํ.

ทฺวาทสโม อนาปตฺติวคฺโค.

๑๓. เอกปุคฺคลวคฺโค

[๑๗๐] "เอกปุคฺคโล ภิกฺขเว โลเก อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานํ. กตโม เอกปุคฺคโล. ตถาคโต อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ, อยํ โข ภิกฺขเว เอกปุคฺคโล โลเก อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานนฺติ. (๑)

[๑๗๑] "เอกปุคฺคลสฺส ภิกฺขเว ปาตุภาโว ทุลฺลโภ โลกสฺมึ. กตมสฺส เอกปุคฺคลสฺส. ตถาคตสฺส อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส, อิมสฺส โข ภิกฺขเว เอกปุคฺคลสฺส ปาตุภาโว ทุลฺลโภ โสกสฺมินฺติ. (๒)

[๑๗๒] "เอกปุคฺคโล ภิกฺขเว โลเก อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ อจฺฉริยมนุสฺโส. กตโม เอกปุคฺคโล. ตถาคโต อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ, อยํ โข ภิกฺขเว เอกปุคฺคโล โลเก อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ อจฺฉริยมนุสฺโสติ. (๓)

[๑๗๓] "เอกปุคฺคลสฺส ภิกฺขเว กาลกิริยา พหุโน ชนสฺส อนุตปฺปา โหติ. กตมสฺส เอกปุคฺคลสฺส. ตถาคตสฺส อรหโต

สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส, อิมสฺส โข ภิกฺขเว เอกปุคฺคลสฺส กาลกิริยา พหุโน ชนสฺส อนุตปฺปา โหตีติ. (๔)

[๑๗๔] "เอกปุคฺคโล ภิกฺขเว โลเก อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ อทุติโย อสหาโย อปฺปฏิโม อปฺปฏิสโม อปฺปฏิภาโค อปฺปฏิปุคฺคโล อสโม อสมสโม ทิปทานำ[๑] อคฺโค. กตโม เอกปุคฺคโล. ตถาคโต อรหำ สมฺมาสมฺพุทฺโธ, อยำ โข ภิกฺขเว เอกปุคฺคโล โลเก อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ อทุติโย อสหาโย อปฺปฏิโม อปฺปฏิสโม อปฺปฏิภาโค อปฺปฏิปุคฺคโล อสโม อสมสโม ทิปทานำ อคฺโคติ. (๕)

[๑๗๕ - ๑๘๖] "เอกปุคฺคลสฺส ภิกฺขเว ปาตุภาโว[๒] มหโต จกฺขุสฺส ปาตุภาโว โหติ, มหโต อาโลกสฺส ปาตุภาโว โหติ, มหโต โอภาสสฺส ปาตุภาโว โหติ, ฉนฺนำ อนุตฺตริยานำ ปาตุภาโว โหติ, จตุนฺนำ ปฏิสมฺภิทานำ สจฺฉิกิริยา โหติ, อเนกธาตุปฏิเวโธ โหติ, นานาธาตุปฏิเวโธ โหติ, วิชฺชาวิมุตฺติผลสจฺฉิกิริยา โหติ, โสตาปตฺติผลสจฺฉิกิริยา โหติ, สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยา โหติ, อนาคามิผลสจฺฉิกิริยา โหติ, อรหตฺตผลสจฺฉิกิริยา โหติ. กตมสฺส เอกปุคฺคลสฺส. ตถาคตสฺส อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส, อิมสฺส โข ภิกฺขเว เอกปุคฺคลสฺส ปาตุภาโว[๒] มหโต จกฺขุสฺส ปาตุภาโว โหติ, มหโต อาโลกสฺส ปาตุภาโว โหติ, มหโต โอภาสสฺส ปาตุภาโว โหติ, ฉนฺนำ อนุตฺตริยานำ ปาตุภาโว โหติ, จตุนฺนำ ปฏิสมฺภิทานำ สจฺฉิกิริยา โหติ, อเนกธาตุปฏิเวโธ โหติ, นานาธาตุปฏิเวโธ โหติ, วิชฺชาวิมุตฺติผลสจฺฉิกิริยา โหติ, โสตาปตฺติผลสจฺฉิกิริยา โหติ, สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยา โหติ, อนาคามิผลสจฺฉิกิริยา โหติ, อรหตฺตผลสจฺฉิกิริยา โหตีติ. (๖ - ๑๗)

---

[๑] ฉ.,เท. ทฺวิปทานำ

[๒] ฉ.,เท.,อิ. ปาตุภาวา

[๑๘๗] "นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกปุคฺคลมฺปิ สมนุปสฺสามิ, โย เอวํ ตถาคเตน อนุตฺตรํ ธมฺมจกฺกํ ปวตฺติตํ สมฺมเทว อนุปฺปวตฺเตติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว สารีปุตฺโต. สารีปุตฺโต ภิกฺขเว ตถาคเตน อนุตฺตรํ ธมฺมจกฺกํ ปวตฺติตํ สมฺมเทว อนุปฺปวตฺเตตีติ. (๑๘)

เตรสโม เอกปุคฺคลวคฺโค

๑๔. เอตทคฺควคฺโค ๑. ปฐมวคฺโค

[๑๘๘] "เอตทคฺคํ ภิกฺขเว มม สาวกานํ ภิกฺขูนํ รตฺตญฺญูนํ, ยทิทํ อญฺญาโกณฺฑญฺโญ.[๑] (๑)

[๑๘๙] มหาปญฺญานํ, ยทิทํ สารีปุตฺโต. (๒)

[๑๙๐] อิทฺธิมนฺตานํ, ยทิทํ มหาโมคฺคลฺลาโน. (๓)

[๑๙๑] ธุตวาทานํ,[๒] ยทิทํ มหากสฺสโป. (๔)

[๑๙๒] ทิพฺพจกฺขุกานํ, ยทิทํ อนุรุทฺโธ. (๕)

[๑๙๓] อุจฺจากุลิกานํ, ยทิทํ ภทฺทิโย กาฬิโคธายปุตฺโต. (๖)

[๑๙๔] มญฺชุสฺสรานํ, ยทิทํ ลกุณฺฏกภทฺทิโย.[๓] (๗)

[๑๙๕] สีหนาทิกานํ, ยทิทํ ปิณฺโฑลภารทฺวาโช. (๘)

[๑๙๖] ธมฺมกถิกานํ, ยทิทํ ปุณฺโณ มนฺตานิปุตฺโต. (๙)

[๑๙๗] สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ วิภชนฺตานํ, ยทิทํ มหากจฺจาโนติ. (๑๐)

ปฐโม วคฺโค.

---

[๑] ฉ.,เท. อญฺญาสิโกณฺฑญฺโญ
[๒] ฉ.,เท. ธุตวาทานํ
[๓] ฉ.,เท. ลกุณฺฑกภทฺทิโย

๑๔. เอตทคฺควคฺโค ๒. ทุติยวคฺโค

[๑๙๘] "เอตทคฺคํ ภิกฺขเว มม สาวกานํ ภิกฺขูนํ มโนมยํ กายํ อภินิมฺมินนฺตานํ, ยทิทํ จุลฺลปนฺถโก. (๑)

[๑๙๙] เจโตวิวฏฺฏกุสลานํ, ยทิทํ จุลฺลปนฺถโก. (๒)

[๒๐๐] ปญฺญาวิวฏฺฏกุสลานํ,[๑] ยทิทํ มหาปนฺถโก. (๓)

[๒๐๑] อรณวิหารีนํ, ยทิทํ สุภูติ. (๔)

[๒๐๒] ทกฺขิเณยฺยานํ, ยทิทํ สุภูติ. (๕)

[๒๐๓] อารญฺญกานํ, ยทิทํ เรวโต ขทิรวนิโย. (๖)

[๒๐๔] ฌายีนํ, ยทิทํ กงฺขาเรวโต. (๗)

[๒๐๕] อารทฺธวิริยานํ, ยทิทํ โสโณ โกลิวิโส.[๒] (๘)

[๒๐๖] กลฺยาณวากฺกรณานํ, ยทิทํ โสโณ กุฏิกณฺโณ. (๙)

[๒๐๗] ลาภีนํ, ยทิทํ สีวลี. (๑๐)

[๒๐๘] สทฺธาธิมุตฺตานํ, ยทิทํ วกฺกลีติ. (๑๑)

ทุติโย วคฺโค.

๑๔. เอตทคฺควคฺโค ๓. ตติยวคฺโค

[๒๐๙] "เอตทคฺคํ ภิกฺขเว มม สาวกานํ ภิกฺขูนํ สิกฺขากามานํ, ยทิทํ ราหุโล. (๑)

---

[๑] ฉ.,เท. สญฺญาวิวฏฺฏกุสลานํ [๒] ฉ.,เท. โกฬิวิโส

[๒๑๐] สทฺธาปพฺพชิตานํ, ยทิทํ รฏฺฐปาโล. (๒)

[๒๑๑] ปจฺฉิมสลากคฺคหนฺตานํ, ยทิทํ กุณฺฑธาโน. (๓)

[๒๑๒] ปฏิภาณวนฺตานํ, ยทิทํ วงฺคีโส. (๔)

[๒๑๓] สมนฺตปาสาทิกานํ, ยทิทํ อุปเสโน วงฺคนฺตปุตฺโต. (๕)

[๒๑๔] เสนาสนปญฺญาปกานํ, ยทิทํ ทพฺโพ มลฺลปุตฺโต. (๖)

[๒๑๕] เทวตานํ ปิยมนาปานํ, ยทิทํ ปิลินฺทวจฺโฉ. (๗)

[๒๑๖] ขิปฺปาภิญฺญานํ, ยทิทํ พาหิโย ทารุจีริโย. (๘)

[๒๑๗] จิตฺตกถิกานํ, ยทิทํ กุมารกสฺสโป. (๙)

[๒๑๘] ปฏิสมฺภิทปฺปตฺตานํ, ยทิทํ มหาโกฏฺฐิโตติ. (๑๐)

ตติโย วคฺโค.

๑๔. เอตทคฺควคฺโค ๔. จตุตฺถวคฺโค

[๒๑๙] "เอตทคฺคํ ภิกฺขเว มม สาวกานํ ภิกฺขูนํ พหุสฺสุตานํ, ยทิทํ อานนฺโท. (๑)

[๒๒๐] สติมนฺตานํ, ยทิทํ อานนฺโท. (๒)

[๒๒๑] คติมนฺตานํ, ยทิทํ อานนฺโท. (๓)

[๒๒๒] ธิติมนฺตานํ, ยทิทํ อานนฺโท. (๔)

[๒๒๓] อุปฏฺฐากานํ, ยทิทํ อานนฺโท. (๕)

[๒๒๔] มหาปริสานํ, ยทิทํ อุรุเวลกสฺสโป. (๖)

[๒๒๕] กุลปฺปสาทกานํ, ยทิทํ กาฬุทายิ. (๗)

[๒๒๖] อปฺปาพาธานํ, ยทิทํ พกฺกุโล. (๘)

[๒๒๗] ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรนฺตานํ, ยทิทํ โสภิโต. (๙)

[๒๒๘] วินยธรานํ, ยทิทํ อุปาลิ. (๑๐)

[๒๒๙] ภิกฺขุโนวาทกานํ, ยทิทํ นนฺทโก. (๑๑)

[๒๓๐] อินฺทฺริเยสุ คุตฺตทฺวารานํ, ยทิทํ นนฺโท. (๑๒)

[๒๓๑] ภิกฺขุโอวาทกานํ, ยทิทํ มหากปฺปิโน. (๑๓)

[๒๓๒] เตโชธาตุกุสลานํ, ยทิทํ สาคโต. (๑๔)

[๒๓๓] ปฏิภาเณยฺยกานํ, ยทิทํ ราโธ. (๑๕)

[๒๓๔] ลูขจีวรธรานํ, ยทิทํ โมฆราชาติ. (๑๖)

จตุตฺโถ วคฺโค.

๑๔. เอตทคฺควคฺโค ๕. ปญฺจมวคฺโค

[๒๓๕] “เอตทคฺคํ ภิกฺขเว มม สาวิกานํ ภิกฺขุนีนํ รตฺตญฺญูนํ, ยทิทํ มหาปชาปตี โคตมี. (๑)

[๒๓๖] มหาปญฺญานํ, ยทิทํ เขมา. (๒)

[๒๓๗] อิทฺธิมนฺตานํ,[๑] ยทิทํ อุปฺปลวณฺณา. (๓)

[๒๓๘] วินยธรานํ, ยทิทํ ปฏาจารา.[๒] (๔)

---

[๑] ฉ.,เท. อิทฺธิมนฺตีนํ [๒] สี. ปฏาจรา

[๒๓๙] ธมฺมกถิกานํ, ยทิทํ ธมฺมทินฺนา. (๕)

[๒๔๐] ฌายีนํ, ยทิทํ นนฺทา. (๖)

[๒๔๑] อารทฺธวิริยานํ, ยทิทํ โสณา. (๗)

[๒๔๒] ทิพฺพจกฺขุกานํ, ยทิทํ สกุลา.[๑] (๘)

[๒๔๓] ขิปฺปาภิญฺญานํ, ยทิทํ ภทฺทา กุณฺฑลเกสา. (๙)

[๒๔๔] ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรนฺตีนํ, ยทิทํ ภทฺทา กปิลานี.[๒] (๑๐)

[๒๔๕] มหาภิญฺญปฺปตฺตานํ, ยทิทํ ภทฺทา กจฺจานา.[๓] (๑๑)

[๒๔๖] ลูขจีวรธรานํ, ยทิทํ กิสาโคตมี. (๑๒)

[๒๔๗] สทฺธาธิมุตฺตานํ, ยทิทํ สิคาลมาตาติ.[๔] (๑๓)

ปญฺจโม วคฺโค.

๑๔. เอตทคฺควคฺโค ๖. ฉฏฺฐวคฺโค

[๒๔๘] "เอตทคฺคํ ภิกฺขเว มม สาวกานํ อุปาสกานํ ปฐมํ สรณํ คจฺฉนฺตานํ, ยทิทํ ตปุสฺสภลฺลิกา วาณิชา. (๑)

[๒๔๙] ทายกานํ, ยทิทํ สุทตฺโต คหปติ อนาถปิณฺฑิโก. (๒)

[๒๕๐] ธมฺมกถิกานํ, ยทิทํ จิตฺโต คหปติ มจฺฉิกสณฺฑิโก.[๕] (๓)

---

[๑] ฉ.,เท. พกุลา
[๒] ฉ.,เท. กาปิลานี
[๓] ฉ.,เท. ภทฺทกจฺจานา
[๔] ฉ.,เท. สิงฺคาลกมาตา
[๕] ฉ.,เท. มจฺฉิกาสณฺฑิ

[๒๕๑] จตูหิ สงฺคหวตฺถูหิ ปริสํ สงฺคณฺหนฺตานํ, ยทิทํ หตฺถโก[๑] อาฬวโก.[๒] (๔)

[๒๕๒] ปณีตทายกานํ, ยทิทํ มหานาโม สกฺโก. (๕)

[๒๕๓] มนาปทายกานํ, ยทิทํ อุคฺโค คหปติ เวสาลิโก. (๖)

[๒๕๔] สงฺฆุปฏฺฐากานํ, ยทิทํ [๓] อุคฺคโต คหปติ. (๗)

[๒๕๕] อเวจฺจปฺปสนฺนานํ, ยทิทํ สูโร อมฺพฏฺโฐ.[๔] (๘)

[๒๕๖] ปุคฺคลปฺปสนฺนานํ, ยทิทํ ชีวโก โกมารภจฺโจ. (๙)

[๒๕๗] วิสฺสาสกานํ, ยทิทํ นกุลปิตา คหปตีติ. (๑๐)

ฉฏฺโฐ วคฺโค.

๑๔. เอตทคฺควคฺโค ๗. สตฺตมวคฺโค

[๒๕๘] "เอตทคฺคํ ภิกฺขเว มม สาวิกานํ อุปาสิกานํ ปรมํ สรณํ คจฺฉนฺตีนํ, ยทิทํ สุชาตา เสนานิธีตา.[๕] (๑)

[๒๕๙] ทายิกานํ, ยทิทํ วิสาขา มิคารมาตา. (๒)

[๒๖๐] พหุสฺสุตานํ, ยทิทํ ขุชฺชุตฺตรา. (๓)

[๒๖๑] เมตฺตาวิหารีนํ, ยทิทํ สามาวตี. (๔)

[๒๖๒] ฌายีนํ, ยทิทํ อุตฺตรา นนฺทมาตา. (๕)

---

[๑] อิ. หฏฺจโก
[๒] สี. อาลวโก
[๓] ฉ.,เท. หตฺถิคามโก
[๔] ฉ.,เท. สุรพนฺโธ
[๕] สี. เสนานีธิตา ฉ.,เท. เสนิยธีตา

[๒๖๓] ปณีตทายิกานํ, ยทิทํ สุปฺปวาสา โกลิยธีตา.[๑] (๖)

[๒๖๔] คิลานุปฏฺฐากีนํ, ยทิทํ สุปฺปิยา อุปาสิกา. (๗)

[๒๖๕] อเวจฺจปฺปสนฺนานํ, ยทิทํ กาติยานี. (๘)

[๒๖๖] วิสฺสาสิกานํ, ยทิทํ นกุลมาตา คหปตานี. (๙)

[๒๖๗] อนุสฺสวปฺปนฺนานํ, ยทิทำ กาลี[๒] อุปาสิกา กุรรฆริกาติ.[๓] (๑๐)

สตฺตโม วคฺโค. (เอตทคฺควคฺโค[๔] นิฏฺฐิโต)

๑๕. อฏฺฐานปาลิ ๑. ปฐมวคฺโค

[๒๖๘] "อฏฺฐานเมตํ ภิกฺขเว อนวกาโส, ยํ ทิฏฺฐิสมฺปนฺโน ปุคฺคโล กญฺจิ สงฺขารํ นิจฺจโต อุปคจฺเฉยฺย, เนตํ ฐานํ วิชฺชติ. ฐานญฺจ โข เอตํ ภิกฺขเว วิชฺชติ, ยํ ปุถุชฺชโน กญฺจิ สงฺขารํ นิจฺจโต อุปคจฺเฉยฺย, ฐานเมตํ วิชฺชตีติ. (๑)

[๒๖๙] "อฏฺฐานเมตํ ภิกฺขเว อนวกาโส, ยํ ทิฏฺฐิสมฺปนฺโน ปุคฺคโล กญฺจิ สงฺขารํ สุขโต อุปคจฺเฉยฺย, เนตํ ฐานํ วิชฺชติ. ฐานญฺจ โข เอตํ ภิกฺขเว วิชฺชติ, ยํ ปุถุชฺชโน กญฺจิ สงฺขารํ สุขโต อุปคจฺเฉยฺย, ฐานเมตํ วิชฺชตีติ. (๒)

[๒๗๐] "อฏฺฐานเมตํ ภิกฺขเว อนวกาโส, ยํ ทิฏฺฐิสมฺปนฺโน ปุคฺคโล กญฺจิ ธมฺมํ อตฺตโต อุปคจฺเฉยฺย, เนตํ ฐานํ วิชฺชติ. ฐานญฺจ โข เอตํ ภิกฺขเว วิชฺชติ, ยํ ปุถุชฺชโน กญฺจิ ธมฺมํ อตฺตโต อุปคจฺเฉยฺย, ฐานเมตํ วิชฺชตีติ. (๓)

---

[๑] อิ. โกพิยธีตา
[๒] สี. กาลิ ฉ.,เท. กาฬี
[๓] ฉ.,เท. กุลปริกาติ
[๔] สฺยา. วคฺโค สตฺตโม

[๒๗๑] “อฏฺฐานเมตํ ภิกฺขเว อนวกาโส, ยํ ทิฏฺฐิสมฺปนฺโน ปุคฺคโล มาตรํ ชีวิตา โวโรเปยฺย, เนตํ ฐานํ วิชฺชติ. ฐานญฺจ โข เอตํ ภิกฺขเว วิชฺชติ, ยํ ปุถุชฺชโน มาตรํ ชีวิตา โวโรเปยฺย, ฐานเมตํ วิชฺชตีติ. (๔)

[๒๗๒] “อฏฺฐานเมตํ ภิกฺขเว อนวกาโส, ยํ ทิฏฺฐิสมฺปนฺโน ปุคฺคโล ปิตรํ ชีวิตา โวโรเปยฺย, เนตํ ฐานํ วิชฺชติ. ฐานญฺจ โข เอตํ ภิกฺขเว วิชฺชติ, ยํ ปุถุชฺชโน ปิตรํ ชีวิตา โวโรเปยฺย, ฐานเมตํ วิชฺชตีติ. (๕)

[๒๗๓] “อฏฺฐานเมตํ ภิกฺขเว อนวกาโส, ยํ ทิฏฺฐิสมฺปนฺโน ปุคฺคโล อรหนฺตํ ชีวิตา โวโรเปยฺย, เนตํ ฐานํ วิชฺชติ. ฐานญฺจ โข เอตํ ภิกฺขเว วิชฺชติ, ยํ ปุถุชฺชโน อรหนฺตํ ชีวิตา โวโรเปยฺย, ฐานเมตํ วิชฺชตีติ. (๖)

[๒๗๔] “อฏฺฐานเมตํ ภิกฺขเว อนวกาโส, ยํ ทิฏฺฐิสมฺปนฺโน ปุคฺคโล ตถาคตสฺส ทุฏฺเฐน จิตฺเตน[๑] โลหิตํ อุปฺปาเทยฺย, เนตํ ฐานํ วิชฺชติ. ฐานญฺจ โข เอตํ ภิกฺขเว วิชฺชติ, ยํ ปุถุชฺชโน ตถาคตสฺส ทุฏฺเฐน จิตฺเตน[๑] โลหิตํ อุปฺปาเทยฺย, ฐานเมตํ วิชฺชตีติ. (๗)

[๒๗๕] “อฏฺฐานเมตํ ภิกฺขเว อนวกาโส, ยํ ทิฏฺฐิสมฺปนฺโน ปุคฺคโล สงฺฆํ ภินฺเทยฺย, เนตํ ฐานํ วิชฺชติ. ฐานญฺจ โข เอตํ ภิกฺขเว วิชฺชติ, ยํ ปุถุชฺชโน สงฺฆํ ภินฺเทยฺย, ฐานเมตํ วิชฺชตีติ. (๘)

---

[๑] ฉ.,เท. ปทุฏฺฐจิตฺโต

[๒๗๖] “อฏฺฐานเมตํ ภิกฺขเว อนวกาโส, ยํ ทิฏฺฐิสมฺปนฺโน ปุคฺคโล อญฺญํ สตฺถารํ อุทฺทิเสยฺย, เนตํ ฐานํ วิชฺชติ. ฐานญฺจ โข เอตํ ภิกฺขเว วิชฺชติ, ยํ ปุถุชฺชโน อญฺญํ สตฺถารํ อุทฺทิเสยฺย, ฐานเมตํ วิชฺชตีติ. (๙)

[๒๗๗] “อฏฺฐานเมตํ ภิกฺขเว อนวกาโส, ยํ เอกิสฺสา โลกธาตุยา เทฺว อรหนฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธา อปุพฺพํ อจริมํ อุปฺปชฺเชยฺยุ, เนตํ ฐานํ วิชฺชติ. ฐานญฺจ โข เอตํ ภิกฺขเว วิชฺชติ, ยํ เอกิสฺสา โลกธาตุยา เอโก[๑] อรหं สมฺมาสมฺพุทฺโธ อุปฺปชฺเชยฺย, ฐานเมตํ วิชฺชตีติ. (๑๐)

ปฐโม วคฺโค.

๑๕. อฏฺฐานปาลิ ๒. ทุติยวคฺโค

[๒๗๘] “อฏฺฐานเมตํ ภิกฺขเว อนวกาโส, ยํ เอกิสฺสา โลกธาตุยา เทฺว ราชาโน จกฺกวตฺตี อปุพฺพํ อจริมํ อุปฺปชฺเชยฺยุ, เนตํ ฐานํ วิชฺชติ. ฐานญฺจ โข เอตํ ภิกฺขเว วิชฺชติ, ยํ เอกิสฺสา โลกธาตุยา เอโก ราชา จกฺกวตฺติ อุปฺปชฺเชยฺย, ฐานเมตํ วิชฺชตีติ. (๑)

[๒๗๙] “อฏฺฐานเมตํ ภิกฺขเว อนวกาโส, ยํ อิตฺถี อรหं อสฺส สมฺมาสมฺพุทฺโธ, เนตํ ฐานํ วิชฺชติ. ฐานญฺจ โข เอตํ ภิกฺขเว วิชฺชติ, ยํ ปุริโส อรหं อสฺส สมฺมาสมฺพุทฺโธ, ฐานเมตํ วิชฺชตีติ. (๒)

---

[๑] ฉ.,เท. เอโก ว

[๒๘๐] "อฏฺฐานเมตํ ภิกฺขเว อนวกาโส, ยํ อิตฺถี ราชา อสฺส จกฺกวตฺติ, เนตํ ฐานํ วิชฺชติ. ฐานญฺจ โข เอตํ ภิกฺขเว วิชฺชติ, ยํ ปุริโส ราชา อสฺส จกฺกวตฺติ, ฐานเมตํ วิชฺชตีติ. (๓)

[๒๘๑ - ๒๘๓] "อฏฺฐานเมตํ ภิกฺขเว อนวกาโส, ยํ อิตฺถี สกฺกตฺตํ กาเรยฺย ฯเปฯ มารตฺตํ กาเรยฺย ฯเปฯ พฺรหฺมตฺตํ กาเรยฺย, เนตํ ฐานํ วิชฺชติ. ฐานญฺจ โข เอตํ ภิกฺขเว วิชฺชติ, ยํ ปุริโส สกฺกตฺตํ กาเรยฺย ฯเปฯ มารตฺตํ กาเรยฺย ฯเปฯ พฺรหฺมตฺตํ กาเรยฺย, ฐานเมตํ วิชฺชตีติ. (๔ - ๖)

[๒๘๔] "อฏฺฐานเมตํ ภิกฺขเว อนวกาโส, ยํ กายทุจฺจริตสฺส อิฏฺโฐ กนฺโต มนาโป วิปาโก นิพฺพตฺเตยฺย, เนตํ ฐานํ วิชฺชติ. ฐานญฺจ โข เอตํ ภิกฺขเว วิชฺชติ, ยํ กายทุจฺจริตสฺส อนิฏฺโฐ อกนฺโต อมนาโป วิปาโก นิพฺพตฺเตยฺย, ฐานเมตํ วิชฺชตีติ. (๗)

[๒๘๕ - ๒๘๖] "อฏฺฐานเมตํ ภิกฺขเว อนวกาโส, ยํ วจีทุจฺจริตสฺส ฯเปฯ

อฏฺฐานเมตं[๑] ภิกฺขเว อนวกาโส,[๑] ยํ มโนทุจฺจริตสฺส อิฏฺโฐ กนฺโต มนาโป วิปาโก นิพฺพตฺเตยฺย, เนตํ ฐานํ วิชฺชติ. ฐานญฺจ โข เอตํ ภิกฺขเว วิชฺชติ, ยํ มโนทุจฺจริตสฺส อนิฏฺโฐ อกนฺโต อมนาโป วิปาโก นิพฺพตฺเตยฺย, ฐานเมตํ วิชฺชตีติ. (๘ - ๙)

ทุติโย วคฺโค.

[๑-๑] ฉ.,เท. อิเม ปาฐา น ทิสฺสติ.

๑๕. อฏฺฐานปาลิ ๓. ตติยวคฺโค

[๒๘๗] "อฏฺฐานเมตํ ภิกฺขเว อนวกาโส, ยํ กายสุจริตสฺส อนิฏฺโฐ อกนฺโต อมนาโป วิปาโก นิพฺพตฺเตยฺย, เนตํ ฐานํ วิชฺชติ. ฐานญฺจ โข เอตํ ภิกฺขเว วิชฺชติ, ยํ กายสุจริตสฺส อิฏฺโฐ กนฺโต มนาโป วิปาโก นิพฺพตฺเตยฺย, ฐานเมตํ วิชฺชตีติ. (๑)

[๒๘๘ - ๒๘๙] "อฏฺฐานเมตํ ภิกฺขเว อนวกาโส, ยํ วจีสุจริตสฺส ฯเปฯ อฏฺฐานเมตํ ภิกฺขเว อนวกาโส, ยํ มโนสุจริตสฺส อนิฏฺโฐ อกนฺโต อมนาโป วิปาโก นิพฺพตฺเตยฺย, เนตํ ฐานํ วิชฺชติ. ฐานญฺจ โข เอตํ ภิกฺขเว วิชฺชติ, ยํ มโนสุจริตสฺส อิฏฺโฐ กนฺโต มนาโป วิปาโก นิพฺพตฺเตยฺย, ฐานเมตํ วิชฺชตีติ. (๒ - ๓)

[๒๙๐] "อฏฺฐานเมตํ ภิกฺขเว อนวกาโส, ยํ กายทุจฺจริต-สมงฺคี ตนฺนิทานา ตปฺปจฺจยา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺเชยฺย, เนตํ ฐานํ วิชฺชติ. ฐานญฺจ โข เอตํ ภิกฺขเว วิชฺชติ, ยํ กายทุจฺจริตสมงฺคี ตนฺนิทานา ตปฺปจฺจยา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺเชยฺย, ฐานเมตํ วิชฺชตีติ. (๔)

[๒๙๑ - ๒๙๒] "อฏฺฐานเมตํ ภิกฺขเว อนวกาโส, ยํ วจีทุจฺจริตสมงฺคี ฯเปฯ อฏฺฐานเมตํ ภิกฺขเว อนวกาโส, ยํ มโนทุจฺจริตสมงฺคี ตนฺนิทานา ตปฺปจฺจยา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺเชยฺย, เนตํ ฐานํ วิชฺชติ. ฐานญฺจ โข เอตํ ภิกฺขเว วิชฺชติ, ยํ มโนทุจฺจริตสมงฺคี

ตนฺนิทานา ตปฺปจฺจยา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตं นิรยं อุปปชฺเชยฺย, ฐานเมตं วิชฺชตีติ. (๕ - ๖)

[๒๙๓] "อฏฺฐานเมตं ภิกฺขเว อนวกาโส, ยं กายสุจริต-สมงฺคี ตนฺนิทานา ตปฺปจฺจยา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตं นิรยं อุปปชฺเชยฺย, เนตं ฐานํ วิชฺชติ. ฐานญฺจ โข เอตं ภิกฺขเว วิชฺชติ, ยं กายสุจริตสมงฺคี ตนฺนิทานา ตปฺปจฺจยา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคं โลกं อุปปชฺเชยฺย, ฐานเมตं วิชฺชตีติ. (๗)

[๒๙๔ - ๒๙๕] "อฏฺฐานเมตं ภิกฺขเว อนวกาโส, ยं วจีสุจริตสมงฺคี ฯเปฯ อฏฺฐานเมตं ภิกฺขเว อนวกาโส, ยं มโนสุจริตสมงฺคี ตนฺนิทานา ตปฺปจฺจยา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตं นิรยं อุปปชฺเชยฺย, เนตं ฐานํ วิชฺชติ. ฐานญฺจ โข เอตं ภิกฺขเว วิชฺชติ, ยं มโนสุจริตสมงฺคี ตนฺนิทานา ตปฺปจฺจยา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคं โลกं อุปปชฺเชยฺย, ฐานเมตं วิชฺชตีติ. (๘ - ๙)

ตติโย วคฺโค.

อฏฺฐานปาลิ[๑] นิฏฺฐิตา.[๑]

[๑-๑] สฺยา. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.

๑๖. เอกธมฺมปาลิ ๑. ปฐมวคฺโค

[๒๙๖] "เอกธมฺโม ภิกฺขเว ภาวิโต พหุลีกโต เอกนฺต-นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สංวตฺตติ. กตโม เอกธมฺโม. พุทฺธานุสฺสติ, อยं โข ภิกฺขเว เอกธมฺโม ภาวิโต พหุลีกโต เอกนฺตนิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สංวตฺตตีติ. (๑)

[๒๙๗] "เอกธมฺโม ภิกฺขเว ภาวิโต พหุลีกโต เอกนฺต-นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สංวตฺตติ. กตโม เอกธมฺโม. ธมฺมานุสฺสติ ฯเปฯ สงฺฆานุสฺสติ ฯเปฯ สีลานุสฺสติ ฯเปฯ จาคานุสฺสติ ฯเปฯ เทวตานุสฺสติ ฯเปฯ อานาปานสติ[๑] ฯเปฯ มรณสติ[๑] กายคตาสติ ฯเปฯ อุปสมานุสฺสติ. อยं โข ภิกฺขเว เอกธมฺโม ภาวิโต พหุลีกโต เอกนฺตนิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สංวตฺตตีติ. (๑๐)

ปฐโม วคฺโค.

๑๖. เอกธมฺมปาลิ ๒. ทุติยวคฺโค

[๒๙๘] "นาหं ภิกฺขเว อญฺญं เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, เยน อนุปฺปนฺนา วา อกุสลา ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา วา อกุสลา ธมฺมา ภิยฺโยภาวาย[๒] เวปุลฺลาย สංวตฺตนฺติ, ยถยิทं

[๑-๑] ฉ.,เท. อานาปานสฺสติ ฯเปฯ มรณสฺสติ [๒] สี. ภิยฺโย

ภิกฺขเว มิจฺฉาทิฏฺฐิ, มิจฺฉาทิฏฺฐิกสฺส ภิกฺขเว อนุปฺปนฺนา เจว อกุสลา ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา จ อกุสลา ธมฺมา ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย สංวตฺตนฺตีติ. (๑)

[๒๙๙] “นาหं ภิกฺขเว อญฺญं เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, เยน อนุปฺปนฺนา วา กุสลา ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา วา กุสลา ธมฺมา ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย สංวตฺตนฺติ, ยถยิทं ภิกฺขเว สมฺมาทิฏฺฐิ. สมฺมาทิฏฺฐิกสฺส ภิกฺขเว อนุปฺปนฺนา เจว กุสลา ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา จ กุสลา ธมฺมา ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย สංวตฺตนฺตีติ. (๒)

[๓๐๐] “นาหं ภิกฺขเว อญฺญं เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, เยน อนุปฺปนฺนา วา กุสลา ธมฺมา นุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา วา กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, ยถยิทं ภิกฺขเว มิจฺฉาทิฏฺฐิ. มิจฺฉาทิฏฺฐิกสฺส ภิกฺขเว อนุปฺปนฺนา เจว กุสลา ธมฺมา นุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา จ กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺตีติ. (๓)

[๓๐๑] “นาหं ภิกฺขเว อญฺญं เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, เยน อนุปฺปนฺนา วา อกุสลา ธมฺมา นุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา วา อกุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, ยถยิทं ภิกฺขเว สมฺมาทิฏฺฐิ. สมฺมาทิฏฺฐิกสฺส ภิกฺขเว อนุปฺปนฺนา เจว อกุสลา ธมฺมา นุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา จ อกุสลา ธมฺมา ปริหายนฺตีติ. (๔)

[๓๐๒] “นาหं ภิกฺขเว อญฺญं เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, เยน อนุปฺปนฺนา วา มิจฺฉาทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺนา วา มิจฺฉาทิฏฺฐิ ปวฑฺฒติ, ยถยิทं ภิกฺขเว อโยนิโส มนสิกาโร.

อโยนิโส ภิกฺขเว มนสิกโรโต อนุปฺปนฺนา เจว มิจฺฉาทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺนา จ มิจฺฉาทิฏฺฐิ ปวฑฺฒตีติ. (๕)

[๓๐๓] "นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, เยน อนุปฺปนฺนา วา สมฺมาทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺนา วา สมฺมาทิฏฺฐิ ปวฑฺฒติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว โยนิโส มนสิกาโร. โยนิโส ภิกฺขเว มนสิกโรโต อนุปฺปนฺนา เจว สมฺมาทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺนา จ สมฺมาทิฏฺฐิ ปวฑฺฒตีติ. (๖)

[๓๐๔] "นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, เยเนวํ[๑] สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตं นิรยํ อุปปชฺชนฺติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว มิจฺฉาทิฏฺฐิ. มิจฺฉาทิฏฺฐิยา ภิกฺขเว สมนฺนาคตา สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตं นิรยํ อุปปชฺชนฺตีติ.[๒] (๗)

[๓๐๕] "นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, เยเนวํ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคं โลกं อุปปชฺชนฺติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว สมฺมาทิฏฺฐิ. สมฺมาทิฏฺฐิยา ภิกฺขเว สมนฺนาคตา สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคं โลกं อุปปชฺชนฺตีติ.[๒] (๘)

[๓๐๖] "มิจฺฉาทิฏฺฐิกสฺส ภิกฺขเว ปุริสปุคฺคลสฺส ยญฺเจว กายกมฺมं ยถาทิฏฺฐิสมตฺตं สมาทินฺนं, ยญฺจ วจีกมฺมं ยถาทิฏฺฐิ-สมตฺตं สมาทินฺนं, ยญฺจ มโนกมฺมं ยถาทิฏฺฐิสมตฺตं สมาทินฺนं, ยา จ เจตนา, ยา จ ปตฺถนา, โย จ ปณิธิ, เย จ สงฺขารา,

---

[๑] ฉ.,เท. เอวํสทฺโท น ทิสฺสติ, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท.,อิ. อุปฺปชฺชนฺตีติ

สพฺเพ เต ธมฺมา อนิฏฺฐาย อกนฺตาย อมนาปาย อหิตาย ทุกฺขาย สํวตฺตนฺติ. ตํ กิสฺส เหตุ. ทิฏฺฐิ หิ[๑] ภิกฺขเว ปาปิกา. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว นิมฺพพีชํ วา โกสาตกีพีชํ วา ติตฺตกลาพุพีชํ วา อลฺลาย ปจวิยา[๒] นิกฺขิตฺตํ ยญฺเจว ปจวีรสํ อุปาทิยติ, ยญฺจ อาโปรสํ อุปาทิยติ. สพฺพนฺตํ ติตฺตกตฺตาย กฏุกตฺตาย อสาตตฺตาย สํวตฺตติ. ตํ กิสฺส เหตุ. พีชํ หิ ภิกฺขเว ปาปกํ; เอวเมว โข ภิกฺขเว มิจฺฉาทิฏฺฐิกสฺส ปุริสปุคฺคลสฺส ยญฺเจว กายกมฺมํ ยถาทิฏฺฐิสมตฺตํ สมาทินฺนํ, ยญฺจ วจีกมฺมํ ยถาทิฏฺฐิ-สมตฺตํ สมาทินฺนํ, ยญฺจ มโนกมฺมํ ยถาทิฏฺฐิสมตฺตํ สมาทินฺนํ, ยา จ เจตนา, ยา จ ปตฺถนา, โย จ ปณิธิ, เย จ สงฺขารา, สพฺเพ เต ธมฺมา อนิฏฺฐาย อกนฺตาย อมนาปาย อหิตาย ทุกฺขาย สํวตฺตนฺติ. ตํ กิสฺส เหตุ. ทิฏฺฐิ หิ ภิกฺขเว ปาปิกาติ. (๙)

[๓๐๗] "สมฺมาทิฏฺฐิกสฺส ภิกฺขเว ปุริสปุคฺคลสฺส ยญฺเจว กายกมฺมํ ยถาทิฏฺฐิสมตฺตํ สมาทินฺนํ, ยญฺจ วจีกมฺมํ ยถาทิฏฺฐิ-สมตฺตํ สมาทินฺนํ, ยญฺจ มโนกมฺมํ ยถาทิฏฺฐิสมตฺตํ สมาทินฺนํ, ยา จ เจตนา, ยา จ ปตฺถนา, โย จ ปณิธิ, เย จ สงฺขารา, สพฺเพ เต ธมฺมา อิฏฺฐาย กนฺตาย มนาปาย หิตาย สุขาย สํวตฺตนฺติ. ตํ กิสฺส เหตุ. ทิฏฺฐิ หิ ภิกฺขเว ภทฺทิกา. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อุจฺฉุพีชํ วา สาลิพีชํ วา มทฺทิกาพีชํ วา อลฺลาย ปจวิยา นิกฺขิตฺตํ ยญฺเจว ปจวีรสํ อุปาทิยติ, ยญฺจ อาโปรสํ อุปาทิยติ, สพฺพนฺตํ มธุรตฺตาย สาตตฺตาย อเสจนกตฺตาย สํวตฺตติ. ตํ กิสฺส เหตุ. พีชํ หิ ภิกฺขเว ภทฺทกํ; เอวเมว โข ภิกฺขเว

---

[๑] ฉ.,เท. หิสฺส, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท. ปถวิยา

สมฺมาทิฏฺฐิกสฺส ปุริสปุคฺคลสฺส ยญฺเจว กายกมฺมํ ยถาทิฏฺฐิสมตฺตํ สมาทินฺนํ, ยญฺจ วจีกมฺมํ ยถาทิฏฺฐิสมตฺตํ สมาทินฺนํ, ยญฺจ มโนกมฺมํ ยถาทิฏฺฐิสมตฺตํ สมาทินฺนํ, ยา จ เจตนา, ยา จ ปตฺถนา, โย จ ปณิธิ, เย จ สงฺขารา, สพฺเพ เต ธมฺมา อิฏฺฐาย กนฺตาย มนาปาย หิตาย สุขาย สํวตฺตนฺติ. ตํ กิสฺส เหตุ. ทิฏฺฐิ หิ ภิกฺขเว ภทฺทิกาติ. (๑๐)

ทุติโย วคฺโค.

๑๖. เอกธมฺมปาลิ ๓. ตติยวคฺโค

[๓๐๘] “เอกปุคฺคโล ภิกฺขเว โลเก อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ พหุชนาหิตาย พหุชนาสุขาย พหุโน ชนสฺส อนตฺถาย อหิตาย ทุกฺขาย เทวมนุสฺสานํ. กตโม เอกปุคฺคโล. มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ วิปรีตทสฺสโน, โส พหุชนํ สทฺธมฺมา วุฏฺฐาเปตฺวา อสทฺธมฺเม ปติฏฺฐาเปติ. อยํ โข ภิกฺขเว เอกปุคฺคโล โลเก อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ พหุชนาหิตาย พหุชนาสุขาย พหุโน ชนสฺส อนตฺถาย อหิตาย ทุกฺขาย เทวมนุสฺสานนฺติ. (๑)

[๓๐๙] “เอกปุคฺคโล ภิกฺขเว โลเก อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย พหุโน ชนสฺส อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานํ. กตโม เอกปุคฺคโล. สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ อวิปรีตทสฺสโน, โส พหุชนํ อสทฺธมฺมา วุฏฺฐาเปตฺวา สทฺธมฺเม ปติฏฺฐาเปติ. อยํ โข ภิกฺขเว เอกปุคฺคโล โลเก อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย พหุโน ชนสฺส อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานนฺติ. (๒)

[๓๑๐] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมมฺปิ สมนุปสฺสามิ, ยํ เอวํ มหาสาวชฺชํ, ยถยิทํ ภิกฺขเว มิจฺฉาทิฏฺฐิ. มิจฺฉาทิฏฺฐิปรมานิ ภิกฺขเว วชฺชานีติ.[๑] (๓)

[๓๑๑] “นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกปุคฺคลมฺปิ สมนุปสฺสามิ, โย เอวํ พหุชนาหิตาย ปฏิปนฺโน พหุชนาสุขาย พหุโน ชนสฺส อนตฺถาย อหิตาย ทุกฺขาย เทวมนุสฺสานํ, ยถยิทํ ภิกฺขเว มกฺขลิ โมฆปุริโส. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว นทีมุเข ขิปฺปํ อุฑฺเฑยฺย พหุนฺนํ มจฺฉานํ อหิตาย ทุกฺขาย อนยาย พฺยสนาย; เอวเมว โข ภิกฺขเว มกฺขลิ โมฆปุริโส มนุสฺสขิปมฺมญฺเญ โลเก อุปฺปนฺโน พหุนฺนํ สตฺตานํ อหิตาย ทุกฺขาย อนยาย พฺยสนายาติ. (๔)

[๓๑๒] “ทุรกฺขาเต ภิกฺขเว ธมฺมวินเย โย จ สมาทเปติ, ยญฺจ สมาทเปติ, โย จ สมาทปิโต ตถตฺตาย ปฏิปชฺชติ, สพฺเพ เต พหุๆ อปุญฺญํ ปสวนฺติ. ตํ กิสฺส เหตุ. ทุรกฺขาตตฺตา ภิกฺขเว ธมฺมสฺสาติ. (๕)

[๓๑๓] “สฺวากฺขาเต ภิกฺขเว ธมฺมวินเย โย จ สมาทเปติ, ยญฺจ สมาทเปติ, โย จ สมาทปิโต ตถตฺตาย ปฏิปชฺชติ, สพฺเพ เต พหุๆ ปุญฺญํ ปสวนฺติ. ตํ กิสฺส เหตุ. สฺวากฺขาตตฺตา ภิกฺขเว ธมฺมสฺสาติ. (๖)

[๓๑๔] “ทุรกฺขาเต ภิกฺขเว ธมฺมวินเย ทายเกน มตฺตา ชานิตพฺพา โน ปฏิคฺคาหเกน. ตํ กิสฺส เหตุ. ทุรกฺขาตตฺตา ภิกฺขเว ธมฺมสฺสาติ. (๗)

---

[๑] ฉ.,เท. มหาสาวชฺชานีติ

[๓๑๕] “สฺวากฺขาเต ภิกฺขเว ธมฺมวินเย ปฏิคฺคาหเกน มตฺตา ชานิตพฺพา โน ทายเกน. ตํ กิสฺส เหตุ. สฺวากฺขาตตฺตา ภิกฺขเว ธมฺมสฺสาติ. (๘)

[๓๑๖] “ทุรกฺขาเต ภิกฺขเว ธมฺมวินเย โย อารทฺธวิริโย, โส ทุกฺขํ วิหรติ. ตํ กิสฺส เหตุ. ทุรกฺขาตตฺตา ภิกฺขเว ธมฺมสฺสาติ. (๙)

[๓๑๗] “สฺวากฺขาเต ภิกฺขเว ธมฺมวินเย โย กุสีโต, โส ทุกฺขํ วิหรติ. ตํ กิสฺส เหตุ. สฺวากฺขาตตฺตา ภิกฺขเว ธมฺมสฺสาติ. (๑๐)

[๓๑๘] “ทุรกฺขาเต ภิกฺขเว ธมฺมวินเย โย กุสีโต, โส สุขํ วิหรติ. ตํ กิสฺส เหตุ. ทุรกฺขาตตฺตา ภิกฺขเว ธมฺมสฺสาติ. (๑๑)

[๓๑๙] “สฺวากฺขาเต ภิกฺขเว ธมฺมวินเย โย อารทฺธวิริโย, โส สุขํ วิหรติ. ตํ กิสฺส เหตุ. สฺวากฺขาตตฺตา ภิกฺขเว ธมฺมสฺสาติ. (๑๒)

[๓๒๐] “เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อปฺปมตฺตโกปิ คูโถ ทุคฺคนฺโธ โหติ; เอวเมว โข อหํ ภิกฺขเว อปฺปมตฺตกมฺปิ ภวํ น วณฺเณมิ อนฺตมโส อจฺฉราสงฺฆาตมตฺตมฺปีติ. (๑๓)

[๓๒๑] “เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อปฺปมตฺตกมฺปิ มุตฺตํ ทุคฺคนฺธํ โหติ. อปฺปมตฺตโกปิ เขโฬ ทุคฺคนฺโธ โหติ. อปฺปมตฺตโกปิ ปุพฺโพ ทุคฺคนฺโธ โหติ. อปฺปมตฺตกมฺปิ โลหิตํ ทุคฺคนฺธํ โหติ;

เอวเมว โข อหํ ภิกฺขเว อปฺปมตฺตกมฺปิ ภวํ น วณฺเณมิ อนุตมโส อจฺฉราสงฺฆาตมตฺตมฺปีติ. (๑๔)

ตติโย วคฺโค.

๑๖. เอกธมฺมปาลิ ๔. จตุตฺถวคฺโค

[๓๒๒] "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อปฺปมตฺตกํ อิมสฺมึ ชมฺพุทีเป อารามรามเณยฺยกํ วนรามเณยฺยกํ ภูมิรามเณยฺยกํ โปกฺขรณี-รามเณยฺยกํ. อถโข เอตเทว พหุตรํ, ยทิทํ อุกฺกูลวิกูลํ นทีวิทุคฺคํ ขาณุกณฺฏกฏฺฐานํ[๑] ปพฺพตวิสมํ; เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย ถลชา. อถโข เอเตว สตฺตา พหุตรา, เย โอทกา. (๑)

[๓๒๓] เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย มนุสฺเสสุ ปจฺจาชายนฺติ. อถโข เอเตว สตฺตา พหุตรา, เย อญฺญตฺร มนุสฺเสหิ ปจฺจาชายนฺติ. เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย มชฺฌิเมสุ ชนปเทสุ ปจฺจาชายนฺติ. อถโข เอเตว สตฺตา พหุตรา, เย ปจฺจนฺติเมสุ ชนปเทสุ ปจฺจาชายนฺติ อวิญฺญาตาเรสุ มิลกฺเขสุ. (๒)

[๓๒๔] เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย ปญฺญวนฺโต อชฬา อเนฬมูคา ปฏิพลา สุภาสิตทุพฺภาสิตสฺส อตฺถมญฺญาตุํ. อถโข เอเตว สตฺตา พหุตรา, เย ทุปฺปญฺญา ชฬา เอฬมูคา น ปฏิพลา สุภาสิตทุพฺภาสิตสฺส อตฺถมญฺญาตุํ. (๓)

---

[๑] สี.,อิ. ขาณุกณฺฏกาธานํ

[๓๒๕] เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย อริเยน ปญฺญาจกฺขุนา สมนฺนาคตา, อถโข เอเตว สตฺตา พหุตรา, เย อวิชฺชาคตา สมฺมูฬฺหา. (๔)

[๓๒๖] เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย ลภนฺติ ตถาคตํ ทสฺสนาย. อถ โข เอเตว สตฺตา พหุตรา, เย น ลภนฺติ ตถาคตํ ทสฺสนาย. (๕)

[๓๒๗] เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย ลภนฺติ ตถาคตปฺปเวทิตํ ธมฺมวินยํ สวนาย. อถโข เอเตว สตฺตา พหุตรา, เย น ลภนฺติ ตถาคตปฺปเวทิตํ ธมฺมวินยํ สวนาย. (๖)

[๓๒๘] เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย สุตฺวา ธมฺมํ ธาเรนฺติ. อถโข เอเตว สตฺตา พหุตรา, เย สุตฺวา ธมฺมํ น ธาเรนฺติ. (๗)

[๓๒๙] เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย ธตานํ ธมฺมานํ อตฺถํ อุปปริกฺขนฺติ. อถโข เอเตว สตฺตา พหุตรา, เย ธตานํ ธมฺมานํ อตฺถํ น อุปปริกฺขนฺติ. (๘)

[๓๓๐] เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย อตฺถมญฺญาย ธมฺมมญฺญาย ธมฺมานุธมฺมํ ปฏิปชฺชนฺติ. อถโข เอเตว สตฺตา พหุตรา, เย อตฺถมญฺญาย ธมฺมมญฺญาย ธมฺมานุธมฺมํ น ปฏิปชฺชนฺติ. (๙)

[๓๓๑] เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย สำเวชนีเยสุ ฐาเนสุ สำวิชนฺติ. อถโข เอเตว สตฺตา พหุตรา, เย สำเวชนีเยสุ ฐาเนสุ น สำวิชนฺติ. (๑๐)

[๓๓๒] เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย สวิคฺคา โยนิโส ปทหนฺติ. อถโข เอเตว สตฺตา พหุตรา, เย สวิคฺคา โยนิโส น ปทหนฺติ. (๑๑)

[๓๓๓] เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย ววสฺสคฺคารมฺมณํ กริตฺวา ลภนฺติ สมาธึ ลภนฺติ จิตฺตสฺเสกคฺคตํ. อถโข เอเตว สตฺตา พหุตรา, เย ววสฺสคฺคารมฺมณํ กริตฺวา น ลภนฺติ สมาธึ น ลภนฺติ จิตฺตสฺเสกคฺคตํ. (๑๒)

[๓๓๔] เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย อนฺนคฺครสคฺคานํ ลาภิโน. อถโข เอเตว สตฺตา พหุตรา, เย อนฺนคฺครสคฺคานํ น ลาภิโน อุญฺเฉน กปาลภตฺเตน ยาเปนฺติ. (๑๓)

[๓๓๕] เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย อตฺถรสสฺส ธมฺมรสสฺส วิมุตฺติรสสฺส ลาภิโน. อถ โข เอเตว สตฺตา พหุตรา, เย อตฺถรสสฺส ธมฺมรสสฺส วิมุตฺติรสสฺส น ลาภิโน. ตสฺมาติห ภิกฺขเว เอวํ สิกฺขิตพฺพํ 'อตฺถรสสฺส ธมฺมรสสฺส วิมุตฺติรสสฺส ลาภิโน ภวิสฺสามาติ. เอวํ หิ โว ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพนฺติ. (๑๔)

[๓๓๖ - ๓๓๘] "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อปฺปมตฺตกํ อิมสฺมึ ชมฺพุทีเป อารามรามเณยฺยกํ วนรามเณยฺยกํ ภูมิรามเณยฺยกํ โปกฺขรณีรามเณยฺยกํ. อถโข เอตเทว พหุตรํ, ยทิทํ อุกฺกูลวิกูลํ นทีวิทุคฺคํ ขาณุกณฺฏกฏฺฐานํ ปพฺพตวิสมํ; เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย มนุสฺสา จุตา มนุสฺเสสุ ปจฺจาชายนฺติ. อถโข เอเตว สตฺตา พหุตรา, เย มนุสฺสา จุตา นิรเย

ปจฺจาชายนฺติ ฯเปฯ ติรจฺฉานโยนิยา ปจฺจาชายนฺติ ฯเปฯ ปิตฺติวิสเย[๑] ปจฺจาชายนฺติ. (๑๕ - ๑๗)

[๓๓๙ - ๓๔๑] เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย มนุสฺสา จุตา เทเวสุ ปจฺจาชายนฺติ. อถโข เอเตว สตฺตา พหุตรา, เย มนุสฺสา จุตา นิรเย ปจฺจาชายนฺติ. ฯเปฯ ติรจฺฉานโยนิยา ปจฺจาชายนฺติ. ฯเปฯ ปิตฺติวิสเย ปจฺจาชายนฺติ. (๑๘ - ๒๐)

[๓๔๒ - ๓๔๔] เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย เทวา จุตา เทเวสุ ปจฺจาชายนฺติ. อถโข เอเตว สตฺตา พหุตรา, เย เทวา จุตา นิรเย ปจฺจาชายนฺติ. ฯเปฯ ติรจฺฉานโยนิยา ปจฺจาชายนฺติ. ฯเปฯ ปิตฺติวิสเย ปจฺจาชายนฺติ. (๒๑ - ๒๓)

[๓๔๕ - ๓๔๗] เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย เทวา จุตา มนุสฺเสสุ ปจฺจาชายนฺติ. อถโข เอเตว สตฺตา พหุตรา, เย เทวา จุตา นิรเย ปจฺจาชายนฺติ. ฯเปฯ ติรจฺฉานโยนิยา ปจฺจาชายนฺติ. ฯเปฯ ปิตฺติวิสเย ปจฺจาชายนฺติ. (๒๔ - ๒๖)

[๓๔๘ - ๓๕๐] เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย นิรยา จุตา มนุสฺเสสุ ปจฺจาชายนฺติ. อถโข เอเตว สตฺตา พหุตรา, เย นิรยา จุตา นิรเย ปจฺจาชายนฺติ. ฯเปฯ ติรจฺฉานโยนิยา ปจฺจาชายนฺติ. ฯเปฯ ปิตฺติวิสเย ปจฺจาชายนฺติ. (๒๗ - ๒๙)

---

[๑] สฺยา. ปิตฺติวิสเย ทยฺ. เปตฺติวิสเย, เอวมุปริปิ.

[๓๕๑ - ๓๕๓] เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย นิรยา จุตา เทเวสุ ปจฺจาชายนฺติ. อถโข เอเตว สตฺตา พหุตรา, เย นิรยา จุตา นิรเย ปจฺจาชายนฺติ. ฯเปฯ ติรจฺฉานโยนิยา ปจฺจาชายนฺติ. ฯเปฯ ปิตฺติวิสเย ปจฺจาชายนฺติ. (๓๐ - ๓๒)

[๓๕๔ - ๓๕๖] เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย ติรจฺฉานโยนิยา จุตา มนุสฺเสสุ ปจฺจาชายนฺติ. อถโข เอเตว สตฺตา พหุตรา, เย ติรจฺฉานโยนิยา จุตา นิรเย ปจฺจาชายนฺติ. ฯเปฯ ติรจฺฉานโยนิยา ปจฺจาชายนฺติ. ฯเปฯ ปิตฺติวิสเย ปจฺจาชายนฺติ. (๓๓ - ๓๕)

[๓๕๗ - ๓๕๙] เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย ติรจฺฉานโยนิยา จุตา เทเวสุ ปจฺจาชายนฺติ. อถโข เอเตว สตฺตา พหุตรา, เย ติรจฺฉานโยนิยา จุตา นิรเย ปจฺจาชายนฺติ. ฯเปฯ ติรจฺฉานโยนิยา ปจฺจายนฺติ. ฯเปฯ ปิตฺติวิสเย ปจฺจาชายนฺติ. (๓๖ - ๓๘)

[๓๖๐ - ๓๖๒] เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย ปิตฺติวิสยา จุตา มนุสฺเสสุ ปจฺจาชายนฺติ. อถโข เอเตว สตฺตา พหุตรา, เย ปิตฺติวิสยา จุตา นิรเย ปจฺจาชายนฺติ. ฯเปฯ ติรจฺฉานโยนิยา ปจฺจาชายนฺติ. ฯเปฯ ปิตฺติวิสเย ปจฺจาชายนฺติ. (๓๙ - ๔๑)

[๓๖๓ - ๓๖๕] เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย ปิตฺติวิสยา จุตา เทเวสุ ปจฺจาชายนฺติ. อถโข เอเตว

สตฺตา พหุตรา, เย ปิตฺติวิสยา จุตา นิรเย ปจฺจาชายนฺติ. ฯเปฯ ติรจฺฉานโยนิยา ปจฺจาชายนฺติ. ฯเปฯ ปิตฺติวิสเย ปจฺจาชายนฺติ. (๔๒ - ๔๔)

จตุตฺโถ วคฺโค. (ชมฺพุทีปเปยฺยาโล นิฏฺฐิโต)[๑]

๑๗. ปสาทกรธมฺมวคฺโค

[๓๖๖ - ๓๘๑] "อทฺธมิทำ ภิกฺขเว ลาภานำ, ยทิทำ อารญฺญกตฺตำ[๒] ฯเปฯ ปิณฺฑปาติกตฺตำ. ปำสุกูลิกตฺตำ. เตจีวริกตฺตำ. ธมฺมกถิกตฺตำ. วินยธรกตฺตำ. พาหุสจฺจำ. ถาวเรยฺยำ. อากปฺปสมฺปทา. ปริวารสมฺปทา. มหาปริวารตา. กุลปุตฺติ.[๓] วณฺณโปกฺขรตา. กลฺยาณวากฺกรณตา. อปฺปิจฺฉตา. อปฺปาพาธตาติ. (๑ - ๑๖)

(โสพส ปสาทกรธมฺมา นิฏฺฐิตา)

๑๘. อปรอจฺฉราสงฺฆาตวคฺโค

[๓๘๒] "อจฺฉราสงฺฆาตมตฺตำปิ เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปฐมำ ฌานำ ภาเวติ, อยำ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริตฺตชฺฌาโน วิหรติ สตฺถุสาสนกโร โอวาทปฏิกโร อโมฆำ รฏฺฐปิณฺฑำ ภุญฺชติ, โก ปน วาโท, เย นำ พหุลีกโรนฺตีติ. (๑)

[๓๘๓ - ๓๘๙] "อจฺฉราสงฺฆาตมตฺตำปิ เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ทุติยำ ฌานำ ภาเวติ ฯเปฯ ตติยำ ฌานำ ภาเวติ ฯเปฯ จตุตฺถำ

---

[๑] สฺยา. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ. [๒] ฉ.,เท. อารญฺญิกตฺตำ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. โกลปุตฺติ

ฌานํ ภาเวติ ฯเปฯ เมตฺตํ เจโตวิมุตฺตึ ภาเวติ ฯเปฯ กรุณํ จโตวิมุตฺตึ ภาเวติ ฯเปฯ มุทิตํ เจโตวิมุตฺตึ ภาเวติ ฯเปฯ อุเปกฺขํ เจโตวิมุตฺตึ ภาเวติ ฯเปฯ. (๒ - ๘)

[๓๙๐ - ๓๙๓] กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหรติ ฯเปฯ จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. (๙ - ๑๒)

[๓๙๔ - ๓๙๗] อนุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อนุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ, วิริยํ อารภติ, จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ. อุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ, วิริยํ อารภติ, จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ. อนุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ อุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ, วิริยํ อารภติ, จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ. อุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ จิติยา อสมฺโมสาย ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ, วิริยํ อารภติ, จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ. (๑๓ - ๑๖)

[๓๙๘ - ๔๐๑] ฉนฺทสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ. วิริยสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ. จิตฺตสมาธิปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ. วีมํสาสมาธิ-ปฺปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ. (๑๗ - ๒๐)

[๔๐๒ - ๔๐๖] สทฺธินฺทฺริยํ ภาเวติ ฯเปฯ วิริยินฺทฺริยํ ภาเวติ ฯเปฯ สตินฺทฺริยํ ภาเวติ ฯเปฯ สมาธินฺทฺริยํ ภาเวติ ฯเปฯ ปญฺญินฺทฺริยํ ภาเวติ. (๒๑ - ๒๕)

[๔๐๗ - ๔๑๑] สทฺธาพลํ ภาเวติ ฯเปฯ วิริยพลํ ภาเวติ ฯเปฯ สติพลํ ภาเวติ ฯเปฯ สมาธิพลํ ภาเวติ ฯเปฯ ปญฺญาพลํ ภาเวติ. (๒๖ - ๓๐)

[๔๑๒ - ๔๑๘] สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ ฯเปฯ ธมฺมวิจย-สมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ ฯเปฯ วิริยสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ ฯเปฯ ปีติสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ ฯเปฯ ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ ฯเปฯ สมาธิสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ. (๓๑ - ๓๗)

[๔๑๙ - ๔๒๖] สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ ฯเปฯ สมฺมาสงฺกปฺปํ ภาเวติ ฯเปฯ สมฺมาวาจํ ภาเวติ ฯเปฯ สมฺมากมฺมนฺตํ ภาเวติ ฯเปฯ สมฺมาอาชีวํ ภาเวติ ฯเปฯ สมฺมาวายามํ ภาเวติ ฯเปฯ สมฺมาสตึ ภาเวติ ฯเปฯ สมฺมาสมาธึ ภาเวติ. (๓๘ - ๔๕)

[๔๒๗ - ๔๓๔] อชฺฌตฺตํ รูปสญฺญี พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ ปริตฺตานิ สุวณฺณทุพฺพณฺณานิ, ตานิ อภิภุยฺย[๑] ‘ชานามิ ปสฺสามีติ เอวํ สญฺญี โหติ. อชฺฌตฺตํ รูปสญฺญี พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ อปฺปมาณานิ สุวณฺณทุพฺพณฺณานิ, ตานิ อภิภุยฺย ‘ชานามิ ปสฺสามีติ เอวํ สญฺญี โหติ. อชฺฌตฺตํ อรูปสญฺญี พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ ปริตฺตานิ สุวณฺณทุพฺพณฺณานิ, ตานิ อภิภุยฺย ‘ชานามิ ปสฺสามีติ เอวํ สญฺญี โหติ. อชฺฌตฺตํ อรูปสญฺญี พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ อปฺปมาณานิ สุวณฺณทุพฺพณฺณานิ, ตานิ อภิภุยฺย ‘ชานามิ ปสฺสามีติ เอวํ สญฺญี โหติ. อชฺฌตฺตํ อรูปสญฺญี พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ นีลานิ นีลวณฺณานิ นีลนิทสฺสนานิ นีลนิภาสานิ, ตานิ

---

[๑] สี. อภิภูยฺย, เอวมุปริปิ.

อภิภุยฺย ‘ชานามิ ปสฺสามีติ เอวํ สญฺญี โหติ. อชฺฌตฺตํ อรูปสญฺญี พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ ปีตานิ ปีตวณฺณานิ ปีตนิทสฺสนานิ ปีตนิภาสานิ, ตานิ อภิภุยฺย ‘ชานามิ ปสฺสามีติ เอวํ สญฺญี โหติ. อชฺฌตฺตํ อรูปสญฺญี พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ โลหิตกานิ โลหิตกวณฺณานิ โลหิตกนิทสฺสนานิ โลหิตกนิภาสานิ, ตานิ อภิภุยฺย ‘ชานามิ ปสฺสามีติ เอวํ สญฺญี โหติ. อชฺฌตฺตํ อรูปสญฺญี พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ โอทาตานิ โอทาตวณฺณานิ โอทาตนิทสฺสนานิ โอทาตนิภาสานิ, ตานิ อภิภุยฺย ‘ชานามิ ปสฺสามีติ เอวํ สญฺญี โหติ. (๔๖ - ๕๓)

[๔๓๕ - ๔๔๒] รูปี รูปานิ ปสฺสติ. อชฺฌตฺตํ อรูปสญฺญี พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ. ‘สุภนฺเตว อธิมุตฺโต โหติ. สพฺพโส รูปสญฺญานํ สมติกฺกมา ปฏิฆสญฺญานํ อตฺถงฺคมา นานตฺตสญฺญานํ อมนสิการา ‘อนนฺโต อากาโสติ อากาสานญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. สพฺพโส อากาสานญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม ‘อนนฺตํ วิญฺญาณนฺติ วิญฺญาณญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. สพฺพโส วิญฺญาณญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม ‘นตฺถิ กิญฺจีติ อากิญฺจญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. สพฺพโส อากิญฺจญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. สพฺพโส เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม สญฺญาเวทยิตนิโรธํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. (๕๔ - ๖๑)

[๔๔๓ - ๔๕๒] ปจฺวีกสิณ[๑] ภาเวติ ฯเปฯ อาโปกสิณํ ภาเวติ ฯเปฯ เตโชกสิณํ ภาเวติ ฯเปฯ วาโยกสิณํ ภาเวติ ฯเปฯ นีลกสิณํ ภาเวติ ฯเปฯ ปีตกสิณํ ภาเวติ ฯเปฯ โลหิตกสิณํ

---

[๑] สี.,อิ. ปจวิกสิณํ

ภาเวติ ฯเปฯ โอทาตกสิณํ ภาเวติ ฯเปฯ อากาสกสิณํ ภาเวติ ฯเปฯ วิญฺญาณกสิณํ ภาเวติ. (๖๒ - ๗๑)

[๔๕๓ - ๔๖๒] อสุภสญฺญํ ภาเวติ ฯเปฯ มรณสญฺญํ ภาเวติ ฯเปฯ อาหาเร ปฏิกฺกูลสญฺญํ ภาเวติ ฯเปฯ สพฺพโลเก อนภิรตสญฺญ[๑] ภาเวติ ฯเปฯ อนิจฺจสญฺญํ ภาเวติ ฯเปฯ อนิจฺเจ ทุกฺขสญฺญํ ภาเวติ ฯเปฯ ทุกฺเข อนตฺตสญฺญํ ภาเวติ ฯเปฯ ปหานสญฺญํ ภาเวติ ฯเปฯ วิราคสญฺญํ ภาเวติ ฯเปฯ นิโรธสญฺญํ ภาเวติ. (๗๒ - ๘๑)

[๔๖๓ - ๔๗๒] อนิจฺจสญฺญํ ภาเวติ. อนตฺตสญฺญํ ภาเวติ. มรณสญฺญํ ภาเวติ. อาหาเร ปฏิกฺกูลสญฺญํ ภาเวติ. สพฺพโลเก อนภิรตสญฺญํ ภาเวติ. อฏฺฐิกสญฺญํ ภาเวติ. ปุพฺพกสญฺญ[๒] ภาเวติ. วินีลกสญฺญํ ภาเวติ. วิจฺฉิทฺทกสญฺญํ ภาเวติ. อุทฺธุมาตกสญฺญํ ภาเวติ. (๘๒ - ๙๑)

[๔๗๓ - ๔๘๒] พุทฺธานุสฺสตึ ภาเวติ. ธมฺมานุสฺสตึ ภาเวติ. สงฺฆานุสฺสตึ ภาเวติ. สีลานุสฺสตึ ภาเวติ. จาคานุสฺสตึ ภาเวติ. เทวตานุสฺสตึ ภาเวติ. อานาปานสติ ภาเวติ. มรณสตึ ภาเวติ. กายคตาสตึ ภาเวติ. อุปสมานุสฺสตึ ภาเวติ. (๙๒ - ๑๐๑)

[๔๘๓ - ๔๙๒] ปฐมชฺฌานสหคตํ สทฺธินฺทฺริยํ ภาเวติ. วิริยินฺทฺริยํ ภาเวติ. สตินฺทฺริยํ ภาเวติ. สมาธินฺทฺริยํ ภาเวติ. ปญฺญินฺทฺริยํ ภาเวติ. สทฺธาพลํ ภาเวติ. วิริยพลํ ภาเวติ. สติพลํ ภาเวติ. สมาธิพลํ ภาเวติ. ปญฺญาพลํ ภาเวติ. (๑๐๒ - ๑๑๑)

---

[๑] สฺยา. อนภิรติสญฺญ [๒] สี. ปุลวกสญฺญ

[๔๙๓ - ๕๖๒] ทุติยชฺฌานสหคตํ ฯเปฯ ตติยชฺฌานสหคตํ ฯเปฯ จตุตฺถชฺฌานสหคตํ ฯเปฯ เมตฺตาสหคตํ ฯเปฯ กรุณาสหคตํ ฯเปฯ มุทิตาสหคตํ ฯเปฯ อุเปกฺขาสหคตํ สทฺธินฺทฺริยํ ภาเวติ. วิริยินฺทฺริยํ ภาเวติ. สตินฺทฺริยํ ภาเวติ. สมาธินฺทฺริยํ ภาเวติ. ปญฺญินฺทฺริยํ ภาเวติ. สทฺธาพลํ ภาเวติ. วิริยพลํ ภาเวติ. สติพลํ ภาเวติ. สมาธิพลํ ภาเวติ. ปญฺญาพลํ ภาเวติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริตฺตชฺฌาโน วิหรติ สตฺถุสาสนกโร โอวาทปฏิกโร อโมฆํ รฏฺฐปิณฺฑํ ภุญฺชติ. โก ปน วาโท, เย นํ พหุลีกโรนฺตีติ. (๑๑๒ - ๑๘๑)

(อปรอจฺฉราสงฺฆาตวคฺโค)

๑๙. กายคตาสติวคฺโค

[๕๖๓] "ยสฺส กสฺสจิ ภิกฺขเว มหาสมุทฺโท เจตสา ผุโฏ, อนฺโตคธา ตสฺส กุนฺนทิโย ยา กาจิ สมุทฺทงฺคมา; เอวเมว โข[๑] ภิกฺขเว ยสฺส กสฺสจิ กายคตาสติ ภาวิตา พหุลีกตา, อนฺโตคธา ตสฺส กุสลา ธมฺมา เย เกจิ วิชฺชาภาคิยาติ. (๑)

[๕๖๔ - ๕๗๐] "เอกธมฺโม ภิกฺขเว ภาวิโต พหุลีกโต มหโต สํเวคาย สํวตฺตติ. มหโต อตฺถาย สํวตฺตติ. มหโต โยคกฺเขมาย สํวตฺตติ. สติสมฺปชญฺญาย สํวตฺตติ. ญาณทสฺสน-ปฏิลาภาย สํวตฺตติ. ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหาราย สํวตฺตติ. วิชฺชาวิมุตฺติผล-สจฺฉิกิริยาย สํวตฺตติ. กตโม เอกธมฺโม. กายคตาสติ. อยํ โข

---

[๑] ฉ. โขสทฺโท น ทิสฺสติ.

ภิกฺขเว เอกธมฺโม ภาวิโต พหุลีกโต มหโต สำเวคาย สำวตฺตติ. มหโต อตฺถาย สำวตฺตติ. มหโต โยคกฺเขมาย สำวตฺตติ. สติสมฺปชญฺญาย สำวตฺตติ. ญาณทสฺสนปฏิลาภาย สำวตฺตติ. ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหาราย สำวตฺตติ. วิชฺชาวิมุตฺติผลสจฺฉิกิริยาย สำวตฺตตีติ. (๒ - ๘)

[๕๗๑] "เอกธมฺเม ภิกฺขเว ภาวิเต พหุลีกเต กาโยปิ ปสฺสมฺภติ, จิตฺตำปิ ปสฺสมฺภติ, วิตกฺกวิจาราปิ วูปสมฺมนฺติ, เกวลาปิ วิชฺชาภาคิยา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ. กตมสฺมึ เอกธมฺเม. กายคตาสติยา.[๑] อิมสฺมึ โข ภิกฺขเว เอกธมฺเม ภาวิเต พหุลีกเต กาโยปิ ปสฺสมฺภติ, จิตฺตำปิ ปสฺสมฺภติ, วิตกฺกวิจาราปิ วูปสมฺมนฺติ, เกวลาปิ วิชฺชาภาคิยา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺตีติ. (๙)

[๕๗๒] "เอกธมฺเม ภิกฺขเว ภาวิเต พหุลีกเต อนุปฺปนฺนา เจว อกุสลา ธมฺมา นุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา จ อกุสลา ธมฺมา ปหียนฺติ. กตมสฺมึ เอกธมฺเม. กายคตาสติยา.[๑] อิมสฺมึ โข ภิกฺขเว เอกธมฺเม ภาวิเต พหุลีกเต อนุปฺปนฺนา เจว อกุสลา ธมฺมา นุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา จ อกุสลา ธมฺมา ปหียนฺตีติ. (๑๐)

[๕๗๓] "เอกธมฺเม ภิกฺขเว ภาวิเต พหุลีกเต อนุปฺปนฺนา เจว กุสลา ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา จ กุสลา ธมฺมา ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย สำวตฺตนฺติ. กตมสฺมึ เอกธมฺเม. กายคตาสติยา. อิมสฺมึ โข ภิกฺขเว เอกธมฺเม ภาวิเต พหุลีกเต อนุปฺปนฺนา เจว กุสลา ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา จ กุสลา ธมฺมา ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย สำวตฺตนฺตีติ. (๑๑)

---

[๑] ฉ.,เท. กายคตาย สติยา, เอวมุปริปิ.

[๕๗๔] “เอกธมฺเม ภิกฺขเว ภาวิเต พหุลีกเต อวิชฺชา ปหียติ, วิชฺชา อุปฺปชฺชติ, อสฺมิมาโน ปหียติ, อนุสยา สมุคฺฆาตํ คจฺฉนฺติ, สญฺโญชนา ปหียนฺติ. กตมสฺมึ เอกธมฺเม. กายคตาสติยา. อิมสฺมึ โข ภิกฺขเว เอกธมฺเม. ภาวิเต พหุลีกเต อวิชฺชา ปหียติ, วิชฺชา อุปฺปชฺชติ, อสฺมิมาโน ปหียติ, อนุสยา สมุคฺฆาตํ คจฺฉนฺติ, สญฺโญชนา ปหียนฺตีติ. (๑๒)

[๕๗๕ - ๕๗๖] “เอกธมฺโม ภิกฺขเว ภาวิโต พหุลีกโต ปญฺญาปฺปเภทาย สํวตฺตติ. อนุปาทาปรินิพฺพานาย สํวตฺตติ. กตโม เอกธมฺโม. กายคตาสติ. อยํ โข ภิกฺขเว เอกธมฺโม ภาวิโต พหุลีกโต ปญฺญาปฺปเภทาย สํวตฺตติ. อนุปาทาปรินิพฺพานาย สํวตฺตตีติ. (๑๓ - ๑๔)

[๕๗๗ - ๕๗๙] “เอกธมฺเม ภิกฺขเว ภาวิเต พหุลีกเต อเนกธาตุปฏิเวโธ โหติ. นานาธาตุปฏิเวโธ โหติ. อเนกธาตุ-ปฏิสมฺภิทา โหติ. กตมสฺมึ เอกธมฺเม. กายคตาสติยา. อิมสฺมึ โข ภิกฺขเว เอกธมฺเม ภาวิเต พหุลีกเต อเนกธาตุปฏิเวโธ โหติ. นานาธาตุปฏิเวโธ โหติ. อเนกธาตุปฏิสมฺภิทา โหตีติ. (๑๕ - ๑๗)

[๕๘๐ - ๕๘๓] “เอกธมฺโม ภิกฺขเว ภาวิโต พหุลีกโต โสตาปตฺติผลสจฺฉิกิริยาย สํวตฺตติ. สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยาย สํวตฺตติ. อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย สํวตฺตติ. อรหตฺตผลสจฺฉิกิริยาย สํวตฺตติ. กตโม เอกธมฺโม. กายคตาสติ. อยํ โข ภิกฺขเว เอกธมฺโม ภาวิโต

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อสมนฺตปญฺญตาย, เอวมุปริปิ.

พหุลีกโต โสตาปตฺติผลสจฺฉิกิริยาย สำวตฺตติ. สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยาย สำวตฺตติ. อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย สำวตฺตติ. อรหตฺตผลสจฺฉิกิริยาย สำวตฺตตีติ. (๑๘ -๒๑)

[๕๘๔ - ๕๙๙] "เอกธมฺโม ภิกฺขเว ภาวิโต พหุลีกโต ปญฺญาปฏิลาภาย สำวตฺตติ. ปญฺญาวุฑฺฒิยา สำวตฺตติ. ปญฺญาเวปุลฺลาย สำวตฺตติ. มหาปญฺญตาย สำวตฺตติ. ปุถุปญฺญตาย สำวตฺตติ. วิปุลปญฺญตาย สำวตฺตติ. คมฺภีรปญฺญตาย สำวตฺตติ. อสมตฺถปญฺญตาย[๑] สำวตฺตติ. ภูริปญฺญตาย สำวตฺตติ. ปญฺญาพาหุลฺลาย สำวตฺตติ. สีฆปญฺญตาย สำวตฺตติ. ลหุปญฺญตาย สำวตฺตติ. หาสปญฺญตาย[๑] สำวตฺตติ. ชวนปญฺญตาย สำวตฺตติ. ติกฺขปญฺญตาย สำวตฺตติ. นิพฺเพธิกปญฺญตาย สำวตฺตติ. กตโม เอกธมฺโม. กายคตาสติ. อยำ โข ภิกฺขเว เอกธมฺโม ภาวิโต พหุลีกโต ปญฺญาปฏิลาภาย สำวตฺตติ. ปญฺญา-วุฑฺฒิยา สำวตฺตติ. ปญฺญาเวปุลฺลาย สำวตฺตติ. มหาปญฺญตาย สำวตฺตติ. ปุถุปญฺญตาย สำวตฺตติ. วิปุลปญฺญตาย สำวตฺตติ. คมฺภีรปญฺญตาย สำวตฺตติ. อสมตฺถปญฺญตาย สำวตฺตติ. ภูริปญฺญตาย สำวตฺตติ. ปญฺญาพาหุลฺลาย สำวตฺตติ. สีฆปญฺญตาย สำวตฺตติ. ลหุปญฺญตาย สำวตฺตติ. หาสปญฺญตาย สำวตฺตติ. ชวนปญฺญตาย สำวตฺตติ. ติกฺขปญฺญตาย สำวตฺตติ. นิพฺเพธิกปญฺญตาย สำวตฺตตีติ. (๒๒ - ๓๗)

(กายคตาสติวคฺโค)

---

[๑] สี.,อิ. หาสุปญฺญตาย

๒๐. อมตวคฺโค

[๖๐๐] “อมตนฺเต ภิกฺขเว น ปริภุญฺชนฺติ, เย กายคตาสตึ น ปริภุญฺชนฺติ. อมตนฺเต ภิกฺขเว ปริภุญฺชนฺติ, เย กายคตาสตึ ปริภุญฺชนฺตีติ. (๑)

[๖๐๑] “อมตนฺเตสํ ภิกฺขเว อปริภุตฺตํ, เยสํ กายคตาสติ อปริภุตฺตา. อมตนฺเตสํ ภิกฺขเว ปริภุตฺตํ, เยสํ กายคตาสติ ปริภุตฺตาติ. (๒)

[๖๐๒] “อมตนฺเตสํ ภิกฺขเว ปริหีนํ, เยสํ กายคตาสติ ปริหีนา. อมตนฺเตสํ ภิกฺขเว อปริหีนํ, เยสํ กายคตาสติ อปริหีนาติ. (๓)

[๖๐๓] “อมตนฺเตสํ ภิกฺขเว วิรทฺธํ, เยสํ กายคตาสติ วิรทฺธา. อมตนฺเตสํ ภิกฺขเว อารทฺธํ,[๑] เยสํ กายคตาสติ อารทฺธาติ. (๔)

[๖๐๔] “อมตนฺเต ภิกฺขเว ปมาทึสุ, เย กายคตาสตึ ปมาทึสุ. อมตนฺเต ภิกฺขเว น ปมาทึสุ, เย กายคตาสตึ น ปมาทึสูติ. (๕)

[๖๐๕] “อมตนฺเตสํ ภิกฺขเว ปมุฏฺฐํ, เยสํ กายคตาสติ ปมุฏฺฐา. อมตนฺเตสํ ภิกฺขเว อปฺปมุฏฺฐํ, เยสํ กายคตาสติ อปฺปมุฏฺฐาติ. (๖)

[๖๐๖] “อมตนฺเตสํ ภิกฺขเว อนาเสวิตํ, เยสํ กายคตาสติ อนาเสวิตา. อมตนฺเตสํ ภิกฺขเว อาเสวิตํ, เยสํ กายคตาสติ อาเสวิตาติ. (๗)

---

[๑] อิ. วิรุทฺธํ

[๖๐๗] “อมตนฺเตสํ ภิกฺขเว อภาวิตํ, เยสํ กายคตาสติ อภาวิตา. อมตนฺเตสํ ภิกฺขเว ภาวิตํ, เยสํ กายคตาสติ ภาวิตาติ. (๘)

[๖๐๘] “อมตนฺเตสํ ภิกฺขเว อพหุลีกตํ, เยสํ กายคตาสติ อพหุลีกตา. อมตนฺเตสํ ภิกฺขเว พหุลีกตํ, เยสํ กายคตาสติ พหุลีกตาติ. (๙)

[๖๐๙] “อมตนฺเตสํ ภิกฺขเว อนภิญฺญาตํ, เยสํ กายคตาสติ อนภิญฺญาตา. อมตนฺเตสํ ภิกฺขเว อภิญฺญาตํ, เยสํ กายคตาสติ อภิญฺญาตาติ. (๑๐)

[๖๑๐] “อมตนฺเตสํ ภิกฺขเว อปริญฺญาตํ, เยสํ กายคตาสติ อปริญฺญาตา. อมตนฺเตสํ ภิกฺขเว ปริญฺญาตํ, เยสํ กายคตาสติ ปริญฺญาตาติ. (๑๑)

[๖๑๑] “อมตนฺเตสํ ภิกฺขเว อสจฺฉิกตํ, เยสํ กายคตาสติ อสจฺฉิกตา. อมตนฺเตสํ ภิกฺขเว สจฺฉิกตํ, เยสํ กายคตาสติ สจฺฉิกตาติ. (๑๒)

อิทมโวจ[๑] ภควา. อตฺตมนา เต ภิกฺขู ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทุนฺติ.[๑]

(อมตวคฺโค)

เอกกนิปาตปาลิ นิฏฺฐิตา.[๒]

[๑-๑] สฺยา. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.

[๒] สฺยา. เอกนิปาตสฺส สุตฺตสหสฺสํ สมตฺตํ เท. เอกกนิปาโต นิฏฺฐิโต.

สุตฺตนฺตปิฏกเ องฺคุตฺตรนิกายสฺส
ทุกนิปาตปาลิ

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

๑. ปฐมปณฺณาสโก

๑. กมฺมกรณวคฺโค

๑. วชฺชสุตฺตํ

[๖๑๒] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "ภิกฺขโวติ. "ภทนฺเตติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

"เทฺวมานิ ภิกฺขเว วชฺชานิ, กตมานิ เทฺว. ทิฏฺฐธมฺมิกญฺจ วชฺชํ สมฺปรายิกญฺจ วชฺชํ. กตมญฺจ ภิกฺขเว ทิฏฺฐธมฺมิกํ วชฺชํ. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปสฺสติ โจรํ อาคุจารึ ราชาโน คเหตฺวา วิวิธา[๑] กมฺมกรณา[๑] กโรนฺเต กสาหิปิ ตาเพนฺเต เวตฺเตหิปิ ตาเพนฺเต อฑฺฒทณฺฑเกหิปิ ตาเพนฺเต หตฺถํปิ ฉินฺทนฺเต ปาทํปิ ฉินฺทนฺเต หตฺถปาทํปิ ฉินฺทนฺเต กณฺณํปิ ฉินฺทนฺเต นาสํปิ ฉินฺทนฺเต กณฺณนาสํปิ ฉินฺทนฺเต พิลงฺคถาลิกํปิ กโรนฺเต สงฺขมุณฺฑิกํปิ กโรนฺเต ราหุมุขํปิ กโรนฺเต โชติมาลิกํปิ กโรนฺเต

[๑-๑] ฉ.,เท. กมฺมการณา วิวิธานิ กมฺมกรณานิ

หตฺถปฺปชฺโชติกำปิ กโรนฺเต เอรกวฏฺฏิกำปิ กรโนฺเต จีรกวาสิกำปิ กโรนฺเต เอเณยฺยกำปิ กโรนฺเต พพิสมำสิกำปิ[๑] กโรนฺเต กหาปณกำปิ[๒] กโรนฺเต ขาราปฏิจฺฉกำปิ[๓] กโรนฺเต ปลิฆปริวตฺตกำปิ[๔] กโรนฺเต ปลาลปีฐกำปิ กโรนฺเต ตตฺเตนปิ เตเลน โอสิญฺจนฺเต สุนเขหิปิ ขาทาเปนฺเต ชีวนฺตำปิ สูเล อุตฺตาเสนฺเต อสินาปิ สีสำ ฉินฺทนฺเต.

ตสฺส เอวำ โหติ 'ยถารูปำนำ โข ปาปกานำ กมฺมานำ เหตุ โจรำ อาคุจารึ ราชาโน คเหตฺวา วิวิธา กมฺมกรณา กโรนฺติ กสาหิปิ ตาเพนฺติ. ฯเปฯ อสินาปิ สีสำ ฉินฺทนฺติ. อหญฺเจว โข ปน เอวรูปำ ปาปกมฺมำ กเรยฺยำ, มำปิ ราชาโน คเหตฺวา เอวรูปา วิวิธา กมฺมกรณา กเรยฺยุำ กสาหิปิ ตาเพยฺยุำ ฯเปฯ อสินาปิ สีสำ ฉินฺเทยฺยุนฺติ. โส ทิฏฺฐธมฺมิกสฺส วชฺชสฺส ภีโต น ปเรสำ ปาภตำ ปลุมฺปนฺโต[๕] จรติ. อิทำ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทิฏฺฐธมฺมิกำ วชฺชำ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว สมฺปรายิกำ วชฺชำ. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ 'กายทุจฺจริตสฺส โข ปาปโก วิปาโก อภิสมฺปรายำ, วจีทุจฺจริตสฺส โข ปาปโก วิปาโก อภิสมฺปรายำ, มโนทุจฺจริตสฺส โข ปาปโก วิปาโก อภิสมฺปรายำ. อหญฺเจว โข ปน กาเยน ทุจฺจริตำ จเรยฺยำ, วาจาย ทุจฺจริตำ จเรยฺยำ, มนสา ทุจฺจริตำ จเรยฺยำ, กิญฺจ ตำ เยนาหำ กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายำ ทุคฺคตึ วินิปาตำ นิรยำ อุปปชฺเชยฺยนฺติ. โส สมฺปรายิกสฺส วชฺชสฺส ภีโต กายทุจฺจริตำ ปหาย กายสุจริตำ ภาเวติ, วจีทุจฺจริตำ ปหาย วจีสุจริตำ ภาเวติ, มโนทุจฺจริตำ ปหาย

---

[๑] อิ. พลิสมำสิกำปิ
[๒] ฉ.,เท. กหาปณิกมฺปิ
[๓] ฉ.,เท. ขาราปติจฺฉกมฺปิ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ปลิฆปริวตฺติกมฺปิ
[๕] ฉ.,เท. วิลุมฺปนฺโต

มโนสุจริตํ ภาเวติ, สุทฺธํ อตฺตานํ ปริหรติ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สมฺปรายิกํ วชฺชํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว เทฺว วชฺชานิ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว เอวํ สิกฺขิตพฺพํ 'ทิฏฺฐธมฺมิกสฺส วชฺชสฺส ภายิสฺสาม, สมฺปรายิกสฺส วชฺชสฺส ภายิสฺสาม, วชฺชภีรุโน ภวิสฺสาม วชฺชภยทสฺสาวิโนติ. เอวํ หิ โว ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพํ. วชฺชภีรุโน ภิกฺขเว วชฺชภยทสฺสาวิโน เอตํ ปาฏิกงฺขํ, ยํ ปริมุจฺจิสฺสติ สพฺพวชฺเชหีติ. ปฐมํ.

๒. ปธานสุตฺตํ

[๖๑๓] "เทฺวมานิ ภิกฺขเว ปธานานิ ทุรภิสมฺภวานิ โลกสฺมึ. กตมานิ เทฺว. ยญฺจ คิหีนํ อคารํ อชฺฌาวสตํ จีวรปิณฺฑปาต-เสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานุปฺปาทนตฺถํ ปธานํ, ยญฺจ อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตานํ สพฺพูปธิปฏินิสฺสคฺคตฺถ[๑] ปธานํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว เทฺว ปธานานิ ทุรภิสมฺภวานิ โลกสฺมึ.

เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิเมสํ ทฺวินฺนํ ปธานานํ, ยทิทํ สพฺพูปธิปฏินิสฺสคฺคตฺถํ ปธานํ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว เอวํ สิกฺขิตพฺพํ 'สพฺพูปธิปฏินิสฺสคฺคตฺถํ ปธานํ ปทหิสฺสามาติ. เอวํ หิ โว ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพนฺติ. ทุติยํ.

๓. ตปนียสุตฺตํ

[๖๑๔] "เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา ตปนียา. กตเม เทฺว. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺจสฺส กายทุจฺจริตํ กตํ โหติ, อกตํ โหติ กายสุจริตํ. วจีทุจฺจริตํ กตํ โหติ, อกตํ โหติ, วจีสุจริตํ. มโนทุจฺจริตํ กตํ

---

[๑] สี. ปฏินิสฺสคฺคตฺถาย, เอวมุปริปิ.

โหติ, อกตํ โหติ มโนสุจริตํ. โส 'กายทุจฺจริตํ เม กตนฺติ ตปฺปติ, 'อกตํ เม กายสุจริตนฺติ ตปฺปติ, 'วจีทุจฺจริตํ เม กตนฺติ ตปฺปติ, ' อกตํ เม วจีสุจริตนฺติ ตปฺปติ, 'มโนทุจฺจริตํ เม กตนฺติ ตปฺปติ, 'อกตํ เม มโนสุจริตนฺติ ตปฺปติ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ธมฺมา ตปนียาติ. ตติยํ.

๔. อตปนียสุตฺตํ

[๖๑๕] "เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา อตปนียา. กตเม เทฺว. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺจสฺส กายสุจริตํ กตํ โหติ, อกตํ โหติ กายทุจฺจริตํ. วจีสุจริตํ กตํ โหติ, อกตํ โหติ วจีทุจฺจริตํ. มโนสุจริตํ กตํ โหติ, อกตํ โหติ มโนทุจฺจริตํ. โส 'กายสุจริตํ เม กตนฺติ น ตปฺปติ, 'อกตํ เม กายทุจฺจริตนฺติ น ตปฺปติ, 'วจีสุจริตํ เม กตนฺติ น ตปฺปติ, 'อกตํ เม วจีทุจฺจริตนฺติ น ตปฺปติ, 'มโนสุจริตํ เม กตนฺติ น ตปฺปติ, 'อกตํ เม มโนทุจฺจริตนฺติ น ตปฺปติ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ธมฺมา อตปนียาติ. จตุตฺถํ.

๕. อุปญฺญาตสุตฺตํ

[๖๑๖] "ทฺวินฺนาหํ ภิกฺขเว ธมฺมานํ อุปญฺญาสึ. ยา จ อสนฺตุฏฺฐิตา กุสเลสุ ธมฺเมสุ, ยา จ อปฺปฏิวาณิตา ปธานสฺมึ. อปฺปฏิวาณํ สุทาหํ ภิกฺขเว ปทหามิ 'กามं ตโจ [๑] นหารุ[๒] จ อฏฺฐิ จ อวสิสฺสตุ สรีเร อุปสุสฺสตุ มํสโลหิตํ, ยนฺตं ปุริสตฺถาเมน

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. จ, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท. นฺหารุ

ปุริสวิริเยน ปุริสปรกฺกเมน ปตฺตพฺพํ, น ตํ อปาปุณิตฺวา วิริยสฺส สณฺจานํ ภวิสฺสตีติ. ตสฺส มยฺหं ภิกฺขเว อปฺปมาทาธิคตา โพธิ[๑] อปฺปมาทาธิคโต อนุตฺตโร โยคกฺเขโม. ตุมฺเห เจปิ ภิกฺขเว อปฺปฏิวาณํ ปทเหยฺยาถ 'กามํ ตโจ นหารุ จ อฏฺจิ จ อวสิสฺสตุ สรีเร อุปสุสฺสตุ มํสโลหิตํ, ยนฺตํ ปุริสตฺถาเมน ปุริสวิริเยน ปุริสปรกฺกเมน ปตฺตพฺพํ, น ตํ อปาปุณิตฺวา วิริยสฺส สณฺจานํ ภวิสฺสตีติ. ตุมฺเหปิ ภิกฺขเว น จิรสฺเสว ยสฺสตฺถาย กุลปุตฺตา สมฺมเทว อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ, ตทนุตฺตรํ พฺรหฺมจริย-ปริโยสานํ ทิฏฺเจ ว ธมฺเม สยं อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหริสฺสถ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว เอวํ สิกฺขิตพฺพํ 'อปฺปฏิวาณํ ปทหิสฺสาม 'กามํ ตโจ นหารุ จ อฏฺจิ จ อวสิสฺสตุ สรีเร อุปสุสฺสตุ มํสโลหิตํ, ยนฺตํ ปุริสตฺถาเมน ปุริสวิริเยน ปุริสปรกฺกเมน ปตฺตพฺพํ, น ตํ อปาปุณิตฺวา วิริยสฺส สณฺจานํ ภวิสฺสตีติ. เอวํ หิ โว ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพนฺติ. ปญฺจมํ.

๖. สญฺโญชนสุตฺตํ

[๖๑๗] "เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา. กตเม เทฺว. ยา จ สญฺโญชนิเยสุ ธมฺเมสุ อสฺสาทานุปสฺสิตา, ยา จ สญฺโญชนิเยสุ ธมฺเมสุ นิพฺพิทานุปสฺสิตา. สญฺโญชนิเยสุ ภิกฺขเว ธมฺเมสุ อสฺสาทานุปสฺสี วิหรนฺโต ราคํ นปฺปชหติ, โทสํ นปฺปชหติ, โมหํ นปฺปชหติ. 'ราคํ อปฺปหาย โทสํ อปฺปหาย โมหํ อปฺปหาย น ปริมุจฺจติ ชาติยา ชรามรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุกฺเขหิ โทมนสฺเสหิ อุปายาเสหิ, น ปริมุจฺจติ ทุกฺขสฺมาติ วทามิ.

---

[๑] ฉ.,เท. สมฺโพธิ

สญฺโญชนิเยสุ ภิกฺขเว ธมฺเมสุ นิพฺพิทานุปสฺสี วิหรนฺโต ราคํ ปชหติ, โทสํ ปชหติ, โมหํ ปชหติ. ‘ราคํ ปหาย โทสํ ปหาย โมหํ ปหาย ปริมุจฺจติ ชาติยา ชรามรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุกฺเขหิ โทมนสฺเสหิ อุปายาเสหิ, ปริมุจฺจติ ทุกฺขสฺมาติ วทามิ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ธมฺมาติ. ฉฏฺฐํ.

๗. กณฺหสุตฺตํ

[๖๑๘] “เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา กณฺหา. กตเม เทฺว. อหิริกญฺจ อโนตฺตปฺปญฺจ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ธมฺมา กณฺหาติ. สตฺตมํ.

๘. สุกฺกสุตฺตํ

[๖๑๙] “เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา สุกฺกา. กตเม เทฺว. หิรี[๑] จ โอตฺตปฺปญฺจ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ธมฺมา สุกฺกาติ. อฏฺฐมํ.

๙. จริยสุตฺตํ

[๖๒๐] “เทฺวเม ภิกฺขเว สุกฺกา[๒] ธมฺมา โลกํ ปาเลนฺติ. กตเม เทฺว. หิรี จ โอตฺตปฺปญฺจ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว สุกฺกา ธมฺมา โลกํ น ปาเลยฺยุ, นยิธ ปญฺญาเยถ ‘มาตาติ วา ‘มาตุจฺฉาติ วา ‘มาตุลานีติ วา ‘อาจริยภริยาติ วา ‘ครูนํ ทาราติ วา, สมฺเภทํ โลโก อคมิสฺส, ยถา อเชฬกา กุกฺกุฏสูกรา

---

[๑] สี.,อิ. หิริ. [๒] ฉ.,เท. ธมฺมา สุกฺกา.

โสณสิคาลา.[๑] ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว อิเม เทฺว สุกฺกา ธมฺมา โลกํ ปาเลนฺติ, ตสฺมา ปญฺญายติ 'มาตาติ วา 'มาตุจฺฉาติ วา 'มาตุลานีติ วา 'อาจริยภริยาติ วา 'ครูนํ ทาราติ วาติ. นวมํ.

๑๐. วสฺสูปนายิกสุตฺตํ

[๖๒๑] "เทฺวมา ภิกฺขเว วสฺสูปนายิกา. กตมา เทฺว. ปุริมิกา จ ปจฺฉิมิกา จ. อิมา โข ภิกฺขเว เทฺว วสฺสูปนายิกาติ. ทสมํ.

ปฐโม กมฺมกรณวคฺโค สมตฺโต.

ตสฺสุทฺทานํ

"วชฺชา[๒] ปธานา เทฺว ตปนียา อุปญฺญาเตน[๓] ปญฺจมํ
สญฺโญชนญฺจ กณฺหญฺจ สุกฺกํ จริยา[๔] วสฺสูปนายิเกน วคฺโค.

๒. อธิกรณวคฺโค

[๖๒๒] "เทฺวมานิ ภิกฺขเว พลานิ. กตมานิ เทฺว. ปฏิสงฺขานพลญฺจ ภาวนาพลญฺจ. กตมญฺจ ภิกฺขเว ปฏิสงฺขานพลํ. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ 'กายทุจฺจริตสฺส โข ปาปโก วิปาโก ทิฏฺเธ[๕] เจว ธมฺเม อภิสมฺปรายญฺจ, วจีทุจฺจริตสฺส ปาปโก วิปาโก ทิฏฺเธ เจว ธมฺเม อภิสมฺปรายญฺจ, มโนทุจฺจริตสฺส ปาปโก วิปาโก ทิฏฺเธ เจว ธมฺเม อภิสมฺปรายญฺจาติ. โส อิติ

---

[๑] ฉ.,เท. โสณสิงฺคาลา
[๒] อิ. วชฺชปฺปธานา
[๓] อิ. อุปญฺญาเสน
[๔] สี.,อิ. ภริยา
[๕] สี.,อิ. ทิฏฺเธ ว

ปฏิสงฺขาย กาทุจฺจริตํ ปหาย กายสุจริตํ ภาเวติ, วจีทุจฺจริตํ ปหาย วจีสุจริตํ ภาเวติ, มโนทุจฺจริตํ ปหาย มโนสุจริตํ ภาเวติ, สุทฺธํ อตฺตานํ ปริหรติ. อิทำ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปฏิสงฺขานพลำ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว ภาวนาพลำ. ตตฺร ภิกฺขเว ยทิทำ[๑] ภาวนาพลำ, เสขเมตำ[๒] พลำ. เสขำ หิ โส ภิกฺขเว พลำ อาคมฺม ราคำ ปชหติ, โทสำ ปชหติ, โมหำ ปชหติ, ราคำ ปหาย โทสำ ปหาย โมหำ ปหาย ยำ อกุสลำ, น ตำ กโรติ, ยำ ปาปำ, น ตำ เสวติ. อิทำ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภาวนาพลำ. อิมานิ โข ภิกฺขเว เทฺว พลานีติ. (๑)

[๖๒๓] "เทฺวมานิ ภิกฺขเว พลานิ. กตมานิ เทฺว. ปฏิสงฺขานพลญฺจ ภาวนาพลญฺจ, กตมญฺจ ภิกฺขเว ปฏิสงฺขานพลำ. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ 'กายทุจฺจริตสฺส โข ปาปโก วิปาโก ทิฏฺเเ เจว ธมฺเม อภิสมฺปรายญฺจ, วจีทุจฺจริตสฺส ปาปโก วิปาโก ทิฏฺเเ เจว ธมฺเม อภิสมฺปรายญฺจ, มโนทุจฺจริตสฺส ปาปโก วิปาโก ทิฏฺเเ เจว ธมฺเม อภิสมฺปรายญฺจาติ. โส อิติ ปฏิสงฺขาย กายทุจฺจริตำ ปหาย กายสุจริตำ ภาเวติ, วจีทุจฺจริตำ ปหาย วจีสุจริตำ ภาเวติ, มโนทุจฺจริตำ ปหาย มโนสุจริตำ ภาเวติ, สุทฺธำ อตฺตานำ ปริหรติ. อิทำ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปฏิสงฺขานพลำ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว ภาวนาพลำ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สติสมฺโพชฺฌงฺคำ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตำ วิราคนิสฺสิตำ นิโรธนิสฺสิตำ โวสฺสคฺคปริณามึ. ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺคำ ภาเวติ ฯเปฯ วิริย-สมฺโพชฺฌงฺคำ ภาเวติ ฯเปฯ ปีติสมฺโพชฺฌงฺคำ ภาเวติ ฯเปฯ

---

[๑] ฉ.,เท. ยมิทำ

[๒] ฉ.,เท.,อิ. เสขานเมตำ

ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ ฯเปฯ สมาธิสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภาวนาพลํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว เทฺว พลานีติ. (๒)

[๖๒๔] "เทฺวมานิ ภิกฺขเว พลานิ. กตมานิ เทฺว. ปฏิสงฺขานพลญฺจ ภาวนาพลญฺจ. กตมญฺจ ภิกฺขเว ปฏิสงฺขานพลํ. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ 'กายทุจฺจริตสฺส โข ปาปโก วิปาโก ทิฏฺเฐ เจว ธมฺเม อภิสมฺปรายญฺจ, วจีทุจฺจริตสฺส [๑] ปาปโก วิปาโก ทิฏฺเฐ เจว ธมฺเม อภิสมฺปรายญฺจ, มโนทุจฺจริตสฺส [๑] ปาปโก วิปาโก ทิฏฺเฐ เจว ธมฺเม อภิสมฺปรายญฺจาติ. โส อิติ ปฏิสงฺขาย กายทุจฺจริตํ ปหาย กายสุจริตํ ภาเวติ, วจีทุจฺจริตํ ปหาย วจีสุจริตํ ภาเวติ, มโนทุจฺจริตํ ปหาย มโนสุจริตํ ภาเวติ, สุทฺธํ อตฺตานํ ปริหรติ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปฏิสงฺขานพลํ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว ภาวนาพลํ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธมฺเมหิ สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา อชฺฌตฺตํ สมฺปสาทนํ เจตโส เอโกทิภาวํ อวิตกฺกํ อวิจารํ สมาธิชํ ปีติสุขํ ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, ปีติยา จ วิราคา อุเปกฺขโก จ วิหรติ สโต จ สมฺปชาโน สุขญฺจ กาเยน ปฏิสංเวเทติ, ยนฺตं อริยา อาจิกฺขนฺติ 'อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหารีติ, ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, สุขสฺส จ

---

[๑] ฉ.,เท. โข, เอวมุปริปิ.

ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา ปุพฺเพ ว โสมนสฺสโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมา[๑] อทุกฺขมสุขํ อุเปกฺขาสติปาริสุทฺธึ จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภาวนาพลํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว เทฺว พลานีติ. (๓)

[๖๒๕] "เทฺวมา ภิกฺขเว ตถาคตสฺส ธมฺมเทสนา. กตมา เทฺว. สงฺขิตฺเตน จ วิตฺถาเรน จ. อิมา โข ภิกฺขเว เทฺว ตถาคตสฺส ธมฺมเทสนาติ. (๔)

[๖๒๖] "ยสฺมึ ภิกฺขเว อธิกรเณ อาปนฺโน จ ภิกฺขุ โจทโก จ ภิกฺขุ น สาธุกํ อตฺตนา ว อตฺตานํ ปจฺจเวกฺขนฺติ, ตเสฺมตํ ภิกฺขเว อธิกรเณ ปาฏิกงฺขํ 'ทีฆตฺตาย ขรตฺตาย วาพตฺตาย สํวตฺติสฺสติ, ภิกฺขู จ น ผาสุ วิหริสฺสนฺติ.[๒] ยสฺมิญฺจ โข ภิกฺขเว อธิกรเณ อาปนฺโน จ ภิกฺขุ โจทโก จ ภิกฺขุ สาธุกํ อตฺตนา ว อตฺตานํ ปจฺจเวกฺขนฺติ, ตเสฺมตํ ภิกฺขเว อธิกรเณ ปาฏิกงฺขํ 'น ทีฆตฺตาย น ขรตฺตาย น วาพตฺตาย สํวตฺติสฺสติ, ภิกฺขู จ ผาสุ วิหริสฺสนฺติ.[๒]

กถญฺจ ภิกฺขเว อาปนฺโน ภิกฺขุ สาธุกํ อตฺตนา ว อตฺตานํ ปจฺจเวกฺขติ. อิธ ภิกฺขเว อาปนฺโน ภิกฺขุ อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ 'อหํ โข อกุสลํ อาปนฺโน กญฺจิเทว เทสํ กาเยน. ตสฺมา[๓] มํ โส ภิกฺขุ อทฺทส อกุสลํ อาปชฺชมานํ กญฺจิเทว เทสํ กาเยน. โน เจ อหํ อกุสลํ อาปชฺเชยฺยํ กญฺจิเทว เทสํ กาเยน. น มํ โส ภิกฺขุ ปสฺเสยฺย อกุสลํ อาปนฺโน กญฺจิเทว เทสํ

---

[๑] อิ. อตฺถคมา [๒] ฉ.,เท.,อิ. วิหริสฺสนฺตีติ
[๓] ฉ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

กาเยน. ยสฺมา จ โข อหํ อกุสลํ อาปนฺโน กญฺจิเทว เทสํ กาเยน. ตสฺมา มํ โส ภิกฺขุ อทฺทส อกุสลํ อาปชฺชมานํ กญฺจิเทว เทสํ กาเยน. ทิสฺวา จ ปน มํ โส ภิกฺขุ อกุสลํ อาปชฺชมานํ กญฺจิเทว เทสํ กาเยน. อนตฺตมโน อโหสิ. อนตฺตมโน สมาโน อนตฺตมนวจนํ มํ โส ภิกฺขุ อวจ. อนตฺตมนวจนาหํ เตน ภิกฺขุนา วุตฺโต สมาโน อนตฺตมโน อโหสึ. อนตฺตมโน สมาโน ปเรสํ อาโรเจสึ. อิติ มเมว ตตฺถ อจฺจโย อจฺจคมา สุงฺกทายิกาว[๑] ภณฺฑสฺมินฺติ. เอวํ โข ภิกฺขเว อาปนฺโน ภิกฺขุ สาธุกํ อตฺตนา ว อตฺตานํ ปจฺจเวกฺขติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว โจทโก ภิกฺขุ สาธุกํ อตฺตนา ว อตฺตานํ ปจฺจเวกฺขติ. อิธ ภิกฺขเว โจทโก ภิกฺขุ อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ 'อยํ โข ภิกฺขุ อกุสลํ อาปนฺโน กญฺจิเทว เทสํ กาเยน. ตสฺมา[๒] อหํ[๓] อิมํ ภิกฺขุ อทฺทสํ อกุสลํ อาปชฺชมานํ กญฺจิเทว เทสํ กาเยน. โน เจ อยํ ภิกฺขุ อกุสลํ อาปชฺเชยฺย กญฺจิเทว เทสํ กาเยน. นาหํ อิมํ ภิกฺขุ ปสฺเสยฺยํ อกุสลํ อาปชฺชมานํ กญฺจิเทว เทสํ กาเยน. ยสฺมา จ โข อยํ ภิกฺขุ อกุสลํ อาปนฺโน กญฺจิเทว เทสํ กาเยน. ตสฺมา อหํ อิมํ ภิกฺขุ อทฺทสํ อกุสลํ อาปชฺชมานํ กญฺจิเทว เทสํ กาเยน. ทิสฺวา จ ปนาหํ อิมํ ภิกฺขุ อกุสลํ อาปชฺชมานํ กญฺจิเทว เทสํ กาเยน. อนตฺตมโน อโหสึ. อนตฺตมโน สมาโน อนตฺตมนวจนาหํ[๔] อิมํ ภิกฺขุ อวจ. อนตฺตมนวจนายํ ภิกฺขุ มยา วุตฺโต สมาโน อนตฺตมโน อโหสิ. อนตฺตมโน สมาโน ปเรสํ อาโรเจสิ.

---

[๑] ฉ.,เท. สุงฺกทายกา ว
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโรโ น ทิสฺสติ.
[๓] อิ. ตาหา
[๔] ฉ.,เท. อตฺตมนวจนาหา

อิติ มเมว ตตฺถ อจฺจโย อจฺจคมา สุงฺกทายิกำว ภณฺฑสฺมินฺติ. เอวำ โข ภิกฺขเว โจทโก ภิกฺขุ สาธุกำ อตฺตนา ว อตฺตานำ ปจฺจเวกฺขติ.

ยสฺมึ ภิกฺขเว อธิกรเณ อาปนฺโน จ ภิกฺขุ โจทโก จ ภิกฺขุ น สาธุกำ อตฺตนา ว อตฺตานำ ปจฺจเวกฺขนฺติ.[๑] ตเสฺมตำ ภิกฺขเว อธิกรเณ ปาฏิกงฺขำ 'ทีฆตฺตาย ขรตฺตาย วาพตฺตาย สำวตฺติสฺสติ ภิกฺขู จ น ผาสุำ วิหริสฺสนฺตีติ.[๒] ยสฺมึ จ โข ภิกฺขเว อธิกรเณ อาปนฺโน จ ภิกฺขุ โจทโก จ ภิกฺขุ สาธุกำ อตฺตนา ว อตฺตานำ ปจฺจเวกฺขนฺติ. ตเสฺมตำ ภิกฺขเว อธิกรเณ ปาฏิกงฺขำ 'น ทีฆตฺตาย ขรตฺตาย วาพตฺตาย สำวตฺติสฺสติ, ภิกฺขู จ ผาสุำ วิหริสฺสนฺตีติ. (๕)

[๖๒๗] อถ โข อญฺญตโร พฺราหฺมโณ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สมฺโมทิ, สมฺโมทนียำ กถำ สารณียำ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตำ นิสีทิ, เอกมนฺตำ นิสินฺโน โข โส พฺราหฺมโณ ภควนฺตำ เอตทโวจ "โก นุ โข โภ โคตม เหตุ โก ปจฺจโย, เยนมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายำ ทุคฺคตึ วินิปาตำ นิรยำ อุปปชฺชนฺตีติ. "อธมฺมจริยวิสมจริยาเหตุ โข พฺราหฺมณ เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายำ ทุคฺคตึ วินิปาตำ นิรยำ อุปปชฺชนฺตีติ.

"โก ปน โภ โคตม เหตุ โก ปจฺจโย, เยนมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคำ โลกำ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปจฺจเวกฺขติ, เอวมุปริปิ. [๒] สฺยา. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ.

อุปปชฺชนฺตีติ. "ธมฺมจริยสมจริยาเหตุ โข พฺราหฺมณ เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺตีติ.

"อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม, อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม, เสยฺยถาปิ โภ โคตม นิกฺกุชฺชิตํ วา อุกฺกุชฺเชยฺย, ปฏิจฺฉนฺนํ วา วิวเรยฺย, มูฬฺหสฺส วา มคฺคํ อาจิกฺเขยฺย, อนฺธกาเร วา เตลปฺปชฺโชตํ ธาเรยฺย 'จกฺขุมนฺโต รูปานิ ทกฺขนฺตีติ. เอวเมวํ โภตา โคตเมน อเนกปริยาเยน ธมฺโม ปกาสิโต. เอสาหํ ภวนฺตํ[๑] โคตมํ สรณํ คจฺฉามิ, ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ, อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณํ คตนฺติ. (๖)

[๖๒๘] อถ โข ชานุสฺโสณี[๒] พฺราหฺมโณ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สมฺโมทิ, สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข ชานุสฺโสณี พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ "โก นุ โข โภ โคตม เหตุ โก ปจฺจโย, เยนมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชนฺตีติ. "กตตฺตา จ พฺราหฺมณ อกตตฺตา จ เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชนฺตีติ. "โก ปน โภ โคตม เหตุ โก ปจฺจโย เยนมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺตีติ. "กตตฺตา จ พฺราหฺมณ อกตตฺตา จ เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺตีติ.

---

[๑] อิ. ภควนฺตํ　　[๒] ฉ.,เท.,อิ. ชาณุสฺโสณิ, เอวมุปริปิ.

“น โข อหํ อิมสฺส โภโต โคตมสฺส สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ [๑] อาชานามิ, สาธุ เม ภวํ โคตโม ตถาธมฺมํ เทเสตุ, ยถา อหํ อิมสฺส โภโต โคตมสฺส สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ [๑] อาชาเนยฺยนฺติ. “เตนหิ พฺราหฺมณ สุณาหิ, สาธุกํ มนสิกโรหิ, ภาสิสฺสามีติ. “เอวํ โภติ โข ชานุสฺโสณี พฺราหฺมโณ ภควโต ปจฺจสฺโสสิ. ภควา เอตทโวจ

“อิธ พฺราหฺมณ เอกจฺจสฺส กายทุจฺจริตํ กตํ โหติ, อกตํ โหติ กายสุจริตํ. วจีทุจฺจริตํ กตํ โหติ, อกตํ โหติ วจีสุจริตํ. มโนทุจฺจริตํ กตํ โหติ, อกตํ โหติ มโนสุจริตํ. เอวํ โข พฺราหฺมณ กตตฺตา จ อกตตฺตา จ เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชนฺติ. อิธ ปน พฺราหฺมณ เอกจฺจสฺส กายสุจริตํ กตํ โหติ, อกตํ โหติ กายทุจฺจริตํ. วจีสุจริตํ กตํ โหติ, อกตํ โหติ วจีทุจฺจริตํ. มโนสุจริตํ กตํ โหติ, อกตํ โหติ มโนทุจฺจริตํ. เอวํ โข พฺราหฺมณ กตตฺตา จ อกตตฺตา จ เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺตีติ.

“อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม ฯเปฯ อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณํ คตนฺติ. (๗)

[๖๒๙] อถ โข อายสฺมา อานนฺโท, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ ภควา เอตทโวจ “เอกํเสนาหํ อานนฺท อกรณียํ วทามิ กายทุจฺจริตํ

---

[๑] ฉ.,เท. อวิภตฺตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ

วจีทุจฺจริตํ มโนทุจฺจริตนฺติ. “ยมิทํ ภนฺเต ภควตา เอกํเสน อกรณียํ อกฺขาตํ กายทุจฺจริตํ วจีทุจฺจริตํ มโนทุจฺจริตํ, ตสฺมึ อกรณีเย กยิรมาเน โก อาทีนโว ปาฏิกงฺโขติ. “ยมิทํ อานนฺท มยา เอกํเสน อกรณียํ อกฺขาตํ กายทุจฺจริตํ วจีทุจฺจริตํ มโนทุจฺจริตํ, ตสฺมึ อกรณีเย กยิรมาเน อยं อาทีนโว ปาฏิกงฺโข:- อตฺตาปิ อตฺตานํ อุปวทติ, อนุวิจฺจ วิญฺญู ครหนฺติ, ปาปโก กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคจฺฉติ, สมฺมูฬฺโห กาลं กโรติ, กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายं ทุคฺคตึ วินิปาตं นิรยं อุปปชฺชติ. ยมิทํ อานนฺท มยา เอกํเสน อกรณียํ อกฺขาตํ กายทุจฺจริตํ วจีทุจฺจริตํ มโนทุจฺจริตํ, ตสฺมึ อกรณีเย กยิรมาเน อยं อาทีนโว ปาฏิกงฺโข. เอกํเสนาหं อานนฺท กรณียं วทามิ กายสุจริตํ วจีสุจริตं มโนสุจริตนฺติ. “ยมิทํ ภนฺเต ภควตา เอกํเสน กรณียं อกฺขาตํ กายสุจริตं วจีสุจริตं มโนสุจริตं, ตสฺมึ กรณีเย กยิรมาเน โก อานิสํโส ปาฏิกงฺโขติ. “ยมิทํ อานนฺท มยา เอกํเสน กรณียं อกฺขาตํ กายสุจริตं วจีสุจริตं มโนสุจริตं, ตสฺมึ กรณีเย กยิรมาเน อยं อานิสํโส ปาฏิกงฺโข:- อตฺตาปิ อตฺตานํ น อุปวทติ, อนุวิจฺจ วิญฺญู ปสํสนฺติ, กลฺยาโณ กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคจฺฉติ, อสมฺมูฬฺโห กาลं กโรติ, กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคं โลกं อุปปชฺชติ, ยมิทํ อานนฺท มยา เอกํเสน กรณียं อกฺขาตํ กายสุจริตं วจีสุจริตं มโนสุจริตं, ตสฺมึ กรณีเย กยิรมาเน อยं อานิสํโส ปาฏิกงฺโขติ. (๘)

[๖๓๐] “อกุสลํ ภิกฺขเว ปชหถ, สกฺกา ภิกฺขเว อกุสลํ ปชหิตุํ. โน เจ[๑] ตํ ภิกฺขเว สกฺกา อภวิสฺส อกุสลํ ปชหิตุํ. นาหํ เอวํ วเทยฺยํ ‘อกุสลํ ภิกฺขเว ปชหถาติ. ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว สกฺกา อกุสลํ ปชหิตุํ, ตสฺมาหํ เอวํ วทามิ ‘อกุสลํ ภิกฺขเว ปชหถาติ. อกุสลญฺจหิทํ ภิกฺขเว ปหีนํ อหิตาย ทุกฺขาย สํวตฺเตยฺย, นาหํ เอวํ วเทยฺยํ ‘อกุสลํ ภิกฺขเว ปชหถาติ. ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว อกุสลํ ปหีนํ หิตาย สุขาย สํวตฺตติ, ตสฺมาหํ เอวํ วทามิ ‘อกุสลํ ภิกฺขเว ปชหถาติ. กุสลํ ภิกฺขเว ภาเวถ, สกฺกา ภิกฺขเว กุสลํ ภาเวตุํ. โน เจตํ ภิกฺขเว สกฺกา อภวิสฺส กุสลํ ภาเวตุํ, นาหํ เอวํ วเทยฺยํ ‘กุสลํ ภิกฺขเว ภาเวถาติ. ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว สกฺกา กุสลํ ภาเวตุํ, ตสฺมาหํ เอวํ วทามิ ‘กุสลํ ภิกฺขเว ภาเวถาติ. กุสลญฺจหิทํ ภิกฺขเว ภาวิตํ อหิตาย ทุกฺขาย สํวตฺเตยฺย, นาหํ เอวํ วเทยฺยํ ‘กุสลํ ภิกฺขเว ภาเวถาติ. ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว กุสลํ ภาวิตํ หิตาย สุขาย สํวตฺตติ, ตสฺมาหํ เอวํ วทามิ ‘กุสลํ ภิกฺขเว ภาเวถาติ. (๙)

[๖๓๑] “เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา สทฺธมฺมสฺส สมฺโมสาย อนฺตรธานาย สํวตฺตนฺติ, กตเม เทฺว. ทุนฺนิกฺขิตฺตญฺจ ปทพฺยญฺชนํ[๒] อตฺโถ จ ทุนฺนีโต. ทุนฺนิกฺขิตฺตสฺส ภิกฺขเว ปทพฺยญฺชนสฺส อตฺโถปิ ทุนฺนโย โหติ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ธมฺมา สทฺธมฺมสฺส สมฺโมสาย อนฺตรธานาย สํวตฺตนฺติ. (๑๐)

---

[๑] ฉ.,เท. โน เจทํ, เอวมุปริปิ. [๒] อิ. ปทวฺยญฺชนํ, เอวมุปริปิ.

เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา สทฺธมฺมสฺส จิติยา อสมฺโมสาย อนนฺตรธานาย สำวตฺตนฺติ. กตเม เทฺว. สุนิกฺขิตฺตญฺจ ปทพฺยญฺชนำ อตฺโถ จ สุนีโต. สุนิกฺขิตฺตสฺส ภิกฺขเว ปทพฺยญฺชนสฺส อตฺโถปิ สุนโย โหติ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ธมฺมา สทฺธมฺมสฺส จิติยา อสมฺโมสาย อนนฺตรธานาย สำวตฺตนฺตีติ. (๑๑)

ทุติโย อธิกรณวคฺโค.

๓. พาลวคฺโค

[๖๓๒] "เทฺวเม ภิกฺขเว พาลา. กตเม เทฺว. โย จ อจฺจยำ อจฺจยโต น ปสฺสติ, โย จ อจฺจยำ เทเสนฺตสฺส ยถาธมฺมำ น ปฏิคฺคณฺหาติ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว พาลา.

เทฺวเม ภิกฺขเว ปณฺฑิตา. กตเม เทฺว. โย จ อจฺจยำ อจฺจยโต ปสฺสติ, โย จ อจฺจยำ เทเสนฺตสฺส ยถาธมฺมำ ปฏิคฺคณฺหาติ, อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ปณฺฑิตาติ. (๑)

[๖๓๓] "เทฺวเม ภิกฺขเว ตถาคตำ อพฺภาจิกฺขนฺติ. กตเม เทฺว. ทุฏฺโฐ วา โทสนฺตโร สทฺโธ วา ทุคฺคหิเตน. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ตถาคตำ อพฺภาจิกฺขนฺตีติ. (๒)

[๖๓๔] "เทฺวเม ภิกฺขเว ตถาคตำ อพฺภาจิกฺขนฺติ. กตเม เทฺว. โย จ อภาสิตำ อลปิตำ ตถาคเตน 'ภาสิตำ ลปิตำ ตถาคเตนาติ ทีเปติ, โย จ ภาสิตำ ลปิตำ ตถาคเตน 'อภาสิตำ อลปิตำ ตถาคเตนาติ ทีเปติ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ตถาคตำ อพฺภาจิกฺขนฺติ.

เทฺวเม ภิกฺขเว ตถาคตํ นาพฺภาจิกฺขนฺติ. กตเม เทฺว. โย จ อภาสิตํ อลปิตํ ตถาคเตน 'อภาสิตํ อลปิตํ ตถาคเตนาติ ทีเปติ, โย จ ภาสิตํ ลปิตํ ตถาคเตน 'ภาสิตํ ลปิตํ ตถาคเตนาติ ทีเปติ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ตถาคตํ นาพฺภาจิกฺขนฺตีติ. (๓)

[๖๓๕] "เทฺวเม ภิกฺขเว ตถาคตํ อพฺภาจิกฺขนฺติ. กตเม เทฺว. โย จ เนยฺยตฺถํ สุตฺตนฺตํ 'นีตตฺโถ สุตฺตนฺโตติ ทีเปติ, โย จ นีตตฺถํ สุตฺตนฺตํ 'เนยฺยตฺโถ สุตฺตนฺโตติ ทีเปติ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ตถาคตํ อพฺภาจิกฺขนฺติ. (๔)

เทฺวเม ภิกฺขเว ตถาคตํ นาพฺภาจิกฺขนฺติ. กตเม เทฺว. โย จ เนยฺยตฺถํ สุตฺตนฺตํ 'เนยฺยตฺโถ สุตฺตนฺโตติ ทีเปติ, โย จ นีตตฺถํ สุตฺตนฺตํ 'นีตตฺโถ สุตฺตนฺโตติ ทีเปติ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ตถาคตํ นาพฺภาจิกฺขนฺตีติ. (๕)

[๖๓๖] "ปฏิจฺฉนฺนกมฺมนฺตสฺส ภิกฺขเว ทฺวินฺนํ คตีนํ อญฺญตรา คติ ปาฏิกงฺขา นิรโย วา ติรจฺฉานโยนิ วา.[๑] อปฺปฏิจฺฉนฺนกมฺมนฺตสฺส ภิกฺขเว ทฺวินฺนํ คตีนํ อญฺญตรา คติ ปาฏิกงฺขา เทวา วา มนุสฺสา วาติ. (๖)

[๖๓๗] "มิจฺฉาทิฏฺฐิกสฺส ภิกฺขเว ทฺวินฺนํ คตีนํ อญฺญตรา คติ ปาฏิกงฺขา นิรโย วา ติรจฺฉานโยนิ วา.[๒] (๗)

สมฺมาทิฏฺฐิกสฺส ภิกฺขเว ทวินฺนํ คตีนํ อญฺญตรา คติ ปาฏิกงฺขา เทวา วา มนุสฺสา วาติ. (๘)

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. วาติ [๒] ฉ.,เท. วาติ

[๖๓๘] "ทุสฺสีลสฺส ภิกฺขเว เทฺว ปฏิคฺคหา[๑] นิรโย วา ติรจฺฉานโยนิ วา, สีลวโต ภิกฺขเว เทฺว ปฏิคฺคหา เทวา วา มนุสฺสา วาติ. (๙)

[๖๓๙] "ทฺวาหํ ภิกฺขเว อตฺถวเส สมฺปสฺสมาโน อรญฺญวนปตฺถานิ[๒] ปนฺตานิ เสนาสนานิ ปฏิเสวามิ. กตเม เทฺว. อตฺตโน จ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารํ สมฺปสฺสมาโน, ปจฺฉิมญฺจ ชนตํ อนุกมฺปมาโน. อิเม โข อหํ ภิกฺขเว เทฺว อตฺถวเส สมฺปสฺสมาโน อรญฺญวนปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ ปฏิเสวามีติ. (๑๐)

[๖๔๐] "เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา วิชฺชาภาคิยา. กตเม เทฺว. สมโถ จ วิปสฺสนา จ. สมโถ ภิกฺขเว ภาวิโต กิมตฺถมนุโภติ,[๓] จิตฺตํ ภาวียติ,[๔] จิตฺตํ ภาวิตํ กิมตฺถมนุโภติ, โย ราโค, โส ปหียติ. วิปสฺสนา ภิกฺขเว ภาวิตา กิมตฺถมนุโภติ, ปญฺญา ภาวียติ, ปญฺญา ภาวิตา กิมตฺถมนุโภติ, ยา อวิชฺชา, สา ปหียตีติ.[๕] ราคุปกฺกิลิฏฺฐํ วา ภิกฺขเว จิตฺตํ น วิมุจฺจติ, อวิชฺชูปกฺกิลิฏฺฐา วา ปญฺญา น ภาวียติ. อิติ[๖] โข ภิกฺขเว ราควิราคา เจโตวิมุตฺติ, อวิชฺชาวิราคา ปญฺญาวิมุตฺตีติ. (๑๑)

ตติโย พาลวคฺโค.

---

[๑] ฉ.,เท. ปฏิคฺคาหา
[๒] สี.,อิ. อรญฺเญ วนปตฺถานิ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. กมตฺถมนุโภติ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ภาวียติ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. ปหียติ.
[๖] อิ. อิมา

๔. สมจิตฺตวคฺโค

[๖๔๑] "อสปฺปุริสภูมิญฺจ โว ภิกฺขเว เทเสสฺสามิ[๑] สปฺปุริส-ภูมิญฺจ, ตํ สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ, ภาสิสฺสามีติ. "เอวมฺภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

"กตมา จ ภิกฺขเว อสปฺปุริสภูมิ, อสปฺปุริโส ภิกฺขเว อกตญฺญู โหติ อกตเวที. อสพฺภิเหตํ ภิกฺขเว อุปญฺญาตํ, ยทิทํ อกตญฺญุตา อกตเวทิตา. เกวลา เอสา ภิกฺขเว อสปฺปุริสภูมิ, ยทิทํ อกตญฺญุตา อกตเวทิตา. สปฺปุริโส จ โข ภิกฺขเว กตญฺญู โหติ กตเวที. สพฺภิเหตํ ภิกฺขเว อุปญฺญาตํ, ยทิทํ กตญฺญุตา กตเวทิตา. เกวลา เอสา ภิกฺขเว สปฺปุริสภูมิ, ยทิทํ กตญฺญุตา กตเวทิตาติ. (๑)

[๖๔๒] "ทฺวินฺนาหํ ภิกฺขเว น สุปฺปฏิการํ วทามิ. กตเมสํ ทฺวินฺนํ. มาตุ จ ปิตุ จ. เอเกน ภิกฺขเว อํเสน มาตรํ ปริหเรยฺย เอเกน อํเสน ปิตรํ ปริหเรยฺย วสฺสสตายุโก วสฺสสตชีวี โส จ เนสํ[๒] อุจฺฉาทนปริมทฺทนนฺหาปนสมฺพาหเนน ปฏิชคฺเคยฺย, เตปิ ตตฺเถว มุตฺตกรีสํ จเชยฺยุํ, น เตฺวว ภิกฺขเว มาตาปิตูนนฺ[๓] กตํ วา โหติ ปฏิกตํ[๔] วา. อิมิสฺสา จ ภิกฺขเว มหาปถวิยา ปหูตสตฺตรตนาย[๕] มาตาปิตโร อิสฺสราธิปจฺเจ รชฺเช ปติฏฺฐาเปยฺย, น เตฺวว ภิกฺขเว มาตาปิตูนนฺ กตํ วา โหติ ปฏิกตํ วา. ตํ กิสฺส เหตุ. พหูปการา[๖] ภิกฺขเว มาตาปิตโร ปุตฺตานนฺ

---

[๑] สี.,อิ. เทสิสฺสามิ.
[๒] อิ. เตสํ.
[๓] ฉ.,เท. มาตาปิตูนนฺ, เอวมุปริปิ.
[๔] อิ. ปติกตํ
[๕] ฉ.,เท. ปหูตรตฺตรตนาย
[๖] ฉ.,เท.,อิ. พหุการา

อาปาทกา โปสกา, อิมสฺส โลกสฺส ทสฺเสตาโร. โย จ โข ภิกฺขเว มาตาปิตโร อสฺสทฺเธ สทฺธาสมฺปทาย สมาทเปติ นิเวเสติ ปติฏฺฐาเปติ, ทุสฺสีเล สีลสมฺปทาย สมาทเปติ นิเวเสติ ปติฏฺฐาเปติ, มจฺฉรี จาคสมฺปทาย สมาทเปติ นิเวเสติ ปติฏฺฐาเปติ, ทุปฺปญฺเญ ปญฺญาสมฺปทาย สมาทเปติ นิเวเสติ ปติฏฺฐาเปติ. เอตฺตาวตา โข ภิกฺขเว มาตาปิตุนฺนํ กตญฺจ โหติ ปฏิกตญฺจาติ.[๑] (๒)

[๖๔๓] อถ โข อญฺญตโร พฺราหฺมโณ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สมฺโมทิ, สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ "กึวาที ภวํ โคตโม, กิมกฺขายีติ. "กิริยวาที จาหํ พฺราหฺมณ อกิริยวาที จาติ. "ยถากถํ ปน ภวํ โคตโม กิริยวาที จ อกิริยวาที จาติ.

"อกิริยํ โข อหํ พฺราหฺมณ วทามิ กายทุจฺจริตสฺส วจีทุจฺจริตสฺส มโนทุจฺจริตสฺส, อเนกวิหิตานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อกิริยํ วทามิ. กิริยญฺจ โข อหํ พฺราหฺมณ วทามิ กายสุจริตสฺส วจีสุจริตสฺส มโนสุจริตสฺส, อเนกวิหิตานํ กุสลานํ ธมฺมานํ กิริยํ วทามิ. เอวํ โข อหํ พฺราหฺมณ กิริยวาที จ อกิริยวาที จาติ.

"อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม ฯเปฯ อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณํ คตนฺติ. (๓)

---

[๑] อิ. ปฏิกตญฺจ อติกตญฺจาติ

[๖๔๔] อถ โข อนาถปิณฺฑิโก คหปติ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อนาถปิณฺฑิโก คหปติ ภควนฺตํ เอตทโวจ "กติ นุ โข ภนฺเต โลเก ทกฺขิเณยฺยา, กตฺถ จ ทานํ ทาตพฺพนฺติ. "เทฺว โข คหปติ โลเก ทกฺขิเณยฺยา เสโข จ อเสโข จ. อิเม โข คหปติ เทฺว โลเก ทกฺขิเณยฺยา, เอตฺถ จ ทานํ ทาตพฺพนฺติ.

อิทมโวจ ภควา, อิทํ วตฺวาน สุคโต อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา

"เสโข จ อเสโข จ อิมสฺมึ โลเก
อาหุเนยฺยา ยชมานานํ โหนฺติ.
เต อุชุภูตา กาเยน วาจาย อุท เจตสา
เขตฺตนฺตํ ยชมานานํ เอตฺถ ทินฺนํ มลปฺผลนฺติ. (๔)

[๖๔๕] เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา สารีปุตฺโต สาวตฺถิยํ วิหรติ ปุพฺพาราเม มิคารมาตุปาสาเท. ตตฺร โข อายสฺมา สารีปุตฺโต ภิกฺขู อามนฺเตสิ "อาวุโส ภิกฺขโวติ. "อาวุโสติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต สารีปุตฺตสฺส ปจฺจสฺโสสุํ. อายสฺมา สารีปุตฺโต เอตทโวจ "อชฺฌตฺตสญฺโญชนญฺจ อาวุโส ปุคฺคลํ เทเสสฺสามิ พหิทฺธาสญฺโญชนญฺจ, ตํ สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ, ภาสิสฺสามีติ. "เอวํ อาวุโสติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต สารีปุตฺตสฺส ปจฺจสฺโสสุํ. อายสฺมา สารีปุตฺโต เอตทโวจ "กตโม จาวุโส อชฺฌตฺตสญฺโญชโน ปุคฺคโล.

อิธาวุโส ภิกฺขุ สีลวา โหติ ปาติโมกฺขสංวรสංวุโต วิหรติ อาจารโคจรสมฺปนฺโน อณุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวี สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ, โส กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อญฺญตรं เทวนิกายं อุปปชฺชติ, โส ตโต จุโต อาคามี โหติ อาคนฺตา อิตฺถตฺตं. อยं วุจฺจตาวุโส อชฺฌตฺตสญฺโญชโน ปุคฺคโล อาคามี [๑] อาคนฺตา อิตฺถตฺตं.

กตโม จาวุโส พหิทฺธาสญฺโญชโน ปุคฺคโล. อิธาวุโส ภิกฺขุ สีลวา โหติ ปาติโมกฺขสංวรสංวุโต วิหรติ อาจารโคจรสมฺปนฺโน อณุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวี สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ, โส อญฺญตรं สนฺตं เจโตวิมุตฺตึ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, โส กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อญฺญตรं เทวนิกายं อุปปชฺชติ, โส ตโต จุโต อนาคามี โหติ อนาคนฺตา อิตฺถตฺตं. อยं วุจฺจตาวุโส พหิทฺธาสญฺโญชโน ปุคฺคโล อนาคามี อนาคนฺตา อิตฺถตฺตं.

ปุน จ ปรं อาวุโส ภิกฺขุ สีลวา โหติ ปาติโมกฺขสංวรสංวุโต วิหรติ อาจารโคจรสมฺปนฺโน อณุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวี สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ, โส กามานเมว นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏิปนฺโน โหติ. โส ภวานเมว นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏิปนฺโน โหติ. โส ตณฺหกฺขยาย ปฏิปนฺโน โหติ. โส โลภกฺขาย ปฏิปนฺโน โหติ, โส กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อญฺญตรं เทวนิกายं อุปปชฺชติ, โส ตโต จุโต อนาคามี โหติ อนาคนฺตา อิตฺถตฺตं. อยं วุจฺจตาวุโส พหิทฺธาสญฺโญชโน ปุคฺคโล อนาคามี อนาคนฺตา อิตฺถตฺตนฺติ.

---

[๑] ฉ.,เท. โหติ

อถ โข สมฺพหุลา สมจิตฺตา เทวตา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐํสุ, เอกมนฺตํ ฐิตา โข ตา เทวตา ภควนฺตํ เอตทโวจุ๋ "เอโส ภนฺเต อายสฺมา สารีปุตฺโต ปุพฺพาราเม มิคารมาตุปาสาเท ภิกฺขูนํ อฏฺฐมตฺตสญฺโญชนญฺจ ปุคฺคลํ เทเสติ พหิทฺธาสญฺโญชนญฺจ, เหฏฺฐา ภนฺเต ปริสา, สาธุ ภนฺเต ภควา, เยนายสฺมา สารีปุตฺโต, เตนุปสงฺกมตุ อนุกมฺปํ อุปาทายาติ. อธิวาเสสิ ภควา ตุณฺหีภาเวน. อถ โข ภควา เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส สมฺมิญฺชิตํ[๑] วา พาหํ ปสาเรยฺย, ปสาริตํ วา พาหํ สมฺมิญฺเชยฺย; เอวเมว เชตวเน อนฺตรหิโต ปุพฺพาราเม มิคารมาตุปาสาเท อายสฺมโต สารีปุตฺตสฺส ปมุเข[๒] ปาตุรโหสิ. นิสีทิ ภควา ปญฺญตฺเต อาสเน. อายสฺมาปิ โข สารีปุตฺโต ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมนฺตํ สารีปุตฺตํ ภควา เอตทโวจ

"อิธ สารีปุตฺต สมฺพหุลา สมจิตฺตา เทวตา, เยนาหํ, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐํสุ, เอกมนฺตํ ฐิตา โข สารีปุตฺต ตา เทวตา มํ เอตทโวจุ๋ 'เอโส ภนฺเต อายสฺมา สารีปุตฺโต ปุพฺพาราเม มิคารมาตุ-ปาสาเท ภิกฺขูนํ อฏฺฐมตฺตสญฺโญชนญฺจ ปุคฺคลํ เทเสติ พหิทฺธาสญฺโญชนญฺจ, เหฏฺฐา ภนฺเต ปริสา, สาธุ ภนฺเต ภควา, เยนายสฺมา สารีปุตฺโต, เตนุปสงฺกมตุ อนุกมฺปํ อุปาทายาติ.

---

[๑] ฉ. สมิญฺชิตํ [๒] ฉ.,เท. สมฺมุเข

ตา โข ปน สารีปุตฺต เทวตา ทสปิ หุตฺวา วีสติมฺปิ[๑] หุตฺวา ตึสมฺปิ หุตฺวา จตฺตาฬีสมฺปิ[๒] หุตฺวา ปณฺณาสมฺปิ หุตฺวา สฏฺฐิมฺปิ หุตฺวา อารคฺคโกฏินิตุทนมตฺเตปิ ติฏฺฐนฺติ, น จ อญฺญมญฺญํ พฺยาพาเธนฺติ. สิยา โข ปน เต[๓] สาริปุตฺต เอวมสฺส 'ตตฺถ นูน ตาสํ เทวตานํ ตถาจิตฺตํ ภาวิตํ, เยน ตา เทวตา ทสปิ หุตฺวา วีสติมฺปิ หุตฺวา ตึสมฺปิ หุตฺวา จตฺตาฬีสมฺปิ หุตฺวา ปณฺณาสมฺปิ หุตฺวา สฏฺฐิมฺปิ หุตฺวา อารคฺคโกฏินิตุทนมตฺเตปิ ติฏฺฐนฺติ, น จ อญฺญมญฺญํ พฺยาพาเธนฺตีติ. น โข ปเนตํ สารีปุตฺต เอวํ ทฏฺฐพฺพํ. อิเธว [๔] สารีปุตฺต ตาสํ เทวตานํ ตถาจิตฺตํ ภาวิตํ, เยน ตา เทวตา ทสปิ หุตฺวา ฯเปฯ น จ อญฺญมญฺญํ พฺยาพาเธนฺติ. ตสฺมาติห สารีปุตฺต เอวํ สิกฺขิตพฺพํ 'สนฺตินฺทฺริยา ภวิสฺสาม สนฺตมานสาติ. เอวญฺหิ เต[๕] สารีปุตฺต สิกฺขิตพฺพํ 'สนฺตินฺทฺริยานญฺหิ เต[๕] สารีปุตฺต สนฺตมานสานํ สนฺตเมว กายกมฺมํ ภวิสฺสติ, สนฺตํ วจีกมฺมํ, สนฺตํ มโนกมฺมํ, สนฺตเมวุปหารํ อุปหริสฺสาม สพฺรหฺมจารีสูติ. เอวญฺหิ เต[๕] สารีปุตฺต สิกฺขิตพฺพํ. อนสฺสุ โข สารีปุตฺต อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา, เย อิมํ ธมฺมปริยายํ นาสฺโสสุนฺติ. (๕)

[๖๔๖] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ อายสฺมา มหากจฺจาโน วรณาย[๖] วิหรติ กทฺทมทหตีเร.[๗] อถ โข อารามทณฺโฑ พฺราหฺมโณ, เยนายสฺมา มหากจฺจาโน, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา

---

[๑] ฉ.,เท. วีสมฺปิ
[๒] ฉ.,เท. จตฺตาลีสมฺปิ อิ. จตฺตารีสมฺปิ
[๓] ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๔] ฉ.,เท. โข
[๕] ฉ.,เท.,อิ. โว
[๖] ฉ.,เท.,อิ. วรณายํ
[๗] ฉ.,เท. ภทฺทสาริตีเร

มหากจฺจาเนน สทฺธึ สมฺโมทิ, สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อารามทณฺโฑ พฺราหฺมโณ อายสฺมนฺตํ มหากจฺจานํ เอตทโวจ “โก นุ โข โภ กจฺจาน เหตุ โก ปจฺจโย, เยน ขตฺติยาปิ ขตฺติเยหิ วิวทนฺติ, พฺราหฺมณาปิ พฺราหฺมเณหิ วิวทนฺติ, คหปติกาปิ คหปติเกหิ วิวทนฺตีติ. “กามราควินิเวสวินิพนฺธปลิเคธปริยุฏฺฐานชฺโฌสานเหตุ[๑] โข พฺราหฺมณ ขตฺติยาปิ ขตฺติเยหิ วิวทนฺติ, พฺราหฺมณาปิ พฺราหฺมเณหิ วิวทนฺติ, คหปติกาปิ คหปติเกหิ วิวทนฺตีติ.

“โก ปน โภ กจฺจาน เหตุ โก ปจฺจโย, เยน สมณาปิ สมเณหิ วิวทนฺตีติ. “ทิฏฺฐิราควินิเวสวินิพนฺธปลิเคธปริยุฏฺฐานชฺโฌสาน-เหตุ[๑] โข พฺราหฺมณ สมณาปิ สมเณหิ วิวทนฺตีติ.

“อตฺถิ ปน โภ กจฺจาน โกจิ โลกสฺมึ, โย อิมญฺเจว กามราควินิเวสวินิพนฺธปลิเคธปริยุฏฺฐานชฺโฌสานํ[๒] สมติกฺกนฺโต, อิมญฺจ ทิฏฺฐิราควินิเวสวินิพนฺธปลิเคธปริยุฏฺฐานชฺโฌสานํ[๒] สมติกฺกนฺโตติ. “อตฺถิ พฺราหฺมณ โลกสฺมึ โย อิมญฺเจว กามราควินิเวสวินิพนฺธ-ปลิเคธปริยุฏฺฐานชฺโฌสานํ[๒] สมติกฺกนฺโต, อิมญฺจ ทิฏฺฐิราควินิเวส-วินิพนฺธปลิเคธปริยุฏฺฐานชฺโฌสานํ[๒] สมติกฺกนฺโตติ.

“โก ปน โส โภ กจฺจาน โลกสฺมึ, โย อิมญฺเจว กามราควินิเวสวินิพนฺธปลิเคธปริยุฏฺฐานชฺโฌสานํ[๒] สมติกฺกนฺโต, อิมญฺจ ทิฏฺฐิราควินิเวสวินิพนฺธปลิเคธปริยุฏฺฐานชฺโฌสานํ สมติกฺกนฺโตติ. “อตฺถิ พฺราหฺมณ ปุรตฺถิเมสุ ชนปเทสุ สาวตฺถี นาม นครํ,

---

[๑] ฉ.,เท. กามราคาภินิเวสวินิพนฺธปลิเคธปริยุฏฺฐานชฺโฌสานเหตุ

[๒] ฉ.,เท. กามราคาภินิเวสวินิพนฺธปลิเคธปริยุฏฺฐานชฺโฌสานํ

ตตฺถ โส ภควา เอตรหิ วิหรติ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ, โส หิ พฺราหฺมณ ภควา อิมญฺเจว กามราควินิเวสวินิพนฺธปลิเคธปริยุฏฺฐานชฺโฌสานํ สมติกฺกนฺโต, อิมญฺจ ทิฏฺฐิราควินิเวสวินิพนฺธปลิเคธปริยุฏฺฐานชฺโฌสานํ สมติกฺกนฺโตติ.

เอวํ วุตฺเต, อารามทณฺโฑ พฺราหฺมโณ อุฏฺฐายาสนา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา ทกฺขิณชานุมณฺฑลํ[๑] ปฐวิยํ[๒] นิหนฺตฺวา, เยน ภควา, เตนญฺชลิมฺปณาเมตฺวา ติกฺขตฺตุํ อุทานํ อุทาเนสิ "นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส, นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส, นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส, โย หิ โส ภควา อิมญฺเจว กามราควินิเวสวินิพนฺธปลิเคธปริยุฏฺฐานชฺโฌสานํ สมติกฺกนฺโต, อิมญฺจ ทิฏฺฐิราควินิเวสวินิพนฺธปลิเคธปริยุฏฺฐานชฺโฌสานํ สมติกฺกนฺโตติ.

"อภิกฺกนฺตํ โภ กจฺจาน, อภิกฺกนฺตํ โภ กจฺจาน, เสยฺยถาปิ โภ กจฺจาน นิกฺกุชฺชิตํ วา อุกฺกุชฺเชยฺย, ปฏิจฺฉนฺนํ วา วิวเรยฺย, มูฬฺหสฺส วา มคฺคํ อาจิกฺเขยฺย, อนฺธกาเร วา เตลปฺปชฺโชตํ ธาเรยฺย 'จกฺขุมนฺโต รูปานิ ทกฺขนฺตีติ. เอวเมวํ โภตา กจฺจาเนน อเนกปริยาเยน ธมฺโม ปกาสิโต. เอสาหํ โภ กจฺจาน ตํ ภวนฺตํ[๓] โคตมํ สรณํ คจฺฉามิ ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ, อุปาสกํ มं ภวํ กจฺจาโน ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณํ คตนฺติ. (๖)

[๖๔๗] เอกํ สมยํ อายสฺมา มหากจฺจาโน มธุรายं วิหรติ คุนฺทาวเน.[๔] อถ โข กณฺฑรายโน พฺราหฺมโณ, เยนายสฺมา

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ทกฺขิณํ ชานุมณฺฑลํ　[๒] สี.,อิ. ปุถุวิยํ
[๓] สี.,อิ. ภควนฺตํ　[๔] ฉ.,เท. คุนฺธาวเน

มหากจฺจาโน, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา มหากจฺจาเนน สทฺธึ สมฺโมทิ ฯเปฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข กณฺฑรายโน พฺราหฺมโณ อายสฺมนฺตํ มหากจฺจานํ เอตทโวจ “สุตมฺเมตํ โภ กจฺจาน น สมโณ กจฺจาโน พฺราหฺมเณ ชิณฺเณ วุฑฺเฒ มหลฺลเก อทฺธคเต วโยอนุปฺปตฺเต อภิวาเทติ วา ปจฺจุฏฺเจติ วา อาสเนน วา นิมนฺเตตีติ. “ตยิทํ โภ กจฺจาน ตเถว, น หิ ภวํ กจฺจาโน พฺราหฺมเณ ชิณฺเณ วุฑฺเฒ มหลฺลเก อทฺธคเต วโยอนุปฺปตฺเต อภิวาเทติ วา ปจฺจุฏฺเจติ วา อาสเนน วา นิมนฺเตติ, ตยิทํ โภ กจฺจาน น สมฺปนฺนเมวาติ.

“อตฺถิ พฺราหฺมณ เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน วุฑฺฒิภูมิ[๑] จ อกฺขาตา ทหรภูมิ จ. วุฑฺโฒ[๒] เจปิ พฺราหฺมณ โหติ อสีติโก[๓] วา นวุติโก[๔] วา วสฺสสติโก วา ชาติยา, โส จ กาเม ปริภุญฺชติ, กามมชฺเฌ[๕] วสติ, กามปริฬาเหน ปริฑยฺหติ, กามวิตกฺเกหิ ขชฺชติ, กามปริเยสนาย อุสฺสุกฺโก. อถ โข โส ‘พาโล น[๖] เถโรเตฺวว สงฺขํ คจฺฉติ. ทหโร เจปิ พฺราหฺมณ โหติ ยุวา สุสุกาฬเกโส[๗] ภทฺเรน[๘] โยพฺพเนน สมนฺนาคโต ปฐเมน วยสา, โส จ น กาเม ปริภุญฺชติ, น กามมชฺเฌ วสติ, น กามปริฬาเหน ปริฑยฺหติ, น กามวิตกฺเกหิ ขชฺชติ, น กามปริเยสนาย อุสฺสุกฺโก. อถ โข โส ‘ปณฺฑิโต เถโรเตฺวว สงฺขํ คจฺฉตีติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. วุทฺธภูมิ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. วุทฺโธ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อาสีติโก
[๔] ฉ.,เท. นาวุติโก
[๕] ฉ.,เท. กามมชฺฌาวสติ
[๖] อิ. นสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๗] สฺยา. สุสูกาฬเกโส
[๘] อิ. ภทฺเทน

เอวํ วุตฺเต, กณฺฑรายโน พฺราหฺมโณ อุฏฺฐายาสนา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา ทหรานํ สุทฺทํ ภิกฺขูนํ ปาเท สิรสา วนฺทติ "วุฑฺฒา ภวนฺโต วุฑฺฒภูมิยํ จิตา, ทหรา มยํ ทหรภูมิยํ จิตาติ.

"อภิกฺกนฺตํ โภ กจฺจาน ฯเปฯ อุปาสกํ มํ ภวํ กจฺจาโน ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณํ คตนฺติ. (๗)

[๖๔๘] "ยสฺมึ ภิกฺขเว สมเย โจรา พลวนฺโต โหนฺติ, ราชาโน ตสฺมึ สมเย ทุพฺพลา โหนฺติ. ตสฺมึ ภิกฺขเว สมเย รญฺโญ น ผาสุ โหติ อติยาตุํ วา นิยฺยาตุํ วา ปจฺจนฺติเม วา ชนปเท อนุสญฺญาตุํ, พฺราหฺมณคหปติกานมฺปิ ตสฺมึ สมเย น ผาสุ โหติ อติยาตุํ วา นิยฺยาตุํ วา พาหิรานิ วา กมฺมนฺตานิ ปฏิเวกฺขิตุํ. เอวเมว โข ภิกฺขเว ยสฺมึ สมเย ปาปภิกฺขู พลวนฺโต โหนฺติ, เปสลา ภิกฺขู ตสฺมึ สมเย ทุพฺพลา โหนฺติ. ตสฺมึ ภิกฺขเว สมเย เปสลา ภิกฺขู ตุณฺหีภูตา ตุณฺหีภูตา ว สงฺฆมชฺเฌ สงฺกสายนฺติ. ปจฺจนฺติเม วา ชนปเท ภชนฺติ. ตยิทํ ภิกฺขเว โหติ พหุชนาหิตาย พหุชนาสุขาย พหุโน ชนสฺส อนตฺถาย อหิตาย ทุกฺขาย เทวมนุสฺสานํ.

ยสฺมึ ภิกฺขเว สมเย ราชาโน พลวนฺโต โหนฺติ, โจรา ตสฺมึ สมเย ทุพฺพลา โหนฺติ. ตสฺมึ ภิกฺขเว สมเย รญฺโญ ผาสุ โหติ อติยาตุํ วา นิยฺยาตุํ วา ปจฺจนฺติเม วา ชนปเท อนุสญฺญาตุํ, พฺราหฺมณคหปติกานมฺปิ ตสฺมึ สมเย ผาสุ โหติ อติยาตุํ วา นิยฺยาตุํ วา พาหิรานิ วา กมฺมนฺตานิ ปฏิเวกฺขิตุํ. เอวเมว โข ภิกฺขเว ยสฺมึ สมเย เปสลา ภิกฺขู พลวนฺโต โหนฺติ, ปาปกา ภิกฺขู ตสฺมึ สมเย ทุพฺพลา โหนฺติ. ตสฺมึ ภิกฺขเว

สมเย ปาปภิกฺขู ตุณฺหีภูตา ตุณฺหีภูตา ว สงฺฆมชฺเฌ สงฺกสายนฺติ. เยน วา [๑] เตน วา ปปตนฺติ.[๒] ตยิทํ ภิกฺขเว โหติ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย พหุโน ชนสฺส อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานนฺติ. (๘)

[๖๔๙] "ทฺวินฺนาหํ ภิกฺขเว มิจฺฉาปฏิปตฺตึ น วณฺเณมิ: คิหิสฺส วา ปพฺพชิตสฺส วา. คิหี วา ภิกฺขเว ปพฺพชิโต วา มิจฺฉาปฏิปนฺโน มิจฺฉาปฏิปตฺตาธิกรณเหตุ นาราธโก โหติ ญายํ ธมฺมํ กุสลํ.

ทฺวินฺนาหํ ภิกฺขเว สมฺมาปฏิปตฺตึ วณฺเณมิ: คิหิสฺส วา ปพฺพชิตสฺส วา. คิหี วา ภิกฺขเว ปพฺพชิโต วา สมฺมาปฏิปนฺโน สมฺมาปฏิปตฺตาธิกรณเหตุ อาราธโก โหติ ญายํ ธมฺมํ กุสลนฺติ. (๙)

[๖๕๐] "เย เต ภิกฺขเว ภิกฺขู ทุคฺคหิเตหิ สุตฺตนฺเตหิ พฺยญฺชนปฏิรูปเกหิ อตฺถญฺจ ธมฺมญฺจ ปฏิพาหนฺติ, เต ภิกฺขเว ภิกฺขู พหุชนาหิตาย ปฏิปนฺนา พหุชนาสุขาย พหุโน ชนสฺส อนตฺถาย อหิตาย ทุกฺขาย เทวมนุสฺสานํ. พหุญฺจ เต ภิกฺขเว ภิกฺขู อปุญฺญํ ปสวนฺติ, เตจิมํ สทฺธมฺมํ อนฺตรธาเปนฺติ.

เย เต ภิกฺขเว ภิกฺขู สุคฺคหิเตหิ สุตฺตนฺเตหิ พฺยญฺชน-ปฏิรูปเกหิ อตฺถญฺจ ธมฺมญฺจ อนุโลเมนฺติ, เต ภิกฺขเว ภิกฺขู พหุชนหิตาย ปฏิปนฺนา พหุชนสุขาย พหุโน ชนสฺส อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานํ. พหุญฺจ เต ภิกฺขเว ภิกฺขู ปุญฺญํ ปสวนฺติ, เตจิมํ สทฺธมฺมํ ฐเปนฺตีติ. (๑๐)

จตุตฺโถ สมจิตฺตวคฺโค.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปน [๒] ฉ.,เท. ปกฺกมนฺติ

๕. ปริสวคฺโค

[๖๕๑] “เทฺวมา ภิกฺขเว ปริสา. กตมา เทฺว. อุตฺตานา จ ปริสา คมฺภีรา จ ปริสา. กตมา จ ภิกฺขเว อุตฺตานา ปริสา. อิธ ภิกฺขเว ยสฺสํ ปริสายํ ภิกฺขู อุทฺธตา โหนฺติ อุนฺนฬา จปลา มุขรา วิกิณฺณวาจา มุฏฺฐสฺสตี อสมฺปชานา อสมาหิตา วิพฺภนฺตจิตฺตา ปากตินฺทฺริยา. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อุตฺตานา ปริสา.

กตมา จ ภิกฺขเว คมฺภีรา ปริสา. อิธ ภิกฺขเว ยสฺสํ ปริสายํ ภิกฺขู อนุทฺธตา โหนฺติ อนุนฺนฬา อจปลา อมุขรา อวิกิณฺณวาจา อุปฏฺฐิตสฺสตี สมฺปชานา สมาหิตา เอกคฺคจิตฺตา สำวุตินฺทฺริยา. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว คมฺภีรา ปริสา. อิมา โข ภิกฺขเว เทฺว ปริสา. เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิมาสํ ทฺวินฺนํ ปริสานํ, ยทิทํ คมฺภีรา ปริสาติ. (๑)

[๖๕๒] “เทฺวมา ภิกฺขเว ปริสา. กตมา เทฺว. วคฺคา จ ปริสา สมคฺคา จ ปริสา. กตมา จ ภิกฺขเว วคฺคา ปริสา. อิธ ภิกฺขเว ยสฺสํ ปริสายํ ภิกฺขู ภณฺฑนชาตา กลหชาตา วิวาทาปนฺนา อญฺญมญฺญํ มุขสตฺตีหิ[๑] วิตุทนฺตา วิหรนฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว วคฺคา ปริสา.

กตมา จ ภิกฺขเว สมคฺคา ปริสา. อิธ ภิกฺขเว ยสฺสํ ปริสายํ ภิกฺขู สมคฺคา สมฺโมทมานา อวิวทมานา ขีโรทกีภูตา อญฺญมญฺญํ ปิยจกฺขูหิ สมฺปสฺสนฺตา วิหรนฺติ. อยํ วุจฺจติ

---

[๑] อิ. มุขสตฺถีหิ

ภิกฺขเว สมคฺคา ปริสา. อิมา โข ภิกฺขเว เทฺว ปริสา. เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิมาสํ ทฺวินฺนํ ปริสานํ, ยทิทํ สมคฺคา ปริสาติ. (๒)

[๖๕๓] "เทฺวมา ภิกฺขเว ปริสา. กตมา เทฺว. อนคฺควตี จ ปริสา อคฺควตี จ ปริสา. กตมา จ ภิกฺขเว อนคฺควตี ปริสา. อิธ ภิกฺขเว ยสฺสํ ปริสายํ เถรา ภิกฺขู พาหุลฺลิกา[๑] โหนฺติ สาถลิกา, โวกฺกมเน ปุพฺพงฺคมา, ปวิเวเก นิกฺขิตฺตธุรา, น วิริยํ อารภนฺติ อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา อนธิคตสฺส อธิคมาย อสจฺฉิกตสฺส สจฺฉิกิริยาย, เตสํ ปจฺฉิมา ชนตา ทิฏฺฐานุคตึ อาปชฺชติ. สาปิ โหติ พาหุลฺลิกา สาถลิกา, โวกฺกมเน ปุพฺพงฺคมา, ปวิเวเก นิกฺขิตฺตธุรา, น วิริยํ อารภติ อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา อนธิคตสฺส อธิคมาย อสจฺฉิกตสฺส สจฺฉิกิริยาย. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อนคฺควตี ปริสา.

กตมา จ ภิกฺขเว อคฺควตี ปริสา. อิธ ภิกฺขเว ยสฺสํ ปริสายํ เถรา ภิกฺขู น พาหุลฺลิกา โหนฺติ น สาถลิกา โวกฺกมเน[๒] นิกฺขิตฺตธุรา ปวิเวเก ปุพฺพงฺคมา วิริยํ อารภนฺติ อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา อนธิคตสฺส อธิคมาย อสจฺฉิกตสฺส สจฺฉิกิริยาย. เตสํ ปจฺฉิมา ชนตา ทิฏฺฐานุคตึ อาปชฺชติ. สาปิ โหติ น พาหุลฺลิกา น สาถลิกา โวกฺกมเน [๓] นิกฺขิตฺตธุรา ปวิเวเก ปุพฺพงฺคมา วิริยํ อารภติ อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา อนธิคตสฺส อธิคมาย อสจฺฉิกตสฺส สจฺฉิกิริยาย.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. พาหุลิกา, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท. โอกฺกมเน
[๓] ฉ.,เท. น.

อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อคฺควตี ปริสา. อิมา โข ภิกฺขเว เทฺว ปริสา. เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิมาสํ ทฺวินฺนํ ปริสานํ, ยทิทํ อคฺควตี ปริสาติ. (๓)

[๖๕๔] "เทฺวมา ภิกฺขเว ปริสา. กตมา เทฺว. อนริยา จ ปริสา อริยา จ ปริสา. กตมา จ ภิกฺขเว อนริยา ปริสา. อิธ ภิกฺขเว ยสฺสํ ปริสายํ ภิกฺขู 'อิทํ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ, 'อยํ ทุกฺขสมุทโยติ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ, 'อยํ ทุกฺขนิโรโธติ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ, 'อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ, อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อนริยา ปริสา.

กตมา จ ภิกฺขเว อริยา ปริสา. อิธ ภิกฺขเว ยสฺสํ ปริสายํ ภิกฺขู 'อิทํ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ ปชานนฺติ, 'อยํ ทุกฺขสมุทโยติ ยถาภูตํ ปชานนฺติ, 'อยํ ทุกฺขนิโรโธติ ยถาภูตํ ปชานนฺติ, 'อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานนฺติ, อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อริยา ปริสา. อิมา โข ภิกฺขเว เทฺว ปริสา. เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิมาสํ ทฺวินฺนํ ปริสานํ, ยทิทํ อริยา ปริสาติ. (๔)

[๖๕๕] "เทฺวมา ภิกฺขเว ปริสา. กตมา เทฺว. ปริสกสโฏ[๑] จ ปริสมณฺโฑ จ.[๑] กตโม จ ภิกฺขเว ปริสกสโฏ. อิธ ภิกฺขเว ยสฺสํ ปริสายํ ภิกฺขู ฉนฺทาคตี คจฺฉนฺติ. โทสาคตี คจฺฉนฺติ, โมหาคตี คจฺฉนฺติ, ภยาคตี คจฺฉนฺติ, อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปริสกสโฏ.

[๑-๑] ฉ.,เท. ปริสากสโฏ จ ปริสามณฺโฑ จ

กตโม จ ภิกฺขเว ปริสมณฺโฑ. อิธ ภิกฺขเว ยสฺสํ ปริสายํ ภิกฺขู น ฉนฺทาคตึ คจฺฉนฺติ, น โทสาคตึ คจฺฉนฺติ, น โมหาคตึ คจฺฉนฺติ, น ภยาคตึ คจฺฉนฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปริสมณฺโฑ. อิมา โข ภิกฺขเว เทฺว ปริสา. เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิมาสํ ทฺวินฺนํ ปริสานํ, ยทิทํ ปริสมณฺโฑติ. (๕)

[๖๕๖] "เทฺวมา ภิกฺขเว ปริสา. กตมา เทฺว. อุกฺกาจิต-วินีตา[๑] ปริสา โน ปฏิปุจฺฉาวินีตา, ปฏิปุจฺฉาวินีตา ปริสา โน อุกฺกาจิตวินีตา. กตมา จ ภิกฺขเว อุกฺกาจิตวินีตา ปริสา โน ปฏิปุจฺฉาวินีตา. อิธ ภิกฺขเว ยสฺสํ ปริสายํ ภิกฺขู เย เต สุตฺตนฺตา ตถาคตภาสิตา คมฺภีรา คมฺภีรตฺถา โลกุตฺตรา สุญฺญตปฏิสํยุตฺตา, เตสุ ภญฺญมาเนสุ น สุสฺสูสนฺติ, น โสตํ โอทหนฺติ, น อญฺญาจิตฺตํ อุปฏฺฐาเปนฺติ, น จ เต ธมฺเม อุคฺคเหตพฺพํ ปริยาปุณิตพฺพํ มญฺญนฺติ. เย ปน เต สุตฺตนฺตา กวิกตา[๒] กาเวยฺยา จิตฺตกฺขรา จิตฺตพฺยญฺชนา พาหิรกา สาวกภาสิตา, เตสุ ภญฺญมาเนสุ สุสฺสูสนฺติ, โสตํ โอทหนฺติ, อญฺญาจิตฺตํ อุปฏฺฐาเปนฺติ, เต จ ธมฺเม อุคฺคเหตพฺพํ ปริยาปุณิตพฺพํ มญฺญนฺติ. เต [๓] ตํ ธมฺมํ ปริยาปุณิตฺวา น เจว อญฺญมญฺญํ ปฏิปุจฺฉนฺติ, น ปฏิวิวรนฺติ[๔] 'อิทํ กถมิมสฺส กฺวตฺโถติ, เต อวิวฏญฺเจว น วิวรนฺติ, อนุตฺตานีกตญฺจ น อุตฺตานีกโรนฺติ, อเนกวิหิเตสุ จ กงฺขาฐานิเยสุ ธมฺเมสุ กงฺขนปฺปฏิวิโนเทนฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อุกฺกาจิตวินีตา ปริสา โน ปฏิปุจฺฉาวินีตา.

---

[๑] ฉ.,เท. โอกฺกาจิตวินีตา
[๒] ฉ.,เท. กวิตา
[๓] ฉ.,เท. จ
[๔] ฉ. น จ ปฏิวิจรนฺติ

กตมา จ ภิกฺขเว ปฏิปุจฺฉาวินีตา ปริสา โน อุกฺกาจิต-วินีตา. อิธ ภิกฺขเว ยสฺสํ ปริสายํ ภิกฺขู เย เต สุตฺตนฺตา กวิกตา กาเวยฺยา จิตฺตกฺขรา จิตฺตพฺยญฺชนา พาหิรกา สาวกภาสิตา, เตสุ ภญฺญมาเนสุ น สุสฺสูสนฺติ, น โสตํ โอทหนฺติ, น อญฺญาจิตฺตํ อุปฏฺฐาเปนฺติ, น จ เต ธมฺเม อุคฺคเหตพฺพํ ปริยาปุณิตพฺพํ มญฺญนฺติ. เย ปน เต สุตฺตนฺตา ตถาคตภาสิตา คมฺภีรา คมฺภีรตฺถา โลกุตฺตรา สุญฺญตปฏิสํยุตฺตา, เตสุ ภญฺญมาเนสุ สุสฺสูสนฺติ, โสตํ โอทหนฺติ, อญฺญาจิตฺตํ อุปฏฺฐาเปนฺติ, เต จ ธมฺเม อุคฺคเหตพฺพํ ปริยาปุณิตพฺพํ มญฺญนฺติ, เต ตํ ธมฺมํ ปริยาปุณิตฺวา อญฺญมญฺญํ ปฏิปุจฺฉนฺติ, ปฏิวิวรนฺติ 'อิทํ กถมิมสฺส กฺวตฺโถติ, เต อวิวฏญฺเจว วิวรนฺติ, อนุตฺตานีกตญฺจ อุตฺตานีกโรนฺติ, อเนกวิหิเตสุ จ กงฺขาฐานิเยสุ[๑] ธมฺเมสุ กงฺขํ ปฏิวิโนเทนฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปฏิปุจฺฉาวินีตา ปริสา โน อุกฺกาจิตวินีตา. อิมา โข ภิกฺขเว เทฺว ปริสา. เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิมาสํ ทฺวินฺนํ ปริสานํ, ยทิทํ ปฏิปุจฺฉาวินีตา ปริสา โน อุกฺกาจิตวินีตาติ. (๖)

[๖๕๗] "เทฺวมา ภิกฺขเว ปริสา. กตมา เทฺว. อามิสครุ[๒] ปริสา โน สทฺธมฺมครุ,[๓] สทฺธมฺมครุ ปริสา โน อามิสครุ. กตมา จ ภิกฺขเว อามิสครุ ปริสา โน สทฺธมฺมครุ. อิธ ภิกฺขเว ยสฺสํ ปริสายํ ภิกฺขู คิหีนํ โอทาตวสนานํ สมฺมุขา อญฺญมญฺญสฺส วณฺณํ ภาสนฺติ 'อสุโก ภิกฺขุ อุภโตภาควิมุตฺโต, อสุโก

---

[๑] สี.,อิ. กงฺขาฐานีเยสุ　　[๒] อิ. อามิสครู

[๓] อิ. สทฺธมฺมครู

ปญฺญาวิมุตฺโต, อสุโก กายสกฺขี, อสุโก ทิฏฺฐิปฺปตฺโต, อสุโก สทฺธาวิมุตฺโต, อสุโก ธมฺมานุสารี, อสุโก สทฺธานุสารี, อสุโก สีลวา กลฺยาณธมฺโม, อสุโก ทุสฺสีโล ปาปธมฺโมติ. เต เตน ลาภา ลภนฺติ, เต[๑] ตำ ลาภำ ลภิตฺวา คธิตา[๒] มุจฺฉิตา อชฺโฌปนฺนา อนาทีนวทสฺสาวิโน อนิสฺสรณปญฺญา ปริภุญฺชนฺติ. อยำ วุจฺจติ ภิกฺขเว อามิสครุ ปริสา โน สทฺธมฺมครุ.

กตมา จ ภิกฺขเว สทฺธมฺมครุ ปริสา โน อามิสครุ. อิธ ภิกฺขเว ยสฺสำ ปริสายำ ภิกฺขู น คิหีนำ โอทาตวสนานำ สมฺมุขา อญฺญมญฺญสฺส วณฺณำ ภาสนฺติ 'อสุโก ภิกฺขุ อุภโตภาควิมุตฺโต, อสุโก ปญฺญาวิมุตฺโต, อสุโก กายสกฺขี, อสุโก ทิฏฺฐิปฺปตฺโต, อสุโก สทฺธาวิมุตฺโต, อสุโก ธมฺมานุสารี, อสุโก สทฺธานุสารี, อสุโก สีลวา กลฺยาณธมฺโม, อสุโก ทุสฺสีโล ปาปธมฺโมติ. เต เตน ลาภา ลภนฺติ, เต ตำ ลาภำ ลภิตฺวา อคธิตา อมุจฺฉิตา อนชฺโฌปนฺนา อาทีนวทสฺสาวิโน นิสฺสรณปญฺญา ปริภุญฺชนฺติ. อยำ วุจฺจติ ภิกฺขเว สทฺธมฺมครุ ปริสา โน อามิสครุ. อิมา โข ภิกฺขเว เทฺว ปริสา. เอตทคฺคำ ภิกฺขเว อิมาสำ ทฺวินฺนำ ปริสานำ, ยทิทำ สทฺธมฺมครุ ปริสา โน อามิสครูติ. (๗)

[๖๕๘] "เทฺวมา ภิกฺขเว ปริสา. กตมา เทฺว. วิสมา จ ปริสา สมา จ ปริสา. กตมา จ ภิกฺขเว วิสมา ปริสา. อิธ ภิกฺขเว ยสฺสำ ปริสายำ อธมฺมกมฺมานิ ปวตฺตนฺติ, ธมฺมกมฺมานิ นปฺปวตฺตนฺติ. อวินยกมฺมานิ ปวตฺตนฺติ, วินยกมฺมานิ นปฺปวตฺตนฺติ.

---

[๑] อิ. เตน ตำ

[๒] ฉ.,เท.,อิ. คถิตา

อธมฺมกมฺมานิ ทิปฺปนฺติ, ธมฺมกมฺมานิ น ทิปฺปนฺติ. อวินยกมฺมานิ ทิปฺปนฺติ, วินยกมฺมานิ น ทิปฺปนฺติ. อยํ[๑] วุจฺจติ ภิกฺขเว วิสมา ปริสา. วิสมตฺตา[๒] ภิกฺขเว ปริสาย อธมฺมกมฺมานิ ปวตฺตนฺติ, ธมฺมกมฺมานิ นปฺปวตฺตนฺติ. อวินยกมฺมานิ ปวตฺตนฺติ, วินยกมฺมานิ นปฺปวตฺตนฺติ. อธมฺมกมฺมานิ ทิปฺปนฺติ, ธมฺมกมฺมานิ น ทิปฺปนฺติ. อวินยกมฺมานิ ทิปฺปนฺติ, วินยกมฺมานิ น ทิปฺปนฺติ.[๓]

กตมา จ ภิกฺขเว สมา ปริสา. อิธ ภิกฺขเว ยสฺสํ ปริสายํ ธมฺมกมฺมานิ ปวตฺตนฺติ, อธมฺมกมฺมานิ นปฺปวตฺตนฺติ. วินยกมฺมานิ ปวตฺตนฺติ, อวินยกมฺมานิ นปฺปวตฺตนฺติ. ธมฺมกมฺมานิ ทิปฺปนฺติ, อธมฺมกมฺมานิ น ทิปฺปนฺติ. วินยกมฺมานิ ทิปฺปนฺติ, อวินยกมฺมานิ น ทิปฺปนฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สมา ปริสา. สมตฺตา ภิกฺขเว ปริสาย ธมฺมกมฺมานิ ปวตฺตนฺติ, อธมฺมกมฺมานิ นปฺปวตฺตนฺติ. วินยกมฺมานิ ปวตฺตนฺติ, อวินยกมฺมานิ นปฺปวตฺตนฺติ. ธมฺมกมฺมานิ ทิปฺปนฺติ, อธมฺมกมฺมานิ น ทิปฺปนฺติ. วินยกมฺมานิ ทิปฺปนฺติ, อวินยกมฺมานิ น ทิปฺปนฺติ. อิมา โข ภิกฺขเว เทฺว ปริสา. เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิมาสํ ทฺวินฺนํ ปริสานํ, ยทิทํ สมา ปริสาติ. (๘)

[๖๕๙] "เทฺวมา ภิกฺขเว ปริสา. กตมา เทฺว. อธมฺมิกา จ ปริสา ธมฺมิกา จ ปริสา ฯเปฯ อิมา โข ภิกฺขเว เทฺว ปริสา. เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิมาสํ ทฺวินฺนํ ปริสานํ, ยทิทํ ธมฺมิกา ปริสาติ. (๙)

[๑-๓] อิ. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.　　[๒-๓] ฉ.,เท. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.

[๖๖๐] เทฺวมา ภิกฺขเว ปริสา. กตมา เทฺว. อธมฺมวาทินี จ ปริสา ธมฺมวาทินี จ ปริสา. กตมา จ ภิกฺขเว อธมฺมวาทินี ปริสา. อิธ ภิกฺขเว ยสฺสํ ปริสายํ ภิกฺขู อธิกรณํ อาทิยนฺติ ธมฺมิกํ วา อธมฺมิกํ วา, เต ตํ อธิกรณํ อาทิยิตฺวา น เจว อญฺญมญฺญํ สญฺญาเปนฺติ, น จ สญฺญตฺตึ อุปคจฺฉนฺติ, น จ นิชฺฌาเปนฺติ, น จ นิชฺฌตฺตึ อุปคจฺฉนฺติ. เต อสญฺญตฺติพลา อนิชฺฌตฺติพลา อปฺปฏินิสฺสคฺคมนฺติโน ตเมว อธิกรณํ ถามสา ปรามสฺส[๑] อภินิวิสฺส โวหรนฺติ 'อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อธมฺมวาทินี ปริสา.

กตมา จ ภิกฺขเว ธมฺมวาทินี ปริสา. อิธ ภิกฺขเว ยสฺสํ ปริสายํ ภิกฺขู อธิกรณํ อาทิยนฺติ ธมฺมิกํ วา อธมฺมิกํ วา, เต ตํ อธิกรณํ อาทิยิตฺวา อญฺญมญฺญํ สญฺญาเปนฺติ เจว สญฺญตฺติญฺจ อุปคจฺฉนฺติ, นิชฺฌาเปนฺติ จ[๒] นิชฺฌตฺติญฺจ อุปคจฺฉนฺติ. เต สญฺญตฺติพลา นิชฺฌตฺติพลา ปฏินิสฺสคฺคมนฺติโน น ตเมว อธิกรณํ ถามสา ปรามสฺส อภินิวิสฺส โวหรนฺติ 'อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ธมฺมวาทินี ปริสา. อิมา โข ภิกฺขเว เทฺว ปริสา. เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิมาสํ ทฺวินฺนํ ปริสานํ, ยทิทํ ธมฺมวาทินี ปริสาติ. (๑๐)

ปญฺจโม ปริสวคฺโค.

---

[๑] ฉ.,เท. ปรามาสา, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท.,อิ. เจว

ตสฺสุทฺทานํ [๑]

อุตฺตานา วคฺคา อคฺควตี　　อริยา กสโฏ จ ปญฺจโม
อุกฺกาจิต อามิสญฺเญ　　วิสมา ธมฺมาธมฺมิเยนาติ.[๑]

ปฐโม ปณฺณาสโก สมตฺโต.

---

[๑] สฺยา. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.

๒. ทุติยปณฺณาสโก

(๖) ๑. ปุคฺคลวคฺโค

[๖๖๑] “เทฺวเม ภิกฺขเว ปุคฺคลา โลเก อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชนฺติ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย พหุโน ชนสฺส อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานํ. กตเม เทฺว. ตถาคโต จ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ ราชา จ จกฺกวตฺตี. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ปุคฺคลา โลเก อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชนฺติ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย พหุโน ชนสฺส อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานนฺติ. (๑)

[๖๖๒] “เทฺวเม ภิกฺขเว ปุคฺคลา โลเก อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชนฺติ อจฺฉริยมนุสฺสา. กตเม เทฺว. ตถาคโต จ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ ราชา จ จกฺกวตฺตี. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ปุคฺคลา โลเก อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชนฺติ อจฺฉริยมนุสฺสาติ. (๒)

[๖๖๓] “ทฺวินฺนํ ภิกฺขเว ปุคฺคลานํ กาลกิริยา พหุโน ชนสฺส อนุตปฺปา โหติ. กตเมสํ ทฺวินฺนํ. ตถาคตสฺส จ อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส รญฺโญ จ จกฺกวตฺติสฺส. อิเมสํ โข ภิกฺขเว ทฺวินฺนํ ปุคฺคลานํ กาลกิริยา พหุโน ชนสฺส อนุตปฺปา โหตีติ. (๓)

[๖๖๔] “เทฺวเม ภิกฺขเว ถูปารหา. กตเม เทฺว. ตถาคโต จ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ ราชา จ จกฺกวตฺตี. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ถูปารหาติ. (๔)

[๖๖๕] "เทฺวเม ภิกฺขเว พุทฺธา. กตเม เทฺว. ตถาคโต จ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ ปจฺเจกพุทฺโธ จ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว พุทฺธาติ. (๕)

[๖๖๖] "เทฺวเม ภิกฺขเว อสนิยา ผลนฺติยา น สนฺตสนฺติ. กตเม เทฺว. ภิกฺขุ จ ขีณาสโว หตฺถาชานิโย[๑] จ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว อสนิยา ผลนฺติยา น สนฺตสนฺตีติ. (๖)

[๖๖๗] "เทฺวเม ภิกฺขเว อสนิยา ผลนฺติยา น สนฺตสนฺติ. กตเม เทฺว. ภิกฺขุ จ ขีณาสโว อสฺสาชานิโย จ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว อสนิยา ผลนฺติยา น สนฺตสนฺตีติ. (๗)

[๖๖๘] "เทฺวเม ภิกฺขเว อสนิยา ผลนฺติยา น สนฺตสนฺติ. กตเม เทฺว. ภิกฺขุ จ ขีณาสโว สีโห จ มิคราชา. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว อสนิยา ผลนฺติยา น สนฺตสนฺตีติ. (๘)

[๖๖๙] "เทฺวเม ภิกฺขเว อตฺถวเส สมฺปสฺสมานา กึปุริสา มานุสึ วาจํ น ภาสนฺติ. กตเม เทฺว. มา จ มุสา ภณิมฺหา, มา จ ปรํ อภูเตน อพฺภาจิกฺขิมฺหาติ.[๒] อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว อตฺถวเส สมฺปสฺสมานา กึปุริสา มานุสึ วาจํ น ภาสนฺตีติ. (๙)

[๖๗๐] "ทฺวินฺนํ ภิกฺขเว ธมฺมานํ อติตฺโต อปฺปฏิวาโณ มาตุคาโม กาลํ กโรติ. กตเมสํ ทฺวินฺนํ. เมถุนธมฺมสมาปตฺติยา[๓] จ วิชายนสฺส จ. อิเมสํ โข ภิกฺขเว ทฺวินฺนํ ธมฺมานํ อติตฺโต อปฺปฏิวาโณ มาตุคาโม กาลํ กโรตีติ. (๑๐)

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. หตฺถาชานีโย, เอวมุปริปิ. [๒] สี. อพฺภาจิกฺขมฺหา
[๓] ฉ.,เท. เมถุนสมาปตฺติยา

[๖๗๑] "อสนฺตสนฺนิวาสญฺจ โว ภิกฺขเว เทเสสฺสามิ[๑] สนฺตสนฺนิวาสญฺจ, ตํ สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ, ภาสิสฺสามีติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

"กถญฺจ ภิกฺขเว อสนฺตสนฺนิวาโส โหติ, กถญฺจ อสนฺโต สนฺนิวสนฺติ. อิธ ภิกฺขเว เถรสฺส ภิกฺขุโน เอวํ โหติ 'เถโรปิ มํ น วเทยฺย, มชฺฌิโมปิ มํ น วเทยฺย, นโวปิ มํ น วเทยฺย. เถรํปาหํ น วเทยฺยํ, มชฺฌิมํปาหํ น วเทยฺยํ, นวํปาหํ น วเทยฺยํ. เถโร เจปิ มํ วเทยฺย, อหิตานุกมฺปี มํ วเทยฺย, โน หิตานุกมฺปี. 'โนติ นํ วเทยฺยํ, วิเหเสยฺยํปิ[๒] นํ, ปสฺสมฺปิสฺส น ปฏิกเรยฺยํ. มชฺฌิโม เจปิ มํ วเทยฺย ฯเปฯ นโว เจปิ มํ วเทยฺย, อหิตานุกมฺปี มํ วเทยฺย, โน หิตานุกมฺปี. 'โนติ นํ วเทยฺยํ, วิเหเสยฺยํปิ นํ,[๓] ปสฺสมฺปิสฺส น ปฏิกเรยฺยํ. มชฺฌิมสฺสปิ ภิกฺขุโน เอวํ โหติ ฯเปฯ นวสฺสปิ ภิกฺขุโน เอวํ โหติ 'เถโรปิ มํ น วเทยฺย, มชฺฌิโมปิ มํ น วเทยฺย, นโวปิ มํ น วเทยฺย, เถรํปาหํ น วเทยฺยํ, มชฺฌิมํปาหํ น วเทยฺยํ, นวํปาหํ น วเทยฺยํ. เถโร เจปิ มํ วเทยฺย, อหิตานุกมฺปี มํ วเทยฺย, โน หิตานุกมฺปี. 'โนติ นํ วเทยฺยํ, วิเหเสยฺยํปิ นํ, ปสฺสมฺปิสฺส น ปฏิกเรยฺยํ. มชฺฌิโม เจปิ มํ วเทยฺย ฯเปฯ นโว เจปิ มํ วเทยฺย, อหิตานุกมฺปี มํ วเทยฺย, โน หิตานุกมฺปี. 'โนติ นํ วเทยฺยํ, วิเหเสยฺยํปิ นํ, ปสฺสมฺปิสฺส น ปฏิกเรยฺยํ. เอวํ โข ภิกฺขเว อสนฺตสนฺนิวาโส โหติ, เอวญฺจ อสนฺโต สนฺนิวสนฺติ.

---

[๑] สี. เทสิสฺสามิ [๒] ฉ.,เท. วิเหเรยฺยํ, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว สนฺตสนฺนิวาโส โหติ, กถญฺจ สนฺโต สนฺนิวสนฺติ. อิธ ภิกฺขเว เถรสฺส ภิกฺขุโน เอวํ โหติ 'เถโรปิ มํ วเทยฺย, มชฺฌิโมปิ มํ วเทยฺย, นโวปิ มํ วเทยฺย. เถรํปาหํ วเทยฺยํ, มชฺฌิมํปาหํ วเทยฺยํ, นวํปาหํ วเทยฺยํ. เถโร เจปิ มํ วเทยฺย, หิตานุกมฺปี มํ วเทยฺย, โน อหิตานุกมฺปี. 'สาธูติ นํ วเทยฺยํ, น นํ วิเหเสยฺยํ, ปสฺสมฺปิสฺส ปฏิกเรยฺยํ. มชฺฌิโม เจปิ มํ วเทยฺย ฯเปฯ นโว เจปิ มํ วเทยฺย, หิตานุกมฺปี มํ วเทยฺย, โน อหิตานุกมฺปี. 'สาธูติ นํ วเทยฺยํ, น นํ วิเหเสยฺยํ, ปสฺสมฺปิสฺส ปฏิกเรยฺยํ. มชฺฌิมสฺสปิ ภิกฺขุโน เอวํ โหติ ฯเปฯ นวสฺสปิ ภิกฺขุโน เอวํ โหติ 'เถโรปิ มํ วเทยฺย, มชฺฌิโมปิ มํ วเทยฺย, นโวปิ มํ วเทยฺย. เถรํปาหํ วเทยฺยํ, มชฺฌิมํปาหํ วเทยฺยํ, นวํปาหํ วเทยฺยํ. เถโร เจปิ มํ วเทยฺย, หิตานุกมฺปี มํ วเทยฺย, โน อหิตานุกมฺปี. 'สาธูติ นํ วเทยฺยํ, น นํ วิเหเสยฺยํ, ปสฺสมฺปิสฺส ปฏิกเรยฺยํ. มชฺฌิโม เจปิ มํ วเทยฺย ฯเปฯ นโว เจปิ มํ วเทยฺย, หิตานุกมฺปี มํ วเทยฺย, โน อหิตานุกมฺปี. 'สาธูติ นํ วเทยฺยํ, น นํ วิเหเสยฺยํ, ปสฺสมฺปิสฺส ปฏิกเรยฺยํ. เอวํ โข ภิกฺขเว สนฺตสนฺนิวาโส โหติ, เอวญฺจ สนฺโต สนฺนิวสนฺตีติ. (๑๑)

[๖๗๒] "ยสฺมึ ภิกฺขเว อธิกรเณ อุภโต วจีสํสาโร ทิฏฺจิปลาโส[๑] เจตโส อาฆาโต อปฺปจฺจโย อนภิรทฺธิ อชฺฌตฺตํ อวูปสนฺตํ โหติ, ตเสฺมตํ ภิกฺขเว อธิกรเณ ปาฏิกงฺขํ: ทีฆตฺตาย ขรตฺตาย วาพตฺตาย สํวตฺติสฺสติ, ภิกฺขู จ น ผาสุ วิหริสฺสนฺติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ทิฏฺจิปฺพาโส

ยสฺมึ จ โข ภิกฺขเว อธิกรเณ อุภโต วจีสงฺสาโร ทิฏฺฐิปลาโส เจตโส อาฆาโต อปฺปจฺจโย อนภิรทฺธิ อชฺฌตฺตํ สุวูปสนฺตํ โหติ, ตสฺมึ ภิกฺขเว อธิกรเณ ปาฏิกงฺขํ: น ทีฆตฺตาย ขรตฺตาย วาพตฺตาย สංวตฺติสฺสติ, ภิกฺขู จ ผาสุ วิหริสฺสนฺตีติ. (๑๒)

ปญฺโม ปุคฺคลวคฺโค.

(๗) ๒. สุขวคฺโค

[๖๗๓] "เทฺวมานิ ภิกฺขเว สุขานิ. กตมานิ เทฺว. คิหิสุขญฺจ ปพฺพชฺชาสุขญฺจ,[๑] อิมานิ โข ภิกฺขเว เทฺว สุขานิ. เอตทคฺคं ภิกฺขเว อิเมสं ทฺวินฺนं สุขานं, ยทิทं ปพฺพชฺชาสุขนฺติ. (๑)

[๖๗๔] "เทฺวมานิ ภิกฺขเว สุขานิ. กตมานิ เทฺว. กามสุขญฺจ เนกฺขมฺมสุขญฺจ. อิมานิ โข ภิกฺขเว เทฺว สุขานิ. เอตทคฺคं ภิกฺขเว อิเมสं ทฺวินฺนं สุขานं, ยทิทं เนกฺขมฺมสุขนฺติ. (๒)

[๖๗๕] "เทฺวมานิ ภิกฺขเว สุขานิ. กตมานิ เทฺว. อุปธิ-สุขญฺจ นิรุปธิสุขญฺจ. อิมานิ โข ภิกฺขเว เทฺว สุขานิ. เอตทคฺคं ภิกฺขเว อิเมสं ทฺวินฺนं สุขานं, ยทิทं นิรุปธิสุขนฺติ. (๓)

[๖๗๖] "เทฺวมานิ ภิกฺขเว สุขานิ. กตมานิ เทฺว. สาสวญฺจ สุขं[๒] อนาสวญฺจ สุขं. อิมานิ โข ภิกฺขเว เทฺว สุขานิ. เอตทคฺคं ภิกฺขเว อิเมสं ทฺวินฺนं สุขานं, ยทิทं อนาสวสุขนฺติ. (๔)

---

[๑] ฉ.,เท. ปพฺพชิตสุขญฺจ, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท. สาสวสุขญฺจ อนาสวสุขญฺจ

[๖๗๗] “เทฺวมานิ ภิกฺขเว สุขานิ. กตมานิ เทฺว. สามิสญฺจ สุขํ นิรามิสญฺจ สุขํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว เทฺว สุขานิ. เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิเมสํ ทฺวินฺนํ สุขานํ, ยทิทํ นิรามิสํ สุขนฺติ. (๕)

[๖๗๘] “เทฺวมานิ ภิกฺขเว สุขานิ. กตมานิ เทฺว. อริย-สุขญฺจ อนริยสุขญฺจ. อิมานิ โข ภิกฺขเว เทฺว สุขานิ. เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิเมสํ ทฺวินฺนํ สุขานํ, ยทิทํ อริยสุขนฺติ. (๖)

[๖๗๙] “เทฺวมานิ ภิกฺขเว สุขานิ. กตมานิ เทฺว. กายิกญฺจ สุขํ เจตสิกญฺจ สุขํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว เทฺว สุขานิ. เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิเมสํ ทฺวินฺนํ สุขานํ, ยทิทํ เจตสิกํ สุขนฺติ. (๗)

[๖๘๐] “เทฺวมานิ ภิกฺขเว สุขานิ. กตมานิ เทฺว. สปฺปีติกญฺจ สุขํ นิปฺปีติกญฺจ สุขํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว เทฺว สุขานิ. เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิเมสํ ทฺวินฺนํ สุขานํ, ยทิทํ นิปฺปีติกํ สุขนฺติ. (๘)

[๖๘๑] “เทฺวมานิ ภิกฺขเว สุขานิ. กตมานิ เทฺว. สาตสุขญฺจ อุเปกฺขาสุขญฺจ. อิมานิ โข ภิกฺขเว เทฺว สุขานิ. เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิเมสํ ทฺวินฺนํ สุขานํ, ยทิทํ อุเปกฺขาสุขนฺติ. (๙)

[๖๘๒] “เทฺวมานิ ภิกฺขเว สุขานิ. กตมานิ เทฺว. สมาธิ-สุขญฺจ อสมาธิสุขญฺจ. อิมานิ โข ภิกฺขเว เทฺว สุขานิ. เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิเมสํ ทฺวินฺนํ สุขานํ, ยทิทํ สมาธิสุขนฺติ. (๑๐)

[๖๘๓] “เทฺวมานิ ภิกฺขเว สุขานิ. กตมานิ เทฺว. สปฺปีติการมฺมณญฺจ สุขํ นิปฺปีติการมฺมณญฺจ สุขํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว เทฺว สุขานิ. เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิเมสํ ทฺวินฺนํ สุขานํ, ยทิทํ นิปฺปีติการมฺมณํ สุขนฺติ. (๑๑)

[๖๘๔] “เทฺวมานิ ภิกฺขเว สุขานิ. กตมานิ เทฺว. สาตารมฺมณญฺจ สุขํ อุเปกฺขารมฺมณญฺจ สุขํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว เทฺว สุขานิ. เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิเมสํ ทฺวินฺนํ สุขานํ, ยทิทํ อุเปกฺขารมฺมณํ สุขนฺติ. (๑๒)

[๖๘๕] “เทฺวมานิ ภิกฺขเว สุขานิ. กตมานิ เทฺว. รูปารมฺมณญฺจ สุขํ อรูปารมฺมณญฺจ สุขํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว เทฺว สุขานิ. เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิเมสํ ทฺวินฺนํ สุขานํ, ยทิทํ อรูปารมฺมณํ สุขนฺติ. (๑๓)

ทุติโย สุขวคฺโค.

(๘) ๓. สนิมิตฺตวคฺโค

[๖๘๖] “สนิมิตฺตา ภิกฺขเว อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมา โน อนิมิตฺตา, ตสฺเสว นิมิตฺตสฺส ปหานา เอวนฺเต ปาปกา อกุสลา ธมฺมา น โหนฺตีติ. (๑)

[๖๘๗] “สนิทานา ภิกฺขเว อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมา โน อนิทานา, ตสฺเสว นิทานสฺส ปหานา เอวนฺเต ปาปกา อกุสลา ธมฺมา น โหนฺตีติ. (๒)

[๖๘๘] “สเหตุกา ภิกฺขเว อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมา โน อเหตุกา, ตสฺเสว เหตุสฺส ปหานา เอวนฺเต ปาปกา อกุสลา ธมฺมา น โหนฺตีติ. (๓)

[๖๘๙] “สสงฺขารา ภิกฺขเว อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมา โน อสงฺขารา, เตสํเยว สงฺขารานํ ปหานา เอวนฺเต

ปาปกา อกุสลา ธมฺมา น โหนฺตีติ. (๔)

[๖๙๐] “สปฺปจฺจยา ภิกฺขเว อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมา โน อปฺปจฺจยา, ตสฺเสว ปจฺจยสฺส ปหานา เอวนฺเต ปาปกา อกุสลา ธมฺมา น โหนฺตีติ. (๕)

[๖๙๑] “สรูปา ภิกฺขเว อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมา โน อรูปา, ตสฺเสว รูปสฺส ปหานา เอวนฺเต ปาปกา อกุสลา ธมฺมา น โหนฺตีติ. (๖)

[๖๙๒] “สเวทนา ภิกฺขเว อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมา โน อเวทนา, ตสฺสาเยว เวทนาย ปหานา เอวนฺเต ปาปกา อกุสลา ธมฺมา น โหนฺตีติ. (๗)

[๖๙๓] “สสญฺญา ภิกฺขเว อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมา โน อสญฺญา, ตสฺสาเยว สญฺญาย ปหานา เอวนฺเต ปาปกา อกุสลา ธมฺมา น โหนฺตีติ. (๘)

[๖๙๔] “สวิญฺญาณา ภิกฺขเว อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมา โน อวิญฺญาณา, ตสฺเสว วิญฺญาณสฺส ปหานา เอวนฺเต ปาปกา อกุสลา ธมฺมา น โหนฺตีติ. (๙)

[๖๙๕] “สงฺขตารมฺมณา ภิกฺขเว อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมา โน อสงฺขตารมฺมณา, ตสฺเสว สงฺขตสฺส ปหานา เอวนฺเต ปาปกา อกุสลา ธมฺมา น โหนฺตีติ. (๑๐)

ตติโย สนิมิตฺตวคฺโค.

(๕) ๔. ธมฺมวคฺโค

[๖๙๖] “เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา. กตเม เทฺว. เจโตวิมุตฺติ จ ปญฺญาวิมุตฺติ จ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ธมฺมาติ. (๑)

[๖๙๗] “เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา. กตเม เทฺว. ปคฺคาโห จ อวิกฺเขโป จ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ธมฺมาติ. (๒)

[๖๙๘] “เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา. กตเม เทฺว. นามญฺจ รูปญฺจ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ธมฺมาติ. (๓)

[๖๙๙] “เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา. กตเม เทฺว. วิชฺชา จ วิมุตฺติ จ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ธมฺมาติ. (๔)

[๗๐๐] “เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา. กตเม เทฺว. ภวทิฏฺฐิ จ วิภวทิฏฺฐิ จ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ธมฺมาติ. (๕)

[๗๐๑] “เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา. กตเม เทฺว. อหิริกญฺจ อโนตฺตปฺปญฺจ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ธมฺมาติ. (๖)

[๗๐๒] “เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา. กตเม เทฺว. หิรี จ โอตฺตปฺปญฺจ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ธมฺมาติ. (๗)

[๗๐๓] “เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา. กตเม เทฺว. โทวจสฺสตา จ ปาปมิตฺตตา จ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ธมฺมาติ. (๘)

[๗๐๔] “เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา. กตเม เทฺว. โสวจสฺสตา จ กลฺยาณมิตฺตตา จ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ธมฺมาติ. (๙)

[๗๐๕] “เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา. กตเม เทฺว. ธาตุกุสลตา จ มนสิการกุสลตา จ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ธมฺมาติ. (๑๐)

[๗๐๖] "เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา. กตเม เทฺว. อาปตฺติ-กุสลตา จ อาปตฺติวุฏฺฐานกุสลตา จ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ธมฺมาติ. (๑๑)

จตุตฺโถ ธมฺมวคฺโค.

(๑๐) ๕. พาลวคฺโค

[๗๐๗] "เทฺวเม ภิกฺขเว พาลา. กตเม เทฺว. โย จ อนาคตํ ภารํ วหติ, โย จ อาคตํ ภารํ น วหติ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว พาลาติ. (๑)

[๗๐๘] "เทฺวเม ภิกฺขเว ปณฺฑิตา. กตเม เทฺว. โย[๑] จ อาคตํ ภารํ วหติ, โย จ อนาคตํ ภารํ น วหติ.[๑] อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ปณฺฑิตาติ. (๒)

[๗๐๙] "เทฺวเม ภิกฺขเว พาลา. กตเม เทฺว. โย จ อกปฺปิเย กปฺปิยสญฺญี, โย จ กปฺปิเย อกปฺปิยสญฺญี. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว พาลาติ. (๓)

[๗๑๐] "เทฺวเม ภิกฺขเว ปณฺฑิตา. กตเม เทฺว. โย จ อกปฺปิเย อกปฺปิยสญฺญี, โย จ กปฺปิเย กปฺปิยสญฺญี. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ปณฺฑิตาติ. (๔)

[๗๑๑] "เทฺวเม ภิกฺขเว พาลา. กตเม เทฺว. โย จ อนาปตฺติยา อาปตฺติสญฺญี, โย จ อาปตฺติยา อนาปตฺติสญฺญี. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว พาลาติ. (๕)

[๑-๑] ฉ.,เท. โย จ อนาคตํ ภารํ น วหติ, โย จ อาคตํ ภารํ วหติ

[๗๑๒] “เทฺวเม ภิกฺขเว ปณฺฑิตา. กตเม เทฺว. โย จ อนาปตฺติยา อนาปตฺติสญฺญี, โย จ อาปตฺติยา อาปตฺติสญฺญี. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ปณฺฑิตาติ. (๖)

[๗๑๓] “เทฺวเม ภิกฺขเว พาลา. กตเม เทฺว. โย จ อธมฺเม ธมฺมสญฺญี, โย จ ธมฺเม อธมฺมสญฺญี. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว พาลาติ. (๗)

[๗๑๔] “เทฺวเม ภิกฺขเว ปณฺฑิตา. กตเม เทฺว. โย จ อธมฺเม อธมฺมสญฺญี, โย จ ธมฺเม ธมฺมสญฺญี. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ปณฺฑิตาติ. (๘)

[๗๑๕] “เทฺวเม ภิกฺขเว พาลา. กตเม เทฺว. โย จ อวินเย วินยสญฺญี, โย จ วินเย อวินยสญฺญี. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว พาลาติ. (๙)

[๗๑๖] “เทฺวเม ภิกฺขเว ปณฺฑิตา. กตเม เทฺว. โย จ อวินเย อวินยสญฺญี, โย จ วินเย วินยสญฺญี. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ปณฺฑิตาติ. (๑๐)

[๗๑๗] “ทฺวินฺนำ ภิกฺขเว อาสวา วฑฺฒนฺติ. กตเมสำ ทฺวินฺนำ. โย จ น กุกฺกุจฺจายิตพฺพำ กุกฺกุจฺจายติ, โย จ กุกฺกุจฺจายิตพฺพำ น กุกฺกุจฺจายติ. อิเมสำ โข ภิกฺขเว ทฺวินฺนำ อาสวา วฑฺฒนฺตีติ. (๑๑)

[๗๑๘] “ทฺวินฺนำ ภิกฺขเว อาสวา น วฑฺฒนฺติ. กตเมสำ ทฺวินฺนำ. โย จ น กุกฺกุจฺจายิตพฺพำ น กุกฺกุจฺจายติ, โย จ กุกฺกุจฺจายิตพฺพำ กุกฺกุจฺจายติ. อิเมสำ โข ภิกฺขเว ทฺวินฺนำ อาสวา น วฑฺฒนฺตีติ. (๑๒)

[๗๑๙] “ทฺวินฺนํ ภิกฺขเว อาสวา วฑฺฒนฺติ. กตเมสํ ทฺวินฺนํ. โย จ อกปฺปิเย กปฺปิยสญฺญี, โย จ กปฺปิเย อกปฺปิยสญฺญี. อิเมสํ โข ภิกฺขเว ทฺวินฺนํ อาสวา วฑฺฒนฺตีติ. (๑๓)

[๗๒๐] “ทฺวินฺนํ ภิกฺขเว อาสวา น วฑฺฒนฺติ. กตเมสํ ทฺวินฺนํ. โย จ อกปฺปิเย อกปฺปิยสญฺญี, โย จ กปฺปิเย กปฺปิยสญฺญี. อิเมสํ โข ภิกฺขเว ทฺวินฺนํ อาสวา น วฑฺฒนฺตีติ. (๑๔)

[๗๒๑] “ทฺวินฺนํ ภิกฺขเว อาสวา วฑฺฒนฺติ. กตเมสํ ทฺวินฺนํ. โย[๑] จ อนาปตฺติยา อาปตฺติสญฺญี, โย จ อาปตฺติยา อนาปตฺติสญฺญี.[๑] อิเมสํ โข ภิกฺขเว ทฺวินฺนํ อาสวา วฑฺฒนฺตีติ. (๑๕)

[๗๒๒] “ทฺวินฺนํ ภิกฺขเว อาสวา น วฑฺฒนฺติ. กตเมสํ ทฺวินฺนํ. โย จ อนาปตฺติยา อนาปตฺติสญฺญี, โย จ อาปตฺติยา อาปตฺติสญฺญี. อิเมสํ โข ภิกฺขเว ทฺวินฺนํ อาสวา น วฑฺฒนฺตีติ. (๑๖)

[๗๒๓] “ทฺวินฺนํ ภิกฺขเว อาสวา วฑฺฒนฺติ. กตเมสํ ทฺวินฺนํ. โย จ อธมฺเม ธมฺมสญฺญี, โย จ ธมฺเม อธมฺมสญฺญี. อิเมสํ โข ภิกฺขเว ทฺวินฺนํ อาสวา วฑฺฒนฺตีติ. (๑๗)

[๗๒๔] “ทฺวินฺนํ ภิกฺขเว อาสวา น วฑฺฒนฺติ. กตเมสํ ทฺวินฺนํ. โย[๒] จ อธมฺเม อธมฺมสญฺญี, โย จ ธมฺเม ธมฺมสญฺญี.[๒] อิเมสํ โข ภิกฺขเว ทฺวินฺนํ อาสวา น วฑฺฒนฺตีติ. (๑๘)

[๑-๑] ฉ.,เท. โย จ อาปตฺติยา อนาปตฺติสญฺญี, โย จ อนาปตฺติยา อาปตฺติสญฺญี
อิ. โย จ อนาปตฺติยา อาปตฺติยสญฺญี, โย จ อาปตฺติยา อนาปตฺติยสญฺญี
[๒-๒] ฉ.,เท. โย จ ธมฺเม ธมฺมสญฺญี, โย จ อธมฺเม อธมฺมสญฺญี

[๗๒๕] “ทฺวินฺนํ ภิกฺขเว อาสวา วฑฺฒนฺติ. กตเมสํ ทฺวินฺนํ. โย จ อวินเย วินยสญฺญี, โย จ วินเย อวินยสญฺญี. อิเมสํ โข ภิกฺขเว ทฺวินฺนํ อาสวา วฑฺฒนฺตีติ. (๑๙)

[๗๒๖] “ทฺวินฺนํ ภิกฺขเว อาสวา น วฑฺฒนฺติ. กตเมสํ ทฺวินฺนํ. โย จ อวินเย อวินยสญฺญี, โย จ วินเย วินยสญฺญี. อิเมสํ โข ภิกฺขเว ทฺวินฺนํ อาสวา น วฑฺฒนฺตีติ. (๒๐)

ปญฺจโม พาลวคฺโค.

ทุติโย ปณฺณาสโก สมตฺโต.

๓. ตติยปณฺณาสโก

(๑๑) ๑. อาสาทุปฺปชหวคฺโค

[๗๒๗] “เทฺวมา ภิกฺขเว อาสา ทุปฺปชหา. กตมา เทฺว. ลาภาสา จ ชีวิตาสา จ. อิมา โข ภิกฺขเว เทฺว อาสา ทุปฺปชหาติ. (๑)

[๗๒๘] “เทฺวเม ภิกฺขเว ปุคฺคลา ทุลฺลภา โลกสฺมึ. กตเม เทฺว. โย จ ปุพฺพการี, โย จ กตญฺญู กตเวที. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ปุคฺคลา ทุลฺลภา โลกสฺมินฺติ. (๒)

[๗๒๙] “เทฺวเม ภิกฺขเว ปุคฺคลา ทุลฺลภา โลกสฺมึ. กตเม เทฺว. ติตฺโต จ ตปฺเปตา จ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ปุคฺคลา ทุลฺลภา โลกสฺมินฺติ. (๓)

[๗๓๐] “เทฺวเม ภิกฺขเว ปุคฺคลา ทุตฺตปฺปยา. กตเม เทฺว. โย จ ลทฺธํ ลทฺธํ นิกฺขิปติ, โย จ ลทฺธํ ลทฺธํ วิสฺสชฺเชติ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ปุคฺคลา ทุตฺตปฺปยาติ. (๔)

[๗๓๑] “เทฺวเม ภิกฺขเว ปุคฺคลา สุตปฺปยา. กตเม เทฺว. โย จ ลทฺธํ ลทฺธํ น นิกฺขิปติ, โย จ ลทฺธํ ลทฺธํ น วิสฺสชฺเชติ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ปุคฺคลา สุตปฺปยาติ. (๕)

[๗๓๒] “เทฺวเม ภิกฺขเว ปจฺจยา ราคสฺส อุปฺปาทาย. กตเม เทฺว. สุภนิมิตฺตญฺจ อโยนิโส จ มนสิกาโร. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ปจฺจยา ราคสฺส อุปฺปาทายาติ. (๖)

[๗๓๓] “เทฺวเม ภิกฺขเว ปจฺจยา โทสสฺส อุปฺปาทาย. กตเม เทฺว. ปฏิฆนิมิตฺตญฺจ อโยนิโส จ มนสิกาโร. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ปจฺจยา โทสสฺส อุปฺปาทายาติ. (๗)

[๗๓๔] “เทฺวเม ภิกฺขเว ปจฺจยา มิจฺฉาทิฏฺฐิยา อุปฺปาทาย. กตเม เทฺว. ปรโต จ โฆโส อโยนิโส จ มนสิกาโร. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ปจฺจยา มิจฺฉาทิฏฺฐิยา อุปฺปาทายาติ. (๘)

[๗๓๕] “เทฺวเม ภิกฺขเว ปจฺจยา สมฺมาทิฏฺฐิยา อุปฺปาทาย. กตเม เทฺว. ปรโต จ โฆโส โยนิโส จ มนสิกาโร. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ปจฺจยา สมฺมาทิฏฺฐิยา อุปฺปาทายาติ. (๙)

[๗๓๖] “เทฺวมา ภิกฺขเว อาปตฺติโย. กตมา เทฺว. ลหุกา จ อาปตฺติ ครุกา จ อาปตฺติ. อิมา โข ภิกฺขเว เทฺว อาปตฺติโยติ. (๑๐)

[๗๓๗] “เทฺวมา ภิกฺขเว อาปตฺติโย. กตมา เทฺว. ทุฏฺฐุลฺลา จ อาปตฺติ อทุฏฺฐุลฺลา จ อาปตฺติ. อิมา โข ภิกฺขเว เทฺว อาปตฺติโยติ. (๑๑)

[๗๓๘] “เทฺวมา ภิกฺขเว อาปตฺติโย. กตมา เทฺว. สาวเสสา จ อาปตฺติ อนวเสสา จ อาปตฺติ. อิมา โข ภิกฺขเว เทฺว อาปตฺติโยติ. (๑๒)

ปฐโม[๑] อาสาทุปฺปชหวคฺโค.

---

[๑] อิ. เอกาทสโม

(๑๒) ๒. อายาจนวคฺโค

[๗๓๙] "สทฺโธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เอวํ สมฺมา อายาจมาโน อายาเจยฺย 'ตาทิโส โหมิ, ยาทิสา สารีปุตฺตโมคฺคลฺลานาติ. เอสา ภิกฺขเว ตุลา เอตํ ปมาณํ มม สาวกานํ ภิกฺขูนํ, ยทิทํ สารีปุตฺตโมคฺคลฺลานาติ. (๑)

[๗๔๐] "สทฺธา ภิกฺขเว ภิกฺขุนี เอวํ สมฺมา อายาจมานา อายาเจยฺย 'ตาทิสา[๑] โหมิ, ยาทิสา[๑] เขมา จ ภิกฺขุนี อุปฺปลวณฺณา จาติ. เอสา ภิกฺขเว ตุลา เอตํ ปมาณํ มม สาวิกานํ ภิกฺขุนีนํ, ยทิทํ เขมา จ ภิกฺขุนี อุปฺปลวณฺณา จาติ. (๒)

[๗๔๑] "สทฺโธ ภิกฺขเว อุปาสโก เอวํ สมฺมา อายาจมาโน อายาเจยฺย 'ตาทิโส โหมิ, ยาทิโส จิตฺโต จ คหปติ หตฺถโก จ อาฬวโกติ. เอสา ภิกฺขเว ตุลา เอตํ ปมาณํ มม สาวกานํ อุปาสกานํ, ยทิทํ จิตฺโต จ คหปติ หตฺถโก จ อาฬวโกติ. (๓)

[๗๔๒] "สทฺธา ภิกฺขเว อุปาสิกา เอวํ สมฺมา อายาจมานา อายาเจยฺย 'ตาทิสา โหมิ, ยาทิสา ขุชฺชุตฺตรา จ อุปาสิกา เวฬุกณฺฏกิยา[๒] จ นนฺทมาตาติ. เอสา ภิกฺขเว ตุลา เอตํ ปมาณํ มม สาวิกานํ อุปาสิกานํ, ยทิทํ ขุชฺชุตฺตรา จ อุปาสิกา เวฬุกณฺฏกิยา จ นนฺทมาตาติ. (๔)

[๗๔๓] "ทฺวีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต พาโล อพฺยตฺโต[๓] อสปฺปุริโส ขตํ อุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, สาวชฺโช จ

[๑-๑] ฉ.,เท. ตาทิสี โหติ ยาทิสี [๒] ฉ.,เท. เวฬุกณฺฑกิยา
[๓] อิ. อวฺยตฺโต, เอวมุปริปิ.

โหติ สานุวชฺโช [๑] วิญฺญูนํ, พหุญฺจ อปุญฺญํ ปสวติ. กตเมหิ ทฺวีหิ. อนนุวิจฺจ อปริโยคาเหตฺวา อวณฺณารหสฺส วณฺณํ ภาสติ, อนนุวิจฺจ อปริโยคาเหตฺวา วณฺณารหสฺส อวณฺณํ ภาสติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ทฺวีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต พาโล อพฺยตฺโต อสปฺปุริโส ขตํ อุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, สาวชฺโช จ โหติ สานุวชฺโช วิญฺญูนํ, พหุญฺจ อปุญฺญํ ปสวติ.[๒]

ทฺวีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปณฺฑิโต พฺยตฺโต[๓] สปฺปุริโส อกฺขตํ อนุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, อนวชฺโช จ โหติ อนนุวชฺโช วิญฺญูนํ, พหุญฺจ ปุญฺญํ ปสวติ. กตเมหิ ทฺวีหิ. อนุวิจฺจ ปริโยคาเหตฺวา อวณฺณารหสฺส อวณฺณํ ภาสติ, อนุวิจฺจ ปริโยคาเหตฺวา วณฺณารหสฺส วณฺณํ ภาสติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ทฺวีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปณฺฑิโต พฺยตฺโต สปฺปุริโส อกฺขตํ อนุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, อนวชฺโช จ โหติ อนนุวชฺโช วิญฺญูนํ, พหุญฺจ ปุญฺญํ ปสวตีติ. (๕)

[๗๔๔] "ทฺวีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต พาโล อพฺยตฺโต อสปฺปุริโส ขตํ อุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, สาวชฺโช จ โหติ สานุวชฺโช วิญฺญูนํ, พหุญฺจ อปุญฺญํ ปสวติ. กตเมหิ ทฺวีหิ. อนนุวิจฺจ อปริโยคาเหตฺวา อปฺปสาทนีเย ฐาเน ปสาทํ อุปทฺทเสติ, อนนุวิจฺจ อปริโยคาเหตฺวา ปสาทนีเย ฐาเน อปฺปสาทํ อุปทฺทเสติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ทฺวีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต พาโล อพฺยตฺโต อสปฺปุริโส ขตํ อุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, สาวชฺโช จ โหติ สานุวชฺโช วิญฺญูนํ, พหุญฺจ อปุญฺญํ ปสวติ.

---

[๑] ฉ.,เท. จ, เอวมุปริปิ. [๒] อิ. ปสวตีติ
[๓] ฉ.,เท. วิยตฺโต อิ. วฺยตฺโต

ทฺวีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปณฺฑิโต พฺยตฺโต สปฺปุริโส อกฺขตํ อนุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, อนวชฺโช จ โหติ อนนุวชฺโช วิญฺญูนํ, พหุญฺจ ปุญฺญํ ปสวติ. กตเมหิ ทฺวีหิ. อนุวิจฺจ ปริโยคาเหตฺวา อปฺปสาทนีเย ฐาเน อปฺปสาทํ อุปทฺทเสติ, อนุวิจฺจ ปริโยคาเหตฺวา ปสาทนีเย ฐาเน ปสาทํ อุปทฺทเสติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ทฺวีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปณฺฑิโต พฺยตฺโต สปฺปุริโส อกฺขตํ อนุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, อนวชฺโช จ โหติ อนนุวชฺโช วิญฺญูนํ, พหุญฺจ ปุญฺญํ ปสวตีติ. (๖)

[๗๔๕] "ทฺวีสุ ภิกฺขเว มิจฺฉาปฏิปชฺชมาโน พาโล อพฺยตฺโต อสปฺปุริโส ขตํ อุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, สาวชฺโช จ โหติ สานุวชฺโช วิญฺญูนํ, พหุญฺจ อปุญฺญํ ปสวติ. กตเมสุ ทฺวีสุ. มาตริ จ ปิตริ จ. อิเมสุ โข ภิกฺขเว ทฺวีสุ มิจฺฉาปฏิปชฺชมาโน พาโล อพฺยตฺโต อสปฺปุริโส ขตํ อุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, สาวชฺโช จ โหติ สานุวชฺโช วิญฺญูนํ, พหุญฺจ อปุญฺญํ ปสวติ.

ทฺวีสุ ภิกฺขเว สมฺมาปฏิปชฺชมาโน ปณฺฑิโต พฺยตฺโต สปฺปุริโส อกฺขตํ อนุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, อนวชฺโช จ โหติ อนนุวชฺโช วิญฺญูนํ, พหุญฺจ ปุญฺญํ ปสวติ. กตเมสุ ทฺวีสุ. มาตริ จ ปิตริ จ. อิเมสุ โข[๑] ภิกฺขเว ทฺวีสุ สมฺมาปฏิปชฺช-มาโน ปณฺฑิโต พฺยตฺโต สปฺปุริโส อกฺขตํ อนุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, อนวชฺโช จ โหติ อนนุวชฺโช วิญฺญูนํ, พหุญฺจ ปุญฺญํ ปสวตีติ. (๗)

---

[๑] อิ. โขสทฺโท น ทิสฺสติ.

[๗๔๖] “ทฺวีสุ ภิกฺขเว มิจฺฉาปฏิปชฺชมาโน พาโล อพฺยตฺโต อสปฺปุริโส ขตํ อุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, สาวชฺโช จ โหติ สานุวชฺโช วิญฺญูนํ, พหุญฺจ อปุญฺญํ ปสวติ. กตเมสุ ทฺวีสุ. ตถาคเต จ ตถาคตสาวเก จ. อิเมสุ โข ภิกฺขเว ทฺวีสุ มิจฺฉาปฏิปชฺชมาโน พาโล อพฺยตฺโต อสปฺปุริโส ขตํ อุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, สาวชฺโช จ โหติ สานุวชฺโช วิญฺญูนํ, พหุญฺจ อปุญฺญํ ปสวติ.

ทฺวีสุ ภิกฺขเว สมฺมาปฏิปชฺชมาโน ปณฺฑิโต พฺยตฺโต สปฺปุริโส อกฺขตํ อนุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, อนวชฺโช จ โหติ อนนุวชฺโช วิญฺญูนํ, พหุญฺจ ปุญฺญํ ปสวติ. กตเมสุ ทฺวีสุ. ตถาคเต จ ตถาคตสาวเก จ. อิเมสุ โข ภิกฺขเว ทฺวีสุ สมฺมาปฏิปชฺชมาโน ปณฺฑิโต พฺยตฺโต สปฺปุริโส อกฺขตํ อนุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, อนวชฺโช จ โหติ อนนุวชฺโช วิญฺญูนํ, พหุญฺจ ปุญฺญํ ปสวตีติ. (๘)

[๗๔๗] “เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา. กตเม เทฺว. สจิตฺตโวทานญฺจ น จ กิญฺจิ โลเก อุปาทิยติ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ธมฺมาติ. (๙)

[๗๔๘] “เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา. กตเม เทฺว. โกโธ จ อุปนาโห จ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ธมฺมาติ. (๑๐)

[๗๔๙] “เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา. กตเม เทฺว. โกธวินโย จ อุปนาหวินโย จ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ธมฺมาติ. (๑๑)

ทุติโย[๑] อายาจนวคฺโค.

---

[๑] อิ. ทฺวาทสโม

(๑๓) ๓. ทานวคฺโค

[๗๕๐] “เทฺวมานิ ภิกฺขเว ทานานิ. กตมานิ เทฺว. อามิสทานญฺจ ธมฺมทานญฺจ. อิมานิ โข ภิกฺขเว เทฺว ทานานิ. เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิเมสํ ทฺวินฺนํ ทานานํ, ยทิทํ ธมฺมทานนฺติ. (๑)

[๗๕๑] “เทฺวเม ภิกฺขเว ยาคา. กตเม เทฺว. อามิสยาโค จ ธมฺมยาโค จ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ยาคา. เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิเมสํ ทฺวินฺนํ ยาคานํ, ยทิทํ ธมฺมยาโคติ. (๒)

[๗๕๒] “เทฺวเม ภิกฺขเว จาคา. กตเม เทฺว. อามิสจาโค จ ธมฺมจาโค จ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว จาคา. เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิเมสํ ทฺวินฺนํ จาคานํ, ยทิทํ ธมฺมจาโคติ. (๓)

[๗๕๓] “เทฺวเม ภิกฺขเว ปริจฺจาคา. กตเม เทฺว. อามิสปริจฺจาโค จ ธมฺมปริจฺจาโค จ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ปริจฺจาคา. เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิเมสํ ทฺวินฺนํ ปริจฺจาคานํ, ยทิทํ ธมฺมปริจฺจาโคติ. (๔)

[๗๕๔] “เทฺวเม ภิกฺขเว โภคา กตเม เทฺว. อามิสโภโค จ ธมฺมโภโค จ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว โภคา. เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิเมสํ ทฺวินฺนํ โภคานํ, ยทิทํ ธมฺมโภโคติ. (๕)

[๗๕๕] “เทฺวเม ภิกฺขเว สมฺโภคา. กตเม เทฺว. อามิสสมฺโภโค จ ธมฺมสมฺโภโค จ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว สมฺโภคา. เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิเมสํ ทฺวินฺนํ สมฺโภคานํ, ยทิทํ ธมฺมสมฺโภโคติ. (๖)

[๗๕๖] “เทฺวเม ภิกฺขเว สำวิภาคา. กตเม เทฺว. อามิสสำวิภาโค จ ธมฺมสำวิภาโค จ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว สำวิภาคา. เอตทคฺคำ ภิกฺขเว อิเมสำ ทฺวินฺนำ สำวิภาคานำ, ยทิทำ ธมฺมสำวิภาโคติ. (๗)

[๗๕๗] “เทฺวเม ภิกฺขเว สงฺคหา. กตเม เทฺว. อามิสสงฺคโห จ ธมฺมสงฺคโห จ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว สงฺคหา. เอตทคฺคำ ภิกฺขเว อิเมสำ ทฺวินฺนำ สงฺคหานำ, ยทิทำ ธมฺมสงฺคโหติ. (๘)

[๗๕๘] “เทฺวเม ภิกฺขเว อนุคฺคหา. กตเม เทฺว. อามิสานุคฺคโห จ ธมฺมานุคฺคโห จ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว อนุคฺคหา. เอตทคฺคำ ภิกฺขเว อิเมสำ ทฺวินฺนำ อนุคฺคหานำ, ยทิทำ ธมฺมานุคฺคโหติ. (๙)

[๗๕๙] “เทฺวมา ภิกฺขเว อนุกมฺปา. กตมา เทฺว. อามิสานุกมฺปา จ ธมฺมานุกมฺปา จ. อิมา โข ภิกฺขเว เทฺว อนุกมฺปา. เอตทคฺคำ ภิกฺขเว อิมาสำ ทฺวินฺนำ อนุกมฺปานำ, ยทิทำ ธมฺมานุกมฺปาติ. (๑๐)

ตติโย[๑] ทานวคฺโค.

(๑๔) ๔. สนฺถารวคฺโค

[๗๖๐] “เทฺวเม ภิกฺขเว สนฺถารา. กตเม เทฺว. อามิสสนฺถาโร จ ธมฺมสนฺถาโร จ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว สนฺถารา. เอตทคฺคำ ภิกฺขเว อิเมสำ ทฺวินฺนำ สนฺถารานำ, ยทิทำ ธมฺมสนฺถาโรติ. (๑)

---

[๑] อิ. เตรสโม

[๗๖๑] “เทฺวเม ภิกฺขเว ปฏิสนฺถารา. กตเม เทฺว. อามิสปฏิสนฺถาโร จ ธมฺมปฏิสนฺถาโร จ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ปฏิสนฺถารา. เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิเมสํ ทฺวินฺนํ ปฏิสนฺถารานํ, ยทิทํ ธมฺมปฏิสนฺถาโรติ. (๒)

[๗๖๒] “เทฺวมา ภิกฺขเว เอสนา. กตมา เทฺว. อามิเสสนา จ ธมฺเมสนา จ. อิมา โข ภิกฺขเว เทฺว เอสนา. เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิมาสํ ทฺวินฺนํ เอสนานํ, ยทิทํ ธมฺเมสนาติ. (๓)

[๗๖๓] “เทฺวมา ภิกฺขเว ปริเยสนา. กตมา เทฺว. อามิสปริเยสนา จ ธมฺมปริเยสนา จ. อิมา โข ภิกฺขเว เทฺว ปริเยสนา. เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิมาสํ ทฺวินฺนํ ปริเยสนานํ, ยทิทํ ธมฺมปริเยสนาติ. (๔)

[๗๖๔] “เทฺวมา ภิกฺขเว ปริเยฏฺฐิโย. กตมา เทฺว. อามิสปริเยฏฺฐิ จ ธมฺมปริเยฏฺฐิ จ. อิมา โข ภิกฺขเว เทฺว ปริเยฏฺฐิโย. เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิมาสํ ทฺวินฺนํ ปริเยฏฺฐีนํ, ยทิทํ ธมฺมปริเยฏฺฐีติ. (๕)

[๗๖๕] “เทฺวมา ภิกฺขเว ปูชา. กตมา เทฺว. อามิสปูชา จ ธมฺมปูชา จ. อิมา โข ภิกฺขเว เทฺว ปูชา. เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิมาสํ ทฺวินฺนํ ปูชานํ, ยทิทํ ธมฺมปูชาติ. (๖)

[๗๖๖] “เทฺวมานิ ภิกฺขเว อติเถยฺยานิ.[๑] กตมานิ เทฺว. อามิสาติเถยฺยญฺจ ธมฺมาติเถยฺยญฺจ. อิมานิ โข ภิกฺขเว เทฺว อติเถยฺยานิ.[๑] เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิเมสํ ทฺวินฺนํ อติเถยฺยานํ,[๒] ยทิทํ ธมฺมาติเถยฺยนฺติ. (๗)

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อาติเถยฺยานิ [๒] ฉ.,เท.,อิ. อาติเถยฺยานำ

[๗๖๗] “เทฺวมา ภิกฺขเว อิทฺธิโย. กตมา เทฺว. อามิสิทฺธิ จ ธมฺมิทฺธิ จ. อิมา โข ภิกฺขเว เทฺว อิทฺธิโย. เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิมาสํ ทฺวินฺนํ อิทฺธีนํ, ยทิทํ ธมฺมิทฺธีติ. (๘)

[๗๖๘] “เทฺวมา ภิกฺขเว วุฑฺฒิโย.[๑] กตมา เทฺว. อามิสวุฑฺฒิ จ ธมฺมวุฑฺฒิ จ. อิมา โข ภิกฺขเว เทฺว วุฑฺฒิโย. เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิมาสํ ทฺวินฺนํ วุฑฺฒีนํ, ยทิทํ ธมฺมวุฑฺฒีติ. (๙)

[๗๖๙] “เทฺวมานิ ภิกฺขเว รตนานิ. กตมานิ เทฺว. อามิสรตนญฺจ ธมฺมรตนญฺจ. อิมานิ โข ภิกฺขเว เทฺว รตนานิ. เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิเมสํ ทฺวินฺนํ รตนานํ, ยทิทํ ธมฺมรตนนฺติ. (๑๐)

[๗๗๐] “เทฺวเม ภิกฺขเว สนฺนิจยา. กตเม เทฺว. อามิสสนฺนิจโย จ ธมฺมสนฺนิจโย จ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว สนฺนิจยา. เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิเมสํ ทฺวินฺนํ สนฺนิจยานํ, ยทิทํ ธมฺมสนฺนิจโยติ. (๑๑)

[๗๗๑] “เทฺวมานิ ภิกฺขเว เวปุลฺลานิ. กตมานิ เทฺว. อามิสเวปุลฺลญฺจ ธมฺมเวปุลฺลญฺจ. อิมานิ โข ภิกฺขเว เทฺว เวปุลฺลานิ. เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิเมสํ ทฺวินฺนํ เวปุลฺลานํ, ยทิทํ ธมฺมเวปุลฺลนฺติ. (๑๒)

จตุตฺโถ[๒] สนฺถารวคฺโค.

---

[๑] ฉ.,เท. วุทฺธิโย, เอวมุปริปิ. [๒] อิ. จุทฺทสโม

(๑๕) ๕. สมาปตฺติวคฺโค

[๗๗๒] “เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา. กตเม เทฺว. สมาปตฺติกุสลตา จ สมาปตฺติวุฏฺฐานกุสลตา จ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ธมฺมาติ. (๑)

[๗๗๓] “เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา. กตเม เทฺว. อาชฺชวญฺจ[๑] มทฺทวญฺจ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ธมฺมาติ. (๒)

[๗๗๔] “เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา. กตเม เทฺว. ขนฺติ จ โสรจฺจํ จ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ธมฺมาติ. (๓)

[๗๗๕] “เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา. กตเม เทฺว. สาขลฺยญฺจ ปฏิสนฺถาโร จ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ธมฺมาติ. (๔)

[๗๗๖] “เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา. กตเม เทฺว. อวิหึสา[๒] จ โสเจยฺยญฺจ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ธมฺมาติ. (๕)

[๗๗๗] “เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา. กตเม เทฺว. อินฺทฺริเยสุ อคุตฺตทฺวารตา จ โภชเน อมตฺตญฺญุตา จ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ธมฺมาติ. (๖)

[๗๗๘] “เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา. กตเม เทฺว. อินฺทฺริเยสุ คุตฺตทฺวารตา จ โภชเน มตฺตญฺญุตา จ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ธมฺมาติ. (๗)

[๗๗๙] “เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา. กตเม เทฺว. ปฏิสงฺขานพลญฺจ ภาวนาพลญฺจ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ธมฺมาติ. (๘)

[๗๘๐] “เทฺวเม ภิกฺเข ธมฺมา. กตเม เทฺว. สติพลญฺจ สมาธิพลญฺจ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ธมฺมาติ. (๙)

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อชฺชวญฺจ [๒] ฉ.,เท. อหึสา จ

[๗๘๑] “เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา. กตเม เทฺว. สมโถ จ วิปสฺสนา จ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ธมฺมาติ. (๑๐)

[๗๘๒] “เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา. กตเม เทฺว. สีลวิปตฺติ จ ทิฏฺฐิวิปตฺติ จ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ธมฺมาติ. (๑๑)

[๗๘๓] “เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา. กตเม เทฺว. สีลสมฺปทา จ ทิฏฺฐิสมฺปทา จ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ธมฺมาติ. (๑๒)

[๗๘๔] “เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา. กตเม เทฺว. สีลวิสุทฺธิ จ ทิฏฺฐิวิสุทฺธิ จ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ธมฺมาติ. (๑๓)

[๗๘๕] “เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา. กตเม เทฺว. ทิฏฺฐิวิสุทฺธิ จ ยถา ทิฏฺฐิสฺส จ ปธานํ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ธมฺมาติ. (๑๔)

[๗๘๖] “เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา. กตเม เทฺว. อสนฺตุฏฺฐิตา จ กุสเลสุ ธมฺเมสุ อปฺปฏิวาณิตา จ ปธานสฺมึ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ธมฺมาติ. (๑๕)

[๗๘๗] “เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา. กตเม เทฺว มุฏฺฐสจฺจญฺจ อสมฺปชญฺญญฺจ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ธมฺมาติ. (๑๖)

[๗๘๘] “เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา. กตเม เทฺว. สติ จ สมฺปชญฺญญฺจ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ธมฺมาติ. (๑๗)

ปญฺจโม[๑] สมาปตฺติวคฺโค.

ตติโย ปณฺณาสโก สมตฺโต.

---

[๑] อิ. ปณฺณรสโม

ปณฺณาสกาสงฺคหิตา สุตฺตนฺตา

๑. โกธเปยฺยาลํ

[๗๘๙] "เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา. กตเม เทฺว. โกโธ จ อุปนาโห ฯเปฯ มกฺโข จ ปฬาโส[๑] จ ฯเปฯ อิสฺสา จ มจฺฉริยญฺจ มายา จ สาเถยฺยญฺจ ฯเปฯ อหิริกญฺจ อโนตฺตปฺปญฺจ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ธมฺมาติ.[๒] (๑ - ๕)

[๗๙๐] "เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา. กตเม เทฺว. อกฺโกโธ จ อนุปนาโห จ ฯเปฯ อมกฺโข จ อปฬาโส จ ฯเปฯ อนิสฺสา จ อมจฺฉริยญฺจ ฯเปฯ อมายา จ อสาเถยฺยญฺจ ฯเปฯ หิรี จ โอตฺตปฺปญฺจ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ธมฺมาติ. (๖ - ๑๐)

[๗๙๑] "ทฺวีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ทุกฺขํ วิหรติ. กตเมหิ ทฺวีหิ. โกเธน จ อุปนาเหน จ ฯเปฯ มกฺเขน จ ปฬาเสน จ ฯเปฯ อิสฺสาย จ มจฺฉริเยน จ ฯเปฯ มายาย จ สาเถยฺเยน จ ฯเปฯ อหิริเกน จ อโนตฺตปฺเปน จ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ทฺวีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ทุกฺขํ วิหรตีติ. (๑๑ - ๑๕)

[๗๙๒] "ทฺวีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต สุขํ วิหรติ. กตเมหิ ทฺวีหิ. อกฺโกเธน จ อนุปนาเหน จ ฯเปฯ อมกฺเขน จ อปฬาเสน จ ฯเปฯ อนิสฺสาย จ อมจฺฉริเยน จ ฯเปฯ อมายาย จ อสาเถยฺเยน จ ฯเปฯ หิริยา จ โอตฺตปฺเปน จ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ทฺวีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต สุขํ วิหรตีติ. (๑๖ - ๒๐)

---

[๑] ฉ.,เท. ปาโส

[๒] ฉ.,เท.,อิ. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ, เอวมุปริปิ.

[๗๙๓] “เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา เสขสฺส ภิกฺขุโน ปริหานาย สංวตฺตนฺติ. กตเม เทฺว. โกโธ จ อุปนาโห จ ฯเปฯ มกฺโข จ ปฬาโส จ ฯเปฯ อิสฺสา จ มจฺฉริยญฺจ ฯเปฯ มายา จ สาเถยฺยญฺจ ฯเปฯ อหิริกญฺจ อโนตฺตปฺปญฺจ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ธมฺมา เสขสฺส ภิกฺขุโน ปริหานาย สංวตฺตนฺตีติ. (๒๑ - ๒๕)

[๗๙๔] “เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา เสขสฺส ภิกฺขุโน อปริหานาย สංวตฺตนฺติ. กตเม เทฺว. อกฺโกโธ จ อนุปนาโห จ ฯเปฯ อมกฺโข จ อปฬาโส จ ฯเปฯ อนิสฺสา จ อมจฺฉริยญฺจ ฯเปฯ อมายา จ อสาเถยฺยญฺจ ฯเปฯ หิรี จ โอตฺตปฺปญฺจ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ธมฺมา เสขสฺส ภิกฺขุโน อปริหานาย สංวตฺตนฺตีติ. (๒๖ - ๓๐)

[๗๙๕] “ทฺวีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตං นิกฺขิตฺโต, เอวං นิรเย. กตเมหิ ทฺวีหิ. โกเธน จ อุปนาเหน จ ฯเปฯ มกฺเขน จ ปฬาเสน จ ฯเปฯ อิสฺสาย จ มจฺฉริเยน จ ฯเปฯ มายาย จ สาเถยฺเยน จ ฯเปฯ อหิริเกน จ อโนตฺตปฺเปน จ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ทฺวีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตං นิกฺขิตฺโต, เอวං นิรเยติ. (๓๑ - ๓๕)

[๗๙๖] “ทฺวีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตං นิกฺขิตฺโต, เอวං สคฺเค. กตเมหิ ทฺวีหิ. อกฺโกเธน จ อนุปนาเหน จ ฯเปฯ อมกฺเขน จ อปฬาเสน จ ฯเปฯ อนิสฺสาย จ อมจฺฉริเยน จ ฯเปฯ อมายาย จ อสาเถยฺเยน จ ฯเปฯ หิริยา จ โอตฺตปฺเปน จ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ทฺวีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตං นิกฺขิตฺโต, เอวං สคฺเคติ. (๓๖ - ๔๐)

[๗๙๗] “ทฺวีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อิเธกจฺโจ กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตं นิรยं อุปปชฺชติ. กตเมหิ ทฺวีหิ. โกเธน จ อุปนาเหน จ ฯเปฯ มกฺเขน จ ปฬาเสน จ ฯเปฯ อิสฺสาย จ มจฺฉริเยน จ ฯเปฯ มายาย จ สาเถยฺเยน จ ฯเปฯ อหิริเกน จ อโนตฺตปฺเปน จ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ทฺวีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อิเธกจฺโจ กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตं นิรยं อุปปชฺชตีติ. (๔๑ - ๔๕)

[๗๙๘] “ทฺวีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อิเธกจฺโจ กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคं โลกं อุปปชฺชติ. กตเมหิ ทฺวีหิ. อกฺโกเธน จ อนุปนาเหน จ ฯเปฯ อมกฺเขน จ อปฬาเสน จ ฯเปฯ อนิสฺสาย จ อมจฺฉริเยน จ ฯเปฯ อมายาย จ อสาเถยฺเยน จ ฯเปฯ หิริยา จ โอตฺตปฺเปน จ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ทฺวีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อิเธกจฺโจ กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคं โลกं อุปปชฺชตีติ. (๔๖ - ๕๐)

โกธเปยฺยาลํ นิฏฺฐิตं.

๒. อกุสลเปยฺยาลํ

[๗๙๙ - ๘๐๘] “เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา อกุสลา ฯเปฯ เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา กุสลา ฯเปฯ เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา สาวชฺชา ฯเปฯ เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา อนวชฺชา ฯเปฯ เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา ทุกฺขุทฺรยา ฯเปฯ เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา สุขุทฺรยา ฯเปฯ เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา ทุกฺขวิปากา ฯเปฯ เทฺวเม

ภิกฺขเว ธมฺมา สุขวิปากา ฯเปฯ เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา สพฺยาปชฺฌา[๑] ฯเปฯ เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา อพฺยาปชฺฌา. กตเม เทฺว. อกฺโกโธ จ อนุปนาโห จ ฯเปฯ อมกฺโข จ อปฬาโส จ ฯเปฯ อนิสฺสา จ อมจฺฉริยญฺจ ฯเปฯ อมายา จ อสาเฐยฺยญฺจ ฯเปฯ หิรี จ โอตฺตปฺปญฺจ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ธมฺมา อพฺยาปชฺฌาติ. (๑ - ๕๐)

อกุสลเปยฺยาลํ นิฏฺฐิตํ.

๓. วินยเปยฺยาลํ

[๘๐๙] "เทฺวเม ภิกฺขเว อตฺถวเส ปฏิจฺจ ตถาคเตน สาวกานํ สิกฺขาปทํ ปญฺญตฺตํ. กตเม เทฺว. สงฺฆสุฏฺฐุตาย, สงฺฆผาสุตาย ฯเปฯ ทุมฺมงฺกูนํ ปุคฺคลานํ นิคฺคหาย, เปสลานํ ภิกฺขูนํ ผาสุวิหาราย ฯเปฯ ทิฏฺฐธมฺมิกานํ อาสวานํ สංวราย, สมฺปรายิกานํ อาสวานํ ปฏิฆาตาย ฯเปฯ ทิฏฺฐธมฺมิกานํ เวรานํ สංวราย, สมฺปรายิกานํ เวรานํ ปฏิฆาตาย ฯเปฯ ทิฏฺฐธมฺมิกานํ วชฺชานํ สංวราย, สมฺปรายิกานํ วชฺชานํ ปฏิฆาตาย ฯเปฯ ทิฏฺฐธมฺมิกานํ ภยานํ สංวราย, สมฺปรายิกานํ ภยานํ ปฏิฆาตาย ฯเปฯ ทิฏฺฐธมฺมิกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ สංวราย, สมฺปรายิกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปฏิฆาตาย ฯเปฯ คิหีนํ อนุกมฺปาย, ปาปิจฺฉานํ [๒] ปกฺขุปจฺเฉทาย ฯเปฯ อปฺปสนฺนานํ ปสาทาย, ปสนฺนานํ ภิยฺโยภาวาย ฯเปฯ สทฺธมฺมฏฺฐิติยา, วินยานุคฺคหาย. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว อตฺถวเส ปฏิจฺจ ตถาคเตน สาวกานํ สิกฺขาปทํ ปญฺญตฺตนฺติ. (๑ - ๑๐)

---

[๑] ฉ.,เท. สพฺยาพชฺฌา อิ. สวฺยาปชฺฌา [๒] ฉ.,เท. ภิกฺขูนํ

[๘๑๐-๘๓๘] "เทฺวเม ภิกฺขเว อตฺถวเส ปฏิจฺจ ตถาคเตน สาวกานํ ปาติโมกฺขํ ปญฺญตฺตํ ฯเปฯ ปาติโมกฺขุทฺเทสา[๑] ปญฺญตฺตา[๑] ฯเปฯ ปาติโมกฺขฏฺฐปนํ ปญฺญตฺตํ ฯเปฯ ปวารณา ปญฺญตฺตา ฯเปฯ ปวารณาฏฺฐปนํ ปญฺญตฺตํ ฯเปฯ ตชฺชนียกมฺมํ ปญฺญตฺตํ ฯเปฯ นิยสฺสกมฺมํ ปญฺญตฺตํ ฯเปฯ ปพฺพาชนียกมฺมํ ปญฺญตฺตํ ฯเปฯ ปฏิสารณียกมฺมํ ปญฺญตฺตํ ฯเปฯ อุกฺเขปนียกมฺมํ ปญฺญตฺตํ ฯเปฯ ปริวาสทานํ ปญฺญตฺตํ ฯเปฯ มูลายปฏิกสฺสนํ ปญฺญตฺตํ ฯเปฯ มานตฺตทานํ ปญฺญตฺตํ ฯเปฯ อพฺภานํ ปญฺญตฺตํ ฯเปฯ โอสารณํ[๒] ปญฺญตฺตํ ฯเปฯ นิสฺสารณํ[๓] ปญฺญตฺตํ ฯเปฯ อุปสมฺปทา ปญฺญตฺตา ฯเปฯ ฌตฺติกมฺมํ ปญฺญตฺตํ ฯเปฯ ฌตฺติทุติยกมฺมํ ปญฺญตฺตํ ฯเปฯ ฌตฺติจตุตฺถกมฺมํ ปญฺญตฺตํ ฯเปฯ อปฺปญฺญตฺเต ปญฺญตฺตํ ฯเปฯ ปญฺญตฺเต อนุปฺปญฺญตฺตํ ฯเปฯ สมฺมุขาวินโย ปญฺญตฺโต ฯเปฯ สติวินโย ปญฺญตฺโต ฯเปฯ อมูฬฺหวินโย ปญฺญตฺโต ฯเปฯ ปฏิญฺญาตกรณํ ปญฺญตฺตํ ฯเปฯ เยภุยฺยสิกา ปญฺญตฺตา ฯเปฯ ตสฺสปาปิยสิกา ปญฺญตฺตา ฯเปฯ ติณวตฺถารโก ปญฺญตฺโต. กตเม เทฺว. สงฺฆสุฏฺฐุตาย, สงฺฆผาสุตาย ฯเปฯ ทุมฺมงฺกูนํ ปุคฺคลานํ นิคฺคหาย, เปสลานํ ภิกฺขูนํ ผาสุวิหาราย ฯเปฯ ทิฏฺฐธมฺมิกานํ อาสวานํ สංวราย, สมฺปรายิกานํ อาสวานํ ปฏิฆาตาย ฯเปฯ ทิฏฺฐธมฺมิกานํ เวรานํ สංวราย, สมฺปรายิกานํ เวรานํ ปฏิฆาตาย ฯเปฯ ทิฏฺฐธมฺมิกานํ วชฺชานํ สංวราย, สมฺปรายิกานํ วชฺชานํ ปฏิฆาตาย ฯเปฯ ทิฏฺฐธมฺมิกานํ ภยานํ สංวราย, ฯเปฯ สมฺปรายิกานํ ภยานํ ปฏิฆาตาย ฯเปฯ

[๑-๑] ฉ.,เท. ปาติโมกฺขุทฺเทโส ปญฺญตฺโต [๒] ฉ.,เท. โอสารณีย์ อิ. โวสารณิย์
[๓] ฉ.,เท. นิสฺสารณีย์ อิ. นิสฺสารณิย์

ทิฏฺฐธมฺมิกานำ อกุสลานำ ธมฺมานำ สำวราย, สมฺปรายิกานำ อกุสลานำ ธมฺมานำ ปฏิฆาตาย ฯเปฯ ดิหีนำ อนุกมฺปาย, ปาปิจฺฉานำ [๑] ปกฺขุปจฺเฉทาย ฯเปฯ อปฺปสนฺนานำ ปสาทาย, ปสนฺนานำ ภิยฺโยภาวาย ฯเปฯ สทฺธมฺมฏฺฐิติยา, วินยานุคฺคหาย. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว อตฺถวเส ปฏิจฺจ ตถาคเตน สาวกานำ ติณวตฺถารโก ปญฺญตฺโตติ. (๑๑ - ๓๐๐)

วินยเปยฺยาลำ นิฏฺฐิตำ.

๔. ราคเปยฺยาลำ

[๘๓๙] "ราคสฺส ภิกฺขเว อภิญฺญาย เทฺว ธมฺมา ภาเวตพฺพา. กตเม เทฺว. สมโถ จ วิปสฺสนา จ. ราคสฺส ภิกฺขเว อภิญฺญาย อิเม เทฺว ธมฺมา ภาเวตพฺพาติ. (๑)

"ราคสฺส ภิกฺขเว ปริญฺญาย ฯเปฯ ปริกฺขยาย ฯเปฯ ปหานาย ฯเปฯ ขยาย ฯเปฯ วยาย ฯเปฯ วิราคาย ฯเปฯ นิโรธาย ฯเปฯ จาคาย ฯเปฯ ปฏินิสฺสคฺคาย อิเม เทฺว ธมฺมา ภาเวตพฺพาติ. (๒ - ๑๐)

[๘๔๐ - ๘๔๔] "โทสสฺส ฯเปฯ โมหสฺส ฯเปฯ โกธสฺส ฯเปฯ อุปนาหสฺส ฯเปฯ มกฺขสฺส ฯเปฯ ปฬาสสฺส ฯเปฯ อิสฺสาย ฯเปฯ มจฺฉริยสฺส ฯเปฯ มายาย ฯเปฯ สาเถยฺยสฺส ฯเปฯ ถมฺภสฺส ฯเปฯ สารมฺภสฺส ฯเปฯ มานสฺส ฯเปฯ อติมานสฺส ฯเปฯ มทสฺส ฯเปฯ ปมาทสฺส ฯเปฯ อภิญฺญาย ฯเปฯ ปริญฺญาย ฯเปฯ ปริกฺขยาย ฯเปฯ ปหานาย ฯเปฯ

---

[๑] ฉ.,เท. ภิกฺขูนำ

ขยาย ฯเปฯ วยาย ฯเปฯ วิราคาย ฯเปฯ นิโรธาย ฯเปฯ จาคาย ฯเปฯ ปฏินิสฺสคฺคาย อิเม เทฺว ธมฺมา ภาเวตพฺพาติ. (๑๑ - ๑๗๐)

(อิทมโวจ ภควา, อตฺตมนา เต ภิกฺขู ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทุนฺติ.)

ราคเปยฺยาลํ นิฏฺฐิตํ.

ทุกนิปาโต[๑] สมตฺโต.

---

[๑] ฉ. ทุกฺนิปาตปาลิ นิฏฺฐิตา.

สุตฺตนฺตปิฏเก องฺคุตฺตรนิกายสฺส
ติกนิปาตปาลิ

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

๑. ปฐมปณฺณาสโก

๑. พาลวคฺโค

๑. อภยสุตฺตํ

[๘๔๔] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "ภิกฺขโวติ. "ภทนฺเตติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

"ยานิ กานิจิ ภิกฺขเว ภยานิ อุปฺปชฺชนฺติ, สพฺพานิ ตานิ พาลโต อุปฺปชฺชนฺติ โน ปณฺฑิตโต. เย เกจิ อุปทฺทวา[๑] อุปฺปชฺชนฺติ, สพฺเพ เต พาลโต อุปฺปชฺชนฺติ โน ปณฺฑิตโต. เย เกจิ อุปสคฺคา อุปฺปชฺชนฺติ, สพฺเพ เต พาลโต อุปฺปชฺชนฺติ โน ปณฺฑิตโต. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว นฬาคารา[๒] วา ติณาคารา วา อคฺคิ มุกฺโก[๓] กูฏาคารานิปิ ทหติ[๔] อุลฺลิตฺตาวลิตฺตานิ นิวาตานิ

---

[๑] สี.,อิ. อุปสคฺคา
[๒] สี. นฬาคาโร
[๓] ฉ.,เท. อคฺคิมุตฺโต
[๔] ฉ.,เท. ฑหติ

ผุสิตคฺคพานิ ปิหิตวาตปานานิ; เอวเมว โข ภิกฺขเว ยานิ กานิจิ ภยานิ อุปฺปชฺชนฺติ, สพฺพานิ ตานิ พาลโต อุปฺปชฺชนฺติ โน ปณฺฑิตโต. เย เกจิ อุปทฺทวา อุปฺปชฺชนฺติ, สพฺเพ เต พาลโต อุปฺปชฺชนฺติ โน ปณฺฑิตโต. เยเกจิ อุปสคฺคา อุปฺปชฺชนฺติ. สพฺเพ เต พาลโต อุปฺปชฺชนฺติ โน ปณฺฑิตโต.

อิติ โข ภิกฺขเว สปฺปฏิภโย พาโล, อปฺปฏิภโย ปณฺฑิโต, สอุปทฺทโว พาโล, อนุปทฺทโว ปณฺฑิโต, สอุปสคฺโค พาโล, อนุปสคฺโค ปณฺฑิโต, นตฺถิ ภิกฺขเว ปณฺฑิตโต ภยํ, นตฺถิ ปณฺฑิตโต อุปทฺทโว, นตฺถิ ปณฺฑิตโต อุปสคฺโค.

ตสฺมาติห ภิกฺขเว เอวํ สิกฺขิตพฺพํ 'เยหิ ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต พาโล เวทิตพฺโพ, เต ตโย ธมฺเม อภินิวชฺเชตฺวา. เยหิ ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปณฺฑิโต เวทิตพฺโพ, เต ตโย ธมฺเม สมาทาย วตฺติสฺสามาติ. เอวญฺหิ โว ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพนฺติ. ปฐมํ.

๒. ลกฺุขณสุตฺตํ

[๘๕๖] "กมฺมลกฺขโณ ภิกฺขเว พาโล, กมฺมลกฺขโณ ปณฺฑิโต, อปทาเน โสภติ[๑] ปญฺญา.[๒] ตีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต พาโล เวทิตพฺโพ. กตเมหิ ตีหิ. กายทุจฺจริเตน วจีทุจฺจริเตน มโนทุจฺจริเตน. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต พาโล เวทิตพฺโพ.

---

[๑] ฉ.,เท. อปทานโสภนี　　[๒] ฉ.,เท.,อิ. ปญฺญาติ

ตีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปณฺฑิโต เวทิตพฺโพ. กตเมหิ ตีหิ. กายสุจริเตน วจีสุจริเตน มโนสุจริเตน. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปณฺฑิโต เวทิตพฺโพ.

ตสฺมาติห ภิกฺขเว เอวํ สิกฺขิตพฺพํ 'เยหิ ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต พาโล เวทิตพฺโพ เต ตโย ธมฺเม อภินิวชฺเชตฺวา, เยหิ ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปณฺฑิโต เวทิตพฺโพ, เต ตโย ธมฺเม สมาทาย วตฺติสฺสามาติ. เอวญฺหิ โว ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพนฺติ. ทุติยํ.

๓. จินฺตีสุตฺตํ

[๘๕๗] "ตีณิมานิ ภิกฺขเว พาลสฺส พาลลกฺขณานิ พาลนิมิตฺตานิ พาลาปทานานิ.[๑] กตมานิ ตีณิ. อิธ ภิกฺขเว พาโล ทุจฺจินฺติตจินฺตี จ โหติ ทุพฺภาสิตภาสี [๒] ทุกฺกตกมฺมการี [๒]. โน เจตํ[๓] ภิกฺขเว พาโล ทุจฺจินฺติตจินฺตี จ อภวิสฺส ทุพฺภาสิตภาสี ทุกฺกตกมฺมการี, เกน นํ ปณฺฑิตา ชาเนยฺยุ 'พาโล อยํ ภวํ อสปฺปุริโสติ. ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว พาโล ทุจฺจินฺติตจินฺตี จ โหติ ทุพฺภาสิตภาสี ทุกฺกตกมฺมการี, ตสฺมา นํ ปณฺฑิตา ชานนฺติ 'พาโล อยํ ภวํ อสปฺปุริโสติ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ พาลสฺส พาลลกฺขณานิ พาลนิมิตฺตานิ พาลาปทานานิ.

ตีณิมานิ ภิกฺขเว ปณฺฑิตสฺส ปณฺฑิตลกฺขณานิ ปณฺฑิตนิมิตฺตานิ ปณฺฑิตาปทานานิ. กตมานิ ตีณิ. อิธ ภิกฺขเว ปณฺฑิโต สุจินฺติตจินฺตี จ โหติ สุภาสิตภาสี สุกตกมฺมการี. โน เจตํ[๓]

---

[๑] อิ. พาลปทานานิ [๒] ฉ.,เท. จ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. โน เจทํ

ภิกฺขเว ปณฺฑิโต สุจินฺติตจินฺตี จ อภวิสฺส สุภาสิตภาสี สุกตกมฺมการี, เกน นํ ปณฺฑิตา ชาเนยฺยุ 'ปณฺฑิโต อยํ ภวํ สปฺปุริโสติ. ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว ปณฺฑิโต สุจินฺติตจินฺตี จ โหติ สุภาสิตภาสี สุกตกมฺมการี; ตสฺมา นํ ปณฺฑิตา ชานนฺติ 'ปณฺฑิโต อยํ ภวํ สปฺปุริโสติ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ ปณฺฑิตสฺส ปณฺฑิตลกฺขณานิ ปณฺฑิตนิมิตฺตานิ ปณฺฑิตาปทานานิ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว เอวํ สิกฺขิตพฺพํ 'เยหิ ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต พาโล เวทิตพฺโพ, เต ตโย ธมฺเม อภินิวชฺเชตฺวา. เยหิ ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปณฺฑิโต เวทิตพฺโพ, เต ตโย ธมฺเม สมาทาย วตฺติสฺสามาติ. เอวญฺหิ โว ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพนฺติ.
ตติยํ.

๔. อจฺจยสุตฺตํ

[๘๕๘] "ตีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต พาโล เวทิตพฺโพ. กตเมหิ ตีหิ. อจฺจยํ อจฺจยโต น ปสฺสติ, อจฺจยํ อจฺจยโต ทิสฺวา ยถาธมฺมํ น ปฏิกฺกโรติ, ปรสฺส โข ปน อจฺจยํ เทเสนฺตสฺส ยถาธมฺมํ น ปฏิคฺคณฺหาติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต พาโล เวทิตพฺโพ.

ตีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปณฺฑิโต เวทิตพฺโพ. กตเมหิ ตีหิ. อจฺจยํ อจฺจยโต ปสฺสติ, อจฺจยํ อจฺจยโต ทิสฺวา ยถาธมฺมํ ปฏิกฺกโรติ, ปรสฺส โข ปน อจฺจยํ เทเสนฺตสฺส ยถาธมฺมํ ปฏิคฺคณฺหาติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปณฺฑิโต เวทิตพฺโพติ. จตุตฺถํ.

๕. อโยนิโสสุตฺตํ

[๘๕๙] "ตีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต พาโล เวทิตพฺโพ. กตเมหิ ตีหิ. อโยนิโส ปญฺหํ กตฺตา โหติ, อโยนิโส ปญฺหํ วิสฺสชฺเชตา โหติ, ปรสฺส โข ปน โยนิโส ปญฺหํ วิสฺสชฺชิตํ ปริมณฺฑเลหิ ปทพฺยญฺชเนหิ[๑] สิลิฏฺเจหิ อุปคเตหิ นาพฺภานุโมทิตา[๒] โหติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต พาโล เวทิตพฺโพ.

ตีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปณฺฑิโต เวทิตพฺโพ. กตเมหิ ตีหิ. โยนิโส ปญฺหํ กตฺตา โหติ, โยนิโส ปญฺหํ วิสฺสชฺเชตา โหติ, ปรสฺส โข ปน โยนิโส ปญฺหํ วิสฺสชฺชิตํ ปริมณฺฑเลหิ ปทพฺยญฺชเนหิ สิลิฏฺเจหิ อุปคเตหิ อพฺภานุโมทิตา[๓] โหติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปณฺฑิโต เวทิตพฺโพติ. ปญฺจมํ.

๖. อกุสลสุตฺตํ

[๘๖๐] "ตีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต พาโล เวทิตพฺโพ. กตเมหิ ตีหิ. อกุสเลน กายกมฺเมน อกุสเลน วจีกมฺเมน อกุสเลน มโนกมฺเมน. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต พาโล เวทิตพฺโพ.

ตีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปณฺฑิโต เวทิตพฺโพ. กตเมหิ ตีหิ. กุสเลน กายกมฺเมน กุสเลน วจีกมฺเมน กุสเลน

---

[๑] อิ. ปทวฺยญฺชเนหิ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. นาพฺภนุโมทิตา, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อพฺภนุโมทิตา

มโนกมฺเมน. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปณฺฑิโต เวทิตพฺโพติ. ฉฏฺฐํ.

๗. สาวชฺชสุตฺตํ

[๘๖๑] "ตีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต พาโล เวทิตพฺโพ. กตเมหิ ตีหิ. สาวชฺเชน กายกมฺเมน สาวชฺเชน วจีกมฺเมน สาวชฺเชน มโนกมฺเมน. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต พาโล เวทิตพฺโพ. ตีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปณฺฑิโต เวทิตพฺโพ. กตเมหิ ตีหิ. อนวชฺเชน กายกมฺเมน อนวชฺเชน วจีกมฺเมน อนวชฺเชน มโนกมฺเมน. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปณฺฑิโต เวทิตพฺโพติ. สตฺตมํ.

๘. สพฺยาปชฺฌสุตฺตํ

[๘๖๒] "ตีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต พาโล เวทิตพฺโพ. กตเมหิ ตีหิ. สพฺยาปชฺเฌน[๑] กายกมฺเมน สพฺยาปชฺเฌน วจีกมฺเมน สพฺยาปชฺเฌน มโนกมฺเมน. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต พาโล เวทิตพฺโพ. ตีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปณฺฑิโต เวทิตพฺโพ. กตเมหิ ตีหิ. อพฺยาปชฺเฌน กายกมฺเมน อพฺยาปชฺเฌน วจีกมฺเมน อพฺยาปชฺเฌน มโนกมฺเมน. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปณฺฑิโต เวทิตพฺโพ.

---

[๑] ฉ.,เท. สพฺยาพชฺเฌน อิ. สวฺยาปชฺเฌน, เอวมุปริปิ.

ตสฺมาติห ภิกฺขเว เอวํ สิกฺขิตพฺพํ 'เยหิ ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต พาโล เวทิตพฺโพ, เต ตโย ธมฺเม อภินิวชฺเชตฺวา. เยหิ ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปณฺฑิโต เวทิตพฺโพ, เต ตโย ธมฺเม สมาทาย วตฺติสฺสามาติ. เอวญฺหิ โว ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพนฺติ. อฏฺฐมํ.

๙. ขตสุตฺตํ

[๘๖๓] "ตีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต พาโล อพฺยตฺโต[๑] อสปฺปุริโส ขตํ อุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, สาวชฺโช จ โหติ สานุวชฺโช [๒] วิญฺญูนํ, พหุญฺจ อปุญฺญํ ปสวติ. กตเมหิ ตีหิ. กายทุจฺจริเตน วจีทุจฺจริเตน มโนทุจฺจริเตน. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต พาโล อพฺยตฺโต อสปฺปุริโส ขตํ อุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, สาวชฺโช จ โหติ สานุวชฺโช วิญฺญูนํ, พหุญฺจ อปุญฺญํ ปสวติ.

ตีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปณฺฑิโต พฺยตฺโต สปฺปุริโส อกฺขตํ อนุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, อนวชฺโช จ โหติ อนนุวชฺโช [๒] วิญฺญูนํ, พหุญฺจ ปุญฺญํ ปสวติ. กตเมหิ ตีหิ. กายสุจริเตน วจีสุจริเตน มโนสุจริเตน. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปณฺฑิโต พฺยตฺโต สปฺปุริโส อกฺขตํ อนุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, อนวชฺโช จ โหติ อนนุวชฺโช วิญฺญูนํ, พหุญฺจ ปุญฺญํ ปสวตีติ. นวมํ.

---

[๑] สี.,อิ. อวฺยตฺโต [๒] ฉ.,เท. จ

๑๐. มลสุตฺตํ

[๘๖๔] "ตีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ตโย มเล อปฺปหาย ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต, เอวํ นิรเย. กตเมหิ ตีหิ. ทุสฺสีโล จ โหติ, ทุสฺสีลฺยมลญฺจสฺส อปฺปหีนํ โหติ, อิสฺสุกี จ โหติ, อิสฺสามลญฺจสฺส อปฺปหีนํ โหติ, มจฺฉรี จ โหติ, มจฺเฉรมลญฺจสฺส อปฺปหีนํ โหติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อิเม ตโย มเล อปฺปหาย ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต, เอวํ นิรเย.

ตีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ตโย มเล ปหาย ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต, เอวํ สคฺเค. กตเมหิ ตีหิ. สีลวา จ โหติ, ทุสฺสีลฺยมลญฺจสฺส ปหีนํ โหติ, อนิสฺสุกี จ โหติ, อิสฺสามลญฺจสฺส ปหีนํ โหติ, อมจฺฉรี จ โหติ มจฺเฉรมลญฺจสฺส ปหีนํ โหติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อิเม ตโย มเล ปหาย ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต, เอวํ สคฺเคติ. ทสมํ.

ปฐโม พาลวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

ภยลกฺขณา[๑] จินฺตา จ อจฺจยญฺจ อโยนิโส
อกุสลญฺจ สาวชฺชํ สพฺยาปชฺฌ[๒] ขตํ มลนฺติ.

---

[๑] ฉ.,เท. ภยํ ลกฺขณจินฺตี จ [๒] ฉ.,เท. สพฺยาพชฺฌขตํ

๒. รถการวคฺโค

๑. ฌาตสุตฺตํ

[๘๖๕] "ตีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ฌาตโก[๑] ภิกฺขุ พหุชนาหิตาย ปฏิปนฺโน โหติ พหุชนาสุขาย[๒] พหุโน ชนสฺส อนตฺถาย อหิตาย ทุกฺขาย เทวมนุสฺสานํ. กตเมหิ ตีหิ. อนนุโลมิเก กายกมฺเม สมาทเปติ, อนนุโลมิเก วจีกมฺเม สมาทเปติ, อนนุโลมิเกสุ ธมฺเมสุ สมาทเปติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ฌาตโก ภิกฺขุ พหุชนาหิตาย ปฏิปนฺโน โหติ พหุชนาสุขาย พหุโน ชนสฺส อนตฺถาย อหิตาย ทุกฺขาย เทวมนุสฺสานํ.

ตีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ฌาตโก ภิกฺขุ พหุชนหิตาย ปฏิปนฺโน โหติ พหุชนสุขาย พหุโน ชนสฺส อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานํ. กตเมหิ ตีหิ. อนุโลมิเก กายกมฺเม สมาทเปติ, อนุโลมิเก วจีกมฺเม สมาทเปติ, อนุโลมิเกสุ ธมฺเมสุ สมาทเปติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ฌาตโก ภิกฺขุ พหุชนหิตาย ปฏิปนฺโน โหติ พหุชนสุขาย พหุโน ชนสฺส อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานนฺติ. ปฐมํ.

๒. สาราณียสุตฺตํ

[๘๖๖] "ตีณิมานิ ภิกฺขเว รญฺโญ ขตฺติยสฺส มุทฺธาภิสิตฺตสฺส[๓] ยาวชีวํ สาราณียานิ ภวนฺติ. กตมานิ ตีณิ. ยสฺมึ ภิกฺขเว ปเทเส

---

[๑] ฉ.,เท. ฌาโต, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท. พหุชนทุกฺขาย
[๓] ฉ.,เท.,อิ. มุทฺธาวสิตฺตสฺส

ราชา ขตฺติโย มุทฺธาภิสิตฺโต ชาโต โหติ, อิทํ ภิกฺขเว ปฐมํ รญฺโญ ขตฺติยสฺส มุทฺธาภิสิตฺตสฺส ยาวชีวํ สาราณียํ โหติ.

ปุน จ ปรํ ภิกฺขเว ยสฺมึ ปเทเส ราชา ขตฺติโย มุทฺธาภิสิตฺโต โหติ, อิทํ ภิกฺขเว ทุติยํ รญฺโญ ขตฺติยสฺส มุทฺธาภิสิตฺตสฺส ยาวชีวํ สาราณียํ โหติ.

ปุน จ ปรํ ภิกฺขเว ยสฺมึ ปเทเส ราชา ขตฺติโย มุทฺธาภิสิตฺโต สงฺคามํ อภิวิชินิตฺวา วิชิตสงฺคาโม ตเมว สงฺคามสีสํ อชฺฌาวสติ, อิทํ ภิกฺขเว ตติยํ รญฺโญ ขตฺติยสฺส มุทฺธาภิสิตฺตสฺส ยาวชีวํ สาราณียํ โหติ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ รญฺโญ ขตฺติยสฺส มุทฺธาภิสิตฺตสฺส ยาวชีวํ สาราณียานิ ภวนฺติ.

เอวเมว โข ภิกฺขเว ตีณิมานิ ภิกฺขุสฺส ยาวชีวํ สาราณียานิ ภวนฺติ. กตมานิ ตีณิ. ยสฺมึ ภิกฺขเว ปเทเส ภิกฺขุ เกสมสฺสุํ โอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิโต โหติ, อิทํ ภิกฺขเว ปฐมํ ภิกฺขุสฺส ยาวชีวํ สาราณียํ โหติ.

ปุน จ ปรํ ภิกฺขเว ยสฺมึ ปเทเส ภิกฺขุ 'อิทํ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ, 'อยํ ทุกฺขสมุทโยติ ยถาภูตํ ปชานาติ, 'อยํ ทุกฺขนิโรโธติ ยถาภูตํ ปชานาติ, 'อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ, อิทํ ภิกฺขเว ทุติยํ ภิกฺขุสฺส ยาวชีวํ สาราณียํ โหติ.

ปุน จ ปรํ ภิกฺขเว ยสฺมึ ปเทเส ภิกฺขุ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเเ ว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ, อิทํ ภิกฺขเว ตติยํ ภิกฺขุสฺส

ยาวชีวํ สาราณีโย โหติ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ ภิกฺขุสฺส ยาวชีวํ สาราณียานิ ภวนฺตีติ. ทุติยํ.

๓. อาสวสุตฺตํ

[๘๖๗] "ตโยเม ภิกฺขเว ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึ. กตเม ตโย. นิราโส อาสโส วิคตาโส. กตโม จ ภิกฺขเว ปุคฺคโล นิราโส, อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล นีเจ กุเล ปจฺจาชาโต โหติ จณฺฑาลกุเล วา เวณกุเล[๑] วา เนสาทกุเล วา รถการกุเล วา ปุกฺกุสกุเล วา ทฬิทฺเท อปฺปนฺนปานโภชเน กสิรวุตฺติเก, ยตฺถ กสิเรน ฆาสจฺฉาโท ลพฺภติ. โส จ โหติ ทุพฺพณฺโณ ทุทฺทสิโก โอโกฏิมโก พหฺวาพาโธ[๒] กาโณ วา กุณี วา ขญฺโช วา ปกฺขหโต วา, น ลาภี อนฺนสฺส ปานสฺส วตฺถสฺส ยานสฺส มาลาคนฺธวิเลปนสฺส เสยฺยาวสถปทีเปยฺยสฺส. โส สุณาติ 'อิตฺถนฺนาโม กิร ขตฺติโย ขตฺติเยหิ ขตฺติยาภิเสเกน อภิสิตฺโตติ. ตสฺส น เอวํ โหติ 'กทาสฺสุ[๓] นาม มยฺปิ[๔] ขตฺติยา ขตฺติยาภิเสเกน อภิสิญฺจิสฺสนฺตีติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปุคฺคโล นิราโส.

กตโม จ ภิกฺขเว ปุคฺคโล อาสโส, อิธ ภิกฺขเว รญฺโญ ขตฺติยสฺส มุทฺธาภิสิตฺตสฺส เชฏฺโฐ ปุตฺโต โหติ อภิเสเกน[๕] อนภิสิตฺโต อจลปฺปตฺโต. โส สุณาติ 'อิตฺถนฺนาโม กิร ขตฺติโย

---

[๑] ฉ.,เท. เวนกุเล
[๒] ฉ.,เท. พฺหาพาโธ
[๓] ฉ.,เท. กุทาสฺสุ อิ. กุทสฺสุ
[๔] ฉ.,เท. มยฺปิ
[๕] ฉ.,เท. อภิเสโก

ขตฺติเยหิ ขตฺติยาภิเสเกน อภิสิตฺโตติ. ตสฺส เอวํ โหติ 'กทาสฺสุ นาม มํปิ ขตฺติยา ขตฺติยาภิเสเกน อภิสิญฺจิสฺสนฺตีติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปุคฺคโล อาสโส.

กตโม จ ภิกฺขเว ปุคฺคโล วิคตาโส. อิธ ภิกฺขเว ราชา โหติ ขตฺติโย มุทฺธาภิสิตฺโต. โส สุณาติ 'อิตฺถนฺนามา กิร ขตฺติโย ขตฺติเยหิ ขตฺติยาภิเสเกน อภิสิตฺโตติ. ตสฺส น เอวํ โหติ 'กทาสฺสุ นาม มํปิ ขตฺติยา ขตฺติยาภิเสเกน อภิสิญฺจิสฺสนฺตีติ. ตํ กิสฺส เหตุ. ยา หิสฺส ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนภิสิตฺตสฺส อภิเสกาสา,[๑] สาสฺส ปฏิปฺปสฺสทฺธา. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปุคฺคโล วิคตาโส. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึ.

เอวเมว โข ภิกฺขเว ตโย ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา ภิกฺขูสุ. กตเม ตโย. นิราโส อาสโส วิคตาโส. กตโม จ ภิกฺขเว ปุคฺคโล นิราโส. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล ทุสฺสีโล โหติ ปาปธมฺโม อสุจิ สงฺกสฺสรสมาจาโร ปฏิจฺฉนฺนกมฺมนฺโต อสฺสมโณ สมณปฏิญฺโญ อพฺรหฺมจารี พฺรหฺมจาริปฏิญฺโญ อนฺโตปูติ[๒] อวสฺสุโต กสมฺพุชาโต. โส สุณาติ 'อิตฺถนฺนามา กิร ภิกฺขุ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเจ ว ธมฺเม สยं อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรตีติ. ตสฺส น เอวํ โหติ 'กทาสฺสุ นาม อหมฺปิ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเจ ว ธมฺเม สยं อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหริสฺสามีติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปุคฺคโล นิราโส.

---

[๑] ฉ.,เท. อภิเสกาสา สา　　[๒] อิ. อนฺโตปูตี

กตโม จ ภิกฺขเว ปุคฺคโล อาสวโส, อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีลวา โหติ กลฺยาณธมฺโม. โส สุณาติ 'อิตฺถนฺนาโม กิร ภิกฺขุ อาสวานำ ขยา อนาสวำ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏเฐ ว ธมฺเม สยำ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรตีติ. ตสฺส เอวำ โหติ 'กทาสฺสุ นาม อหมฺปิ อาสวานำ ขยา อนาสวำ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏเฐ ว ธมฺเม สยำ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหริสฺสามีติ. อยำ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปุคฺคโล อาสวโส.

กตโม จ ภิกฺขเว ปุคฺคโล วิคตาโส, อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อรหำ โหติ ขีณาสโว. โส สุณาติ 'อิตฺถนฺนาโม กิร ภิกฺขุ อาสวานำ ขยา อนาสวำ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏเฐ ว ธมฺเม สยำ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรตีติ. ตสฺส น เอวำ โหติ 'กทาสฺสุ นาม อหมฺปิ อาสวานำ ขยา อนาสวำ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏเฐ ว ธมฺเม สยำ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหริสฺสามีติ. ตำ กิสฺส เหตุ. ยา หิสฺส ภิกฺขเว ปุพฺเพ อวิมุตฺตสฺส วิมุตฺตาสา, สาสฺส[๑] ปฏิปฺปสฺสทฺธา. อยำ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปุคฺคโล วิคตาโส. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย ปุคฺคลา สนฺโต สำวิชฺชมานา ภิกฺขูสูติ. ตติยำ.

๔. จกฺกวตฺติสุตฺตำ

[๘๖๘] "โยปิ โส ภิกฺขเว ราชา จกฺกวตฺตี ธมฺมิโก ธมฺมราชา, โสปิ นาม[๒] อราชกำ จกฺกำ ปวตฺเตตีติ.[๓] เอวำ วุตฺเต,

---

[๑] ฉ.,เท. สา
[๒] ฉ.,เท.,อิ. โสปิ น อราชกำ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. วตฺเตตีติ

อญฺญตโร ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ "โก ปน ภนฺเต รญฺโญ จกฺกวตฺติสฺส ธมฺมิกสฺส ธมฺมรญฺโญ ราชาติ. "ธมฺโม ภิกฺขูติ ภควา อโวจ "อิธ ภิกฺขุ ราชา จกฺกวตฺตี ธมฺมิโก ธมฺมราชา ธมฺมํเยว นิสฺสาย ธมฺมํ สกฺกโรนฺโต ธมฺมํ ครุกโรนฺโต ธมฺมํ อปจายมาโน ธมฺมทฺธโช ธมฺมเกตุ ธมฺมาธิปเตยฺโย ธมฺมิกํ รกฺขาวรณคุตฺตึ สंวิทหติ อนฺโตชนสฺมึ.

ปุน จ ปรं ภิกฺขุ ราชา จกฺกวตฺตี ธมฺมิโก ธมฺมราชา ธมฺมํเยว นิสฺสาย ธมฺมํ สกฺกโรนฺโต ธมฺมํ ครุกโรนฺโต ธมฺมํ อปจายมาโน ธมฺมทฺธโช ธมฺมเกตุ ธมฺมาธิปเตยฺโย ธมฺมิกํ รกฺขาวรณคุตฺตึ สंวิทหติ ขตฺติเยสุ อนุยนฺเตสุ[๑] พลกายสฺมึ พฺราหฺมณคหปติเกสุ เนคมชานปเทสุ สมณพฺราหฺมเณสุ มิคปกฺขีสุ. ส โข โส ภิกฺขุ ราชา จกฺกวตฺตี ธมฺมิโก ธมฺมราชา ธมฺมํเยว นิสฺสาย ธมฺมं สกฺกโรนฺโต ธมฺมं ครุกโรนฺโต ธมฺมं อปจายมาโน ธมฺมทฺธโช ธมฺมเกตุ ธมฺมาธิปเตยฺโย ธมฺมิกं รกฺขาวรณคุตฺตึ สंวิทหิตฺวา อนฺโตชนสฺมึ, ธมฺมิกं รกฺขาวรณคุตฺตึ สंวิทหิตฺวา ขตฺติเยสุ อนุยนฺเตสุ พลกายสฺมึ พฺราหฺมณคหปติเกสุ เนคมชานปเทสุ สมณพฺราหฺมเณสุ มิคปกฺขีสุ, ธมฺเมเนว จกฺกं ปวตฺเตติ, ตं โหติ จกฺกं อปฺปฏิวตฺติยं เกนจิ มนุสฺสภูเตน ปจฺจตฺถิเกน ปาณินา.

เอวเมว โข ภิกฺขุ ตถาคโต อรหं สมฺมาสมฺพุทฺโธ ธมฺมิโก ธมฺมราชา ธมฺมํเยว นิสฺสาย ธมฺมं สกฺกโรนฺโต ธมฺมं ครุกโรนฺโต ธมฺมं อปจายมาโน ธมฺมทฺธโช ธมฺมเกตุ ธมฺมาธิปเตยฺโย ธมฺมิกं รกฺขาวรณคุตฺตึ สंวิทหติ กายกมฺมสฺมึ 'เอวรูปึ กายกมฺมं เสวิตพฺพं, เอวรูปึ กายกมฺมं น เสวิตพฺพนฺติ.

---

[๑] สี.,อิ. อนุยุตฺเตสุ

ปุน จ ปรํ ภิกฺขุ ตถาคโต อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ ธมฺมิโก ธมฺมราชา ธมฺมํเยว นิสฺสาย ธมฺมํ สกฺกโรนฺโต ธมฺมํ ครุกโรนฺโต ธมฺมํ อปจายมาโน ธมฺมทฺธโช ธมฺมเกตุ ธมฺมาธิปเตยฺโย ธมฺมิกํ รกฺขาวรณคุตฺตึ สำวิทหติ วจีกมฺมสฺมึ 'เอวรูปี วจีกมฺมํ เสวิตพฺพำ, เอวรูปี วจีกมฺมำ น เสวิตพฺพนฺติ. ปุน จ ปรำ ภิกฺขุ ตถาคโต อรหำ สมฺมาสมฺพุทฺโธ ธมฺมิโก ธมฺมราชา ธมฺมำเยว นิสฺสาย ธมฺมำ สกฺกโรนฺโต ธมฺมำ ครุกโรนฺโต ธมฺมำ อปจายมาโน ธมฺมทฺธโช ธมฺมเกตุ ธมฺมาธิปเตยฺโย ธมฺมิกำ รกฺขาวรณคุตฺตึ สำวิทหติ มโนกมฺมสฺมึ "เอวรูปี มโนกมฺมำ เสวิตพฺพำ เอวรูปี มโนกมฺมำ น เสวิตพฺพนฺติ.

ส โข โส ภิกฺขุ ตถาคโต อรหำ สมฺมาสมฺพุทฺโธ ธมฺมิโก ธมฺมราชา ธมฺมำเยว นิสฺสาย ธมฺมำ สกฺกโรนฺโต ธมฺมำ ครุกโรนฺโต ธมฺมำ อปจายมาโน ธมฺมทฺธโช ธมฺมเกตุ ธมฺมาธิปเตยฺโย ธมฺมิกำ รกฺขาวรณคุตฺตึ สำวิทหิตฺวา กายกมฺมสฺมึ, ธมฺมิกำ รกฺขาวรณคุตฺตึ สำวิทหิตฺวา วจีกมฺมสฺมึ, ธมฺมิกำ รกฺขาวรณคุตฺตึ สำวิทหิตฺวา มโนกมฺมสฺมึ, ธมฺเมเนว อนุตฺตรำ ธมฺมจกฺกำ ปวตฺเตติ, ตำ โหติ จกฺกำ อปฺปฏิวตฺติยำ สมเณน วา พฺราหฺมเณน วา เทเวน วา มาเรน วา พฺรหฺมุนา วา เกนจิ วา โลกสฺมินฺติ. จตุตฺถำ.

๕. ปเจตนสุตฺตำ

[๘๖๙] เอกำ สมยำ ภควา พาราณสิยำ วิหรติ อิสิปตเน มิคทาเย. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "ภิกฺขโวติ. "ภทนฺเตติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุำ. ภควา เอตทโวจ

"ภูตปุพฺพํ ภิกฺขเว ราชา อโหสิ ปเจตโน[๑] นาม. อถ โข ภิกฺขเว ราชา ปเจตโน รถการํ อามนฺเตสิ 'อิโต เม สมฺม รถการ ฉนฺนํ มาสานํ อจฺจเยน สงฺคาโม ภวิสฺสติ, สกฺขสิ[๒] เม สมฺม รถการ นวํ จกฺกยุคํ กาตุนฺติ. 'สกฺโกมิ เทวาติ โข ภิกฺขเว รถกาโร รญฺโญ ปเจตนสฺส ปจฺจสฺโสสิ. อถ โข ภิกฺขเว รถกาโร ฉหิ มาเสหิ ฉารตฺตูเนหิ เอกं จกฺกं นิฏฺฐาเปสิ. อถ โข ภิกฺขเว ราชา ปเจตโน รถการํ อามนฺเตสิ 'อิโต เม สมฺม รถการ ฉนฺนํ ทิวสานํ อจฺจเยน สงฺคาโม ภวิสฺสติ, นิฏฺฐิตํ นวํ จกฺกยุคนฺติ. 'อิเมหิ โข เทว ฉหิ มาเสหิ ฉารตฺตูเนหิ เอกं จกฺกं นิฏฺฐิตนฺติ. 'สกฺขสิ[๓] ปน เม สมฺม รถการ อิเมหิ ฉหิ ทิวเสหิ ทุติยं จกฺกं นิฏฺฐาเปตุนฺติ. 'สกฺโกมิ เทวาติ โข ภิกฺขเว รถกาโร รญฺโญ ปเจตนสฺส ปจฺจสฺโสสิ. อถ โข ภิกฺขเว รถกาโร ฉหิ ทิวเสหิ ทุติยं จกฺกं นิฏฺฐาเปตฺวา นวํ จกฺกยุคํ อาทาย, เยน ราชา ปเจตโน, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ราชานํ ปเจตนํ เอตทโวจ 'อิทนฺเต เทว นวํ จกฺกยุคํ นิฏฺฐิตนฺติ. 'ยญฺจ เต อิทํ สมฺม รถการ จกฺกํ ฉหิ มาเสหิ นิฏฺฐิตํ ฉารตฺตูเนหิ, 'ยญฺจ เต อิทํ จกฺกํ ฉหิ ทิวเสหิ นิฏฺฐิตํ, อิเมสํ กึ นานากรณํ, เนสํ[๔] กิญฺจิ นานากรณํ ปสฺสามีติ. 'อตฺเถสํ เทว นานากรณํ, ปสฺสตุ เทโว นานากรณนฺติ.

อถ โข ภิกฺขเว รถกาโร, ยํ ตํ จกฺกं ฉหิ ทิวเสหิ นิฏฺฐิตํ, ตํ ปวตฺเตสิ. ตं ปวตฺติตं สมานํ, ยาวติกา อภิสงฺขารสฺส คติ, ตาวติกं คนฺตฺวา จิงฺคุลายิตฺวา ภูมิยं ปปติ. ยํ ปน ตं

---

[๑] ฉ.,เท. สเจตโน นาม
[๒] ฉ.,เท. สกฺขิสฺสสิ
[๓] ฉ.,เท. สกฺขิสฺสสิ
[๔] ฉ.,เท. เนสาหำ

จกฺกํ ฉหิ มาเสหิ นิฏฺฐิตํ ฉารตฺตูเนหิ, ตํ ปวตฺเตสิ. ตํ ปวตฺติตํ สมานํ, ยาวติกา อภิสงฺขารสฺส คติ, ตาวติกํ คนฺตฺวา อกฺขาหตํ มญฺเญ อฏฺฐาสิ.

"โก นุ โข สมฺม รถการ เหตุ โก ปจฺจโย, ยมิทํ จกฺกํ ฉหิ ทิวเสหิ นิฏฺฐิตํ, ตํ ปวตฺติตํ สมานํ, ยาวติกา อภิสงฺขารสฺส คติ, ตาวติกํ คนฺตฺวา จิงฺคุลายิตฺวา ภูมิยํ ปปติ. โก ปน สมฺม รถการ เหตุ โก ปจฺจโย. ยมิทํ จกฺกํ ฉหิ มาเสหิ นิฏฺฐิตํ ฉารตฺตูเนหิ, ตํ ปวตฺติตํ สมานํ, ยาวติกา อภิสงฺขารสฺส คติ, ตาวติกํ คนฺตฺวา อกฺขาหตํ มญฺเญ อฏฺฐาสีติ. 'ยมิทํ เทว จกฺกํ ฉหิ ทิวเสหิ นิฏฺฐิตํ, ตสฺส เนมิปิ สวงฺกา สโทสา สกสาวา, อาราปิ สวงฺกา สโทสา สกสาวา, นาภิปิ สวงฺกา สโทสา สกสาวา. ตํ เนมิยาปิ สวงฺกตฺตา สโทสตฺตา สกสาวตฺตา, อารานฺปิ สวงฺกตฺตา สโทสตฺตา สกสาวตฺตา, นาภิยาปิ สวงฺกตฺตา สโทสตฺตา สกสาวตฺตา ปวตฺติตํ สมานํ, ยาวติกา อภิสงฺขารสฺส คติ, ตาวติกํ คนฺตฺวา จิงฺคุลายิตฺวา ภูมิยํ ปปติ. ยํ ปน [๑] เทว จกฺกํ ฉหิ มาเสหิ นิฏฺฐิตํ ฉารตฺตูเนหิ, ตสฺส เนมิปิ อวงฺกา อโทสา อกสาวา, อาราปิ อวงฺกา อโทสา อกสาวา, นาภิปิ[๒] อวงฺกา อโทสา อกสาวา. ตํ เนมิยาปิ อวงฺกตฺตา อโทสตฺตา อกสาวตฺตา, อารานฺปิ อวงฺกตฺตา อโทสตฺตา อกสาวตฺตา, นาภิยาปิ อวงฺกตฺตา อโทสตฺตา อกสาวตฺตา ปวตฺติตํ สมานํ, ยาวติกา อภิสงฺขารสฺส คติ, ตาวติกํ คนฺตฺวา อกฺขาหตํ มญฺเญ อฏฺฐาสีติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ตํ

[๒] อิ. นาภีปิ

สิยา โข ปน ภิกฺขเว ตุมฺหากํ เอวมสฺส 'อณฺโณ นูน เตน สมเยน โส รถกาโร อโหสีติ. น โข ปเนตํ ภิกฺขเว เอวํ ทฏฺฐพฺพํ. อหํ เตน สมเยน โส รถกาโร อโหสึ, ตทาหํ[๑] ภิกฺขเว กุสโล ทารุวงฺกานํ ทารุโทสานํ ทารุกสาวานํ. เอตรหิ โข ปนาหํ ภิกฺขเว อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ กุสโล กายวงฺกานํ กายโทสานํ กายกสาวานํ, กุสโล วจีวงฺกานํ วจีโทสานํ วจีกสาวานํ, กุสโล มโนวงฺกานํ มโนโทสานํ มโนกสาวานํ. ยสฺส กสฺสจิ ภิกฺขเว ภิกฺขุสฺส วา ภิกฺขุนิยา วา กายวงฺโก อปฺปหีโน กายโทโส กายกสาโว, วจีวงฺโก อปฺปหีโน วจีโทโส วจีกสาโว, มโนวงฺโก อปฺปหีโน มโนโทโส มโนกสาโว. เอวํ ปปติตา เต ภิกฺขเว อิมสฺมา ธมฺมวินยา. เสยฺยถาปิ ตํ จกฺกํ ฉหิ ทิวเสหิ นิฏฺฐิตํ.

ยสฺส กสฺสจิ ภิกฺขเว ภิกฺขุสฺส วา ภิกฺขุนิยา วา กายวงฺโก ปหีโน กายโทโส กายกสาโว, วจีวงฺโก ปหีโน วจีโทโส วจีกสาโว, มโนวงฺโก ปหีโน มโนโทโส มโนกสาโว. เอวํ ปติฏฺฐิตา เต ภิกฺขเว อิมสฺมึ ธมฺมวินเย. เสยฺยถาปิ ตํ จกฺกํ ฉหิ มาเสหิ นิฏฺฐิตํ ฉารตฺตูเนหิ.

ตสฺมาติห ภิกฺขเว เอวํ สิกฺขิตพฺพํ 'กายวงฺกํ ปชหิสฺสาม กายโทสํ กายกสาวํ, วจีวงฺกํ ปชหิสฺสาม วจีโทสํ วจีกสาวํ, มโนวงฺกํ ปชหิสฺสาม มโนโทสํ มโนกสาวนฺติ. เอวญฺหิ โว ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพนฺติ. ปญฺจมํ.

---

[๑] สี.,อิ. ตทา ปนาหํ

๖. อปณฺณกสุตฺตํ

[๘๗๐] "ตีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อปณฺณกปฏิปทำ[๑] ปฏิปนฺโน โหติ, โยนิ จสฺส อารทฺธา โหติ อาสวานํ ขยาย. กตเมหิ ตีหิ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อินฺทฺริเยสุ คุตฺตทฺวาโร โหติ, โภชเน มตฺตญฺญู โหติ. ชาคริยं อนุยุตฺโต โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อินฺทฺริเยสุ คุตฺตทฺวาโร โหติ, อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ จกฺขุนา รูปึ ทิสฺวา น นิมิตฺตคฺคาหี โหติ นานุพฺยญฺชนคฺคาหี, ยตฺวาธิกรณเมนำ[๒] จกฺขุนฺทฺริยํ อสංวุตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยุํ, ตสฺส สංวราย ปฏิปชฺชติ, รกฺขติ จกฺขุนฺทฺริยं, จกฺขุนฺทฺริเย สංวรं อาปชฺชติ. โสเตน สทฺทं สุตฺวา ฯเปฯ ฆาเนน คนฺธं ฆายิตฺวา ฯเปฯ ชิวฺหาย รสं สายิตฺวา ฯเปฯ กาเยน โผฏฺฐพฺพं ผุสิตฺวา ฯเปฯ มนสา ธมฺมं วิญฺญาย น นิมิตฺตคฺคาหี โหติ นานุพฺยญฺชนคฺคาหี, ยตฺวาธิกรณเมนं มนินฺทฺริยं อสංวุตं วิหรนฺตं อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยุํ, ตสฺส สංวราย ปฏิปชฺชติ, รกฺขติ มนินฺทฺริยं, มนินฺทฺริเย สංวรं อาปชฺชติ. เอวं โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อินฺทฺริเยสุ คุตฺตทฺวาโร โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ โภชเน มตฺตญฺญู โหติ, อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปฏิสงฺขา โยนิโส อาหารं อาหาเรติ เนว ทวาย น มทาย น มณฺฑนาย น วิภูสนาย, ยาวเทว อิมสฺส กายสฺส ฐิติยา ยาปนาย วิหึสูปรติยา[๓] พฺรหฺมจริยานุคฺคหาย อิติ ปุราณญฺจ

---

[๑] สี.,อิ. อปณฺณกตं ปฏิปทำ [๒] สี. ยตฺวาธิกรณเมตं
[๓] ฉ.,เท.,อิ. วิหึสูปรติยา

เวทนํ ปฏิหงฺขามิ, นวญฺจ เวทนํ น อุปฺปาเทสฺสามิ, ยาตฺรา จ เม ภวิสฺสติ, อนวชฺชตา จ ผาสุวิหาโร จาติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ โภชเน มตฺตญฺญู โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ชาคริยํ อนุยุตฺโต โหติ, อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ทิวสํ จงฺกเมน นิสชฺชาย อาวรณิเยหิ[๑] ธมฺเมหิ จิตฺตํ ปริโสเธติ, รตฺติยา ปฐมํ ยามํ จงฺกเมน นิสชฺชาย อาวรณิเยหิ ธมฺเมหิ จิตฺตํ ปริโสเธติ, รตฺติยา มชฺฌิมํ ยามํ ทกฺขิเณน ปสฺเสน สีหเสยฺยํ กปฺเปติ ปาเทน[๒] ปาทํ อจฺจาธาย สโต สมฺปชาโน อุฏฺฐานสญฺญํ มนสิกริตฺวา, รตฺติยา ปจฺฉิมํ ยามํ ปจฺจุฏฺฐาย จงฺกเมน นิสชฺชาย อาวรณิเยหิ ธมฺเมหิ จิตฺตํ ปริโสเธติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ชาคริยํ อนุยุตฺโต โหติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อปณฺณกปฏิปทํ ปฏิปนฺโน โหติ, โยนิ จสฺส อารทฺธา โหติ อาสวานํ ขยายาติ. ฉฏฺฐํ.

๗. อตฺตพฺยาพาธสุตฺตํ

[๘๗๑] "ตโยเม ภิกฺขเว ธมฺมา อตฺตพฺยาพาธายปิ สංวตฺตนฺติ, ปรพฺยาพาธายปิ สංวตฺตนฺติ, อุภยพฺยาพาธายปิ สංวตฺตนฺติ. กตเม ตโย. กายทุจฺจริตํ วจีทุจฺจริตํ มโนทุจฺจริตํ. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย ธมฺมา อตฺตพฺยาพาธายปิ สංวตฺตนฺติ, ปรพฺยาพาธายปิ สංวตฺตนฺติ, อุภยพฺยาพาธายปิ สංวตฺตนฺติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อาวรณีเยหิ [๒] ฉ.,เท.,อิ. ปาเท

ตโยเม ภิกฺขเว ธมฺมา เนว อตฺตพฺยาพาธายปิ สංวตฺตนฺติ, น ปรพฺยาพาธายปิ สංวตฺตนฺติ, น อุภยพฺยาพาธายปิ สංวตฺตนฺติ. กตเม ตโย. กายสุจริตं วจีสุจริตं มโนสุจริตं. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย ธมฺมา เนว อตฺตพฺยาพาธายปิ สංวตฺตนฺติ, น ปรพฺยาพาธายปิ สංวตฺตนฺติ, น อุภยพฺยาพาธายปิ สංวตฺตนฺตีติ. สตฺตมं.

๘. เทวโลกสุตฺตं

[๘๗๒] "สเจ โว ภิกฺขเว อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอวं ปุจฺเฉยฺยุं 'เทวโลกูปปตฺติยา อาวุโส สมโณ[๑] โคตโม พฺรหฺมจริยं วุสฺสตีติ,[๒] นนุ ตุมฺเห ภิกฺขเว เอวं ปุฏฺฐา อฏฺฏิเยยฺยาถ หราเยยฺยาถ ชิคุจฺเฉยฺยาถาติ. เอวं ภนฺเต. 'อิติ กิร ตุมฺเห ภิกฺขเว ทิพฺเพน อายุนา อฏฺฏิยถ หรายถ ชิคุจฺฉถ, ทิพฺเพน วณฺเณน, ทิพฺเพน สุเขน, ทิพฺเพน ยเสน, ทิพฺเพน อธิปเตยฺเยน อฏฺฏิยถ หรายถ ชิคุจฺฉถ, ปเคว โข ปน ภิกฺขเว ตุมฺเหหิ กายทุจฺจริเตน อฏฺฏิยิตพฺพं หรายิตพฺพं ชิคุจฺฉิตพฺพं. วจีทุจฺจริเตน ฯเปฯ มโนทุจฺจริเตน อฏฺฏิยิตพฺพं หรายิตพฺพं ชิคุจฺฉิตพฺพนฺติ. อฏฺฐมं.

๙. ปฐมปาปณิกสุตฺตं

[๘๗๓] "ตีหิ ภิกฺขเว องฺเคหิ สมนฺนาคโต ปาปณิโก อภพฺโพ อนธิคตं วา โภคं อธิคนฺตุं, อธิคตं วา โภคं ผาติกาตุं.[๓]

---

[๑] ฉ.,เท. สมเณ โคตเม [๒] ฉ.,เท. วุสฺสถาติ
[๓] สี. ผาติกตฺตุं ฉ.,เท. ผาตึ กาตุं, เอวมุปริปิ.

กตเมหิ ตีหิ. อิธ ภิกฺขเว ปาปณิโก ปุพฺพณฺหสมยํ น สกฺกจฺจํ กมฺมนฺตํ อธิฏฺฐาติ, มชฺฌนฺติกสมยํ[๑] น สกฺกจฺจํ กมฺมนฺตํ อธิฏฺฐาติ, สายณฺหสมยํ[๒] น สกฺกจฺจํ กมฺมนฺตํ อธิฏฺฐาติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ องฺเคหิ สมนฺนาคโต ปาปณิโก อภพฺโพ อนธิคตํ วา โภคํ อธิคนฺตุํ, อธิคตํ วา โภคํ ผาติกาตุํ.

เอวเมว โข ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อภพฺโพ อนธิคตํ วา กุสลํ ธมฺมํ อธิคนฺตุํ, อธิคตํ วา กุสลํ ธมฺมํ ผาติกาตุํ. กตเมหิ ตีหิ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปุพฺพณฺหสมยํ น สกฺกจฺจํ สมาธินิมิตฺตํ อธิฏฺฐาติ, มชฺฌนฺติกสมยํ น สกฺกจฺจํ สมาธินิมิตฺตํ อธิฏฺฐาติ, สายณฺหสมยํ น สกฺกจฺจํ สมาธินิมิตฺตํ อธิฏฺฐาติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อภพฺโพ อนธิคตํ วา กุสลํ ธมฺมํ อธิคนฺตุํ, อธิคตํ วา กุสลํ ธมฺมํ ผาติกาตุํ.

ตีหิ ภิกฺขเว องฺเคหิ สมนฺนาคโต ปาปณิโก ภพฺโพ อนธิคตํ วา โภคํ อธิคนฺตุํ, อธิคตํ วา โภคํ ผาติกาตุํ. กตเมหิ ตีหิ. อิธ ภิกฺขเว ปาปณิโก ปุพฺพณฺหสมยํ สกฺกจฺจํ กมฺมนฺตํ อธิฏฺฐาติ, มชฺฌนฺติกสมยํ สกฺกจฺจํ กมฺมนฺตํ อธิฏฺฐาติ, สายณฺหสมยํ สกฺกจฺจํ กมฺมนฺตํ อธิฏฺฐาติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ องฺเคหิ สมนฺนาคโต ปาปณิโก ภพฺโพ อนธิคตํ วา โภคํ อธิคนฺตุํ, อธิคตํ วา โภคํ ผาติกาตุํ.

เอวเมว โข ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ ภพฺโพ อนธิคตํ วา กุสลํ ธมฺมํ อธิคนฺตุํ, อธิคตํ วา กุสลํ ธมฺมํ

---

[๑] ฉ.,เท. มชฺฌนฺหิกสมยํ, เอวมุปริปิ.　[๒] ฉ.,เท. สายนฺหสมยํ

ผาติกาตุ. กตเมหิ ตีหิ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปุพฺพณฺหสมยํ สกฺกจฺจํ สมาธินิมิตฺตํ อธิฏฺฐาติ, มชฺฌนฺติกสมยํ สกฺกจฺจํ สมาธินิมิตฺตํ อธิฏฺฐาติ, สายณฺหสมยํ สกฺกจฺจํ สมาธินิมิตฺตํ อธิฏฺฐาติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ ภพฺโพ อนธิคตํ วา กุสลํ ธมฺมํ อธิคนฺตุ, อธิคตํ วา กุสลํ ธมฺมํ ผาติกาตุนฺติ. นวมํ.

๑๐. ทุติยปาปณิกสุตฺตํ

[๘๗๔] "ตีหิ ภิกฺขเว องฺเคหิ สมนฺนาคโต ปาปณิโก นจิรสฺเสว มหนฺตตฺตं[๑] เวปุลฺลตฺตํ ปาปุณาติ โภเคสุ. กตเมหิ ตีหิ. อิธ ภิกฺขเว ปาปณิโก จกฺขุมา จ โหติ วิธูโร จ นิสฺสยสมฺปนฺโน จ. กถญฺจ ภิกฺขเว ปาปณิโก จกฺขุมา โหติ. อิธ ภิกฺขเว ปาปณิโก ปณิยํ ชานาติ 'อิทํ ปณิยํ เอวํ กีตํ, เอวํ วิกฺกยมานํ เอตฺตกํ มูลํ ภวิสฺสติ เอตฺตโก อุทโยติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ปาปณิโก จกฺขุมา โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ปาปณิโก วิธูโร โหติ. อิธ ภิกฺขเว ปาปณิโก กุสโล โหติ ปณิยํ เกตุญฺจ วิกฺเกตุญฺจ. เอวํ โข ภิกฺขเว ปาปณิโก วิธูโร โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ปาปณิโก นิสฺสยสมฺปนฺโน โหติ. อิธ ภิกฺขเว ปาปณิโก[๒] เย เต คหปตี วา คหปติปุตฺตา วา อฑฺฒา มหทฺธนา มหาโภคา, เต นํ[๓] เอวํ ชานนฺติ 'อยํ โข ภวํ

---

[๑] ฉ.,เท. มหตฺตํ เวปุลฺลตฺตํ อิ. มหนฺตตฺตํ วา เวปุลฺลตฺตํ วา
[๒] ฉ.,เท. ปาปณิกา [๓] ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

ปาปณิโก จกฺขุมา จ วิธูโร จ ปฏิพโล ปุตฺตทารญฺจ โปเสตุ, อมฺหากญฺจ กาเลน กาลํ อนุปฺปทาตุนฺติ. เต นํ โภเคหิ นิปตนฺติ 'อิโต สมฺม ปาปณิก โภเค หริตฺวา[๑] ปุตฺตทารญฺจ โปเสหิ, อมฺหากญฺจ กาเลน กาลํ อนุปฺปเทหีติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ปาปณิโก นิสฺสยสมฺปนฺโน โหติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ องฺเคหิ สมนฺนาคโต ปาปณิโก นจิรสฺเสว มหนฺตตฺตํ เวปุลฺลตฺตํ ปาปุณาติ โภเคสุ.

เอวเมว โข ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ นจิรสฺเสว มหนฺตตฺตํ เวปุลฺลตฺตํ ปาปุณาติ กุสเลสุ ธมฺเมสุ. กตเมหิ ตีหิ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ จกฺขุมา จ โหติ วิธูโร จ นิสฺสยสมฺปนฺโน จ. กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ จกฺขุมา โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ 'อิทํ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ ฯเปฯ อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ จกฺขุมา โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิธูโร โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อารทฺธวิริโย วิหรติ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย กุสลานํ ธมฺมานํ อุปสมฺปทาย ถามวา ทฬฺหปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตธุโร กุสเลสุ ธมฺเมสุ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิธูโร โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ นิสฺสยสมฺปนฺโน โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ, เย เต ภิกฺขู พหุสฺสุตา อาคตาคมา ธมฺมธรา วินยธรา มาติกาธรา, โส เต กาเลน กาลํ อุปสงฺกมิตฺวา ปริปุจฺฉติ ปริปญฺหติ 'อิทํ ภนฺเต กถํ อิมสฺส โก อตฺโถติ. ตสฺส เต

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. กริตฺวา

อายสฺมนฺโต อวิวฏญฺเจว วิวรนฺติ, อนุตฺตานีกตญฺจ อุตฺตานีกโรนฺติ, อเนกวิหิเตสุ จ กงฺขาฐานิเยสุ[๑] ธมฺเมสุ กงฺขํ ปฏิวิโนเทนฺติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ นิสฺสยสมฺปนฺโน โหติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ นจิรสฺเสว มหนฺตตฺตํ เวปุลฺลตฺตํ ปาปุณาติ กุสเลสุ ธมฺเมสูติ. ทสมํ.

ทุติโย รถการวคฺโค.

ปฐมภาณวาโร นิฏฺฐิโต.

ตสฺสุทฺทานํ

ญาตโก[๒] สรณีโย ภิกฺขุ จกฺกวตฺตี ปเจตโน
อปณฺณกตฺตา เทโว จ เทฺว[๓] ปาปณิเกน จาติ.

---

[๑] อิ. กงฺขฏฺฐานีเยสุ
[๒] ฉ.,เท. ญาโต สารณีโย
[๓] ฉ.,เท. ทุเว

๓. ปุคฺคลวคฺโค

๑. สมิทฺธสุตฺตํ

[๘๗๕] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. อถ โข อายสฺมา จ สวิฏฺโจ[๑] อายสฺมา จ มหาโกฏฺฐิโต, เยนายสฺมา สารีปุตฺโต, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา สารีปุตฺเตน สทฺธึ สมฺโมทึสุ. สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ, เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมนฺตं สวิฏฺจ[๒] อายสฺมา สารีปุตฺโต เอตทโวจ

"ตโยเม อาวุโส สวิฏฺจ ปุคฺคลา สนฺโต สำวิชฺชมานา โลกสฺมึ. กตเม ตโย. กายสกฺขิ ทิฏฺจิปฺปตฺโต สทฺธาวิมุตฺโต. อิเม โข อาวุโส ตโย ปุคฺคลา สนฺโต สำวิชฺชมานา โลกสฺมึ. อิเมสำ อาวุโส ติณฺณำ ปุคฺคลานำ กตโม เต ปุคฺคโล ขมติ อภิกฺกนฺตตโร จ ปณีตตโร จาติ.

"ตโยเม อาวุโส สารีปุตฺต ปุคฺคลา สนฺโต สำวิชฺชมานา โลกสฺมึ. กตเม ตโย. กายสกฺขิ ทิฏฺจิปฺปตฺโต สทฺธาวิมุตฺโต. อิเม โข อาวุโส ตโย ปุคฺคลา สนฺโต สำวิชฺชมานา โลกสฺมึ. อิเมสำ อาวุโส ติณฺณำ ปุคฺคลานำ ยฺวายำ ปุคฺคโล สทฺธาวิมุตฺโต, อยำ เม ปุคฺคโล ขมติ อิเมสำ ติณฺณำ ปุคฺคลานำ อภิกฺกนฺตตโร จ ปณีตตโร จ. ตำ กิสฺส เหตุ. อิมสฺสาวุโส ปุคฺคลสฺส สทฺธินฺทฺริยำ อธิมตฺตนฺติ.

---

[๑] ฉ.,เท. สมิทฺโธ, เอวมุปริปิ.　　[๒] ฉ.,เท. สมิทฺธึ, เอวมุปริปิ.

อถ โข อายสฺมา สารีปุตฺโต อายสฺมนฺตํ มหาโกฏฺฐิตํ เอตทโวจ “ตโยเม อาวุโส โกฏฺฐิต[๑] ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึ. กตเม ตโย. กายสกฺขิ ทิฏฺฐิปฺปตฺโต สทฺธาวิมุตฺโต. อิเม โข อาวุโส ตโย ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึ. อิเมสํ อาวุโส ติณฺณํ ปุคฺคลานํ กตโม เต ปุคฺคโล ขมติ อภิกฺกนฺตตโร จ ปณีตตโร จาติ.

“ตโยเม อาวุโส สารีปุตฺต ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึ. กตเม ตโย. กายสกฺขิ ทิฏฺฐิปฺปตฺโต สทฺธาวิมุตฺโต. อิเม โข อาวุโส ตโย ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึ. อิเมสํ อาวุโส ติณฺณํ ปุคฺคลานํ ยฺวายํ ปุคฺคโล กายสกฺขิ, อยํ เม ปุคฺคโล ขมติ อิเมสํ ติณฺณํ ปุคฺคลานํ อภิกฺกนฺตตโร จ ปณีตตโร จ. ตํ กิสฺส เหตุ. อิมสฺสาวุโส ปุคฺคลสฺส สมาธินฺทฺริยํ อธิมตฺตนฺติ.

อถ โข อายสฺมา มหาโกฏฺฐิโต อายสฺมนฺตํ สารีปุตฺตํ เอตทโวจ “ตโยเม อาวุโส สารีปุตฺต ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึ. กตเม ตโย. กายสกฺขิ ทิฏฺฐิปฺปตฺโต สทฺธาวิมุตฺโต. อิเม โข อาวุโส ตโย ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึ. อิเมสํ อาวุโส ติณฺณํ ปุคฺคลานํ กตโม เต ปุคฺคโล ขมติ อภิกฺกนฺตตโร จ ปณีตตโร จาติ.

“ตโยเม อาวุโส โกฏฺฐิต ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึ. กตเม ตโย. กายสกฺขิ ทิฏฺฐิปฺปตฺโต สทฺธาวิมุตฺโต. อิเม โข อาวุโส ตโย ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึ. อิเมสํ อาวุโส ติณฺณํ ปุคฺคลานํ ยฺวายํ ปุคฺคโล ทิฏฺฐิปฺปตฺโต, อยํ เม

---

[๑] ฉ.,เท. โกฏฺฐิก

ปุคฺคโล ขมติ อิเมสํ ติณฺณํ ปุคฺคลานํ อภิกฺกนฺตตโร จ ปณีตตโร จ. ตํ กิสฺส เหตุ. อิมสฺสาวุโส ปุคฺคลสฺส ปญฺญินฺทฺริยํ อธิมตฺตนฺติ.

อถ โข อายสฺมา สารีปุตฺโต อายสฺมนฺตํ จ สวิฏฺฐํ อายสฺมนฺตํ จ มหาโกฏฺฐิตํ เอตทโวจ "พฺยากตํ โข อาวุโส อมฺเหหิ สพฺเพเหว ยถาสกํ ปฏิภาณํ, อายามาวุโส เยน ภควา เตนุปสงฺกมิสฺสาม, อุปสงฺกมิตฺวา ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสฺสาม, ยถา โน ภควา พฺยากริสฺสติ, ตถา นํ ธาเรสฺสามาติ. "เอวมาวุโสติ โข อายสฺมา จ สวิฏฺโ[๑] อายสฺมา จ มหาโกฏฺฐิโต อายสฺมโต สารีปุตฺตสฺส ปจฺจสฺโสสุํ. อถ โข อายสฺมา จ สารีปุตฺโต อายสฺมา จ สวิฏฺโ อายสฺมา จ มหาโกฏฺฐิโต, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ. เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา สารีปุตฺโต, ยาวตโก อโหสิ อายสฺมตา จ สวิฏฺเจน อายสฺมตา จ มหาโกฏฺฐิเตน สทฺธึ กถาสลฺลาโป, ตํ สพฺพํ ภควโต อาโรเจสิ.

"นเขฺวตฺถ สารีปุตฺต สุกรํ เอกํเสน พฺยากาตุํ 'อยํ อิเมสํ ติณฺณํ ปุคฺคลานํ อภิกฺกนฺตตโร จ ปณีตตโร จาติ. ฐานํ เหตํ สารีปุตฺต วิชฺชติ. ยฺวายํ ปุคฺคโล สทฺธาวิมุตฺโต, สฺวายं[๒] อรหตฺตาย ปฏิปนฺโน, ยฺวายํ ปุคฺคโล กายสกฺขิ, สฺวายํ สกทาคามี วา อนาคามี วา, โย จายํ ปุคฺคโล ทิฏฺฐิปฺปตฺโต, โสปสฺส สกทาคามี วา อนาคามี วา.

นเขฺวตฺถ สารีปุตฺต สุกรํ เอกํเสน พฺยากาตุํ 'อยํ อิเมสํ ติณฺณํ ปุคฺคลานํ อภิกฺกนฺตตโร จ ปณีตตโร จาติ. ฐานํ เหตํ

---

[๑] เท. สมิทฺโธ　　[๒] ฉ.,เท. สฺวาสฺส

สารีปุตฺต วิชฺชติ, ยฺวายํ ปุคฺคโล กายสกฺขิ, สฺวายํ อรหตฺตาย ปฏิปนฺโน. ยฺวายํ ปุคฺคโล สทฺธาวิมุตฺโต, สฺวายํ สกทาคามี วา อนาคามี วา, โย จายํ ปุคฺคโล ทิฏฺฐิปฺปตฺโต, โสปสฺส สกทาคามี วา อนาคามี วา.

นเขฺวตฺถ สารีปุตฺต สุกรํ เอกเสน พฺยากาตุํ 'อยํ อิเมสํ ติณฺณํ ปุคฺคลานํ อภิกฺกนฺตตโร จ ปณีตตโร จาติ. ฐานเมตฺถ สารีปุตฺต วิชฺชติ, ยฺวายํ ปุคฺคโล ทิฏฺฐิปฺปตฺโต, สฺวายํ อรหตฺตาย ปฏิปนฺโน. ยฺวายํ ปุคฺคโล สทฺธาวิมุตฺโต, สฺวายํ สกทาคามี วา อนาคามี วา, โย จายํ ปุคฺคโล กายสกฺขิ, โสปสฺส สกทาคามี วา อนาคามี วา.

นเขฺวตฺถ สารีปุตฺต สุกรํ เอกเสน พฺยากาตุํ 'อยํ อิเมสํ ติณฺณํ ปุคฺคลานํ อภิกฺกนฺตตโร จ ปณีตตโร จาติ. ปฐมํ.

๒. คิลานสุตฺตํ

[๘๗๖] "ตโยเม ภิกฺขเว คิลานา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึ. กตเม ตโย. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ คิลาโน ลภนฺโต วา สปฺปายานิ โภชนานิ อลภนฺโต วา สปฺปายานิ โภชนานิ, ลภนฺโต วา สปฺปายานิ เภสชฺชานิ อลภนฺโต วา สปฺปายานิ เภสชฺชานิ, ลภนฺโต วา ปฏิรูปึ อุปฏฺฐากํ อลภนฺโต วา ปฏิรูปึ[๑] อุปฏฺฐากํ เนว วุฏฺฐาติ ตมฺหา อาพาธา.

อิธ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ คิลาโน ลภนฺโต วา สปฺปายานิ โภชนานิ อลภนฺโต วา สปฺปายานิ โภชนานิ, ลภนฺโต วา

---

[๑] ฉ.,เท. ปติรูปึ, เอวมุปริปิ.

สปฺปายานิ เภสชฺชานิ อลภนฺโต วา สปฺปายานิ เภสชฺชานิ, ลภนฺโต วา ปฏิรูปํ อุปฏฺฐากํ อลภนฺโต วา ปฏิรูปํ อุปฏฺฐากํ วุฏฺฐาติ ตมฺหา อาพาธา.

อิธ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ คิลาโน ลภนฺโต[๑] สปฺปายานิ โภชนานิ โน อลภนฺโต, ลภนฺโต สปฺปายานิ เภสชฺชานิ โน อลภนฺโต, ลภนฺโต ปฏิรูปํ อุปฏฺฐากํ โน อลภนฺโต วุฏฺฐาติ ตมฺหา อาพาธา.

ตตฺร ภิกฺขเว ยฺวายํ คิลาโน ลภนฺโต สปฺปายานิ โภชนานิ โน อลภนฺโต, ลภนฺโต สปฺปายานิ เภสชฺชานิ โน อลภนฺโต, ลภนฺโต ปฏิรูปํ อุปฏฺฐากํ โน อลภนฺโต วุฏฺฐาติ ตมฺหา อาพาธา. อิมํ โข ภิกฺขเว คิลานํ ปฏิจฺจ คิลานภตฺตํ อนุญฺญาตํ, คิลานเภสชฺชํ อนุญฺญาตํ, คิลานุปฏฺฐาโก อนุญฺญาโต. อิมญฺจ ปน ภิกฺขเว คิลานํ ปฏิจฺจ อญฺเญปิ คิลานา อุปฏฺฐาตพฺพา. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย คิลานา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึ.

เอวเมว โข ภิกฺขเว ตโยเม คิลานูปมา ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึ. กตเม ตโย. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล ลภนฺโต วา ตถาคตํ ทสฺสนาย อลภนฺโต วา ตถาคตํ ทสฺสนาย, ลภนฺโต วา ตถาคตปฺปเวทิตํ ธมฺมวินยํ สวนาย อลภนฺโต วา ตถาคตปฺปเวทิตํ ธมฺมวินยํ สวนาย, เนว โอกฺกมติ นิยามํ กุสเลสุ ธมฺเมสุ สมฺมตฺตํ.

อิธ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล ลภนฺโต วา ตถาคตํ ทสฺสนาย อลภนฺโต วา ตถาคตํ ทสฺสนาย, ลภนฺโต วา

---

[๑] ฉ.,เท. ลภนฺโตว, เอวมุปริปิ.

ตถาคตปฺปเวทิตํ ธมฺมวินยํ สวนาย อลภนฺโต วา ตถาคตปฺปเวทิตํ ธมฺมวินยํ สวนาย, โอกฺกมติ นิยามํ กุสเลสุ ธมฺเมสุ สมฺมตฺตํ.

อิธ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล ลภนฺโต ตถาคตํ ทสฺสนาย โน อลภนฺโต, ลภนฺโต ตถาคตปฺปเวทิตํ ธมฺมวินยํ สวนาย โน อลภนฺโต, โอกฺกมติ นิยามํ กุสเลสุ ธมฺเมสุ สมฺมตฺตํ.

ตตฺร ภิกฺขเว ยฺวายํ ปุคฺคโล ลภนฺโต ตถาคตํ ทสฺสนาย โน อลภนฺโต, ลภนฺโต ตถาคตปฺปเวทิตํ ธมฺมวินยํ สวนาย โน อลภนฺโต, โอกฺกมติ นิยามํ กุสเลสุ ธมฺเมสุ สมฺมตฺตํ. อิมํ โข ภิกฺขเว ปุคฺคลํ ปฏิจฺจ ธมฺมเทสนา อนุญฺญาตา, อิมญฺจ ปน ภิกฺขเว ปุคฺคลํ ปฏิจฺจ อญฺเญปิ ธมฺโม เทเสตพฺโพ. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย คิลานูปมา ปุคฺคลา สนฺโต สංวิชฺชมานา โลกสฺมินฺติ. ทุติยं.

๓. สงฺขารสุตฺตํ

[๘๗๗] "ตโยเม ภิกฺขเว ปุคฺคลา สนฺโต สංวิชฺชมานา โลกสฺมึ. กตเม ตโย. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล สพฺยาปชฺฌं กายสงฺขารं อภิสงฺขโรติ, สพฺยาปชฺฌं[๑] วจีสงฺขารं อภิสงฺขโรติ, สพฺยาปชฺฌं มโนสงฺขารं อภิสงฺขโรติ. โส สพฺยาปชฺฌं กายสงฺขารं อภิสงฺขริตฺวา, สพฺยาปชฺฌं วจีสงฺขารं อภิสงฺขริตฺวา, สพฺยาปชฺฌं มโนสงฺขารं อภิสงฺขริตฺวา, สพฺยาปชฺฌं โลกํ อุปปชฺชติ. ตเมนं สพฺยาปชฺฌं โลกํ อุปปนฺนํ สมานं สพฺยาปชฺฌา ผสฺสา ผุสนฺติ. โส สพฺยาปชฺเฌหิ ผสฺเสหิ ผุฏฺโจ สมาโน สพฺยาปชฺฌं เวทนं เวทิยติ เอกนฺตทุกฺขํ, เสยฺยถาปิ สตฺตา เนรยิกา.

---

[๑] ฉ.,เท. สพฺยาพชฺฌं, เอวมุปริปิ.

อิธ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล อพฺยาปชฺฌํ กายสงฺขารํ อภิสงฺขโรติ, อพฺยาปชฺฌํ วจีสงฺขารํ อภิสงฺขโรติ, อพฺยาปชฺฌํ มโนสงฺขารํ อภิสงฺขโรติ. โส อพฺยาปชฺฌํ กายสงฺขารํ อภิสงฺขริตฺวา, อพฺยาปชฺฌํ วจีสงฺขารํ อภิสงฺขริตฺวา, อพฺยาปชฺฌํ มโนสงฺขารํ อภิสงฺขริตฺวา, อพฺยาปชฺฌํ โลกํ อุปปชฺชติ. ตเมนํ อพฺยาปชฺฌํ โลกํ อุปปนฺนํ สมานํ อพฺยาปชฺฌา ผสฺสา ผุสนฺติ. โส อพฺยาปชฺเฌหิ ผสฺเสหิ ผุฏฺโฐ สมาโน อพฺยาปชฺฌํ เวทนํ เวทิยติ เอกนฺตสุขํ, เสยฺยถาปิ เทวา สุภกิณฺหา.

อิธ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล สพฺยาปชฺฌมฺปิ อพฺยาปชฺฌมฺปิ กายสงฺขารํ อภิสงฺขโรติ, สพฺยาปชฺฌมฺปิ อพฺยาปชฺฌมฺปิ วจีสงฺขารํ อภิสงฺขโรติ, สพฺยาปชฺฌมฺปิ อพฺยาปชฺฌมฺปิ มโนสงฺขารํ อภิสงฺขโรติ. โส สพฺยาปชฺฌมฺปิ อพฺยาปชฺฌมฺปิ กายสงฺขารํ อภิสงฺขริตฺวา, สพฺยาปชฺฌมฺปิ อพฺยาปชฺฌมฺปิ วจีสงฺขารํ อภิสงฺขริตฺวา, สพฺยาปชฺฌมฺปิ อพฺยาปชฺฌมฺปิ มโนสงฺขารํ อภิสงฺขริตฺวา, สพฺยาปชฺฌมฺปิ อพฺยาปชฺฌมฺปิ โลกํ อุปปชฺชติ. ตเมนํ สพฺยาปชฺฌมฺปิ อพฺยาปชฺฌมฺปิ โลกํ อุปปนฺนํ สมานํ สพฺยาปชฺฌาปิ อพฺยาปชฺฌาปิ ผสฺสา ผุสนฺติ. โส สพฺยาปชฺเฌหิปิ อพฺยาปชฺเฌหิปิ ผสฺเสหิ ผุฏฺโฐ สมาโน สพฺยาปชฺฌมฺปิ อพฺยาปชฺฌมฺปิ เวทนํ เวทิยติ โวกิณฺณสุขทุกฺขํ, เสยฺยถาปิ มนุสฺสา เอกจฺเจ จ เทวา เอกจฺเจ จ วินิปาติกา. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย ปุคฺคลา สนฺโต สำวิชฺชมานา โลกสฺมินฺติ. ตติยं.

๔. พหุการสุตฺตํ

[๘๗๘] "ตโยเม ภิกฺขเว ปุคฺคลา ปุคฺคลสฺส พหุการา. กตเม ตโย. ยํ ภิกฺขเว ปุคฺคลํ อาคมฺม ปุคฺคโล พุทฺธํ สรณํ คโต โหติ, ธมฺมํ สรณํ คโต โหติ, สงฺฆ[๑] สรณํ คโต โหติ. อยํ ภิกฺขเว ปุคฺคโล อิมสฺส ปุคฺคลสฺส พหุกาโร.

ปุน จ ปรํ ภิกฺขเว ยํ ปุคฺคลํ อาคมฺม ปุคฺคโล 'อิทํ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ, 'อยํ ทุกฺขสมุทโยติ ยถาภูตํ ปชานาติ, 'อยํ ทุกฺขนิโรโธติ ยถาภูตํ ปชานาติ, 'อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ. อยํ ภิกฺขเว ปุคฺคโล อิมสฺส ปุคฺคลสฺส พหุกาโร.

ปุน จ ปรํ ภิกฺขเว ยํ ปุคฺคลํ อาคมฺม ปุคฺคโล อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเธ ว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ. อยํ ภิกฺขเว ปุคฺคโล อิมสฺส ปุคฺคลสฺส พหุกาโร. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย ปุคฺคลา ปุคฺคลสฺส พหุการา.

อิเมหิ จ ปน ภิกฺขเว ตีหิ ปุคฺคเลหิ อิมสฺส ปุคฺคลสฺส นตฺถญฺโญ ปุคฺคโล พหุการตโรติ วทามิ. อิเมสญฺจ ปน ภิกฺขเว ติณฺณํ ปุคฺคลานํ อิมินา ปุคฺคเลน น สุปฺปฏิการ[๒] วทามีติ,[๓] ยทิทํ อภิวาทนปจฺจุฏฺฐานอญฺชลิกมฺมสามีจิกมฺมจีวรปิณฺฑปาต-เสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานุปฺปทาเนนาติ. จตุตฺถํ.

---

[๑] ฉ.,เท. สงฺฆ [๒] ฉ.,เท. สุปฺปติการ
[๓] ฉ.,เท. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ.

๕. วชิรูปมสุตฺตं

[๘๗๙] "ตโยเม ภิกฺขเว ปุคฺคลา สนฺโต สංวิชฺชมานา โลกสฺมึ. กตเม ตโย. อรุกูปมจิตฺโต ปุคฺคโล, วิชฺชูปมจิตฺโต ปุคฺคโล, วชิรูปมจิตฺโต ปุคฺคโล. กตโม จ ภิกฺขเว อรุกูปมจิตฺโต ปุคฺคโล. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล โกธโน โหติ อุปายาสพหุโล, อปฺปมฺปิ วุตฺโต สมาโน อภิสชฺชติ กุปฺปติ พฺยาปชฺชติ ปติตฺถียติ,[๑] โกปญฺจ โทสญฺจ อปฺปจฺจยญฺจ ปาตุกโรติ. เสยฺยถาปิ[๒] ภิกฺขเว ทุฏฺฐารุโก กฏฺเฐน วา กจลาย วา ฆฏฺฏิโต ภิยฺโยโส มตฺตาย อาสวං เทติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว อิเธกจฺโจ ปุคฺคโล โกธโน โหติ, อุปายาสพหุโล อปฺปมฺปิ วุตฺโต สมาโน อภิสชฺชติ กุปฺปติ พฺยาปชฺชติ ปติตฺถียติ, โกปญฺจ โทสญฺจ อปฺปจฺจยญฺจ ปาตุกโรติ. อยं วุจฺจติ ภิกฺขเว อรุกูปมจิตฺโต ปุคฺคโล.

กตโม จ ภิกฺขเว วิชฺชูปมจิตฺโต ปุคฺคโล. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล 'อิทं ทุกฺขนฺติ ยถาภูตं ปชานาติ, 'อยं ทุกฺขสมุทโยติ ยถาภูตं ปชานาติ, 'อยं ทุกฺขนิโรโธติ ยถาภูตं ปชานาติ, 'อยं ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตं ปชานาติ. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว จกฺขุมา ปุริโส รตฺตนฺธการติมิสาย วิชฺชนฺตริกาย รูปานิ ปสฺเสยฺย; เอวเมว โข ภิกฺขเว อิเธกจฺโจ ปุคฺคโล 'อิทं ทุกฺขนฺติ ยถาภูตं ปชานาติ ฯเปฯ 'อยं ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตं ปชานาติ. อยं วุจฺจติ ภิกฺขเว วิชฺชูปมจิตฺโต ปุคฺคโล.

กตโม จ ภิกฺขเว วชิรูปมจิตฺโต ปุคฺคโล. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล อาสวานं ขยา อนาสวं เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ

---

[๑] อิ. ปติตฺจียติ　　[๒] อิ. เสยฺยถาปิ นาม

ทิฏฺเธ ว ธมฺเม สยं อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว วชิรสฺส นตฺถิ กิญฺจิ อเภชฺชं มณิ วา ปาสาโณ วา; เอวเมว โข ภิกฺขเว อิเธกจฺโจ ปุคฺคโล อาสวานं ขยา ฯเปฯ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. อยं วุจฺจติ ภิกฺขเว วชิรูปมจิตฺโต ปุคฺคโล. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย ปุคฺคลา สนฺโต สංวิชฺชมานา โลกสฺมินฺติ. ปญฺจมं.

๖. เสวิตพฺพสุตฺตं

[๘๘๐] "ตโยเม ภิกฺขเว ปุคฺคลา สนฺโต สංวิชฺชมานา โลกสฺมึ. กตเม ตโย. อตฺถิ ภิกฺขเว ปุคฺคโล น เสวิตพฺโพ น ภชิตพฺโพ น ปยิรุปาสิตพฺโพ, อตฺถิ ภิกฺขเว ปุคฺคโล เสวิตพฺโพ ภชิตพฺโพ ปยิรุปาสิตพฺโพ, อตฺถิ ภิกฺขเว ปุคฺคโล สกฺกตฺวา ครุกตฺวา เสวิตพฺโพ ภชิตพฺโพ ปยิรุปาสิตพฺโพ. กตโม จ ภิกฺขเว ปุคฺคโล น เสวิตพฺโพ น ภชิตพฺโพ น ปยิรุปาสิตพฺโพ. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล หีโน โหติ สีเลน สมาธินา ปญฺญาย. เอวรูโป ภิกฺขเว ปุคฺคโล น เสวิตพฺโพ น ภชิตพฺโพ น ปยิรุปาสิตพฺโพ อญฺญตฺร อนุทยา อญฺญตฺร อนุกมฺปา.

กตโม จ ภิกฺขเว ปุคฺคโล เสวิตพฺโพ ภชิตพฺโพ ปยิรุปาสิตพฺโพ. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล สทิโส โหติ สีเลน สมาธินา ปญฺญาย, เอวรูโป ภิกฺขเว ปุคฺคโล เสวิตพฺโพ ภชิตพฺโพ ปยิรุปาสิตพฺโพ. ตं กิสฺส เหตุ. สีลสามญฺญคตานं สตं สีลกถา จ โน ภวิสฺสติ, สา จ โน ปวตฺตนี[๑] ภวิสฺสติ, สา จ

---

[๑] ฉ.,เท. ปวตฺตินี

โน ผาสุ ภวิสฺสติ. สมาธิสามญฺญคตานํ สตํ สมาธิกถา จ โน ภวิสฺสติ, สา จ โน ปวตฺตนี ภวิสฺสติ, สา จ โน ผาสุ ภวิสฺสติ. ปญฺญาสามญฺญคตานํ สตํ ปญฺญากถา จ โน ภวิสฺสติ, สา จ โน ปวตฺตนี ภวิสฺสติ, สา จ โน ผาสุ ภวิสฺสตีติ. ตสฺมา เอวรูโป ปุคฺคโล เสวิตพฺโพ ภชิตพฺโพ ปยิรุปาสิตพฺโพ.

กตโม จ ภิกฺขเว ปุคฺคโล สกฺกตฺวา ครุกตฺวา เสวิตพฺโพ ภชิตพฺโพ ปยิรุปาสิตพฺโพ. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล อธิโก โหติ สีเลน สมาธินา ปญฺญาย. เอวรูโป ภิกฺขเว ปุคฺคโล สกฺกตฺวา ครุกตฺวา เสวิตพฺโพ ภชิตพฺโพ ปยิรุปาสิตพฺโพ. ตํ กิสฺส เหตุ. อิติ อปริปูรํ วา สีลกฺขนฺธํ ปริปูเรสฺสามิ, ปริปูรํ วา สีลกฺขนฺธํ ตตฺถ ตตฺถ ปญฺญาย อนุคฺคเหสฺสามิ. อปริปูรํ วา สมาธิกฺขนฺธํ ปริปูเรสฺสามิ, ปริปูรํ วา สมาธิกฺขนฺธํ ตตฺถ ตตฺถ ปญฺญาย อนุคฺคเหสฺสามิ. อปริปูรํ วา ปญฺญากฺขนฺธํ ปริปูเรสฺสามิ, ปริปูรํ วา ปญฺญากฺขนฺธํ ตตฺถ ตตฺถ ปญฺญาย อนุคฺคเหสฺสามีติ. ตสฺมา เอวรูโป ปุคฺคโล สกฺกตฺวา ครุกตฺวา เสวิตพฺโพ ภชิตพฺโพ ปยิรุปาสิตพฺโพ. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมินฺติ.

นิหียติ ปุริโส นิหีนเสวี
น จ หาเยถ กทาจิ ตุลฺยเสวี
เสฏฺฐมุปนมํ อุเทติ ขิปฺปํ
ตสฺมา อตฺตโน อุตฺตรึ ภเชถาติ. ฉฏฺฐํ.

๗. ชิคุจฺฉิตพฺพสุตฺตํ

[๘๘๑] "ตโยเม ภิกฺขเว ปุคฺคลา สนฺโต สำวิชฺชมานา โลกสฺมึ. กตเม ตโย. อตฺถิ ภิกฺขเว ปุคฺคโล ชิคุจฺฉิตพฺโพ น เสวิตพฺโพ น ภชิตพฺโพ น ปยิรุปาสิตพฺโพ, อตฺถิ ภิกฺขเว ปุคฺคโล อชฺฌุเปกฺขิตพฺโพ น เสวิตพฺโพ น ภชิตพฺโพ น ปยิรุปาสิตพฺโพ, อตฺถิ ภิกฺขเว ปุคฺคโล เสวิตพฺโพ ภชิตพฺโพ ปยิรุปาสิตพฺโพ. กตโม จ ภิกฺขเว ปุคฺคโล ชิคุจฺฉิตพฺโพ น เสวิตพฺโพ น ภชิตพฺโพ น ปยิรุปาสิตพฺโพ. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล ทุสฺสีโล โหติ ปาปธมฺโม อสุจิ สงฺกสฺสรสมาจาโร ปฏิจฺฉนฺนกมฺมนฺโต อสฺสมโณ สมณปฏิญฺโญ อพฺรหฺมจารี พฺรหฺมจาริปฏิญฺโญ อนฺโตปูติ อวสฺสุโต กสมฺพุชาโต, เอวรูโป ภิกฺขเว ปุคฺคโล ชิคุจฺฉิตพฺโพ น เสวิตพฺโพ น ภชิตพฺโพ น ปยิรุปาสิตพฺโพ. ตำ กิสฺส เหตุ. กิญฺจาปิ ภิกฺขเว เอวรูปสฺส ปุคฺคลสฺส น ทิฏฺฐานุคตึ อาปชฺชติ, อถ โข นำ ปาปโก กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคจฺฉติ 'ปาปมิตฺโต ปุริสปุคฺคโล ปาปสหาโย ปาปสมฺปวงฺโกติ. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อหิ คูถคโต กิญฺจาปิ น ฑำสติ,[๑] อถ โข นำ มกฺเขติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว กิญฺจาปิ เอวรูปสฺส ปุคฺคลสฺส น ทิฏฺฐานุคตึ อาปชฺชติ, อถ โข นำ ปาปโก กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคจฺฉติ 'ปาปมิตฺโต ปุริสปุคฺคโล ปาปสหาโย ปาปสมฺปวงฺโกติ. ตสฺมา เอวรูโป ปุคฺคโล ชิคุจฺฉิตพฺโพ น เสวิตพฺโพ น ภชิตพฺโพ น ปยิรุปาสิตพฺโพ.

---

[๑] ฉ.,เท. ทำสติ อิ. ฑสฺสติ

กตโม จ ภิกฺขเว ปุคฺคโล อชฺฌุเปกฺขิตพฺโพ น เสวิตพฺโพ น ภชิตพฺโพ น ปยิรุปาสิตพฺโพ. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล โกธโน โหติ อุปายาสพหุโล, อปฺปมฺปิ วุตฺโต สมาโน อภิสชฺชติ กุปฺปติ พฺยาปชฺชติ ปติตฺถียติ, โกปญฺจ โทสญฺจ อปฺปจฺจยญฺจ ปาตุกโรติ. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ทุฏฺฐารุโก[๑] กฏฺเฐน วา กจลาย วา ฆฏฺฏิโต ภิยฺโยโสส มตฺตาย อาสวํ เทติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว อิเธกจฺโจ ปุคฺคโล โกธโน โหติ อุปายาสพหุโล, อปฺปมฺปิ วุตฺโต สมาโน อภิสชฺชติ กุปฺปติ พฺยาปชฺชติ ปติตฺถียติ, โกปญฺจ โทสญฺจ อปฺปจฺจยญฺจ ปาตุกโรติ. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ติณฺหุกาลาตํ[๒] กฏฺเฐน วา กจลาย วา ฆฏฺฏิตํ ภิยฺโยโสส มตฺตาย จิจิฏายติ[๓] จิฏิจิฏายติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว อิเธกจฺโจ ปุคฺคโล โกธโน โหติ อุปายาสพหุโล, อปฺปมฺปิ วุตฺโต สมาโน อภิสชฺชติ กุปฺปติ พฺยาปชฺชติ ปติตฺถียติ, โกปญฺจ โทสญฺจ อปฺปจฺจยญฺจ ปาตุกโรติ. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว คูถกูโป กฏฺเฐน วา กจลาย วา ฆฏฺฏิโต ภิยฺโยโสส มตฺตาย ทุคฺคนฺโธ โหติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว อิเธกจฺโจ ปุคฺคโล โกธโน โหติ อุปายาสพหุโล, อปฺปมฺปิ วุตฺโต สมาโน อภิสชฺชติ กุปฺปติ พฺยาปชฺชติ ปติตฺถียติ, โกปญฺจ โทสญฺจ อปฺปจฺจยญฺจ ปาตุกโรติ. เอวรูโป ภิกฺขเว ปุคฺคโล อชฺฌุเปกฺขิตพฺโพ น เสวิตพฺโพ น ภชิตพฺโพ น ปยิรุปาสิตพฺโพ. ตํ กิสฺส เหตุ. อกฺโกเสยฺยปิ มํ, ปริภาเสยฺยปิ มํ, อนตฺถมฺปิ มํ กเรยฺยาติ. ตสฺมา เอวรูโป ปุคฺคโล อชฺฌุเปกฺขิตพฺโพ น เสวิตพฺโพ น ภชิตพฺโพ น ปยิรุปาสิตพฺโพ.

---

[๑] สี. ทุฏฺฐารุกา　　[๒] ฉ.,เท. ดินฺหุกาลาตํ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. จิจฺจิฏายติ

กตโม จ ภิกฺขเว ปุคฺคโล เสวิตพฺโพ ภชิตพฺโพ ปยิรุปาสิตพฺโพ. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล สีลวา โหติ กลฺยาณธมฺโม, เอวรูโป ภิกฺขเว ปุคฺคโล เสวิตพฺโพ ภชิตพฺโพ ปยิรุปาสิตพฺโพ. ตำ กิสฺส เหตุ. กิญฺจาปิ ภิกฺขเว เอวรูปสฺส ปุคฺคลสฺส น ทิฏฺฐานุคตึ อาปชฺชติ, อถ โข นำ กลฺยาโณ กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคจฺฉติ 'กลฺยาณมิตฺโต ปุริสปุคฺคโล กลฺยาณสหาโย กลฺยาณสมฺปวงฺโกติ. ตสฺมา เอวรูโป ปุคฺคโล เสวิตพฺโพ ภชิตพฺโพ ปยิรุปาสิตพฺโพ. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย ปุคฺคลา สนฺโต สำวิชฺชมานา โลกสฺมินฺติ.

นิหียติ ปุริโส นิหีนเสวี
น จ หาเยถ กทาจิ ตุลฺยเสวี
เสฏฺฐมุปนมำ อุเทติ ขิปฺปำ
ตสฺมา อตฺตโน อุตฺตริ ภเชถาติ.

๘. คูถภาณีสุตฺตำ

[๘๘๒] "ตโยเม ภิกฺขเว ปุคฺคลา สนฺโต สำวิชฺชมานา โลกสฺมึ. กตเม ตโย. คูถภาณี ปูปฺผภาณี มธุภาณี. กตโม จ ภิกฺขเว ปุคฺคโล คูถภาณี. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล สภาคโต[๑] วา ปริสคโต[๒] วา ญาติมชฺฌคโต วา ปูคมชฺฌคโต วา ราชกุลมชฺฌคโต วา อภินีโต สกฺขิ ปุฏฺโฐ 'เอหมฺโภ[๓] ปุริส ยำ ชานาสิ, ตำ วเทหีติ. โส อชานำ วา อาห 'ชานามีติ, ชานำ วา อาห 'น ชานามีติ, อปสฺสำ วา อาห 'ปสฺสามีติ, ปสฺสำ วา อาห

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สภาคฺคโต
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ปริสคฺคโต
[๓] อิ. เอวำ โภ

'น ปสฺสามีติ, อิติ อตฺตเหตุ วา ปรเหตุ วา อามิสกิญฺจิกฺขเหตุ วา สมฺปชานมุสาภาสิตา โหติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปุคฺคโล คูถภาณี.

กตโม จ ภิกฺขเว ปุคฺคโล ปุปฺผภาณี. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล สภาคโต วา ปริสคโต วา ญาติมชฺฌคโต วา ปูคมชฺฌคโต วา ราชกุลมชฺฌคโต วา อภินีโต สกฺขิ ปุฏฺโฐ 'เอหมฺโภ ปุริส ยํ ชานาสิ, ตํ วเทหีติ. โส อชานํ วา อาห 'น ชานามีติ, ชานํ วา อาห 'ชานามีติ, อปสฺสํ วา อาห 'น ปสฺสามีติ, ปสฺสํ วา อาห 'ปสฺสามีติ, อิติ อตฺตเหตุ วา ปรเหตุ วา อามิสกิญฺจิกฺขเหตุ วา น สมฺปชานมุสาภาสิตา โหติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปุคฺคโล ปุปฺผภาณี.

กตโม จ ภิกฺขเว ปุคฺคโล มธุภาณี. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล ผรุสํ[๑] วาจํ ปหาย ผรุสาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, ยา สา วาจา เนฬา[๒] กณฺณสุขา เปมนิยา หทยงฺคมา โปรี พหุชนกนฺตา พหุชนมนาปา, ตถารูปึ วาจํ ภาสิตา โหติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปุคฺคโล มธุภาณี. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมินฺติ. อฏฺฐมํ.

๙. อนฺธสุตฺตํ

[๘๘๓] "ตโยเม ภิกฺขเว ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึ. กตเม ตโย. อนฺโธ เอกจกฺขุ ทฺวิจกฺขุ. กตโม จ ภิกฺขเว ปุคฺคโล อนฺโธ. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺจสฺส ปุคฺคลสฺส ตถารูปึ จกฺขุ

---

[๑] อิ. ผรุสาวาจํ　　[๒] ฉ.,เท. เนลา

น โหติ, ยถารูเปน จกฺขุนา อนธิคตํ วา โภคํ อธิคจฺเฉยฺย, อธิคตํ วา โภคํ ผาตึ กเรยฺย. ตถารูปมฺปิสฺส จกฺขุ น โหติ, ยถารูเปน จกฺขุนา กุสลากุสเล ธมฺเม ชาเนยฺย, สาวชฺชานวชฺเช ธมฺเม ชาเนยฺย, หีนปฺปณีเต ธมฺเม ชาเนยฺย, กณฺหสุกฺกสปฺปฏิภาเค ธมฺเม ชาเนยฺย. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปุคฺคโล อนฺโธ.

กตโม จ ภิกฺขเว ปุคฺคโล เอกจกฺขุ. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺจสฺส ปุคฺคลสฺส ตถารูปี จกฺขุ โหติ, ยถารูเปน จกฺขุนา อนธิคตํ วา โภคํ อธิคจฺเฉยฺย, อธิคตํ วา โภคํ ผาตึ กเรยฺย. ตถารูปมฺปิสฺส[๑] จกฺขุ น โหติ. ยถารูเปน จกฺขุนา กุสลากุสเล ธมฺเม ชาเนยฺย, สาวชฺชานวชฺเช ธมฺเม ชาเนยฺย, หีนปฺปณีเต ธมฺเม ชาเนยฺย, กณฺหสุกฺกสปฺปฏิภาเค ธมฺเม ชาเนยฺย. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปุคฺคโล เอกจกฺขุ.

กตโม จ ภิกฺขเว ปุคฺคโล ทฺวิจกฺขุ. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺจสฺส ปุคฺคลสฺส ตถารูปี จกฺขุ โหติ, ยถารูเปน จกฺขุนา อนธิคตํ วา โภคํ อธิคจฺเฉยฺย, อธิคตํ วา โภคํ ผาตึ กเรยฺย. ตถารูปมฺปิสฺส จกฺขุ โหติ, ยถารูเปน จกฺขุนา กุสลากุสเล ธมฺเม ชาเนยฺย, สาวชฺชานวชฺเช ธมฺเม ชาเนยฺย, หีนปฺปณีเต ธมฺเม ชาเนยฺย, กณฺหสุกฺกสปฺปฏิภาเค ธมฺเม ชาเนยฺย. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปุคฺคโล ทฺวิจกฺขุ. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมินฺติ.

น เจว โภคา ตถารูปา น จ ปุญฺญานิ กุพฺพติ
อุภยตฺถ กลิคฺคโห[๒] อนฺธสฺส หตจกฺขุโน.

---

[๑] ฉ.,เท. ตถารูปี ปนสฺส [๒] ฉ.,เท. โก กลิคฺคาโห

อถาปรายมกฺขาโต เอกจกฺขุ จ ปุคฺคโล
ธมฺมาธมฺเมน สํสฏฺโจ[๑] โภคานิ ปริเยสติ.
เถยฺเยน กูฏกมฺเมน มุสาวาเทน จูภยํ
กุสโล โหติ สาหาตุ๋[๒] กามโภคี จ มาณโว
อิโต โส นิรยํ คนฺตฺวา เอกจกฺขุ วิหญฺญติ.
ทุวิจกฺขุ ปน อกฺขาโต เสฏฺโฐ ปุริสปุคฺคโล
ธมฺมลทฺเธหิ โภเคหิ อุฏฺฐานาธิคตํ ธนํ[๓]
ททาติ เสฏฺฐสงฺกปฺโป อพฺยคฺคมนโส[๔] นโร
อุเปติ ภทฺทกํ ฐานํ ยตฺถ คนฺตฺวา น โสจติ.
อนฺธญฺจ เอกจกฺขุญฺจ อารกา ปริวชฺชเย
ทุวิจกฺขุ๋ ปน เสเวถ เสฏฺฐํ ปุริสปุคฺคลนฺติ. นวมํ.

๑๐. อวกุชฺชสุตฺตํ

[๘๘๔] "ตโยเม ภิกฺขเว ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึ. กตเม ตโย. อวกุชฺชปญฺโญ ปุคฺคโล อุจฺจงฺคปญฺโญ ปุคฺคโล ปุถุปญฺโญ ปุคฺคโล. กตโม จ ภิกฺขเว อวกุชฺชปญฺโญ ปุคฺคโล. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล อารามํ คนฺตา โหติ อภิกฺขณํ ภิกฺขูนํ สนฺติเก ธมฺมสฺสวนาย, ตสฺส ภิกฺขู ธมฺมํ เทเสนฺติ อาทิกลฺยาณํ มชฺเฌกลฺยาณํ ปริโยสานกลฺยาณํ สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสนฺติ. โส ตสฺมึ อาสเน นิสินฺโน ตสฺสา กถาย เนวาทึ มนสิกโรติ,

---

[๑] ฉ.,เท. สโจ โส
[๒] ฉ.,เท.,อิ. สมาตุ๋
[๓] อิ. ธมฺมํ
[๔] ฉ.,เท. อพฺยคฺคมานโส อิ. อวฺยคฺคมนโส

น มชฺฌํ มนสิกโรติ, น ปริโยสานํ มนสิกโรติ, วุฏฺฐิโตปิ ตมฺหา อาสนา ตสฺสา กถาย เนวาทึ มนสิกโรติ, น มชฺฌํ มนสิกโรติ, น ปริโยสานํ มนสิกโรติ. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว กุมฺโภ นิกฺกุชฺโช, ตตฺร อุทกํ อาสิตฺตํ วิวฏฺฏติ โน สณฺฐาติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว อิเธกจฺโจ ปุคฺคโล อารามํ คนฺตา โหติ อภิกฺขณํ ภิกฺขูนํ สนฺติเก ธมฺมสฺสวนาย, ตสฺส ภิกฺขู ธมฺมํ เทเสนฺติ อาทิกลฺยาณํ มชฺเฌกลฺยาณํ ปริโยสานกลฺยาณํ สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสนฺติ. โส ตสฺมึ อาสเน นิสินฺโน ตสฺสา กถาย เนวาทึ มนสิกโรติ, น มชฺฌํ มนสิกโรติ, น ปริโยสานํ มนสิกโรติ, วุฏฺฐิโตปิ ตมฺหา อาสนา ตสฺสา กถาย เนวาทึ มนสิกโรติ, น มชฺฌํ มนสิกโรติ, น ปริโยสานํ มนสิกโรติ, อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อวกุชฺชปญฺโญ ปุคฺคโล.

กตโม จ ภิกฺขเว อุจฺฉงฺคปญฺโญ ปุคฺคโล. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล อารามํ คนฺตา โหติ อภิกฺขณํ ภิกฺขูนํ สนฺติเก ธมฺมสฺสวนาย, ตสฺส ภิกฺขู ธมฺมํ เทเสนฺติ อาทิกลฺยาณํ มชฺเฌกลฺยาณํ ปริโยสานกลฺยาณํ สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสนฺติ. โส ตสฺมึ อาสเน นิสินฺโน ตสฺสา กถาย อาทิมฺปิ มนสิกโรติ, มชฺฌมฺปิ มนสิกโรติ, ปริโยสานมฺปิ มนสิกโรติ, วุฏฺฐิโต[๑] ตมฺหา อาสนา ตสฺสา กถาย เนวาทึ มนสิกโรติ, น มชฺฌํ มนสิกโรติ, น ปริโยสานํ มนสิกโรติ, เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ปุริสสฺส อุจฺฉงฺเค นานาขชฺชกานิ อากิณฺณานิ ติลา ตณฺฑุลา โมทกา พทรา. โส ตมฺหา อาสนา วุฏฺฐหนฺโต สติสมฺโมสา ปกิเรยฺย; เอวเมว โข ภิกฺขเว อิเธกจฺโจ ปุคฺคโล

[๑] ฉ.,เท.,อิ. วุฏฺฐิโต จ โข, เอวมุปริปิ.

อารามํ คนฺตา โหติ อภิกฺขณํ ภิกฺขูนํ สนฺติเก ธมฺมสฺสวนาย, ตสฺส ภิกฺขู ธมฺมํ เทเสนฺติ อาทิกลฺยาณํ มชฺเฌกลฺยาณํ ปริโยสานกลฺยาณํ สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสนฺติ. โส ตสฺมึ อาสเน นิสินฺโน ตสฺสา กถาย อาทิมฺปิ มนสิกโรติ, มชฺฌมฺปิ มนสิกโรติ, ปริโยสานมฺปิ มนสิกโรติ, วุฏฺฐิโต ตมฺหา อาสนา ตสฺสา กถาย เนวาทึ มนสิกโรติ, น มชฺฌํ มนสิกโรติ, น ปริโยสานํ มนสิกโรติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อุจฺฉงฺคปญฺโญ ปุคฺคโล.

กตโม จ ภิกฺขเว ปุถุปญฺโญ ปุคฺคโล. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล อารามํ คนฺตา โหติ อภิกฺขณํ ภิกฺขูนํ สนฺติเก ธมฺมสฺสวนาย, ตสฺส ภิกฺขู ธมฺมํ เทเสนฺติ อาทิกลฺยาณํ มชฺเฌกลฺยาณํ ปริโยสานกลฺยาณํ สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสนฺติ. โส ตสฺมึ อาสเน นิสินฺโน ตสฺสา กถาย อาทิมฺปิ มนสิกโรติ, มชฺฌมฺปิ มนสิกโรติ, ปริโยสานมฺปิ มนสิกโรติ, วุฏฺฐิโตปิ ตมฺหา อาสนา ตสฺสา กถาย อาทิมฺปิ มนสิกโรติ, มชฺฌมฺปิ มนสิกโรติ, ปริโยสานมฺปิ มนสิกโรติ. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว กุมฺโภ อุกฺกุชฺโช, ตตฺร อุทกํ อาสิตฺตํ สณฺฐาติ โน วิวฏฺฏติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว อิเธกจฺโจ ปุคฺคโล อารามํ คนฺตา โหติ อภิกฺขณํ ภิกฺขูนํ สนฺติเก ธมฺมสฺสวนาย, ตสฺส ภิกฺขู ธมฺมํ เทเสนฺติ อาทิกลฺยาณํ มชฺเฌกลฺยาณํ ปริโยสานกลฺยาณํ สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสนฺติ. โส ตสฺมึ อาสเน นิสินฺโน ตสฺสา กถาย อาทิมฺปิ มนสิกโรติ, มชฺฌมฺปิ มนสิกโรติ, ปริโยสานมฺปิ มนสิกโรติ,

วุฏฺฐิโตปิ ตมฺหา อาสนา ตสฺสา กถาย อาทิมฺปิ มนสิกโรติ, มชฺฌมฺปิ มนสิกโรติ, ปริโยสานมฺปิ มนสิกโรติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปุถุปญฺโญ ปุคฺคโล. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย ปุคฺคลา สนฺโต สංวิชฺชมานา โลกสฺมินฺติ.

อวกุชฺชปญฺโญ ปุริโส ทุมฺเมโธ อวิจกฺขโณ
อภิกฺขณมฺปิ เจ โหติ คนฺตา ภิกฺขูน[๑] สนฺติเก.
อาทึ กถาย มชฺฌญฺจ ปริโยสานญฺจ ตาทิโส
อุคฺคเหตุं น สกฺโกติ ปญฺญา หิสฺส น วิชฺชติ.
อุจฺฉงฺคปญฺโญ ปุริโส เสยฺโย เอเตน วุจฺจติ
อภิกฺขณมฺปิ เจ โหติ คนฺตา ภิกฺขูน สนฺติเก.
อาทึ กถาย มชฺฌญฺจ ปริโยสานญฺจ ตาทิโส
นิสินฺโน อาสเน ตสฺมึ อุคฺคเหตฺวาน พฺยญฺชนं
วุฏฺฐิโต นปฺปชานาติ คหิตं หิสฺส[๒] มุสฺสติ.
ปุถุปญฺโญ จ ปุริโส เสยฺโย เอเตน[๓] วุจฺจติ
อภิกฺขณมฺปิ เจ โหติ คนฺตา ภิกฺขูน สนฺติเก.
อาทึ กถาย มชฺฌญฺจ ปริโยสานญฺจ ตาทิโส
นิสินฺโน อาสเน ตสฺมึ อุคฺคเหตฺวาน พฺยญฺชนं
ธาเรติ เสฏฺฐสงฺกปฺโป อพฺยคฺคมนโส นโร
ธมฺมานุธมฺมปฏิปนฺโน ทุกฺขสฺสนฺตกโร สิยาติ. ทสมं.

ตติโย ปุคฺคลวคฺโค.

---

[๑] อิ. ภิกฺขูนํ
[๒] ฉ.,อิ. คหิตมฺปิสฺส เท. คหิตํ ปิสฺส
[๓] ฉ.,เท.,อิ. เอเตหิ

ตสฺสุทฺทานํ

สวิฏฺฐจคิลานสงฺขารา　　พหุการา วชิเรน จ
เสวิชีคุจฺฉคูถภาณี　　อนฺโธ จ อวกุชฺชิตาติ.

---

[๑] ฉ.,เท. สมิทฺธ

๔. เทวทูตวคฺโค

๑. สพฺรหฺมกสุตฺตํ

[๘๘๕] "สพฺรหฺมกานิ ภิกฺขเว ตานิ กุลานิ, เยสํ ปุตฺตานํ มาตาปิตโร อชฺฌาคาเร ปูชิตา โหนฺติ. สปุพฺพาจริยกานิ ภิกฺขเว ตานิ กุลานิ, เยสํ ปุตฺตานํ มาตาปิตโร อชฺฌาคาเร ปูชิตา โหนฺติ. สาหุเนยฺยกานิ[๑] ภิกฺขเว ตานิ กุลานิ, เยสํ ปุตฺตานํ มาตาปิตโร อชฺฌาคาเร ปูชิตา โหนฺติ. 'พฺรหฺมาติ ภิกฺขเว มาตาปิตูนํ เอตํ อธิวจนํ, 'ปุพฺพาจริยาติ ภิกฺขเว มาตาปิตูนํ เอตํ อธิวจนํ, 'อาหุเนยฺยาติ ภิกฺขเว มาตาปิตูนํ เอตํ อธิวจนํ. ตํ กิสฺส เหตุ. พหุการา ภิกฺขเว มาตาปิตโร ปุตฺตานํ อาปาทกา โปสกา อิมสฺส โลกสฺส ทสฺเสตาโรติ.

พฺรหฺมาติ มาตาปิตโร ปุพฺพาจริยาติ วุจฺจเร
อาหุเนยฺยา จ ปุตฺตานํ ปชาย อนุกมฺปกา.
ตสฺมา หิ เน นมสฺเสยฺย สกฺกเรยฺยาถ[๒] ปณฺฑิโต
อนฺเนน อถ ปาเนน วตฺเถน สยเนน จ.
อุจฺฉาทเนน นฺหาปเนน[๓] ปาทานํ โธวเนน จ.
ตาย[๔] ปริจริยาย[๕] มาตาปิตูสุ ปณฺฑิตา
อิเธว นํ ปสํสนฺติ เปจฺจ สคฺเค ปโมทตีติ. ปฐมํ.

---

[๑] ฉ.,เท. สาหุเนยฺยานิ
[๒] ฉ.,เท. สกฺกเรยฺย จ
[๓] สี. นหาปเนน
[๔] ฉ.,เท. ตาย นํ
[๕] ฉ.,เท. ปาริจริยาย

๒. อานนฺทสุตฺตํ

[๘๘๖] อถ โข อายสฺมา อานนฺโท, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ

"สิยา นุ โข ภนฺเต ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ, ยถา อิมสฺมิญฺจ สวิญฺญาณเก กาเย อหงฺการมมงฺการมานานุสยา นาสฺสุ, พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตสุ อหงฺการมมงฺการมานานุสยา นาสฺสุ, ยญฺจ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ อุปสมฺปชฺช วิหรโต อหงฺการมมงฺการมานานุสยา น โหนฺติ, ตญฺจ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยาติ. "สิยา อานนฺท ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ, ยถา อิมสฺมิญฺจ สวิญฺญาณเก กาเย อหงฺการมมงฺการมานานุสยา นาสฺสุ, พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตสุ อหงฺการมมงฺการมานานุสยา นาสฺสุ, ยญฺจ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ อุปสมฺปชฺช วิหรโต อหงฺการมมงฺการมานานุสยา น โหนฺติ, ตญฺจ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยาติ.

"ยถากถํ ปน ภนฺเต สิยา ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ, ยถา อิมสฺมิญฺจ สวิญฺญาณเก กาเย อหงฺการมมงฺการมานานุสยา นาสฺสุ, พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตสุ อหงฺการมมงฺการมานานุสยา นาสฺสุ, ยญฺจ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ อุปสมฺปชฺช วิหรโต อหงฺการมมงฺการมานานุสยา น โหนฺติ, ตญฺจ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยาติ.

"อิธานนฺท ภิกฺขุโน เอวํ โหติ 'เอตํ สนฺตํ เอตํ ปณีตํ, ยทิทํ สพฺพสงฺขารสมโถ สพฺพูปธิปฏินิสฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย วิราโค

"ตสฺมาติห สารีปุตฺต เอวํ สิกฺขิตพฺพํ 'อิมสฺมิญฺจ สวิญฺญาณเก กาเย อหงฺการมมงฺการมานานุสยา น ภวิสฺสนฺติ, พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตสุ อหงฺการมมงฺการมานานุสยา น ภวิสฺสนฺติ, ยญฺจ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ อุปสมฺปชฺช วิหรโต อหงฺการมมงฺการมานานุสยา น โหนฺติ, ตญฺจ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญา-วิมุตฺตึ อุปสมฺปชฺช วิหริสฺสามาติ. เอวญฺหิ โว สารีปุตฺต สิกฺขิตพฺพํ.

ยโต โข สารีปุตฺต ภิกฺขุโน อิมสฺมิญฺจ สวิญฺญาณเก กาเย อหงฺการมมงฺการมานานุสยา น โหนฺติ, พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตสุ อหงฺการมมงฺการมานานุสยา น โหนฺติ, ยญฺจ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ อุปสมฺปชฺช วิหรโต อหงฺการมมงฺการมานานุสยา น โหนฺติ, ตญฺจ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. อยํ วุจฺจติ สารีปุตฺต ภิกฺขุ อจฺเฉชฺชิ[๑] ตณฺหํ, วิวฏฺฏยิ[๒] สญฺโญชนํ, สมฺมามานาภิสมยา อนฺตมกาสิ ทุกฺขสฺส, อิทญฺจ ปน เมตํ สารีปุตฺต สนฺธาย ภาสิตํ ปารายเน[๓] อุทยปญฺเห

'ปหานํ กามสญฺญานํ[๔]　　โทมนสฺสาน จูภยํ
ถีนสฺส[๕] จ ปนูทนํ　　กุกฺกุจฺจานํ นิวารณํ
อุเปกฺขาสติสํสุทฺธึ　　ธมฺมตกฺกปุเรชวํ
อญฺญาวิโมกฺขํ ปพฺรูมิ　　อวิชฺชายปฺปเภทนนฺติ. ตติยं.

---

[๑] ฉ.,เท. อจฺเฉจฺฉิ
[๒] สี.,อิ. วาวฏฺฏยิ
[๓] สี. ปารายเณ
[๔] อิ. กามจฺฉนฺทานํ
[๕] ฉ. ถินสฺส

๔. นิทานสุตฺตํ

[๘๘๘] "ตีณิมานิ ภิกฺขเว นิทานานิ กมฺมานํ สมุทยาย. กตมานิ ตีณิ. โลโภ นิทานํ กมฺมานํ สมุทยาย, โทโส นิทานํ กมฺมานํ สมุทยาย, โมโห นิทานํ กมฺมานํ สมุทยาย.

ยํ ภิกฺขเว โลภปกตํ กมฺมํ โลภชํ โลภนิทานํ โลภสมุทยํ. ยตฺถสฺส อตฺตภาโว นิพฺพตฺตติ, ตตฺถ ตํ กมฺมํ วิปจฺจติ. ยตฺถ ตํ กมฺมํ วิปจฺจติ, ตตฺถ ตสฺส กมฺมสฺส วิปากํ ปฏิสํเวเทติ ทิฏฺเจ ว ธมฺเม อุปปชฺเช[๑] วา อปเร วา ปริยาเย.

ยํ ภิกฺขเว โทสปกตํ กมฺมํ โทสชํ โทสนิทานํ โทสสมุทยํ. ยตฺถสฺส อตฺตภาโว นิพฺพตฺตติ, ตตฺถ ตํ กมฺมํ วิปจฺจติ. ยตฺถ ตํ กมฺมํ วิปจฺจติ, ตตฺถ ตสฺส กมฺมสฺส วิปากํ ปฏิสํเวเทติ ทิฏฺเจ ว ธมฺเม อุปปชฺเช วา อปเร วา ปริยาเย.

ยํ ภิกฺขเว โมหปกตํ กมฺมํ โมหชํ โมหนิทานํ โมหสมุทยํ. ยตฺถสฺส อตฺตภาโว นิพฺพตฺตติ, ตตฺถ ตํ กมฺมํ วิปจฺจติ. ยตฺถ ตํ กมฺมํ วิปจฺจติ, ตตฺถ ตสฺส กมฺมสฺส วิปากํ ปฏิสํเวเทติ ทิฏฺเจ ว ธมฺเม อุปปชฺเช วา อปเร วา ปริยาเย.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว พีชานิ อขณฺฑานิ อปูตีนิ อวาตาต-ปหตานิ สารทานิ สุขสยิตานิ สุเขตฺเต สุปริกมฺมกตาย ภูมิยา นิกฺขิตฺตานิ, เทโว จ สมฺมาธารํ อนุปฺปเวจฺเฉยฺย, เอวสฺสุ ตานิ ภิกฺขเว พีชานิ วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺเชยฺยุ; เอวเมว โข ภิกฺขเว ยํ โลภปกตํ กมฺมํ โลภชํ โลภนิทานํ โลภสมุทยํ.

---

[๑] ฉ.,เท. อุปปชฺช อิ. อุปฺปชฺเช, เอวมุปริปิ.

ยตฺถสฺส อตฺตภาโว นิพฺพตฺตติ, ตตฺถ ตํ กมฺมํ วิปจฺจติ. ยตฺถ ตํ กมฺมํ วิปจฺจติ, ตตฺถ ตสฺส กมฺมสฺส วิปากํ ปฏิสංเวเทติ ทิฏฺเจ ว ธมฺเม อุปปชฺเช วา อปเร วา ปริยาเย.

ยํ โทสปกตํ กมฺมं ฯเปฯ ยं โมหปกตํ กมฺมं ฯเปฯ อปเร วา ปริยาเย. อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ นิทานานิ กมฺมานํ สมุทยาย.

ตีณิมานิ ภิกฺขเว นิทานานิ กมฺมานํ สมุทยาย. กตมานิ ตีณิ. อโลโภ นิทานํ กมฺมานํ สมุทยาย, อโทโส นิทานํ กมฺมานํ สมุทยาย, อโมโห นิทานํ กมฺมานํ สมุทยาย.

ยํ ภิกฺขเว อโลภปกตํ กมฺมं อโลภชं อโลภนิทานํ อโลภสมุทยं, โลเภ วิคเต เอวं ตं กมฺมं ปหีนं โหติ อุจฺฉินฺนมูลं ตาลาวตฺถุกตं อนภาวं[๑] กตं อายตึ อนุปฺปาทธมฺมं.

ยํ ภิกฺขเว อโทสปกตํ กมฺมं อโทสชं อโทสนิทานํ อโทสสมุทยं, โทเส วิคเต เอวं ตं กมฺมं ปหีนं โหติ อุจฺฉินฺนมูลं ตาลาวตฺถุกตं อนภาวं กตं อายตึ อนุปฺปาทธมฺมं.

ยํ ภิกฺขเว อโมหปกตं กมฺมं อโมหชं อโมหนิทานं อโมหสมุทยं, โมเห วิคเต เอวं ตं กมฺมं ปหีนं โหติ อุจฺฉินฺนมูลं ตาลาวตฺถุกตं อนภาวं กตं อายตึ อนุปฺปาทธมฺมं.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว พีชานิ อขณฺฑานิ อปูตีนิ อวาตา-ตปหตานิ สารทานิ สุขสยิตานิ, ตานิ ปุริโส อคฺคินา ฑเหยฺย, อคฺคินา ฑหิตฺวา มสึ กเรยฺย, มสึ กตฺวา มหาวาเต วา

---

[๑] สี.,อิ. อนภาวกตं　ฉ.,เท. อนภาวงฺกตं

โอผุเนยฺย,[๑] นทิยา วา สีฆโสตาย ปวาเหยฺย. เอวสฺสุ ตานิ ภิกฺขเว พีชานิ อุจฺฉินฺนมูลานิ ตาลาวตฺถุกตานิ อนภาวํ กตานิ อายตึ อนุปฺปาทธมฺมานิ; เอวเมว โข ภิกฺขเว ยํ อโลภปกตํ กมฺมํ อโลภชํ อโลภนิทานํ อโลภสมุทยํ, โลเภ วิคเต เอวํ ตํ กมฺมํ ปหีนํ โหติ อุจฺฉินฺนมูลํ ตาลาวตฺถุกตํ อนภาวํ กตํ อายตึ อนุปฺปาทธมฺมํ.

ยํ อโทสปกตํ กมฺมํ ฯเปฯ ยํ อโมหปกตํ กมฺมํ ฯเปฯ อนภาวํ กตํ อายตึ อนุปฺปาทธมฺมํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ นิทานานิ กมฺมานํ สมุทยายาติ.

โลภชํ โทสชญฺเจว โมหชญฺจาปิ[๒] วิทฺทสุ
ยนฺเตน ปกตํ กมฺมํ อปฺปํ วา ยทิ วา พหุ
อิเธว ตํ เวทนียํ วตฺถุ์ อญฺญํ น วิชฺชติ.
ตสฺมา โลภญฺจ โทสญฺจ โมหญฺจาปิ วิทฺทสุ
วิชฺชํ อุปฺปาทยํ ภิกฺขุ สพฺพา ทุคฺคติโย ชเหติ. จตุตฺถํ.

๕. หตฺถกสุตฺตํ

[๘๘๙] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา อาฬวิยํ วิหรติ โคมคฺเค สีสปาวเน ปณฺณสนฺถเร.[๓] อถ โข หตฺถโก อาฬวโก ชงฺฆาวิหารํ อนุจงฺกมมาโน อนุวิจรมาโน อทฺทส ภควนฺตํ โคมคฺเค สีสปาวเน ปณฺณสนฺถเร นิสินฺนํ; ทิสฺวาน, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ,

---

[๑] สี. โอปุเณยฺย ฉ.,เท. โอผุเณยฺย อิ. โอปุเนยฺย
[๒] ฉ.,เท. โมหชญฺจาปวิทฺทสุ [๓] อิ. ปณฺณสนฺถาเร, เอวมุปริปิ.

นิโรโธ นิพฺพานนฺติ. เอวํ โข อานนฺท สิยา ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ, ยถา อิมสฺมิญฺจ สวิญฺญาณเก กาเย อหงฺการ-มมงฺการมานานุสยา นาสฺสุ, พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตสุ อหงฺการ-มมงฺการมานานุสยา นาสฺสุ, ยญฺจ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ อุปสมฺปชฺช วิหรโต อหงฺการมมงฺการมานานุสยา น โหนฺติ, ตญฺจ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺย, อิทญฺจ ปน เมตํ อานนฺท สนฺธาย ภาสิตํ ปารายเน ปุณฺณกปญฺเห

'สงฺขาย โลกสฺมิ[๑] ปโรปรานิ[๒]
ยสฺสิญฺชิตํ นตฺถิ กุหิญฺจิ โลเก.
สนฺโต วิธูโม อนิโฆ นิราโส
อตาริ โส ชาติชรนฺติ พฺรูมีติ. ทุติยํ.

๓. สารีปุตฺตสุตฺตํ

[๘๘๗] อถ โข อายสฺมา สารีปุตฺโต, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมนฺตํ สารีปุตฺตํ ภควา เอตทโวจ "สงฺขิตฺเตนปิ โข อหํ สารีปุตฺตํ ธมฺมํ เทเสยฺยํ, วิตฺถาเรนปิ โข อหํ สารีปุตฺต ธมฺมํ เทเสยฺยํ, สงฺขิตฺตวิตฺถาเรนปิ โข อหํ สารีปุตฺต ธมฺมํ เทเสยฺยํ, ธมฺมสฺส อญฺญาตาโร จ ทุลฺลภาติ. "เอตสฺส ภควา กาโล, เอตสฺส สุคต กาโล, ยํ ภควา สงฺขิตฺเตนปิ ธมฺมํ เทเสยฺย, วิตฺถาเรนปิ ธมฺมํ เทเสยฺย, สงฺขิตฺต-วิตฺถาเรนปิ ธมฺมํ เทเสยฺย, ภวิสฺสนฺติ ธมฺมสฺส อญฺญาตาโรติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. โลกสฺมึ [๒] สี.,อิ. ปโรวรานิ

เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข หตฺถโก อาฬวโก ภควนฺตํ เอตทโวจ "กจฺจิ ภนฺเต ภควา สุขมสยิตฺถาติ. "เอวํ กุมาร สุขมสยิตฺถํ, เย จ ปน โลเก สุขํ เสนฺติ, อหํ เตสํ อญฺญตโรติ.

"สีตา ภนฺเต เหมนฺติกา รตฺติ อนุตรฏฺฐโก หิมปาตสมโย, ขรา โคกณฺฏกหตา ภูมิ, ตนุโก ปณฺณสนฺถโร,[๑] วิรฬานิ[๒] รุกฺขสฺส ปตฺตานิ สีตานิ กาสายานิ วตฺถานิ, สีโต จ เวรมฺภวาโต[๓] วาตีติ. อถ จ ปน ภควา เอวมาห "เอวํ กุมาร สุขมสยิตฺถํ, เย จ ปน โลเก สุขํ เสนฺติ, อหํ เตสํ อญฺญตโรติ.

"เตนหิ กุมาร ตเมเวตฺถ ปฏิปุจฺฉิสฺสามิ, ยถา เต ขเมยฺย, ตถา นํ พฺยากเรยฺยาสิ. ตํ กึ มญฺญสิ กุมาร. อิธสฺส คหปติสฺส วา คหปติปุตฺตสฺส วา กูฏาคารํ อุลฺลิตฺตาวลิตฺตํ นิวาตํ ผุสิตคฺคฬ[๔] ปิหิตวาตปานํ. ตตฺรสฺส ปลฺลงฺโก โคณกตฺถโต ปฏิกตฺถโต ปฏลิกตฺถโต กทลิมิคปวรปจฺจตฺถรโณ สอุตฺตรจฺฉโท อุภโตโลหิตกูปธาโน, เตลปฺปทีโป เจตฺถ ฌาเยยฺย, จตสฺโส [๕] ปชาปติโย [๕] มนาปมนาเปน ปจฺจุปฏฺฐิตา อสฺสุ. ตํ กึ มญฺญสิ กุมาร. สุขํ วา โส สเยยฺย โน วา กถํ วา เต เอตฺถ โหตีติ. "สุขํ โส ภนฺเต สเยยฺย, เย จ [๖] โลเก สุขํ เสนฺติ, โส เตสํ อญฺญตโรติ.

"ตํ กึ มญฺญสิ กุมาร. อปินุ ตสฺส คหปติสฺส วา คหปติปุตฺตสฺส วา อุปฺปชฺเชยฺยุ ราคชา ปริฬาหา กายิกา วา

---

[๑] อิ. ปณฺณสนฺถาโร
[๒] อิ. วิรลานิ
[๓] ฉ.,เท. เวรมฺโพ วาโต วายติ อิ. วาติ
[๔] สี. ผุสิตคฺคลํ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. จ
[๖] ฉ.,เท.,อิ. ปน

เจตสิกา วา, เยหิ โส ราคเชหิ ปริฑยฺหมาโน ทุกฺขํ สเยยฺยาติ. เอวํ ภนฺเต.

"เยหิ โข โส กุมาร คหปติ วา คหปติปุตฺโต วา ราคเชหิ ปริฑยฺหมาโน ทุกฺขํ สเยยฺย. โส ราโค ตถาคตสฺส ปหีโน อุจฺฉินฺนมูโล ตาลาวตฺถุกโต อนภาวํ กโต อายตึ อนุปฺปาทธมฺโม, ตสฺมาหํ สุขมสยิตฺถํ.

ตํ กึ มญฺญสิ กุมาร. อปินุ ตสฺส คหปติสฺส วา คหปติปุตฺตสฺส วา อุปฺปชฺเชยฺยุํ โทสชา ปริฬาหา ฯเปฯ โมหชา ปริฬาหา กายิกา วา เจตสิกา วา, เยหิ โส โมหเชหิ ปริฑยฺหมาโน ทุกฺขํ สเยยฺยาติ. "เอวํ ภนฺเตติ.

"เยหิ โข โส กุมาร คหปติ วา คหปติปุตฺโต วา โมหเชหิ ปริฑยฺหมาโน ทุกฺขํ สเยยฺย. โส โมโห ตถาคตสฺส ปหีโน อุจฺฉินฺนมูโล ตาลาวตฺถุกโต อนภาวํ กโต อายตึ อนุปฺปาทธมฺโม, ตสฺมาหํ สุขมสยิตฺถนฺติ.

'สพฺพทา เว สุขํ เสติ พฺราหฺมโณ ปรินิพฺพุโต
โย น ลิปฺปติ[๑] กาเมสุ สีติภูโต นิรูปธิ.
สพฺพา อาสตฺติโย เฉตฺวา วิเนยฺย หทเย ทรํ
อุปสนฺโต สุขํ เสติ สนฺตึ ปปฺปุยฺย เจตโสติ. ปญฺจมํ.

๖. เทวทูตสุตฺตํ

[๘๙๐] "ตีณิมานิ ภิกฺขเว เทวทูตานิ. กตมานิ ตีณิ. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ กาเยน ทุจฺจริตํ จรติ, วาจาย ทุจฺจริตํ

---

[๑] ฉ.,เท. ลิมฺปติ

จรติ, มนสา ทุจฺจริตํ จรติ. โส กาเย ทุจฺจริตํ จริตฺวา วาจาย ทุจฺจริตํ จริตฺวา มนสา ทุจฺจริตํ จริตฺวา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตं นิรยํ อุปปชฺชติ, ตเมนํ ภิกฺขเว นิรยปาลา นานาพาหาสุ คเหตฺวา ยมสฺส รญฺโญ ทสฺเสนฺติ 'อยํ เทว ปุริโส อเมตฺเตยฺโย อเปตฺเตยฺโย อสามญฺโญ อพฺรหฺมญฺโญ, น กุเลเชฏฺฐาปจายี, อิมสฺส เทโว ทณฺฑํ ปเณตูติ.

ตเมนํ ภิกฺขเว ยโม ราชา ปฐมํ เทวทูตํ สมนุยุญฺชติ สมนุคฺคาหติ สมนุภาสติ 'อมฺโภ ปุริส น ตฺวํ อทฺทส มนุสฺเสสุ ปฐมํ เทวทูตं ปาตุภูตนฺติ. โส เอวมาห 'นาทฺทสํ ภนฺเตติ.

ตเมนํ ภิกฺขเว ยโม ราชา เอวมาห 'อมฺโภ ปุริส น ตฺวํ อทฺทส มนุสฺเสสุ อิตฺถึ วา ปุริสं วา อสีติกํ วา นวุติกํ[๑] วา วสฺสสติกํ วา ชาติยา ชิณฺณํ โคปานสิวงฺกํ โภคฺคํ ทณฺฑปรายนํ ปเวธมานํ คจฺฉนฺตํ อาตุรํ คตโยพฺพนํ ขณฺฑทนฺตํ ปลิตเกสํ วิลูนขลิตสิรํ[๒] วลิตं ติลกาหตคตฺตนฺติ. โส เอวมาห 'อทฺทสं ภนฺเตติ.

ตเมนํ ภิกฺขเว ยโม ราชา เอวมาห 'อมฺโภ ปุริส ตสฺส เต วิญฺญุสฺส สโต มหลฺลกสฺส น เอตทโหสิ 'อหมฺปิ โขมฺหิ ชราธมฺโม ชรं อนตีโต, หนฺทาหํ กลฺยาณํ กโรมิ กาเยน วาจาย มนสาติ. โส เอวมาห 'นาสกฺขิสฺสํ[๓] ภนฺเต, ปมาทสฺสं ภนฺเตติ.

ตเมนํ ภิกฺขเว ยโม ราชา เอวมาห 'อมฺโภ ปุริส ปมาทวตาย[๔] น กลฺยาณมกาสิ กาเยน วาจาย มนสา, ตคฺฆ

---

[๑] ฉ.,เท. นาวุติกํ
[๒] สี.,อิ. ขลิตํ สิโรวลิตํ ฉ.,เท. ขลฺลิตสิรํ
[๓] อิ. นาหํ สกฺขิสฺสํ
[๔] ฉ.,เท. ปมาทตาย

ตำ[๑] อมฺโภ ปุริส ตถา กริสฺสนฺติ, ยถาตำ ปมตฺตำ. ตำ โข ปเนตำ ปาปกมฺมำ เนว มาตรา กตำ, น ปิตรา กตำ, น ภาตรา กตำ, น ภคินิยา กตำ, น มิตฺตามจฺเจหิ กตำ, น ญาติสาโลหิเตหิ กตำ, น เทวตาหิ กตำ, น สมณพฺราหฺมเณหิ กตำ. อถ โข ตยาเวตำ ปาปกมฺมำ กตำ, ตฺวญฺเญว ตสฺส วิปากำ ปฏิสำเวทิสฺสสีติ.[๒] (๑)

ตเมนำ ภิกฺขเว ยโม ราชา ปฐมำ เทวทูตำ สมนุยุญฺชิตฺวา สมนุคฺคาหิตฺวา สมนุภาสิตฺวา ทุติยำ เทวทูตำ สมนุยุญฺชติ สมนุคฺคาหติ สมนุภาสติ 'อมฺโภ ปุริส น ตฺวำ อทฺทส มนุสฺเสสุ ทุติยำ เทวทูตำ ปาตุภูตนฺติ. โส เอวมาห 'นาทฺทสำ ภนฺเตติ.

ตเมนำ ภิกฺขเว ยโม ราชา เอวมาห 'อมฺโภ ปุริส น ตฺวำ อทฺทส มนุสฺเสสุ อิตฺถึ วา ปุริสำ วา อาพาธิกำ ทุกฺขิตำ พาฬฺหคิลานำ สเก มุตฺตกรีเส ปลิปนฺนำ เสมานำ อญฺเญหิ วุฏฺฐาปิยมานำ อญฺเญหิ สำเวสิยมานนฺติ. โส เอวมาห 'อทฺทสำ ภนฺเตติ.

ตเมนำ ภิกฺขเว ยโม ราชา เอวมาห 'อมฺโภ ปุริส ตสฺส เต วิญฺญุสฺส สโต มหลฺลกสฺส น เอตทโหสิ 'อหำปิ โขมฺหิ พฺยาธิธมฺโม[๓] พฺยาธึ อนตีโต, หนฺทาหำ กลฺยาณำ กโรมิ กาเยน วาจาย มนสาติ. โส เอวมาห 'นาสกฺขิสฺสำ ภนฺเต, ปมาทสฺสำ ภนฺเตติ.

ตเมนำ ภิกฺขเว ยโม ราชา เอวมาห 'อมฺโภ ปุริส ปมาทวตาย น กลฺยาณมกาสิ กาเยน วาจาย มนสา, ตคฺฆ ตำ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ตฺวำ
[๒] อิ. ปฏิสำเวทิยสีติ
[๓] อิ. วฺยาธิธมฺโม

อมฺโภ ปุริส ตถา กริสฺสนฺติ, ยถาตํ ปมตฺตํ. ตํ โข ปเนตํ ปาปกมฺมํ เนว มาตรา กตํ, น ปิตรา กตํ, น ภาตรา กตํ, น ภคินิยา กตํ, น มิตฺตามจฺเจหิ กตํ, น ญาติสาโลหิเตหิ กตํ, น เทวตาหิ กตํ, น สมณพฺราหฺมเณหิ กตํ. อถ โข ตยาเวตํ ปาปกมฺมํ กตํ, ตฺวญฺเญว ตสฺส วิปากํ ปฏิสํเวทิสฺสสีติ. (๒)

ตเมนํ ภิกฺขเว ยโม ราชา ทุติยํ เทวทูตํ สมนุยุญฺชิตฺวา สมนุคฺคาหิตฺวา สมนุภาสิตฺวา ตติยํ เทวทูตํ สมนุยุญฺชติ สมนุคฺคาหติ สมนุภาสติ 'อมฺโภ ปุริส น ตฺวํ อทฺทส มนุสฺเสสุ ตติยํ เทวทูตํ ปาตุภูตนฺติ. โส เอวมาห 'นาทฺทสํ ภนฺเตติ.

ตเมนํ ภิกฺขเว ยโม ราชา เอวมาห 'อมฺโภ ปุริส น ตฺวํ อทฺทส มนุสฺเสสุ อิตฺถึ วา ปุริสํ วา เอกาหมตํ วา ทฺวีหมตํ วา ตีหมตํ วา อุทฺธุมาตกํ วินีลกํ วิปุพฺพกชาตนฺติ. โส เอวมาห 'อทฺทสํ ภนฺเตติ.

ตเมนํ ภิกฺขเว ยโม ราชา เอวมาห 'อมฺโภ ปุริส ตสฺส เต วิญฺญุสฺส สโต มหลฺลกสฺส น เอตทโหสิ 'อหมฺปิ โขมฺหิ มรณธมฺโม มรณํ อนตีโต, หนฺทาหํ กลฺยาณํ กโรมิ กาเยน วาจาย มนสาติ. โส เอวมาห 'นาสกฺขิสฺสํ ภนฺเต, ปมาทสฺสํ ภนฺเตติ.

ตเมนํ ภิกฺขเว ยโม ราชา เอวมาห 'อมฺโภ ปุริส ปมาทวตาย น กลฺยาณมกาสิ กาเยน วาจาย มนสา, ตคฺฆ ตํ อมฺโภ ปุริส ตถา กริสฺสนฺติ, ยถาตํ ปมตฺตํ. ตํ โข ปเนตํ ปาปกมฺมํ เนว มาตรา กตํ, น ปิตรา กตํ, น ภาตรา กตํ, น ภคินิยา กตํ, น มิตฺตามจฺเจหิ กตํ, น ญาติสาโลหิเตหิ กตํ,

น เทวตาหิ กตํ, น สมณพฺราหฺมเณหิ กตํ. อถ โข ตยาเวตํ ปาปกมฺมํ กตํ, ตฺวญฺเญว ตสฺส วิปากํ ปฏิสํเวทิสฺสสีติ. (๓)

ตเมนํ ภิกฺขเว ยโม ราชา ตติยํ เทวทูตํ สมนุยุญฺชิตฺวา สมนุคฺคาหิตฺวา สมนุภาสิตฺวา ตุณฺหี โหติ. ตเมนํ ภิกฺขเว นิรยปาลา ปญฺจวิธพนฺธนํ นาม กมฺมกรณํ กโรนฺติ, ตตฺตํ อโยขีลํ[๑] หตฺเถ คเมนฺติ, ตตฺตํ อโยขีลํ ทุติยสฺมึ หตฺเถ คเมนฺติ, ตตฺตํ อโยขีลํ ปาเท คเมนฺติ, ตตฺตํ อโยขีลํ ทุติยสฺมึ ปาเท คเมนฺติ, ตตฺตํ อโยขีลํ มชฺเฌอุรสฺมึ คเมนฺติ. โส ตตฺถ ทุกฺขา ติพฺพา[๒] ขรา กฏุกา เวทนา เวทิยติ, น จ ตาว กาลํ กโรติ, ยาว น ตํ ปาปกมฺมํ[๓] พฺยนฺตีโหติ.

ตเมนํ ภิกฺขเว นิรยปาลา สํเวสิตฺวา[๔] กุฐารีหิ[๕] ตจฺฉนฺติ.[๖] โส ตตฺถ ทุกฺขา ติพฺพา ขรา กฏุกา เวทนา เวทิยติ, น จ ตาว กาลํ กโรติ, ยาว น ตํ ปาปกมฺมํ พฺยนฺตีโหติ.

ตเมนํ ภิกฺขเว นิรยปาลา อุทฺธปาทํ อโธสิรํ ฉเปตฺวา[๗] วาสีหิ ตจฺฉนฺติ ฯเปฯ ตเมนํ ภิกฺขเว นิรยปาลา รเถ โยเชตฺวา อาทิตฺตาย ภูมิยา สมฺปชฺชลิตาย สญฺโชติภูตาย[๘] สาเรนฺติปิ ปจฺจาสาเรนฺติปิ ฯเปฯ ตเมนํ ภิกฺขเว นิรยปาลา มหนฺตํ องฺคารปพฺพตํ อาทิตฺตํ สมฺปชฺชลิตํ สญฺโชติภูตํ อาโรเปนฺติปิ โอโรเปนฺติปิ ฯเปฯ ตเมนํ ภิกฺขเว นิรยปาลา อุทฺธปาทํ อโธสิรํ คเหตฺวา ตตฺตาย โลหกุมฺภิยา ปกฺขิปนฺติ

---

[๑] ฉ.,เท. อโยขิลํ, เอวมุปริปิ.
[๒] สี. ติปฺปา
[๓] สี. ปาปึ กมฺมํ
[๔] ฉ.,เท. สกฑฺฒิตฺวา
[๕] ฉ.,เท. กุฐารีหิ
[๖] ฉ.,เท. ตจฺเฉนฺติ
[๗] ฉ.,เท. คเหตฺวา
[๘] ฉ.,เท.,อิ. สโชติภูตาย, เอวมุปริปิ.

อาทิตฺตาย สมฺปชฺชลิตาย สญฺโชติภูตาย. โส ตตฺถ เผนุทฺเทหกํ ปจฺจติ. โส ตตฺถ เผนุทฺเทหกํ ปจฺจมาโน สกึปิ อุทฺธํ คจฺฉติ, สกึปิ อโธ คจฺฉติ, สกึปิ ติริยํ คจฺฉติ. โส ตตฺถ ทุกฺขา ติพฺพา ขรา กฏุกา เวทนา เวทิยติ, น จ ตาว กาลํ กโรติ, ยาว น ตํ ปาปกมฺมํ พฺยนฺตีโหติ. ตเมนํ ภิกฺขเว นิรยปาลา มหานิรเย ปกฺขิปนฺติ. โส โข ปน ภิกฺขเว มหานิรโย

จตุกฺกณฺโณ จตุทฺวาโร　　วิภตฺโต ภาคโส มิโต
อโยปาการปริยนฺโต　　อยสา ปฏิกุชฺชิโต.
ตสฺส อโยมยา ภูมิ　　ชลิตา เตชสา ยุตา
สมนฺตา โยชนสตํ　　ผริตฺวา ติฏฺฐติ สพฺพทาติ. ฉฏฺฐํ.

๗. ยมราชสุตฺตํ

[๘๙๑] "ภูตปุพฺพํ ภิกฺขเว ยมสฺส รญฺโญ เอตทโหสิ 'เย กิร โภ โลเก ปาปกานิ กมฺมานิ กโรนฺติ, เต เอวรูปา วิวิธา กมฺมกรณา กริยนฺติ. อโห วตาหํ มนุสฺสตฺตํ ลเภยฺยํ, ตถาคโต จ โลเก อุปฺปชฺเชยฺย อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ, ตญฺจาหํ ภควนฺตํ ปยิรุปาเสยฺยํ, โส จ เม ภควา ธมฺมํ เทเสยฺย, ตสฺส จาหํ ภควโต ธมฺมํ อาชาเนยฺยนฺติ. ตํ โข ปนาหํ ภิกฺขเว น อญฺญสฺส สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา สุตฺวา เอวํ วทามิ, อปิจ โข ภิกฺขเว ยเทว เม สามํ ญาตํ สามํ ทิฏฺฐํ สามํ วิทิตํ, ตเทวาหํ วทามีติ.

"โจทิตา เทวทูเตหิ　　เย ปมชฺชนฺติ มาณวา
เต ทีฆรตฺตํ โสจนฺติ　　หีนกายูปคา นรา.

เย จ โข เทวทูเตหิ สนฺโต สปฺปุริสา อิธ
โจทิตา นปฺปมชฺชนฺติ อริยธมฺเม กุทาจนำ.
อุปาทาเน ภยं ทิสฺวา ชาติมรณสมฺภเว
อนุปาทา วิมุจฺจนฺติ ชาติมรณสงฺขเย.
เต[๑] เขมปฺปตฺตา สุขิตา ทิฏฺฐธมฺมาภินิพฺพุตา
สพฺพเวรภยาตีตา สพฺพทุกฺขं อุปจฺจคุนฺติ. สตฺตมำ.

๙. จตุมหาราชสุตฺตำ

[๘๙๒] "อฏฺฐมิยं ภิกฺขเว ปกฺขสฺส จตุนฺนำ มหาราชานำ อมจฺจา ปาริสชฺชา อิมं โลกं อนุวิจรนฺติ 'กจฺจิ พหู มนุสฺสา มนุสฺเสสุ เมตฺเตยฺยา เปตฺเตยฺยา สามญฺญา พฺราหฺมญฺญา กุเลเชฏฺฐาปจายิโน อุโปสถं อุปวสนฺติ ปฏิชาคโรนฺติ, ปุญฺญานิ กโรนฺตีติ. จาตุทฺทสิยं ภิกฺขเว ปกฺขสฺส จตุนฺนำ มหาราชานำ ปุตฺตา อิมं โลกं อนุวิจรนฺติ 'กจฺจิ พหู มนุสฺสา มนุสฺเสสุ เมตฺเตยฺยา เปตฺเตยฺยา สามญฺญา พฺราหฺมญฺญา กุเลเชฏฺฐาปจายิโน อุโปสถं อุปวสนฺติ, ปฏิชาคโรนฺติ, ปุญฺญานิ กโรนฺตีติ. ตทหุ ภิกฺขเว อุโปสเถ ปณฺณรเส จตฺตาโร มหาราชาโน สามญฺเญว อิมं โลกं อนุวิจรนฺติ 'กจฺจิ พหู มนุสฺสา มนุสฺเสสุ เมตฺเตยฺยา เปตฺเตยฺยา สามญฺญา พฺราหฺมญฺญา กุเลเชฏฺฐาปจายิโน, อุโปสถं อุปวสนฺติ ปฏิชาคโรนฺติ, ปุญฺญานิ กโรนฺตีติ.

สเจ ภิกฺขเว อปฺปกา โหนฺติ มนุสฺสา มนุสฺเสสุ เมตฺเตยฺยา เปตฺเตยฺยา สามญฺญา พฺราหฺมญฺญา กุเลเชฏฺฐาปจายิโน,

---

[๑] สี. โขปฺปมตฺตา ฉ.,เท. เต อปฺปมตฺตา สุขิโน

อุโปสถํ อุปวสนฺติ ปฏิชาคโรนฺติ,[๑] ปุญฺญานิ กโรนฺตีติ. ตเมนํ ภิกฺขเว จตฺตาโร มหาราชาโน เทวานํ ตาวตึสานํ สุธมฺมายํ สภายํ สนฺนิสินฺนานํ สนฺนิปติตานํ อาโรเจนฺติ 'อปฺปกา โข มาริสา มนุสฺสา มนุสฺเสสุ เมตฺเตยฺยา เปตฺเตยฺยา สามญฺญา พฺราหฺมญฺญา กุเลเชฏฺฐาปจายิโน, อุโปสถํ อุปวสนฺติ ปฏิชาคโรนฺติ, ปุญฺญานิ กโรนฺตีติ. เตน[๒] ภิกฺขเว เทวา ตาวตึสา อนตฺตมนา โหนฺติ 'ทิพฺพา วต โภ กายา ปริหายิสฺสนฺติ, ปริปูเรสฺสนฺติ อสุรกายาติ.

สเจ ปน ภิกฺขเว พหู โหนฺติ มนุสฺสา มนุสฺเสสุ เมตฺเตยฺยา เปตฺเตยฺยา สามญฺญา พฺราหฺมญฺญา กุเลเชฏฺฐาปจายิโน, อุโปสถํ อุปวสนฺติ ปฏิชาคโรนฺติ, ปุญฺญานิ กโรนฺตีติ. ตเมนํ ภิกฺขเว จตฺตาโร มหาราชาโน เทวานํ ตาวตึสานํ สุธมฺมายํ สภายํ สนฺนิสินฺนานํ สนฺนิปติตานํ อาโรเจนฺติ 'พหู โข มาริสา มนุสฺสา มนุสฺเสสุ เมตฺเตยฺยา เปตฺเตยฺยา สามญฺญา พฺราหฺมญฺญา กุเลเชฏฺฐาปจายิโน, อุโปสถํ อุปวสนฺติ ปฏิชาคโรนฺติ, ปุญฺญานิ กโรนฺตีติ. เตน ภิกฺขเว เทวา ตาวตึสา อตฺตมนา โหนฺติ 'ทิพฺพา วต โภ กายา ปริปูเรสฺสนฺติ, ปริหายิสฺสนฺติ อสุรกายาติ.

[๘๙๓] ภูตปุพฺพํ ภิกฺขเว สกฺโก เทวานมินฺโท เทเว ตาวตึเส อนุนยมาโน ตายํ เวลายํ อิมํ คาถํ อภาสิ

'จาตุทฺทสึ[๓] ปญฺจทสึ[๓]　　ยา จ ปกฺขสฺส อฏฺฐมี
ปาฏิหาริยปกฺขญฺจ　　อฏฺฐงฺคสุสมาคตํ
อุโปสถํ อุปวเสยฺย　　โยปสฺส[๔] มาทิโส นโรติ.

---

[๑] อิ. ปฏิชาคเรนฺติ.
[๒] ฉ.,เท. เตน โข อิ. เตน หิ
[๓-๓] อิ. จาตุทฺทสี ปญฺจทสี, เอวมุปริปิ.
[๔] ฉ.,เท. โยปิสฺส

สา โข ปเนสา ภิกฺขเว สกฺเกน เทวานมินฺเทน คาถา ทุคฺคีตา น สุคีตา, ทุพฺภาสิตา น สุภาสิตา. ตํ กิสฺส เหตุ. สกฺโก หิ ภิกฺขเว เทวานมินฺโท อวีตราโค อวีตโทโส อวีตโมโห.

โย จ โข โส ภิกฺขเว ภิกฺขุ อรหํ ขีณาสโว วุสิตวา [๑] กตกรณีโย โอหิตภาโร อนุปฺปตฺตสทตฺโถ ปริกฺขีณภวสโยชโน สมฺมทญฺญาวิมุตฺโต. ตสฺส โข เอตํ[๒] ภิกฺขุโน กลฺลํ วจนาย

'จาตุทฺทสึ ปญฺจทสึ ยา จ ปกฺขสฺส อฏฺฐมี
ปาฏิหาริยปกฺขญฺจ อฏฺฐงฺคสุสมาคตํ
อุโปสถํ อุปวเสยฺย โยปิสฺส มาทิโส นโรติ.

ตํ กิสฺส เหตุ. โส หิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วีตราโค วีตโทโส วีตโมโหติ.

ภูตปุพฺพํ ภิกฺขเว สกฺโก เทวานมินฺโท เทเว ตาวตึเส อนุนยมาโน ตายํ เวลายํ อิมํ คาถํ อภาสิ

'จาตุทฺทสึ ปญฺจทสึ ยา จ ปกฺขสฺส อฏฺฐมี
ปาฏิหาริยปกฺขญฺจ อฏฺฐงฺคสุสมาคตํ
อุโปสถํ อุปวเสยฺย โยปิสฺส มาทิโส นโรติ.

สา โข ปเนสา ภิกฺขเว สกฺเกน เทวานมินฺเทน คาถา ทุคฺคีตา น สุคีตา, ทุพฺภาสิตา น สุภาสิตา. ตํ กิสฺส เหตุ. สกฺโก หิ ภิกฺขเว เทวานมินฺโท อปริมุตฺโต ชาติยา ชรามรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุกฺเขหิ โทมนสฺเสหิ อุปายาเสหิ, 'อปริมุตฺโต ทุกฺขสฺมาติ วทามิ.

---

[๑] ฉ.,เท. พฺรหฺมจริโย [๒] ฉ.,เท.,อิ. เอตํ ภิกฺขเว

โย จ โข โส ภิกฺขเว ภิกฺขุ อรหํ ขีณาสโว วุสิตวา กตกรณีโย โอหิตภาโร อนุปฺปตฺตสทตฺโถ ปริกฺขีณภวสโยชโน สมฺมทญฺญาวิมุตฺโต. ตสฺส โข เอตํ ภิกฺขุโน กลฺลํ วจนาย

'จาตุทฺทสึ ปณฺจทสึ　　ยา จ ปกฺขสฺส อฏฺฐมี
ปาฏิหาริยปกฺขญฺจ　　อฏฺฐงฺคสุสมาคตํ
อุโปสถํ อุปวเสยฺย　　โยปิสฺส มาทิโส นโรติ.

ตํ กิสฺส เหตุ. โส หิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปริมุตฺโต ชาติยา ชรามรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุกฺเขหิ โทมนสฺเสหิ อุปายาเสหิ, 'ปริมุตฺโต ทุกฺขสฺมาติ วทามีติ. อฏฺฐมํ.

๙. สุขุมาลสุตฺตํ

[๘๙๔] "สุขุมาโล อหํ ภิกฺขเว ปรมสุขุมาโล อจฺจนฺต-สุขุมาโล, มม สุทฺทํ ภิกฺขเว ปิตุ นิเวสเน โปกฺขรณิโย การิตา โหนฺติ. เอกตฺถ สุทฺทํ ภิกฺขเว[๑] อุปฺปลํ วปฺปติ[๒] เอกตฺถ ปทุมํ เอกตฺถ ปุณฺฑรีกํ ยาวเทว มมตฺถาย. น โข ปนสฺสาหํ ภิกฺขเว กาสิกํ[๓] จนฺทนํ ธาเรมิ. กาสิกํ สุ เม ตํ ภิกฺขเว เวฐนํ โหติ, กาสิกา กญฺจุกา กาสิกํ นิวาสนํ กาสิโก อุตฺตราสงฺโค. รตฺตินฺทิวฺ โข ปน สุ[๔] เม ตํ[๔] ภิกฺขเว เสตจฺฉตฺตํ ธาริยติ 'มา นํ [๕] สีตํ วา อุณฺหํ วา รโช วา ติณํ วา อุสฺสาโว วาติ.

---

[๑] อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๒] สี.,อิ. ปุปฺผติ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อกาสิกํ
[๔-๔] ฉ.,เท. เม สุ ตํ
[๕] ฉ.,เท. ผุสิ อิ. ผุสฺสิ

ตสฺส มยฺหํ ภิกฺขเว ตโย ปาสาทา อเหสุ: เอโก เหมนฺติโก, เอโก คิมฺหิโก, เอโก วสฺสิโก. โส โข อหํ ภิกฺขเว วสฺสิเก ปาสาเท วสฺสิเก จตฺตาโร มาเส นิปฺปุริเสหิ ตุริเยหิ[๑] ปริจาริยมาโน[๒] น เหฏฺฐาปาสาทํ โอโรหามิ. ยถา โข ปน ภิกฺขเว อญฺเญสํ นิเวสเนสุ ทาสกมฺมกรโปริสสฺส กณาชกํ โภชนํ ทียติ พิลงฺคทุติยํ. เอวเมวสฺสุ เม ภิกฺขเว ปิตุ นิเวสเน ทาสกมฺมกรโปริสสฺส สาลิมํโสทโน ทียติ.

ตสฺส มยฺหํ ภิกฺขเว เอวรูปาย อิทฺธิยา สมนฺนาคตสฺส เอวรูเปน จ อจฺจนฺตสุขุมาเลน เอตทโหสิ 'อสฺสุตวา โข ปุถุชฺชโน อตฺตนา ชราธมฺโม สมาโน ชรํ อนตีโต ปรํ ชิณฺณํ ทิสฺวา อฏฺฏียติ หรายติ ชิคุจฺฉติ อตฺตานเมว อติสิตฺวา. อหมฺปิ โขมฺหิ ชราธมฺโม ชรํ อนตีโต, อหญฺเจว โข ปน ชราธมฺโม สมาโน ชรํ อนตีโต ปรํ ชิณฺณํ ทิสฺวา อฏฺฏิเยยฺยํ หราเยยฺยํ ชิคุจฺเฉยฺยํ, น เมตํ อสฺส ปฏิรูปนฺติ. ตสฺส มยฺหํ ภิกฺขเว อิติ ปฏิสญฺจิกฺขโต โย โยพฺพเน โยพฺพนมโท, โส สพฺพโส ปหียิ.

อสฺสุตวา โข ปุถุชฺชโน อตฺตนา พฺยาธิธมฺโม สมาโน พฺยาธึ อนตีโต ปรํ พฺยาธิตํ ทิสฺวา อฏฺฏียติ หรายติ ชิคุจฺฉติ อตฺตานเมว อติสิตฺวา. อหมฺปิ โขมฺหิ พฺยาธิธมฺโม พฺยาธึ อนตีโต, อหญฺเจว โข ปน พฺยาธิธมฺโม สมาโน พฺยาธึ อนตีโต ปรํ พฺยาธิตํ ทิสฺวา อฏฺฏิเยยฺยํ หราเยยฺยํ ชิคุจฺเฉยฺยํ, น เมตํ อสฺส ปฏิรูปนฺติ. ตสฺส มยฺหํ ภิกฺขเว อิติ ปฏิสญฺจิกฺขโต โย อาโรเคฺย อาโรคฺยมโท, โส สพฺพโส ปหียิ.

---

[๑] ฉ.,เท. ตูริเยหิ [๒] ฉ.,เท. ปริจารยมาโน อิ. ปริวาริยมาโน

อสฺสุตวา โข ปุถุชฺชโน อตฺตนา มรณธมฺโม สมาโน มรณํ อนตีโต ปรํ มตํ ทิสฺวา อฏฺฏิยติ หรายติ ชิคุจฺฉติ อตฺตานเมว อติสิตฺวา. อหมฺปิ โขมฺหิ มรณธมฺโม มรณํ อนตีโต, อหญฺเจว โข ปน มรณธมฺโม สมาโน มรณํ อนตีโต ปรํ มตํ ทิสฺวา อฏฺฏิเยยฺยํ หราเยยฺยํ ชิคุจฺเฉยฺยํ, น เมตํ อสฺส ปฏิรูปนฺติ. ตสฺส มยฺหํ ภิกฺขเว อิติ ปฏิสญฺจิกฺขโต โย ชีวิเต ชีวิตมโท, โส สพฺพโส ปหียตีติ.

ตโยเม ภิกฺขเว มทา. กตเม ตโย. โยพฺพนมโท อาโรคฺยมโท ชีวิตมโท. โยพฺพนมทมตฺโต วา ภิกฺขเว อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน กาเยน ทุจฺจริตํ จรติ, วาจาย ทุจฺจริตํ จรติ, มนสา ทุจฺจริตํ จรติ. โส กาเยน ทุจฺจริตํ จริตฺวา วาจาย ทุจฺจริตํ จริตฺวา มนสา ทุจฺจริตํ จริตฺวา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ. อาโรคฺยมทมตฺโต วา ภิกฺขเว อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน ฯเปฯ ชีวิตมทมตฺโต วา ภิกฺขเว อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน กาเยน ทุจฺจริตํ จรติ, วาจาย ทุจฺจริตํ จรติ, มนสา ทุจฺจริตํ จรติ. โส กาเยน ทุจฺจริตํ จริตฺวา วาจาย ทุจฺจริตํ จริตฺวา มนสา ทุจฺจริตํ จริตฺวา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ.

โยพฺพนมทมตฺโต วา ภิกฺขเว ภิกฺขุ สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺตติ. อาโคฺยมทมตฺโต วา ภิกฺขเว ภิกฺขุ สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺตติ. ชีวิตมทมตฺโต วา ภิกฺขเว ภิกฺขุ สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺตตีติ.

"พฺยาธิธมฺมา ชราธมฺมา อโถ มรณธมฺมิโน
ยถา ธมฺมา ตถา สนฺตา[๑] ชิคุจฺฉนฺติ ปุถุชฺชนา.
อหญฺเจตํ ชิคุจฺเฉยฺยํ เอวํ ธมฺเมสุ ปาณิสุ
น เมตํ ปฏิรูปสฺส มม เอวํวิหาริโน.
โสหํ เอวํ วิหรนฺโต ญตฺวา ธมฺมํ นิรูปธึ
อาโรคฺเย โยพฺพนสฺมึ[๒] ชีวิตสฺมิญฺจ โย[๓] มโท
สพฺเพ มเท อภิโภสฺมิ เนกฺขมฺมํ[๔] ทฏฺฐุ เขมโต.
ตสฺส เม อหุ อุสฺสาโห นิพฺพานํ อภิปสฺสโต
นาหํ ภพฺโพ เอตรหิ กามานิ ปฏิเสวิตุํ
อนิวตฺติ ภวิสฺสามิ พฺรหฺมจริยปรายโนติ. นวมํ.

๑๐. อธิปเตยฺยสุตฺตํ

[๘๙๕] "ตีณิมานิ ภิกฺขเว อาธิปเตยฺยานิ กตมานิ ตีณิ อตฺตาธิปเตยฺยํ โลกาธิปเตยฺยํ ธมฺมาธิปเตยฺยํ. กตมญฺจ ภิกฺขเว อตฺตาธิปเตยฺยํ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อรญฺญคโต วา รุกฺขมูลคโต วา สุญฺญาคารคโต วา อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ 'น โข ปนาหํ จีวรเหตุ อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิโต น ปิณฺฑปาตเหตุ น เสนาสนเหตุ น อิติภวาภวเหตุ อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิโต. อปิจ โขมฺหิ โอติณฺโณ ชาติยา ชรามรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุกฺเขหิ โทมนสฺเสหิ อุปายาเสหิ ทุกฺโขติณฺโณ ทุกฺขปเรโต, อปฺเปวนาม

---

[๑] สี. ตถาสตฺตา ฉ.,เท. ตถาสนฺตา
[๒] ฉ.,เท.,อิ. โยพฺพนสฺมิญฺจ
[๓] ฉ.,เท. เย มทา
[๔] ฉ.,เท. เนกฺขมฺเม ทฏฺฐุ เขมตํ

อิมสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส อนฺตกิริยา ปญฺญาเยถาติ. อหญฺเจว โข ปน ยาทิสเก[๑] กาเม โอหาย อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิโต, ตาทิสเก วา กาเม ปริเยเสยฺยํ ตโต วา ปาปิฏฺฐตรํ,[๒] น เมตํ อสฺส ปฏิรูปนฺติ. โส อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ 'อารทฺธํ โข ปน เม วิริยํ ภวิสฺสติ อสลฺลีนํ, อุปฏฺฐิตา สติ อปฺปมุฏฺฐา,[๓] ปสฺสทฺโธ กาโย อสารทฺโธ, สมาหิตํ จิตฺตํ เอกคฺคนฺติ. โส อตฺตานเมว อาธิปเตยฺยํ[๔] กริตฺวา อกุสลํ ปชหติ, กุสลํ ภาเวติ, สาวชฺชํ ปชหติ, อนวชฺชํ ภาเวติ, สุทฺธํ อตฺตานํ ปริหรติ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อตฺตาธิปเตยฺยํ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว โลกาธิปเตยฺยํ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อรญฺญคโต วา รุกฺขมูลคโต วา สุญฺญาคารคโต วา อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ 'น โข ปนาหํ จีวรเหตุ อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิโต น ปิณฺฑปาตเหตุ น เสนาสนเหตุ น อิติภวาภวเหตุ อาคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิโต. อปิจ โขมฺหิ โอติณฺโณ ชาติยา ชรามรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุกฺเขหิ โทมนสฺเสหิ อุปายาเสหิ ทุกฺโขติณฺโณ ทุกฺขปเรโต, อปฺเปวนาม อิมสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส อนฺตกิริยา ปญฺญาเยถาติ. อหญฺเจว โข ปน เอวํ ปพฺพชิโต สมาโน กามวิตกฺกํ วา วิตกฺเกยฺยํ, พฺยาปาทวิตกฺกํ วา วิตกฺเกยฺยํ, วิหึสาวิตกฺกํ วา วิตกฺเกยฺยํ, มหา โข ปนายํ โลกสนฺนิวาโส, มหนฺตสฺมึ โข ปน โลกสนฺนิวาเส สนฺติ สมณพฺราหฺมณา อิทฺธิมนฺโต ทิพฺพจกฺขุกา ปรจิตฺตวิทุโน, เต ทูรโตปิ

---

[๑] สี.,อิ. ยาทิสเก วา
[๒] ฉ.,เท. ปาปิฏฺฐตเร
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อสมฺมุฏฺฐา
[๔] ฉ.,เท. อธิปตึ

ปสฺสนฺติ, อาสนฺนาปิ น ทิสฺสนฺติ, เจตสาปิ จิตฺตํ ปชานนฺติ,[๑] เตปิ มํ เอวํ ชาเนยฺยุ๋ 'ปสฺสถ โภ อิมํ กุลปุตฺตํ สทฺธา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิโต สมาโน โวกิณฺโณ วิหรติ ปาปเกหิ อกุสเลหิ ธมฺเมหีติ. เทวตาปิ โข สนฺติ อิทฺธิมนฺตินิโย ทิพฺพจกฺขุกา ปริจิตฺตวิทุนิโย, ตา ทูรโตปิ ปสฺสนฺติ, อาสนฺนาปิ น ทิสฺสนฺติ, เจตสาปิ จิตฺตํ ปชานนฺติ, ตาปิ มํ เอวํ ชาเนยฺยุ๋ 'ปสฺสถ โภ อิมํ กุลปุตฺตํ สทฺธา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิโต สมาโน โวกิณฺโณ วิหรติ ปาปเกหิ อกุสเลหิ ธมฺเมหีติ. โส อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ 'อารทฺธํ โข ปน เม วิริยํ ภวิสฺสติ อสลฺลีนํ, อุปฏฺฐิตา สติ อปฺปมุฏฺฐา, ปสฺสทฺโธ กาโย อสารทฺโธ, สมาหิตํ จิตฺตํ เอกคฺคนฺติ. โส โลกเยว อาธิปเตยฺยํ กริตฺวา อกุสลํ ปชหติ, กุสลํ ภาเวติ, สาวชฺชํ ปชหติ, อนวชฺชํ ภาเวติ, สุทฺธํ อตฺตานํ ปริหรติ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว โลกาธิปเตยฺยํ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว ธมฺมาธิปเตยฺยํ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อรญฺญคโต วา รุกฺขมูลคโต วา สุญฺญาคารคโต วา อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ 'น โข ปนาหํ จีวรเหตุ อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิโต น ปิณฺฑปาตเหตุ น เสนาสนเหตุ น อิติภวาภวเหตุ อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิโต. อปิจ โขมฺหิ โอติณฺโณ ชาติยา ชรามรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุกฺเขหิ โทมนสฺเสหิ อุปายาเสหิ ทุกฺโขติณฺโณ ทุกฺขปเรโต, อปฺเปวนาม อิมสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส อนฺตกิริยา ปญฺญาเยถาติ. สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม สนฺทิฏฺฐิโก อกาลิโก เอหิปสฺสิโก โอปนยิโก ปจฺจตฺตํ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ชานนฺติ, เอวมุปริปิ.

เวทิตพฺโพ วิญฺญูหีติ. สนฺติ โข ปน [๑] สพฺรหฺมจารี ชานํ ปสฺสํ วิหรนฺติ, อหญฺเจว โข ปน เอวํ สุวากฺขาเต ธมฺมวินเย ปพฺพชิโต สมาโน กุสีโต วิหเรยฺยํ ปมตฺโต, น เมตํ อสฺส ปฏิรูปนฺติ. โส อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ 'อารทฺธํ โข ปน เม วิริยํ ภวิสฺสติ อสลฺลีนํ, อุปฏฺฐิตา สติ อปฺปมุฏฺฐา,[๒] ปสฺสทฺโธ กาโย อสารทฺโธ, สมาหิตํ จิตฺตํ เอกคฺคนฺติ. โส ธมฺมํเยว อาธิปเตยฺยํ กริตฺวา อกุสลํ ปชหติ, กุสลํ ภาเวติ, สาวชฺชํ ปชหติ, อนวชฺชํ ภาเวติ, สุทฺธํ อตฺตานํ ปริหรติ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ธมฺมาธิปเตยฺยํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ อาธิปเตยฺยานีติ.

"นตฺถิ โลเก รโห นาม　ปาปกมฺมํ ปกุพฺพโต
อตฺตา เต ปุริส ชานาติ　สจฺจํ วา ยทิ วา มุสา.
กลฺยาณํ วต โภ สกฺขิ　อตฺตานํ อติมญฺญสิ
โย สนฺตํ อตฺตนี ปาปํ　อถ นํ ปริคูหสิ.

ปสฺสนฺติ เทวา จ ตถาคตา จ
โลกสฺมิ พาลํ วิสมं จรนฺตํ.

ตสฺมา หิ อตฺตาธิปโก[๓] สโต จเร
โลกาธิโป จ นิปโก จ ฌายี.

ธมฺมาธิโป จ อนุธมฺมจารี
น หียติ สจฺจปรกฺกโม มุนิ.

ปสยฺห มารํ อภิภุยฺย อนฺตกํ
โย จ ผุสี ชาติขยํ ปธานวา

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. เม　　[๒] ฉ.,เท.,อิ. อสมฺมุฏฺฐา
[๓] ฉ.,เท. อตฺตาธิปเตยฺยโก จ

โส ตาทิโส โลกวิทู สุเมโธ
สพฺเพสุ ธมฺเมสุ อตมฺมโย มุนีติ.

จตุตฺโถ เทวทูตวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

พฺรหฺมา[๑] อานนฺทสารีปุตฺโต นิทานํ หตฺถเกน จ
ทูตา ทุเว จ ราชาโน สุขุมาลา อธิปเตยฺเยน จาติ.

---

[๑] ฉ.,เท. พฺรหฺม

๕. จูฬวคฺโค

๑. สมฺมุขีภาวสุตฺตํ

[๘๙๖] "ติณฺณํ ภิกฺขเว สมฺมุขีภาวา สทฺโธ กุลปุตฺโต พหุํ ปุญฺญํ ปสวติ. กตเมสํ ติณฺณํ. สทฺธาย ภิกฺขเว สมฺมุขีภาวา สทฺโธ กุลปุตฺโต พหุํ ปุญฺญํ ปสวติ, เทยฺยธมฺมสฺส ภิกฺขเว สมฺมุขีภาวา สทฺโธ กุลปุตฺโต พหุํ ปุญฺญํ ปสวติ, ทกฺขิเณยฺยานํ ภิกฺขเว สมฺมุขีภาวา สทฺโธ กุลปุตฺโต พหุํ ปุญฺญํ ปสวติ. อิเมสํ โข ภิกฺขเว ติณฺณํ สมฺมุขีภาวา สทฺโธ กุลปุตฺโต พหุํ ปุญฺญํ ปสวตีติ. ปฐมํ.

๒. ติฐานสุตฺตํ

[๘๙๗] "ตีหิ ภิกฺขเว ฐาเนหิ สทฺโธ ปสนฺโน เวทิตพฺโพ. กตเมหิ ตีหิ. สีลวนฺตานํ[๑] ทสฺสนกาโม โหติ, สทฺธมฺมํ โสตุกาโม โหติ, วิคตมลมจฺเฉเรน เจตสา อคารํ อชฺฌาวสติ มุตฺตจาโค ปยตปาณิ โวสฺสคฺครโต ยาจโยโค ทานสํวิภาครโต. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ ฐาเนหิ สทฺโธ ปสนฺโน เวทิตพฺโพติ. ทุติยํ.

ทสฺสนกาโม สีลวตํ　　สทฺธมฺมํ โสตุมิจฺฉติ
วิเนยฺย[๒] มจฺเฉรมลํ　　ส เว สทฺโธติ วุจฺจตีติ.

๓. อตฺถวสสุตฺตํ

[๘๙๘] "ตโย ภิกฺขเว อตฺถวเส สมฺปสฺสมาเนน อลเมว ปเรสํ ธมฺมํ เทเสตุํ. กตเม ตโย. โย ธมฺมํ เทเสติ, โส

---

[๑] อิ. สีลวตํ　　[๒] ฉ.,เท. วินเย

อตฺถปฏิสํเวที จ โหติ ธมฺมปฏิสํเวที จ. โย ธมฺมํ สุณาติ, โส อตฺถปฏิสํเวที จ โหติ ธมฺมปฏิสํเวที จ. โย เจว ธมฺมํ เทเสติ, โย จ ธมฺมํ สุณาติ, อุโภ อตฺถปฏิสํเวทิโน จ โหนฺติ ธมฺมปฏิสํเวทิโน จ. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย อตฺถวเส สมฺปสฺสมาเนน อลเมว ปเรสํ ธมฺมํ เทเสตุนฺติ. ตติยं.

๔. กถาปวตฺติสุตฺตํ

[๘๙๙] "ตีหิ ภิกฺขเว ฐาเนหิ กถา ปวตฺตนี[๑] โหติ. กตเมหิ ตีหิ. โย ธมฺมํ เทเสติ, โส อตฺถปฏิสํเวที จ โหติ ธมฺมปฏิสํเวที จ. โย ธมฺมํ สุณาติ, โส อตฺถปฏิสํเวที จ โหติ ธมฺมปฏิสํเวที จ. โย เจว ธมฺมํ เทเสติ, โย จ ธมฺมํ สุณาติ, อุโภ อตฺถปฏิสํเวทิโน จ โหนฺติ ธมฺมปฏิสํเวทิโน จ. อิเมหิ โข[๒] ภิกฺขเว ตีหิ ฐาเนหิ กถา ปวตฺตนี โหตีติ. จตุตฺถं.

๕. ปณฺฑิตสุตฺตํ

[๙๐๐] "ตีณิมานิ ภิกฺขเว ปณฺฑิตปญฺญตฺตานิ สปฺปุริสปญฺญตฺตานิ. กตมานิ ตีณิ. ทานํ ภิกฺขเว ปณฺฑิตปญฺญตฺตं สปฺปุริสปญฺญตฺตं, ปพฺพชฺชา ภิกฺขเว ปณฺฑิตปญฺญตฺตา สปฺปุริสปญฺญตฺตา, มาตาปิตูนํ ภิกฺขเว อุปฏฺฐานํ ปณฺฑิตปญฺญตฺตं สปฺปุริสปญฺญตฺตं. อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ ปณฺฑิตปญฺญตฺตานิ สปฺปุริสปญฺญตฺตานีติ. ปญฺจมं.

---

[๑] ฉ.,เท. ปวตฺตินี, เอวมุปริปิ. [๒] อิ. โขสทฺโท น ทิสฺสติ.

สพฺภิ ทานํ อุปญฺญตฺตํ　　อหึสา สญฺญโม ทโม
มาตาปิตุอุปฏฺฐานํ　　สนฺตานํ พฺรหฺมจารินํ.
สตํ เอตานิ ฐานานิ　　ยานิ เสเวถ ปณฺฑิโต
อริโย ทสฺสนสมฺปนฺโน　　ส โลกํ ภชเต สิวนฺติ.

๖. สีลวนฺตสุตฺตํ

[๙๐๑] “ยํ ภิกฺขเว สีลวนฺโต ปพฺพชิตา คามํ วา นิคมํ วา อุปนิสฺสาย วิหรนฺติ, ตตฺถ มนุสฺสา ตีหิ ฐาเนหิ พหุํ ปุญฺญํ ปสวนฺติ. กตเมหิ ตีหิ. กาเยน วาจาย มนสา. ยํ ภิกฺขเว สีลวนฺโต ปพฺพชิตา คามํ วา นิคมํ วา อุปนิสฺสาย วิหรนฺติ, ตตฺถ มนุสฺสา อิเมหิ ตีหิ ฐาเนหิ พหุํ ปุญฺญํ ปสวนฺตีติ. ฉฏฺฐํ.

๗. สงฺขตลกฺขณสุตฺตํ

[๙๐๒] “ตีณิมานิ ภิกฺขเว สงฺขตสฺส สงฺขตลกฺขณานิ. กตมานิ ตีณิ. อุปฺปาโท ปญฺญายติ, วโย ปญฺญายติ, ฐิตสฺส อญฺญถตฺตํ ปญฺญายติ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ สงฺขตสฺส สงฺขตลกฺขณานีติ. สตฺตมํ.

๘. อสงฺขตลกฺขณสุตฺตํ

[๙๐๓] “ตีณิมานิ ภิกฺขเว อสงฺขตสฺส อสงฺขตลกฺขณานิ. กตมานิ ตีณิ. น อุปฺปาโท ปญฺญายติ, น วโย ปญฺญายติ, น ฐิตสฺส อญฺญถตฺตํ ปญฺญายติ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ อสงฺขตสฺส อสงฺขตลกฺขณานีติ. อฏฺฐมํ.

๙. ปพฺพตราชสุตฺตํ

[๙๐๔] "หิมวนฺตํ ภิกฺขเว ปพฺพตราชํ นิสฺสาย มหาสาลา ตีหิ วฑฺฒีหิ วฑฺฒนฺติ. กตมาหิ[๑] ตีหิ. สาขาปตฺตปลาเสน วฑฺฒนฺติ, ตจปปฺปฏิกาย วฑฺฒนฺติ, เผคฺคุสาเรน วฑฺฒนฺติ, หิมวนฺตํ ภิกฺขเว ปพฺพตราชํ นิสฺสาย มหาสาลา อิมาหิ ตีหิ วฑฺฒีหิ วฑฺฒนฺติ.

เอวเมว โข ภิกฺขเว สทฺธํ กุลปตึ นิสฺสาย อนฺโตชโน ตีหิ วฑฺฒีหิ วฑฺฒติ. กตมาหิ ตีหิ. สทฺธาย วฑฺฒติ, สีเลน วฑฺฒติ, ปญฺญาย วฑฺฒติ, สทฺธํ ภิกฺขเว กุลปตึ นิสฺสาย อนฺโตชโน อิมาหิ ตีหิ วฑฺฒีหิ วฑฺฒตีติ.

ยถาปิ ปพฺพโต เสโล อรญฺญสฺมึ พฺรหาวเน
ตํ รุกฺขา[๒] อุปนิสฺสาย วฑฺฒนฺเต เต วนปฺปตี
ตเถว สีลสมฺปนฺนํ สทฺธํ กุลปตึ อิธ
อุปนิสฺสาย วฑฺฒนฺติ ปุตฺตทารา จ พนฺธวา
อมจฺจา ญาติสงฺฆา จ เย จสฺส อนุชีวิโน.
ตฺยาสฺส สีลวโต สีลํ จาคํ สุจริตานิ จ
ปสฺสมานานุกุพฺพนฺติ เย[๓] ภวนฺติ วิจกฺขณา.[๓]
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน มคฺคํ สุคติคามินํ
นนฺทิโน เทวโลกสฺมึ โมทนฺติ กามกามิโนติ. นวมํ.

---

[๑] อิ. กตเมหิ [๒] ฉ.,เท. รุกฺขา
[๓-๓] ฉ.,เท. อตฺตมตฺถํ วิจกฺขณา

๑๐. อาตปฺปกรณียสุตฺตํ

[๙๐๕] "ตีหิ ภิกฺขเว ฐาเนหิ อาตปฺปํ กรณียํ. กตเมหิ ตีหิ. อนุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อนุปฺปาทาย อาตปฺปํ กรณียํ, อนุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ อุปฺปาทาย อาตปฺปํ กรณียํ, อุปฺปนฺนานํ สารีริกานํ เวทนานํ ทุกฺขานํ ติพฺพานํ ขรานํ กฏุกานํ อสาตานํ อมนาปานํ ปาณหรานํ อธิวาสนาย อาตปฺปํ กรณียํ. [๑]

ยโต โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อนุปฺปาทาย อาตปฺปํ กโรติ, อนุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ อุปฺปาทาย อาตปฺปํ กโรติ, อุปฺปนฺนานํ สารีริกานํ เวทนานํ ทุกฺขานํ ติพฺพานํ ขรานํ กฏุกานํ อสาตานํ อมนาปานํ ปาณหรานํ อธิวาสนาย อาตปฺปํ กโรติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อาตาปี นิปโก สโต สมฺมา ทุกฺขสฺส อนฺตกิริยายาติ. ทสมํ.

๑๑. มหาโจรสุตฺตํ

[๙๐๖] "ตีหิ ภิกฺขเว องฺเคหิ สมนฺนาคโต มหาโจโร สนฺธิมฺปิ ฉินฺทติ, นิลฺโลปมฺปิ หรติ, เอกาคาริกมฺปิ กโรติ, ปริปนฺเถปิ ติฏฺฐติ. กตเมหิ ตีหิ. อิธ ภิกฺขเว มหาโจโร วิสมนิสฺสิโต จ โหติ, คหนนิสฺสิโต จ โหติ, พลวนิสฺสิโต จ โหติ. กถญฺจ ภิกฺขเว มหาโจโร วิสมนิสฺสิโต โหติ. อิธ ภิกฺขเว มหาโจโร

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อิเมหิ ตีหิ ภิกฺขเว ฐาเนหิ อาตปฺปํ กรณียํ

นทีวิทุคฺคํ วา นิสฺสิโต โหติ ปพฺพตวิสมํ วา. เอวํ โข ภิกฺขเว มหาโจโร วิสมนิสฺสิโต โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว มหาโจโร คหนนิสฺสิโต โหติ. อิธ ภิกฺขเว มหาโจโร ติณคหนํ วา นิสฺสิโต โหติ รุกฺขคหนํ วา โรธ[๑] วา มหาวนสณฺฑํ วา. เอวํ โข ภิกฺขเว มหาโจโร คหนนิสฺสิโต โหติ. กถญฺจ ภิกฺขเว มหาโจโร พลวนิสฺสิโต โหติ. อิธ ภิกฺขเว มหาโจโร ราชานํ วา ราชมหามตฺตานํ วา นิสฺสิโต โหติ. ตสฺส เอวํ โหติ 'สเจ มํ โกจิ กิญฺจิ วกฺขติ, อิเม เม ราชาโน วา ราชมหามตฺตา วา ปริโยธาย อตฺถํ ภณิสฺสนฺตีติ. สเจ นํ โกจิ กิญฺจิ อาห, ตฺยาสฺส ราชาโน วา ราชมหามตฺตา วา ปริโยธาย อตฺถํ ภณนฺติ. เอวํ โข ภิกฺขเว มหาโจโร พลวนิสฺสิโต โหติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ องฺเคหิ สมนฺนาคโต มหาโจโร สนฺธิมฺปิ ฉินฺทติ, นิลฺโลปมฺปิ หรติ, เอกาคาริกมฺปิ กโรติ, ปริปนฺเถปิ ติฏฺฐติ.

เอวเมว โข ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ[๒] สมนฺนาคโต ปาปภิกฺขุ ขตํ อุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, สาวชฺโช จ โหติ สานุวชฺโช วิญฺญูนं. พหุญฺจ อปุญฺญํ ปสวติ. กตเมหิ ตีหิ. อิธ ภิกฺขเว ปาปภิกฺขุ วิสมนิสฺสิโต จ โหติ คหนนิสฺสิโต จ พลวนิสฺสิโต จ. กถญฺจ ภิกฺขเว ปาปภิกฺขุ วิสมนิสฺสิโต โหติ, อิธ ภิกฺขเว ปาปภิกฺขุ วิสเมน กายกมฺเมน สมนฺนาคโต โหติ, วิสเมน วจีกมฺเมน สมนฺนาคโต โหติ วิสเมน มโนกมฺเมน สมนฺนาคโต โหติ, เอวํ โข ภิกฺขเว ปาปภิกฺขุ วิสมนิสฺสิโต โหติ.

---

[๑] สี.,อิ. เคธ ฉ.,เท. เคหํ [๒] ฉ.,เท. องฺเคหิ

กถญฺจ ภิกฺขเว ปาปภิกฺขุ คหนนิสฺสิโต โหติ, อิธ ภิกฺขเว ปาปภิกฺขุ มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ, อนฺตคฺคาหิกาย ทิฏฺฐิยา สมนฺนาคโต โหติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ปาปภิกฺขุ คหนนิสฺสิโต โหติ. กถญฺจ ภิกฺขเว ปาปภิกฺขุ พลวนิสฺสิโต โหติ. อิธ ภิกฺขเว ปาปภิกฺขุ ราชานํ วา ราชมหามตฺตานํ วา นิสฺสิโต โหติ. ตสฺส เอวํ โหติ 'สเจ มํ โกจิ กิญฺจิ วกฺขติ, อิเม เม ราชาโน วา ราชมหามตฺตา วา ปริโยธาย อตฺถํ ภณิสฺสนฺตีติ. สเจ นํ โกจิ กิญฺจิ อาห, ตฺยาสฺส ราชาโน วา ราชมหามตฺตา วา ปริโยธาย อตฺถํ ภณนฺติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ปาปภิกฺขุ พลวนิสฺสิโต โหติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปาปภิกฺขุ ขตฺตํ อุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, สาวชฺโช จ โหติ สานุวชฺโช วิญฺญูนํ, พหุญฺจ อปุญฺญํ ปสวตีติ. เอกาทสมํ.

ปญฺจโม จูฬวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

สมฺมุขีจานตฺถวสํ[๑] ปวตฺติ ปณฺฑิตสีลวํ
สงฺฆตํ ปพฺพตาตปฺปี มหาโจเรเนกาทสาติ.

ปฐโม ปณฺณาสโก สมตฺโต.

---

[๑] สยา. สมฺมุขิฏฺฐานปจฺจวตฺตํ ปเรสํ ปณฺฑิตสีลญฺจ
สงฺฆตํ ปพฺพตาตปฺปี มหาโจเรเนการสาติ.

๒. ทุติยปณฺณาสโก

(๖) ๑. พฺราหฺมณวคฺโค

๑. ปฐมเทวพฺราหฺมณสุตฺตํ

[๙๐๗] เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. อถ โข เทฺว พฺราหฺมณา ชิณฺณา วุฑฺฒา[๑] มหลฺลกา อทฺธคตา วโยอนุปฺปตฺตา วีสวสฺสสติกา ชาติยา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สมฺโมทึสุ, สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ, เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต พฺราหฺมณา ภควนฺตํ เอตทโวจุ๋ "มยมสฺสุ โภ โคตม พฺราหฺมณา ชิณฺณา วุฑฺฒา มหลฺลกา อทฺธคตา วโยอนุปฺปตฺตา วีสวสฺสสติกา ชาติยา, เต จมฺห[๒] อกตกลฺยาณา อกตกุสลา อกตภีรุตฺตาณา, โอวทตุ โน ภวํ โคตโม อนุสาสตุ โน ภวํ โคตโม, ยํ อมฺหากํ อสฺส ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขายาติ.

"ตคฺฆ ตุมฺเห พฺราหฺมณา ชิณฺณา วุฑฺฒา มหลฺลกา อทฺธคตา วโยอนุปฺปตฺตา วีสวสฺสสติกา ชาติยา, เต จตฺถ อกตกลฺยาณา อกตกุสลา อกตภีรุตฺตาณา, อุปนียติ โข อยํ พฺราหฺมณา โลโก ชราย พฺยาธินา มรเณน, เอวํ อุปนียมาเน โข พฺราหฺมณา โลเก ชราย พฺยาธินา มรเณน โย อิธ กาเยน สญฺญโม วาจาย สญฺญโม มนสา สญฺญโม, ตํ ตสฺส เปตสฺส ตาณญฺจ เลนญฺจ ทีปญฺจ สรณญฺจ ปรายนญฺจาติ.

---

[๑] ฉ.,เท. วุทฺธา

[๒] ฉ.,เท.,อิ. เต จมฺหา

"อุปนียติ ชีวิตมปฺปมายุ[๑]
ชรูปนีตสฺส น สนฺติ ตาณา
เอตํ ภยํ มรเณ เปกฺขมาโน
ปุญฺญานิ กยิราถ สุขาวหานิ.
โยธ กาเยน สญฺญโม วาจาย อุท เจตสา
ตํ ตสฺส เปตสฺส สุขาย โหติ
ยํ ชีวมาโน ปกโรติ ปุญฺญนฺติ. ปฐมํ.

๒. ทุติยเทฺวพฺราหฺมณสุตฺตํ

[๙๐๘] อถ โข เทฺว พฺราหฺมณา ชิณฺณา วุฑฺฒา มหลฺลกา อทฺธคตา วโยอนุปฺปตฺตา วีสวสฺสสติกา ชาติยา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ, เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต พฺราหฺมณา ภควนฺตํ เอตทโวจุ "มยมสฺสุ โภ โคตม พฺราหฺมณา ชิณฺณา วุฑฺฒา มหลฺลกา อทฺธคตา วโยอนุปฺปตฺตา วีสวสฺสสติกา ชาติยา, เต จมฺห อกตกลฺยาณา อกตกุสลา อกตภีรุตฺตาณา, โอวทตุ โน ภวํ โคตโม, อนุสาสตุ โน ภวํ โคตโม, ยํ อมฺหากํ อสฺส ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขายาติ.

"ตคฺฆ ตุมฺเห พฺราหฺมณา ชิณฺณา วุฑฺฒา มหลฺลกา อทฺธคตา วโยอนุปฺปตฺตา วีสวสฺสสติกา ชาติยา. เต จตฺถ อกตกลฺยาณา อกตกุสลา อกตภีรุตฺตาณา, อาทิตฺโต โข อยํ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ชีวิตมปฺปมายุ

พฺราหฺมณา โลโก ชราย พฺยาธินา มรเณน, เอวํ อาทิตฺเต โข[๑] พฺราหฺมณา โลเก ชราย พฺยาธินา มรเณน, โย อิธ กาเยน สญฺญโม วาจาย สญฺญโม มนสา สญฺญโม, ตํ ตสฺส เปตสฺส ตาณญฺจ เลนญฺจ ทีปญฺจ สรณญฺจ ปรายนญฺจาติ.

"อาทิตฺตสฺมึ อคารสฺมึ ยํ นีหรติ ภาชนํ
ตํ ตสฺส โหติ อตฺถาย โน จ ยํ ตตฺถ ฑยฺหติ.
เอวํ อาทิตฺตเก[๒] โลเก[๒] ชราย มรเณน จ
นีหเรเถว ทาเนน ทินฺนํ โหติ สุนีหตํ.
โยธ กาเยน สญฺญโม วาจาย อุท เจตสา
ตํ ตสฺส เปตสฺส สุขาย โหติ
ยํ ชีวมาโน ปกโรติ ปุญฺญนฺติ. ทุติยํ.

๓. อญฺญตรพฺราหฺมณสุตฺตํ

[๙๐๙] อถ โข อญฺญตโร พฺราหฺมโณ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สมฺโมทิ ฯเปฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ "สนฺทิฏฺฐิโก ธมฺโม สนฺทิฏฺฐิโก ธมฺโมติ โภ โคตม วุจฺจติ, กิตฺตาวตา นุ โข โภ โคตม สนฺทิฏฺฐิโก ธมฺโม โหติ อกาลิโก เอหิปสฺสิโก โอปนยิโก ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหีติ.

"รตฺโต โข พฺราหฺมณ ราเคน อภิภูโต ปริยาทินฺนจิตฺโต อตฺตพฺยาพาธายปิ เจเตติ, ปรพฺยาพาธายปิ เจเตติ, อุภยพฺยาพาธายปิ

---

[๑] อิ. โขสทฺโท น ทิสฺสติ. [๒-๒] ฉ.,เท. อาทิตฺโต โข โลโก อิ. อาทีปิโต โลโก

เจเตติ, เจตสิกมฺปิ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสํเวเทติ. ราเค ปหีเน เนว อตฺตพฺยาพาธายปิ เจเตติ, น ปรพฺยาพาธายปิ เจเตติ, น อุภยพฺยาพาธายปิ เจเตติ, น เจตสิกํ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสํเวเทติ. เอวมฺปิ โข พฺราหฺมณ สนฺทิฏฺฐิโก ธมฺโม โหติ ฯเปฯ

ทุฏฺโฐ โข พฺราหฺมณ โทเสน อภิภูโต ปริยาทินฺนจิตฺโต อตฺตพฺยาพาธายปิ เจเตติ, ปรพฺยาพาธายปิ เจเตติ, อุภยพฺยาพาธายปิ เจเตติ, เจตสิกมฺปิ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสํเวเทติ. โทเส ปหีเน เนว อตฺตพฺยาพาธายปิ เจเตติ, น ปรพฺยาพาธายปิ เจเตติ, น อุภยพฺยาพาธายปิ เจเตติ, น เจตสิกํ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสํเวเทติ. เอวมฺปิ โข พฺราหฺมณ สนฺทิฏฺฐิโก ธมฺโม โหติ ฯเปฯ

มูฬฺโห โข พฺราหฺมณ โมเหน อภิภูโต ปริยาทินฺนจิตฺโต อตฺตพฺยาพาธายปิ เจเตติ, ปรพฺยาพาธายปิ เจเตติ, อุภยพฺยาพาธายปิ เจเตติ, เจตสิกมฺปิ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสํเวเทติ. โมเห ปหีเน เนว อตฺตพฺยาพาธายปิ เจเตติ, น ปรพฺยาพาธายปิ เจเตติ, น อุภยพฺยาพาธายปิ เจเตติ, น เจตสิกํ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสํเวเทติ. เอวมฺปิ โข พฺราหฺมณ สนฺทิฏฺฐิโก ธมฺโม โหติ อกาลิโก เอหิปสฺสิโก โอปนยิโก[๑] ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหีติ.

"อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม ฯเปฯ อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณํ คตนฺติ. ตติยํ.

---

[๑] ฉ.,เท. โอปเนยฺยิโก

๔. ปริพฺพาชกสุตฺตํ

[๙๑๐] อถ โข อญฺญตโร พฺราหฺมณปริพฺพาชโก, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; ฯเปฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส พฺราหฺมณ-ปริพฺพาชโก ภควนฺตํ เอตทโวจ "สนฺทิฏฺฐิโก ธมฺโม สนฺทิฏฺฐิโก ธมฺโมติ. โภ โคตม วุจฺจติ, กิตฺตาวตา นุ โข โภ โคตม สนฺทิฏฺฐิโก ธมฺโม โหติ อกาลิโก เอหิปสฺสิโก โอปนยิโก ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหีติ.

รตฺโต โข พฺราหฺมณ ราเคน อภิภูโต ปริยาทินฺนจิตฺโต อตฺตพฺยาพาธายปิ เจเตติ, ปรพฺยาพาธายปิ เจเตติ, อุภยพฺยาพาธายปิ เจเตติ, เจตสิกมฺปิ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสංเวเทติ. ราเค ปหีเน, เนว อตฺตพฺยาพาธายปิ เจเตติ, น ปรพฺยาพาธายปิ เจเตติ, น อุภยพฺยาพาธายปิ เจเตติ, น เจตสิกํ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสංเวเทติ.

รตฺโต โข พฺราหฺมณ ราเคน อภิภูโต ปริยาทินฺนจิตฺโต กาเยน ทุจฺจริตํ จรติ, วาจาย ทุจฺจริตํ จรติ, มนสา ทุจฺจริตํ จรติ. ราเค ปหีเน, เนว กาเยน ทุจฺจริตํ จรติ, น วาจาย ทุจฺจริตํ จรติ, น มนสา ทุจฺจริตํ จรติ.

รตฺโต โข พฺราหฺมณ ราเคน อภิภูโต ปริยาทินฺนจิตฺโต อตฺตตฺถมฺปิ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ, ปรตฺถมฺปิ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ, อุภยตฺถมฺปิ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ. ราเค ปหีเน, อตฺตตฺถมฺปิ ยถาภูตํ ปชานาติ, ปรตฺถมฺปิ ยถาภูตํ ปชานาติ, อุภยตฺถมฺปิ ยถาภูตํ ปชานาติ. เอวมฺปิ โข พฺราหฺมณ สนฺทิฏฺฐิโก ธมฺโม โหติ.

ทุฏฺโฐ โข พฺราหฺมณ ฯเปฯ มูฬฺโห โข พฺราหฺมณ โมเหน อภิภูโต ปริยาทินฺนจิตฺโต อตฺตพฺยาพาธายปิ เจเตติ, ปรพฺยาพาธายปิ เจเตติ, อุภยพฺยาพาธายปิ เจเตติ, เจตสิกำปิ ทุกฺขำ โทมนสฺสำ ปฏิสำเวเทติ. โมเห ปหีเน, เนว อตฺตพฺยาพาธายปิ เจเตติ, น ปรพฺยาพาธายปิ เจเตติ, น อุภยพฺยาพาธายปิ เจเตติ, น เจตสิกำ ทุกฺขำ โทมนสฺสำ ปฏิสำเวเทติ.

มูฬฺโห โข พฺราหฺมณ โมเหน อภิภูโต ปริยาทินฺนจิตฺโต กาเยน ทุจฺจริตำ จรติ, วาจาย ทุจฺจริตำ จรติ, มนสา ทุจฺจริตำ จรติ. โมเห ปหีเน, เนว กาเยน ทุจฺจริตำ จรติ, น วาจาย ทุจฺจริตำ จรติ, น มนสา ทุจฺจริตำ จรติ.

มูฬฺโห โข พฺราหฺมณ โมเหน อภิภูโต ปริยาทินฺนจิตฺโต อตฺตตฺถำปิ ยถาภูตำ นปฺปชานาติ, ปรตฺถำปิ ยถาภูตำ นปฺปชานาติ, อุภยตฺถำปิ ยถาภูตำ นปฺปชานาติ. โมเห ปหีเน, อตฺตตฺถำปิ ยถาภูตำ ปชานาติ, ปรตฺถำปิ ยถาภูตำ ปชานาติ, อุภยตฺถำปิ ยถาภูตำ ปชานาติ. เอวำปิ โข พฺราหฺมณ สนฺทิฏฺฐิโก ธมฺโม โหติ อกาลิโก เอหิปสฺสิโก โอปนยิโก ปจฺจตฺตำ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหีติ.

“อภิกฺกนฺตำ โภ โคตม ฯเปฯ อุปาสกำ มำ ภวำ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตำ สรณำ คตนฺติ. จตุตฺถำ.

๕. นิพฺพุตสุตฺตำ

[๙๑๑] อถ โข ชานุสฺโสณี พฺราหฺมโณ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; ฯเปฯ เอกมนฺตำ นิสินฺโน โข ชานุสฺโสณี พฺราหฺมโณ ภควนฺตำ เอตทโวจ “สนฺทิฏฺฐิกำ นิพฺพานำ สนฺทิฏฺฐิกำ นิพฺพานนฺติ.

โภ โคตม วุจฺจติ, กิตฺตาวตา นุ โข โภ โคตม สนฺทิฏฺฐิกํ นิพฺพานํ โหติ อกาลิกํ เอหิปสฺสิกํ โอปนยิกํ[๑] ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺพํ วิญฺญูหีติ.

รตฺโต โข พฺราหฺมณ ราเคน อภิภูโต ปริยาทินฺนจิตฺโต อตฺตพฺยาพาธายปิ เจเตติ, ปรพฺยาพาธายปิ เจเตติ, อุภยพฺยาพาธายปิ เจเตติ, เจตสิกมฺปิ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสංเวเทติ. ราเค ปหีเน, เนว อตฺตพฺยาพาธายปิ เจเตติ, น ปรพฺยาพาธายปิ เจเตติ, น อุภยพฺยาพาธายปิ เจเตติ, น เจตสิกํ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสංเวเทติ. เอวมฺปิ โข พฺราหฺมณ สนฺทิฏฺฐิกํ นิพฺพานํ โหติ.

ทุฏฺโฐ โข พฺราหฺมณ ฯเปฯ มูฬฺโห โข พฺราหฺมณ โมเหน อภิภูโต ปริยาทินฺนจิตฺโต อตฺตพฺยาพาธายปิ เจเตติ, ปรพฺยาพาธายปิ เจเตติ, อุภยพฺยาพาธายปิ เจเตติ, เจตสิกมฺปิ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสංเวเทติ. โมเห ปหีเน, เนว อตฺตพฺยาพาธายปิ เจเตติ, น ปรพฺยาพาธายปิ เจเตติ, น อุภยพฺยาพาธายปิ เจเตติ, น เจตสิกํ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสංเวเทติ. เอวมฺปิ โข พฺราหฺมณ สนฺทิฏฺฐิกํ นิพฺพานํ โหติ.

ยโต โข อยํ พฺราหฺมณ อนวเสสํ ราคกฺขยํ ปฏิสංเวเทติ, อนวเสสํ โทสกฺขยํ ปฏิสංเวเทติ, อนวเสสํ โมหกฺขยํ ปฏิสංเวเทติ. เอวํ โข พฺราหฺมณ สนฺทิฏฺฐิกํ นิพฺพานํ โหติ อกาลิกํ เอหิปสฺสิกํ โอปนยิกํ ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺพํ วิญฺญูหีติ.

“อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม ฯเปฯ อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณํ คตนฺติ. ปญฺจมํ.

---

[๑] ฉ.,เท. โอปเนยฺยิกํ, เอวมุปริปิ.

๖. ปโลกสุตฺตํ

[๙๑๒] อถ โข อญฺญตโร พฺราหฺมณมหาสาโล, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; ฯเปฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส พฺราหฺมณมหาสาโล ภควนฺตํ เอตทโวจ “สุตมฺเมตं[๑] โภ โคตม ปุพฺพกานํ พฺราหฺมณานํ วุฑฺฒานํ มหลฺลกานํ อาจริยปาจริยานํ ภาสมานานํ ‘ปุพฺพสฺสุทำ[๒] อยํ โลโก อวีจิ มญฺเญ ผุโฏ โหติ[๓] มนุสฺเสหิ กุกฺกุฏสมฺปาติกา คามนิคมชนปทราชธานิโยติ, โก นุ โข โภ โคตม เหตุ โก ปจฺจโย. เยเนตรหิ มนุสฺสานํ ขโย โหติ, ตนุตฺตํ ปญฺญายติ, คามาปิ อคามา โหนฺติ นิคมาปิ อนิคมา โหนฺติ, นคราปิ อนครา โหนฺติ, ชนปทาปิ อชนปทา โหนฺตีติ.

เอตรหิ พฺราหฺมณ มนุสฺสา อธมฺมราครตฺตา วิสมโลภาภิภูตา มิจฺฉาธมฺมปเรตา. เต อธมฺมราครตฺตา วิสมโลภาภิภูตา มิจฺฉาธมฺมปเรตา ติณฺหานิ สตฺถานิ คเหตฺวา อญฺญมญฺญสฺส[๔] ชีวิตา โวโรเปนฺติ, เตน พหู มนุสฺสา กาลं กโรนฺติ. อยํปิ โข พฺราหฺมณ เหตุ อยํ ปจฺจโย, เยเนตรหิ มนุสฺสานํ ขโย โหติ, ตนุตฺตํ ปญฺญายติ, คามาปิ อคามา โหนฺติ, นิคมาปิ อนิคมา โหนฺติ, นคราปิ อนครา โหนฺติ, ชนปทาปิ อชนปทา โหนฺติ.

ปุน จ ปรํ พฺราหฺมณ เอตรหิ มนุสฺสา อธมฺมราครตฺตา วิสมโลภาภิภูตา มิจฺฉาธมฺมปเรตา. เตสํ อธมฺมราครตฺตานํ วิสมโลภาภิภูตานํ มิจฺฉาธมฺมปเรตานํ เทโว น สมฺมา ธารํ อนุปฺปเวจฺฉติ, เตน ทุพฺภิกฺขํ โหติ ทุสฺสสฺสํ เสตฏฺฐิกํ สลากาวุตฺตํ,

---

[๑] ฉ.,เท. สุตํ เมตं [๒] ฉ.,เท. ปุพฺเพ สุทำ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อโหสิ [๔] ฉ.,เท. อญฺญมญฺญํ

เตน พหู มนุสฺสา กาลํ กโรนฺติ. อยมฺปิ โข พฺราหฺมณ เหตุ อยํ ปจฺจโย, เยเนตรหิ มนุสฺสานํ ขโย โหติ ตนุตฺตํ ปญฺญายติ, คามาปิ อคามา โหนฺติ, นิคมาปิ อนิคมา โหนฺติ, นคราปิ อนครา โหนฺติ, ชนปทาปิ อชนปทา โหนฺติ.

ปุน จ ปรํ พฺราหฺมณ เอตรหิ มนุสฺสา อธมฺมราครตฺตา วิสมโลภาภิภูตา มิจฺฉาธมฺมปเรตา. เตสํ อธมฺมราครตฺตานํ วิสมโลภาภิภูตานํ มิจฺฉาธมฺมปเรตานํ ยกฺขา วาเฬ[๑] อมนุสฺเส โอสฺสชฺชนฺติ, เตน พหู มนุสฺสา กาลํ กโรนฺติ. อยมฺปิ โข พฺราหฺมณ เหตุ อยํ ปจฺจโย, เยเนตรหิ มนุสฺสานํ ขโย โหติ, ตนุตฺตํ ปญฺญายติ, คามาปิ อคมา โหนฺติ, นิคมาปิ อนิคมา โหนฺติ, นคราปิ อนครา โหนฺติ, ชนปทาปิ อชนปทา โหนฺตีติ.

"อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม ฯเปฯ อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณํ คตนฺติ. ฉฏฺฐํ.

๗. วจฺฉโคตฺตสุตฺตํ

[๙๑๓] อถ โข วจฺฉโคตฺโต ปริพฺพาชโก, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สมฺโมทิ, สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข วจฺฉโคตฺโต ปริพฺพาชโก ภควนฺตํ เอตทโวจ "สุตมฺเมตํ โภ โคตม 'สมโณ โคตโม เอวมาห 'มยฺหเมว ทานํ ทาตพฺพํ, นาญฺเญสํ ทานํ ทาตพฺพํ. มยฺหเมว สาวกานํ ทานํ ทาตพฺพํ, นาญฺเญสํ สาวกานํ ทานํ ทาตพฺพํ. มยฺหเมว ทินฺนํ มหปฺผลํ,

---

[๑] สี. วาเล

นาญฺเญสํ ทินฺนํ มหปฺผลํ. มยฺหเมว สาวกานํ ทินฺนํ มหปฺผลํ, นาญฺเญสํ สาวกานํ ทินฺนํ มหปฺผลนฺติ. เย เต โภ โคตม เอวมาหํสุ 'สมโณ โคตโม เอวมาห 'มยฺหเมว ทานํ ทาตพฺพํ, นาญฺเญสํ ทานํ ทาตพฺพํ. มยฺหเมว สาวกานํ ทานํ ทาตพฺพํ, นาญฺเญสํ สาวกานํ ทานํ ทาตพฺพํ. มยฺหเมว ทินฺนํ มหปฺผลํ, นาญฺเญสํ ทินฺนํ มหปฺผลํ. มยฺหเมว สาวกานํ ทินฺนํ มหปฺผลํ, นาญฺเญสํ สาวกานํ ทินฺนํ มหปฺผลนฺติ. กจฺจิ เต โภโต โคตมสฺส วุตฺตวาทิโน, น จ ภวนฺตํ โคตมํ อภูเตน อพฺภาจิกฺขนฺติ, ธมฺมสฺส จานุธมฺมํ พฺยากโรนฺติ. น จ โกจิ สหธมฺมิโก วาทานุปาโต คารยฺหํ ฐานํ อาคจฺฉติ, อนพฺภกฺขาตุกามา หิ มยํ ภวนฺตํ โคตมนฺติ.

เย เต วจฺฉ เอวมาหํสุ "สมโณ โคตโม เอวมาห 'มยฺหเมว ทานํ ทาตพฺพํ ฯเปฯ นาญฺเญสํ สาวกานํ ทินฺนํ มหปฺผลนฺติ. น เม เต วุตฺตวาทิโน, อพฺภาจิกฺขนฺติ จ ปน มํ เต[๑] อสตา อภูเตน. โย โข วจฺฉ ปรํ ทานํ ททนฺตํ วาเรติ, โส ติณฺณํ อนฺตรายกโร โหติ ติณฺณํ ปาริปนฺถิโก. กตเมสํ ติณฺณํ. ทายกสฺส ปุญฺญนฺตรายกโร โหติ, ปฏิคฺคาหกานํ ลาภนฺตรายกโร โหติ, ปุพฺเพว โข ปนสฺส อตฺตา ขโต จ โหติ อุปหโต จ. โย โข วจฺฉ ปรํ ทานํ ททนฺตํ วาเรติ, โส อิเมสํ ติณฺณํ อนฺตรายกโร โหติ ติณฺณํ ปาริปนฺถิโก.

"อหํ โข ปน วจฺฉ เอวํ วทามิ 'เยปิ เต จนฺทนิกาย วา โอลิคฺคลฺเล วา ปาณา, ตตฺรปิ โย ถาลิโฆวนํ วา

---

[๑] ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

สราวโฆวนํ วา ฉฑฺเฑติ ‘เย ตตฺถ ปาณา เต เตน[๑] ยาเปนฺตูติ, ตโตนิทานํ อหํ วจฺฉ ปุญฺญสฺส อาคมํ วทามิ, โก ปน วาโท มนุสฺสภูเต. อปิจาหํ วจฺฉ สีลวโต ทินฺนํ มหปฺผลํ วทามิ, โน ตถา ทุสฺสีเล[๒] โส จ โหติ ปญฺจงฺควิปฺปหีโน ปญฺจงฺคสมนฺนาคโต.

[๙๑๔] กตมานิ ปญฺจงฺคานิ ปหีนานิ โหนฺติ. กามจฺฉนฺโท ปหีโน โหติ, พฺยาปาโท ปหีโน โหติ, ถีนมิทฺธํ[๓] ปหีนํ โหติ, อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ ปหีนํ โหติ, วิจิกิจฺฉา ปหีนา โหติ. อิมานิ ปญฺจงฺคานิ ปหีนานิ[๔] โหนฺติ.

กตเมหิ ปญฺจงฺเคหิ สมนฺนาคโต โหติ. อเสเขน สีลกฺขนฺเธน สมนฺนาคโต โหติ, อเสเขน สมาธิกฺขนฺเธน สมนฺนาคโต โหติ, อเสเขน ปญฺญากฺขนฺเธน สมนฺนาคโต โหติ, อเสเขน วิมุตฺติกฺขนฺเธน สมนฺนาคโต โหติ, อเสเขน วิมุตฺติญาณทสฺสนกฺขนฺเธน สมนฺนาคโต โหติ. อิเมหิ ปญฺจงฺเคหิ สมนฺนาคโต โหติ. อิติ ปญฺจงฺควิปฺปหีเน ปญฺจงฺคสมนฺนาคเต ทินฺนํ มหปฺผลนฺติ วทามีติ.

อิติ กณฺหาสุ เสตาสุ โรหิณีสุ หรีสุ วา
กมฺมาสาสุ สรูปาสุ โคสุ ปาเรวตาสุ วา
ยาสุ กาสุจิ[๕] เอตาสุ ทนฺโต ชายติ ปุงฺคโว
โธรยฺโห พลสมฺปนฺโน กลฺยาณชวนิกฺกโม
ตเมว ภาเร ยุญฺชนฺติ นาสฺส วณฺณํ ปริกฺขเร.

---

[๑] อิ. เยน
[๒] ฉ.,เท. ทุสฺสีลสฺส
[๓] ฉ. ถินมิทฺธํ
[๔] สี.,เท. วิปฺปหีนานิ
[๕] สี.,อิ. กาสุ จ, เอวมุปริปิ.

เอวเมว มนุสฺเสสุ ยสฺมึ กสฺมิญฺจิ ชาติยํ[๑]
ขตฺติเย พฺราหฺมเณ เวสฺเส สุทฺเท จณฺฑาลปุกฺกุเส.

ยาสุ กาสุจิ เอตาสุ ทนฺโต ชายติ สุพฺพโต
ธมฺมฏฺโฐ สีลสมฺปนฺโน สจฺจวาที หิรีมโน.[๒]

ปหีนชาติมรโณ พฺรหฺมจริยสฺส เกวลี
ปนฺนภาโร วิสํยุตฺโต กตกิจฺโจ อนาสโว.

ปารคู สพฺพธมฺมานํ อนุปาทาย นิพฺพุโต
ตสฺมึ เว[๓] วิรเช เขตฺเต วิปุลา โหติ ทกฺขิณา.

พาลา จ อวิชานนฺตา ทุมฺเมธา อสฺสุตาวิโน
พหิทฺธา ททนฺติ[๔] ทานานิ[๕] นหิ สนฺเต อุปาสเร.

เย จ สนฺเต อุปาเสนฺติ สปฺปญฺเญ ธีรสมฺมเต
สทฺธา จ เนสํ สุคเต มูลชาตา ปติฏฺฐิตา.

เทวโลกญฺจ เต ยนฺติ กุเล วา อิธ ชายเร
อนุปุพฺเพน นิพฺพานํ อธิคจฺฉนฺติ ปณฺฑิตาติ. สตฺตมํ.

๘. ติกณฺณสุตฺตํ

[๙๑๕] อถ โข ติกณฺโณ พฺราหฺมโณ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สมฺโมทิ, สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข

---

[๑] ฉ.,เท. ชาติเย
[๒] สี. หิริมโน
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ตสฺมึเยว
[๔] ฉ.,เท. เทนฺติ
[๕] อิ. ทานา

ติกณฺโณ พฺราหฺมโณ ภควโต สมฺมุขา เตวิชฺชานํ สุทฺ พฺราหฺมณานํ วณฺณํ ภาสติ “เอวมฺปิ เตวิชฺชา พฺราหฺมณา, อิติปิ เตวิชฺชา พฺราหฺมณาติ.

“ยถากถํ ปน พฺราหฺมณ พฺราหฺมณา พฺราหฺมณานํ เตวิชฺชํ ปญฺญาเปนฺตีติ. อิธ โภ โคตม พฺราหฺมโณ อุภโต สุชาโต โหติ มาติโต จ ปิติโต จ สํสุทฺธคหณิโก ยาว สตฺตมา ปิตามหยุคา อกฺขิตฺโต อนุปกุกุฏฺโจ ชาติวาเทน, อชฺฌายโก มนฺตธโร ติณฺณํ เวทานํ ปารคู สนิฆณฺฑุเกฏุภานํ สากฺขรปฺปเภทานํ อิติหาส-ปญฺจมานํ ปทโก เวยฺยากรโณ โลกายตมหาปุริสลกฺขเณสุ อนวโยติ. เอวํ โข โภ โคตม พฺราหฺมณา พฺราหฺมณานํ เตวิชฺชํ ปญฺญาเปนฺตีติ.

“อญฺญถา โข พฺราหฺมณ พฺราหฺมณา พฺราหฺมณานํ เตวิชฺชํ ปญฺญาเปนฺติ, อญฺญถา จ ปน อริยสฺส วินเย เตวิชฺโช โหตีติ. ยถากถํ ปน โภ โคตม อริยสฺส วินเย เตวิชฺโช โหติ, สาธุ เม ภวํ โคตโม ตถา ธมฺมํ เทเสตุ, ยถา อริยสฺส วินเย เตวิชฺโช โหตีติ. เตนหิ พฺราหฺมณ สุณาหิ สาธุกํ มนสิกโรหิ, ภาสิสฺสามีติ. “เอวํ โภติ โข ติกณฺโณ พฺราหฺมโณ ภควโต ปจฺจสฺโสสิ. ภควา เอตทโวจ

“อิธ พฺราหฺมณ ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธมฺเมหิ สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา อชฺฌตฺตํ สมฺปสาทนํ เจตโส เอโกทิภาวํ อวิตกฺกํ อวิจารํ สมาธิชํ ปีติสุขํ ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, ปีติยา จ วิราคา อุเปกฺขโก จ วิหรติ สโต จ สมฺปชาโน, สุขญฺจ กาเยน ปฏิสํเวเทติ, ยนฺตํ อริยา

อาจิกฺขนฺติ ‘อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหารีติ ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา ปุพฺเพว โสมนสฺสโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมา อทุกฺขมสุขํ อุเปกฺขาสติปาริสุทฺธึ จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ.

[๙๑๖] โส เอวํ สมาหิเต จิตฺเต ปริสุทฺเธ ปริโยทาเต อนงฺคเณ วิคตูปกฺกิเลเส[๑] มุทุภูเต กมฺมนิเย[๒] จิเต อาเนญฺชปฺปตฺเต,[๓] ปุพฺเพนิวาสานุสฺสติญาณาย จิตฺตํ อภินินฺนาเมติ. โส อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรติ. เสยฺยถีทํ.[๔] เอกมฺปิ ชาตึ เทฺวปิ ชาติโย ติสฺโสปิ ชาติโย จตสฺโสปิ ชาติโย ปญฺจปิ ชาติโย ทสปิ ชาติโย วีสมฺปิ[๕] ชาติโย ตึสมฺปิ ชาติโย จตฺตาฬีสมฺปิ ชาติโย ปญฺญาสมฺปิ ชาติโย ชาติสตมฺปิ ชาติสหสฺสมฺปิ ชาติสตสหสฺสมฺปิ อเนเกปิ สංวฏฺฏกปฺเป อเนเกปิ วิวฏฺฏกปฺเป อเนเกปิ สංวฏฺฏวิวฏฺฏกปฺเป “อมุตฺราสึ เอวංนาโม เอวංโคตฺโต เอวංวณฺโณ เอวมาหาโร เอวංสุขทุกฺขปฏิสංเวที เอวมายุปริยนฺโต, โส ตโต จุโต อมุตฺร อุทปาทึ. ตตฺราปาสึ เอวංนาโม เอวංโคตฺโต เอวංวณฺโณ เอวมาหาโร เอวංสุขทุกฺขปฏิสංเวที เอวมายุปริยนฺโต, โส ตโต จุโต อิธูปปนฺโนติ. อิติ สาการං สอุทฺเทสං อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสං อนุสฺสรติ. อยมสฺส ปฐมา วิชฺชา อธิคตา โหติ, อวิชฺชา วิหตา, วิชฺชา อุปฺปนฺนา, ตโม วิหโต, อาโลโก อุปฺปนฺโน, ยถาตं อปฺปมตฺตสฺส อาตาปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหรโต.

---

[๑] สี. วิคตุ
[๒] อิ. กมฺมนีเย
[๓] สี.,อิ. อาเนชฺชปฺปตฺเต
[๔] ฉ. เสยฺยถิทं
[๕] อิ. วีสติปิ

โส เอวํ สมาหิเต จิตฺเต ปริสุทฺเธ ปริโยทาเต อนงฺคเณ วิคตูปกฺกิเลเส มุทุภูเต กมฺมนิเย ฐิเต อาเนญฺชปฺปตฺเต, สตฺตานํ จุตูปปาตญาณาย จิตฺตํ อภินินฺนาเมติ. โส ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน สตฺเต ปสฺสติ จวมาเน อุปฺปชฺชมาเน หีเน ปณีเต สุวณฺเณ ทุพฺพณฺเณ สุคเต ทุคฺคเต, ยถากมฺมูปเค สตฺเต ปชานาติ "อิเม[๑] วต โภนฺโต สตฺตา กายทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา, วจีทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา, มโนทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา, อริยานํ อุปวาทกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา, เต กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตं นิรยं อุปปนฺนา. อิเม วา ปน โภนฺโต สตฺตา กายสุจริเตน สมนฺนาคตา, วจีสุจริเตน สมนฺนาคตา, มโนสุจริเตน สมนฺนาคตา, อริยานํ อนุปวาทกา สมฺมาทิฏฺฐิกา สมฺมาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา, เต กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปนฺนาติ. [๒] อิติ ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน สตฺเต ปสฺสติ จวมาเน อุปปชฺชมาเน หีเน ปณีเต สุวณฺเณ ทุพฺพณฺเณ สุคเต ทุคฺคเต, ยถากมฺมูปเค สตฺเต ปชานาติ. อยมสฺส ทุติยา วิชฺชา อธิคตา โหติ, อวิชฺชา วิหตา,[๓] วิชฺชา อุปฺปนฺนา, ตโม วิหโต, อาโลโก อุปฺปนฺโน, ยถาตं อปฺปมตฺตสฺส อาตาปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหรโต.

[๙๑๗] โส เอวํ สมาหิเต จิตฺเต ปริสุทฺเธ ปริโยทาเต อนงฺคเณ วิคตูปกฺกิเลเส มุทุภูเต กมฺมนิเย ฐิเต อาเนญฺชปฺปตฺเต,

---

[๑] อิ. อิเม วา ปน [๒] อิ. โส
[๓] อิ. วิคตา

อาสวานํ ขยญาณาย จิตฺตํ อภินินฺนาเมติ. โส "อิทํ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ, "อยํ ทุกฺขสมุทโยติ ยถาภูตํ ปชานาติ, "อยํ ทุกฺขนิโรโธติ ยถาภูตํ ปชานาติ, "อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ, "อิเม อาสวาติ ยถาภูตํ ปชานาติ, "อยํ อาสวสมุทโยติ ยถาภูตํ ปชานาติ, "อยํ อาสวนิโรโธติ ยถาภูตํ ปชานาติ, "อยํ อาสวนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ. ตสฺส เอวํ ชานโต เอวํ ปสฺสโต กามาสวาปิ จิตฺตํ วิมุจฺจติ, ภวาสวาปิ จิตฺตํ วิมุจฺจติ, อวิชฺชาสวาปิ จิตฺตํ วิมุจฺจติ, วิมุตฺตสฺมึ "วิมุตฺตมิติ ญาณํ โหติ, "ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาติ, อยมสฺส ตติยา วิชฺชา อธิคตา โหติ, อวิชฺชา วิหตา, วิชฺชา อุปฺปนฺนา, ตโม วิหโต, อาโลโก อุปฺปนฺโน, ยถาตํ อปฺปมตฺตสฺส อาตาปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหรโตติ.

อนุจฺจาวจสีลสฺส　　นิปกสฺส จ ฌายิโน
จิตฺตํ ยสฺส วสีภูตํ　　เอกคฺคํ สุสมาหิตํ.

ตํ เว ตโมนุทา ธีรา　　เตวิชฺชา มจฺจุหายินา
หิตา เทวมนุสฺสานํ　　อาหุ สจฺจปฺปหายินา[๑]

ตีหิ วิชฺชาหิ สมฺปนฺนา　　อสมฺมุฬฺหวิหาริโน
พุทฺธา อนฺติมสารีรา[๒]　　ตํ นมสฺสนฺติ โคตมํ.

ปุพฺเพนิวาสํ โย เวที　　สคฺคาปายญฺจ ปสฺสติ
อโถ ชาติกฺขยา ปตฺโต　　อภิญฺญาโวสิโต มุนิ.

---

[๑] ฉ.,เท. สพฺพปฺปหายินา　　[๒] ฉ.,เท. อนฺติมเทหินา อิ. อนฺติมสรีรา

เอตาหิ ตีหิ วิชฺชาหิ เตวิชฺโช โหติ พฺราหฺมโณ
ตมหํ วทามิ เตวิชฺชํ นาญฺญํ ลปิตลาปนนฺติ.

เอวํ โข พฺราหฺมณ อริยสฺส วินเย เตวิชฺโช โหตีติ. อญฺญถา โภ โคตม พฺราหฺมณานํ เตวิชฺโช, อญฺญถา จ ปน อริยสฺส วินเย เตวิชฺโช โหติ. อิมสฺส จ โภ โคตม อริยสฺส วินเย เตวิชฺชสฺส พฺราหฺมณานํ เตวิชฺโช กลํ นาคฺฆติ โสฬสึ.

"อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม ฯเปฯ อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณํ คตนฺติ. อฏฺฐมํ.

๙. ชานุสฺโสณิสุตฺตํ

[๙๑๘] อถ โข ชานุสฺโสณี พฺราหฺมโณ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ ฯเปฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข ชานุสฺโสณี พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ "ยสฺสสฺสุ โภ โคตม ยญฺโญ วา สทฺธํ วา ถาลิปาโก วา เทยฺยธมฺมํ วา, เตวิชฺเชสุ พฺราหฺมเณสุ ทานํ ทเทยฺยาติ. ยถากถํ ปน พฺราหฺมณ พฺราหฺมณา พฺราหฺมณํ เตวิชฺชํ ปญฺญาเปนฺตีติ. 'อิธ โภ โคตม พฺราหฺมโณ อุภโต สุชาโต โหติ มาติโต จ ปิติโต จ สංสุทฺธคหณิโก ยาว สตฺตมา ปิตามหยุคา อกฺขิตฺโต อนุปกุกุฏฺโฐ ชาติวาเทน, อชฺฌายโก มนฺตธโร ติณฺณं เวทานं ปารคู สนิฆณฑุเกฏุภานं สากฺขรปฺปเภทานं อิติหาสปญฺจมานं ปทโก เวยฺยากรโณ โลกายตมหาปุริสลกฺขเณสุ อนวโยติ. เอวं โข โภ โคตม พฺราหฺมณา พฺราหฺมณํ เตวิชฺชํ ปญฺญาเปนฺตีติ.

"อญฺญถา โข พฺราหฺมณ พฺราหฺมณา พฺราหฺมณํ เตวิชฺชํ ปญฺญาเปนฺติ, อญฺญถา จ ปน อริยสฺส วินเย เตวิชฺโช โหตีติ. ยถากถํ ปน โภ โคตม อริยสฺส วินเย เตวิชฺโช โหติ, สาธุ เม ภวํ โคตโม ตถา ธมฺมํ เทเสตุ, ยถา อริยสฺส วินเย เตวิชฺโช โหตีติ. เตนหิ พฺราหฺมณ สุณาหิ สาธุกํ มนสิกโรหิ, ภาสิสฺสามีติ. "เอวํ โภติ โข ชานุสฺโสณี พฺราหฺมโณ ภควโต ปจฺจสฺโสสิ. ภควา เอตทโวจ

"อิธ พฺราหฺมณ ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กาเมหิ ฯเปฯ จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ.

โส เอวํ สมาหิเต จิตฺเต ปริสุทฺเธ ปริโยทาเต อนงฺคเณ วิคตูปกฺกิเลเส มุทุภูเต กมฺมนิเย ฐิเต อาเนญฺชปฺปตฺเต, ปุพฺเพนิวาสานุสฺสติญาณาย จิตฺตํ อภินินฺนาเมติ. โส อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรติ ฯเปฯ อยมสฺส ปฐมา วิชฺชา อธิคตา โหติ, อวิชฺชา วิหตา, วิชฺชา อุปฺปนฺนา, ตโม วิหโต, อาโลโก อุปฺปนฺโน, ยถาตํ อปฺปมตฺตสฺส อาตาปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหรโต.

[๙๑๙] โส เอวํ สมาหิเต จิตฺเต ปริสุทฺเธ ปริโยทาเต อนงฺคเณ วิคตูปกฺกิเลเส มุทุภูเต กมฺมนิเย ฐิเต อาเนญฺชปฺปตฺเต, สตฺตานํ จุตูปปาตญาณาย จิตฺตํ อภินินฺนาเมติ. โส ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน สตฺเต ปสฺสติ ฯเปฯ อยมสฺส ทุติยา วิชฺชา อธิคตา โหติ, อวิชฺชา วิหตา, วิชฺชา อุปฺปนฺนา, ตโม วิหโต, อาโลโก อุปฺปนฺโน, ยถาตํ อปฺปมตฺตสฺส อาตาปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหรโต.

โส เอวํ สมาหิเต จิตฺเต ปริสุทฺเธ ปริโยทาเต อนงฺคเณ วิคตูปกฺกิเลเส มุทุภูเต กมฺมนิเย ฐิเต อาเนญฺชปฺปตฺเต, อาสวานํ ขยญาณาย จิตฺตํ อภินินฺนาเมติ. โส "อิทํ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ ฯเปฯ "อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ, "อิเม อาสวาติ ยถาภูตํ ปชานาติ ฯเปฯ "อยํ อาสวนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ. ตสฺส เอวं ชานโต เอวं ปสฺสโต กามาสวาปิ จิตฺตํ วิมุจฺจติ, ภวาสวาปิ จิตฺตํ วิมุจฺจติ, อวิชฺชาสวาปิ จิตฺตํ วิมุจฺจติ, วิมุตฺตสฺมึ, "วิมุตฺตมิติ ญาณํ โหติ, "ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาติ, อยมสฺส ตติยา วิชฺชา อธิคตา โหติ, อวิชฺชา วิหตา, วิชฺชา อุปฺปนฺนา, ตโม วิหโต, อาโลโก อุปฺปนฺโน, ยถาตํ อปฺปมตฺตสฺส อาตาปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหรโตติ.

"โย[๑] สีลพฺพตสมฺปนฺโน ปหิตตฺโต สมาหิโต
จิตฺตํ ยสฺส วสีภูตํ เอกคฺคํ สุสมาหิตํ.

ปุพฺเพนิวาสํ โย เวที สคฺคาปายญฺจ ปสฺสติ
อโถ ชาติกฺขยํ ปตฺโต อภิญฺญาโวสิโต มุนิ.

เอตาหิ ตีหิ วิชฺชาหิ เตวิชฺโช โหติ พฺราหฺมโณ
ตมหํ วทามิ เตวิชฺชํ นาญฺญํ ลปิตลาปนนฺติ.

"เอวं[๒] โข พฺราหฺมณ อริยสฺส วินเย เตวิชฺโช โหตีติ. "อญฺญถา โภ โคตม พฺราหฺมณานํ เตวิชฺโช, อญฺญถา จ ปน อริยสฺส วินเย เตวิชฺโช โหติ. อิมสฺส จ โภ โคตม อริยสฺส

---

[๑] อิ. โส [๒] อิ. เอวเมว

วินเย เตวิชฺชสฺส พฺราหฺมณานํ เตวิชฺโช กลํ นาคฺฆติ โสพฺภสึ, “อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม ฯเปฯ อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณํ คตนฺติ. นวมํ.

๑๐. สงฺคารวสุตฺตํ

[๙๒๐] อถ โข สงฺคารโว พฺราหฺมโณ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สมฺโมทิ, สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข สงฺคารโว พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ “มยมสฺสุ โภ โคตม พฺราหฺมณา นาม ยญฺญํ ยชามปิ ยชาเปมปิ, ตตฺร โภ โคตม โย เจว ยญฺญํ[๑] ยชติ โย จ ยชาเปติ, สพฺเพ เต อเนกสารีริกํ ปุญฺญปฏิปทำ ปฏิปนฺนา โหนฺติ, ยทิทำ ยญฺญาธิกรณำ. โย ปนายำ โภ โคตม ยสฺส วา ตสฺส วา กุลา อคารสฺมา อนคาริยำ ปพฺพชิโต เอกมตฺตานำ ทเมติ, เอกมตฺตานำ สเมติ, เอกมตฺตานำ ปรินิพฺพาเปติ, เอวมสฺสายำ เอกสารีริกา[๒] ปุญฺญปฏิปทา โหติ,[๒] ยทิทำ ปพฺพชฺชาธิกรณนฺติ.

“เตนหิ พฺราหฺมณ ตญฺเญเวตฺถ ปฏิปุจฺฉิสฺสามิ ยถา เต ขเมยฺย, ตถา นำ พฺยากเรยฺยาสิ. ตำ กึ มญฺญสิ พฺราหฺมณ. อิธ ตถาคโต โลเก อุปฺปชฺชติ อรหำ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานำ พุทฺโธ ภควา, โส เอวมาห ‘เอตฺถายำ มคฺโค อยำ ปฏิปทา ยถา ปฏิปนฺโน อหำ อนุตฺตรำ พฺรหฺมจริโยคธำ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อยำ ปาโฐ น ทิสฺสติ. [๒-๒] ฉ.,เท.,อิ. เอกสารีริกำ ปุญฺญปฏิปทำ ปฏิปนฺโน โหติ.

สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทมิ, เอถ ตุมฺเหปิ ตถา ปฏิปชฺชถ, ยถา ปฏิปนฺนา ตุมฺเหปิ อนุตฺตรํ พฺรหฺมจริโยคธํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหริสฺสถาติ. อิติ อยํ เจว สตฺถา ธมฺมํ เทเสติ, ปเร จ ตถตฺตาย ปฏิปชฺชนฺติ, ตานิ โข ปน โหนฺติ อเนกานิปิ สตานิ, อเนกานิปิ สหสฺสานิ, อเนกานิปิ สตสหสฺสานิ. ตํ กึ มญฺญสิ พฺราหฺมณ. อิจฺจายํ เอวํ สนฺเต, เอกสาริริกา วา ปุญฺญปฏิปทา โหติ อเนกสาริริกา วา ยทิทํ ปพฺพชฺชาธิกรณนฺติ. อิจฺจายมฺปิ โภ โคตม เอวํ สนฺเต, อเนกสาริริกา ปุญฺญปฏิปทา โหติ, ยทิทํ ปพฺพชฺชาธิกรณนฺติ.

[๙๒๑] เอวํ วุตฺเต, อายสฺมา อานนฺโท สงฺการวํ พฺราหฺมณํ เอตทโวจ "อิมาสํ เต พฺราหฺมณ ทฺวินฺนํ ปฏิปทานํ กตมา ปฏิปทา ขมติ อปฺปฏฺฐตรา[๑] จ อปฺปสมารมฺภตรา จ มหปฺผลตรา จ มหานิสํสตรา จาติ. เอวํ วุตฺเต, สงฺการโว พฺราหฺมโณ อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจ "เสยฺยถาปิ ภวํ โคตโม ภวญฺจานนฺโท, เอเต เม ปุชฺชา, เอเต เม ปาสํสาติ.

ทุติยมฺปิ โข อายสฺมา อานนฺโท สงฺการวํ พฺราหฺมณํ เอตทโวจ "น โข ตฺยาหํ พฺราหฺมณ เอวํ ปุจฺฉามิ 'เก วา เต ปุชฺชา, เก วา เต ปาสํสาติ. เอวญฺจ โข ตฺยาหํ พฺราหฺมณ ปุจฺฉามิ 'อิมาสํ เต พฺราหฺมณ ทฺวินฺนํ ปฏิปทานํ กตมา ปฏิปทา ขมติ อปฺปฏฺฐตรา จ อปฺปสมารมฺภตรา จ มหปฺผลตรา จ มหานิสํสตรา จาติ. ทุติยมฺปิ โข สงฺการโว พฺราหฺมโณ อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจ เสยฺยถาปิ ภวํ โคตโม ภวญฺจานนฺโท, เอเต เม ปุชฺชา, เอเต เม ปาสํสาติ.

---

[๑] ฉ.,เท. อปฺปตฺถตรา

ตติยมฺปิ โข อายสฺมา อานนฺโท สงฺคารวํ พฺราหฺมณํ เอตทโวจ “น โข ตฺยาหํ พฺราหฺมณ ปุจฺฉามิ ‘เก วา เต ปุชฺชา, เก วา เต ปาสํสาติ. เอวญฺจ โข ตฺยาหํ พฺราหฺมณ ปุจฺฉามิ ‘อิมาสํ เต พฺราหฺมณ ทฺวินฺนํ ปฏิปทานํ กตมา ปฏิปทา ขมติ อปฺปฏิฺจตรา จ อปฺปสมารมฺภตรา จ มหปฺผลตรา จ มหานิสสตรา จาติ. ตติยมฺปิ โข สงฺคารโว พฺราหฺมโณ อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจ “เสยฺยถาปิ ภวํ โคตโม ภวญฺจานนฺโท, เอเต เม ปุชฺชา, เอเต เม ปาสํสาติ.

อถ โข ภควโต เอตทโหสิ “ยาวตติยมฺปิ โข สงฺคารโว พฺราหฺมโณ อานนฺเทน สหธมฺมิกํ ปญฺหํ ปุฏฺโ สำสาเทติ โน วิสฺสชฺเชติ, ยนฺนูนาหํ ปริโมเจยฺยนฺติ. อถ โข ภควา สงฺคารวํ พฺราหฺมณํ เอตทโวจ “กานุชฺช[๑] พฺราหฺมณ ราชนฺเตปุเร ราชปริสายํ สนฺนิสินฺนานำ สนฺนิปติตานำ อนฺตรากถา อุทปาทีติ. “อยำ ขฺวชฺช โภ โคตม ราชนฺเตปุเร ราชปริสายำ[๒] สนฺนิสินฺนานำ สนฺนิปติตานำ อนฺตรากถา อุทปาทิ ‘ปุพฺพสฺสุทำ อปฺปตรา เจว ภิกฺขู อเหสุำ พหุตรา จ อุตฺตริมนุสฺสธมฺมา อิทฺธิปาฏิหาริยำ ทสฺเสสุำ. เอตรหิ โข พหุตรา เจว ภิกฺขู, อปฺปตรา จ อุตฺตริมนุสฺสธมฺมา อิทฺธิปาฏิหาริยำ ทสฺเสนฺตีติ. อยำ ขฺวชฺช โภ โคตม ราชนฺเตปุเร ราชปริสายำ สนฺนิสินฺนานำ สนฺนิปติตานำ อนฺตรากถา อุทปาทีติ.

[๙๒๒] ตีณิ โข อิมานิ พฺราหฺมณ ปาฏิหาริยานิ. กตมานิ ตีณิ. อิทฺธิปาฏิหาริยำ อาเทสนาปาฏิหาริยำ อนุสาสนีปาฏิหาริยำ. กตมญฺจ พฺราหฺมณ อิทฺธิปาฏิหาริยำ. อิธ พฺราหฺมณ เอกจฺโจ

---

[๑] ฉ.,เท. กา นฺวชฺช อิ. กา นุชฺช [๒] ฉ.,เท. ราชปุริสานำ

อเนกวิหิตํ อิทฺธิวิธํ ปจฺจนุโภติ. เอโกปิ หุตฺวา พหุธา โหติ, พหุธาปิ หุตฺวา เอโก โหติ, อาวิภาวํ ติโรภาวํ ติโรกุฑฺฑ[๑] ติโรปาการ์ ติโรปพฺพตํ อสชฺชมาโน คจฺฉติ เสยฺยถาปิ อากาเส. ปฐวิยาปิ อุมฺมุชฺชนิมุชฺชํ กโรติ เสยฺยถาปิ อุทเก. อุทเกปิ อภิชฺชมาเน[๒] คจฺฉติ, เสยฺยถาปิ ปฐวิยา อากาเสปิ ปลฺลงฺเกน กมติ, เสยฺยถาปิ ปกฺขิสกุโณ. อิเมปิ จนฺทิมสุริเย เอวมหิทฺธิเก เอวมหานุภาเว ปาณินา ปริมสติ ปริมชฺชติ. ยาวพฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสํ วตฺเตติ. อิทํ วุจฺจติ พฺราหฺมณ อิทฺธิปาฏิหาริยํ.

กตมญฺจ พฺราหฺมณ อาเทสนาปาฏิหาริยํ. อิธ พฺราหฺมณ เอกจฺโจ นิมิตฺเตน อาทิสติ 'เอวมฺปิ เต มโน, อิตฺถมฺปิ เต มโน, อิติปิ เต จิตฺตนฺติ. โส พหุญฺเจปิ อาทิสติ, ตเถว ตํ โหติ โน อญฺญถา.

อิธ ปน พฺราหฺมณ เอกจฺโจ น เหว โข นิมิตฺเตน อาทิสติ, อปิจ โข มนุสฺสานํ วา อมนุสฺสานํ วา เทวตานํ วา สทฺทํ สุตฺวา อาทิสติ 'เอวมฺปิ เต มโน, อิตฺถมฺปิ เต มโน, อิติปิ เต จิตฺตนฺติ. โส พหุญฺเจปิ อาทิสติ, ตเถว ตํ โหติ โน อญฺญถา.

อิธ ปน พฺราหฺมณ เอกจฺโจ น เหว โข นิมิตฺเตน อาทิสติ, นปิ มนุสฺสานํ วา อมนุสฺสานํ วา เทวตานํ วา สทฺทํ สุตฺวา อาทิสติ, อปิจ โข วิตกฺกยโต วิจารยโต วิตกฺกวิจารสทฺทํ[๓] สุตฺวา อาทิสติ "เอวมฺปิ เต มโน, อิตฺถมฺปิ เต มโน, อิติปิ เต

---

[๑] ฉ. ติโรกุฏฺฏ์ [๒] อิ. อภิชฺชมาโน
[๓] ฉ.,เท.,อิ. วิตกฺกวิปฺผารสทฺทํ, เอวมุปริปิ.

จิตฺตนฺติ. โส พหุญฺเจปิ อาทิสติ, ตเถว ตํ โหติ โน อญฺญถา.

อิธ ปน พฺราหฺมณ เอกจฺโจ น เหว โข นิมิตฺเตน อาทิสติ, นปิ มนุสฺสานํ วา อมนุสฺสานํ วา เทวตานํ วา สทฺทํ สุตฺวา อาทิสติ, นปิ วิตกฺกยโต วิจารยโต วิตกฺกวิจารสทฺทํ สุตฺวา อาทิสติ, อปิจ โข อวิตกฺกํ อวิจารํ สมาธึ สมาปนฺนสฺส เจตสา เจโต ปริจฺจ ปชานาติ 'ยถา อิมสฺส โภโต มโนสงฺขารา ปณิหิตา อิมสฺส จิตฺตสฺส อนนฺตรา อมุนฺนาม วิตกฺกํ วิตกฺกิสฺสตีติ.[๑] โส พหุญฺเจปิ อาทิสติ, ตเถว ตํ โหติ โน อญฺญถา. อิทํ วุจฺจติ พฺราหฺมณ อาเทสนาปาฏิหาริยํ.

กตมญฺจ พฺราหฺมณ อนุสาสนีปาฏิหาริยํ. อิธ พฺราหฺมณ เอกจฺโจ เอวํ อนุสาสติ 'เอวํ วิตกฺเกถ, มา เอวํ วิตกฺกยิตฺถ. เอวํ มนสิกโรถ, มา เอวํ มนสากตฺถ. อิทํ ปชหถ, อิทํ อุปสมฺปชฺช วิหรถาติ. อิทํ วุจฺจติ พฺราหฺมณ อนุสาสนีปาฏิหาริยํ. อิมานิ โข พฺราหฺมณ ตีณิ ปาฏิหาริยานิ. อิเมสํ เต พฺราหฺมณ ติณฺณํ ปาฏิหาริยานํ กตมํ ปาฏิหาริยํ ขมติ อภิกฺกนฺตตรญฺจ ปณีตตรญฺจาติ.

[๙๒๓] "ตตฺร โภ โคตม ยมิทं[๒] ปาฏิหาริยํ อิเธกจฺโจ อเนกวิหิตํ อิทฺธิวิธํ ปจฺจนุโภติ ฯเปฯ ยาวพฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสํ วตฺเตตีติ. อิทํ โภ โคตม ปาฏิหาริยํ. โย จ[๓] นํ กโรติ, โส จ[๓] นํ ปฏิสํเวเทติ. โย จ นํ กโรติ, ตสฺส[๔] เจว ตํ โหติ, อิทํ เม โภ โคตม ปาฏิหาริยํ มายาสหธมฺมรูปี วิย ขายติ.

---

[๑] ฉ.,เท. วิตกฺเกสฺสตีติ [๒] ฉ.,เท. ยทิทं
[๓] ฉ.,เท. ว, เอวมุปริปิ. [๔] ฉ.,เท. ตสฺเสว, เอวมุปริปิ.

“ยมฺปิทำ โภ โคตม ปาฏิหาริยำ อิเธกจฺโจ นิมิตฺเตน อาทิสติ ‘เอวมฺปิ เต มโน, อิตฺถมฺปิ เต มโน, อิติปิ เต จิตฺตนฺติ. โส พหุญฺเจปิ อาทิสติ, ตเถว ตำ โหติ โน อญฺญถา. อิธ ปน โภ โคตม เอกจฺโจ น เหว โข นิมิตฺเตน อาทิสติ. อปิจ โข มนุสฺสานำ วา อมนุสฺสานำ วา เทวตานำ วา สทฺทำ สุตฺวา อาทิสติ ฯเปฯ นปิ มนุสฺสานำ วา อมนุสฺสานำ วา เทวตานำ วา สทฺทำ สุตฺวา อาทิสติ. อปิจ โข วิตกฺกยโต วิจารยโต วิตกฺกวิจารสทฺทำ สุตฺวา อาทิสติ ฯเปฯ นปิ วิตกฺกยโต วิจารยโต วิตกฺกวิจารสทฺทำ สุตฺวา อาทิสติ. อปิจ โข อวิตกฺกำ อวิจารำ สมาธึ สมาปนฺนสฺส เจตสา เจโต ปริจฺจ ปชานาติ ‘ยถา อิมสฺส โภโต มโนสงฺขารา ปณิหิตา อิมสฺส จิตฺตสฺส อนนฺตรา อมุนฺนาม วิตกฺกำ วิตกฺกิสฺสตีติ. โส พหุญฺเจปิ อาทิสติ, ตเถว ตำ โหติ โน อญฺญถาติ. อิทมฺปิ โภ โคตม ปาฏิหาริยำ. โย จ นำ กโรติ โส จ นำ ปฏิสำเวเทติ. โย จ นำ กโรติ ตสฺส เจว ตำ โหติ. อิทมฺปิ เม โภ โคตม ปาฏิหาริยำ มายาสหธมฺมรูปำ วิย ขายติ.

ยญฺจ โข อิทำ โภ โคตม ปาฏิหาริยำ อิเธกจฺโจ เอวำ อนุสาสติ ‘เอวำ วิตกฺเกถ, มา เอวำ วิตกฺกยิตฺถ. เอวำ มนสิกโรถ, มา เอวำ มนสากตฺถ. อิทำ ปชหถ, อิทำ อุปสมฺปชฺช วิหรถาติ. อิทำ เม โภ โคตม ปาฏิหาริยำ ขมติ อิเมสำ ติณฺณำ ปาฏิหาริยานำ อภิกฺกนฺตตรญฺจ ปณีตตรญฺจ.

[๙๒๔] อจฺฉริยำ โภ โคตม อพฺภุตำ โภ โคตม. ยาว สุภาสิตญฺจิทำ โภตา โคตเมน อิเมหิ จ มยำ ตีหิ ปาฏิหาริเยหิ สมนฺนาคตำ ภวนฺตำ โคตมำ ธาเรม. ภวญฺหิ โคตโม อเนกวิหิตำ

อิทฺธิวิธํ ปจฺจนุโภติ ฯเปฯ ยาวพฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสํ วตฺเตติ. ภวญฺหิ โคตโม อวิตกฺกํ อวิจารํ สมาธึ สมาปนฺนสฺส เจตสา เจโต ปริจฺจ ปชานาติ ‘ยถา อิมสฺส โภโต มโนสงฺขารา ปณิหิตา อิมสฺส จิตฺตสฺส อนนฺตรา อมุนฺนาม วิตกฺกํ วิตกฺกิสฺสตีติ. ภวญฺหิ โคตโม เอวํ อนุสาสติ ‘เอวํ วิตกฺเกถ, มา เอวํ วิตกฺกยิตฺถ. เอวํ มนสิกโรถ, มา เอวํ มนสากตฺถ. อิทํ ปชหถ, อิทํ อุปสมฺปชฺช วิหรถาติ.

“อทฺธา โข ตฺยาหํ พฺราหฺมณ อาสชฺช อุปนียวาจา ภาสิตา, อปิจ ตฺยาหํ พฺยากริสฺสามิ, อหญฺหิ พฺราหฺมณ อเนกวิหิตํ อิทฺธิวิธํ ปจฺจนุโภมิ ฯเปฯ ยาวพฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสํ วตฺเตมิ. อหญฺหิ พฺราหฺมณ อวิตกฺกํ อวิจารํ สมาธึ สมาปนฺนสฺส เจตสา เจโต ปริจฺจ ปชานามิ ‘ยถา อิมสฺส โภโต มโนสงฺขารา ปณิหิตา, อิมสฺส จิตฺตสฺส อนนฺตรา อมุนฺนาม วิตกฺกํ วิตกฺกิสฺสตีติ. อหญฺหิ พฺราหฺมณ เอวํ อนุสาสามิ ‘เอวํ วิตกฺเกถ, มา เอวํ วิตกฺกยิตฺถ. เอวํ มนสิกโรถ, มา เอวํ มนสากตฺถ. อิทํ ปชหถ, อิทํ อุปสมฺปชฺช วิหรถาติ.

“อตฺถิ ปน โภ โคตม อญฺโญ เอกภิกฺขุปิ, โย อิเมหิ ตีหิ ปาฏิหาริเยหิ สมนฺนาคโต อญฺญตฺร โภตา โคตเมนาติ. ‘น โข พฺราหฺมณ เอกํเยว สตํ, น เทฺว สตานิ, น ตีณิ สตานิ, น จตฺตาริ สตานิ, น ปญฺจ สตานิ, อถ โข ภิยฺโยว เย ภิกฺขู อิเมหิ ตีหิ ปาฏิหาริเยหิ สมนฺนาคตาติ. “กหํ ปน โภ โคตม เอตรหิ เต ภิกฺขู วิหรนฺตีติ. “อิมสฺมึเยว โข พฺราหฺมณ ภิกฺขุสงฺเฆติ. “อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม, อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม,

เสยฺยถาปิ โภ โคตม นิกฺกุชฺชิตํ วา อุกฺกุชฺเชยฺย, ปฏิจฺฉนฺนํ วา วิวเรยฺย, มูฬฺหสฺส วา มคฺคํ อาจิกฺเขยฺย, อนฺธกาเร วา เตลปฺปชฺโชตํ ธาเรยฺย ‘จกฺขุมนฺโต รูปานิ ทกฺขนฺตีติ. เอวเมวํ โภตา โคตเมน อเนกปริยาเยน ธมฺโม ปกาสิโต, เอสาหํ ภวนฺตํ โคตมํ สรณํ คจฺฉามิ ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ, อุปาสกं มं ภวं โคตโม ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณํ คตนฺติ. ทสมํ.

ปฐโม พฺราหฺมณวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

เทฺว พฺราหฺมณา จญฺญตโร ปริพฺพาชเกน นิพฺพุตํ
ปโลกวจฺโฉ ติกณฺโณ โสณิ สงฺคารเวน จาติ.

(๗) ๒. มหาวคฺโค

๑. ติตฺถายตนสุตฺตํ

[๙๒๔] ตีณิมานิ ภิกฺขเว ติตฺถายตนานิ, ยานิ ปณฺฑิเตหิ สมนุยุญฺชิยมานานิ สมนุคฺคาหิยมานานิ สมนุภาสิยมานานิ ปรมฺปิ คนฺตฺวา อกิริยาย สณฺฐหนฺติ. กตมานิ ตีณิ. สนฺติ ภิกฺขเว เอเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน "ยงฺกิญฺจายํ ปุริสปุคฺคโล ปฏิสํเวเทติ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, สพฺพนฺตํ ปุพฺเพ กตเหตูติ. สนฺติ ภิกฺขเว เอเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน "ยงฺกิญฺจายํ ปุริสปุคฺคโล ปฏิสํเวเทติ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, สพฺพนฺตํ อิสฺสรนิมฺมานเหตูติ. สนฺติ ภิกฺขเว เอเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน "ยงฺกิญฺจายํ ปุริสปุคฺคโล ปฏิสํเวเทติ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, สพฺพนฺตํ อเหตุอปฺปจฺจยาติ.

ตตฺร ภิกฺขเว เย เต สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน "ยงฺกิญฺจายํ ปุริสปุคฺคโล ปฏิสํเวเทติ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, สพฺพนฺตํ ปุพฺเพ กตเหตูติ. ตฺยาหํ อุปสงฺกมิตฺวา เอวํ วทามิ "สจฺจํ กิร ตุมฺเห อายสฺมนฺโต เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน "ยงฺกิญฺจายํ ปุริสปุคฺคโล ปฏิสํเวเทติ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, สพฺพนฺตํ ปุพฺเพ กตเหตูติ. เต เจ[๑] เม เอวํ ปุฏฺฐา "อามาติ[๒] ปฏิชานนฺติ. ตฺยาหํ เอวํ วทามิ "เตนหายสฺมนฺโต ปาณาติปาติโน ภวิสฺสนฺติ ปุพฺเพ กตเหตุ,

---

[๑] ฉ.,เท. จ, เอวมุปริปิ. [๒] สี. อาโมติ, เอวมุปริปิ.

อทินฺนาทายิโน ภวิสฺสนฺติ ปุพฺเพ กตเหตุ, อพฺรหฺมจาริโน ภวิสฺสนฺติ ปุพฺเพ กตเหตุ, มุสาวาทิโน ภวิสฺสนฺติ ปุพฺเพ กตเหตุ, ปิสุณวาจา ภวิสฺสนฺติ ปุพฺเพ กตเหตุ, ผรุสวาจา ภวิสฺสนฺติ ปุพฺเพ กตเหตุ, สมฺผปฺปลาปิโน ภวิสฺสนฺติ ปุพฺเพ กตเหตุ, อภิชฺฌาลุโน ภวิสฺสนฺติ ปุพฺเพ กตเหตุ, พฺยาปนฺนจิตฺตา ภวิสฺสนฺติ ปุพฺเพ กตเหตุ, มิจฺฉาทิฏฺฐิกา ภวิสฺสนฺติ ปุพฺเพ กตเหตุ.

[๙๒๖] ปุพฺเพ กตํ โข ปน ภิกฺขเว สารโต ปจฺจาคจฺฉตํ น โหติ ฉนฺโท วา วายาโม วา อิทำ วา กรณียำ อิทำ วา อกรณียนฺติ. อิติ กรณียากรณีเย โข ปน สจฺจโต เถตโต อนุปลพฺภิยมาเน มุฏฺฐสฺสตีนำ อนารกฺขานำ วิหรตำ น โหติ ปจฺจตฺตำ สหธมฺมิโก สมณวาโท, อยำ โข เม ภิกฺขเว เตสุ สมณพฺราหฺมเณสุ เอวำวาทีสุ เอวำทิฏฺฐีสุ ปจโม สหธมฺมิโก นิคฺคโห โหติ. (๑)

ตตฺร ภิกฺขเว เย เต สมณพฺราหฺมณา เอวำวาทิโน เอวำทิฏฺฐิโน "ยงฺกิญฺจายำ ปุริสปุคฺคโล ปฏิสำเวเทติ สุขำ วา ทุกฺขำ วา อทุกฺขมสุขำ วา, สพฺพนฺตำ อิสฺสรนิมฺมานเหตูติ. ตฺยาหำ อุปสงฺกมิตฺวา เอวำ วทามิ "สจฺจำ กิร ตุมฺเห อายสฺมนฺโต เอวำวาทิโน เอวำทิฏฺฐิโน "ยงฺกิญฺจายำ ปุริสปุคฺคโล ปฏิสำเวเทติ สุขำ วา ทุกฺขำ วา อทุกฺขมสุขำ วา, สพฺพนฺตำ อิสฺสรนิมฺมานเหตูติ. เต เจ เม เอวำ ปุฏฺฐา "อามาติ ปฏิชานนฺติ. ตฺยาหำ เอวำ วทามิ "เตนหายสฺมนฺโต ปาณาติปาติโน ภวิสฺสนฺติ อิสฺสรนิมฺมานเหตุ ฯเปฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิกา ภวิสฺสนฺติ อิสฺสรนิมฺมานเหตุ. อิสฺสรนิมฺมานานำ โข ปน ภิกฺขเว สารโต ปจฺจาคจฺฉตำ น โหติ ฉนฺโท วา

วายาโม วา "อิทํ วา กรณียํ อิทํ วา อกรณียนฺติ. อิติ กรณียากรณีเย โข ปน สจฺจโต เถตโต อนุปลพฺภิยมาเน มุฏฺฐสฺสตีนํ อนารกฺขานํ วิหรตํ น โหติ ปจฺจตฺตํ สหธมฺมิโก สมณวาโท. อยํ โข เม ภิกฺขเว เตสุ สมณพฺราหฺมเณสุ เอวํวาทีสุ เอวํทิฏฺฐีสุ ทุติโย สหธมฺมิโก นิคฺคโห โหติ. (๒)

[๙๒๗] ตตฺร ภิกฺขเว เย เต สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน "ยงฺกิญฺจายํ ปุริสปุคฺคโล ปฏิสํเวเทติ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, สพฺพนฺตํ อเหตุอปฺปจฺจยาติ. ตฺยาหํ อุปสงฺกมิตฺวา เอวํ วทามิ "สจฺจํ กิร ตุมฺเห อายสฺมนฺโต เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน "ยงฺกิญฺจายํ ปุริสปุคฺคโล ปฏิสํเวเทติ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ[๑] วา, สพฺพนฺตํ อเหตุอปฺปจฺจยาติ. เต เจ เม เอวํ ปุฏฺฐา "อามาติ ปฏิชานนฺติ. ตฺยาหํ เอวํ วทามิ "เตนหายสฺมนฺโต ปาณาติปาติโน ภวิสฺสนฺติ อเหตุอปฺปจฺจยา ฯเปฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิกา ภวิสฺสนฺติ อเหตุอปฺปจฺจยา.

อเหตุ[๒] โข ปน ภิกฺขเว สารโต ปจฺจาคจฺฉตํ น โหติ ฉนฺโท วา วายาโม วา "อิทํ วา กรณียํ อิทํ วา อกรณียนฺติ. อิติ กรณียากรณีเย โข ปน สจฺจโต เถตโต อนุปลพฺภิยมาเน มุฏฺฐสฺสตีนํ อนารกฺขานํ วิหรตํ น โหติ ปจฺจตฺตํ สหธมฺมิโก สมณวาโท, อยํ โข เม ภิกฺขเว เตสุ สมณพฺราหฺมเณสุ เอวํวาทีสุ เอวํทิฏฺฐีสุ ตติโย สหธมฺมิโก นิคฺคโห โหติ. (๓)

---

[๑] อิ. อสุขมทุกฺขํ [๒] ฉ.,เท. อเหตุอปฺปจฺจยํ อิ. อเหตุอปฺปจฺจยา

อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ ติตฺถายตนานิ, ยานิ[๑] ปณฺฑิเตหิ สมนุยุญฺชิยมานานิ สมนุคฺคาหิยมานานิ สมนุภาสิยมานานิ ปรมฺปิ คนฺตฺวา อกิริยาย สณฺฐหนฺติ.

อยํ โข ปน ภิกฺขเว มยา ธมฺโม เทสิโต อนิคฺคหิโต อสงฺกิลิฏฺโฐ อนุปวชฺโช อปฺปฏิกุกุฏฺโฐ สมเณหิ พฺราหฺมเณหิ วิญฺญูหิ. กตโม จ ภิกฺขเว มยา ธมฺโม เทสิโต อนิคฺคหิโต อสงฺกิลิฏฺโฐ อนุปวชฺโช อปฺปฏิกุกุฏฺโฐ สมเณหิ พฺราหฺมเณหิ วิญฺญูหิ "อิมา ฉ ธาตุโยติ ภิกฺขเว มยา ธมฺโม เทสิโต อนิคฺคหิโต อสงฺกิลิฏฺโฐ อนุปวชฺโช อปฺปฏิกุกุฏฺโฐ สมเณหิ พฺราหฺมเณหิ วิญฺญูหิ. "อิมานิ ฉ ผสฺสายตนานีติ ภิกฺขเว มยา ธมฺโม เทสิโต อนิคฺคหิโต อสงฺกิลิฏฺโฐ อนุปวชฺโช อปฺปฏิกุกุฏฺโฐ สมเณหิ พฺราหฺมเณหิ วิญฺญูหิ. "อิเม อฏฺฐารส มโนปวิจาราติ ภิกฺขเว มยา ธมฺโม เทสิโต อนิคฺคหิโต อสงฺกิลิฏฺโฐ อนุปวชฺโช อปฺปฏิกุกุฏฺโฐ สมเณหิ พฺราหฺมเณหิ วิญฺญูหิ. "อิมานิ จตฺตาริ อริยสจฺจานีติ ภิกฺขเว มยา ธมฺโม เทสิโต อนิคฺคหิโต อสงฺกิลิฏฺโฐ อนุปวชฺโช อปฺปฏิกุกุฏฺโฐ สมเณหิ พฺราหฺมเณหิ วิญฺญูหิ.

[๙๒๘] "อิมา ฉ ธาตุโยติ ภิกฺขเว มยา ธมฺโม เทสิโต อนิคฺคหิโต อสงฺกิลิฏฺโฐ อนุปวชฺโช อปฺปฏิกุกุฏฺโฐ สมเณหิ พฺราหฺมเณหิ วิญฺญูหีติ อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํ, กิญฺเจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ. ฉยิมา ภิกฺขเว ธาตุโย: ปฐวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ วาโยธาตุ อากาสธาตุ วิญฺญาณธาตุ. "อิมา ฉ ธาตุโยติ ภิกฺขเว มยา ธมฺโม เทสิโต อนิคฺคหิโต อสงฺกิลิฏฺโฐ อนุปวชฺโช

[๑] อิ. ยานิ ตานิ

อปฺปฏิกฺกุฏฺโจ สมเณหิ พฺราหฺมเณหิ วิญฺญูหีติ อิติ ยนฺตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ.

"อิมานิ ฉ ผสฺสายตนานีติ ภิกฺขเว มยา ธมฺโม เทสิโต อนิคฺคหิโต อสงฺกิลิฏฺโจ อนุปวชฺโช อปฺปฏิกฺกุฏฺโจ สมเณหิ พฺราหฺมเณหิ วิญฺญูหีติ อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํ, กิญฺเจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ. ฉยิมานิ ภิกฺขเว ผสฺสายตนานิ: จกฺขุ ผสฺสายตนํ, โสตํ ผสฺสายตนํ, ฆานํ ผสฺสายตนํ, ชิวฺหา ผสฺสายตนํ, กาโย ผสฺสายตนํ, มโน ผสฺสายตนํ. "อิมานิ ฉ ผสฺสายตนานีติ ภิกฺขเว มยา ธมฺโม เทสิโต อนิคฺคหิโต อสงฺกิลิฏฺโจ อนุปวชฺโช อปฺปฏิกฺกุฏฺโจ สมเณหิ พฺราหฺมเณหิ วิญฺญูหีติ อิติ ยนฺตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ.

[๙๒๙] "อิเม อฏฺจารส มโนปวิจาราติ ภิกฺขเว มยา ธมฺโม เทสิโต อนิคฺคหิโต อสงฺกิลิฏฺโจ อนุปวชฺโช อปฺปฏิกฺกุฏฺโจ สมเณหิ พฺราหฺมเณหิ วิญฺญูหีติ อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํ, กิญฺเจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ. จกฺขุนา รูปึ ทิสฺวา โสมนสฺสฏฺฐานิยํ รูปึ อุปวิจรติ, โทมนสฺสฏฺฐานิยํ รูปึ อุปวิจรติ, อุเปกฺขาฏฺฐานิยํ รูปึ อุปวิจรติ. โสเตน สทฺทํ สุตฺวา ฯเปฯ ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา ฯเปฯ ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา ฯเปฯ กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสิตฺวา ฯเปฯ มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย โสมนสฺสฏฺฐานิยํ ธมฺมํ อุปวิจรติ, โทมนสฺสฏฺฐานิยํ ธมฺมํ อุปวิจรติ, อุเปกฺขาฏฺฐานิยํ ธมฺมํ อุปวิจรติ, "อิเม อฏฺจารส มโนปวิจาราติ ภิกฺขเว มยา ธมฺโม เทสิโต อนิคฺคหิโต อสงฺกิลิฏฺโจ อนุปวชฺโช อปฺปฏิกฺกุฏฺโจ สมเณหิ พฺราหฺมเณหิ วิญฺญูหีติ อิติ ยนฺตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ.

"อิมานิ จตฺตาริ อริยสจฺจานีติ ภิกฺขเว มยา ธมฺโม เทสิโต อนิคฺคหิโต อสงฺกิลิฏฺโฐ อนุปวชฺโช อปฺปฏิกุกฺกุฏฺโฐ สมเณหิ พฺราหฺมเณหิ วิญฺญูหีติ อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํ, กิญฺเจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ. ฉนฺนํ ภิกฺขเว ธาตูนํ อุปาทาย คพฺภสฺสาวกฺกนฺติ โหติ, โอกฺกนฺติยา สติ นามรูปํ, นามรูปปจฺจยา สพายตนํ, สพายตนปจฺจยา ผสฺโส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทิยมานสฺส โข ปนาหํ ภิกฺขเว 'อิทํ ทุกฺขนฺติ ปญฺญาเปมิ, 'อยํ ทุกฺขสมุทโยติ ปญฺญาเปมิ, 'อยํ ทุกฺขนิโรโธติ ปญฺญาเปมิ, 'อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ปญฺญาเปมิ.

[๙๓๐] กตมญฺจ ภิกฺขเว ทุกฺขํ อริยสจฺจํ. ชาติปิ ทุกฺขา, ชราปิ ทุกฺขา, [๑] มรณมฺปิ ทุกฺขํ, โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสาปิ ทุกฺขา, อปฺปิเยหิ[๒] สมฺปโยโค ทุกฺโข, ปิเยหิ วิปฺปโยโค ทุกฺโข,[๒] ยมฺปิจฺฉํ น ลภติ ตมฺปิ ทุกฺขํ, สงฺขิตฺเตน ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา ทุกฺขา, อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทุกฺขํ อริยสจฺจํ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว ทุกฺขสมุทโย[๓] อริยสจฺจํ. อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ, นามรูปปจฺจยา สพายตนํ, สพายตนปจฺจยา ผสฺโส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ, อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา สมฺภวนฺติ. เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทุกฺขสมุทโย[๓] อริยสจฺจํ.

---

[๑] สี.,เท. พฺยาธิปิ ทุกโข อิ. พฺยาธิปิ ทุกฺขา [๒-๒] ฉ.,อิ. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ทุกฺขสมุทยํ

กตมญฺจ ภิกฺขเว ทุกฺขนิโรโธ[๑] อริยสจฺจํ. อวิชฺชาย เตฺวว อเสสวิราคนิโรธา สงฺขารนิโรโธ, สงฺขารนิโรธา วิญฺญาณนิโรโธ, วิญฺญาณนิโรธา นามรูปนิโรโธ, นามรูปนิโรธา สฬายตนนิโรโธ, สฬายตนนิโรธา ผสฺสนิโรโธ, ผสฺสนิโรธา เวทนานิโรโธ, เวทนานิโรธา ตณฺหานิโรโธ, ตณฺหานิโรธา อุปาทานนิโรโธ, อุปาทานนิโรธา ภวนิโรโธ, ภวนิโรธา ชาตินิโรโธ, ชาตินิโรธา ชรามรณํ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา นิรุชฺฌนฺติ. เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรโธ โหติ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทุกฺขนิโรโธ อริยสจฺจํ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจํ. อยเมว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค. เสยฺยถีทํ : สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาสงฺกปฺโป สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมนฺโต สมฺมาอาชีโว สมฺมาวายาโม สมฺมาสติ สมฺมาสมาธิ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจํ. "อิมานิ จตฺตาริ อริยสจฺจานีติ ภิกฺขเว มยา ธมฺโม เทสิโต อนิคฺคหิโต อสงฺกิลิฏฺโฐ อนุปวชฺโช อปฺปฏิกุกุฏฺโฐ สมเณหิ พฺราหฺมเณหิ วิญฺญูหีติ อิติ ยนฺตํ วุตฺตํ อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตนฺติ. ปฐมํ.

๒. ภยสุตฺตํ

[๙๓๑] ตีณิมานิ ภิกฺขเว อมาตาปุตฺติกานิ ภยานีติ อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน ภาสติ. กตมานิ ตีณิ. โหติ โส ภิกฺขเว สมโย, ยํ มหาอคฺคิฑาโห[๒] วุฏฺฐาติ. มหาอคฺคิฑาเห โข ปน ภิกฺขเว

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ทุกฺขนิโรธ　　[๒] อิ. มหาอคฺคิทาโห

วุฏฺฐิเต, เตน คามาปิ ฑยฺหนฺติ, นิคมาปิ ฑยฺหนฺติ, นคราปิ ฑยฺหนฺติ. คาเมสุปิ ฑยฺหมาเนสุ, นิคเมสุปิ ฑยฺหมาเนสุ, นคเรสุปิ ฑยฺหมาเนสุ, ตตฺถ มาตาปิ ปุตฺตํ น ปฏิลภติ, ปุตฺโตปิ มาตรํ น ปฏิลภติ, อิทํ ภิกฺขเว ปจฺมํ "อมาตาปุตฺติกํ ภยนฺติ อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน ภาสติ.

ปุน จ ปรํ ภิกฺขเว โหติ โส สมโย, ยํ มหาเมฆ วุฏฺฐาติ. มหาเมเฆ โข ปน ภิกฺขเว วุฏฺฐิเต, มหาอุทกวาหโก สญฺชายติ, มหาอุทกวาหเก [๑] สญฺชาเต เตน คามาปิ วุยฺหนฺติ, นิคมาปิ วุยฺหนฺติ, นคราปิ วุยฺหนฺติ. คาเมสุปิ วุยฺหมาเนสุ, นิคเมสุปิ วุยฺหมาเนสุ, นคเรสุปิ วุยฺหมาเนสุ, ตตฺถ มาตาปิ ปุตฺตํ น ปฏิลภติ, ปุตฺโตปิ มาตรํ น ปฏิลภติ, อิทํ ภิกฺขเว ทุติยํ "อมาตาปุตฺติกํ ภยนฺติ อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน ภาสติ.

ปุน จ ปรํ ภิกฺขเว โหติ โส สมโย, ยํ ภยํ โหติ อฏวีสงฺโกโป[๒] จกฺกสมารูฬฺหา ชานปทา[๓] ปริยายนฺติ ภเย โข ปน ภิกฺขเว สติ อฏวีสงฺโกเป จกฺกสมารูฬฺเหสุ ชานปเทสุ[๔] ปริยายนฺเตสุ ตตฺถ มาตาปิ ปุตฺตํ น ปฏิลภติ, ปุตฺโตปิ มาตรํ น ปฏิลภติ, อิทํ ภิกฺขเว ตติยํ "อมาตาปุตฺติกํ ภยนฺติ อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน ภาสติ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ อมาตาปุตฺติกานิ ภยานีติ อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน ภาสติ.

[๙๓๒] ตานิ โข ปนิมานิ ภิกฺขเว ตีณิ สมาตาปุตฺติกานิเยว ภยานิ "อมาตาปุตฺติกานิ[๕] ภยานีติ อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน ภาสติ.

---

[๑] ฉ.,เท. โข ปน ภิกฺขเว สญฺชายนฺเต
[๒] อิ. อฏวิสงฺเขโป
[๓] อิ. ชนปทา
[๔] อิ. ชนปเทสุ
[๕] อิ. อมาตาปุตฺติกานิเยว

กตมานิ ตีณิ. โหติ โส ภิกฺขเว สมโย, ยํ มหาอคฺคิฑาโห วุฏฺฐาติ. มหาอคฺคิฑาเห โข ปน ภิกฺขเว วุฏฺฐิเต, เตน คามาปิ ฑยฺหนฺติ, นิคมาปิ ฑยฺหนฺติ, นคราปิ ฑยฺหนฺติ. คาเมสุปิ ฑยฺหมาเนสุ, นิคเมสุปิ ฑยฺหมาเนสุ, นคเรสุปิ ฑยฺหมาเนสุ, โหติ โส สมโย, ยํ กทาจิ กรหจิ มาตาปิ ปุตฺตํ ปฏิลภติ, ปุตฺโตปิ มาตรํ ปฏิลภติ, อิทํ ภิกฺขเว ปฐมํ สมาตาปุตฺติกญฺเญว ภยํ "อมาตาปุตฺติกํ ภยนฺติ อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน ภาสติ.

ปุน จ ปรํ ภิกฺขเว โหติ โส สมโย, ยํ มหาเมฆฺ วุฏฺฐาติ. มหาเมเฆ โข ปน ภิกฺขเว วุฏฺฐิเต มหาอุทกวาหโก สญฺชายติ, มหาอุทกวาหเก [๑] สญฺชาเต เตน คามาปิ วุยฺหนฺติ, นิคมาปิ วุยฺหนฺติ, นคราปิ วุยฺหนฺติ, คาเมสุปิ วุยฺหมาเนสุ, นิคเมสุปิ วุยฺหมาเนสุ, นคเรสุปิ วุยฺหมาเนสุ, โหติ โส สมโย, ยํ กทาจิ กรหจิ มาตาปิ ปุตฺตํ ปฏิลภติ, ปุตฺโตปิ มาตรํ ปฏิลภติ, อิทํ ภิกฺขเว ทุติยํ สมาตาปุตฺติกญฺเญว ภยํ "อมาตาปุตฺติกํ ภยนฺติ อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน ภาสติ.

ปุน จ ปรํ ภิกฺขเว โหติ โส สมโย, ยํ ภยํ โหติ อฏวีสงฺโกโป จกฺกสมารูฬฺหา ชานปทา ปริยายนฺติ. ภเย โข ปน ภิกฺขเว สติ อฏวีสงฺโกเป จกฺกสมารูฬฺเหสุ ชานปเทสุ ปริยายนฺเตสุ โหติ โส สมโย, ยํ กทาจิ กรหจิ มาตาปิ ปุตฺตํ ปฏิลภติ, ปุตฺโตปิ มาตรํ ปฏิลภติ, อิทํ ภิกฺขเว ตติยํ สมาตาปุตฺติกญฺเญว ภยํ "อมาตาปุตฺติกํ ภยนฺติ อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน ภาสติ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ สมาตาปุตฺติกานิเยว ภยานิ "อมาตาปุตฺติกานิ ภยานีติ อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน ภาสติ.

---

[๑] ฉ.,เท. โข ปน ภิกฺขเว

[๙๓๓] ตีณิมานิ ภิกฺขเว อมาตาปุตฺติกานิ ภยานิ. กตมานิ ตีณิ. ชราภยํ พฺยาธิภยํ มรณภยํ.[๑] น ภิกฺขเว มาตา ปุตฺตํ ชีรมานํ เอวํ ลภติ "อหํ ชีรามิ, มา เม ปุตฺโต ชีรีติ. ปุตฺโต วา ปน มาตรํ ชีรมานํ น เอวํ ลภติ "อหํ ชีรามิ, มา เม มาตา ชีรีติ.

น ภิกฺขเว มาตา ปุตฺตํ พฺยาธิยมานํ เอวํ ลภติ "อหํ พฺยาธิยามิ, มา เม ปุตฺโต พฺยาธิยีติ, ปุตฺโต วา ปน มาตรํ พฺยาธิยมานํ น เอวํ ลภติ "อหํ พฺยาธิยามิ, มา เม มาตา พฺยาธิยีติ.

น ภิกฺขเว มาตา ปุตฺตํ มิยฺยมานำ[๒] เอวํ ลภติ "อหํ มิยฺยามิ, มา เม ปุตฺโต มิยฺยีติ, ปุตฺโต วา ปน มาตรํ มิยฺยมานำ น เอวํ ลภติ "อหำ มิยฺยามิ, มา เม มาตา มิยฺยีติ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ อมาตาปุตฺติกานิ ภยานิ.[๓]

อตฺถิ ภิกฺขเว มคฺโค อตฺถิ ปฏิปทา, อิเมสญฺจ ติณฺณำ สมาตาปุตฺติกานำ ภยานำ, อิเมสญฺจ ติณฺณำ อมาตาปุตฺติกานำ ภยานำ ปหานาย สมติกฺกมาย สำวตฺตติ. กตโม จ ภิกฺขเว มคฺโค กตมา [๔] ปฏิปทา. อิเมสญฺจ ติณฺณำ สมาตาปุตฺติกานำ ภยานำ, อิเมสญฺจ ติณฺณำ อมาตาปุตฺติกานำ ภยานำ ปหานาย สมติกฺกมาย สำวตฺตติ, อยเมว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค. เสยฺยถีทำ: สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาสงฺกปฺโป สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมนฺโต สมฺมาอาชีโว สมฺมาวายาโม สมฺมาสติ สมฺมาสมาธิ. อยำ โข ภิกฺขเว มคฺโค

---

[๑] ฉ.,เท. มรณภยนฺติ [๒] ฉ.,เท. มียมานำ, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ภยานีติ [๔] ฉ.,เท. จ

อยํ ปฏิปทา, อิเมสญฺจ ติณฺณํ สมาตาปุตฺติกานํ ภยานํ, อิเมสญฺจ ติณฺณํ อมาตาปุตฺติกานํ ภยานํ ปหานาย สมติกฺกมาย สํวตฺตตีติ. ทุติยํ.

๓. เวนาคปุรสุตฺตํ

[๙๓๔] เอกํ สมยํ ภควา โกสเลสุ จาริกํ จรมาโน มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธึ, เยน เวนาคปุรํ นาม โกสลานํ พฺราหฺมณคาโม, ตทวสริ. อสฺโสสุ โข เวนาคปุริกา พฺราหฺมณคหปติกา "สมโณ ขลุ โภ โคตโม สกฺยปุตฺโต สกฺยกุลา ปพฺพชิโต เวนาคปุรํ อนุปฺปตฺโต, ตํ โข ปน ภวนฺตํ โคตมํ เอวํ กลฺยาโณ กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคโต "อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควา[๑] โส อิมํ โลกํ สเทวกํ สมารกํ สพฺรหฺมกํ สสฺสมณพฺราหฺมณึ ปชํ สเทวมนุสฺสํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทติ, โส ธมฺมํ เทเสติ อาทิกลฺยาณํ มชฺเฌกลฺยาณํ ปริโยสานกลฺยาณํ สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสติ. สาธุ โข ปน ตถารูปานํ อรหตํ ทสฺสนํ โหตีติ.

[๙๓๕] อถ โข เวนาคปุริกา พฺราหฺมณคหปติกา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา อปฺเปกจฺเจ ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ, อปฺเปกจฺเจ ภควตา สทฺธึ สมฺโมทึสุ, สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ

---

[๑] ฉ.,เท. ภควาติ

นิสีทึสุ, อปฺเปกจฺเจ, เยน ภควา, เตนญฺชลิมฺปณามเมตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ, อปฺเปกจฺเจ นามโคตฺตํ สาเวตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ, อปฺเปกจฺเจ ตุณฺหีภูตา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข เวนาคปุริโก วจฺฉโคตฺโต พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ

"อจฺฉริยํ โภ โคตม, อพฺภุตํ โภ โคตม, ยาวญฺจิทํ โภโต โคตมสฺส วิปฺปสนฺนานิ อินฺทฺริยานิ, ปริสุทฺโธ ฉวิวณฺโณ ปริโยทาโต. เสยฺยถาปิ โภ โคตม สารทํ พทรปณฺฑุ[๑] ปริสุทฺธํ โหติ ปริโยทาตํ. เอวเมว โภโต โคตมสฺส วิปฺปสนฺนานิ อินฺทฺริยานิ ปริสุทฺโธ ฉวิวณฺโณ ปริโยทาโต. เสยฺยถาปิ โภ โคตม ตาลปกฺกํ สมฺปติ พนฺธนา ปมุตฺตํ[๒] ปริสุทฺธํ โหติ ปริโยทาตํ. เอวเมว โภโต โคตมสฺส วิปฺปสนฺนานิ อินฺทฺริยานิ, ปริสุทฺโธ ฉวิวณฺโณ ปริโยทาโต. เสยฺยถาปิ โภ โคตม เนกฺขํ ชมฺโพนทํ ทกฺขกมฺมาร-ปุตฺตสุปริกมฺมกตํ กุสลสมฺปหฏฺฐ[๓] ปณฺฑุกมฺพเล นิกฺขิตฺตํ ภาสเต จ ตปเต จ วิโรจติ จ. เอวเมว โภโต โคตมสฺส วิปฺปสนฺนานิ อินฺทฺริยานิ, ปริสุทฺโธ ฉวิวณฺโณ ปริโยทาโต. ยานิ นูน[๔] ตานิ โภ โคตม อุจฺจาสยนมหาสยนานิ. เสยฺยถีทํ. อาสนฺทิ ปลฺลงฺโก โคณโก จิตฺติกา[๕] ปฏิกา ปฏลิกา ตูลิกา วิกติกา อุทฺธโลมี เอกนฺตโลมี กฏฺฐิสฺสํ โกเสยฺยํ กุตฺตกํ หตฺถตฺถรํ อสฺสตฺถรํ รถตฺถรํ อชินปฺปเวณิ กาทสิมิคปวรปจฺจตฺถรณ[๖] สอุตฺตรจฺฉทํ อุภโตโลหิตกูปธานํ. เอวรูปานํ นูน ภวํ โคตโม อุจฺจาสยน-มหาสยนานํ นิกามลาภี อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภีติ.

---

[๑] อิ. ภทฺรปณฺฑุ
[๒] สี.,อิ. มุตฺตํ
[๓] ฉ.,เท. อุกฺกามุเข สุกุสลสมฺปหฏฺฐ
[๔] ฉ.,เท. นูนสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๕] ฉ.,เท. จิตฺตโก. อิ. จิตฺตกา
[๖] ฉ.,เท.,อิ. กทลิ

[๙๓๖] ยานิ โข ปน ตานิ พฺราหฺมณ อุจฺจาสยน-มหาสยนานิ. เสยฺยถีทํ. อาสนฺทิ ฯเปฯ อุภโตโลหิตกูปธานํ. ทุลฺลภานิ ตานิ ปพฺพชิตานํ, ลทฺธานิ[๑] จ น กปฺปนฺติ.

ตีณิ โข อิมานิ พฺราหฺมณ อุจฺจาสยนมหาสยนานิ, เยสาหํ เอตรหิ นิกามลาภี อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี. กตมานิ ตีณิ. ทิพฺพํ อุจฺจาสยนมหาสยนํ, พฺรหฺมํ อุจฺจาสยนมหาสยนํ, อริยํ อุจฺจาสยน-มหาสยนํ. อิมานิ โข พฺราหฺมณ ตีณิ อุจฺจาสยนมหาสยนานิ. เยสาหํ เอตรหิ นิกามลาภี อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภีติ.

กตมญฺ ปน ตํ โภ โคตม ทิพฺพํ อุจฺจาสยนมหาสยนํ, ยสฺส ภวํ โคตโม เอตรหิ นิกามลาภี อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภีติ. อิธาหํ พฺราหฺมณ ยํ คามํ วา นิคมํ วา อุปนิสฺสาย วิหรามิ, โส ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย ตเมว คามํ วา นิคมํ วา ปิณฺฑาย ปวิสามิ. โส ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺโต วนนฺตเมว[๒] ปจารยามิ,[๓] โส ยเทว ตตฺถ โหนฺติ ติณานิ วา ปณฺณานิ วา, ตานิ เอกชฺฌํ สงฺฆริตฺวา นิสีทามิ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุ๎ กายํ ปณิธาย ปริมุขํ สตึ อุปฏฺฐเปตฺวา. โส วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธมฺเมหิ สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรามิ. วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา อชฺฌตฺตํ สมฺปสาทนํ เจตโส เอโกทิภาวํ อวิตกฺกํ อวิจารํ สมาธิชํ ปีติสุขํ ทุติยं ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรามิ. ปีติยา จ วิราคา อุเปกฺขโก จ วิหรามิ สโต จ สมฺปชาโน,

---

[๑] ฉ.,เท. ลทฺธา จ ปน อิ. ลทฺธา จ　[๒] ฉ.,เท. วนนฺตญฺเยว, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท. ปวิสามิ

สุขญฺจ กาเยน ปฏิสංเวเทมิ, ยนฺตං อริยา อาจิกฺขนฺติ ‘อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหารีติ, ตติยං ฌานං อุปสมฺปชฺช วิหรามิ. สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา ปุพฺเพว โสมนสฺสโทมนสฺสานං อตฺถงฺคมา[๑] อทุกฺขมสุขं อุเปกฺขาสติปาริสุทฺธึ จตุตฺถං ฌานං อุปสมฺปชฺช วิหรามิ. โส เจ อหं พฺราหฺมณ เอวมฺภูโต จงฺกมามิ, ทิพฺโพ เม เอโส ตสฺมึ สมเย จงฺกโม, โหติ. โส เจ อหं พฺราหฺมณ เอวมฺภูโต ติฏฺฐามิ, ทิพฺพं เม เอตं ตสฺมึ สมเย ฐานं โหติ. โส เจ อหं พฺราหฺมณ เอวมฺภูโต นิสีทามิ, ทิพฺพं เม เอตं ตสฺมึ สมเย อาสนं โหติ. โส เจ อหं พฺราหฺมณ เอวมฺภูโต เสยฺยं กปฺเปมิ, ทิพฺพं เม เอตं ตสฺมึ สมเย อุจฺจาสยนมหาสยนं โหติ. อิทं โข ตं[๑] พฺราหฺมณ ทิพฺพं อุจฺจาสยนมหาสยนं, ยสฺสาหं เอตรหิ นิกามลาภี อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภีติ.

[๙๓๗] “อจฺฉริยं โภ โคตม, อพฺภุตं โภ โคตม โก จญฺโญ เอวรูปสฺส ทิพฺพสฺส อุจฺจาสยนมหาสยนสฺส นิกามลาภี ภวิสฺสติ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี อญฺญตฺร โภตา โคตเมน.

กตมं ปน ตं โภ โคตม พฺรหฺมं อุจฺจาสยนมหาสยนं, ยสฺส ภวं โคตโม เอตรหิ นิกามลาภี อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภีติ. อิธาหं พฺราหฺมณ ยं คามं วา นิคมं วา อุปนิสฺสาย วิหรามิ, โส ปุพฺพณฺหสมยं นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย ตเมว คามं วา นิคมं วา ปิณฺฑาย ปวิสามิ, โส ปจฺฉาภตฺตं ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺโต วนนฺตเมว ปจารยามิ. โส ยเทว ตตฺถ โหนฺติ ติณานิ วา

---

[๑] ฉ.,เท. อยं ปาโฐ น ทิสฺสติ.

ปณฺณานิ วา, ตานิ เอกชฺฌํ สงฺฆริตฺวา นิสีทามิ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุ๎ กายํ ปณิธาย ปริมุขํ สตึ อุปฏฺฐเปตฺวา. โส เมตฺตาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสๅ ผริตฺวา วิหรามิ. ตถา ทุติยๅ. ตถา ตติยๅ. ตถา จตุตฺถๅ.[๑] อิติ อุทฺธมโธ ติริยๅ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตๅ โลกๅ เมตฺตาสหคเตน เจตสา วิปุ๎เลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเฌน ผริตฺวา วิหรามิ. กรุ๎ณาสหคเตน เจตสา ฯเปฯ มุทิตาสหคเตน เจตสา ฯเปฯ อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสๅ ผริตฺวา วิหรามิ. ตถา ทุติยๅ. ตถา ตติยๅ. ตถา จตุตฺถๅ. อิติ อุทฺธมโธ ติริยๅ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตๅ โลกๅ อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา วิปุ๎เลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเฌน ผริตฺวา วิหรามิ. โส เจ อหๅ พฺราหฺมณ เอวมฺภูโต จงฺกมามิ, พฺรหฺมา[๒] เม เอโส ตสฺมึ สมเย จงฺกโม โหติ. โส เจ อหๅ พฺราหฺมณ เอวมฺภูโต ติฏฺฐามิ ฯเปฯ นิสีทามิ ฯเปฯ เสยฺยๅ กปฺเปมิ, พฺรหฺมๅ เม เอตๅ ตสฺมึ สมเย อุจฺจาสยนมหาสยนๅ โหติ. อิทๅ โข ตๅ[๓] พฺราหฺมณ พฺรหฺมๅ อุจฺจาสยนมหาสยนๅ, ยสฺสาหๅ เอตรหิ นิกามลาภี อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภีติ.

[๙๓๘] "อจฺฉริยๅ โภ โคตม, อพฺภุตๅ โภ โคตม, โก จณฺโฑ เอวรูปสฺส พฺรหฺมสฺส อุจฺจาสยนมหาสยนสฺส นิกามลาภี ภวิสฺสติ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี อญฺญตฺร โภตา โคตเมน.

กตมๅ ปน ตๅ โภ โคตม อริยๅ อุจฺจาสยนมหาสยนๅ, ยสฺส ภวๅ โคตโม เอตรหิ นิกามลาภี อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภีติ.

---

[๑] สี.,อิ. จตุตฺถึ
[๒] สี. พฺรหฺมๅ อิ. พฺรหฺโม
[๓] ฉ.,เท. อยๅ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

อิธาหํ พฺราหฺมณ ยํ คามํ วา นิคมํ วา อุปนิสฺสาย วิหรามิ, โส ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย ตเมว คามํ วา นิคมํ วา ปิณฺฑาย ปวิสามิ, โส ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาต-ปฏิกฺกนฺโต วนนฺตเมว ปจารยามิ, โส ยเทว ตตฺถ โหนฺติ ติณานิ วา ปณฺณานิ วา, ตานิ เอกชฺฌํ สงฺฆริตฺวา นิสีทามิ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุๆ กายํ ปณิธาย ปริมุขๆ สตึ อุปฏฺฐเปตฺวา. โส เอวๆ ปชานามิ[๑] 'ราโค เม ปหีโน อุจฺฉินฺนมูโล ตาลาวตฺถุกโต อนภาวงฺคโต อายตึ อนุปฺปาทธมฺโม, โทโส เม ปหีโน อุจฺฉินฺนมูโล ตาลาวตฺถุกโต อนภาวงฺคโต[๒] อายตึ อนุปฺปาทธมฺโม, โมโห เม ปหีโน อุจฺฉินฺนมูโล ตาลาวตฺถุกโต อนภาวงฺคโต อายตึ อนุปฺปาทธมฺโม. โส เจ อหๆ พฺราหฺมณ เอวมฺภูโต จงฺกมามิ, อริโย เม เอโส ตสฺมึ สมเย จงฺกโม โหติ. โส เจ อหๆ พฺราหฺมณ เอวมฺภูโต ติฏฺฐามิ ฯเปฯ นิสีทามิ ฯเปฯ เสยฺยๆ กปฺเปมิ. อริยๆ เม เอตๆ ตสฺมึ สมเย อุจฺจาสยนมหาสยนๆ โหติ. อิทๆ โข ตๆ พฺราหฺมณ อริยๆ อุจฺจาสยนมหาสยนๆ, ยสฺสาหๆ เอตรหิ นิกามลาภี อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภีติ.

"อจฺฉริยๆ โภ โคตม, อพฺภุตๆ โภ โคตม, โก จณฺโฑ เอวรูปสฺส อริยสฺส อุจฺจาสยนมหาสยนสฺส นิกามลาภี ภวิสฺสติ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี อญฺญตฺร โภตา โคตเมน.

อภิกฺกนฺตๆ โภ โคตม, อภิกฺกนฺตๆ โภ โคตม, เสยฺยถาปิ โภ โคตม นิกฺกุชฺชิตๆ วา อุกฺกุชฺเชยฺย, ปฏิจฺฉนฺนๆ วา วิวเรยฺย, มูฬฺหสฺส วา มคฺคๆ อาจิกฺเขยฺย, อนฺธกาเร วา เตลปฺปชฺโชตๆ

---

[๑] ฉ.,เท. ชานามิ [๒] สี.,อิ. อนภาวกโต, เอวมุปริปิ. ฉ.,เท. อนภาวงฺกโต

ธาเรยฺย 'จกฺขุมนฺโต รูปานิ ทกฺขนฺตีติ;[๑] เอวเมวํ [๒] โภตา โคตเมน อเนกปริยาเยน ธมฺโม ปกาสิโต, เอเต มยํ ภวนฺตํ โคตมํ สรณํ คจฺฉาม ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ, อุปาสเก โน ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปเต สรณํ คเตติ. ตติยํ.

๔. สรภสุตฺตํ

[๙๓๙] เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ คิชฺฌกูเฏ ปพฺพเต, เตน โข ปน สมเยน สรโภ นาม ปริพฺพาชโก อจิรปกฺกนฺโต โหติ อิมสฺมา ธมฺมวินยา, โส ราชคเห ปริสติ[๓] เอวํ วาจํ ภาสติ "อญฺญาโต มยา สมณานํ สกฺยปุตฺติยานํ ธมฺโม, อญฺญาย จ ปนาหํ สมณานํ สกฺยปุตฺติยานํ[๔] ธมฺมํ, เอวาหํ ตสฺมา ธมฺมวินยา อปกฺกนฺโตติ. อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย ราชคหํ ปิณฺฑาย ปวิสึสุ. อสฺโสสุ โข เต ภิกฺขู สรภสฺส ปริพฺพาชกสฺส ราชคเห ปริสติ เอวํ วาจํ ภาสมานสฺส "อญฺญาโต มยา สมณานํ สกฺยปุตฺติยานํ ธมฺโม, อญฺญาย จ ปนาหํ สมณานํ สกฺยปุตฺติยานํ ธมฺมํ, เอวาหํ ตสฺมา ธมฺมวินยา อปกฺกนฺโตติ.

[๙๔๐] อถ โข เต ภิกฺขู ราชคเห ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตา,[๕] เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ, เอกมนฺตं

---

[๑] สี.,อิ. ทกฺขินฺตีติ
[๒] ฉ.,เท. โข
[๓] สี.,อิ. ปริสตึ
[๔] ฉ.,เท. สกฺยปุตฺติกานํ, เอวมุปริปิ
[๕] อิ. ปฏิกฺกนฺโต

นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุ๋ "สรโภ นาม ภนฺเต ปริพฺพาชโก อจิรปกฺกนฺโต อิมสฺมา ธมฺมวินยา, โส ราชคเห ปริสติ เอวํ วาจํ ภาสติ 'อญฺญาโต มยา สมณานํ สกฺยปุตฺติยานํ ธมฺโม, อญฺญาย จ ปนาหํ สมณานํ สกฺยปุตฺติยานํ ธมฺมํ, เอวาหํ ตสฺมา ธมฺมวินยา อปกฺกนฺโตติ. สาธุ ภนฺเต ภควา, เยน สปฺปินิยา[๑] ตีรํ ปริพฺพาชการาโม, เยน สรโภ ปริพฺพาชโก, เตนุปสงฺกมตุ อนุกมฺปํ อุปาทายาติ. อธิวาเสสิ[๒] ภควา ตุณฺหีภาเวน.

อถ โข ภควา สายณฺหสมยํ[๓] ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต, เยน สปฺปินิยา ตีรํ ปริพฺพาชการาโม, เยน สรโภ ปริพฺพาชโก, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ, นิสชฺช โข ภควา สรภํ ปริพฺพาชกํ เอตทโวจ "สจฺจํ กิร ตฺวํ สรภ เอวํ วเทสิ 'อญฺญาโต มยา สมณานํ สกฺยปุตฺติยานํ ธมฺโม, อญฺญาย จ ปนาหํ สมณานํ สกฺยปุตฺติยานํ ธมฺมํ, เอวาหํ ตสฺมา ธมฺมวินยา อปกฺกนฺโตติ. เอวํ วุตฺเต, สรโภ ปริพฺพาชโก ตุณฺหี อโหสิ.

ทุติยมฺปิ โข ภควา สรภํ ปริพฺพาชกํ เอตทโวจ "วเทหิ สรภ, กินฺติ เต อญฺญาโต สมณานํ สกฺยปุตฺติยานํ ธมฺโม, สเจ เต อปริปูรํ ภวิสฺสติ, อหํ ปริปูเรสฺสามิ. สเจ ปน เต ปริปูรํ ภวิสฺสติ, อหํ อนุโมทิสฺสามีติ. ทุติยมฺปิ โข สรโภ ปริพฺพาชโก ตุณฺหี อโหสิ.

---

[๑] ฉ.,เท. สิปฺปินิกาตีรํ อิ. สปฺปินิกาตีรํ [๒] อิ. อธิวาเสติ
[๓] ฉ.,เท. สายนฺหสมยํ, เอวมุปริปิ.

[๙๔๑] ตติยมฺปิ โข ภควา สรภํ ปริพฺพาชกํ เอตทโวจ "มยา[๑] โข สรภ ปญฺญายติ สมณานํ สกฺยปุตฺติยานํ ธมฺโม,[๒] วเทหิ สรภ, กินฺติ เต อญฺญาโต สมณานํ สกฺยปุตฺติยานํ ธมฺโม, สเจ เต อปริปูรํ ภวิสฺสติ, อหํ ปริปูเรสฺสามิ, สเจ ปน เต ปริปูรํ ภวิสฺสติ, อหํ อนุโมทิสฺสามีติ. ตติยมฺปิ โข สรโภ ปริพฺพาชโก ตุณฺหี อโหสิ.

อถ โข เต ปริพฺพาชกา[๓] สรภํ ปริพฺพาชกํ เอตทโวจุ "ยเทว โข ตฺวํ อาวุโส สรภ สมณํ โคตมํ ยาเจยฺยาสิ, ตเทว เต สมโณ โคตโม ปวาเรติ. วเทหิ อาวุโส สรภ, กินฺติ เต อญฺญาโต สมณานํ สกฺยปุตฺติยานํ ธมฺโม, สเจ เต อปริปูรํ ภวิสฺสติ, สมโณ โคตโม ปริปูเรสฺสติ. สเจ ปน เต ปริปูรํ ภวิสฺสติ, สมโณ โคตโม อนุโมทิสฺสตีติ. เอวํ วุตฺเต, สรโภ ปริพฺพาชโก ตุณฺหีภูโต มงฺกุภูโต ปตฺตกฺขนฺโธ อโธมุโข ปชฺฌายนฺโต อปฺปฏิภาโณ นิสีทิ.

อถ โข ภควา สรภํ ปริพฺพาชกํ ตุณฺหีภูตํ มงฺกุภูตํ ปตฺตกฺขนฺธํ อโธมุขํ ปชฺฌายนฺตํ อปฺปฏิภาณํ วิทิตฺวา เต ปริพฺพาชเก เอตทโวจ

"โย โข มํ ปริพฺพาชกา เอวํ วเทยฺย 'สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส เต ปฏิชานโต อิเม ธมฺมา อนภิสมฺพุทฺธาติ. ตมหํ ตตฺถ สาธุกํ สมนุยุญฺเชยฺยํ สมนุคฺคาเหยฺยํ สมนุภาเสยฺยํ, โส วต มยา สาธุกํ สมนุยุญฺชิยมาโน สมนุคฺคาหิยมาโน สมนุภาสิยมาโน

---

[๑] ฉ. โย　　[๒] เท. อิเม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

[๓] อิ. ปริพฺพาชกา ราชคหกา

อฏฺฐานเมตํ อนวกาโส, ยํ โส ติณฺณํ ฐานานํ นาญฺญตรํ ฐานํ นิคจฺเฉยฺย:- อญฺเญน วา อญฺญํ ปฏิจริสฺสติ, พหิทฺธา กถํ อปนาเมสฺสติ, โกปญฺจ โทสญฺจ อปฺปจฺจยญฺจ ปาตุกริสฺสติ. ตุณฺหีภูโต วา[๑] มงฺกุภูโต[๒] ปตฺตกฺขนฺโธ อโธมุโข ปชฺฌายนฺโต อปฺปฏิภาโณ นิสีทิสฺสติ, เสยฺยถาปิ สรโภ ปริพฺพาชโก. โย โข มํ ปริพฺพาชกา เอวํ วเทยฺย 'ขีณาสวสฺส เต ปฏิชานโต อิเม อาสวา อปริกฺขีณาติ. ตมหํ ตตฺถ สาธุกํ สมนุยุญฺเชยฺยํ สมนุคฺคาเหยฺยํ สมนุภาเสยฺยํ, โส วต มยา สาธุกํ สมนุยุญฺชิยมาโน สมนุคฺคาหิยมาโน สมนุภาสิยมาโน อฏฺฐานเมตํ อนวกาโส, ยํ โส ติณฺณํ ฐานานํ นาญฺญตรํ ฐานํ นิคจฺเฉยฺย: อญฺเญน วา อญฺญํ ปฏิจริสฺสติ, พหิทฺธา กถํ อปนาเมสฺสติ, โกปญฺจ โทสญฺจ อปฺปจฺจยญฺจ ปาตุกริสฺสติ. ตุณฺหีภูโต วา มงฺกุภูโต ปตฺตกฺขนฺโธ อโธมุโข ปชฺฌายนฺโต อปฺปฏิภาโณ นิสีทิสฺสติ, เสยฺยถาปิ สรโภ ปริพฺพาชโก.

[๙๔๒] โย โข มํ ปริพฺพาชกา เอวํ วเทยฺย 'ยสฺส โข ปน เต อตฺถาย ธมฺโม เทสิโต, โส น นิยฺยาติ ตกฺกรสฺส สมฺมาทุกฺขกฺขยายาติ. ตมหํ ตตฺถ สาธุกํ สมนุยุญฺเชยฺยํ สมนุคฺคาเหยฺยํ สมนุภาเสยฺยํ, โส วต มยา สาธุกํ สมนุยุญฺชิยมาโน สมนุคฺคาหิยมาโน สมนุภาสิยมาโน อฏฺฐานเมตํ อนวกาโส, ยํ โส ติณฺณํ ฐานานํ นาญฺญตรํ ฐานํ นิคจฺเฉยฺย: อญฺเญน วา อญฺญํ ปฏิจริสฺสติ, พหิทฺธา กถํ อปนาเมสฺสติ, โกปญฺจ โทสญฺจ อปฺปจฺจยญฺจ ปาตุกริสฺสติ. ตุณฺหีภูโต วา มงฺกุภูโต ปตฺตกฺขนฺโธ

---

[๑] ฉ.,เท. วาสทฺโท น ทิสฺสติ. [๒] ฉ.,เท. มงฺกุภูโต วา

อโธมุโข ปชฺฌายนฺโต อปฺปฏิภาโณ นิสีทิสฺสติ, เสยฺยถาปิ สรโภ ปริพฺพาชโกติ. อถ โข ภควา สปฺปินิยา ตีเร ปริพฺพาชการาเม ติกฺขตฺตุํ สีหนาทํ นทิตฺวา เวหาสํ ปกฺกามิ. อถ โข เต ปริพฺพาชกา อจิรปกฺกนฺตสฺส ภควโต สรภํ ปริพฺพาชกํ สมนฺตโต วาจาย สนฺนิโตทเกน สญฺชมฺภรึ อกํสุ 'เสยฺยถาปิ อาวุโส สรภ พฺรหารญฺเญ[๑] ชรสิคาโล[๒] 'สีหนาทํ นทิสฺสามีติ เสคาลกเมว[๓] นทติ เภรณฺฑกเมว นทติ; เอวเมว โข ตฺวํ อาวุโส สรภ อญฺญเตฺรว สมเณน โคตเมน 'สีหนาทํ นทิสฺสามีติ เสคาลกเมว นทสิ เภรณฺฑกเมว นทสิ, เสยฺยถาปิ อาวุโส สรภ อมฺพกมทฺทรี[๔] 'ปุสฺสกรวิตํ[๕] รวิสฺสามีติ อมฺพกมทฺทรีรวิตเมว[๖] รวติ. เอวเมว โข ตฺวํ อาวุโส สรภ อญฺญเตฺรว สมเณน โคตเมน ปุสฺสกรวิตํ รวิสฺสามีติ อมฺพกมทฺทรีรวิตเมว รวสิ. เสยฺยถาปิ อาวุโส สรภ อุสโภ สุญฺญาย โคสาลาย คมฺภีรํ นทิตพฺพํ มญฺญติ. เอวเมว โข ตฺวํ อาวุโส สรภ อญฺญเตฺรว สมเณน โคตเมน คมฺภีรํ นทิตพฺพํ มญฺญสีติ. อถ โข เต ปริพฺพาชกา สรภํ ปริพฺพาชกํ สมนฺตโต วาจาย สนฺนิโตทเกน สญฺชมฺภรึ อกํสูติ. จตุตฺถํ.

๕. เกสปุตฺตสุตฺตํ

[๙๔๓] เอกํ สมยํ ภควา โกสเลสุ จาริกํ จรมาโน มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธึ, เยน เกสปุตฺตํ[๗] นาม กาลามานํ

---

[๑] ฉ.,เท. โวหารญฺเญ
[๒] ฉ.,เท. ชรสิงฺคาโล
[๓] ฉ.,เท. สิงฺคาลกเมว, เอวมุปริปิ.
[๔] ฉ.,เท. อมฺพุกสญฺจรี.
[๕] ฉ.,เท. ปุริสกรวิตํ
[๖] ฉ.,เท. อมฺพุกสญฺจริรวิตเมว, เอวมุปริปิ.
[๗] ฉ.,เท. เกสมุตฺตํ, เอวมุปริปิ.

นิคโม, ตทวสริ. อสฺโสสุ โข เกสปุตฺติยา กาลามา "สมโณ ขลุ โภ โคตโม สกฺยปุตฺโต สกฺยกุลา ปพฺพชิโต เกสปุตฺตํ อนุปฺปตฺโต. ตํ โข ปน ภควนฺตํ[๑] โคตมํ เอวํ กลฺยาโณ กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคโต 'อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควา, โส อิมํ โลกํ สเทวกํ สมารกํ สพฺรหฺมกํ สสฺสมณพฺราหฺมณึ ปชํ สเทวมนุสฺสํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทติ, โส ธมฺมํ เทเสติ อาทิกลฺยาณํ มชฺเฌกลฺยาณํ ปริโยสานกลฺยาณํ สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสติ, สาธุ โข ปน ตถารูปานํ อรหตํ ทสฺสนํ โหตีติ.

[๙๔๔] อถ โข เกสปุตฺติยา กาลามา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา อปฺเปกจฺเจ ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ, อปฺเปกจฺเจ ภควตา สทฺธึ สมฺโมทึสุ, สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ, อปฺเปกจฺเจ, เยน ภควา เตนญฺชลิมฺปณาเมตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ, อปฺเปกจฺเจ นามโคตฺตํ สาเวตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ, อปฺเปกจฺเจ ตุณฺหีภูตา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ, เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข [๒] เกสปุตฺติยา กาลามา ภควนฺตํ เอตทโวจุ

สนฺติ ภนฺเต เอเก สมณพฺราหฺมณา เกสปุตฺตํ อาคจฺฉนฺติ, เต สกเยว วาทํ ทีเปนฺติ โชเตนฺติ ปรวาทํ[๓] ปน ขุเสนฺติ วมฺภนฺติ ปริภวนฺติ โอปปกฺขึ[๔] กโรนฺติ. อปเรปิ ภนฺเต เอเก

---

[๑] ฉ.,เท. ภวนฺตํ, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท. เต
[๓] ฉ.,เท. ปรปฺปวาทํ [๔] ฉ.,เท. โอมกฺขึ

สมณพฺราหฺมณา เกสปุตฺตํ อาคจฺฉนฺติ, เตปิ สกึเยว วาทํ ทีเปนฺติ โชเตนฺติ, ปรวาทํ ปน ขุํเสนฺติ วมฺเภนฺติ ปริภวนฺติ โอปปกฺขึ กโรนฺติ, เตสํ โน ภนฺเต อมฺหากํ โหเตว กงฺขา โหติ วิจิกิจฺฉา 'โกสุนาม อิเมสํ ภวนฺตานํ สมณพฺราหฺมณานํ สจฺจํ อาห 'โก มุสาติ. อลํ หิ โว กาลามา กงฺขิตุํ อลํ วิจิกิจฺฉิตุํ, กงฺขานิเยว[๑] ปน โว ฐาเน วิจิกิจฺฉา อุปฺปนฺนา.

[๙๔๕] เอถ ตุมฺเห กาลามา มา อนุสฺสเวน, มา ปรมฺปราย, มา อิติกิราย, มา ปิฏกสมฺปทาเนน, มา ตกฺกเหตุ, มา นยเหตุ, มา อาการปริวิตกฺเกน, มา ทิฏฺฐินิชฺฌานกฺขนฺติยา, มา ภพฺพรูปตาย, มา สมโณ โน ครูติ. ยทา ตุมฺเห กาลามา อตฺตนาว ชาเนยฺยาถ "อิเม ธมฺมา อกุสลา, อิเม ธมฺมา สาวชฺชา, อิเม ธมฺมา วิญฺญุครหิตา, อิเม ธมฺมา สมตฺตา สมาทินฺนา อหิตาย ทุกฺขาย สํวตฺตนฺตีติ. อถ ตุมฺเห กาลามา ปชเหยฺยาถ.

ตํ กึ มญฺญถ กาลามา, โลโภ ปุริสสฺส อชฺฌตฺตํ อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ หิตาย วา อหิตาย วาติ. อหิตาย ภนฺเต. ลุทฺโธ ปนายํ กาลามา ปุริสปุคฺคโล โลเภน อภิภูโต ปริยาทินฺนจิตฺโต ปาณมฺปิ หนติ, อทินฺนมฺปิ อาทิยติ, ปรทารมฺปิ คจฺฉติ, มุสาปิ ภณติ, ปรมฺปิ ตถตฺตาย สมาทเปติ, ยํส โหติ ทีฆรตฺตํ อหิตาย ทุกฺขายาติ. เอวํ ภนฺเต. ตํ กึ มญฺญถ กาลามา, โทโส ปุริสสฺส อชฺฌตฺตํ อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ หิตาย วา อหิตาย วาติ. อหิตาย ภนฺเต. ทุฏฺโฐ ปนายํ กาลามา ปุริสปุคฺคโล โทเสน อภิภูโต ปริยาทินฺนจิตฺโต ปาณมฺปิ

---

[๑] ฉ.,เท. กงฺขนีเยว

หนติ, อทินฺนมฺปิ อาทิยติ, ปรทารมฺปิ คจฺฉติ, มุสาปิ ภณติ, ปรมฺปิ ตถตฺตาย สมาทเปติ, ยสฺส โหติ ทีฆรตฺตํ อหิตาย ทุกฺขายาติ. เอวํ ภนฺเต.

ตํ กึ มญฺญถ กาลามา, โมโห ปุริสสฺส อชฺฌตฺตํ อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ หิตาย วา อหิตาย วาติ. อหิตาย ภนฺเต. มูฬฺโห ปนายํ กาลามา ปุริสปุคฺคโล โมเหน อภิภูโต ปรยาทินฺนจิตฺโต ปาณมฺปิ หนติ, อทินฺนมฺปิ อาทิยติ, ปรทารมฺปิ คจฺฉติ, มุสาปิ ภณติ, ปรมฺปิ ตถตฺตาย สมาทเปติ, ยสฺส โหติ ทีฆรตฺตํ อหิตาย ทุกฺขายาติ. เอวํ ภนฺเต.

ตํ กึ มญฺญถ กาลามา, อิเม ธมฺมา กุสลา วา อกุสลา วาติ. อกุสลา ภนฺเต. สาวชฺชา วา อนวชฺชา วาติ. สาวชฺชา ภนฺเต. วิญฺญุครหิตา วา วิญฺญุปฺปสตฺถา วาติ. วิญฺญุครหิตา ภนฺเต. สมตฺตา สมาทินฺนา อหิตาย ทุกฺขาย สํวตฺตนฺติ โน วา, กถํ วา เอตฺถ โหตีติ. สมตฺตา ภนฺเต สมาทินฺนา อหิตาย ทุกฺขาย สํวตฺตนฺติ, เอวํ โน เอตฺถ โหตีติ.

[๙๔๖] อิติ โข กาลามา ยนฺตํ อโวจุมฺห[๑] "เอถ ตุมฺเห กาลามา มา อนุสฺสเวน, มา ปรมฺปราย, มา อิติกิราย, มา ปิฏกสมฺปทาเนน, มา ตกฺกเหตุ, มา นยเหตุ, มา อาการ-ปริวิตกฺเกน, มา ทิฏฺฐินิชฺฌานกฺขนฺติยา, มา ภพฺพรูปตาย, มา สมโณ โน ครูติ. ยทา ตุมฺเห กาลามา อตฺตนาว ชาเนยฺยาถ 'อิเม ธมฺมา อกุสลา, อิเม ธมฺมา สาวชฺชา, อิเม ธมฺมา วิญฺญุครหิตา, อิเม ธมฺมา สมตฺตา สมาทินฺนา อหิตาย ทุกฺขาย

---

[๑] ฉ.,เท. อโวจุมฺหา, เอวมุปริปิ.

สวตฺตนฺตีติ. อถ ตุมฺเห กาลามา ปชเหยฺยาถาติ. อิติ ยนฺตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ.

เอถ ตุมฺเห กาลามา มา อนุสฺสเวน, มา ปรมฺปราย, มา อิติกิราย, มา ปิฏกสมฺปทาเนน, มา ตกฺกเหตุ, มา นยเหตุ, มา อาการปริวิตกฺเกน, มา ทิฏฺฐินิชฺฌานกฺขนฺติยา, มา ภพฺพรูปตาย, มา สมโณ โน ครูติ. ยทา ตุมฺเห กาลามา อตฺตนาว ชาเนยฺยาถ 'อิเม ธมฺมา กุสลา, อิเม ธมฺมา อนวชฺชา, อิเม ธมฺมา วิญฺญุปฺปสตฺถา, อิเม ธมฺมา สมตฺตา สมาทินฺนา หิตาย สุขาย สวตฺตนฺตีติ. อถ ตุมฺเห กาลามา อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยาถ. ตํ กึ มญฺญถ กาลามา, อโลโภ ปุริสสฺส อชฺฌตฺตํ อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ หิตาย วา อหิตาย วาติ. หิตาย ภนฺเต. อลุทฺโธ ปนายํ กาลามา ปุริสปุคฺคโล โลเภน อนภิภูโต อปริยาทินฺนจิตฺโต เนว ปาณํ หนติ, น อทินฺนํ อาทิยติ, น ปรทารํ คจฺฉติ, น มุสา ภณติ, ปรมฺปิ[๑] ตถตฺตาย สมาทเปติ, ยํส โหติ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขายาติ. เอวํ ภนฺเต.

[๙๔๗] ตํ กึ มญฺญถ กาลามา, อโทโส ปุริสสฺส อชฺฌตฺตํ อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ หิตาย วา อหิตาย วาติ. หิตาย ภนฺเต. อทุฏฺโฐ ปนายํ กาลามา ปุริสปุคฺคโล โทเสน อนภิภูโต อปริยาทินฺนจิตฺโต เนว ปาณํ หนติ, น อทินฺนํ อาทิยติ, น ปรทารํ คจฺฉติ, น มุสา ภณติ, ปรมฺปิ ตถตฺตาย สมาทเปติ, ยํส โหติ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขายาติ. เอวํ ภนฺเต.

---

[๑] ฉ.,เท. น ปรมฺปิ

ตํ กึ มญฺญถ กาลามา, อโมโห ปุริสสฺส อชฺฌตฺตํ อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ หิตาย วา อหิตาย วาติ. หิตาย ภนฺเต. อมูฬฺโห ปนายํ กาลามา ปุริสปุคฺคโล โมเหน อนภิภูโต อปริยาทินฺนจิตฺโต เนว ปาณํ หนติ, น อทินฺนํ อาทิยติ, น ปรทารํ คจฺฉติ, น มุสา ภณติ, ปรมฺปิ ตถตฺตาย สมาทเปติ, ยํส โหติ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขายาติ. เอวํ ภนฺเต.

ตํ กึ มญฺญถ กาลามา, อิเม ธมฺมา กุสลา วา อกุสลา วาติ. กุสลา ภนฺเต. สาวชฺชา วา อนวชฺชา วาติ. อนวชฺชา ภนฺเต. วิญฺญุครหิตา วา วิญฺญุปฺปสตฺถา วาติ. วิญฺญุปฺปสตฺถา ภนฺเต. สมตฺตา สมาทินฺนา หิตาย สุขาย สํวตฺตนฺติ โน วา, กถํ วา เอตฺถ โหตีติ. สมตฺตา ภนฺเต สมาทินฺนา หิตาย สุขาย สํวตฺตนฺติ, เอวํ โน เอตฺถ โหตีติ.

[๙๔๘] อิติ โข กาลามา ยนฺตํ อโวจุมฺห “เอถ ตุมฺเห กาลามา มา อนุสฺสเวน, มา ปรมฺปราย, มา อิติกิราย, มา ปิฏกสมฺปทาเนน, มา ตกฺกเหตุ, มา นยเหตุ, มา อาการ-ปริวิตกฺเกน, มา ทิฏฺฐินิชฺฌานกฺขนฺติยา, มา ภพฺพรูปตาย, มา สมโณ โน ครูติ. ยทา ตุมฺเห กาลามา อตฺตนาว ชาเนยฺยาถ ‘อิเม ธมฺมา กุสลา, อิเม ธมฺมา อนวชฺชา, อิเม ธมฺมา วิญฺญุปฺปสตฺถา, อิเม ธมฺมา สมตฺตา สมาทินฺนา หิตาย สุขาย สํวตฺตนฺตีติ. อถ ตุมฺเห กาลามา อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยาถาติ. อิติ ยนฺตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ. ส โข โส กาลามา อริยสาวโก เอวํ วิคตาภิชฺโฌ วิคตพฺยาปาโท อสมฺมูฬฺโห สมฺปชาโน ปติสฺสโต เมตฺตาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรติ.

ตถา ทุติยํ. ตถา ตติยํ. ตถา จตุตฺถํ. อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตं โลกํ เมตฺตาสหคเตน เจตสา วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเฌน ผริตฺวา วิหรติ. กรุณาสหคเตน เจตสา ฯเปฯ มุทิตาสหคเตน เจตสา ฯเปฯ อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรติ. ตถา ทุติยํ. ตถา ตติยํ. ตถา จตุตฺถํ. อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตं โลกํ อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเฌน ผริตฺวา วิหรติ.

ส โข โส กาลามา อริยสาวโก เอวं อเวรจิตฺโต เอวं อพฺยาปชฺฌจิตฺโต เอวं อสงฺกิลิฏฺจจิตฺโต เอวं วิสุทฺธจิตฺโต, ตสฺส ทิฏฺเจว ธมฺเม จตฺตาโร อสฺสาสา อธิคตา โหนฺติ.

"สเจ โข ปน อตฺถิ ปโร โลโก, อตฺถิ สุกฏทุกฺกฏานํ กมฺมานํ ผลวิปาโก. ฐานเมตํ,[๑] เยนาหํ กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคं โลกํ อุปปชฺชิสฺสามีติ. อยมสฺส ปฐโม อสฺสาโส อธิคโต โหติ.

"สเจ โข ปน นตฺถิ ปโร โลโก, นตฺถิ สุกฏทุกฺกฏานํ กมฺมานํ ผลวิปาโก. อิธาหํ[๒] ทิฏเจว ธมฺเม อเวรํ อพฺยาปชฺฌํ อนีฆํ สุขี[๓] อตฺตานํ ปริหรามีติ. อยมสฺส ทุติโย อสฺสาโส อธิคโต โหติ.

---

[๑] ฉ.,เท. อถาหํ, เอวมุปริปิ. อิ. ฐานมหं　[๒] ฉ.,เท. อถาหं
[๓] สี. สุขํ ฉ.,เท.,อิ. สุขี

"สเจ โข ปน กโรโต กรียติ ปาปํ, น โข ปนาหํ กสฺสจิ ปาปํ เจเตมิ, อกโรนฺตํ โข ปน มํ ปาปกมฺมํ กุโต ทุกฺขํ ผุสิสฺสตีติ. อยมสฺส ตติโย อสฺสาโส อธิคโต โหติ.

"สเจ โข ปน กโรโต น กรียติ ปาปํ, อิธาหํ อุภเยเนว วิสุทฺธํ อตฺตานํ สมนุปสฺสามีติ. อยมสฺส จตุตฺโถ อสฺสาโส อธิคโต โหติ.

[๙๔๙] ส โข โส กาลามา อริยสาวโก เอวํ อเวรจิตฺโต เอวํ อพฺยาปชฺฌจิตฺโต เอวํ อสงฺกิลิฏฺฐจิตฺโต เอวํ วิสุทฺธจิตฺโต, ตสฺส ทิฏฺเฐว ธมฺเม อิเม จตฺตาโร อสฺสาสา อธิคตา โหนฺตีติ.

เอวเมตํ ภควา เอวเมตํ สุคต ส โข โส ภนฺเต อริยสาวโก เอวํ อเวรจิตฺโต เอวํ อพฺยาปชฺฌจิตฺโต เอวํ อสงฺกิลิฏฺฐจิตฺโต เอวํ วิสุทฺธจิตฺโต, ตสฺส ทิฏฺเฐว ธมฺเม จตฺตาโร อสฺสาสา อธิคตา โหนฺติ.

"สเจ โข ปน อตฺถิ ปโร โลโก, อตฺถิ สุกฏทุกฺกฏานํ กมฺมานํ ผลวิปาโก. ฐานเมตํ, เยนาหํ กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชิสฺสามีติ. อยมสฺส ปโม อสฺสาโส อธิคโต โหติ.

"สเจ โข ปน นตฺถิ ปโร โลโก, นตฺถิ สุกฏทุกฺกฏานํ กมฺมานํ ผลวิปาโก. อิธาหํ ทิฏฺเฐว ธมฺเม อเวรํ อพฺยาปชฺฌํ อนีฆํ สุขี อตฺตานํ ปริหรามีติ. อยมสฺส ทุติโย อสฺสาโส อธิคโต โหติ.

"สเจ โข ปน กโรโต กรียติ ปาปํ, น โข ปนาหํ กสฺสจิ ปาปํ เจเตมิ. อกโรนฺตํ โข ปน มํ ปาปกมฺมํ กุโต ทุกฺขํ ผุสิสฺสตีติ. อยมสฺส ตติโย อสฺสาโส อธิคโต โหติ.

"สเจ โข ปน กโรโต น กรียติ ปาปํ, อิธาหํ อุภเยเนว วิสุทฺธํ อตฺตานํ สมนุปสฺสามีติ. อยมสฺส จตุตฺโถ อสฺสาโส อธิคโต โหติ.

ส โข โส ภนฺเต อริยสาวโก เอวํ อเวรจิตฺโต เอวํ อพฺยาปชฺฌจิตฺโต เอวํ อสงฺกิลิฏฺฐจิตฺโต เอวํ วิสุทฺธจิตฺโต, ตสฺส ทิฏฺเฐว ธมฺเม อิเม จตฺตาโร อสฺสาสา อธิคตา โหนฺติ.

อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต ฯเปฯ เอเต มยํ ภนฺเต ภควนฺตํ สรณํ คจฺฉาม ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ อุปาสเก โน ภนฺเต ภควา ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปเต สรณํ คเตติ. ปญฺจมํ.

๖. สาพฺหสุตฺตํ

[๙๕๐] เอกํ สมยํ อายสฺมา นนฺทโก สาวตฺถิยํ วิหรติ ปุพฺพารามे มิคารมาตุปาสาเท. อถ โข สาพฺโห จ มิคารนตฺตา โหโน[๑] จ เปขุณิยนตฺตา,[๒] เยนายสฺมา นนฺทโก, เตนุปสงฺกมึสุ, อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตं นนฺทกं อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตं นิสีทึสุ, เอกมนฺตं นิสินฺนํ โข สาพฺหं มิคารนตฺตารं อายสฺมา นนฺทโก เอตทโวจ

---

[๑] สี.,อิ. โรหโณ ฉ.,เท. สาโณ [๒] ฉ.,เท. เสขุณิยนตฺตา

"เอถ ตุมฺเห สาพฺหา มา อนุสฺสเวน, มา ปรมฺปราย, มา อิติกิราย, มา ปิฏกสมฺปทาเนน, มา ตกฺกเหตุ, มา นยเหตุ, มา อาการปริวิตกฺเกน, มา ทิฏฺฐินิชฺฌานกฺขนฺติยา, มา ภพฺพรูปตาย, มา สมโณ โน ครูติ. ยทา ตุมฺเห สาพฺหา อตฺตนาว ชาเนยฺยาถ 'อิเม ธมฺมา อกุสลา, อิเม ธมฺมา สาวชฺชา, อิเม ธมฺมา วิญฺญุครหิตา, อิเม ธมฺมา สมตฺตา สมาทินฺนา อหิตาย ทุกฺขาย สำวตฺตนฺตีติ. อถ ตุมฺเห สาพฺหา ปชเหยฺยาถ.

[๙๕๑] ตำ กึ มญฺญถ สาพฺหา, อตฺถิ โลโภติ. เอวำ ภนฺเต. 'อภิชฺฌาติ โข อหำ สาพฺหา เอตมตฺถำ วทามิ, ลุทฺโธ โข อยำ สาพฺหา อภิชฺฌาลุ ปาณมฺปิ หนติ,[๑] อทินฺนมฺปิ อาทิยติ, ปรทารมฺปิ คจฺฉติ, มุสาปิ ภณติ, ปรมฺปิ ตถตฺตาย สมาทเปติ, ยำส โหติ ทีฆรตฺตำ อหิตาย ทุกฺขายาติ. เอวำ ภนฺเต.

ตำ กึ มญฺญถ สาพฺหา, อตฺถิ โทโสติ. เอวำ ภนฺเต. 'พฺยาปาโทติ โข อหำ สาพฺหา เอตมตฺถำ วทามิ, ทุฏฺโฐ โข อยำ สาพฺหา พฺยาปนฺนจิตฺโต ปาณมฺปิ หนติ, อทินฺนมฺปิ อาทิยติ, ปรทารมฺปิ คจฺฉติ, มุสาปิ ภณติ, ปรมฺปิ ตถตฺตาย สมาทเปติ, ยำส โหติ ทีฆรตฺตำ อหิตาย ทุกฺขายาติ. เอวำ ภนฺเต.

ตำ กึ มญฺญถ สาพฺหา, อตฺถิ โมโหติ. เอวำ ภนฺเต. 'อวิชฺชาติ โข อหำ สาพฺหา เอตมตฺถำ วทามิ, มูพฺโห โข อยำ สาพฺหา อวิชฺชาคโต ปาณมฺปิ หนติ, อทินฺนมฺปิ อาทิยติ, ปรทารมฺปิ คจฺฉติ, มุสาปิ ภณติ, ปรมฺปิ ตถตฺตาย สมาทเปติ, ยำส โหติ ทีฆรตฺตำ อหิตาย ทุกฺขายาติ. เอวำ ภนฺเต.

---

[๑] อิ. หนฺติ, เอวมุปริปิ.

ตํ กึ มญฺญถ สาฬฺหา, อิเม ธมฺมา กุสลา วา อกุสลา วาติ. อกุสลา ภนฺเต. สาวชฺชา วา อนวชฺชา วาติ. สาวชฺชา ภนฺเต. วิญฺญุครหิตา วา วิญฺญุปฺปสตฺถา วาติ. วิญฺญุครหิตา ภนฺเต. สมตฺตา สมาทินฺนา อหิตาย ทุกฺขาย สํวตฺตนฺติ โน วา, กถํ วา เอตฺถ โหตีติ. สมตฺตา ภนฺเต สมาทินฺนา อหิตาย ทุกฺขาย สํวตฺตนฺติ,[๑] เอวํ โน เอตฺถ โหตีติ.

[๙๕๒] อิติ โข สาฬฺหา ยนฺตํ อโวจุมฺห "เอถ ตุมฺเห สาฬฺหา มา อนุสฺสเวน, มา ปรมฺปราย, มา อิติกิราย, มา ปิฏกสมฺปทาเนน, มา ตกฺกเหตุ,[๒] มา นยเหตุ, มา อาการปริวิตกฺเกน, มา ทิฏฺฐินิชฺฌานกฺขนฺติยา, มา ภพฺพรูปตาย, มา สมโณ โน ครูติ. ยทา ตุมฺเห สาฬฺหา อตฺตนาว ชาเนยฺยาถ 'อิเม ธมฺมา อกุสลา, อิเม ธมฺมา สาวชฺชา, อิเม ธมฺมา วิญฺญุครหิตา, อิเม ธมฺมา สมตฺตา สมาทินฺนา อหิตาย ทุกฺขาย สํวตฺตนฺตีติ. อถ ตุมฺเห สาฬฺหา ปชเหยฺยาถาติ. อิติ ยนฺตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ.

"เอถ[๓] ตุมฺเห สาฬฺหา มา อนุสฺสเวน, มา ปรมฺปราย, มา อิติกิราย, มา ปิฏกสมฺปทาเนน, มา ตกฺกเหตุ, มา นยเหตุ, มา อาการปริวิตกฺเกน, มา ทิฏฺฐินิชฺฌานกฺขนฺติยา, มา ภพฺพรูปตาย, มา สมโณ โน ครูติ. ยทา ตุมฺเห สาฬฺหา อตฺตนาว ชาเนยฺยาถ 'อิเม ธมฺมา กุสลา, อิเม ธมฺมา อนวชฺชา, อิเม ธมฺมา วิญฺญุปฺปสตฺถา, อิเม ธมฺมา สมตฺตา สมาทินฺนา หิตาย สุขาย สํวตฺตนฺตีติ. อถ ตุมฺเห สาฬฺหา อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยาถ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สํวตฺตนฺตีติ　　[๒] อิ. วิตกฺกเหตุ
[๓] อิ. เอวํ

ตํ กึ มญฺญถ สาฬฺหา, อตฺถิ อโลโภติ. เอวํ ภนฺเต. ‘อนภิชฺฌาติ โข อหํ สาฬฺหา เอตมตฺถํ วทามิ, อลุทฺโธ โข อยํ สาฬฺหา อนภิชฺฌาลุ เนว ปาณํ หนติ, น อทินฺนํ อาทิยติ, น ปรทารํ คจฺฉติ, น มุสา ภณติ, ปรมฺปิ ตถตฺตาย สมาทเปติ, ยํส โหติ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขายาติ. เอวํ ภนฺเต.

[๙๕๓] “ตํ กึ มญฺญถ สาฬฺหา, อตฺถิ อโทโสติ. เอวํ ภนฺเต. ‘อพฺยาปาโทติ โข อหํ สาฬฺหา เอตมตฺถํ วทามิ, อทุฏฺโฐ โข อยํ สาฬฺหา อพฺยาปนฺนจิตฺโต เนว ปาณํ หนติ, น อทินฺนํ อาทิยติ, น ปรทารํ คจฺฉติ, น มุสา ภณติ, ปรมฺปิ ตถตฺตาย สมาทเปติ, ยํส โหติ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขายาติ. เอวํ ภนฺเต.

ตํ กึ มญฺญถ สาฬฺหา, อตฺถิ อโมโหติ. เอวํ ภนฺเต. ‘วิชฺชาติ โข อหํ สาฬฺหา เอตมตฺถํ วทามิ, อมูฬฺโห โข อยํ สาฬฺหา วิชฺชาคโต เนว ปาณํ หนติ, น อทินฺนํ อาทิยติ, น ปรทารํ คจฺฉติ, น มุสา ภณติ, ปรมฺปิ ตถตฺตาย สมาทเปติ, ยํส โหติ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขายาติ. เอวํ ภนฺเต.

ตํ กึ มญฺญถ สาฬฺหา, อิเม ธมฺมา กุสลา วา อกุสลา วาติ. กุสลา ภนฺเต. สาวชฺชา วา อนวชฺชา วาติ. อนวชฺชา ภนฺเต. วิญฺญุครหิตา วา วิญฺญุปฺปสตฺถา วาติ. วิญฺญุปฺปสตฺถา ภนฺเต. สมตฺตา สมาทินฺนา หิตาย สุขาย สํวตฺตนฺติ โน วา, กถํ วา เอตฺถ โหตีติ. สมตฺตา ภนฺเต สมาทินฺนา หิตาย สุขาย สํวตฺตนฺติ, เอวํ โน เอตฺถ โหตีติ.

อิติ โข สาฬฺหา ยนฺตํ อโวจุมฺห[๑] “เอถ ตุมฺเห สาฬฺหา มา อนุสฺสเวน, มา ปรมฺปราย, มา อิติกิราย, มา ปิฏกสมฺปทาเนน,

---

[๑] ฉ.,เท. อโวจุมฺหา

มา ตกฺกเหตุ, มา นยเหตุ, มา อาการปริวิตกฺเกน, มา ทิฏฺฐิ-นิชฺฌานกฺขนฺติยา, มา ภพฺพรูปตาย, มา สมโณ โน ครูติ. ยทา ตุมฺเห สาฬฺหา อตฺตนาว ชาเนยฺยาถ 'อิเม ธมฺมา กุสลา, อิเม ธมฺมา อนวชฺชา, อิเม ธมฺมา วิญฺญุปฺปสตฺถา, อิเม ธมฺมา สมตฺตา สมาทินฺนา [๑] หิตาย สุขาย สํวตฺตนฺตีติ. อถ ตุมฺเห สาฬฺหา อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยาถาติ. อิติ ยนฺตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ.

[๙๕๔] ส โข โส สาฬฺหา อริยสาวโก เอวํ วิคตาภิชฺโฌ วิคตพฺยาปาโท อสมฺมูฬฺโห สมฺปชาโน ปติสฺสโต เมตฺตาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรติ. ตถา ทุติยํ. ตถา ตติยํ. ตถา จตุตฺถํ. อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ ฯเปฯ กรุณาสหคเตน เจตสา ฯเปฯ มุทิตาสหคเตน เจตสา ฯเปฯ อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรติ. ตถา ทุติยํ. ตถา ตติยํ. ตถา จตุตฺถํ. อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเฌน ผริตฺวา วิหรติ. โส เอวํ ปชานาติ "อตฺถิ อิทํ, อตฺถิ หีนํ, อตฺถิ ปณีตํ, อตฺถิ อิมสฺส สญฺญาคตสฺส อุตฺตรึ[๒] นิสฺสรณนฺติ. ตสฺส เอวํ ชานโต เอวํ ปสฺสโต กามาสวาปิ จิตฺตํ วิมุจฺจติ, ภวาสวาปิ จิตฺตํ วิมุจฺจติ, อวิชฺชาสวาปิ จิตฺตํ วิมุจฺจติ, วิมุตฺตสฺมึ 'วิมุตฺตมิติ ญาณํ โหติ, 'ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาติ.

---

[๑] ฉ.,เท. ทีฆรตฺตํ　　[๒] ฉ.,เท. อุตฺตริ

โส เอวํ ปชานาติ ‘อหุ ปุพฺเพ โลโภ, ตทหุ อกุสลํ, โส เอตรหิ นตฺถิ, อิจฺเจตํ กุสลํ. อหุ ปุพฺเพ โทโส ฯเปฯ อหุ ปุพฺเพ โมโห, ตทหุ อกุสลํ, โส เอตรหิ นตฺถิ, อิจฺเจตํ กุสลนฺติ. อิติ[๑] โส ทิฏฺเฐว ธมฺเม นิจฺฉาโต นิพฺพุโต สีติภูโต สุขปฏิสํเวที พฺรหฺมภูเตน อตฺตนา วิหรตีติ. ฉฏฺฐํ.

๗. กถาวตฺถุสุตฺตํ

[๙๕๕] “ตีณิมานิ ภิกฺขเว กถาวตฺถูนิ. กตมานิ ตีณิ. อตีตํ วา ภิกฺขเว อทฺธานํ อารพฺภ กถํ กเถยฺย ‘เอวํ อโหสิ อตีตมทฺธานนฺติ, อนาคตํ วา ภิกฺขเว อทฺธานํ อารพฺภ กถํ กเถยฺย ‘เอวํ ภวิสฺสติ อนาคตมทฺธานนฺติ, เอตรหิ วา ภิกฺขเว ปจฺจุปฺปนฺนํ อทฺธานํ อารพฺภ กถํ กเถยฺย ‘เอวํ โหติ เอตรหิ ปจฺจุปฺปนฺนนฺติ.[๒]

กถาสมฺปโยเคน ภิกฺขเว ปุคฺคโล เวทิตพฺโพ “ยทิ วา กจฺโฉ ยทิ วา อกจฺโฉติ. สจายํ ภิกฺขเว ปุคฺคโล ปญฺหํ ปุฏฺโฐ สมาโน เอกํสพฺยากรณียํ ปญฺหํ น เอกํเสน พฺยากโรติ, วิภชฺชพฺยากรณียํ ปญฺหํ น วิภชฺชพฺยากโรติ, ปฏิปุจฺฉาพฺยากรณียํ ปญฺหํ น ปฏิปุจฺฉาพฺยากโรติ, ฐปนียํ ปญฺหํ น ฐเปติ. เอวํ สนฺตายํ ภิกฺขเว ปุคฺคโล อกจฺโฉ โหติ. สเจ ปนายํ ภิกฺขเว ปุคฺคโล ปญฺหํ ปุฏฺโฐ สมาโน เอกํสพฺยากรณียํ ปญฺหํ เอกํเสน พฺยากโรติ, วิภชฺชพฺยากรณียํ ปญฺหํ วิภชฺชพฺยากโรติ, ปฏิปุจฺฉาพฺยากรณียํ ปญฺหํ ปฏิปุจฺฉาพฺยากโรติ, ฐปนียํ ปญฺหํ ฐเปติ. เอวํ สนฺตายํ ภิกฺขเว ปุคฺคโล กจฺโฉ โหติ.

---

[๑] ฉ.,เท. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ. [๒] ฉ.,เท. ปจฺจุปฺปนฺนมทฺธานนฺติ

กถาสมฺปโยเคน ภิกฺขเว ปุคฺคโล เวทิตพฺโพ "ยทิ วา กจฺโฉ ยทิ วา อกจฺโฉติ. สจายํ ภิกฺขเว ปุคฺคโล ปญฺหํ ปุฏฺโฐ สมาโน จานฏฺจาเน น สณฺจาติ, ปริกปฺเป น สณฺจาติ, อญฺญวาเท[๑] น สณฺจาติ, ปฏิปทาย น สณฺจาติ, เอวํ สนฺตายํ ภิกฺขเว ปุคฺคโล อกจฺโฉ โหติ. สเจ ปนายํ ภิกฺขเว ปุคฺคโล ปญฺหํ ปุฏฺโฐ สมาโน จานฏฺจาเน สณฺจาติ, ปริกปฺเป สณฺจาติ, อญฺญวาเท สณฺจาติ, ปฏิปทาย สณฺจาติ. เอวํ สนฺตายํ ภิกฺขเว ปุคฺคโล กจฺโฉ โหติ.

[๙๕๖] กถาสมฺปโยเคน ภิกฺขเว ปุคฺคโล เวทิตพฺโพ "ยทิ วา กจฺโฉ ยทิ วา อกจฺโฉติ สจายํ ภิกฺขเว ปุคฺคโล ปญฺหํ ปุฏฺโฐ สมาโน อญฺเญนาญฺญํ[๒] ปฏิจรติ, พหิทฺธา กถํ อปนาเมติ, โกปญฺจ โทสญฺจ อปฺปจฺจยญฺจ ปาตุกโรติ. เอวํ สนฺตายํ ภิกฺขเว ปุคฺคโล อกจฺโฉ โหติ. สเจ ปนายํ ภิกฺขเว ปุคฺคโล ปญฺหํ ปุฏฺโฐ สมาโน นาญฺเญนาญฺญํ ปฏิจรติ, น พหิทฺธา กถํ อปนาเมติ, น โกปญฺจ โทสญฺจ อปฺปจฺจยญฺจ ปาตุกโรติ. เอวํ สนฺตายํ ภิกฺขเว ปุคฺคโล กจฺโฉ โหติ.

กถาสมฺปโยเคน ภิกฺขเว ปุคฺคโล เวทิตพฺโพ "ยทิ วา กจฺโฉ ยทิ วา อกจฺโฉติ. สจายํ ภิกฺขเว ปุคฺคโล ปญฺหํ ปุฏฺโฐ สมาโน อภิหรติ, อภิมทฺทติ, อนุปชคฺฆติ, ขลิตํ คณฺหาติ. เอวํ สนฺตายํ ภิกฺขเว ปุคฺคโล อกจฺโฉ โหติ. สเจ ปนายํ ภิกฺขเว ปุคฺคโล ปญฺหํ ปุฏฺโฐ สมาโน น อภิหรติ, น อภิมทฺทติ, น อนุปชคฺฆติ, น ขลิตํ คณฺหาติ. เอวํ สนฺตายํ ภิกฺขเว ปุคฺคโล กจฺโฉ โหติ.

---

[๑] ฉ.,เท. อญฺญาตวาเท, เอวมุปริปิ.　[๒] ฉ.,เท. อญฺเญนญฺญํ, เอวมุปริปิ.

[๙๕๗] กถาสมฺปโยเคน ภิกฺขเว ปุคฺคโล เวทิตพฺโพ "ยทิ วา สอุปนิโส ยทิ วา อนุปนิโสติ. อโนหิตโสโต ภิกฺขเว อนุปนิโส โหติ, โอหิตโสโต สอุปนิโส โหติ. โส สอุปนิโส สมาโน อภิชานาติ เอกํ ธมฺมํ, ปริชานาติ เอกํ ธมฺมํ, ปชหติ เอกํ ธมฺมํ, สจฺฉิกโรติ เอกํ ธมฺมํ. โส อภิชานนฺโต เอกํ ธมฺมํ ปริชานนฺโต เอกํ ธมฺมํ ปชหนฺโต เอกํ ธมฺมํ สจฺฉิกโรนฺโต เอกํ ธมฺมํ สมฺมา วิมุตฺตึ ผุสติ. เอตทตฺถา ภิกฺขเว กถา, เอตทตฺถา มนฺตนา, เอตทตฺถา อุปนิสา, เอตทตฺถํ โสตาวธานํ, ยทิทํ อนุปาทา จิตฺตสฺส วิโมกฺโขติ. สตฺตมํ.

เย วิรุทฺธา สลฺลปนฺติ วินิวิฏฺฐา สมุสฺสิตา
อนริยคุณมาสชฺช อญฺโญญฺญวิวเรสิโน.[๑]

ทุพฺภาสิตํ วิกฺขลิตํ สมฺปโมหํ ปราชยํ
อญฺญมญฺญาภินนฺทนฺติ[๒] ตทริโย กถนาจเร.

สเจ จสฺส กถากาโม กาลมญฺญาย ปณฺฑิโต
ธมฺมฏฺฐปฏิสํยุตฺตา ยา อริยจริตา[๓] กถา.

ตํ กถํ กถเย ธีโร อวิรุทฺโธ อนุสฺสิโต
อนุตฺติณฺเณน[๔] มนสา อปฺพาโส[๕] อสาหโส.

อนุสุยฺยมาโน[๖] โส สมฺมทญฺญาย ภาสติ
สุภาสิตํ อนุโมเทยฺย ทุพฺภฏฺเฐ นาปสาทเย.[๗]

---

[๑] สี.,อิ. อญฺญมญฺญํ วิวเรสิโน
[๒] ฉ.,เท. อญฺโญญฺญสฺสาภินนฺทนฺติ. อิ. อญฺญมญฺญสฺสาภินนฺทนฺติ.
[๓] สี. อริยํ จริตา
[๔] สี.,อิ. อนุปาทินฺเนน ฉ.,เท. อนุนฺนเตน
[๕] สี.,อิ. อปลาโส
[๖] ฉ.,เท. อนุสูยายมาโน
[๗] อิ. นาวสาทเย

อุปารมฺภํ น สิกฺเขยฺย ขลิตญฺจ น คาหเย
นาภิหเร นาภิมทฺเท น วาจํ ปยุตํ ภเณ.
อญฺญานตฺถํ ปสาทตฺถํ สตํ เว โหติ มนฺตนา
เอวํ โข อริยา มนฺเตนฺติ เอสา อริยานมนฺตนา
เอตทญฺญาย เมธาวี น สมุสฺเสยฺย มนฺตเยติ.

๘. อญฺญติตฺถิยสุตฺตํ

[๙๕๘] "สเจ ภิกฺขเว อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอวํ ปุจฺเฉยฺยุํ 'ตโยเม อาวุโส ธมฺมา. กตเม ตโย. ราโค โทโส โมโห. อิเม โข อาวุโส ตโย ธมฺมา. อิเมสํ อาวุโส ติณฺณํ ธมฺมานํ โก วิเสโส, โก อธิปฺปายโส,[๑] กึ นานากรณนฺติ. เอวํ ปุฏฺฐา ตุมฺเห ภิกฺขเว เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ กินฺติ พฺยากเรยฺยาถาติ. "ภควํมูลกา โน ภนฺเต ธมฺมา, ภควเนตฺติกา ภควปฏิสรณา. สาธุ วต ภนฺเต ภควนฺตํเยว ปฏิภาตุ เอตสฺส ภาสิตสฺส อตฺโถ, ภควโต สุตฺวา ภิกฺขู ธาเรสฺสนฺตีติ. "เตนหิ ภิกฺขเว สุณาถ, สาธุกํ มนสิกโรถ, ภาสิสฺสามีติ. 'เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

"สเจ ภิกฺขเว อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอวํ ปุจฺเฉยฺยุํ 'ตโยเม อาวุโส ธมฺมา. กตเม ตโย. ราโค โทโส โมโห. อิเม โข อาวุโส ตโย ธมฺมา. อิเมสํ อาวุโส ติณฺณํ ธมฺมานํ โก วิเสโส, โก อธิปฺปายโส, กึ นานากรณนฺติ. เอวํ ปุฏฺฐา ตุมฺเห ภิกฺขเว เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ เอวํ พฺยากเรยฺยาถ

---

[๑] สี. อธิปฺปาโย ฉ.,เท. อธิปฺปยาโส อิ. อธิปฺปายาโส

'ราโค โข อาวุโส อปฺปสาวชฺโช ทนฺธวิราคี, โทโส มหาสาวชฺโช ขิปฺปวิราคี, โมโห มหาสาวชฺโช ทนฺธวิราคีติ.

"โก ปนาวุโส เหตุ โก ปจฺจโย, เยน อนุปฺปนฺโน วา ราโค อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺโน วา ราโค ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย สංวตฺตตีติ. "สุภนิมิตฺตนฺติสฺส วจนียं. ตสฺส สุภนิมิตฺตं อโยนิโส มนสิกโรโต อนุปฺปนฺโน เจว[๑] ราโค อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺโน จ[๑] ราโค ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย สංวตฺตติ. อยं โข อาวุโส เหตุ อยं ปจฺจโย, เยน อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺโน วา ราโค ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย สංวตฺตตีติ.

[๙๕๙] "โก ปนาวุโส เหตุ โก ปจฺจโย, เยน อนุปฺปนฺโน วา โทโส อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺโน วา โทโส ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย สංวตฺตตีติ. "ปฏิฆนิมิตฺตนฺติสฺส วจนียं. ตสฺส ปฏิฆนิมิตฺตं อโยนิโส มนสิกโรโต อนุปฺปนฺโน เจว[๑] โทโส อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺโน จ[๑] โทโส ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย สංวตฺตติ. อยं โข อาวุโส เหตุ อยं ปจฺจโย, เยน อนุปฺปนฺโน วา โทโส อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺโน วา โทโส ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย สංวตฺตตีติ.

"โก ปนาวุโส เหตุ โก ปจฺจโย, เยน อนุปฺปนฺโน วา โมโห อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺโน วา โมโห ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย สංวตฺตตีติ. "อโยนิโส มนสิกาโรติสฺส วจนียं. ตสฺส อโยนิโส มนสิกโรโต อนุปฺปนฺโน เจว[๑] โมโห อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺโน จ[๑] โมโห ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย สංวตฺตติ. อยं โข อาวุโส

---

[๑] ฉ.,เท. วา

เหตุ อยํ ปจฺจโย, เยน อนุปฺปนฺโน วา โมโห อุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺโน วา โมโห ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย สංวตฺตตีติ.

"โก ปนาวุโส เหตุ โก ปจฺจโย, เยน อนุปฺปนฺโน วา[๑] ราโค นุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺโน วา[๒] ราโค ปหียตีติ. "อสุภนิมิตฺตนฺติสฺส วจนียं. ตสฺส อสุภนิมิตฺตं โยนิโส มนสิกโรโต อนุปฺปนฺโน เจว ราโค นุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺโน จ ราโค ปหียติ. อยं โข อาวุโส เหตุ อยं ปจฺจโย, เยน อนุปฺปนฺโน วา ราโค นุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺโน วา ราโค ปหียตีติ.

"โก ปนาวุโส เหตุ โก ปจฺจโย, เยน อนุปฺปนฺโน วา โทโส นุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺโน วา โทโส ปหียตีติ. "เมตฺตา เจโตวิมุตฺตีติสฺส วจนียं. ตสฺส เมตฺตं เจโตวิมุตฺตึ โยนิโส มนสิกโรโต อนุปฺปนฺโน เจว โทโส นุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺโน จ โทโส ปหียติ.[๓] อยं โข อาวุโส เหตุ อยं ปจฺจโย, เยน อนุปฺปนฺโน วา โทโส นุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺโน วา โทโส ปหียตีติ.

"โก ปนาวุโส เหตุ โก ปจฺจโย, เยน อนุปฺปนฺโน วา โมโห นุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺโน วา โมโห ปหียตีติ. "โยนิโส มนสิกาโรติสฺส วจนียं. ตสฺส โยนิโส มนสิกโรโต อนุปฺปนฺโน เจว โมโห นุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺโน จ โมโห ปหียติ. อยं โข อาวุโส เหตุ อยं ปจฺจโย, เยน อนุปฺปนฺโน วา โมโห นุปฺปชฺชติ, อุปฺปนฺโน วา โมโห ปหียตีติ. อฏฺฐมं.

---

[๑] ฉ.,เท. เจว, เอวมุปริปิ.　　[๒] ฉ.,เท. จ
[๓] อิ. ปหียตีติ

๙. อกุสลมูลสุตฺตํ

[๙๖๐] ตีณิมานิ ภิกฺขเว อกุสลมูลานิ. กตมานิ ตีณิ. โลโภ อกุสลมูลํ โทโส อกุสลมูลํ โมโห อกุสลมูลํ. ยทปิ ภิกฺขเว โลโภ, ตทปิ อกุสลํ.[๑] ยทปิ ลุทฺโธ อภิสงฺขโรติ กาเยน วาจาย มนสา, ตทปิ อกุสลํ. ยทปิ ลุทฺโธ โลเภน อภิภูโต ปริยาทินฺนจิตฺโต ปรสฺส อสตา ทุกฺขํ อุปทหติ[๒] วเธน วา พนฺเธน วา ชานิยา วา ครหาย วา ปพฺพาชนาย วา พลวมฺหิ พลตฺโถ อิติปิ, ตทปิ อกุสลํ. อิติสฺส เม โลภชา โลภนิทานา โลภสมุทยา โลภปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ.

[๙๖๑] ยทปิ ภิกฺขเว โทโส, ตทปิ อกุสลํ. ยทปิ ทุฏฺโ อภิสงฺขโรติ กาเยน วาจาย มนสา, ตทปิ อกุสลํ. ยทปิ ทุฏฺโ โทเสน อภิภูโต ปริยาทินฺนจิตฺโต ปรสฺส อสตา ทุกฺขํ อุปทหติ วเธน วา พนฺเธน วา ชานิยา วา ครหาย วา ปพฺพาชนาย วา พลวมฺหิ พลตฺโถ อิติปิ, ตทปิ อกุสลํ. อิติสฺส เม โทสชา โทสนิทานา โทสสมุทยา โทสปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ.

ยทปิ ภิกฺขเว โมโห, ตทปิ อกุสลํ. ยทปิ มูฬฺโห อภิสงฺขโรติ กาเยน วาจาย มนสา, ตทปิ อกุสลํ. ยทปิ มูฬฺโห โมเหน อภิภูโต ปริยาทินฺนจิตฺโต ปรสฺส อสตา ทุกฺขํ อุปทหติ วเธน วา พนฺเธน วา ชานิยา วา ครหาย วา ปพฺพาชนาย วา พลวมฺหิ พลตฺโถ อิติปิ, ตทปิ อกุสลํ. อิติสฺส เม โมหชา โมหนิทานา โมหสมุทยา โมหปจฺจยา

---

[๑] ฉ.,เท. อกุสลมุลํ [๒] ฉ.,เท. อุปฺปาทยติ, เอวมุปริปิ.

อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ. เอวรูโป จายํ ภิกฺขเว ปุคฺคโล วุจฺจติ ‘อกาลวาทีติปิ ‘อภูตวาทีติปิ ‘อนตฺถวาทีติปิ ‘อธมฺมวาทีติปิ ‘อวินยวาทีติปิ.

กสฺมา จายํ ภิกฺขเว เอวรูโป ปุคฺคโล วุจฺจติ ‘อกาลวาทีติปิ ‘อภูตวาทีติปิ ‘อนตฺถวาทีติปิ ‘อธมฺมวาทีติปิ ‘อวินยวาทีติปิ, ตถาหยํ[๑] ภิกฺขเว ปุคฺคโล ปรสฺส อสตา ทุกฺขํ อุปทหติ วเธน วา พนฺเธน วา ชานิยา วา ครหาย วา ปพฺพาชนาย วา พลวมฺหิ พลตฺโถ อิติปิ, ภูเตน โข ปน วุจฺจมาโน อวชานาติ โน ปฏิชานาติ, อภูเตน วุจฺจมาโน น อาตปฺปํ กโรติ ตสฺส นิพฺเพฐนาย ‘อิติเปตํ อตจฺฉ, อิติเปตํ อภูตนฺติ. ตสฺมา เอวรูโป ปุคฺคโล วุจฺจติ ‘อกาลวาทีติปิ ‘อภูตวาทีติปิ ‘อนตฺถวาทีติปิ ‘อธมฺมวาทีติปิ ‘อวินยวาทีติปิ.

เอวรูโป ภิกฺขเว ปุคฺคโล โลภเชหิ ปาปเกหิ อกุสเลหิ ธมฺเมหิ อภิภูโต ปริยาทินฺนจิตฺโต ทิฏฺเฐ[๒] ว ธมฺเม ทุกฺขํ วิหรติ สวิฆาตํ สอุปายาสํ สปริฬาหํ, กายสฺส [๓] เภทา ปรมฺมรณา ทุคฺคติ ปาฏิกงฺขา.

[๙๖๒] โทสเชหิ ฯเปฯ โมหเชหิ ปาปเกหิ อกุสเลหิ ธมฺเมหิ อภิภูโต ปริยาทินฺนจิตฺโต ทิฏฺเฐว ธมฺเม ทุกฺขํ วิหรติ สวิฆาตํ สอุปายาสํ สปริฬาหํ, กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา ทุคฺคติ ปาฏิกงฺขา. เสยฺยถาปิ[๔] ภิกฺขเว สาโล วา ธโว วา ผนฺทโน วา ตีหิ มาลุวาลตาหิ อุทฺธเสโต[๕] ปริโยนทฺโธ อนยํ

---

[๑] ฉ.,เท. ตถาหายํ
[๒] ฉ.,เท. ทิฏฺเฐ เจว, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท. จ, เอวมุปริปิ.
[๔] เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๕] ฉ. อุทฺธสฺโต

อาปชฺชติ, พฺยสนํ อาปชฺชติ, อนยพฺยสนํ อาปชฺชติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว เอวรูโป ปุคฺคโล โลภเชหิ ปาปเกหิ อกุสเลหิ ธมฺเมหิ อภิภูโต ปริยาทินฺนจิตฺโต ทิฏฺเจว ธมฺเม ทุกฺขํ วิหรติ สวิฆาตํ สอุปายาสํ สปริฬาหํ, กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา ทุคฺคติ ปาฏิกงฺขา.

โทสเชหิ ฯเปฯ โมหเชหิ ปาปเกหิ อกุสเลหิ ธมฺเมหิ อภิภูโต ปริยาทินฺนจิตฺโต ทิฏฺเจว ธมฺเม ทุกฺขํ วิหรติ สวิฆาตํ สอุปายาสํ สปริฬาหํ, กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา ทุคฺคติ ปาฏิกงฺขา. อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ อกุสลมูลานิ.[๑]

ตีณิมานิ ภิกฺขเว กุสลมูลานิ. กตมานิ ตีณิ. อโลโภ กุสลมูลํ, อโทโส กุสลมูลํ, อโมโห กุสลมูลํ.

ยทปิ ภิกฺขเว อโลโภ, ตทปิ กุสลํ.[๒] ยทปิ อลุทฺโธ อภิสงฺขโรติ กาเยน วาจาย มนสา, ตทปิ กุสลํ. ยทปิ อลุทฺโธ โลเภน อนภิภูโต อปริยาทินฺนจิตฺโต น ปรสฺส อสตา ทุกฺขํ อุปทหติ วเธน วา พนฺเธน วา ชานิยา วา ครหาย วา ปพฺพาชนาย วา พลวมฺหิ พลตฺโถ อิติปิ, ตทปิ กุสลํ. อิติสฺส เม อโลภชา อโลภนิทานา อโลภสมุทยา อโลภปจฺจยา อเนเก กุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ.

[๙๖๓] ยทปิ ภิกฺขเว อโทโส, ตทปิ กุสลํ. ยทปิ อทุฏฺโจ อภิสงฺขโรติ กาเยน วาจาย มนสา, ตทปิ กุสลํ. ยทปิ อทุฏฺโจ โทเสน อนภิภูโต อปริยาทินฺนจิตฺโต น ปรสฺส อสตา ทุกฺขํ อุปทหติ วเธน วา พนฺเธน วา ชานิยา วา ครหาย วา

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อกุสลมูลานีติ. [๒] ฉ.,เท. กุสลมูลํ

ปพฺพาชนาย วา พลวมฺหิ พลตฺโถ อิติปิ, ตทปิ กุสลํ. อิติสฺส เม อโทสชา อโทสนิทานา อโทสสมุทยา อโทสปจฺจยา อเนเก กุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ.

ยทปิ ภิกฺขเว อโมโห, ตทปิ กุสลํ. ยทปิ อมูฬฺโห อภิสงฺขโรติ กาเยน วาจาย มนสา, ตทปิ กุสลํ. ยทปิ อมูฬฺโห โมเหน อนภิภูโต อปริยาทินฺนจิตฺโต น ปรสฺส อสตา ทุกฺขํ อุปทหติ วเธน วา พนฺเธน วา ชานิยา วา ครหาย วา ปพฺพาชนาย วา พลวมฺหิ พลตฺโถ อิติปิ, ตทปิ กุสลํ. อิติสฺส เม อโมหชา อโมหนิทานา อโมหสมุทยา อโมหปจฺจยา อเนเก กุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ. เอวรูโป จายํ ภิกฺขเว ปุคฺคโล วุจฺจติ 'กาลวาทีติปิ 'ภูตวาทีติปิ 'อตฺถวาทีติปิ 'ธมฺมวาทีติปิ 'วินยวาทีติปิ.

กสฺมา จายํ ภิกฺขเว เอวรูโป ปุคฺคโล วุจฺจติ 'กาลวาทีติปิ 'ภูตวาทีติปิ 'อตฺถวาทีติปิ 'ธมฺมวาทีติปิ[๑] 'วินยวาทีติปิ. ตถาหยํ ภิกฺขเว ปุคฺคโล น ปรสฺส อสตา ทุกฺขํ อุปทหติ วเธน วา พนฺเธน วา ชานิยา วา ครหาย วา ปพฺพาชนาย วา พลวมฺหิ พลตฺโถ อิติปิ. ภูเตน โข ปน วุจฺจมาโน ปฏิชานาติ โน อวชานาติ, อภูเตน วุจฺจมาโน อาตปฺปํ กโรติ, ตสฺส นิพฺเพฐนาย 'อิติเปตํ อตจฺฉํ, อิติเปตํ อภูตนฺติ. ตสฺมา เอวรูโป ปุคฺคโล วุจฺจติ 'กาลวาทีติปิ 'ภูตวาทีติปิ 'อตฺถวาทีติปิ 'ธมฺมวาทีติปิ 'วินยวาทีติปิ.

[๙๖๔] เอวรูปสฺส ภิกฺขเว ปุคฺคลสฺส โลภชา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา ปหีนา อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํ คตา

---

[๑] ฉ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

อายตึ อนุปฺปาทธมฺมา ทิฏฺเจ ว ธมฺเม สุขํ วิหรติ อวิฆาตํ อนุปายาสํ อปริฬาหํ, ทิฏฺเจ ว ธมฺเม ปรินิพฺพายติ.

โทสชา ฯเปฯ โมหชา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา ปหีนา อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํ คตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมา ทิฏฺเจ ว ธมฺเม สุขํ วิหรติ อวิฆาตํ อนุปายาสํ อปริฬาหํ, ทิฏฺเจ ว ธมฺเม ปรินิพฺพายติ. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว สาโล วา ธโว วา ผนฺทโน วา ตีหิ มาลุวาลตาหิ อุทฺธเสโต ปริโยนทฺโธ, อถ[๑] ปุริโส อาคจฺเฉยฺย กุทฺทาลปิฏกํ[๒] อาทาย, โส ตํ มาลุวาลตํ มูเล ฉินฺเทยฺย, มูเล เฉตฺวา ปลิขเณยฺย, ปลิขณิตฺวา มูลานิ อุทฺธเรยฺย อนฺตมโส อุสีรนาฬมตฺตานิปิ,[๓] โส ตํ มาลุวาลตํ ขณฺฑาขณฺฑิกํ ฉินฺเทยฺย, ขณฺฑาขณฺฑิกํ เฉตฺวา ผาเลยฺย, ผาเลตฺวา สกลิกํ[๔] กเรยฺย, สกลิกํ[๔] กริตฺวา วาตาตเป วิโสเสยฺย, วาตาตเป วิโสเสตฺวา อคฺคินา ฑเหยฺย,[๕] อคฺคินา ฑหิตฺวา มสึ กเรยฺย, มสึ กริตฺวา มหาวาเต วา โอผุเนยฺย, นทิยา วา สีฆโสตาย ปวาเหยฺย, เอวมสฺส[๖] ตา ภิกฺขเว มาลุวาลตา อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํ คตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมา; เอวเมว โข ภิกฺขเว เอวรูปสฺส ปุคฺคลสฺส โลภชา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา ปหีนา อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํ คตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมา ทิฏฺเจ ว ธมฺเม สุขํ วิหรติ อวิฆาตํ อนุปายาสํ อปริฬาหํ ทิฏฺเจ ว ธมฺเม ปรินิพฺพายติ.

---

[๑] อิ. อโถ
[๒] ฉ.,เท. กุทาลปิฏกํ
[๓] อิ. กุทาลปิฏกำว
[๔] ฉ.,เท.,อิ. อาเมณฺฑิตํ
[๕] สี.,อิ. ทเหยฺย
[๖] สี. เอวมสฺสุ

โทสชา ฯเปฯ โมหชา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา ปหีนา อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํ คตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมา ทิฏฺเจว ธมฺเม สุขํ วิหรติ อวิฆาตํ อนุปายาสํ อปริฬาหํ, ทิฏฺเจว ธมฺเม ปรินิพฺพายติ, อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ กุสลมูลานีติ. นวมํ.

๑๐. อุโปสถสุตฺตํ

[๙๖๕] เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ ปุพฺพารามे มิคารมาตุปาสาเท. อถ โข วิสาขา มิคารมาตา ตทหุโปสเถ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตं อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตं นิสีทิ. เอกมนฺตं นิสินฺนา โข วิสาขํ มิคารมาตรं ภควา เอตทโวจ "หนฺท กุโต นุ ตฺวํ วิสาเข อาคจฺฉสิ ทิวา ทิวสฺสาติ. "อุโปสถาหํ ภนฺเต อชฺช อุปวสามีติ.

"ตโยเม[๑] วิสาเข อุโปสถา. กตเม ตโย. โคปาลกูโปสโถ นิคณฺฐูโปสโถ อริยูโปสโถ. กถญฺจ วิสาเข โคปาลกูโปสโถ โหติ. เสยฺยถาปิ วิสาเข โคปาลโก สายณฺหสมเย สามิกานํ คาโว นิยฺยาเทตฺวา[๒] อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ 'อชฺช โข คาโว อมุสฺมิญฺจ[๓] อมุสฺมิญฺจ ปเทเส จรึสุ, อมุสฺมิญฺจ อมุสฺมิญฺจ ปเทเส ปานิยานิ ปิวึสุ,[๔] เสฺวทานิ คาโว อมุสฺมิญฺจ อมุสฺมิญฺจ ปเทเส จริสฺสนฺติ, อมุสฺมิญฺจ อมุสฺมิญฺจ ปเทเส ปานิยานิ ปิวิสฺสนฺตีติ; เอวเมว โข วิสาเข อิเธกจฺโจ อุโปสถิโก อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ 'อหํ ขฺวชฺช

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ตโย โข เม
[๒] ฉ.,เท. นิยฺยาเตตฺวา
[๓] ฉ.,เท. อมุกสฺมิญฺจ
[๔] อิ. อปึสุ

อิทญฺจิทญฺจ ขาทนียํ ขาทึ, อิทญฺจิทญฺจ โภชนียํ ภุญฺชึ, เสฺวทานาหํ อิทญฺจิทญฺจ ขาทนียํ ขาทิสฺสามิ, อิทญฺจิทญฺจ โภชนียํ ภุญฺชิสฺสามีติ. โส เตน โลเภน[๑] อภิชฺฌาสหคเตน เจตสา ทิวสํ อตินาเมติ. เอวํ โข วิสาเข โคปาลกูโปสโถ โหติ, เอวํ อุปวุตฺโถ โข วิสาเข โคปาลกูโปสโถ น มหปฺผโล โหติ น มหานิสโส น มหาชุติโก น มหาวิปฺผาโร. (๑)

[๙๖] กถญฺจ วิสาเข นิคณฺฐูโปสโถ โหติ. อตฺถิ วิสาเข นิคณฺฐา นาม สมณชาติกา, เต สาวกํ เอวํ สมาทเปนฺติ 'เอหิ ตฺวํ อมฺโภ ปุริส, เย ปุรตฺถิมาย ทิสาย ปาณา ปรโยชนสตํ, เตสุ ทณฺฑํ นิกฺขิปาหิ, เย ปจฺฉิมาย ทิสาย ปาณา ปรโยชนสตํ, เตสุ ทณฺฑํ นิกฺขิปาหิ, เย อุตฺตราย ทิสาย ปาณา ปรโยชนสตํ, เตสุ ทณฺฑํ นิกฺขิปาหิ, เย ทกฺขิณาย ทิสาย ปาณา ปรโยชนสตํ, เตสุ ทณฺฑํ นิกฺขิปาหีติ. อิติ เอกจฺจานํ ปาณานํ อนุทฺทยาย อนุกมฺปาย สมาทเปนฺติ, เอกจฺจานํ ปาณานํ นานุทฺทยาย นานุกมฺปาย สมาทเปนฺติ, เต ตทหุโปสเถ สาวกํ เอวํ สมาทเปนฺติ 'เอหิ ตฺวํ อมฺโภ ปุริส, สพฺพเจลานิ นิกฺขิปิตฺวา เอวํ วเทหิ 'นาหํ กฺวจินิ[๒] กสฺสจิ กิญฺจนํ[๓] ตสฺมึ, น จ มม กฺวจินิ[๔] กิสฺมิญฺจิ กิญฺจนตฺถีติ.[๔] ชานนฺติ โข ปนสฺส มาตาปิตโร 'อยํ อมฺหากํ ปุตฺโตติ, โสปิ ชานาติ 'อิเม มยฺหํ มาตาปิตโรติ. ชานาติ โข ปนสฺส ปุตฺตทาโร 'อยํ มยฺหํ ภตฺตาติ, โสปิ ชานาติ 'อยํ มยฺหํ ปุตฺตทาโรติ. ชานนฺติ โข ปนสฺส

---

[๑] ฉ.,เท. อยํ ปาโส น ทิสฺสติ. [๒] สี. กฺวจน ฉ.,เท. กฺวจนิ อิ. กฺวจิ
[๓] ฉ.,เท. กิญฺจนตสฺมึ [๔-๔] สี. กตฺถจิ กิญฺจนตา นตฺถีติ ฉ.,เท. กฺวจนิ กตฺถจิ กิญฺจนตตฺถีติ อิ. กฺวจิ กิสฺสจิ กิญฺจนํ นตฺถีติ.

ทาสกมฺมกรโปริสา 'อยํ อมฺหากํ อยฺโยติ, โสปิ ชานาติ 'อิเม มยฺหํ ทาสกมฺมกรโปริสาติ. อิติ ยสฺมึ สมเย สจฺเจ สมาทเปตพฺพา, มุสาวาเท ตสฺมึ สมเย สมาทเปติ,[๑] อิทมสฺส มุสาวาทสฺมึ วทามิ. โส ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน เต[๒] โภเค อทินฺนเมว ปริภุญฺชติ, อิทมสฺส อทินฺนาทานสฺมึ วทามิ. เอวํ โข วิสาเข นิคณฺฐูโปสโถ โหติ, เอวํ อุปวุตฺโถ โข วิสาเข นิคณฺฐูโปสโถ น มหปฺผโล โหติ น มหานิสโส น มหาชุติโก น มหาวิปฺผาโร. (๒)

[๙๖๗] กถญฺจ วิสาเข อริยูโปสโถ โหติ. อุปกฺกิลิฏฺฐสฺส วิสาเข จิตฺตสฺส อุปกฺกเมน ปริโยทปนา โหติ. กถญฺจ วิสาเข อุปกฺกิลิฏฺฐสฺส จิตฺตสฺส อุปกฺกเมน ปริโยทปนา โหติ. อิธ วิสาเข อริยสาวโก ตถาคตํ อนุสฺสรติ 'อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. ตสฺส ตถาคตํ อนุสฺสรโต จิตฺตํ ปสีทติ, ปามุชฺชํ อุปฺปชฺชติ, เย จิตฺตสฺส อุปกฺกิเลสา, เต ปหียนฺติ, เสยฺยถาปิ วิสาเข อุปกฺกิลิฏฺฐสฺส สีสสฺส อุปกฺกเมน ปริโยทปนา โหติ.

กถญฺจ วิสาเข อุปกฺกิลิฏฺฐสฺส สีสสฺส อุปกฺกเมน ปริโยทปนา โหติ. กกฺกญฺจ ปฏิจฺจ มตฺติกญฺจ ปฏิจฺจ อุทกญฺจ ปฏิจฺจ ปุริสสฺส จ ตชฺชํ วายามํ ปฏิจฺจ. เอวํ โข วิสาเข อุปกฺกิลิฏฺฐสฺส สีสสฺส อุปกฺกเมน ปริโยทปนา โหติ; เอวเมว โข วิสาเข อุปกฺกิลิฏฺฐสฺส จิตฺตสฺส อุปกฺกเมน ปริโยทปนา โหติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สมาทเปนฺติ　　[๒] ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

กถญฺจ วิสาเข อุปกฺกิลิฏฺฐสฺส จิตฺตสฺส อุปกฺกเมน ปริโยทปนา โหติ. อิธ วิสาเข อริยสาวโก ตถาคตํ อนุสฺสรติ 'อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ พุทฺโธ ภควาติ. ตสฺส ตถาคตํ อนุสฺสรโต จิตฺตํ ปสีทติ, ปามุชฺชํ[๑] อุปฺปชฺชติ, เย จิตฺตสฺส อุปกฺกิเลสา, เต ปหียนฺติ. อยํ วุจฺจติ วิสาเข อริยสาวโก พฺรหฺมูโปสถํ อุปวสติ, พฺรหฺมุนา สทฺธึ สํวสติ, พฺรหฺมญฺจสฺส อารพฺภ จิตฺตํ ปสีทติ, ปามุชฺชํ อุปฺปชฺชติ, เย จิตฺตสฺส อุปกฺกิเลสา, เต ปหียนฺติ. เอวํ โข วิสาเข อุปกฺกิลิฏฺฐสฺส จิตฺตสฺส อุปกฺกเมน ปริโยทปนา โหติ. (๓. ก)

[๙๖๘] อุปกฺกิลิฏฺฐสฺส วิสาเข จิตฺตสฺส อุปกฺกเมน ปริโยทปนา โหติ. กถญฺจ วิสาเข อุปกฺกิลิฏฺฐสฺส จิตฺตสฺส อุปกฺกเมน ปริโยทปนา โหติ. อิธ วิสาเข อริยสาวโก ธมฺมํ อนุสฺสรติ 'สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม สนฺทิฏฺฐิโก อกาลิโก เอหิปสฺสิโก โอปนยิโก[๒] ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหีติ. ตสฺส ธมฺมํ อนุสฺสรโต จิตฺตํ ปสีทติ, ปามุชฺชํ อุปฺปชฺชติ, เย จิตฺตสฺส อุปกฺกิเลสา, เต ปหียนฺติ. เสยฺยถาปิ วิสาเข อุปกฺกิลิฏฺฐสฺส กายสฺส อุปกฺกเมน ปริโยทปนา โหติ.

กถญฺจ วิสาเข อุปกฺกิลิฏฺฐสฺส กายสฺส อุปกฺกเมน ปริโยทปนา โหติ. โสตฺติญฺจ ปฏิจฺจ จุณฺณญฺจ ปฏิจฺจ อุทกญฺจ ปฏิจฺจ ปุริสสฺส จ ตชฺชํ วายามํ ปฏิจฺจ. เอวํ โข วิสาเข อุปกฺกิลิฏฺฐสฺส กายสฺส อุปกฺกเมน ปริโยทปนา โหติ; เอวเมว โข วิสาเข อุปกฺกิลิฏฺฐสฺส จิตฺตสฺส อุปกฺกเมน ปริโยทปนา โหติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปาโมชฺชํ, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท. โอปเนยฺยิโก

กถญฺจ วิสาเข อุปกฺกิลิฏฺ‌ฐสฺส จิตฺตสฺส อุปกฺกเมน ปริโยทปนา โหติ. อิธ วิสาเข อริยสาวโก ธมฺมํ อนุสฺสรติ ‘สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม ฯเปฯ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหีติ. ตสฺส ธมฺมํ อนุสฺสรโต จิตฺตํ ปสีทติ, ปามุชฺชํ อุปฺปชฺชติ, เย จิตฺตสฺส อุปกฺกิเลสา, เต ปหียนฺติ. อยํ วุจฺจติ วิสาเข อริยสาวโก ธมฺมูโปสถํ อุปวสติ. ธมฺเมน สทฺธึ สංวสติ, ธมฺมญฺจสฺส อารพฺภ จิตฺตํ ปสีทติ, ปามุชฺชํ อุปฺปชฺชติ, เย จิตฺตสฺส อุปกฺกิเลสา, เต ปหียนฺติ. เอวं โข วิสาเข อุปกฺกิลิฏฺ‌ฐสฺส จิตฺตสฺส อุปกฺกเมน ปริโยทปนา โหติ. (๓. ข)

[๙๖๙] อุปกฺกิลิฏฺ‌ฐสฺส วิสาเข จิตฺตสฺส อุปกฺกเมน ปริโยทปนา โหติ. กถญฺจ วิสาเข อุปกฺกิลิฏฺ‌ฐสฺส จิตฺตสฺส อุปกฺกเมน ปริโยทปนา โหติ. อิธ วิสาเข อริยสาวโก สงฺฆํ อนุสฺสรติ ‘สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, อุชุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, ญายปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, สามีจิปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, ยทิทं จตฺตาริ ปุริสยุคานิ อฏฺ‌ฐ ปุริสปุคฺคลา, เอส ภควโต สาวกสงฺโฆ อาหุเนยฺโย ปาหุเนยฺโย ทกฺขิเณยฺโย อญฺชลิกรณีโย อนุตฺตรं ปุญฺญกฺเขตฺตं โลกสฺสาติ. ตสฺส สงฺฆํ อนุสฺสรโต จิตฺตํ ปสีทติ, ปามุชฺชํ อุปฺปชฺชติ, เย จิตฺตสฺส อุปกฺกิเลสา, เต ปหียนฺติ. เสยฺยถาปิ วิสาเข อุปกฺกิลิฏฺ‌ฐสฺส วตฺถสฺส อุปกฺกเมน ปริโยทปนา โหติ.

กถญฺจ วิสาเข อุปกฺกิลิฏฺ‌ฐสฺส วตฺถสฺส อุปกฺกเมน ปริโยทปนา โหติ. อูสญฺจ[๑] ปฏิจฺจ ขารญฺจ ปฏิจฺจ โคมยญฺจ

---

[๑] ฉ.,เท. อุสมญฺจ

ปฏิจฺจ อุทกญฺจ ปฏิจฺจ ปุริสสฺส จ ตชฺชํ วายามํ ปฏิจฺจ. เอวํ โข วิสาเข อุปกฺกิลิฏฺฐสฺส วตฺถสฺส อุปกฺกเมน ปริโยทปนา โหติ; เอวเมว โข วิสาเข อุปกฺกิลิฏฺฐสฺส จิตฺตสฺส อุปกฺกเมน ปริโยทปนา โหติ.

กถญฺจ วิสาเข อุปกฺกิลิฏฺฐสฺส จิตฺตสฺส อุปกฺกเมน ปริโยทปนา โหติ. อิธ วิสาเข อริยสาวโก สงฺฆํ อนุสฺสรติ สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ ฯเปฯ อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสาติ. ตสฺส สงฺฆํ อนุสฺสรโต จิตฺตํ ปสีทติ, ปามุชฺชํ อุปฺปชฺชติ, เย จิตฺตสฺส อุปกฺกิเลสา, เต ปหียนฺติ. อยํ วุจฺจติ วิสาเข อริยสาวโก สงฺฆุโปสถํ อุปวสติ, สงฺเฆน สทฺธึ สำวสติ, สงฺฆญฺจสฺส อารพฺภ จิตฺตํ ปสีทติ, ปามุชฺชํ อุปฺปชฺชติ, เย จิตฺตสฺส อุปกฺกิเลสา, เต ปหียนฺติ. เอวํ โข วิสาเข อุปกฺกิลิฏฺฐสฺส จิตฺตสฺส อุปกฺกเมน ปริโยทปนา โหติ. (๓. ค)

[๙๗๐] อุปกฺกิลิฏฺฐสฺส วิสาเข จิตฺตสฺส อุปกฺกเมน ปริโยทปนา โหติ. กถญฺจ วิสาเข อุปกฺกิลิฏฺฐสฺส จิตฺตสฺส อุปกฺกเมน ปริโยทปนา โหติ. อิธ วิสาเข อริยสาวโก อตฺตโน สีลานิ อนุสฺสรติ อขณฺฑานิ อจฺฉิทฺทานิ อสพลานิ อกมฺมาสานิ ภุชิสฺสานิ วิญฺญุปฺปสตฺถานิ อปรามตฺถานิ สมาธิสำวตฺตนิกานิ. ตสฺส สีลํ อนุสฺสรโต จิตฺตํ ปสีทติ, ปามุชฺชํ อุปฺปชฺชติ, เย จิตฺตสฺส อุปกฺกิเลสา, เต ปหียนฺติ. เสยฺยถาปิ วิสาเข อุปกฺกิลิฏฺฐสฺส อาทาสสฺส อุปกฺกเมน ปริโยทปนา โหติ.

กถญฺจ วิสาเข อุปกฺกิลิฏฺฐสฺส อาทาสสฺส อุปกฺกเมน ปริโยทปนา โหติ. เตลญฺจ ปฏิจฺจ ฉาริกญฺจ ปฏิจฺจ วาลณฺฑุกญฺจ

ปฏิจฺจ ปุริสสฺส จ ตชฺชํ วายามํ ปฏิจฺจ. เอวํ โข วิสาเข อุปกฺกิลิฏฺฐสฺส อาทาสสฺส อุปกฺกเมน ปริโยทปนา โหติ; เอวเมว โข วิสาเข อุปกฺกิลิฏฺฐสฺส จิตฺตสฺส อุปกฺกเมน ปริโยทปนา โหติ.

กถญฺจ วิสาเข อุปกฺกิลิฏฺฐสฺส จิตฺตสฺส อุปกฺกเมน ปริโยทปนา โหติ. อิธ วิสาเข อริยสาวโก อตฺตโน สีลานิ อนุสฺสรติ อขณฺฑานิ อจฺฉิทฺทานิ ฯเปฯ สมาธิสංวตฺตนิกานิ. ตสฺส สีลํ อนุสฺสรโต จิตฺตํ ปสีทติ, ปามุชฺชํ อุปฺปชฺชติ, เย จิตฺตสฺส อุปกฺกิเลสา, เต ปหียนฺติ. อยํ วุจฺจติ วิสาเข อริยสาวโก สีลูโปสถํ อุปวสติ, สีเลน สทฺธึ สංวสติ, สีลญฺจสฺส อารพฺภ จิตฺตํ ปสีทติ, ปามุชฺชํ อุปฺปชฺชติ, เย จิตฺตสฺส อุปกฺกิเลสา, เต ปหียนฺติ. เอวํ โข วิสาเข อุปกฺกิลิฏฺฐสฺส จิตฺตสฺส อุปกฺกเมน ปริโยทปนา โหติ. (๓. ฆ)

[๙๗๑] อุปกฺกิลิฏฺฐสฺส วิสาเข จิตฺตสฺส อุปกฺกเมน ปริโยทปนา โหติ. กถญฺจ วิสาเข อุปกฺกิลิฏฺฐสฺส จิตฺตสฺส อุปกฺกเมน ปริโยทปนา โหติ. อิธ วิสาเข อริยสาวโก เทวตา อนุสฺสรติ 'สนฺติ เทวา จาตุมฺมหาราชิกา,[๑] สนฺติ เทวา ตาวตึสา, สนฺติ เทวา ยามา, สนฺติ เทวา ตุสิตา, สนฺติ เทวา นิมฺมานรติโน, สนฺติ เทวา ปรนิมฺมิตวสวตฺติโน, สนฺติ เทวา พฺรหฺมกายิกา, สนฺติ เทวา ตทุตฺตริ,[๒] ยถารูปาย สทฺธาย สมนฺนาคตา ตา เทวตา อิโต จุตา ตตฺถูปปนฺนา,[๓] มยฺหมฺปิ ตถารูปา สทฺธา สංวิชฺชติ. ยถารูเปน สีเลน สมนฺนาคตา ตา เทวตา อิโต

---

[๑] ฉ.,เท. จาตุมหาราชิกา [๒] ฉ.,เท. ตตุตฺตริ อิ. ตตุตฺตรึ

[๓] ฉ.,เท. ตตฺถุปปนฺนา อิ. ตตฺถุปฺปนฺนา, เอวมุปริปิ.

จุตา ตตฺถูปปนฺนา, มยฺหมฺปิ ตถารูปึ สีลํ สංวิชฺชติ. ยถารูเปน สุเตน สมนฺนาคตา ตา เทวตา อิโต จุตา ตตฺถูปปนฺนา, มยฺหมฺปิ ตถารูปึ สุตํ สංวิชฺชติ. ยถารูเปน จาเคน สมนฺนาคตา ตา เทวตา อิโต จุตา ตตฺถูปปนฺนา, มยฺหมฺปิ ตถารูโป จาโค สංวิชฺชติ. ยถารูปาย ปญฺญาย สมนฺนาคตา ตา เทวตา อิโต จุตา ตตฺถูปปนฺนา, มยฺหมฺปิ ตถารูปา ปญฺญา สංวิชฺชตีติ. ตสฺส อตฺตโน จ ตาสญฺจ เทวตานํ สทฺธญฺจ สีลญฺจ สุตญฺจ จาคญฺจ ปญฺญญฺจ อนุสฺสรโต จิตฺตํ ปสีทติ, ปามุชฺชं อุปฺปชฺชติ, เย จิตฺตสฺส อุปกฺกิเลสา, เต ปหียนฺติ. เสยฺยถาปิ วิสาเข อุปกฺกิลิฏฺฐสฺส ชาตรูปสฺส อุปกฺกเมน ปริโยทปนา โหติ.

[๙๗๒] กถญฺจ วิสาเข อุปกฺกิลิฏฺฐสฺส ชาตรูปสฺส อุปกฺกเมน ปริโยทปนา โหติ. อุกฺกญฺจ ปฏิจฺจ โลณญฺจ ปฏิจฺจ เครุญฺจ[๑] ปฏิจฺจ นาฬิสณฺฑาสญฺจ[๒] ปฏิจฺจ ปุริสสฺส จ ตชฺชं วายามं ปฏิจฺจ. เอวं โข วิสาเข อุปกฺกิลิฏฺฐสฺส ชาตรูปสฺส อุปกฺกเมน ปริโยทปนา โหติ; เอวเมว โข วิสาเข อุปกฺกิลิฏฺฐสฺส จิตฺตสฺส อุปกฺกเมน ปริโยทปนา โหติ.

กถญฺจ วิสาเข อุปกฺกิลิฏฺฐสฺส จิตฺตสฺส อุปกฺกเมน ปริโยทปนา โหติ. อิธ วิสาเข อริยสาวโก เทวตา อนุสฺสรติ ‘สนฺติ เทวา จาตุมฺมหาราชิกา, สนฺติ เทวา ตาวตึสา ฯเปฯ สนฺติ เทวา พฺรหฺมกายิกา, สนฺติ เทวา ตทุตฺตริ, ยถารูปาย สทฺธาย สมนฺนาคตา ตา เทวตา อิโต จุตา ตตฺถูปปนฺนา, มยฺหมฺปิ ตถารูปา สทฺธา สංวิชฺชติ. ยถารูเปน สีเลน ฯเปฯ สุเตน

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. เครุกญฺจ [๒] ฉ.,เท. นาฬิกสณฺฑาสญฺจ อิ. นาฬิกญฺจ ปฏิจฺจ

ฯเปฯ จาเคน ฯเปฯ ปญฺญาย สมนฺนาคตา ตา เทวตา อิโต จุตา ตตฺถูปปนฺนา, มยฺหมฺปิ ตถารูปา ปญฺญา สํวิชฺชตีติ. ตสฺส อตฺตโน จ ตาสญฺจ เทวตานํ สทฺธญฺจ สีลญฺจ สุตญฺจ จาคญฺจ ปญฺญญฺจ อนุสฺสรโต จิตฺตํ ปสีทติ, ปามุชฺชํ อุปฺปชฺชติ, เย จิตฺตสฺส อุปกฺกิเลสา, เต ปหียนฺติ. อยํ วุจฺจติ วิสาเข อริยสาวโก เทวตูโปสถํ อุปวสติ, เทวตาหิ สทฺธึ สํวสติ, เทวตา จสฺส อารพฺภ จิตฺตํ ปสีทติ, ปามุชฺชํ อุปฺปชฺชติ, เย จิตฺตสฺส อุปกฺกิเลสา, เต ปหียนฺติ. เอวํ โข วิสาเข อุปกฺกิลิฏฺจสฺส จิตฺตสฺส อุปกฺกเมน ปริโยทปนา โหติ. (๓. ง)

[๙๗๓] ส โข โส วิสาเข อริยสาวโก อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ 'ยาวชีวํ อรหนฺโต ปาณาติปาตํ ปหาย ปาณาติปาตา ปฏิวิรตา นิหิตทณฺฑา นิหิตสตฺถา ลชฺชี ทยาปนฺนา สพฺพปาณภูตหิตานุกมฺปี วิหรนฺติ, อหมฺปชฺช อิมญฺจ รตฺตึ อิมญฺจ ทิวสํ ปาณาติปาตํ ปหาย ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต นิหิตทณฺโฑ นิหิตสตฺโถ ลชฺชี ทยาปนฺโน สพฺพปาณภูตหิตานุกมฺปี วิหรามิ, อิมินาปี[๑] องฺเคน อรหตํ อนุกโรมิ, อุโปสโถ จ เม อุปวุตฺโถ ภวิสฺสติ.

ยาวชีวํ อรหนฺโต อทินฺนาทานํ ปหาย อทินฺนาทานา ปฏิวิรตา ทินฺนาทายี ทินฺนปาฏิกงฺขี, อเถเนน สุจิภูเตน อตฺตนา วิหรนฺติ, อหมฺปชฺช อิมญฺจ รตฺตึ อิมญฺจ ทิวสํ อทินฺนาทานํ ปหาย อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต ทินฺนาทายี ทินฺนปาฏิกงฺขี, อเถเนน สุจิภูเตน อตฺตนา วิหรามิ, อิมินาปี องฺเคน อรหตํ อนุกโรมิ, อุโปสโถ จ เม อุปวุตฺโถ ภวิสฺสติ.

---

[๑] สี. อิมินาปหํ

ยาชีวํ อรหนฺโต อพฺรหฺมจริยํ ปหาย พฺรหฺมจารี อาราจารี วิรตา เมถุนา คามธมฺมา, อหมฺปชฺช อิมญฺจ รตฺตึ อิมญฺจ ทิวสํ อพฺรหฺมจริยํ ปหาย พฺรหฺมจารี อาราจารี วิรโต เมถุนา คามธมฺมา, อิมินาปิ องฺเคน อรหตํ อนุกโรมิ, อุโปสโถ จ เม อุปวุตฺโถ ภวิสฺสติ.

[๙๗๔] ยาวชีวํ อรหนฺโต มุสาวาทํ ปหาย มุสาวาทา ปฏิวิรตา สจฺจวาที สจฺจสนฺธา เถตา ปจฺจยิกา อวิสํวาทกา โลกสฺส, อหมฺปชฺช อิมญฺจ รตฺตึ อิมญฺจ ทิวสํ มุสาวาทํ ปหาย มุสาวาทา ปฏิวิรโต สจฺจวาที สจฺจสนฺโธ เถโต ปจฺจยิโก อวิสํวาทโก โลกสฺส, อิมินาปิ องฺเคน อรหตํ อนุกโรมิ, อุโปสโถ จ เม อุปวุตฺโถ ภวิสฺสติ.

ยาวชีวํ อรหนฺโต สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานํ ปหาย สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรตา, อหมฺปชฺช อิมญฺจ รตฺตึ อิมญฺจ ทิวสํ สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานํ ปหาย สุราเมรยมชฺช-ปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรโต, อิมินาปิ องฺเคน อรหตํ อนุกโรมิ, อุโปสโถ จ เม อุปวุตฺโถ ภวิสฺสติ.

ยาวชีวํ อรหนฺโต เอกภตฺติกา รตฺตูปรตา วิรตา วิกาล-โภชนา, อหมฺปชฺช อิมญฺจ รตฺตึ อิมญฺจ ทิวสํ เอกภตฺติโก รตฺตูปรโต วิรโต วิกาลโภชนา, อิมินาปิ องฺเคน อรหตํ อนุกโรมิ, อุโปสโถ จ เม อุปวุตฺโถ ภวิสฺสติ.

ยาวชีวํ อรหนฺโต นจฺจคีตวาทิตวิสูกทสฺสนา มาลาคนฺธ-วิเลปนธารณมณฺฑนวิภูสนฏฺฐานา ปฏิวิรตา, อหมฺปชฺช อิมญฺจ รตฺตึ

อิมญฺจ ทิวสํ นจฺจคีตวาทิตวิสูกทสฺสนา มาลาคนฺธวิเลปนธารณ-มณฺฑนวิภูสนฏฺฐานา ปฏิวิรโต, อิมินาปิ องฺเคน อรหตํ อนุกโรมิ, อุโปสโถ จ เม อุปวุตฺโถ ภวิสฺสติ.

ยาวชีวํ อรหนฺโต อุจฺจาสยนมหาสยนํ ปหาย อุจฺจาสยน-มหาสยนา ปฏิวิรตา นีจเสยฺยํ กปฺเปนฺติ มญฺจเก วา ติณสนฺถารเก วา, อหมฺปชฺช อิมญฺจ รตฺตึ อิมญฺจ ทิวสํ อุจฺจาสยนมหาสยนํ ปหาย อุจฺจาสยนมหาสยนา ปฏิวิรโต นีจเสยฺยํ กปฺเปมิ มญฺจเก วา ติณสนฺถารเก วา, อิมินาปิ องฺเคน อรหตํ อนุกโรมิ, อุโปสโถ จ เม อุปวุตฺโถ ภวิสฺสตีติ.

เอวํ โข วิสาเข อริยูโปสโถ โหติ. เอวํ อุปวุตฺโถ โข วิสาเข อริยูโปสโถ มหปฺผโล โหติ มหานิสโส มหาชุติโก มหาวิปฺผาโร.

[๙๗๕] กีวมหปฺผโล โหติ กีวมหานิสโส, กีวมหาชุติโก, กีวมหาวิปฺผาโร, เสยฺยถาปิ วิสาเข โย อิเมสํ โสฬสนฺนํ มหา-ชนปทานํ ปหูตสตฺตรตนานํ[๑] อิสฺสริยาธิปจฺจํ[๒] รชฺชํ กาเรยฺย.[๓] เสยฺยถีทํ. องฺคานํ มคธานํ กาสีนํ โกสลานํ วชฺชีนํ มลฺลานํ เจตีนํ วํสานํ กุรูนํ ปญฺจาลานํ มจฺฉานํ สุรเสนานํ อสฺสกานํ อวนฺตีนํ คนฺธารานํ กมฺโพชานํ. อฏฺฐงฺคสมนฺนาคตสฺส อุโปสถสฺส เอตํ[๔] กลํ นาคฺฆติ โสฬสึ. ตํ กิสฺส เหตุ. กปณํ วิสาเข มานุสกํ รชฺชํ ทิพฺพสฺส สุขสฺส อุปนิธาย.

---

[๑] อิ. ปหูตมหาสตฺตรตนานํ　[๒] อิ. อิสฺสราธิปจฺจํ
[๓] อิ. กเรยฺย.　[๔] อิ. เอกํ กลํ

ยานิ วิสาเข มานุสกานิ ปญฺญาส วสฺสานิ, จาตุมฺมหาราชิกานำ เทวานำ เอโส เอโก รตฺตินฺทิโว, ตาย รตฺติยา ตีสรตฺติโย มาโส, เตน มาเสน ทฺวาทสมาสิโย สำวจฺฉโร, เตน สำวจฺฉเรน ทิพฺพานิ ปญฺจ วสฺสสตานิ จาตุมฺมหาราชิกานำ เทวานำ อายุปฺปมาณำ. ฐานำ โข ปเนตำ วิสาเข วิชฺชติ, ยำ อิเธกจฺโจ อิตฺถี วา ปุริโส วา อฏฺฐงฺคสมนฺนาคตำ อุโปสถำ อุปวสิตฺวา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา จาตุมฺมหาราชิกานำ เทวานำ สหพฺยตำ อุปปชฺเชยฺย. อิทำ โข ปเนตำ วิสาเข สนฺธาย ภาสิตำ กปฺปำ มานุสกำ รชฺชำ ทิพฺพำ สุขำ อุปนิธาย.

ยำ วิสาเข มานุสกำ วสฺสสตำ ตาวตึสานำ เทวานำ เอโส เอโก รตฺตินฺทิโว, ตาย รตฺติยา ตีสรตฺติโย มาโส, เตน มาเสน ทฺวาทสมาสิโย สำวจฺฉโร, เตน สำวจฺฉเรน ทิพฺพำ วสฺสสหสฺสำ ตาวตึสานำ เทวานำ อายุปฺปมาณำ. ฐานำ โข ปเนตำ วิสาเข วิชฺชติ, ยำ อิเธกจฺโจ อิตฺถี วา ปุริโส วา อฏฺฐงฺคสมนฺนาคตำ อุโปสถำ อุปวสิตฺวา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา ตาวตึสานำ เทวานำ สหพฺยตำ อุปปชฺเชยฺย. อิทำ โข ปเนตำ วิสาเข สนฺธาย ภาสิตำ กปฺปำ มานุสกำ รชฺชำ ทิพฺพำ สุขำ อุปนิธาย.

[๙๗๖] ยานิ วิสาเข มานุสกานิ เทฺว วสฺสสตานิ, ยามานำ เทวานำ เอโส เอโก รตฺตินฺทิโว, ตาย รตฺติยา ตีสรตฺติโย มาโส, เตน มาเสน ทฺวาทสมาสิโย สำวจฺฉโร, เตน สำวจฺฉเรน ทิพฺพานิ เทฺว วสฺสสหสฺสานิ ยามานำ เทวานำ อายุปฺปมาณำ. ฐานำ โข ปเนตำ วิสาเข วิชฺชติ, ยำ อิเธกจฺโจ อิตฺถี วา ปุริโส วา อฏฺฐงฺคสมนฺนาคตำ อุโปสถำ อุปวสิตฺวา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา

ยามานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺเชยฺย. อิทํ โข ปเนตํ วิสาเข สนฺธาย ภาสิตํ กปณํ มานุสกํ รชฺชํ ทิพฺพํ สุขํ อุปนิธาย.

ยานิ วิสาเข มานุสกานิ จตฺตาริ วสฺสสตานิ, ตุสิตานํ เทวานํ เอโส เอโก รตฺตินฺทิโว, ตาย รตฺติยา ตีสรตฺติโย มาโส, เตน มาเสน ทฺวาทสมาสิโย สංวจฺฉโร, เตน สංวจฺฉเรน ทิพฺพานิ จตฺตาริ วสฺสสหสฺสานิ ตุสิตานํ เทวานํ อายุปฺปมาณํ. ฐานํ โข ปเนตं วิสาเข วิชฺชติ, ยं อิเธกจฺโจ อิตฺถี วา ปุริโส วา อฏฺฐงฺคสมนฺนาคตํ อุโปสถं อุปวสิตฺวา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา ตุสิตานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺเชยฺย. อิทํ โข ปเนตं วิสาเข สนฺธาย ภาสิตํ กปณํ มานุสกํ รชฺชํ ทิพฺพํ สุขํ อุปนิธาย.

ยานิ วิสาเข มานุสกานิ อฏฺฐ วสฺสสตานิ, นิมฺมานรตีนํ เทวานํ เอโส เอโก รตฺตินฺทิโว, ตาย รตฺติยา ตีสรตฺติโย มาโส, เตน มาเสน ทฺวาทสมาสิโย สංวจฺฉโร, เตน สංวจฺฉเรน ทิพฺพานิ อฏฺฐ วสฺสสหสฺสานิ นิมฺมานรตีนํ เทวานํ อายุปฺปมาณํ. ฐานํ โข ปเนตं วิสาเข วิชฺชติ, ยं อิเธกจฺโจ อิตฺถี วา ปุริโส วา อฏฺฐงฺคสมนฺนาคตํ อุโปสถं อุปวสิตฺวา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา นิมฺมานรตีนํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺเชยฺย. อิทํ โข ปเนตं วิสาเข สนฺธาย ภาสิตํ กปณํ มานุสกं รชฺชं ทิพฺพं สุขं อุปนิธาย.

[๙๗๗] ยานิ วิสาเข มานุสกานิ โสพส วสฺสสตานิ, ปรนิมฺมิตวสวตฺตีนํ เทวานํ เอโส เอโก รตฺตินฺทิโว, ตาย รตฺติยา ตีสรตฺติโย มาโส, เตน มาเสน ทฺวาทสมาสิโย สංวจฺฉโร, เตน สංวจฺฉเรน ทิพฺพานิ โสพส วสฺสสหสฺสานิ ปรนิมฺมิตวสวตฺตีนํ

เทวานำ อายุปฺปมาณำ. ฐานำ โข ปเนตำ วิสาเข วิชฺชติ, ยำ อิเธกจฺโจ อิตฺถี วา ปุริโส วา อฏฺฐงฺคสมนฺนาคตำ อุโปสถำ อุปวสิตฺวา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา ปรนิมฺมิตวสวตฺตีนำ เทวานำ สหพฺยตำ อุปปชฺเชยฺย. อิทำ โข ปเนตำ วิสาเข สนฺธาย ภาสิตำ กปณำ มานุสกำ รชฺชำ ทิพฺพำ สุขำ อุปนิธายาติ.

ปาณำ น หญฺเญ[๑] น จาทินฺนมาทิเย[๒]
มุสา น ภาเส น จ มชฺชโป สิยา
อพฺรหฺมจารา[๓] วิรเมยฺย เมถุนา
รตฺตึ น ภุญฺเชยฺย วิกาลโภชนำ.

มาลำ น ธาเร น จ คนฺธมาจเร
มญฺเจ ฉมายำว สเยถ สนฺถเต
เอตญฺหิ อฏฺฐงฺคิกมาหุโปสถำ
พุทฺเธน ทุกฺขนฺตคุนา[๔] ปกาสิตำ.

จนฺโท จ สูโร[๕] จ อุโภ สุทสฺสนา
โอภาสยนฺตา[๖] อนุยนฺติ ยาวตา
ตโมนุทา เต ปน อนฺตลิกฺขคา
นเภ ปภาสนฺติ ทิสาวิโรจนา.

เอตมฺหิ ยำ วิชฺชติ อนฺตเร ธนำ
มุตฺตา[๗] มณิ เวฬุริยญฺจ ภทฺทกำ

---

[๑] สี.,อิ. หาเน
[๒] ฉ.,เท. จทินฺน
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อพฺรหฺมจริยา
[๔] อิ. ทุกฺขนฺตคุณำ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. สุริโย
[๖] ฉ.,เท. โอภาสยำ
[๗] อิ. มุตฺตำ มณึ

สิงฺคีสุวณฺณํ อถวาปิ กาญฺจนํ[๑]
ยํ ชาตรูปึ หฏกนฺติ วุจฺจติ
อฏฺฐงฺคุเปตสฺส อุโปสถสฺส
กลฺลมฺปิ เต นานุภวนฺติ โสฬสึ
จนฺทปฺปภา ตารคณา จ สพฺเพ.

ตสฺมา หิ นารี จ นโร จ สีลวา
อฏฺฐงฺคุเปตํ อุปวสฺสุโปสถํ
ปุญฺญานิ กตฺวาน สุขุทฺรยานิ
อนินฺทิตา สคฺคมุเปนฺติ ฐานนฺติ. ทสมํ.

ทุติโย มหาวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

ติตฺถภยญฺจ เวนาโค สรโภ เกสปุตฺติโย[๒]
สาพฺโห จาปิ กถาวตฺถุ ติตฺถิยา[๓] มูลุโปสโถติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. กญฺจนํ
[๒] ฉ.,เท. เกสมุตฺติยา
[๓] ฉ.,เท. ติตฺถิยมูลุโปสโก

๓. อานนฺทวคฺโค

๑. ฉนฺนสุตฺตํ

[๙๗๘] เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. อถโข ฉนฺโน ปริพฺพาชโก, เยนายสฺมา อานนฺโท, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา อานนฺเทน สทฺธึ สมฺโมทิ, สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข ฉนฺโน ปริพฺพาชโก อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจ “ตุมฺเหปิ อาวุโส อานนฺท ราคสฺส ปหานํ ปญฺญาเปถ, โทสสฺส ปหานํ ปญฺญาเปถ, โมหสฺส ปหานํ ปญฺญาเปถาติ. “มยํ โข อาวุโส ราคสฺส ปหานํ ปญฺญาเปม, โทสสฺส ปหานํ ปญฺญาเปม, โมหสฺส ปหานํ ปญฺญาเปมาติ.

“กึ ปน ตุมฺเห อาวุโส ราเค อาทีนวํ ทิสฺวา ราคสฺส ปหานํ ปญฺญาเปถ, กึ โทเส อาทีนวํ ทิสฺวา โทสสฺส ปหานํ ปญฺญาเปถ, กึ โมเห อาทีนวํ ทิสฺวา โมหสฺส ปหานํ ปญฺญาเปถาติ.

“รตฺโต โข อาวุโส ราเคน อภิภูโต ปริยาทินฺนจิตฺโต อตฺตพฺยาพาธายปิ เจเตติ, ปรพฺยาพาธายปิ เจเตติ, อุภยพฺยาพาธายปิ เจเตติ, เจตสิกมฺปิ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสංเวเทติ. ราเค ปหีเน, เนว อตฺตพฺยาพาธาย เจเตติ, น ปรพฺยาพาธาย เจเตติ, น อุภยพฺยาพาธาย เจเตติ, น เจตสิกํ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสංเวเทติ. รตฺโต โข อาวุโส ราเคน อภิภูโต ปริยาทินฺนจิตฺโต กาเยน ทุจฺจริตํ จรติ, วาจาย ทุจฺจริตํ จรติ, มนสา ทุจฺจริตํ จรติ.

ราเค ปหีเน, เนว กาเยน ทุจฺจริตํ จรติ, น วาจาย ทุจฺจริตํ จรติ, น มนสา ทุจฺจริตํ จรติ. รตฺโต โข อาวุโส ราเคน อภิภูโต ปริยาทินฺนจิตฺโต อตฺตตฺถมฺปิ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ, ปรตฺถมฺปิ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ, อุภยตฺถมฺปิ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ. ราเค ปหีเน, อตฺตตฺถมฺปิ ยถาภูตํ ปชานาติ, ปรตฺถมฺปิ ยถาภูตํ ปชานาติ, อุภยตฺถมฺปิ ยถาภูตํ ปชานาติ. ราโค โข อาวุโส อนฺธกรโณ อจกฺขุกรโณ อญฺญาณกรโณ ปญฺญานิโรธิโก วิฆาต-ปกฺขิโก อนิพฺพานสํวตฺตนิโก.

[๙๗๙] ทุฏฺโ โข อาวุโส ฯเปฯ มูฬฺโห โข อาวุโส โมเหน อภิภูโต ปริยาทินฺนจิตฺโต อตฺตพฺยาพาธายปิ เจเตติ, ปรพฺยาพาธายปิ เจเตติ, อุภยพฺยาพาธายปิ เจเตติ, เจตสิกมฺปิ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสํเวเทติ. โมเห ปหีเน, เนว อตฺตพฺยาพาธาย เจเตติ, น ปรพฺยาพาธาย เจเตติ, น อุภยพฺยาพาธาย เจเตติ, น เจตสิกํ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสํเวเทติ. มูฬฺโห โข อาวุโส โมเหน อภิภูโต ปริยาทินฺนจิตฺโต กาเยน ทุจฺจริตํ จรติ, วาจาย ทุจฺจริตํ จรติ, มนสา ทุจฺจริตํ จรติ. โมเห ปหีเน, เนว กาเยน ทุจฺจริตํ จรติ, น วาจาย ทุจฺจริตํ จรติ, น มนสา ทุจฺจริตํ จรติ. มูฬฺโห โข อาวุโส โมเหน อภิภูโต ปริยาทินฺนจิตฺโต อตฺตตฺถมฺปิ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ, ปรตฺถมฺปิ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ, อุภยตฺถมฺปิ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ. โมเห ปหีเน, อตฺตตฺถมฺปิ ยถาภูตํ ปชานาติ, ปรตฺถมฺปิ ยถาภูตํ ปชานาติ, อุภยตฺถมฺปิ ยถาภูตํ ปชานาติ. โมโห โข อาวุโส อนฺธกรโณ อจกฺขุกรโณ อญฺญาณกรโณ ปญฺญานิโรธิโก วิฆาตปกฺขิโก อนิพฺพานสํวตฺตนิโก.

อิทำ โข มยำ อาวุโส ราเค อาทีนวำ ทิสฺวา ราคสฺส ปหานำ ปญฺญาเปม. อิทำ โทเส อาทีนวำ ทิสฺวา โทสสฺส ปหานำ ปญฺญาเปม. อิทำ โมเห อาทีนวำ ทิสฺวา โมหสฺส ปหานำ ปญฺญาเปมาติ.

[๙๘๐] "อตฺถิ ปนาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏิปทา เอตสฺส ราคสฺส โทสสฺส โมหสฺส ปหานายาติ. "อตฺถาวุโส มคฺโค, อตฺถิ ปฏิปทา เอตสฺส ราคสฺส โทสสฺส โมหสฺส ปหานายาติ. "กตโม ปนาวุโส มคฺโค, กตมา ปฏิปทา เอตสฺส ราคสฺส โทสสฺส โมหสฺส ปหานายาติ. "อยเมว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค. เสยฺยถีทำ. สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาสงฺกปฺโป สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมนฺโต สมฺมาอาชีโว สมฺมาวายาโม สมฺมาสติ สมฺมาสมาธิ. อยำ โข อาวุโส มคฺโค อยำ ปฏิปทา เอตสฺส ราคสฺส โทสสฺส โมหสฺส ปหานายาติ. ภทฺทโก [๑] อาวุโส มคฺโค, ภทฺทิกา ปฏิปทา เอตสฺส ราคสฺส โทสสฺส โมหสฺส ปหานาย, อลญฺจ ปนาวุโส อานนฺท อปฺปมาทายาติ.

๒. อาชีวกสุตฺตำ

[๙๘๑] เอกำ สมยำ อายสฺมา อานนฺโท โกสมฺพิยำ วิหรติ โฆสิตาราเม. อถโข อญฺญตโร อาชีวกสาวโก คหปติ, เยนายสฺมา อานนฺโท, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตำ อานนฺทำ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตำ นิสีทิ, เอกมนฺตำ นิสินฺโน โข โส อาชีวกสาวโก คหปติ อายสฺมนฺตำ อานนฺทำ เอตทโวจ "เกสนฺโน ภนฺเต อานนฺท ธมฺโม สฺวากฺขาโต, เก โลเก สุปฏิปนฺนา,

---

[๑] ฉ.,เท. โข

เก โลเก สุคตาติ.[๑] "เตนหิ คหปติ ตญฺเญวตฺถ ปฏิปุจฺฉิสฺสามิ, ยถา เต ขเมยฺย, ตถา นํ พฺยากเรยฺยาสิ, ตํ กึ มญฺญสิ คหปติ, เย ราคสฺส ปหานาย ธมฺมํ เทเสนฺติ, โทสสฺส ปหานาย ธมฺมํ เทเสนฺติ, โมหสฺส ปหานาย ธมฺมํ เทเสนฺติ, เตสํ ธมฺโม สฺวากฺขาโต โน วา, กถํ วา เต เอตฺถ โหตีติ. "เย ภนฺเต ราคสฺส ปหานาย ธมฺมํ เทเสนฺติ, โทสสฺส ปหานาย ธมฺมํ เทเสนฺติ, โมหสฺส ปหานาย ธมฺมํ เทเสนฺติ, เตสํ ธมฺโม สฺวากฺขาโต, เอวํ เม เอตฺถ โหตีติ.

"ตํ กึ มญฺญสิ คหปติ, เย ราคสฺส ปหานาย ปฏิปนฺนา, โทสสฺส ปหานาย ปฏิปนฺนา, โมหสฺส ปหานาย ปฏิปนฺนา, เต โลเก สุปฏิปนฺนา โน วา, กถํ วา เต เอตฺถ โหตีติ. "เย ภนฺเต ราคสฺส ปหานาย ปฏิปนฺนา, โทสสฺส ปหานาย ปฏิปนฺนา, โมหสฺส ปหานาย ปฏิปนฺนา, เต โลเก สุปฏิปนฺนา, เอวํ เม เอตฺถ โหตีติ.

"ตํ กึ มญฺญสิ คหปติ, เยสํ ราโค ปหีโน อุจฺฉินฺนมูโล ตาลาวตฺถุกโต อนภาวํ คโต อายตึ อนุปฺปาทธมฺโม, เยสํ โทโส ปหีโน ฯเปฯ เยสํ โมโห ปหีโน อุจฺฉินฺนมูโล ตาลาวตฺถุกโต อนภาวํ คโต อายตึ อนุปฺปาทธมฺโม, เต โลเก สุคตา โน วา, กถํ วา เต เอตฺถ โหตีติ. "เยสํ ภนฺเต ราโค ปหีโน อุจฺฉินฺนมูโล ตาลาวตฺถุกโต อนภาวํ คโต อายตึ อนุปฺปาทธมฺโม, เยสํ โทโส ปหีโน ฯเปฯ เยสํ โมโห ปหีโน อุจฺฉินฺนมูโล ตาลาวตฺถุกโต อนภาวํ คโต อายตึ อนุปฺปาทธมฺโม, เต โลเก สุคตา, เอวํ เม เอตฺถ โหตีติ.

---

[๑] ฉ.,เท. สุกตาติ, เอวมุปริปิ.

[๙๘๒] "อิติ โข คหปติ ตยาเวตํ[๑] พฺยากตํ 'เย ภนฺเต ราคสฺส ปหานาย ธมฺมํ เทเสนฺติ, โทสสฺส ปหานาย ธมฺมํ เทเสนฺติ, โมหสฺส ปหานาย ธมฺมํ เทเสนฺติ, เตสํ ธมฺโม สฺวากฺขาโตติ. ตยาเวตํ พฺยากตํ 'เย ภนฺเต ราคสฺส ปหานาย ปฏิปนฺนา, โทสสฺส ปหานาย ปฏิปนฺนา, โมหสฺส ปหานาย ปฏิปนฺนา, เต โลเก สุปฏิปนฺนาติ. ตยาเวตํ พฺยากตํ 'เยสํ ภนฺเต ราโค ปหีโน อุจฺฉินฺนมูโล ตาลาวตฺถุกโต อนภาวํ คโต อายตึ อนุปฺปาทธมฺโม, เยสํ โทโส ปหีโน ฯเปฯ เยสํ โมโห ปหีโน อุจฺฉินฺนมูโล ตาลาวตฺถุกโต อนภาวํ[๒] คโต อายตึ อนุปฺปาทธมฺโม, เต โลเก สุคตาติ.

"อจฺฉริยํ ภนฺเต อพฺภุตํ ภนฺเต, น เจว นาม สธมฺมุกฺกํสนา ภวิสฺสติ, น จ ปรธมฺมาปสาทนา, อายตเนว ธมฺมเทสนา, อตฺโถ จ วุตฺโต, อตฺตา จ อนุปนีโต. ตุมฺเห ภนฺเต อานนฺท ราคสฺส ปหานาย ธมฺมํ เทเสถ, โทสสฺส ปหานาย ธมฺมํ เทเสถ, โมหสฺส ปหานาย ธมฺมํ เทเสถ, ตุมฺหากํ ธมฺโม สฺวากฺขาโต, ตุมฺเห ภนฺเต อานนฺท ราคสฺส ปหานาย ปฏิปนฺนา, โทสสฺส ปหานาย ปฏิปนฺนา, โมหสฺส ปหานาย ปฏิปนฺนา, ตุมฺเห โลเก สุปฏิปนฺนา, ตุมฺหากํ ภนฺเต อานนฺท ราโค ปหีโน อุจฺฉินฺนมูโล ตาลาวตฺถุกโต อนภาวํ คโต อายตึ อนุปฺปาทธมฺโม, ตุมฺหากํ โทโส ปหีโน ฯเปฯ ตุมฺหากํ โมโห ปหีโน อุจฺฉินฺนมูโล ตาลาวตฺถุกโต อนภาวํ คโต อายตึ อนุปฺปาทธมฺโม, ตุมฺเห โลเก สุคตา.

---

[๑] สี.,อิ. ตยา เจตํ, เอวมุปริปิ.

[๒] ฉ. อนภาวกโต เท. อนภาวงฺกโต อิ. อนภาวกโต, เอวมุปริปิ.

อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต, อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต, เสยฺยถาปิ ภนฺเต นิกฺกุชฺชิตํ วา อุกฺกุชฺเชยฺย, ปฏิจฺฉนฺนํ วา วิวเรยฺย, มูฬฺหสฺส วา มคฺคํ อาจิกฺเขยฺย, อนฺธกาเร วา เตลปฺปชฺโชตํ ธาเรยฺย 'จกฺขุมนฺโต รูปานิ ทกฺขนฺตีติ. เอวเมวํ อยฺเยน อานนฺเทน อเนกปริยาเยน ธมฺโม ปกาสิโต, เอสาหํ ภนฺเต อานนฺท ภควนฺตํ สรณํ คจฺฉามิ ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ, อุปาสกํ มํ อยฺโย อานนฺโท ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณํ คตนฺติ.

๓. มหานามสกฺกสุตฺตํ

[๙๘๓] เอกํ สมยํ ภควา สกฺเกสุ วิหรติ กปิลวตฺถุสฺมึ นิโคฺรธาราเม. เตน โข ปน สมเยน ภควา คิลานา วุฏฺฐิโต[๑] โหติ อจิรวุฏฺฐิโต เคลญฺญา. อถโข มหานาโม สกฺโก, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข มหานาโม สกฺโก ภควนฺตํ เอตทโวจ "ทีฆรตฺตาหํ ภนฺเต ภควตา เอวํ ธมฺมํ เทสิตํ อาชานามิ 'สมาหิตสฺส ญาณํ โน อสมาหิตสฺสาติ. สมาธิ นุ โข ภนฺเต ปุพฺเพ ปจฺฉา ญาณํ, อุทาหุ ญาณํ ปุพฺเพ ปจฺฉา สมาธีติ. อถโข อายสฺมโต อานนฺทสฺส เอตทโหสิ "ภควา โข คิลานา วุฏฺฐิโต อจิรวุฏฺฐิโต เคลญฺญา, อยญฺจ มหานาโม สกฺโก ภควนฺตํ อติคมฺภีรํ ปญฺหํ ปุจฺฉติ. ยนฺนูนาหํ มนานามํ สกฺกํ เอกมนฺตํ อปเนตฺวา ธมฺมํ เทเสยฺยนฺติ.

---

[๑] ฉ.,เท. คิลานาวุฏฺฐิโต

อถโข อายสฺมา อานนฺโท มหานามํ สกฺกํ พาหายํ[๑] คเหตฺวา เอกมนฺตํ อปเนตฺวา มหานามํ สกฺกํ เอตทโวจ “เสขมฺปิ โข มหานาม สีลํ วุตฺตํ ภควตา, อเสขมฺปิ สีลํ วุตฺตํ ภควตา. เสโขปิ สมาธิ วุตฺโต ภควตา, อเสโขปิ สมาธิ วุตฺโต ภควตา. เสขาปิ ปญฺญา วุตฺตา ภควตา, อเสขาปิ ปญฺญา วุตฺตา ภควตา. กตมญฺจ มหานาม เสขํ สีลํ. อิธ มหานาม ภิกฺขุ สีลวา โหติ ฯเปฯ สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ. อิทํ วุจฺจติ มหานาม เสขํ สีลํ.

กตโม จ มหานาม เสโข สมาธิ. อิธ มหานาม ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กาเมหิ ฯเปฯ จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. อยํ วุจฺจติ มหานาม เสโข สมาธิ.

กตมา จ มหานาม เสขา ปญฺญา. อิธ มหานาม ภิกฺขุ ‘อิทํ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ ฯเปฯ ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ. อยํ วุจฺจติ มหานาม เสขา ปญฺญา.

ส โข โส มหานาม อริยสาวโก เอวํ สีลสมฺปนฺโน เอวํ สมาธิสมฺปนฺโน เอวํ ปญฺญาสมฺปนฺโน อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเธ ว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ. เอวํ โข มหานาม เสขมฺปิ สีลํ วุตฺตํ ภควตา, อเสขมฺปิ สีลํ วุตฺตํ ภควตา. เสโขปิ สมาธิ วุตฺโต ภควตา, อเสโขปิ สมาธิ วุตฺโต ภควตา. เสขาปิ ปญฺญา วุตฺตา ภควตา, อเสขาปิ ปญฺญา วุตฺตา ภควตาติ.

---

[๑] สี. พาหาย

๔. นิคณฺฐสุตฺตํ

[๙๘๔] เอกํ สมยํ อายสฺมา อานนฺโท เวสาลิยํ วิหรติ มหาวเน กูฏาคารสาลายํ. อถโข อภโย จ ลิจฺฉวิ ปณฺฑิตกุมารโก จ ลิจฺฉวิ, เยนายสฺมา อานนฺโท, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อภโย ลิจฺฉวิ อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจ "นิคณฺโฐ ภนฺเต นาฏปุตฺโต[๑] สพฺพญฺญู สพฺพทสฺสาวี อปริเสสํ ญาณทสฺสนํ ปฏิชานาติ 'จรโต จ เม ติฏฺฐโต จ สุตฺตสฺส จ ชาครสฺส จ สตตํ สมิตํ ญาณทสฺสนํ ปจฺจุปฏฺฐิตนฺติ. โส ปุราณานํ กมฺมานํ ตปสา พฺยนฺตีภาวํ ปญฺญาเปติ นวานํ กมฺมานํ อกรณา เสตุฆาตํ. อิติ กมฺมกฺขยา ทุกฺขกฺขโย, ทุกฺขกฺขยา เวทนากฺขโย, เวทนากฺขยา สพฺพํ ทุกฺขํ นิชฺชิณฺณํ ภวิสฺสติ, เอวเมติสฺสา สนฺทิฏฺฐิกาย นิชฺชราย วิสุทฺธิยา สมติกฺกโม โหติ. อิธ ภนฺเต ภควา กิมาหาติ.

"ติสฺโส โข อิมา อภย นิชฺชรา วิสุทฺธิโย เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน สมฺมทกฺขาตา สตฺตานํ วิสุทฺธิยา โสกปริเทวานํ สมติกฺกมาย ทุกฺขโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมาย[๒] ญายสฺส อธิคมาย นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาย. กตมา ติสฺโส. อิธ อภย ภิกฺขุ สีลวา โหติ ฯเปฯ สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ, โส นวญฺจ กมฺมํ น กโรติ, ปุราณญฺจ กมฺมํ ผุสฺส ผุสฺส พฺยนฺตีกโรติ, สนฺทิฏฺฐิกา นิชฺชรา อกาลิกา เอหิปสฺสิกา โอปนยิกา[๓] ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺพา วิญฺญูหีติ.

---

[๑] สี.,อิ. นาถปุตฺโต　　[๒] สี.,อิ. อตฺถคมาย
[๓] ฉ.,เท. โอปเนยฺยิกา

ส โข โส อภย ภิกฺขุ เอวํ สีลสมฺปนฺโน วิวิจฺเจว กาเมหิ ฯเปฯ จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, โส นวญฺจ กมฺมํ น กโรติ, ปุราณญฺจ กมฺมํ ผุสฺส ผุสฺส พฺยนฺตีกโรติ, สนฺทิฏฺฐิกา นิชฺชรา อกาลิกา เอหิปสฺสิกา โอปนยิกา ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺพา วิญฺญูหีติ.

ส โข โส อภย ภิกฺขุ เอวํ สีลสมฺปนฺโน เอวํ สมาธิสมฺปนฺโน อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเธ ว ธมฺเม สยं อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ, โส นวญฺจ กมฺมํ น กโรติ, ปุราณญฺจ กมฺมํ ผุสฺส ผุสฺส พฺยนฺตีกโรติ, สนฺทิฏฺฐิกา นิชฺชรา อกาลิกา เอหิปสฺสิกา โอปนยิกา ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺพา วิญฺญูหีติ. อิมา โข อภย ติสฺโส นิชฺชรา วิสุทฺธิโย เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน สมฺมทกฺขาตา สตฺตานํ วิสุทฺธิยา โสกปริเทวานํ สมติกฺกมาย ทุกฺขโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมาย ญายสฺส อธิคมาย นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยายาติ.

เอวํ วุตฺเต, ปณฺฑิตกุมารโก ลิจฺฉวิ อภยํ ลิจฺฉวึ เอตทโวจ "กิมฺปน ตฺวํ สมฺม อภย อายสฺมโต อานนฺทสฺส สุภาสิตํ สุภาสิตโต นาพฺภนุโมทสีติ. "กฺยาหํ สมฺม [๑] อายสฺมโต อานนฺทสฺส สุภาสิตํ สุภาสิตโต นาพฺภนุโมทิสฺสามิ, มุทฺธาปิ ตสฺส วิปเตยฺย, โย อายสฺมโต อานนฺทสฺส สุภาสิตํ สุภาสิตโต นาพฺภนุโมเทยฺยาติ.

---

[๑] ฉ.,เท. ปณฺฑิตกุมารก

๕. สมาทปกสุตฺตํ

[๙๘๕] อถโข อายสฺมา อานนฺโท, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ ภควา เอตทโวจ "ยํ[๑] อานนฺท อนุกมฺเปยฺยาถ, เย จ โสตพฺพํ มญฺเญยฺยุ มิตฺตา วา อมจฺจา วา ญาตี วา สาโลหิตา วา, เต โว อานนฺท ตีสุ ฐาเนสุ สมาทเปตพฺพา นิเวเสตพฺพา ปติฏฺฐาเปตพฺพา. กตเมสุ ตีสุ. พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเท สมาทเปตพฺพา นิเวเสตพฺพา ปติฏฺฐาเปตพฺพา "อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ. ธมฺเม อเวจฺจปฺปสาเท สมาทเปตพฺพา นิเวเสตพฺพา ปติฏฺฐาเปตพฺพา "สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม สนฺทิฏฺฐิโก อกาลิโก เอหิปสฺสิโก โอปนยิโก ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหีติ. สงฺเฆ อเวจฺจปฺปสาเท สมาทเปตพฺพา นิเวเสตพฺพา ปติฏฺฐาเปตพฺพา "สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, อุชุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, ญายปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, สามีจิปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, ยทิทํ จตฺตาริ ปุริสยุคานิ อฏฺฐ ปุริสปุคฺคลา, เอส ภควโต สาวกสงฺโฆ อาหุเนยฺโย ปาหุเนยฺโย ทกฺขิเณยฺโย อญฺชลิกรณีโย อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสาติ.

สิยา อานนฺท จตุนฺนํ มหาภูตานํ อญฺญถตฺตํ ปฐวีธาตุยา อาโปธาตุยา เตโชธาตุยา วาโยธาตุยา, น เตฺวว พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคตสฺส อริยสาวกสฺส สิยา อญฺญถตฺตํ.

---

[๑] ฉ.,เท. เย

ตตฺริทํ อญฺญถตฺตํ, โส วตานนฺท พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต อริยสาวโก นิรยํ วา ติรจฺฉานโยนึ วา เปตฺติวิสยํ วา อุปปชฺชิสฺสตีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติ.

สิยา อานนฺท จตุนฺนํ มหาภูตานํ อญฺญถตฺตํ ปจวีธาตุยา อาโปธาตุยา เตโชธาตุยา วาโยธาตุยา, น เตฺวว ธมฺเม ฯเปฯ น เตฺวว สงฺเฆ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคตสฺส อริยสาวกสฺส สิยา อญฺญถตฺตํ. ตตฺริทํ อญฺญถตฺตํ, โส วตานนฺท สงฺเฆ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต อริยสาวโก นิรยํ วา ติรจฺฉานโยนึ วา เปตฺติวิสยํ วา อุปปชฺชิสฺสตีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติ. ยํ[๑] อานนฺท อนุกมฺเปยฺยาถ, เย จ โสตพฺพํ มญฺเญยฺยุ มิตฺตา วา อมจฺจา วา ญาตี วา สาโลหิตา วา, เต โว อานนฺท อิเมสุ ตีสุ ฐาเนสุ สมาทเปตพฺพา นิเวเสตพฺพา ปติฏฺฐาเปตพฺพาติ.

๖. ปฐมภวสุตฺตํ

[๙๘๖] อถโข อายสฺมา อานนฺโท, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ “ภโว ภโวติ ภนฺเต วุจฺจติ, กิตฺตาวตา นุ โข ภนฺเต ภโว โหตีติ.

“กามธาตุเวปกฺกญฺจ อานนฺท กมฺมํ นาภวิสฺส, อปิ นุ โข กามภโว ปญฺญาเยถาติ. โน เหตํ ภนฺเต. “อิติ โข อานนฺท กมฺมํ เขตฺตํ, วิญฺญาณํ พีชํ, ตณฺหา สิเนโห. อวิชฺชานีวรณานํ สตฺตานํ ตณฺหาสญฺโญชนานํ หีนาย ธาตุยา วิญฺญาณํ ปติฏฺฐิตํ, เอวํ อายตึ ปุนพฺภวาภินิพฺพตฺติ โหติ.

---

[๑] ฉ.,เท. เย

รูปธาตุเวปกฺกญฺจ อานนฺท กมฺมํ นาภวิสฺส, อปิ นุ โข รูปภโว ปญฺญาเยถาติ. โน เหตํ ภนฺเต. “อิติ โข อานนฺท กมฺมํ เขตฺตํ, วิญฺญาณํ พีชํ, ตณฺหา สิเนโห. อวิชฺชานีวรณานํ สตฺตานํ ตณฺหาสญฺโญชนานํ มชฺฌิมาย ธาตุยา วิญฺญาณํ ปติฏฺฐิตํ, เอวํ อายตึ ปุนพฺภวาภินิพฺพตฺติ โหติ.

อรูปธาตุเวปกฺกญฺจ อานนฺท กมฺมํ นาภวิสฺส, อปิ นุ โข อรูปภโว ปญฺญาเยถาติ. โน เหตํ ภนฺเต. “อิติ โข อานนฺท กมฺมํ เขตฺตํ, วิญฺญาณํ พีชํ, ตณฺหา สิเนโห. อวิชฺชานีวรณานํ สตฺตานํ ตณฺหาสญฺโญชนานํ ปณีตาย ธาตุยา วิญฺญาณํ ปติฏฺฐิตํ, เอวํ อายตึ ปุนพฺภวาภินิพฺพตฺติ โหติ. เอวํ โข อานนฺท ภโว โหตีติ.

๗. ทุติยภวสุตฺตํ

[๙๘๗] อถโข อายสฺมา อานนฺโท, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ “ภโว ภโวติ ภนฺเต วุจฺจติ, กิตฺตาวตา นุ โข ภนฺเต ภโว โหตีติ.

“กามธาตุเวปกฺกญฺจ อานนฺท กมฺมํ นาภวิสฺส, อปิ นุ โข กามภโว ปญฺญาเยถาติ. โน เหตํ ภนฺเต. “อิติ โข อานนฺท กมฺมํ เขตฺตํ, วิญฺญาณํ พีชํ, ตณฺหา สิเนโห. อวิชฺชานีวรณานํ สตฺตานํ ตณฺหาสญฺโญชนานํ หีนาย ธาตุยา เจตนา ปติฏฺฐิตา, ปตฺถนา ปติฏฺฐิตา, เอวํ อายตึ ปุนพฺภวาภินิพฺพตฺติ โหติ.

รูปธาตุเวปกฺกญฺจ อานนฺท กมฺมํ นาภวิสฺส, อปิ นุ โข รูปภโว ปญฺญาเยถาติ. โน เหตํ ภนฺเต. “อิติ โข อานนฺท

กมฺมํ เขตฺตํ, วิญฺญาณํ พีชํ, ตณฺหา สิเนโห. อวิชฺชานีวรณานํ สตฺตานํ ตณฺหาสญฺโญชนานํ มชฺฌิมาย ธาตุยา เจตนา ปติฏฺฐิตา, ปตฺถนา ปติฏฺฐิตา, เอวํ อายตึ ปุนพฺภวาภินิพฺพตฺติ โหติ.

อรูปธาตุเวปกฺกญฺจ อานนฺท กมฺมํ นาภวิสฺส, อปิ นุ โข อรูปภโว ปญฺญาเยถาติ. โน เหตํ ภนฺเต. "อิติ โข อานนฺท กมฺมํ เขตฺตํ วิญฺญาณํ พีชํ, ตณฺหา สิเนโห. อวิชฺชานีวรณานํ สตฺตานํ ตณฺหาสญฺโญชนานํ ปณีตาย ธาตุยา เจตนา ปติฏฺฐิตา, ปตฺถนา ปติฏฺฐิตา, เอวํ อายตึ ปุนพฺภวาภินิพฺพตฺติ โหติ. เอวํ โข อานนฺท ภโว โหตีติ. สตฺตมํ.

๘. สีลพฺพตสุตฺตํ

[๙๘๘] อถโข อายสฺมา อานนฺโท, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ ภควา เอตทโวจ "สพฺพํ นุ โข อานนฺท สีลพฺพตํ ชีวิตํ พฺรหฺมจริยํ อุปฏฺฐานสารํ สผลนฺติ. "น เขฺวตฺถ ภนฺเต เอกํเสนาติ. "เตนหานนฺท วิภชสฺสูติ.

"ยญฺหิสฺส ภนฺเต สีลพฺพตํ ชีวิตํ พฺรหฺมจริยํ อุปฏฺฐานสารํ เสวโต อกุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ, กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ. เอวรูปํ สีลพฺพตํ ชีวิตํ พฺรหฺมจริยํ อุปฏฺฐานสารํ อผลํ. ยญฺจ ขฺวสฺส ภนฺเต สีลพฺพตํ ชีวิตํ พฺรหฺมจริยํ อุปฏฺฐานสารํ เสวโต อกุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, กุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ. เอวรูปํ สีลพฺพตํ ชีวิตํ พฺรหฺมจริยํ อุปฏฺฐานสารํ สผลนฺติ. อิทมโวจ อายสฺมา อานนฺโท, สมนุญฺโญ สตฺถา อโหสิ.

อถโข อายสฺมา อานนฺโท "สมนุญฺโญ เม สตฺถาติ อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ. อถโข ภควา อจิรปกฺกนฺเต อายสฺมนฺเต อานนฺเท ภิกฺขู อามนฺเตสิ "เสโข ภิกฺขเว อานนฺโท, น จ ปนสฺส สุลภรูโป สมสโม ปญฺญายาติ. อฏฺฐมํ.

๙. คนฺธชาตสุตฺตํ

[๙๘๙] อถโข อายสฺมา อานนฺโท, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ "ตีณิมานิ ภนฺเต คนฺธชาตานิ, เยสํ อนุวาตเมว[๑] คนฺโธ คจฺฉติ, โน ปฏิวาตํ. กตมานิ ตีณิ. มูลคนฺโธ สารคนฺโธ ปุปฺผคนฺโธ, อิมานิ โข ภนฺเต ตีณิ คนฺธชาตานิ. เยสํ อนุวาตเมว คนฺโธ คจฺฉติ, โน ปฏิวาตํ, อตฺถิ นุ โข ภนฺเต กิญฺจิ คนฺธชาตํ, ยสฺส อนุวาตมฺปิ คนฺโธ คจฺฉติ, ปฏิวาตมฺปิ คนฺโธ คจฺฉติ, อนุวาตปฏิวาตมฺปิ คนฺโธ คจฺฉตีติ.

"อตฺถานนฺท คนฺธชาตํ, ยสฺส อนุวาตมฺปิ คนฺโธ คจฺฉติ, ปฏิวาตมฺปิ คนฺโธ คจฺฉติ, อนุวาตปฏิวาตมฺปิ คนฺโธ คจฺฉตีติ. "กตมํ ปน ตํ ภนฺเต คนฺธชาตํ, ยสฺส อนุวาตมฺปิ คนฺโธ คจฺฉติ, ปฏิวาตมฺปิ คนฺโธ คจฺฉติ, อนุวาตปฏิวาตมฺปิ คนฺโธ คจฺฉตีติ.

"อิธานนฺท ยสฺมึ คาเม วา นิคเม วา อิตฺถี วา ปุริโส วา พุทฺธํ สรณํ คโต โหติ, ธมฺมํ สรณํ คโต โหติ, สงฺฆํ สรณํ

---

[๑] สี. อนุวาตญฺเญว

คโต โหติ, ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ, อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต โหติ, กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต โหติ, มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติ, สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรโต โหติ, สีลวา โหติ กลฺยาณธมฺโม, วิคตมลมจฺเฉเรน เจตสา อคารํ อชฺฌาวสติ, มุตฺตจาโค ปยตปาณิ โวสฺสคฺครโต ยาจโยโค ทานสํวิภาครโต.

ตสฺส ทิสาสุ สมณพฺราหฺมณา วณฺณํ ภาสนฺติ "อสุกสฺมึ[๑] นาม คาเม วา นิคเม วา อิตฺถี วา ปุริโส วา พุทฺธํ สรณํ คโต, ธมฺมํ สรณํ คโต, สงฺฆํ สรณํ คโต, ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต, อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต, กาเมสุ มิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต, มุสาวาทา ปฏิวิรโต, สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรโต, สีลวา กลฺยาณ-ธมฺโม, วิคตมลมจฺเฉเรน เจตสา อคารํ อชฺฌาวสติ, มุตฺตจาโค ปยตปาณิ โวสฺสคฺครโต ยาจโยโค ทานสํวิภาครโตติ.

เทวตาปิสฺส [๒] วณฺณํ ภาสนฺติ "อสุกสฺมึ นาม คาเม วา นิคเม วา อิตฺถี วา ปุริโส วา พุทฺธํ สรณํ คโต ฯเปฯ ยาจโยโค ทานสํวิภาครโตติ. อิทํ โข ตํ อานนฺท คนฺธชาตํ, ยสฺส อนุวาตมฺปิ คนฺโธ คจฺฉติ, ปฏิวาตมฺปิ คนฺโธ คจฺฉติ, อนุวาตปฏิวาตมฺปิ คนฺโธ คจฺฉตีติ.

น ปุปฺผคนฺโธ ปฏิวาตเมติ
น จนฺทนํ ตครมลฺลิกา วา
สตญฺจ คนฺโธ ปฏิวาตเมติ
สพฺพา ทิสา สปฺปุริโส ปวายตีติ. นวมํ.

---

[๑] ฉ.,เท. อมุกสฺมึ [๒] อิ. อมนุสฺสา

๑๐. จูฬนิกาสุตฺตํ

[๙๙๐] อถโข อายสฺมา อานนฺโท, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ "สมฺมุขา เมตํ ภนฺเต ภควโต สุตํ, สมฺมุขา ปฏิคฺคหิตํ 'ภควโต อานนฺท สิขิสฺส อภิภู นาม สาวโก พฺรหฺมโลเก จิโต สหสฺสีโลกธาตุ สเรน วิญฺญาเปสีติ. ภควา ปน ภนฺเต อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ กีวตกํ ปโหติ สเรน วิญฺญาเปตุนฺติ. "สาวโก โส อานนฺท, อปฺปเมยฺยา ตถาคตาติ.

ทุติยมฺปิ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ "สมฺมุขา เมตํ ภนฺเต ภควโต สุตํ, สมฺมุขา ปฏิคฺคหิตํ 'ภควโต อานนฺท สิขิสฺส อภิภู นาม สาวโก พฺรหฺมโลเก จิโต สหสฺสีโลกธาตุ สเรน วิญฺญาเปสีติ. ภควา ปน ภนฺเต อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ กีวตกํ ปโหติ สเรน วิญฺญาเปตุนฺติ. "สาวโก โส อานนฺท, อปฺปเมยฺยา ตถาคตาติ.

[๙๙๑] ตติยมฺปิ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ "สมฺมุขา เมตํ ภนฺเต ภควโต สุตํ, สมฺมุขา ปฏิคฺคหิตํ 'ภควโต อานนฺท สิขิสฺส อภิภู นาม สาวโก พฺรหฺมโลเก จิโต สหสฺสีโลกธาตุ สเรน วิญฺญาเปสีติ, ภควา ปน ภนฺเต อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ กีวตกํ ปโหติ สเรน วิญฺญาเปตุนฺติ. "สุตา[๑] เต อานนฺท สหสฺสี จูฬนิกา[๒] โลกธาตูติ. "เอตสฺส ภควา กาโล,

---

[๑] อิ. สุตํ [๒] สี. จูลนิกา

เอตสฺส สุคต กาโล, ยํ ภควา ภาเสยฺย, ภควโต สุตฺวา ภิกฺขู ธาเรสฺสนฺตีติ.[๑] "เตนหานนฺท สุณาหิ, สาธุกํ มนสิกโรหิ, ภาสิสฺสามีติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควโต ปจฺจสฺโสสิ. ภควา เอตทโวจ

"ยาวตานนฺท จนฺทิมสุริยา[๒] ปริหรนฺติ ทิสา ภนฺติ วิโรจนา, ตาว สหสฺสธา โลโก,[๓] ตสฺมึ สหสฺสํ จนฺทานํ สหสฺสํ สุริยานํ สหสฺสํ สิเนรุปพฺพตราชานํ สหสฺสํ ชมฺพูทีปานํ สหสฺสํ อปรโคยานานํ[๔] สหสฺสํ อุตฺตรกุรูนํ สหสฺสํ ปุพฺพวิเทหานํ จตฺตาริ มหาสมุทฺทสหสฺสานิ จตฺตาริ มหาราชสหสฺสานิ สหสฺสํ จาตุมฺมหาราชิกานํ สหสฺสํ ตาวตึสานํ สหสฺสํ ยามานํ สหสฺสํ ตุสิตานํ สหสฺสํ นิมฺมานรตีนํ สหสฺสํ ปรนิมฺมิตวสวตฺตีนํ สหสฺสํ พฺรหฺมโลกานํ. อยํ วุจฺจตานนฺท สหสฺสี จูฬนิกา โลกธาตุ.

ยาวตานนฺท สหสฺสี จูฬนิกา โลกธาตุ, ตาว สหสฺสธา โลโก. อยํ วุจฺจตานนฺท ทฺวิสหสฺสี มชฺฌิมิกา โลกธาตุ.

ยาวตานนฺท ทฺวิสหสฺสี มชฺฌิมิกา โลกธาตุ. ตาว สหสฺสธา โลโก. อยํ วุจฺจตานนฺท ติสหสฺสี มหาสหสฺสี โลกธาตุ.

[๙๙๒] อากงฺขมาโน อานนฺท ตถาคโต ติสหสฺสึ[๕] มหาสหสฺสึ[๕] โลกธาตุ๋ สเรน วิญฺญาเปยฺย, ยาวตา วา[๖] ปน อากงฺเขยฺยาติ.

"ยถากถํ ปน ภนฺเต ภควา ติสหสฺสึ มหาสหสฺสึ โลกธาตุ๋ สเรน วิญฺญาเปยฺย, ยาวตา วา ปน อากงฺเขยฺยาติ. "อิธานนฺท

---

[๑] อิ. ธาเรยฺยนฺตีติ
[๒] ฉ. จนฺทิมสูริยา
[๓] ฉ.,เท. สหสฺสธา โลเก
[๔] สฺยา. อปรโคยานํ
[๕-๕] สี.,อิ. ติสหสฺสี มหาสหสฺสี, เอวมุปริปิ. ฉ.,เท. ติสหสฺสิ มหาสหสฺสิ
[๖] ฉ.,เท.,อิ. วาสทฺโท น ทิสฺสติ.

ตถาคโต ติสหสฺสึ มหาสหสฺสึ โลกธาตุ๎ โอภาเสน ผเรยฺย, ยทา เต สตฺตา ตำ อาโลกำ สญฺชาเนยฺยุ๎. อถ ตถาคโต โฆสำ กเรยฺย สทฺทมนุสฺสาเวยฺย. เอวำ โข อานนฺท ตถาคโต ติสหสฺสึ มหาสหสฺสึ โลกธาตุ๎ สเรน วิญฺญาเปยฺย, ยาวตา วา ปน อากงฺเขยฺยาติ.

เอวำ วุตฺเต, อายสฺมา อานนฺโท อายสฺมนฺตำ อุทายึ เอตทโวจ “ลาภา วต เม, สุลทฺธำ วต เม, ยสฺส เม สตฺถา เอวำมหิทฺธิโก เอวำมหานุภาโวติ. เอวำ วุตฺเต, อายสฺมา อุทายิ อายสฺมนฺตำ อานนฺทำ เอตทโวจ “กึ ตุยฺเหตฺถ[๑] อาวุโส อานนฺท ยทิ เต สตฺถา เอวำมหิทฺธิโก เอวำมหานุภาโวติ. เอวำ วุตฺเต, ภควา อายสฺมนฺตำ อุทายึ เอตทโวจ “มาเหวำ อุทายิ, สเจวำ อุทายิ, อานนฺโท อวีตราโค กาลำ กเรยฺย, เตน จิตฺตปฺปสาเทน สตฺตกฺขตฺตุ๎ เทเวสุ เทวรชฺชำ กเรยฺย,[๒] สตฺตกฺขตฺตุ๎ อิมสฺมึเยว ชมฺพูทีเป มหารชฺชำ กาเรยฺย, อปิจ อุทายิ อานนฺโท ทิฏฺเฐ ว ธมฺเม ปรินิพฺพายิสฺสตีติ. ทสมำ.

ตติโย อานนฺทวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานำ

ฉนฺโน[๓] อาชีวโก สกฺโก นิคณฺฐา สมาทปโก
ทฺเว ภวา สีลพฺพตำ คนฺธชาตญฺจ จูพนีติ.[๓]

---

[๑] สี. ตุมฺเหตฺถ
[๒] ฉ.,เท. กาเรยฺย
[๓] สฺยา. ฉนฺโน อาชีวโก สกฺโก นิคณฺฐา สมาทปโก
นวาปิ จ ตถา ภโว สีลพฺพตา คนฺธา จ จูพนีติ.

๔. สมณวคฺโค

๑. สมณสุตฺตํ

[๙๙๓] "ตีณิมานิ ภิกฺขเว สมณสฺส [๑] สมณกรณียานิ. กตมานิ ตีณิ. อธิสีลสิกฺขาสมาทานํ อธิจิตฺตสิกฺขาสมาทานํ อธิปญฺญาสิกฺขาสมาทานํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ สมณสฺส [๑] สมณกรณียานิ.

ตสฺมาติห ภิกฺขเว เอวํ สิกฺขิตพฺพํ 'ติพฺโพ โน ฉนฺโท ภวิสฺสติ อธิสีลสิกฺขาสมาทาเน. ติพฺโพ โน ฉนฺโท ภวิสฺสติ อธิจิตฺตสิกฺขาสมาทาเน. ติพฺโพ โน ฉนฺโท ภวิสฺสติ อธิปญฺญาสิกฺขาสมาทาเนติ. เอวญฺหิ โว ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพนฺติ. ปฐมํ.

๒. คทฺรภสุตฺตํ

[๙๙๔] "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว คทฺรโภ โคคณํ ปิฏฺฐิโต ปิฏฺฐิโต อนุพนฺโธ[๒] โหติ 'อหมฺปิ[๓] อมฺหา อหมฺปิ อมฺหาติ[๓] ตสฺส น ตาทิโส วณฺโณ โหติ เสยฺยถาปิ คุนฺนํ, น ตาทิโส สโร โหติ เสยฺยถาปิ คุนฺนํ น ตาทิสํ ปทํ โหติ เสยฺยถาปิ คุนฺนํ, โส โคคณเยว ปิฏฺฐิโต ปิฏฺฐิโต อนุพนฺโธ โหติ. 'อหมฺปิ อมฺหา อหมฺปิ อมฺหาติ.

เอวเมว โข ภิกฺขเว อิเธกจฺโจ ภิกฺขุ ภิกฺขุสงฺฆํ ปิฏฺฐิโต ปิฏฺฐิโต อนุพนฺโธ โหติ 'อหมฺปิ ภิกฺขุ อหมฺปิ ภิกฺขูติ. ตสฺส

---

[๑] ฉ.,เท. สมณิยานิ [๒] ฉ.,เท. อนุพนฺโธ

[๓-๓] สี. อหมฺปิ โค อมฺหา อหมฺปิ โค อมฺหาติ. ฉ.,เท. อหมฺปิ ทมฺโม อหมฺปิ ทมฺโม.

น ตาทิโส ฉนฺโท โหติ อธิสีลสิกฺขาสมาทาเน เสยฺยถาปิ อญฺเญสํ ภิกฺขูนํ. น ตาทิโส ฉนฺโท โหติ อธิจิตฺตสิกฺขาสมาทาเน เสยฺยถาปิ อญฺเญสํ ภิกฺขูนํ. น ตาทิโส ฉนฺโท โหติ อธิปญฺญาสิกฺขาสมาทาเน เสยฺยถาปิ อญฺเญสํ ภิกฺขูนํ. โส ภิกฺขุสงฺฆมฺเยว ปิฏฺฐิโต ปิฏฺฐิโต อนุพทฺโธ โหติ 'อหมฺปิ ภิกฺขุ อหมฺปิ ภิกฺขูติ.

ตสฺมาติห ภิกฺขเว เอวํ สิกฺขิตพฺพํ 'ติพฺโพ โน ฉนฺโท ภวิสฺสติ อธิสีลสิกฺขาสมาทาเน. ติพฺโพ โน ฉนฺโท ภวิสฺสติ อธิจิตฺตสิกฺขาสมาทาเน. ติพฺโพ โน ฉนฺโท ภวิสฺสติ อธิปญฺญาสิกฺขาสมาทาเนติ. เอวญฺหิ โว ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพนฺติ. ทุติยํ.

๓. เขตฺตสุตฺตํ

[๙๙๕] "ตีณิมานิ ภิกฺขเว กสฺสกสฺส คหปติสฺส ปุพฺเพ กรณียานิ. กตมานิ ตีณิ. อิธ ภิกฺขเว กสฺสโก คหปติ ปฏิกจฺเจว เขตฺตํ สุกฏฺฐํ กโรติ สุมติกตํ, ปฏิกจฺเจว เขตฺตํ สุกฏฺฐํ กริตฺวา สุมติกตํ กาเลน พีชานิ ปติฏฺฐาเปติ, กาเลน พีชานิ ปติฏฺฐาเปตฺวา สมเยน อุทกํ อภิเนติปิ อปเนติปิ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ กสฺสกสฺส คหปติสฺส ปุพฺเพ กรณียานิ.

เอวเมว โข ภิกฺขเว ตีณิมานิ ภิกฺขุสฺส ปุพฺเพ กรณียานิ. กตมานิ ตีณิ. อธิสีลสิกฺขาสมาทานํ อธิจิตฺตสิกฺขาสมาทานํ อธิปญฺญาสิกฺขาสมาทานํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ ภิกฺขุสฺส ปุพฺเพ กรณียานิ.

ตสฺมาติห ภิกฺขเว เอวํ สิกฺขิตพฺพํ 'ติพฺโพ โน ฉนฺโท ภวิสฺสติ อธิสีลสิกฺขาสมาทาเน. ติพฺโพ โน ฉนฺโท ภวิสฺสติ

อธิจิตฺตสิกฺขาสมาทาเน. ติพฺโพ โน ฉนฺโท ภวิสฺสติ อธิปญฺญา-สิกฺขาสมาทาเนติ. เอวญฺหิ โว ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพนฺติ. ตติยं.

๔. วชฺชิปุตฺตสุตฺตं

[๙๙๖] เอกं สมยं ภควา เวสาลิยं วิหรติ มหาวเน กูฏาคารสาลายं. อถโข อญฺญตโร วชฺชิปุตฺตโก ภิกฺขุ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตं อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตं นิสีทิ, เอกมนฺตं นิสินฺโน โข โส วชฺชิปุตฺตโก ภิกฺขุ ภควนฺตं เอตทโวจ "สาธิกมิทำ ภนฺเต ทิยฑฺฒสิกฺขาปทสตं[๑] อนุวฑฺฒมาสं อุทฺเทสं อาคจฺฉติ, นาหำ ภนฺเต เอตฺถ สกฺโกมิ สิกฺขิตุนฺติ. "สกฺขสิ[๒] ปน ตฺวำ ภิกฺขุ ตีสุ สิกฺขาสุ สิกฺขิตุๆ อธิสีลสิกฺขาย อธิจิตฺตสิกฺขาย อธิปญฺญาสิกฺขายาติ. "สกฺโกมหำ ภนฺเต ตีสุ สิกฺขาสุ สิกฺขิตุๆ อธิสีลสิกฺขาย อธิจิตฺตสิกฺขาย อธิปญฺญาสิกฺขายาติ. "ตสฺมาติห ตฺวำ ภิกฺขุ ตีสุ สิกฺขาสุ สิกฺขสฺสุ อธิสีลสิกฺขาย อธิจิตฺตสิกฺขาย อธิปญฺญาสิกฺขาย.

ยโต โข ตฺวำ ภิกฺขุ อธิสีลมฺปิ สิกฺขิสฺสสิ, อธิจิตฺตมฺปิ สิกฺขิสฺสสิ, อธิปญฺญมฺปิ สิกฺขิสฺสสิ. ตสฺส[๓] ตุยฺหำ [๔] อธิสีลมฺปิ สิกฺขโต อธิจิตฺตมฺปิ สิกฺขโต อธิปญฺญมฺปิ สิกฺขโต ราโค ปหียิสฺสติ, โทโส ปหียิสฺสติ, โมโห ปหียิสฺสติ. โส ตฺวำ ราคสฺส ปหานา โทสสฺส ปหานา โมหสฺส ปหานา, ยำ อกุสลำ, ตำ[๕] น กริสฺสสิ. ยำ ปาปำ, ตำ[๖] น เสวิสฺสสีติ.

---

[๑] สี. ทิยฑฺฒำ สิกฺขาปทสตำ
[๒] ฉ.,เท. สกฺขิสฺสสิ
[๓] อิ. ตสฺมา
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ภิกฺขุ
[๕] ฉ.,เท. น ตำ
[๖] ฉ.,เท. น ตำ อิ. ตฺวำ น

อถโข โส ภิกฺขุ อปเรน สมเยน อธิสีลมฺปิ สิกฺขิ, อธิจิตฺตมฺปิ สิกฺขิ, อธิปญฺญมฺปิ สิกฺขิ. ตสฺส อธิสีลมฺปิ สิกฺขโต อธิจิตฺตมฺปิ สิกฺขโต อธิปญฺญมฺปิ สิกฺขโต ราโค ปหียิ, โทโส ปหียิ, โมโห ปหียิ. โส ราคสฺส ปหานา โทสสฺส ปหานา โมหสฺส ปหานา, ยํ อกุสลํ, ตํ นากาสิ. ยํ ปาปึ, ตํ น เสวีติ. จตุตฺถํ.

๕. เสกฺขสุตฺตํ

[๙๙๗] อถโข อญฺญตโร ภิกฺขุ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ "เสโข เสโขติ ภนฺเต วุจฺจติ, กิตฺตาวตา นุ โข ภนฺเต เสโข โหตีติ. "สิกฺขตีติ โข ภิกฺขุ ตสฺมา เสโขติ วุจฺจติ. กิญฺจ สิกฺขติ. อธิสีลมฺปิ สิกฺขติ, อธิจิตฺตมฺปิ สิกฺขติ, อธิปญฺญมฺปิ สิกฺขติ, สิกฺขตีติ [๑] โข ภิกฺขุ ตสฺมา เสโขติ วุจฺจตีติ.

เสขสฺส สิกฺขมานสฺส　　อุชุมคฺคานุสาริโน
ขยสฺมึ ปฐมํ ญาณํ　　ตโต อญฺญา อนนฺตรา.

ตโต อญฺญาวิมุตฺตสฺส　　ญาณํ เว โหติ ตาทิโน
'อกุปฺปา เม วิมุตฺตีติ　　ภวสญฺโญชนกฺขเยติ. ปญฺจมํ.

---

[๑] อิ. โส

๖. ปฐมสิกฺขาสุตฺตํ

[๙๙๘] "สาธิกมิทํ ภิกฺขเว ทิยฑฺฒสิกฺขาปทสตํ อนฺวฑฺฒมาสํ อุทฺเทสํ อาคจฺฉติ, ยตฺถ อตฺถกามา กุลปุตฺตา สิกฺขนฺติ. ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว สิกฺขา, ยตฺเถตํ สพฺพํ สโมธานํ คจฺฉติ. กตมา ติสฺโส. อธิสีลสิกฺขา อธิจิตฺตสิกฺขา อธิปญฺญาสิกฺขา. อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส สิกฺขา, ยตฺเถตํ สพฺพํ สโมธานํ คจฺฉติ.

อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีเลสุ ปริปูรการี โหติ, สมาธิสฺมึ มตฺตโสการี, ปญฺญาย มตฺตโสการี. โส ยานิ ตานิ ขุทฺทานุขุทฺทกานิ สิกฺขาปทานิ, ตานิ อาปชฺชติปิ วุฏฺฐาติปิ. ตํ กิสฺส เหตุ. น หิ เมตฺถ ภิกฺขเว อภพฺพตา วุตฺตา. ยานิ จ โข ตานิ สิกฺขาปทานิ อาทิพฺรหฺมจริยกานิ พฺรหฺมจริยสารุปฺปานิ, ตตฺถ ธุวสีโล[๑] จ โหติ จิตสีโล[๒] จ, สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ. โส ติณฺณํ สญฺโญชนานํ ปริกฺขยา โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโน.

อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีเลสุ ปริปูรการี โหติ, สมาธิสฺมึ มตฺตโสการี, ปญฺญาย มตฺตโสการี. โส ยานิ ตานิ ขุทฺทานุขุทฺทกานิ สิกฺขาปทานิ, ตานิ อาปชฺชติปิ วุฏฺฐาติปิ. ตํ กิสฺส เหตุ. น หิ เมตฺถ[๓] ภิกฺขเว อภพฺพตา วุตฺตา. ยานิ จ โข ตานิ สิกฺขาปทานิ อาทิพฺรหฺมจริยกานิ พฺรหฺมจริยสารุปฺปานิ, ตตฺถ ธุวสีโล จ โหติ จิตสีโล จ, สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ. โส ติณฺณํ สญฺโญชนานํ ปริกฺขยา ราคโทสโมหานํ ตนุตฺตา สกทาคามี โหติ, สกิเทว อิมํ โลกํ อาคนฺตฺวา ทุกฺขสฺสนฺตํ กโรติ.

---

[๑] สี. ธุวสีลี, เอวมุปริปิ. [๒] สี. จิตสีลี, เอวมุปริปิ.
[๓] สี. เจตฺถ

อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีเลสุ ปริปูรการี โหติ, สมาธิสฺมึ ปริปูรการี, ปญฺญาย มตฺตโสการี. โส ยานิ ตานิ ขุทฺทานุขุทฺทกานิ สิกฺขาปทานิ, ตานิ อาปชฺชติปิ วุฏฺฐาติปิ. ตํ กิสฺส เหตุ. น หิ เมตฺถ ภิกฺขเว อภพฺพตา วุตฺตา. ยานิ จ โข ตานิ สิกฺขาปทานิ อาทิพฺรหฺมจริยกานิ พฺรหฺมจริยสารุปฺปานิ, ตตฺถ ธุวสีโล จ โหติ จิตสีโล จ, สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ. โส ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สญฺโญชนานํ ปริกฺขยา โอปปาติโก โหติ, ตตฺถปรินิพฺพายี อนาวตฺติธมฺโม ตสฺมา โลกา.

อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีเลสุ ปริปูรการี โหติ, สมาธิสฺมึ ปริปูรการี, ปญฺญาย ปริปูรการี. โส ยานิ ตานิ ขุทฺทานุขุทฺทกานิ สิกฺขาปทานิ, ตานิ อาปชฺชติปิ วุฏฺฐาติปิ. ตํ กิสฺส เหตุ. น หิ เมตฺถ ภิกฺขเว อภพฺพตา วุตฺตา. ยานิ จ โข ตานิ สิกฺขาปทานิ อาทิพฺรหฺมจริยกานิ พฺรหฺมจริยสารุปฺปานิ, ตตฺถ ธุวสีโล จ โหติ จิตสีโล จ, สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ. โส อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเจ ว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ.

อิติ โข ภิกฺขเว ปเทสํ ปเทสการี อาราเธติ, ปริปูรํ ปริปูรการี, อวญฺฌานิเตฺววาหํ ภิกฺขเว สิกฺขาปทานิ วทามีติ. ฉฏฺฐํ.

๗. ทุติยสิกฺขาสุตฺตํ

[๙๙๙] "สาธิกมิทํ ภิกฺขเว ทิยฑฺฒสิกฺขาปทสตํ อนฺวฑฺฒมาสํ อุทฺเทสํ อาคจฺฉติ, ยตฺถ อตฺถกามา กุลปุตฺตา สิกฺขนฺติ. ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว สิกฺขา, ยตฺเถตํ สพฺพํ สโมธานํ คจฺฉติ. กตมา

ติสฺโส. อธิสีลสิกฺขา อธิจิตฺตสิกฺขา อธิปญฺญาสิกฺขา. อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส สิกฺขา, ยตฺเถตํ สพฺพํ สโมธานํ คจฺฉติ.

อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีเลสุ ปริปูรการี โหติ, สมาธิสฺมึ มตฺตโสการี, ปญฺญาย มตฺตโสการี. โส ยานิ ตานิ ขุทฺทานุขุทฺทกานิ สิกฺขาปทานิ, ตานิ อาปชฺชติปิ วุฏฺฐาติปิ. ตํ กิสฺส เหตุ. น หิ เมตฺถ ภิกฺขเว อภพฺพตา วุตฺตา. ยานิ จ โข ตานิ สิกฺขาปทานิ อาทิพฺรหฺมจริยกานิ พฺรหฺมจริยสารุปฺปานิ, ตตฺถ ธุวสีโล จ โหติ จิตสีโล จ, สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ. โส ติณฺณํ สญฺโญชนานํ ปริกฺขยา สตฺตกฺขตฺตุปรโม โหติ, สตฺตกฺขตฺตุปรมํ เทเว จ มนุสฺเส จ สนฺธาวิตฺวา สํสริตฺวา ทุกฺขสฺสนฺตํ กโรติ. โส ติณฺณํ สญฺโญชนานํ ปริกฺขยา โกลํโกโล โหติ, เทฺว วา ตีณิ วา กุลานิ สนฺธาวิตฺวา สํสริตฺวา ทุกฺขสฺสนฺตํ กโรติ. โส ติณฺณํ สญฺโญชนานํ ปริกฺขยา เอกพีชี โหติ, เอกํเยว มานุสกํ ภวํ นิพฺพตฺเตตฺวา ทุกฺขสฺสนฺตํ กโรติ. โส ติณฺณํ สญฺโญชนานํ ปริกฺขยา ราคโทสโมหานํ ตนุตฺตา สกทาคามี โหติ, สกิเทว อิมํ โลกํ อาคนฺตฺวา ทุกฺขสฺสนฺตํ กโรติ.

อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีเลสุ ปริปูรการี โหติ, สมาธิสฺมึ ปริปูรการี, ปญฺญาย มตฺตโสการี. โส ยานิ ตานิ ขุทฺทานุขุทฺทกานิ สิกฺขาปทานิ, ตานิ อาปชฺชติปิ วุฏฺฐาติปิ. ตํ กิสฺส เหตุ. น หิ เมตฺถ ภิกฺขเว อภพฺพตา วุตฺตา. ยานิ จ โข ตานิ สิกฺขาปทานิ อาทิพฺรหฺมจริยกานิ พฺรหฺมจริยสารุปฺปานิ, ตตฺถ ธุวสีโล จ โหติ จิตสีโล จ, สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ. โส ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สญฺโญชนานํ ปริกฺขยา อุทฺธํโสโต โหติ

อกนิฏฺฐคามี. โส ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สญฺโญชนานํ ปริกฺขยา สสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ. โส ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สญฺโญชนานํ ปริกฺขยา อสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ. โส ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สญฺโญชนานํ ปริกฺขยา อุปหจฺจปรินิพฺพายี โหติ. โส ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สญฺโญชนานํ ปริกฺขยา อนฺตราปรินิพฺพายี โหติ.

อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีเลสุ ปริปูรการี โหติ, สมาธิสฺมึ ปริปูรการี, ปญฺญาย ปริปูรการี. โส ยานิ ตานิ ขุทฺทานุขุทฺทกานิ สิกฺขาปทานิ, ตานิ อาปชฺชติปิ วุฏฺฐาติปิ. ตํ กิสฺส เหตุ. น หิ เมตฺถ ภิกฺขเว อภพฺพตา วุตฺตา. ยานิ จ โข ตานิ สิกฺขาปทานิ อาทิพฺรหฺมจริยกานิ พฺรหฺมจริยสารุปฺปานิ, ตตฺถ ธุวสีโล จ โหติ จิตสีโล จ, สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ. โส อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเจว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ.

อิติ โข ภิกฺขเว ปเทสํ ปเทสการี อาราเธติ, ปริปูรํ ปริปูรการี, อวณฺณานิเตฺววาหํ ภิกฺขเว สิกฺขาปทานิ วทามีติ. สตฺตมํ.

๘. ตติยสิกฺขาสุตฺตํ

[๑๐๐๐] "สาธิกมิทํ ภิกฺขเว ทิยฑฺฒสิกฺขาปทสตํ อนฺวฑฺฒมาสํ อุทฺเทสํ อาคจฺฉติ, ยตฺถ อตฺถกามา กุลปุตฺตา สิกฺขนฺติ. ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว สิกฺขา, ยตฺเถตํ สพฺพํ สโมธานํ คจฺฉติ. กตมา ติสฺโส. อธิสีลสิกฺขา อธิจิตฺตสิกฺขา อธิปญฺญาสิกฺขา. อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส สิกฺขา, ยตฺเถตํ สพฺพํ สโมธานํ คจฺฉติ.

อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีเลสุ ปริปูรการี โหติ, สมาธิสฺมึ ปริปูรการี, ปญฺญาย ปริปูรการี. โส ยานิ ตานิ ขุทฺทานุขุทฺทกานิ สิกฺขาปทานิ, ตานิ อาปชฺชติปิ วุฏฺฐาติปิ. ตำ กิสฺส เหตุ. น หิ เมตฺถ ภิกฺขเว อภพฺพตา วุตฺตา. ยานิ จ โข ตานิ สิกฺขาปทานิ อาทิพฺรหฺมจริยกานิ พฺรหฺมจริยสารุปฺปานิ, ตตฺถ ธุวสีโล จ โหติ จิตสีโล จ, สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ. โส อาสวานำ ขยา อนาสวำ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเจว ธมฺเม สยำ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ. ตำ วา ปน อนภิสมฺภวำ อปฺปฏิวิชฺฌำ ปญฺจนฺนำ โอรมฺภาคิยานำ สญฺโญชนานำ ปริกฺขยา อนฺตราปรินิพฺพายี โหติ. ตำ วา ปน อนภิสมฺภวำ อปฺปฏิวิชฺฌำ ปญฺจนฺนำ โอรมฺภาคิยานำ สญฺโญชนานำ ปริกฺขยา อุปหจฺจปรินิพฺพายี โหติ. ตำ วา ปน อนภิสมฺภวำ อปฺปฏิวิชฺฌำ ปญฺจนฺนำ โอรมฺภาคิยานำ สญฺโญชนานำ ปริกฺขยา อสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ. ตำ วา ปน อนภิสมฺภวำ อปฺปฏิวิชฺฌำ ปญฺจนฺนำ โอรมฺภาคิยานำ สญฺโญชนานำ ปริกฺขยา สสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ. ตำ วา ปน อนภิสมฺภวำ อปฺปฏิวิชฺฌำ ปญฺจนฺนำ โอรมฺภาคิยานำ สญฺโญชนานำ ปริกฺขยา อุทฺธำโสโต โหติ อกนิฏฺฐคามี. ตำ วา ปน อนภิสมฺภวำ อปฺปฏิวิชฺฌำ ติณฺณำ สญฺโญชนานำ ปริกฺขยา ราคโทสโมหานำ ตนุตฺตา สกทาคามี โหติ, สกิเทว อิมำ โลกำ อาคนฺตฺวา ทุกฺขสฺสนฺตำ กโรติ. ตำ วา ปน อนภิสมฺภวำ อปฺปฏิวิชฺฌำ ติณฺณำ สญฺโญชนานำ ปริกฺขยา เอกพีชี โหติ, เอกำเยว มานุสกำ ภวำ นิพฺพตฺเตตฺวา ทุกฺขสฺสนฺตำ กโรติ. ตำ วา ปน อนภิสมฺภวำ อปฺปฏิวิชฺฌำ ติณฺณำ สญฺโญชนานำ ปริกฺขยา โกลำโกโล โหติ, เทฺว วา ตีณิ วา กุลานิ สนฺธาวิตฺวา สำสริตฺวา ทุกฺขสฺสนฺตำ กโรติ. ตำ วา ปน อนภิสมฺภวำ อปฺปฏิวิชฺฌำ

ติณฺณํ สญฺโญชนานํ ปริกฺขยา สตฺตกฺขตฺตุปรโม โหติ, สตฺตกฺขตฺตุปรมํ เทเว จ มานุเส จ สนฺธาวิตฺวา สํสริตฺวา ทุกฺขสฺสนฺตํ กโรติ.

อิติ โข ภิกฺขเว ปริปูรํ ปริปูรการี อาราเธติ, ปเทสํ ปเทสการี, อวญฺฌานิเตฺววาหํ ภิกฺขเว สิกฺขาปทานิ วทามีติ. อฏฺฐมํ.

๙. ปฐมสิกฺขตฺตยสุตฺตํ

[๑๐๐๑] "ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว สิกฺขา. กตมา ติสฺโส. อธิสีลสิกฺขา อธิจิตฺตสิกฺขา อธิปญฺญาสิกฺขา.

กตมา จ ภิกฺขเว อธิสีลสิกฺขา. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีลวา โหติ ฯเปฯ สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อธิสีลสิกฺขา.

กตมา จ ภิกฺขเว อธิจิตฺตสิกฺขา. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กาเมหิ ฯเปฯ จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อธิจิตฺตสิกฺขา.

กตมา จ ภิกฺขเว อธิปญฺญาสิกฺขา. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ 'อิทํ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ ฯเปฯ 'อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อธิปญฺญาสิกฺขา. อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส สิกฺขาติ. นวมํ.

๑๐. ทุติยสิกฺขตฺตยสุตฺตํ

[๑๐๐๒] "ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว สิกฺขา. กตมา ติสฺโส. อธิสีลสิกฺขา อธิจิตฺตสิกฺขา อธิปญฺญาสิกฺขา.

กตมา จ ภิกฺขเว อธิสีลสิกฺขา. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีลวา โหติ ฯเปฯ สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อธิสีลสิกฺขา.

กตมา จ ภิกฺขเว อธิจิตฺตสิกฺขา. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กาเมหิ ฯเปฯ จตุตฺถ[๑] ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อธิจิตฺตสิกฺขา.

กตมา จ ภิกฺขเว อธิปญฺญาสิกฺขา. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเจว ธมฺเม สยं อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ, อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อธิปญฺญาสิกฺขา. อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส สิกฺขาติ.

อธิสีลํ อธิจิตฺตํ อธิปญฺญญฺจ วีริยวา
ถามวา ธีติมา ฌายี สโต คุตฺตินฺทฺริโย จเร
ยถา ปุเร ตถา ปจฺฉา ยถา ปจฺฉา ตถา ปุเร
ยถา อโธ ตถา อุทฺธํ ยถา อุทฺธํ ตถา อโธ
ยถา ทิวา ตถา รตฺตึ ยถา รตฺตึ ตถา ทิวา
อภิภุยฺย ทิสา สพฺพา อปฺปมาณสมาธินา.

ตมาหุ เสกฺขปฺ[๒] ปฏิปทำ อโถ สสุทฺธจาริน[๓]
ตมาหุ โลเก สมฺพุทฺธํ ธีรฺ[๔] ปฏิปทนฺตคุ.

วิญฺญาณสฺส นิโรเธน ตณฺหกฺขยวิมุตฺติโน
ปชฺโชตสฺเสว นิพฺพานํ วิโมกฺโข โหติ เจตโสติ. ทสมํ.

---

[๑] สี.,อิ. จตุตฺถชฺฌานนฺ [๒] ฉ.,เท.,อิ. เสขฺ
[๓] สี.,อิ. สสุทฺธจารณนฺ ฉ.,เท. สสุทฺธจาริยนฺ [๔] สี. วีรฺ

๑๑. ปงฺกธาสุตฺตํ[๑]

[๑๐๐๓] เอกํ สมยํ ภควา โกสเลสุ จาริกํ จรมาโน มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธึ, เยน ปงฺกธา[๒] นาม โกสลานํ นิคโม, ตทวสริ. ตตฺร สุทํ ภควา ปงฺกธายํ วิหรติ, ปงฺกธา นาม โกสลานํ นิคโม. เตน โข ปน สมเยน กสฺสปโคตฺโต นาม ภิกฺขุ ปงฺกธายํ อาวาสิโก โหติ. ตตฺร สุทํ ภควา สิกฺขาปทปฏิสํยุตฺตาย ธมฺมิยา กถาย ภิกฺขู สนฺทสฺเสติ สมาทเปติ สมุตฺเตเชติ สมฺปหํเสติ. อถ โข กสฺสปโคตฺตสฺส ภิกฺขุโน ภควตา[๓] สิกฺขาปทปฏิสํยุตฺตาย ธมฺมิยา กถาย ภิกฺขู สนฺทสฺเสนฺเต สมาทเปนฺเต สมุตฺเตเชนฺเต สมฺปหํเสนฺเต อหุเทว อกฺขนฺติ อหุ อปฺปจฺจโย "อธิสลฺเลขเตวายํ[๔] สมโณติ. อถโข ภควา ปงฺกธายํ ยถาภิรนฺตํ วิหริตฺวา, เยน ราชคหํ, เตน จาริกํ ปกฺกามิ; อนุปุพฺเพน จาริกํ จรมาโน, เยน ราชคหํ, ตทวสริ. ตตฺร สุทํ ภควา ราชคเห วิหรติ คิชฺฌกูเฏ[๕] ปพฺพเต.[๕]

[๑๐๐๔] อถโข กสฺสปโคตฺตสฺส ภิกฺขุโน อจิรปกฺกนฺตสฺส ภควโต อหุเทว กุกฺกุจฺจํ อหุ วิปฺปฏิสาโร "อลาภา วต เม, น วต เม ลาภา. ทุลฺลทฺธํ วต เม, น วต เม สุลทฺธํ. ยสฺส เม ภควตา สิกฺขาปทปฏิสํยุตฺตาย ธมฺมิยา กถาย ภิกฺขู สนฺทสฺเสนฺเต สมาทเปนฺเต สมุตฺเตเชนฺเต สมฺปหํเสนฺเต อหุเทว อกฺขนฺติ อหุ อปฺปจฺจโย 'อธิสลฺเลขเตวายํ สมโณติ. ยนฺนูนาหํ,

---

[๑] ฉ.,เท. สงฺกวาสุตฺต　[๒] ฉ.,เท. สงฺกวา, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท. ภควติ　[๔] ฉ.,เท.,อิ. อธิสลฺลิขเตวายํ, เอวมุปริปิ.
[๕-๕] ฉ.,เท. อิเม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

เยน ภควา, เตนุปสงฺกเมยฺยํ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควโต สนฺติเก อจฺจยํ อจฺจยโต เทเสยฺยนฺติ. อถโข กสฺสปโคตฺโต ภิกฺขุ เสนาสนํ สำสาเมตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย, เยน ราชคหำ, เตน ปกฺกามิ; อนุปุพฺเพน เยน ราชคหำ [๑] คิชฺฌกูโฏ ปพฺพโต, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตำ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตำ นิสีทิ, เอกมนฺตำ นิสินฺโน โข กสฺสปโคตฺโต ภิกฺขุ ภควนฺตำ เอตทโวจ

"เอกมิทำ ภนฺเต สมยำ ภควา ปงฺกุธายำ วิหรติ, ปงฺกุธา นาม โกสลานำ นิคโม. ตตฺร สุทำ[๒] ภควา[๓] สิกฺขาปทปฏิสำยุตฺตาย ธมฺมิยา กถาย ภิกฺขู สนฺทสฺเสติ[๔] สมาทเปติ สมุตฺเตเชติ สมฺปหำเสติ.[๔] ตสฺส มยฺหำ ภนฺเต[๕] ภควตา สิกฺขาปทปฏิสำยุตฺตาย ธมฺมิยา กถาย ภิกฺขู สนฺทสฺเสนฺเต สมาทเปนฺเต สมุตฺเตเชนฺเต สมฺปหำเสนฺเต อหุเทว อกฺขนฺติ อหุ อปฺปจฺจโย "อธิสลฺเลขเตวายำ สมโณติ. อถโข ภควา ปงฺกธายำ ยถาภิรนฺตำ วิหริตฺวา, เยน ราชคหำ, เตน จาริกำ ปกฺกามิ, ตสฺส มยฺหำ ภนฺเต อจิรปกฺกนฺตสฺส ภควโต อหุเทว กุกฺกุจฺจำ อหุ วิปฺปฏิสาโร "อลาภา วต เม, น วต เม ลาภา. ทุลฺลทฺธำ วต เม, น วต เม สุลทฺธำ. ยสฺส เม ภควตา สิกฺขาปทปฏิสำยุตฺตาย ธมฺมิยา กถาย ภิกฺขู สนฺทสฺเสนฺเต สมาทเปนฺเต สมุตฺเตเชนฺเต สมฺปหำเสนฺเต อหุเทว อกฺขนฺติ อหุ อปฺปจฺจโย "อธิสลฺเลขเตวายำ สมโณติ. ยนฺนูนาหำ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกเมยฺยำ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควโต สนฺติเก

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. เยน
[๒] ฉ.,เท. สุทำสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๓] ฉ.,เท. ภนฺเต ภควา
[๔-๔] ฉ.,เท.,อิ. สนฺทสฺสสิ ฯเปฯ สมฺปหำเสสิ
[๕] ฉ.,เท. อยำ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

อจฺจยํ อจฺจยโต เทเสยฺยนฺติ. อจฺจโย มํ ภนฺเต อจฺจคมา ยถาพาลํ ยถามูฬฺหํ ยถาอกุสลํ. ยสฺส เม ภควตา สิกฺขาปท-ปฏิสํยุตฺตาย ธมฺมิยา กถาย ภิกฺขู สนฺทสฺเสนฺเต สมาทเปนฺเต สมุตฺเตเชนฺเต สมฺปหํเสนฺเต อหุเทว อกฺขนฺติ อหุ อปฺปจฺจโย "อธิสลฺเลขเตวายํ สมโณติ. ตสฺส เม ภนฺเต ภควา อจฺจยํ อจฺจยโต ปฏิคฺคณฺหาตุ อายตึ สำวรายาติ.

[๑๐๐๕] "ตคฺฆ ตำ[๑] กสฺสป อจฺจโย อจฺจคมา ยถาพาลํ ยถามูฬฺหำ ยถาอกุสลำ. ยสฺส เต มยา[๒] สิกฺขาปทปฏิสำยุตฺตาย ธมฺมิยา กถาย ภิกฺขู สนฺทสฺเสนฺเต สมาทเปนฺเต สมุตฺเตเชนฺเต สมฺปหำเสนฺเต อหุเทว อกฺขนฺติ อหุ อปฺปจฺจโย "อธิสลฺเลขเตวายำ สมโณติ. ยโต จ โข ตฺวำ กสฺสป อจฺจยำ อจฺจยโต ทิสฺวา ยถาธมฺมำ ปฏิกโรสิ, ตนฺเต มยำ ปฏิคฺคณฺหาม. วุฑฺฒิ เหสา กสฺสป อริยสฺส วินเย, โย อจฺจยำ อจฺจยโต ทิสฺวา ยถาธมฺมำ ปฏิกโรติ, อายตึ สำวรำ อาปชฺชติ.

เถโร เจปิ กสฺสป ภิกฺขุ โหติ น สิกฺขากาโม สิกฺขาสมาทานสฺส น วณฺณวาที. เย จญฺเญ ภิกฺขู น สิกฺขากามา, เต จ สิกฺขาย น สมาทเปติ. เย จญฺเญ ภิกฺขู สิกฺขากามา, เตสญฺจ น วณฺณำ ภณติ ภูตำ ตจฺฉำ กาเลน. เอวรูปสฺสาหำ กสฺสป เถรสฺส ภิกฺขุโน น วณฺณำ ภณามิ. ตำ กิสฺส เหตุ. 'สตฺถา หิสฺส วณฺณำ ภณตีติ อญฺเญ นำ ภิกฺขู ภาเชยฺยุำ. เย นำ ภาเชยฺยุำ, ตฺยสฺส ทิฏฺฐานุคตึ อาปชฺเชยฺยุำ. ยสฺส[๓] ทิฏฺฐานุคตึ

---

[๑] สี.,อิ. ตฺวำ　　[๒] สี. มยำ ฉ.,เท. มยิ

[๓] ฉ.,เท. ยฺยาสฺส, เอวมุปริปิ.

อาปชฺเชยฺยุ, เตสนฺตํ อสฺส ทีฆรตฺตํ อหิตาย ทุกฺขายาติ. ตสฺมาหํ กสฺสป เอวรูปสฺส เถรสฺส ภิกฺขุโน น วณฺณํ ภณามิ.

[๑๐๐๖] มชฺฌิโม เจปิ กสฺสป ภิกฺขุ โหติ ฯเปฯ นโว เจปิ กสฺสป ภิกฺขุ โหติ น สิกฺขากาโม สิกฺขาสมาทานสฺส น วณฺณวาที. เย จญฺเญ ภิกฺขู น สิกฺขากามา, เต จ สิกฺขาย น สมาทเปติ. เย จญฺเญ ภิกฺขู สิกฺขากามา, เตสญฺจ น วณฺณํ ภณติ ภูตํ ตจฺฉํ กาเลน. เอวรูปสฺสาหํ กสฺสป นวสฺส ภิกฺขุโน น วณฺณํ ภณามิ. ตํ กิสฺส เหตุ. 'สตฺถา หิสฺส วณฺณํ ภณตีติ อญฺเญ นํ ภิกฺขู ภเชยฺยุ. เย นํ ภเชยฺยุ, ตฺยสฺส ทิฏฺฐานุคตึ อาปชฺเชยฺยุ. ยสฺส ทิฏฺฐานุคตึ อาปชฺเชยฺยุ, เตสนฺตํ อสฺส ทีฆรตฺตํ อหิตาย ทุกฺขายาติ. ตสฺมาหํ กสฺสป เอวรูปสฺส นวสฺส ภิกฺขุโน น วณฺณํ ภณามิ.

เถโร เจปิ กสฺสป ภิกฺขุ โหติ สิกฺขากาโม สิกฺขา-สมาทานสฺส วณฺณวาที. เย จญฺเญ ภิกฺขู น สิกฺขากามา, เต จ สิกฺขาย สมาทเปติ. เย จญฺเญ ภิกฺขู สิกฺขากามา, เตสญฺจ วณฺณํ ภณติ ภูตํ ตจฺฉํ กาเลน. เอวรูปสฺสาหํ กสฺสป เถรสฺส ภิกฺขุโน วณฺณํ ภณามิ. ตํ กิสฺส เหตุ. 'สตฺถา หิสฺส วณฺณํ ภณตีติ อญฺเญ นํ ภิกฺขู ภเชยฺยุ. เย นํ ภเชยฺยุ, ตฺยสฺส ทิฏฺฐานุคตึ อาปชฺเชยฺยุ. ยสฺส ทิฏฺฐานุคตึ อาปชฺเชยฺยุ, เตสนฺตํ อสฺส ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขายาติ. ตสฺมาหํ กสฺสป เอวรูปสฺส เถรสฺส ภิกฺขุโน วณฺณํ ภณามิ.

[๑๐๐๗] มชฺฌิโม เจปิ กสฺสป ภิกฺขุ โหติ ฯเปฯ นโว เจปิ กสฺสป ภิกฺขุ โหติ สิกฺขากาโม สิกฺขาสมาทานสฺส

วณฺณวาที. เย จญฺเญ ภิกฺขู น สิกฺขากามา, เต จ สิกฺขาย สมาทเปติ. เย จญฺเญ ภิกฺขู สิกฺขากามา, เตสญฺจ วณฺณํ ภณติ ภูตํ ตจฺฉํ กาเลน. เอวรูปสฺสาหํ กสฺสป นวสฺส ภิกฺขุโน วณฺณํ ภณามิ. ตํ กิสฺส เหตุ. 'สตฺถา หิสฺส วณฺณํ ภณตีติ อญฺเญ นํ ภิกฺขู ภเชยฺยุ, เย นํ ภเชยฺยุ. ตฺยสฺส ทิฏฺฐานุคตึ อาปชฺเชยฺยุ. ยสฺส ทิฏฺฐานุคตึ อาปชฺเชยฺยุ, เตสนฺตํ อสฺส ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขายาติ. ตสฺมาหํ กสฺสป เอวรูปสฺส นวสฺส ภิกฺขุโน วณฺณํ ภณามีติ. เอกาทสมํ.

จตุตฺโถ สมณวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

สมโณ[๑] คทฺรโภ เขตฺตํ　　วชฺชิปุตฺโต จ เสกฺขกํ
ตโย จ เสขินา วุตฺตา　　เทฺว สิกฺขา ปงฺกเธน จาติ.[๑]

[๑-๑] ฉ.,เท. สมโณ คทฺรโภ เขตฺโต　　วชฺชิปุตฺโต จ เสขินา
ตโย จ เสขิโน วุตฺตา　　เทฺว สิกฺขา ปงฺกเธน จาติ.

๕. โลณผลวคฺโค

๑. อจฺจายิกสุตฺตํ

[๑๐๐๘] "ตีณิมานิ ภิกฺขเว กสฺสกสฺส คหปติสฺส อจฺจายิกานิ กรณียานิ. กตมานิ ตีณิ. อิธ ภิกฺขเว กสฺสโก คหปติ สีฆสีฆํ เขตฺตํ สุกฏฺฐํ กโรติ สุมติกตํ. สีฆสีฆํ เขตฺตํ สุกฏฺฐํ กริตฺวา สุมติกตํ สีฆสีฆํ พีชานิ ปติฏฺฐาเปติ. สีฆสีฆํ พีชานิ ปติฏฺฐาเปตฺวา สีฆสีฆํ อุทกํ อภิเนติปิ อปเนติปิ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ กสฺสกสฺส คหปติสฺส อจฺจายิกานิ กรณียานิ. ตสฺส โข ตํ ภิกฺขเว กสฺสกสฺส คหปติสฺส นตฺถิ สา อิทฺธิ วา อานุภาโว วา 'อชฺเชว เม ธญฺญานิ ชายนฺตุ เสฺวว คพฺภินิโย[๑] โหนฺตุ อุตฺตรเสฺว ปจนฺตูติ. อถโข ภิกฺขเว โหติ โส สมโย, ยํ ตสฺส กสฺสกสฺส คหปติสฺส ตานิ ธญฺญานิ อุตุปริณามีนิ[๒] ชายนฺติปิ, คพฺภินีปิ[๓] โหนฺติ ปจนฺติปิ.

เอวเมว โข ภิกฺขเว ตีณิมานิ ภิกฺขุสฺส อจฺจายิกานิ กรณียานิ. กตมานิ ตีณิ. อธิสีลสิกฺขาสมาทานํ อธิจิตฺตสิกฺขา-สมาทานํ อธิปญฺญาสิกฺขาสมาทานํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ ภิกฺขุสฺส อจฺจายิกานิ กรณียานิ. ตสฺส โข ตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน นตฺถิ สา อิทฺธิ วา อานุภาโว วา 'อชฺเชว เม อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุจฺจตุ, เสฺว วา อุตฺตรเสฺว วาติ. อถโข ภิกฺขเว โหติ โส สมโย, ยํ ตสฺส ภิกฺขุโน อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุจฺจติ.

---

[๑] ฉ.,เท. คพฺภินี [๒] สี.,อิ. อุตุปริณามินี
[๓] สี. คพฺภินีปิ ฉ.,เท. คพฺภินิปิ

ตสฺมาติห ภิกฺขเว เอวํ สิกฺขิตพฺพํ 'ติพฺโพ โน ฉนฺโท ภวิสฺสติ อธิสีลสิกฺขาสมาทาเน, ติพฺโพ โน[๑] ฉนฺโท ภวิสฺสติ อธิจิตฺตสิกฺขาสมาทาเน, ติพฺโพ โน ฉนฺโท ภวิสฺสติ อธิปญฺญาสิกฺขาสมาทาเนติ. เอวญฺหิ โว ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพนฺติ. ปฐมํ.

๒. ปวิเวกสุตฺตํ

[๑๐๐๙] "ตีณิมานิ ภิกฺขเว อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา ปวิเวกานิ ปญฺญาเปนฺติ. กตมานิ ตีณิ. จีวรปวิเวกํ ปิณฺฑปาตปวิเวกํ เสนาสนปวิเวกํ.

ตตฺรีทํ ภิกฺขเว อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา จีวรปวิเวกสฺมึ ปญฺญาเปนฺติ, สาณานิปิ ธาเรนฺติ, มสาณานิปิ ธาเรนฺติ, ฉวทุสฺสานิปิ ธาเรนฺติ, ปํสุกูลานิปิ ธาเรนฺติ, ตีรีฏกานิปิ[๒] ธาเรนฺติ, อชินานิปิ[๓] ธาเรนฺติ, อชินกฺขิปมฺปิ ธาเรนฺติ, กุสจีรมฺปิ ธาเรนฺติ, วากจีรมฺปิ ธาเรนฺติ, ผลกจีรมฺปิ ธาเรนฺติ, เกสกมฺพลมฺปิ ธาเรนฺติ, วาลกมฺพลมฺปิ[๔] ธาเรนฺติ, อุลูกปกฺขมฺปิ ธาเรนฺติ. อิทํ โข ภิกฺขเว อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา จีวรปวิเวกสฺมึ ปญฺญาเปนฺติ.

ตตฺรีทํ ภิกฺขเว อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา ปิณฺฑปาตปวิเวกสฺมึ ปญฺญาเปนฺติ, สากภกฺขาปิ โหนฺติ, สามากภกฺขาปิ โหนฺติ, นิวารภกฺขาปิ โหนฺติ, ททฺทุลภกฺขาปิ โหนฺติ, หฏฺฐภกฺขาปิ โหนฺติ, กณภกฺขาปิ โหนฺติ, อาจามภกฺขาปิ โหนฺติ, ปิญฺญากภกฺขาปิ โหนฺติ, ติณภกฺขาปิ โหนฺติ, โคมยภกฺขาปิ โหนฺติ, วนมูลผลาหารา

---

[๑] ฉ.,เท. โนสทฺโท น ทิสฺสติ, เอวมุปริปิ.　[๒] ฉ.,เท. ตีรีฏานิปิ
[๓] ฉ.,เท. อชินมฺปิ　[๔] ฉ.,เท. วาพกมฺพลมฺปิ

ยาเปนฺติ, ปวตฺตผลโภชี. อิทำ โข ภิกฺขเว อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา ปิณฺฑปาตปวิเวกสฺมึ ปญฺญาเปนฺติ:

ตตฺรีทำ ภิกฺขเว อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เสนาสน-ปวิเวกสฺมึ ปญฺญาเปนฺติ, อรญฺญำ รุกฺขมูลำ สุสานำ วนปตฺถำ อพฺโภกาสำ ปลาลปุญฺชำ ภุสาคารำ. อิทำ โข ภิกฺขเว อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เสนาสนปวิเวกสฺมึ ปญฺญาเปนฺติ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา ปวิเวกานิ ปญฺญาเปนฺติ.

[๑๐๑๐] ตีณิ โข ปนิมานิ ภิกฺขเว อิมสฺมึ ธมฺมวินเย ภิกฺขุโน ปวิเวกานิ. กตมานิ ตีณิ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีลวา จ โหติ, ทุสฺสีลญฺจสฺส ปหีนำ โหติ, เตน จ วิวิตฺโต โหติ. สมฺมาทิฏฺฐิโก จ โหติ, มิจฺฉาทิฏฺฐิ จสฺส ปหีนา โหติ, ตาย จ วิวิตฺโต โหติ, ขีณาสโว จ โหติ, อาสวา จสฺส ปหีนา โหนฺติ, เตหิ จ วิวิตฺโต โหติ. ยโต โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีลวา โหติ, ทุสฺสีลญฺจสฺส ปหีนำ โหติ, เตน จ วิวิตฺโต โหติ. สมฺมาทิฏฺฐิโก จ โหติ, มิจฺฉาทิฏฺฐิ จสฺส ปหีนา โหติ, ตาย จ วิวิตฺโต โหติ. ขีณาสโว จ โหติ, อาสวา จสฺส ปหีนา โหนฺติ, เตหิ จ วิวิตฺโต โหติ. อยำ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อคฺคปฺปตฺโต สารปฺปตฺโต สุทฺโธ สาเร ปติฏฺฐิโต.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว กสฺสกสฺส คหปติกสฺส สมฺปนฺนำ สาลิเขตฺตำ ตเมนำ กสฺสโก คหปติ สีฆสีฆำ วปาเปยฺย,[๑] สีฆสีฆำ วปาเปตฺวา สีฆสีฆำ สงฺฆราเปยฺย, สีฆสีฆำ สงฺฆราเปตฺวา สีฆสีฆำ อุพฺพาหาเปยฺย,[๒] สีฆสีฆำ อุพฺพาหาเปตฺวา สีฆสีฆำ ปุญฺชำ การาเปยฺย,

---

[๑] ฉ.,เท. ลวาเปยฺย, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท. อุพฺพหาเปยฺย

สีฆสีฆํ ปุญฺชํ การาเปตฺวา สีฆสีฆํ มทฺทาเปยฺย, สีฆสีฆํ มทฺทาเปตฺวา สีฆสีฆํ ปลาลานิ อุทฺธราเปยฺย, สีฆสีฆํ ปลาลานิ อุทฺธราเปตฺวา สีฆสีฆํ ภุสิกํ อุทฺธราเปยฺย, สีฆสีฆํ ภุสิกํ อุทฺธราเปตฺวา สีฆสีฆํ โอผุนาเปยฺย, สีฆสีฆํ โอผุนาเปตฺวา สีฆสีฆํ อติหราเปยฺย, สีฆสีฆํ อติหราเปตฺวา สีฆสีฆํ โกฏฺฏาเปยฺย, สีฆสีฆํ โกฏฺฏาเปตฺวา สีฆสีฆํ ผุสานิ[๑] อุทฺธราเปยฺย. เอวมสฺสุ ตสฺส[๒] ภิกฺขเว กสฺสกสฺส คหปติสฺส ตานิ[๓] ธญฺญานิ อคฺคปฺปตฺตานิ สารปฺปตฺตานิ สุทฺธานิ สาเร ปติฏฺฐิตานิ.

เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีลวา จ โหติ, ทุสฺสีลญฺจสฺส[๔] ปหีนํ โหติ, เตน จ วิวิตฺโต โหติ. สมฺมาทิฏฺฐิโก จ โหติ, มิจฺฉาทิฏฺฐิ จสฺส ปหีนา โหติ, ตาย จ วิวิตฺโต โหติ. ขีณาสโว จ โหติ, อาสวา จสฺส ปหีนา โหนฺติ, เตหิ จ วิวิตฺโต โหติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อคฺคปฺปตฺโต สารปฺปตฺโต สุทฺโธ สาเร ปติฏฺฐิโตติ. ทุติยํ.

๓. สรทสุตฺตํ

[๑๐๑๑] "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว สรทสมเย วิทฺเธ วิคตวลาหเก เทเว, อาทิจฺโจ นภํ อพฺภุสฺสกฺกมาโน สพฺพํ อากาสคตํ ตมํ[๕] อภิวิหจฺจ ภาสเต จ ตปเต จ วิโรจติ จ.

เอวเมว โข ภิกฺขเว ยโต อริยสาวกสฺส วิรชํ วีตมลํ ธมฺมจกฺขุ์ อุทปาทิ,[๖] สหทสฺสนุปฺปาทา ภิกฺขเว อริยสาวกสฺส ตีณิ สญฺโญชนานิ ปหียนฺติ สกฺกายทิฏฺฐิ วิจิกิจฺฉา สีลพฺพตปรามาโส.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ถุสานิ
[๒] ฉ.,เท. ตานิ
[๓] ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๔] ฉ.,เท. ทุสฺสีลฺยํ
[๕] ฉ.,เท. ตมคตํ
[๖] ฉ.,เท. อุปฺปชฺชติ.

อถาปรํ ทุวีหิ ธมฺเมหิ นิยฺยาติ อภิชฺฌาย จ พฺยาปาเทน จ. โส วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธมฺเมหิ สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. ตสฺมึ เจ ภิกฺขเว สมเย อริยสาวโก กาลํ กเรยฺย, นตฺถิ ตํ สญฺโญชนํ, เยน สญฺโญชเนน สํยุตฺโต อริยสาวโก ปุนยิมํ โลกํ อาคจฺเฉยฺยาติ. ตติยํ.

๔. ปริสาสุตฺตํ

[๑๐๑๒] "ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว ปริสา. กตมา ติสฺโส. อคฺควตี ปริสา วคฺคา ปริสา สมคฺคา ปริสา.

กตมา จ ภิกฺขเว อคฺควตี ปริสา. อิธ ภิกฺขเว ยสฺสํ ปริสายํ เถรา ภิกฺขู น พาหุลฺลิกา โหนฺติ น สาถลิกา โวกฺกมเน[๑] นิกฺขิตฺตธุรา ปวิเวเก ปุพฺพงฺคมา, วิริยํ อารภนฺติ อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา อนธิคตสฺส อธิคมาย อสจฺฉิกตสฺส สจฺฉิกิริยาย, เตสํ ปจฺฉิมา ชนตา ทิฏฺฐานุคตึ อาปชฺชติ. สาปิ โหติ น พาหุลฺลิกา น สาถลิกา โวกฺกมเน นิกฺขิตฺตธุรา ปวิเวเก ปุพฺพงฺคมา, วิริยํ อารภติ อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา อนธิคตสฺส อธิคมาย อสจฺฉิกตสฺส สจฺฉิกิริยาย. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อคฺควตี ปริสา.

กตมา จ ภิกฺขเว วคฺคา ปริสา. อิธ ภิกฺขเว ยสฺสํ ปริสายํ ภิกฺขู ภณฺฑนชาตา กลหชาตา วิวาทาปนฺนา อญฺญมญฺญํ มุขสตฺตีหิ วิตุทนฺตา วิหรนฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว วคฺคา ปริสา. กตมา จ ภิกฺขเว สมคฺคา ปริสา. อิธ ภิกฺขเว ยสฺสํ ปริสายํ

---

[๑] ฉ.,เท. โอกฺกมเน

ภิกฺขู สมคฺคา สมฺโมทมานา อวิวทมานา ขีโรทกีภูตา อญฺญมญฺญํ ปิยจกฺขูหิ สมฺปสฺสนฺตา วิหรนฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สมคฺคา ปริสา.

ยสฺมึ ภิกฺขเว สมเย ภิกฺขู สมคฺคา สมฺโมทมานา อวิวทมานา ขีโรทกีภูตา อญฺญมญฺญํ ปิยจกฺขูหิ สมฺปสฺสนฺตา วิหรนฺติ. พหุ ภิกฺขเว ภิกฺขู ตสฺมึ สมเย ปุญฺญํ ปสวนฺติ, พฺรหฺมํ ภิกฺขเว วิหารํ ตสฺมึ สมเย ภิกฺขู วิหรนฺติ, ยทิทํ มุทิตาย เจโตวิมุตฺติยา. ปมุทิตสฺส ปีติ ชายติ, ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมฺภติ, ปสฺสทฺธกาโย สุขํ เวทิยติ, สุขิโน จิตฺตํ สมาธิยติ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อุปริปพฺพเต ถุลฺลผุสิตเก เทเว วสฺสนฺเต, ตํ อุทกํ ยถานินฺนํ วตฺตมานํ[๑] ปพฺพตกนฺทรปทรสาขา ปริปูเรติ, ปพฺพตกนฺทรปทรสาขา ปริปูรา กุสฺโสพฺเภ[๒] ปริปูเรนฺติ, กุสฺโสพฺภา ปริปูรา มหาโสพฺเภ ปริปูเรนฺติ, มหาโสพฺภา ปริปูรา กุนฺนทิโย ปริปูเรนฺติ, กุนฺนทิโย ปริปูรา มหานทิโย ปริปูเรนฺติ, มหานทิโย ปริปูรา สมุทฺทํ ปริปูเรนฺติ.

เอวเมว โข ภิกฺขเว ยสฺมึ สมเย ภิกฺขู สมคฺคา สมฺโมทมานา อวิวทมานา ขีโรทกีภูตา อญฺญมญฺญํ ปิยจกฺขูหิ สมฺปสฺสนฺตา วิหรนฺติ, พหุ ภิกฺขเว ภิกฺขู ตสฺมึ สมเย ปุญฺญํ ปสวนฺติ, พฺรหฺมํ ภิกฺขเว วิหารํ ตสฺมึ สมเย ภิกฺขู วิหรนฺติ, ยทิทํ มุทิตาย เจโตวิมุตฺติยา. ปมุทิตสฺส ปีติ ชายติ, ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมฺภติ, ปสฺสทฺธกาโย สุขํ เวทิยติ, สุขิโน จิตฺตํ สมาธิยติ. อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส ปริสาติ. จตุตฺถํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปวตฺตมานํ　[๒] สี.,อิ. กุสฺสุพฺเภ, เอวมุปริปิ. ฉ.,เท. กุโสพฺเภ

๕. ปฐมอาชานียสุตฺตํ

[๑๐๑๓] "ตีหิ ภิกฺขเว องฺเคหิ สมนฺนาคโต รญฺโญ ภทฺโท[๑] อสฺสาชานิโย ราชารโห โหติ ราชโภคฺโค, รญฺโญ องฺคนฺเตฺวว[๒] สงฺขํ คจฺฉติ. กตเมหิ ตีหิ. อิธ ภิกฺขเว รญฺโญ ภทฺโท อสฺสาชานิโย[๓] วณฺณสมฺปนฺโน จ โหติ พลสมฺปนฺโน จ ชวสมฺปนฺโน จ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหงฺเคหิ สมนฺนาคโต รญฺโญ ภทฺโท อสฺสาชานิโย ราชารโห โหติ ราชโภคฺโค, รญฺโญ องฺคนฺเตฺวว สงฺขํ คจฺฉติ. เอวเมว โข ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อาหุเนยฺโย โหติ ปาหุเนยฺโย ทกฺขิเณยฺโย อญฺชลิกรณีโย อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺส. กตเมหิ ตีหิ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วณฺณสมฺปนฺโน จ โหติ พลสมฺปนฺโน จ ชวสมฺปนฺโน จ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วณฺณสมฺปนฺโน โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีลวา โหติ, ปาติโมกฺขสංวรสංวุโต วิหรติ อาจารโคจรสมฺปนฺโน, อณุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวี สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ. เอวं โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ วณฺณสมฺปนฺโน โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ พลสมฺปนฺโน โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อารทฺธวิริโย วิหรติ อกุสลานं ธมฺมานं ปหานาย กุสลานं ธมฺมานं อุปสมฺปทาย ถามวา ทฬฺหปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตธุโร กุสเลสุ ธมฺเมสุ. เอวं โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ พลสมฺปนฺโน โหติ.

---

[๑] ฉ.,เท. ภทฺโร, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,อิ. องฺคนฺเตว สงฺขยํ เท. องฺคํ เตว สงฺขยํ, เอวมุปริปิ. [๓] ฉ.,เท. อสฺสาชานีโย, เอวมุปริปิ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ชวสมฺปนฺโน โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ 'อิทํ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ, 'อยํ ทุกฺขสมุทโยติ ยถาภูตํ ปชานาติ, 'อยํ ทุกฺขนิโรโธติ ยถาภูตํ ปชานาติ, 'อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ชวสมฺปนฺโน โหติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อาหุเนยฺโย โหติ ปาหุเนยฺโย ทกฺขิเณยฺโย อญฺชลิกรณีโย อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสาติ. ปญฺจมํ.

๖. ทุติยอาชานียสุตฺตํ

[๑๐๑๔] "ตีหิ ภิกฺขเว องฺเคหิ สมนฺนาคโต รญฺโญ ภทฺโท อสฺสาชานิโย ราชารโห โหติ ราชโภคฺโค, รญฺโญ องฺคนฺเตฺวว สงฺขํ คจฺฉติ. กตเมหิ ตีหิ. อิธ ภิกฺขเว รญฺโญ ภทฺโท อสฺสาชานิโย วณฺณสมฺปนฺโน จ โหติ พลสมฺปนฺโน จ ชวสมฺปนฺโน จ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหงฺเคหิ สมนฺนาคโต รญฺโญ ภทฺโท อสฺสาชานิโย ราชารโห โหติ ราชโภคฺโค, รญฺโญ องฺคนฺเตฺวว สงฺขํ คจฺฉติ. เอวเมว โข ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อาหุเนยฺโย โหติ ฯเปฯ อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺส. กตเมหิ ตีหิ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วณฺณสมฺปนฺโน จ โหติ พลสมฺปนฺโน จ ชวสมฺปนฺโน จ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วณฺณสมฺปนฺโน โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีลวา โหติ ฯเปฯ สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ วณฺณสมฺปนฺโน โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ พลสมฺปนฺโน โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อารทฺธวิริโย วิหรติ ฯเปฯ อนิกฺขิตฺตธุโร กุสเลสุ ธมฺเมสุ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ พลสมฺปนฺโน โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ชวสมฺปนฺโน โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สญฺโญชนานํ ปริกฺขยา โอปปาติโก โหติ ตตฺถ ปรินิพฺพายี อนาวตฺติธมฺโม ตสฺมา โลกา. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ชวสมฺปนฺโน โหติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อาหุเนยฺโย โหติ ฯเปฯ อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสาติ. ฉฏฺฐํ.

๗. ตติยอาชานียสุตฺตํ

[๑๐๑๔] "ตีหิ ภิกฺขเว องฺเคหิ สมนฺนาคโต รญฺโญ ภทฺโท อสฺสาชานิโย ราชารโห โหติ ราชโภคฺโค, รญฺโญ องฺคนฺเตฺวว สงฺขํ คจฺฉติ. กตเมหิ ตีหิ. อิธ ภิกฺขเว รญฺโญ ภทฺโท อสฺสาชานิโย วณฺณสมฺปนฺโน จ โหติ พลสมฺปนฺโน จ ชวสมฺปนฺโน จ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหงฺเคหิ สมนฺนาคโต รญฺโญ ภทฺโท อสฺสาชานิโย ราชารโห โหติ ราชโภคฺโค, รญฺโญ องฺคนฺเตฺวว สงฺขํ คจฺฉติ. เอวเมว โข ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อาหุเนยฺโย โหติ ฯเปฯ อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺส. กตเมหิ ตีหิ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วณฺณสมฺปนฺโน จ โหติ พลสมฺปนฺโน จ ชวสมฺปนฺโน จ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วณฺณสมฺปนฺโน โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีลวา โหติ ฯเปฯ สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ วณฺณสมฺปนฺโน โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ พลสมฺปนฺโน โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อารทฺธวิริโย วิหรติ ฯเปฯ อนิกฺขิตฺตธุโร กุสเลสุ ธมฺเมสุ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ พลสมฺปนฺโน โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ชวสมฺปนฺโน โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเธว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ชวสมฺปนฺโน โหติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อาหุเนยฺโย โหติ ฯเปฯ อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสาติ. สตฺตมํ.

๘. โปตฺถกสุตฺตํ

[๑๐๑๖] "นโวปิ ภิกฺขเว โปตฺถโก ทุพฺพณฺโณ จ โหติ ทุกฺขสมฺผสฺโส จ อปฺปคฺโฆ จ, มชฺฌิโมปิ ภิกฺขเว โปตฺถโก ทุพฺพณฺโณ จ โหติ ทุกฺขสมฺผสฺโส จ อปฺปคฺโฆ จ, ชิณฺโณปิ ภิกฺขเว โปตฺถโก ทุพฺพณฺโณ จ โหติ ทุกฺขสมฺผสฺโส จ อปฺปคฺโฆ จ. ชิณฺณมฺปิ ภิกฺขเว โปตฺถกํ อุกฺขลิปริมทฺทนํ[๑] วา กโรนฺติ, สงฺการกูเฏ วา นํ[๒] ฉฑฺเฑนฺติ.

เอวเมว โข ภิกฺขเว นโว เจปิ ภิกฺขุ โหติ ทุสฺสีโล ปาปธมฺโม, อิทมสฺส ทุพฺพณฺณตาย วทามิ. เสยฺยถาปิ โส ภิกฺขเว โปตฺถโก ทุพฺพณฺโณ, ตถูปมาหํ ภิกฺขเว อิมํ ปุคฺคลํ วทามิ. เย โข ปนสฺส เสวนฺติ ภชนฺติ ปยิรุปาสนฺติ ทิฏฺฐานุคตึ อาปชฺชนฺติ, เตสนฺตํ โหติ ทีฆรตฺตํ อหิตาย ทุกฺขาย, อิทมสฺส

---

[๑] ฉ.,เท. อุกฺขลิปริมชฺชนํ　　[๒] สี. ตํ

ทุกฺขสมฺผสฺสตาย วทามิ. เสยฺยถาปิ โส ภิกฺขเว โปตฺถโก ทุกฺขสมฺผสฺโส, ตถูปมาหํ ภิกฺขเว อิมํ ปุคฺคลํ วทามิ. เยสํ โข ปน [๑] ปฏิคฺคณฺหาติ จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจย-เภสชฺชปริกฺขารํ, เตสนฺตํ น มหปฺผลํ โหติ น มหานิสํสํ, อิทมสฺส อปฺปคฺฆตาย วทามิ. เสยฺยถาปิ โส ภิกฺขเว โปตฺถโก อปฺปคฺโฆ, ตถูปมาหํ ภิกฺขเว อิมํ ปุคฺคลํ วทามิ. มชฺฌิโม เจปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ โหติ ฯเปฯ เถโร เจปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ โหติ ทุสฺสีโล ปาปธมฺโม, อิทมสฺส ทุพฺพณฺณตาย วทามิ. เสยฺยถาปิ โส ภิกฺขเว โปตฺถโก ทุพฺพณฺโณ, ตถูปมาหํ ภิกฺขเว อิมํ ปุคฺคลํ วทามิ. เย โข ปนสฺส เสวนฺติ ภชนฺติ ปยิรุปาสนฺติ ทิฏฺฐานุคตึ อาปชฺชนฺติ, เตสนฺตํ โหติ ทีฆรตฺตํ อหิตาย ทุกฺขาย, อิทมสฺส ทุกฺขสมฺผสฺสตาย วทามิ. เสยฺยถาปิ โส ภิกฺขเว โปตฺถโก ทุกฺขสมฺผสฺโส, ตถูปมาหํ ภิกฺขเว อิมํ ปุคฺคลํ วทามิ. เยสํ โข ปน [๒] ปฏิคฺคณฺหาติ จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจย-เภสชฺชปริกฺขารํ, เตสนฺตํ น มหปฺผลํ โหติ น มหานิสํสํ, อิทมสฺส อปฺปคฺฆตาย วทามิ. เสยฺยถาปิ โส ภิกฺขเว โปตฺถโก อปฺปคฺโฆ, ตถูปมาหํ ภิกฺขเว อิมํ ปุคฺคลํ วทามิ.

[๑๐๑๗] เอวรูโป จายํ ภิกฺขเว เถโร ภิกฺขุ สงฺฆมชฺเฌ ภณติ, ตเมนํ ภิกฺขู เอวมาหํสุ 'กึ โข[๓] ตุยฺหํ พาลสฺส อพฺยตฺตสฺส ภณิเตน, ตฺวํ นาม ภณิตพฺพํ มญฺญสีติ. โส กุปิโต อนตฺตมโน ตถารูปึ วาจํ นิจฺฉาเรติ, ยถารูปาย วาจาย สงฺโฆ [๔] อุกฺขิปติ สงฺการกูเฏว นํ โปตฺถกํ.

---

[๑] ฉ.,เท. โส
[๒] ฉ.,เท. โส
[๓] ฉ.,เท. กึ นุ โข
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ตํ

นวมฺปิ ภิกฺขเว กาสิกํ วตฺถํ วณฺณวนฺตญฺเจว โหติ สุขสมฺผสฺสญฺจ มหคฺฆญฺจ, มชฺฌิมมฺปิ ภิกฺขเว กาสิกํ วตฺถํ วณฺณวนฺตญฺเจว โหติ สุขสมฺผสฺสญฺจ มหคฺฆญฺจ, ชิณฺณมฺปิ ภิกฺขเว กาสิกํ วตฺถํ วณฺณวนฺตญฺเจว โหติ สุขสมฺผสฺสญฺจ มหคฺฆญฺจ, ชิณฺณมฺปิ ภิกฺขเว กาสิกํ วตฺถํ รตนปลิเวจนํ วา กโรนฺติ คนฺธกรณฺฑเก วา นํ นิกฺขิปนฺติ.[๑]

เอวเมว โข ภิกฺขเว นโว เจปิ ภิกฺขุ โหติ สีลวา กลฺยาณธมฺโม, อิทมสฺส สุวณฺณตาย วทามิ. เสยฺยถาปิ ตํ ภิกฺขเว กาสิกํ วตฺถํ วณฺณวนฺตํ, ตถูปมาหํ ภิกฺขเว อิมํ ปุคฺคลํ วทามิ. เย โข ปนสฺส เสวนฺติ ภชนฺติ ปยิรุปาสนฺติ ทิฏฺฐานุคตึ อาปชฺชนฺติ, เตสนฺตํ โหติ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขาย, อิทมสฺส สุขสมฺผสฺสตาย วทามิ. เสยฺยถาปิ ตํ ภิกฺขเว กาสิกํ วตฺถํ สุขสมฺผสฺสํ, ตถูปมาหํ ภิกฺขเว อิมํ ปุคฺคลํ วทามิ. เยสํ โข ปน [๒] ปฏิคฺคณฺหาติ จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจย-เภสชฺช ปริกฺขารํ, เตสนฺตํ มหปฺผลํ โหติ มหานิสํสํ, อิทมสฺส มหคฺฆตาย วทามิ. เสยฺยถาปิ ตํ ภิกฺขเว กาสิกํ วตฺถํ มหคฺฆํ, ตถูปมาหํ ภิกฺขเว อิมํ ปุคฺคลํ วทามิ. มชฺฌิโม เจปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ โหติ ฯเปฯ เถโร เจปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ โหติ สีลวา กลฺยาณธมฺโม, อิทมสฺส สุวณฺณตาย วทามิ. เสยฺยถาปิ ตํ ภิกฺขเว กาสิกํ วตฺถํ วณฺณวนฺตํ, ตถูปมาหํ ภิกฺขเว อิมํ ปุคฺคลํ วทามิ. เย โข ปนสฺส เสวนฺติ ภชนฺติ ปยิรุปาสนฺติ ทิฏฺฐานุคตึ อาปชฺชนฺติ, เตสนฺตํ โหติ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขาย, อิทมสฺส

---

[๑] ฉ.,เท. ปกฺขิปนฺติ　　[๒] ฉ.,เท. โส

สุขสมฺผสฺสตาย วทามิ. เสยฺยถาปิ ตำ ภิกฺขเว กาสิกำ วตฺถำ สุขสมฺผสฺสำ, ตถูปมาหำ ภิกฺขเว อิมำ ปุคฺคลำ วทามิ. เยสำ โข ปน ปฏิคฺคณฺหาติ จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารำ, เตสนฺตำ มหปฺผลำ โหติ มหานิสำสำ, อิทมสฺส มหคฺฆตาย วทามิ. เสยฺยถาปิ ตำ ภิกฺขเว กาสิกำ วตฺถำ มหคฺฆำ, ตถูปมาหำ ภิกฺขเว อิมำ ปุคฺคลำ วทามิ.

เอวรูโป จายำ ภิกฺขเว เถโร ภิกฺขุ สงฺฆมชฺเฌ ภณติ, ตเมนำ ภิกฺขู เอวมาหำสุ 'อปฺปสทฺทา อายสฺมนฺโต โหถ, เถโร ภิกฺขุ ธมฺมญฺจ วินยญฺจ ภณตีติ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว เอวำ สิกฺขิตพฺพำ 'กาสิกวตฺถูปมา ภวิสฺสาม, น โปตฺถกูปมาติ. เอวญฺหิ โว ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพนฺติ. อฏฺฐมำ.

๙. โลณผลสุตฺตำ

[๑๐๑๘] "โย โข[๑] ภิกฺขเว เอวำ วเทยฺย 'ยถา ยถายำ ปุริโส กมฺมำ กโรติ, ตถา ตถา ตำ ปฏิสำเวทิยตีติ. เอวำ สนฺตำ ภิกฺขเว พฺรหฺมจริยวาโส น โหติ, โอกาโส น ปญฺญายติ สมฺมา ทุกฺขสฺส อนฺตกิริยาย. โย จ โข ภิกฺขเว เอวำ วเทยฺย 'ยถา ยถา เวทนิยำ อยำ ปุริโส กมฺมำ กโรติ, ตถา ตถาสฺส วิปากำ ปฏิสำเวทิยตีติ. เอวำ สนฺตำ ภิกฺขเว พฺรหฺมจริยวาโส โหติ, โอกาโส ปญฺญายติ สมฺมา ทุกฺขสฺส อนฺตกิริยาย. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺจสฺส ปุคฺคลสฺส อปฺปมตฺตกมฺปิ ปาปกมฺมำ กตำ, ตเมนำ นิรยำ อุปเนติ. อิธ ปน ภิกฺขเว เอกจฺจสฺส ปุคฺคลสฺส ตาทิสำเยว อปฺปมตฺตกำ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. โขสทฺโท น ทิสฺสติ.

ปาปกมฺมํ กตํ, ทิฏฺฐธมฺมเวทนียํ โหติ, นานุปิ[๑] ขายติ [๒] พหุเทว.

กถัรูปสฺส ภิกฺขเว ปุคฺคลสฺส อปฺปมตฺตกมฺปิ ปาปกมฺมํ กตํ, ตเมนํ นิรยํ อุปเนติ. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล อภาวิตกาโย โหติ อภาวิตสีโล อภาวิตจิตฺโต อภาวิตปญฺโญ ปริตฺโต อปฺปตุโม[๓] อปฺปทุกฺขวิหารี, เอวรูปสฺส ภิกฺขเว ปุคฺคลสฺส อปฺปมตฺตกมฺปิ ปาปกมฺมํ กตํ, ตเมนํ นิรยํ อุปเนติ.

[๑๐๑๙] กถัรูปสฺส ภิกฺขเว ปุคฺคลสฺส ตาทิสเยว อปฺปมตฺตกํ ปาปกมฺมํ กตํ, ทิฏฺฐธมฺมเวทนียํ โหติ, นานุปิ ขายติ พหุเทว. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล ภาวิตกาโย โหติ ภาวิตสีโล ภาวิตจิตฺโต ภาวิตปญฺโญ อปริตฺโต มหตฺตา[๔] อปฺปมาณวิหารี, เอวรูปสฺส ภิกฺขเว ปุคฺคลสฺส ตาทิสเยว อปฺปมตฺตกํ ปาปกมฺมํ กตํ, ทิฏฺฐธมฺมเวทนียํ โหติ, นานุปิ ขายติ พหุเทว.

"เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ปุริโส โลณผลํ[๕] ปริตฺเต อุทกมลฺลเก[๖] ปกฺขิเปยฺย. ตํ กึ มญฺญถ ภิกฺขเว, อปิ นุ ตํ ปริตฺตํ อุทกมลฺลเก อุทกํ อมุนา โลณผเลน[๗] โลณํ อสฺส อเปยฺยนฺติ. เอวํ ภนฺเต. ตํ กิสฺส เหตุ. "อทฺธุ หิ ภนฺเต ปริตฺตํ อุทกมลฺลเก อุทกํ, ตํ อมุนา โลณผเลน โลณํ อสฺส อเปยฺยนฺติ.[๘] "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ปุริโส โลณผลํ คงฺคาย นทิยา ปกฺขิเปยฺย, ตํ กึ มญฺญถ

---

[๑] สี. นาณุมฺปิ ฉ.,เท. นาณุปิ
[๒] ฉ.,เท. กึ, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อปฺปาตุโม
[๔] สี. มหนฺโต, เอวมุปริปิ. ฉ.,เท. มหตฺโต
[๕] ฉ.,เท. โลณกปลฺลํ
[๖] ฉ.,เท. อุทกกปลฺลเก, เอวมุปริปิ.
[๗] ฉ.,เท. โลณกปลฺเลน, เอวมุปริปิ.
[๘] สี. อปฺเปยฺยนฺติ.

ภิกฺขเว, อปิ นุ สา คงฺคา นที อมุนา โลณผเลน โลณึ[๑] อสฺส อเปยฺยนฺติ.[๒] โน เหตํ ภนฺเต. ตํ กิสฺส เหตุ. "อสุ หิ ภนฺเต คงฺคาย นทิยา มหาอุทกกฺขนฺโธ, โส อมุนา โลณผเลน โลโณ อสฺส [๓] อเปยฺโยติ.

"เอวเมว โข ภิกฺขเว อิเธกจฺจสฺส ปุคฺคลสฺส อปฺปมตฺตกมฺปิ ปาปกมฺมํ กตํ, ตเมนํ นิรยํ อุปเนติ. อิธ ปน ภิกฺขเว เอกจฺจสฺส ปุคฺคลสฺส ตาทิสเยว อปฺปมตฺตกํ ปาปกมฺมํ กตํ, ทิฏฺเจธมฺมเวทนียํ โหติ, นานุปิ ขายติ [๔] พหุเทว.

[๑๐๒๐] กถัรูปสฺส ภิกฺขเว ปุคฺคลสฺส อปฺปมตฺตกมฺปิ ปาปกมฺมํ กตํ, ตเมนํ นิรยํ อุปเนติ. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล อภาวิตกาโย โหติ อภาวิตสีโล อภาวิตจิตฺโต อภาวิต-ปญฺโญ ปริตฺโต อปฺปตฺโม อปฺปทุกฺขวิหารี, เอวรูปสฺส ภิกฺขเว ปุคฺคลสฺส อปฺปมตฺตกมฺปิ ปาปกมฺมํ กตํ, ตเมนํ นิรยํ อุปเนติ.

กถัรูปสฺส ภิกฺขเว ปุคฺคลสฺส ตาทิสเยว อปฺปมตฺตกํ ปาปกมฺมํ กตํ, ทิฏฺเจธมฺมเวทนียํ โหติ, นานุปิ ขายติ พหุเทว. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล ภาวิตกาโย โหติ ภาวิตสีโล ภาวิตจิตฺโต ภาวิตปญฺโญ อปริตฺโต มหตฺตา[๕] อปฺปมาณวิหารี, เอวรูปสฺส ภิกฺขเว ปุคฺคลสฺส ตาทิสเยว อปฺปมตฺตกํ ปาปกมฺมํ กตํ, ทิฏฺเจธมฺมเวทนียํ โหติ, นานุปิ ขายติ พหุเทว. (๑)

อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ อฑฺฒกหาปเณนปิ[๖] พนฺธนํ นิคจฺฉติ, กหาปเณนปิ พนฺธนํ นิคจฺฉติ, กหาปณสเตนปิ พนฺธนํ นิคจฺฉติ.

---

[๑] เท. โลณา
[๒] เท.,อิ. อเปยฺยาติ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. น
[๔] ฉ.,เท.,อิ. กึ, เอวมุปริปิ.
[๕] ฉ.,เท. มหตฺโต
[๖] สี. อทฺธกหาปเณน อิ. อทฺธกหาปเนน

อิธ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ อฑฺฒกหาปเณนปิ น พนฺธนํ นิคจฺฉติ, กหาปเณนปิ น พนฺธนํ นิคจฺฉติ, กหาปณสเตนปิ น พนฺธนํ นิคจฺฉติ.

กถํรูโป ภิกฺขเว อฑฺฒกหาปเณนปิ พนฺธนํ นิคจฺฉติ, กหาปเณนปิ พนฺธนํ นิคจฺฉติ, กหาปณสเตนปิ พนฺธนํ นิคจฺฉติ. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ทฬิทฺโท[๑] โหติ อปฺปสฺสโก อปฺปโภโค, เอวรูโป ภิกฺขเว อฑฺฒกหาปเณนปิ พนฺธนํ นิคจฺฉติ, กหาปเณนปิ พนฺธนํ นิคจฺฉติ, กหาปณสเตนปิ พนฺธนํ นิคจฺฉติ.

[๑๐๒๑] กถํรูโป ภิกฺขเว อฑฺฒกหาปเณนปิ น พนฺธนํ นิคจฺฉติ, กหาปเณนปิ น พนฺธนํ นิคจฺฉติ, กหาปณสเตนปิ น พนฺธนํ นิคจฺฉติ. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ อฑฺโฒ โหติ มหทฺธโน มหาโภโค, เอวรูโป ภิกฺขเว อฑฺฒกหาปเณนปิ น พนฺธนํ นิคจฺฉติ, กหาปเณนปิ น พนฺธนํ นิคจฺฉติ, กหาปณสเตนปิ น พนฺธนํ นิคจฺฉติ. เอวเมว โข ภิกฺขเว อิเธกจฺจสฺส ปุคฺคลสฺส อปฺปมตฺตกมฺปิ ปาปกมฺมํ กตํ, ตเมนํ นิรยํ อุปเนติ. อิธ ปน[๒] ภิกฺขเว เอกจฺจสฺส ปุคฺคลสฺส ตาทิสเยว อปฺปมตฺตกํ ปาปกมฺมํ กตํ, ทิฏฺธมฺมเวทนียํ โหติ, นานุปิ ขายติ พหุเทว.

กถํรูปสฺส ภิกฺขเว ปุคฺคลสฺส อปฺปมตฺตกํ ปาปกมฺมํ กตํ, ตเมนํ นิรยํ อุปเนติ. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล อภาวิตกาโย โหติ อภาวิตสีโล อภาวิตจิตฺโต อภาวิตปญฺโญ ปริตฺโต อปฺปตฺโม อปฺปทุกฺขวิหารี, เอวรูปสฺส ภิกฺขเว ปุคฺคลสฺส อปฺปมตฺตกมฺปิ ปาปกมฺมํ กตํ, ตเมนํ นิรยํ อุปเนติ.

---

[๑] ฉ.,เท. ทลิทฺโท　　[๒] ฉ.,เท. ปนสทฺโท น ทิสฺสติ.

กถํรูปสฺส ภิกฺขเว ปุคฺคลสฺส ตาทิสเยว อปฺปมตฺตกํ ปาปกมฺมํ กตํ, ทิฏฺฐธมฺมเวทนียํ โหติ, นานุปิ ขายติ พหุเทว. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล ภาวิตกาโย โหติ ภาวิตสีโล ภาวิตจิตฺโต ภาวิตปญฺโญ อปริตฺโต มหตฺตา อปฺปมาณวิหารี, เอวรูปสฺส ภิกฺขเว ปุคฺคลสฺส ตาทิสเยว อปฺปมตฺตกํ ปาปกมฺมํ กตํ, ทิฏฺฐธมฺมเวทนียํ โหติ, นานุปิ ขายติ พหุเทว. (๒)

อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล ภาวิตกาโย โหติ ภาวิตสีโล ภาวิตจิตฺโต ภาวิตปญฺโญ อปริตฺโต มหตฺตา อปฺปมาณวิหารี, เอวรูปสฺส ภิกฺขเว ปุคฺคลสฺส ตาทิสเยว อปฺปมตฺตกํ ปาปกมฺมํ กตํ, ทิฏฺฐธมฺมเวทนียํ โหติ, นานุปิ ขายติ พหุเทว.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว โอรพฺภิโก วา อุรพฺภฆาตโก วา อปฺเปกจฺโจ[๑] อุรพฺภํ อทินฺนํ อาทิยมานํ ปโหติ หนฺตุํ วา พนฺธิตุํ วา ฌาเปตุํ วา ยถาปจฺจยํ วา กาตุํ. อปฺเปกจฺโจ อุรพฺภํ อทินฺนํ อาทิยมานํ นปฺปโหติ หนฺตุํ วา พนฺธิตุํ วา ฌาเปตุํ วา ยถาปจฺจยํ วา กาตุํ.

กถํรูโป[๒] ภิกฺขเว โอรพฺภิโก วา อุรพฺภฆาตโก วา อุรพฺภํ อทินฺนํ อาทิยมานํ ปโหติ หนฺตุํ วา พนฺธิตุํ วา ฌาเปตุํ วา ยถาปจฺจยํ วา กาตุํ. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ทพฺพิกฺโท โหติ อปฺปสฺสโก อปฺปโภโค, เอวรูโป[๓] ภิกฺขเว โอรพฺภิโก วา อุรพฺภฆาตโก วา อุรพฺภํ อทินฺนํ อาทิยมานํ ปโหติ หนฺตุํ วา พนฺธิตุํ วา ฌาเปตุํ[๔] วา ยถาปจฺจยํ วา กาตุํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อปฺเปกจฺจํ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. กถํรูปี
[๓] ฉ.,เท.,อิ. เอวรูปี, เอวมฺปริปิ.
[๔] ฉ.,เท. ชาเปตุํ

กถํรูโป ภิกฺขเว โอรพฺภิโก วา อุรพฺภฆาตโก วา อุรพฺภํ อทินฺนํ อาทิยมานํ นปฺปโหติ หนฺตุ วา พนฺธิตุ วา ฌาเปตุ วา ยถาปจฺจยํ วา กาตุ. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ อฑฺโฒ โหติ มหทฺธโน มหาโภโค ราชา วา ราชมหามตฺโต วา. เอวรูโป ภิกฺขเว โอรพฺภิโก วา อุรพฺภฆาตโก วา อุรพฺภํ อทินฺนํ อาทิยมานํ นปฺปโหติ หนฺตุ วา พนฺธิตุ วา ฌาเปตุ วา ยถาปจฺจยํ วา กาตุ. อญฺญทตฺถุ ปญฺชลิโกว[๑] นํ ยาจติ 'เทหิ เม มาริส อุรพฺภํ วา อุรพฺภธนํ วาติ. เอวเมว โข ภิกฺขเว อิเธกจฺจสฺส ปุคฺคลสฺส อปฺปมตฺตกมฺปิ ปาปกมฺมํ กตํ, ตเมนํ นิรยํ อุปเนติ. อิธ ปน ภิกฺขเว เอกจฺจสฺส ปุคฺคลสฺส ตาทิสเยว อปฺปมตฺตกํ ปาปกมฺมํ กตํ, ทิฏฺธมฺมเวทนียํ โหติ, นานุปิ ขายติ พหุเทว.

กถํรูปสฺส ภิกฺขเว ปุคฺคลสฺส อปฺปมตฺตกมฺปิ ปาปกมฺมํ กตํ, ตเมนํ นิรยํ อุปเนติ. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล อภาวิตกาโย โหติ อภาวิตสีโล อภาวิตจิตฺโต อภาวิตปญฺโญ ปริตฺโต อุปฺปตฺโม อปฺปทุกฺขวิหารี, เอวรูปสฺส ภิกฺขเว ปุคฺคลสฺส อปฺปมตฺตกมฺปิ ปาปกมฺมํ กตํ, ตเมนํ นิรยํ อุปเนติ.

กถํรูปสฺส ภิกฺขเว ปุคฺคลสฺส ตาทิสเยว อปฺปมตฺตกํ ปาปกมฺมํ กตํ ทิฏฺธมฺมเวทนียํ โหติ, นานุปิ ขายติ พหุเทว. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล ภาวิตกาโย โหติ ภาวิตสีโล ภาวิตจิตฺโต ภาวิตปญฺโญ อปริตฺโต มหตฺตา อปฺปมาณวิหารี, เอวรูปสฺส ภิกฺขเว ปุคฺคลสฺส ตาทิสเยว อปฺปมตฺตกํ ปาปกมฺมํ กตํ, ทิฏฺธมฺมเวทนียํ โหติ, นานุปิ ขายติ พหุเทว. (๓)

---

[๑] ฉ.,เท. วสทฺโท น ทิสฺสติ.

โย โข[๑] ภิกฺขเว เอวํ วเทยฺย 'ยถา ยถายํ ปุริโส กมฺมํ กโรติ, ตถา ตถา ตํ ปฏิสํเวทิยตีติ. เอวํ สนฺตํ ภิกฺขเว พฺรหฺมจริยวาโส น โหติ, โอกาโส น ปญฺญายติ สมฺมา ทุกฺขสฺส อนฺตกิริยาย. โย จ โข ภิกฺขเว เอวํ วเทยฺย 'ยถา ยถา เวทนียํ อยํ ปุริโส กมฺมํ กโรติ, ตถา ตถาสฺส วิปากํ ปฏิสํเวทิยตีติ. เอวํ สนฺตํ ภิกฺขเว พฺรหฺมจริยวาโส โหติ, โอกาโส ปญฺญายติ สมฺมา ทุกฺขสฺส อนฺตกิริยายาติ. นวมํ.

๑๐. ปิสุโณวกสุตฺตํ

[๑๐๒๒] "สนฺติ ภิกฺขเว ชาตรูปสฺส โอพาริกา อุปกฺกิเลสา ปิสุวาลิกา[๒] สกฺขรกถลา, ตเมนํ ปิสุโณโก วา ปิสุโณวกนฺเตวาสี วา โทณิยํ อากิริตฺวา โธวติ สนฺโธวติ นิทฺโธวติ. ตสฺมึ ปหีเน ตสฺมึ พฺยนฺตีกเต สนฺติ ชาตรูปสฺส มชฺฌิมสหคตา อุปกฺกิเลสา สุขุมสกฺขรา ถุลฺลวาลิกา,[๓] ตเมนํ ปิสุโณโก วา ปิสุโณวกนฺเตวาสี วา โธวติ สนฺโธวติ นิทฺโธวติ. ตสฺมึ ปหีเน ตสฺมึ พฺยนฺตีกเต สนฺติ ชาตรูปสฺส สุขุมสหคตา อุปกฺกิเลสา สุขุมวาลิกา กาพิชลฺลิกา,[๔] ตเมนํ ปิสุโณโก วา ปิสุโณวกนฺเตวาสี วา โธวติ สนฺโธวติ นิทฺโธวติ. ตสฺมึ ปหีเน ตสฺมึ พยนฺตีกเต อถาปรํ สุวณฺณสิกตาวสิสฺสนฺติ. ตเมนํ สุวณฺณกาโร วา สุวณฺณการนฺเตวาสี วา ชาตรูปึ มุสายึ[๕] ปกฺขิปิตฺวา ธมติ สนฺธมติ นิทฺธมติ, ตํ โหติ

---

[๑] ฉ.,เท. โขสทฺโท น ทิสฺสติ. [๒] ฉ.,เท. ปิสุวาลุกา
[๓] ฉ.,เท. ถูลวาลุกา อิ. ถูลวาลิกา [๔] ฉ.,เท. กาพฺพชลฺลิกา
[๕] ฉ.,เท. มูสายึ

ชาตรูปึ อธนฺตํ[๑] อสนฺธนฺตํ อนิทฺธนฺตํ อนิหิตํ อนินฺนีตกสาวํ[๑] น เจว มุทุ[๒] โหติ น จ กมฺมนิยํ น จ ปภสฺสรํ, ปภงฺคุ จ, น จ สมฺมา อุเปติ กมฺมาย. โหติ โส ภิกฺขเว สมโย, ยํ โส สุวณฺณกาโร วา สุวณฺณการนฺเตวาสี วา ตํ ชาตรูปึ ธมติ สนฺธมติ นิทฺธมติ, ตํ โหติ ชาตรูปึ ธนฺตํ สนฺธนฺตํ นิทฺธนฺตํ นิหิตํ นินฺนีตกสาวํ มุทุ จ โหติ กมฺมนิยญฺจ ปภสฺสรญฺจ, น จ ปภงฺคุ, สมฺมา อุเปติ กมฺมาย. ยสฺสา ยสฺสา จ ปิลนฺธนวิกติยา อากงฺขติ ยทิ ปฏฺฏิกาย[๓] ยทิ กุณฺฑลาย ยทิ คีเวยฺยเก[๔] ยทิ สุวณฺณมาลาย ตญฺจสฺส อตฺถํ อนุโภติ.

[๑๐๒๓] เอวเมว โข ภิกฺขเว สนฺติ อธิจิตฺตมนุยุตฺตสฺส ภิกฺขุโน โอฬาริกา อุปกฺกิเลสา กายทุจฺจริตํ วจีทุจฺจริตํ มโนทุจฺจริตํ, ตเมนํ สเจตโส ภิกฺขุ ทพฺพชาติโก ปชหติ วิโนเทติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวํ คเมติ. ตสฺมึ ปหีเน ตสฺมึ พฺยนฺตีกเต สนฺติ อธิจิตฺต-มนุยุตฺตสฺส ภิกฺขุโน มชฺฌิมสหคตา อุปกฺกิเลสา กามวิตกฺโก พฺยาปาทวิตกฺโก วิหึสาวิตกฺโก, ตเมนํ สเจตโส ภิกฺขุ ทพฺพชาติโก ปชหติ วิโนเทติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวํ คเมติ. ตสฺมึ ปหีเน ตสฺมึ พฺยนฺตีกเต สนฺติ อธิจิตฺตมนุยุตฺตสฺส ภิกฺขุโน สุขุมสหคตา อุปกฺกิเลสา ชาติวิตกฺโก[๕] ชนปทวิตกฺโก อนวญฺญตฺติปฏิสํยุตฺโต วิตกฺโก, ตเมนํ สเจตโส ภิกฺขุ ทพฺพชาติโก ปชหติ วิโนเทติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวํ คเมติ. ตสฺมึ ปหีเน ตสฺมึ พฺยนฺตีกเต

[๑-๑] ฉ.,เท. ธนฺตํ สนฺธนฺตํ อนิทฺธนฺตกสาวํ อิ. ธนฺตํ สนฺธนฺตํ นิทฺธนฺตํ อนิหิตํ อนินฺนีตกสาวํ
[๒] ฉ. มุทุ
[๓] อิ. ปฏฺฏกาย
[๔] ฉ.,เท. คีเวยฺยเกน
[๕] ฉ.,เท. ญาติวิตกฺโก

อถาปรํ ธมฺมวิตกฺกาวสิสฺสนฺติ.[๑] โส โหติ สมาธิ น เจว สนฺโต นปฺปณีโต[๒] นปฺปฏิปฺปสฺสทฺธลทฺโธ[๓] น เอโกทิภาวาธิคโต, สสงฺขารนิคฺคยฺหวาริตวโต.[๔] โหติ โส ภิกฺขเว สมโย, ยนฺตํ จิตฺตํ อชฺฌตฺตเมว สนฺติฏฺฐติ สนฺนิสีทติ, เอโกทิภาโว[๕] โหติ สมาธิยติ. โส โหติ สมาธิ สนฺโต ปณีโต ปฏิปฺปสฺสทฺธลทฺโธ เอโกทิภาวาธิคโต, น สสงฺขารนิคฺคยฺหวาริตวโต. ยสฺส ยสฺส จ อภิญฺญาสจฺฉิกรณียสฺส ธมฺมสฺส จิตฺตํ อภินินฺนาเมติ อภิญฺญาสจฺฉิกิริยาย, ตตฺร ตตฺเรว สกฺขิภพฺพตํ ปาปุณาติ สติ สติ อายตเน.

โส สเจ อากงฺขติ "อเนกวิหิตํ อิทฺธิวิธํ ปจฺจนุภเวยฺยํ เอโกปิ หุตฺวา พหุธา อสฺสํ, พหุธาปิ หุตฺวา เอโก อสฺสํ, อาวิภาวํ ติโรภาวํ ติโรกุฑฺฑํ[๖] ติโรปาการํ ติโรปพฺพตํ อสชฺชมาโน คจฺเฉยฺยํ, เสยฺยถาปิ อากาเส. ปฐวิยาปิ[๗] อุมฺมุชฺชนิมุชฺชํ กเรยฺยํ, เสยฺยถาปิ อุทเก. อุทเกปิ อภิชฺชมาเน[๘] คจฺเฉยฺยํ, เสยฺยถาปิ ปฐวิยํ. อากาเสปิ ปลฺลงฺเกน กเมยฺยํ, เสยฺยถาปิ ปกฺขิสกุโณ. อิเมปิ จนฺทิมสุริเย[๙] เอวมหิทฺธิเก เอวมหานุภาเว ปาณินา ปริมเสยฺยํ ปริมชฺเชยฺยํ, ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสํ วตฺเตยฺยนฺติ. ตตฺร ตตฺเรว สกฺขิภพฺพตํ ปาปุณาติ สติ สติ อายตเน.

---

[๑] ฉ.,เท. ธมฺมวิตกฺโกวสิสฺสติ.
[๒] ฉ.,เท. น จ ปณีโต
[๓] ฉ.,เท. นปฺปฏิปสฺสทฺธิลทฺโธ
[๔] ฉ.,เท. สสงฺขารนิคฺคยฺหวาริตคโต
[๕] ฉ.,เท.,อิ. เอโกทิ
[๖] ฉ. ติโรกุฏฺฏํ
[๗] ฉ.,เท. ปถวิยาปิ
[๘] สี.,เท.,อิ. อภิชฺชมาโน
[๙] ฉ. จนฺทิมสูริเย

[๑๐๒๔] โส สเจ อากงฺขติ "ทิพฺพาย โสตธาตุยา วิสุทฺธาย อติกฺกนฺตมานุสิกาย อุโภ สทฺเท สุเณยฺยํ ทิพฺเพ จ มานุเส จ, เย ทูเร[๑] สนฺติเก จาติ.[๑] ตตฺร ตตฺเรว สกฺขิภพฺพตํ ปาปุณาติ สติ สติ อายตเน.

โส สเจ อากงฺขติ "ปรสตฺตานํ ปรปุคฺคลานํ เจตสา เจโต ปริจฺจ ปชาเนยฺยํ, สราคํ วา จิตฺตํ 'สราคํ จิตฺตนฺติ ปชาเนยฺยํ, วีตราคํ วา จิตฺตํ 'วีตราคํ จิตฺตนฺติ ปชาเนยฺยํ, สโทสํ วา จิตฺตํ 'สโทสํ จิตฺตนฺติ ปชาเนยฺยํ, วีตโทสํ วา จิตฺตํ 'วีตโทสํ จิตฺตนฺติ ปชาเนยฺยํ, สโมหํ วา จิตฺตํ 'สโมหํ จิตฺตนฺติ ปชาเนยฺยํ, วีตโมหํ วา จิตฺตํ 'วีตโมหํ จิตฺตนฺติ ปชาเนยฺยํ, สงฺขิตฺตํ วา จิตฺตํ 'สงฺขิตฺตํ จิตฺตนฺติ ปชาเนยฺยํ, วิกฺขิตฺตํ วา จิตฺตํ 'วิกฺขิตฺตํ จิตฺตนฺติ ปชาเนยฺยํ, มหคฺคตํ วา จิตฺตํ 'มหคฺคตํ จิตฺตนฺติ ปชาเนยฺยํ, อมหคฺคตํ วา จิตฺตํ 'อมหคฺคตํ จิตฺตนฺติ ปชาเนยฺยํ, สอุตฺตรํ วา จิตฺตํ 'สอุตฺตรํ จิตฺตนฺติ ปชาเนยฺยํ, อนุตฺตรํ วา จิตฺตํ 'อนุตฺตรํ จิตฺตนฺติ ปชาเนยฺยํ, สมาหิตํ วา จิตฺตํ 'สมาหิตํ จิตฺตนฺติ ปชาเนยฺยํ, อสมาหิตํ วา จิตฺตํ 'อสมาหิตํ จิตฺตนฺติ ปชาเนยฺยํ, วิมุตฺตํ วา จิตฺตํ 'วิมุตฺตํ จิตฺตนฺติ ปชาเนยฺยํ, อวิมุตฺตํ วา จิตฺตํ 'อวิมุตฺตํ จิตฺตนฺติ ปชาเนยฺยนฺติ. ตตฺร ตตฺเรว สกฺขิภพฺพตํ ปาปุณาติ สติ สติ อายตเน.

โส สเจ อากงฺขติ "อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสเรยฺยํ. เสยฺยถีทํ. เอกมฺปิ ชาตึ เทฺวปิ ชาติโย ติสฺโสปิ ชาติโย

[๑-๑] อิ. ทูเร วา สนฺติเก วาติ.

จตสฺโสปิ ชาติโย ปญฺจปิ ชาติโย ทสมฺปิ ชาติโย วีสมฺปิ ชาติโย ตึสมฺปิ ชาติโย จตฺตาฬีสมฺปิ ชาติโย ปญฺญาสมฺปิ ชาติโย ชาติสตมฺปิ ชาติสหสฺสมฺปิ ชาติสตสหสฺสมฺปิ อเนกปิ สංวฏฺฏกปฺเป อเนกปิ วิวฏฺฏกปฺเป อเนกปิ สංวฏฺฏวิวฏฺฏกปฺเป “อมุตฺราสึ เอวංนาโม เอวංโคตฺโต เอวංวณฺโณ เอวมาหาโร เอวංสุขทุกฺขปฏิสංเวที เอวมายุปริยนฺโต, โส ตโต จุโต อมุตฺร อุทปาทึ[๑] ตตฺราปาสึ เอวංนาโม เอวංโคตฺโต เอวංวณฺโณ เอวมาหาโร เอวංสุขทุกฺขปฏิสංเวที เอวมายุปริยนฺโต, โส ตโต จุโต อิธูปปนฺโนติ. อิติ สาการං สอุทฺเทสං อเนกวิหิตං ปุพฺเพนิวาสං อนุสฺสเรยฺยนฺติ. ตตฺร ตตฺเรว สกฺขิภพฺพตं ปาปุณาติ สติ สติ อายตเน.

[๑๐๒๕] โส สเจ อากงฺขติ “ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน สตฺเต ปสฺเสยฺยं จวมาเน อุปปชฺชมาเน หีเน ปณีเต สุวณฺเณ ทุพฺพณฺเณ สุคเต ทุคฺคเต, ยถากมฺมูปเค สตฺเต ปชาเนยฺยं ‘อิเม วต โภนฺโต สตฺตา กายทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา วจีทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา มโนทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา อริยานं อุปวาทกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา, เต กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายं ทุคฺคตึ วินิปาตं นิรยं อุปปนฺนา. อิเม วา ปน โภนฺโต สตฺตา กายสุจริเตน สมนฺนาคตา วจีสุจริเตน สมนฺนาคตา มโนสุจริเตน สมนฺนาคตา อริยานं อนุปวาทกา สมฺมาทิฏฺฐิกา สมฺมาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา, เต กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคं โลกं อุปปนฺนาติ. อิติ ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน สตฺเต ปสฺเสยฺยं จวมาเน อุปปชฺชมาเน

---

[๑] อิ. อุปฺปาทึ

หีเน ปณีเต สุวณฺเณ ทุพฺพณฺเณ สุคเต ทุคฺคเต, ยถากมฺมูปเค สตฺเต ปชาเนยฺยนฺติ. ตตฺร ตตฺเรว สกฺขิภพฺพตํ ปาปุณาติ สติ สติ อายตเนติ.

โส สเจ อากงฺขติ "อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเจว ธมฺเม สยं อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยนฺติ. ตตฺร ตตฺเรว สกฺขิภพฺพตํ ปาปุณาติ สติ สติ อายตเนติ. ทสมं.

๑๑. นิมิตฺตสุตฺตํ

[๑๐๒๖] "อธิจิตฺตมนุยุตฺเตน ภิกฺขเว ภิกฺขุนา ตีณิ นิมิตฺตานิ กาเลน กาลํ มนสิกาตพฺพานิ: กาเลน กาลํ สมาธินิมิตฺตํ มนสิกาตพฺพํ, กาเลน กาลํ ปคฺคาหนิมิตฺตํ มนสิกาตพฺพํ, กาเลน กาลํ อุเปกฺขานิมิตฺตํ มนสิกาตพฺพํ. สเจ ภิกฺขเว อธิจิตฺตมนุยุตฺโต ภิกฺขุ เอกนฺตํ สมาธินิมิตฺตเมว มนสิกเรยฺย, ฐานนฺตํ จิตฺตํ โกสชฺชาย สํวตฺเตยฺย. สเจ ภิกฺขเว อธิจิตฺตมนุยุตฺโต ภิกฺขุ เอกนฺตํ ปคฺคาหนิมิตฺตเมว มนสิกเรยฺย, ฐานนฺตํ จิตฺตํ อุทฺธจฺจาย สํวตฺเตยฺย. สเจ ภิกฺขเว อธิจิตฺตมนุยุตฺโต ภิกฺขุ เอกนฺตํ อุเปกฺขา-นิมิตฺตเมว มนสิกเรยฺย, ฐานนฺตํ จิตฺตํ น สมฺมา สมาธิเยยฺย อาสวานํ ขยาย. ยโต [๑] โข ภิกฺขเว อธิจิตฺตมนุยุตฺโต ภิกฺขุ กาเลน กาลํ สมาธินิมิตฺตํ มนสิกโรติ, กาเลน กาลํ ปคฺคาหนิมิตฺตํ มนสิกโรติ, กาเลน กาลํ อุเปกฺขานิมิตฺตํ มนสิกโรติ. ตํ โหติ จิตฺตํ มุทุญฺจ กมฺมนิยญฺจ ปภสฺสรญฺจ, น จ ปภงฺคุ, สมฺมา สมาธิยติ อาสวานํ ขยาย.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. จ, เอวมุปริปิ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว สุวณฺณกาโร วา สุวณฺณการนฺเตวาสี วา อุกฺกำ พนฺธติ[๑] อุกฺกำ พนฺธิตฺวา อุกฺกามุขำ อาลิมฺเปติ,[๒] อุกฺกามุขำ อาลิมฺเปตฺวา สณฺหาเสน ชาตรูปำ คเหตฺวา [๓]. อุกฺกามุเข ปกฺขิปิตฺวา กาเลน กาลำ อภิธมติ, กาเลน กาลำ อุทเกน ปริปฺโผเสติ, กาเลน กาลำ อชฺฌุเปกฺขติ. สเจ ภิกฺขเว สุวณฺณกาโร วา สุวณฺณการนฺเตวาสี วา ตำ ชาตรูปำ เอกนฺตำ อภิธเมยฺย, จานนฺตำ ชาตรูปำ ฑเหยฺย. สเจ ภิกฺขเว สุวณฺณกาโร วา สุวณฺณการนฺเตวาสี วา ตำ ชาตรูปำ เอกนฺตำ อุทเกน ปริปฺโผเสยฺย, จานนฺตำ ชาตรูปำ นิพฺพาเปยฺย.[๔] สเจ ภิกฺขเว สุวณฺณกาโร วา สุวณฺณการนฺเตวาสี วา ตำ ชาตรูปำ เอกนฺตำ อชฺฌุเปกฺเขยฺย, จานนฺตำ ชาตรูปำ น สมฺมา ปริปากำ คจฺเฉยฺย. ยโต โข ภิกฺขเว สุวณฺณกาโร วา สุวณฺณการนฺเตวาสี วา ตำ ชาตรูปำ กาเลน กาลำ อภิธมติ, กาเลน กาลำ อุทเกน ปริปฺโผเสติ, กาเลน กาลำ อชฺฌุเปกฺขติ, ตำ โหติ ชาตรูปำ มุทุญฺจ กมฺมนิยญฺจ ปภสฺสรญฺจ, น จ ปภงฺคุ, สมฺมา อุเปติ กมฺมาย ยสฺสา ยสฺสา จ ปิลนฺธนวิกติยา อากงฺขติ ยทิ ปฏฺฏิกาย[๕] ยทิ กุณฺฑลาย ยทิ คีเวยฺยเกน ยทิ สุวณฺณมาลาย, ตญฺจสฺส อตฺถำ อนุโภติ.

[๑๐๒๗] เอวเมว โข ภิกฺขเว อธิจิตฺตมนุยุตฺเตน ภิกฺขุนา ตีณิ นิมิตฺตานิ กาเลน กาลำ มนสิกาตพฺพานิ: กาเลน กาลำ สมาธินิมิตฺตำ มนสิกาตพฺพำ, กาเลน กาลำ ปคฺคาหนิมิตฺตำ[๖] มนสิกาตพฺพำ, กาเลน กาลำ อุเปกฺขานิมิตฺตำ มนสิกาตพฺพำ. สเจ ภิกฺขเว อธิจิตฺตมนุยุตฺโต ภิกฺขุ เอกนฺตำ สมาธินิมิตฺตเมว มนสิกเรยฺย,

---

[๑] ฉ.,เท. พนฺเธยฺย
[๒] ฉ.,เท. อาลิมฺเปยฺย
[๓] ฉ.,เท. อุกฺกามุเข ปกฺขิเปยฺย
[๔] สี. นิพฺพาเยยฺย.
[๕] อิ. ปฏฺฏกาย
[๖] ฉ.,เท. ปคฺคหนิมิตฺตำ

ฐานนฺตํ จิตฺตํ โกสชฺชาย สํวตฺเตยฺย. สเจ ภิกฺขเว อธิจิตฺตมนุยุตฺโต ภิกฺขุ เอกนฺตํ ปคฺคาหนิมิตฺตเมว มนสิกเรยฺย, ฐานนฺตํ จิตฺตํ อุทฺธจฺจาย สํวตฺเตยฺย. สเจ ภิกฺขเว อธิจิตฺตมนุยุตฺโต ภิกฺขุ เอกนฺตํ อุเปกฺขานิมิตฺตเมว มนสิกเรยฺย, ฐานนฺตํ จิตฺตํ น สมฺมา สมาธิเยยฺย อาสวานํ ขยาย. ยโต โข ภิกฺขเว อธิจิตฺตมนุยุตฺโต ภิกฺขุ กาเลน กาลํ สมาธินิมิตฺตํ มนสิกโรติ, กาเลน กาลํ ปคฺคาหนิมิตฺตํ มนสิกโรติ, กาเลน กาลํ อุเปกฺขานิมิตฺตํ มนสิกโรติ. ตํ โหติ จิตฺตํ มุทุญฺจ กมฺมนิยญฺจ ปภสฺสรญฺจ, น จ ปภงฺคุ, สมฺมา สมาธิยติ อาสวานํ ขยาย. ยสฺส ยสฺส จ อภิญฺญา-สจฺฉิกรณียสฺส ธมฺมสฺส จิตฺตํ อภินินฺนาเมติ อภิญฺญาสจฺฉิกิริยาย, ตตฺร ตตฺเรว สกฺขิภพฺพตํ ปาปุณาติ สติ สติ อายตเน.

โส สเจ อากงฺขติ "อเนกวิหิตํ อิทฺธิวิธํ ปจฺจนุภเวยฺยํ ฯเปฯ อาสวานํ ขยา ฯเปฯ สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยนฺติ. ตตฺร ตตฺเรว สกฺขิภพฺพตํ ปาปุณาติ สติ สติ อายตเนติ. เอกาทสมํ.

ปญฺจโม โลณผลวคฺโค.[๑]

ตสฺสุทฺทานํ

อจฺจายิกํ[๒] ปวิเวกํ　　สรโท ปริสา ตโย
อาชานียา โปตฺถโก จ　　โลณํ โธวติ นิมิตฺตานีติ.[๒]

ทุติโย ปณฺณาสโก สมตฺโต.

---

[๑] ฉ.,เท. โลณกปลฺลวคฺโค

[๒-๒] สฺยา. อจฺจายิกํ วิวิตฺตญฺจ　　สรทา ปริสา ติสฺโส
ตโย อาชานิยา เว　　โลณเก สงฺฆสมฺคคตาติ.

๓. ตติยปณฺณาสโก

๑. สมฺโพธิวคฺโค

๑. ปุพฺเพวสมฺโพธสุตฺตํ

[๑๐๒๘] "ปุพฺเพว เม ภิกฺขเว สมฺโพธา อนภิสมฺพุทฺธสฺส โพธิสตฺตสฺเสว สโต เอตทโหสิ 'โก นุ โข โลเก อสฺสาโท, โก อาทีนโว, กึ นิสฺสรณนฺติ. ตสฺส มยฺหํ ภิกฺขเว เอตทโหสิ 'ยํ โข โลเก[๑] ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ สุขํ โสมนสฺสํ, อยํ โลเก อสฺสาโท. ยํ โลโก[๒] อนิจฺโจ ทุกฺโข วิปริณามธมฺโม, อยํ โลเก อาทีนโว. โย โลเก ฉนฺทราคปฏิวินโย ฉนฺทราคปฺปหานํ, อิทํ โลเก นิสฺสรณนฺติ. ยาวกีวญฺจาหํ ภิกฺขเว เอวํ โลกสฺส อสฺสาทญฺจ อสฺสาทโต อาทีนวญฺจ อาทีนวโต นิสฺสรณญฺจ นิสฺสรณโต ยถาภูตํ นาพฺภญฺญาสึ, เนว ตาวาหํ ภิกฺขเว สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธึ อภิสมฺพุทฺโธ[๓] ปจฺจญฺญาสึ. ยโต จ โขหํ[๔] ภิกฺขเว เอวํ โลกสฺส อสฺสาทญฺจ อสฺสาทโต อาทีนวญฺจ อาทีนวโต นิสฺสรณญฺจ นิสฺสรณโต ยถาภูตํ อพฺภญฺญาสึ, อถาหํ ภิกฺขเว สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธึ อภิสมฺพุทฺโธ ปจฺจญฺญาสึ. ญาณญฺจ ปน เม ทสฺสนํ อุทปาทิ 'อกุปฺปา เม วิมุตฺติ,[๕] อยมนฺติมา ชาติ, นตฺถิทานิ ปุนพฺภโวติ. ปฐมํ.

---

[๑] ฉ.,เท. โลกํ
[๒] อิ. โลเก, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท. อภิสมฺพุทฺโธติ, เอวมุปริปิ.
[๔] ฉ.,เท. ขฺวาหํ
[๕] สี.,อิ. เจโตวิมุตฺติ

๒. ปฐมอสฺสาทสุตฺตํ

[๑๐๒๙] "โลกสฺสาหํ ภิกฺขเว อสฺสาทปริเยสนํ อาจรึ, โย โลเก อสฺสาโท, ตทชฺฌคมํ. ยาวตโก โลเก อสฺสาโท, ปญฺญาย เม โส สุทิฏฺโฐ. โลกสฺสาหํ ภิกฺขเว อาทีนวปริเยสนํ อาจรึ, โย โลเก อาทีนโว, ตทชฺฌคมํ. ยาวตโก โลเก อาทีนโว, ปญฺญาย เม โส สุทิฏฺโฐ. โลกสฺสาหํ ภิกฺขเว นิสฺสรณปริเยสนํ อาจรึ, ยํ โลเก นิสฺสรณํ, ตทชฺฌคมํ. ยาวตกํ โลเก นิสฺสรณํ, ปญฺญาย เม ตํ สุทิฏฺฐํ. ยาวกีวญฺจาหํ ภิกฺขเว โลกสฺส อสฺสาทญฺจ อสฺสาทโต อาทีนวญฺจ อาทีนวโต นิสฺสรณญฺจ นิสฺสรณโต ยถาภูตํ นาพฺภญฺญาสึ, เนว ตาวาหํ ภิกฺขเว สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธึ อภิสมฺพุทฺโธ ปจฺจญฺญาสึ. ยโต จ โขหํ ภิกฺขเว โลกสฺส อสฺสาทญฺจ อสฺสาทโต อาทีนวญฺจ อาทีนวโต นิสฺสรณญฺจ นิสฺสรณโต ยถาภูตํ อพฺภญฺญาสึ, อถาหํ ภิกฺขเว สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธึ อภิสมฺพุทฺโธ ปจฺจญฺญาสึ. ญาณญฺจ ปน เม ทสฺสนํ อุทปาทิ 'อกุปฺปา เม วิมุตฺติ, อยมนฺติมา ชาติ, นตฺถิทานิ ปุนพฺภโวติ. ทุติยํ.

๓. ทุติยอสฺสาทสุตฺตํ

[๑๐๓๐] "โน เจตํ[๑] ภิกฺขเว โลเก อสฺสาโท อภวิสฺส, นยิทํ สตฺตา โลเก สารชฺเชยฺยุ. ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว อตฺถิ

---

[๑] ฉ.,เท. เจทํ, เอวมุปริปิ.

โลเก อสฺสาโท, ตสฺมา สตฺตา โลเก สารชฺชนฺติ. โน เจตํ ภิกฺขเว โลเก อาทีนโว อภวิสฺส, นยิทํ สตฺตา โลเก นิพฺพินฺเทยฺยุ๋. ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว อตฺถิ โลเก อาทีนโว, ตสฺมา สตฺตา โลเก นิพฺพินฺทนฺติ. โน เจตํ ภิกฺขเว โลเก[๑] นิสฺสรณํ อภวิสฺส, นยิทํ สตฺตา โลกมฺหา นิสฺสเรยฺยุ๋. ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว อตฺถิ โลเก นิสฺสรณํ, ตสฺมา สตฺตา โลกมฺหา นิสฺสรนฺติ. ยาวกีวญฺจ ภิกฺขเว สตฺตา โลกสฺส อสฺสาทญฺจ อสฺสาทโต อาทีนวญฺจ อาทีนวโต นิสฺสรณญฺจ นิสฺสรณโต ยถาภูตํ นาพฺภญฺญาสุ๋. เนว ตาว ภิกฺขเว สตฺตา สเทวกา โลกา สมารกา สพฺรหฺมกา สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย นิสฺสฏา วิสํยุตฺตา วิปฺปมุตฺตา วิมริยาทีกเตน[๒] เจตสา วิหรึสุ. ยโต จ โข ภิกฺขเว สตฺตา โลกสฺส อสฺสาทญฺจ อสฺสาทโต อาทีนวญฺจ อาทีนวโต นิสฺสรณญฺจ นิสฺสรณโต ยถาภูตํ อพฺภญฺญาสุ๋, อถ ภิกฺขเว สตฺตา สเทวกา โลกา สมารกา สพฺรหฺมกา สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย นิสฺสฏา วิสํยุตฺตา วิปฺปมุตฺตา วิมริยาทีกเตน เจตสา วิหรนฺตีติ. ตติยํ.

๔. สมณพฺราหฺมณสุตฺตํ

[๑๐๓๑] "เย [๓] เกจิ ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา วา โลกสฺส อสฺสาทญฺจ อสฺสาทโต อาทีนวญฺจ อาทีนวโต นิสฺสรณญฺจ นิสฺสรณโต ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ, น เม เต ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา วา สมเณสุ วา สมณสมฺมตา พฺราหฺมเณสุ วา

---

[๑] อิ. โลกมฺหา
[๒] สฺยา. วิมริยาทีกเตน
[๓] สี.,อิ. หิ

พฺราหฺมณสมฺมตา, น จ ปน เต อายสฺมนฺโต สามญฺญตฺถญฺจ[๑] พฺรหฺมญฺญตฺถญฺจ ทิฏฺเเว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺติ. เย จ โข เกจิ ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา วา โลกสฺส อสฺสาทญฺจ อสฺสาทโต อาทีนวญฺจ อาทีนวโต นิสฺสรณญฺจ นิสฺสรณโต ยถาภูตํ ปชานนฺติ, เต โข เม ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา วา สมเณสุ วา สมณสมฺมตา พฺราหฺมเณสุ วา พฺราหฺมณสมฺมตา, เต จ ปนายสฺมนฺโต สามญฺญตฺถญฺจ พฺรหฺมญฺญตฺถญฺจ ทิฏฺเเว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺตีติ.[๒] จตุตฺถํ.

๕. รุณฺณสุตฺตํ

[๑๐๓๒] "รุณฺณมิทํ ภิกฺขเว อริยสฺส วินเย, ยทิทํ คีตํ. อุมฺมตฺตกมิทํ ภิกฺขเว อริยสฺส วินเย, ยทิทํ นจฺจํ. โกมาริกมิทํ[๓] ภิกฺขเว อริยสฺส วินเย, ยทิทํ อติเวลํ ทนฺตวิทํสกหสิตํ.[๔] ตสฺมาติห ภิกฺขเว เสตุฆาโต คีเต, เสตุฆาโต นจฺเจ, อลํ โว ธมฺมปโมทิตานํ สตฺตานํ สิตํ สิตมตฺตายาติ. ปญฺจมํ.

๖. อติตฺติสุตฺตํ

[๑๐๓๓] "ติณฺณํ[๕] ภิกฺขเว ปฏิเสวนาย นตฺถิ ติตฺติ. กตเมสํ ติณฺณํ. สุปฺปสฺส[๖] ภิกฺขเว ปฏิเสวนาย นตฺถิ ติตฺติ, สุราเมรยปานสฺส ภิกฺขเว ปฏิเสวนาย นตฺถิ ติตฺติ, เมถุนธมฺมสมาปตฺติยา ภิกฺขเว

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. วา
[๒] สี.,อิ. วิหริสฺสนฺตีติ.
[๓] ฉ.,เท.,อิ. โกมารกมิทำ
[๔] สี.,อิ. ทนฺตวิทำสกำ หสิตำ.
[๕] สี. ตินฺนำ
[๖] ฉ.,เท.,อิ. โสปฺปสฺส

ปฏิเสวนาย นตฺถิ ติตฺติ. อิเมสํ โข ภิกฺขเว ติณฺณํ ปฏิเสวนาย นตฺถิ ติตฺตีติ. ฉฏฺฐํ.

๗. อรกฺขิตสุตฺตํ

[๑๐๓๔] อถโข อนาถปิณฺฑิโก คหปติ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อนาถปิณฺฑิกํ คหปตึ ภควา เอตทโวจ "จิตฺเต คหปติ อรกฺขิเต กายกมฺมมฺปิ อรกฺขิตํ โหติ, วจีกมฺมมฺปิ อรกฺขิตํ โหติ, มโนกมฺมมฺปิ อรกฺขิตํ โหติ. ตสฺส อรกฺขิตกาย-กมฺมสฺส[๑] อรกฺขิตวจีกมฺมสฺส[๑] อรกฺขิตมโนกมฺมสฺส[๑] กายกมฺมมฺปิ อวสฺสุตํ โหติ, วจีกมฺมมฺปิ อวสฺสุตํ โหติ, มโนกมฺมมฺปิ อวสฺสุตํ โหติ, ตสฺส อวสฺสุตกายกมฺมสฺส[๑] อวสฺสุตวจีกมฺมสฺส[๑] อวสฺสุต-มโนกมฺมสฺส[๖] กายกมฺมมฺปิ ปูติกํ โหติ, วจีกมฺมมฺปิ ปูติกํ โหติ, มโนกมฺมมฺปิ ปูติกํ โหติ. ตสฺส ปูติกายกมฺมสฺส ปูติวจีกมฺมสฺส ปูติมโนกมฺมสฺส น ภทฺทกํ มรณํ โหติ, น ภทฺทิกา กาลกิริยา.[๒]

เสยฺยถาปิ คหปติ กูฏาคาเร ทุจฺฉนฺเน กูฏมฺปิ อรกฺขิตํ โหติ, โคปาณสิโยปิ[๓] อรกฺขิตา โหนฺติ, ภิตฺติปิ อรกฺขิตา โหติ, กูฏมฺปิ อวสฺสุตํ โหติ, โคปาณสิโยปิ อวสฺสุตา โหนฺติ, ภิตฺติปิ อวสฺสุตา โหติ, กูฏมฺปิ ปูติกํ โหติ, โคปาณสิโยปิ ปูติกา โหนฺติ, ภิตฺติปิ ปูติกา โหติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. -กมฺมนฺตสฺส, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท. กาลงฺกิริยา
[๓] ฉ.,เท. โคปานสิโยปิ

เอวเมว โข คหปติ จิตฺเต อรกฺขิเต ฯเปฯ น ภทฺทกํ มรณํ โหติ, น ภทฺทิกา กาลกิริยา. จิตฺเต คหปติ รกฺขิเต กายกมฺมมฺปิ รกฺขิตํ โหติ, วจีกมฺมมฺปิ รกฺขิตํ โหติ, มโนกมฺมมฺปิ รกฺขิตํ โหติ. ตสฺส รกฺขิตกายกมฺมสฺส รกฺขิตวจีกมฺมสฺส รกฺขิตมโนกมฺมสฺส กายกมฺมมฺปิ อนวสฺสุตํ โหติ, วจีกมฺมมฺปิ อนวสฺสุตํ โหติ, มโนกมฺมมฺปิ อนวสฺสุตํ โหติ, ตสฺส อนวสฺสุตกายกมฺมสฺส อนวสฺสุตวจีกมฺมสฺส อนวสฺสุตมโนกมฺมสฺส กายกมฺมมฺปิ อปูติกํ โหติ, วจีกมฺมมฺปิ อปูติกํ โหติ, มโนกมฺมมฺปิ อปูติกํ โหติ. ตสฺส อปูติกายกมฺมสฺส อปูติวจีกมฺมสฺส อปูติมโนกมฺมสฺส ภทฺทกํ มรณํ โหติ, ภทฺทิกา กาลกิริยา.

เสยฺยถาปิ คหปติ กูฏาคาเร สุจฺฉนฺเน กูฏมฺปิ รกฺขิตํ โหติ, โคปาณสิโยปิ รกฺขิตา โหนฺติ, ภิตฺติปิ รกฺขิตา โหติ, กูฏมฺปิ อนวสฺสุตํ โหติ, โคปาณสิโยปิ อนวสฺสุตา โหนฺติ, ภิตฺติปิ อนวสฺสุตา โหติ, กูฏมฺปิ อปูติกํ โหติ, โคปาณสิโยปิ อปูติกา โหนฺติ, ภิตฺติปิ อปูติกา โหติ.

เอวเมว โข คหปติ จิตฺเต รกฺขิเต ฯเปฯ ภทฺทกํ มรณํ โหติ ภทฺทิกา กาลกิริยาติ.[๑] สตฺตมํ.

๘. พฺยาปนฺนสุตฺตํ

[๑๐๓๕] อถโข อนาถปิณฺฑิโก คหปติ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อนาถปิณฺฑิกํ คหปตึ ภควา เอตทโวจ

---

[๑] ฉ.,เท. กาลงฺกิริยา, เอวมุปริปิ.

"จิตฺเต คหปติ พฺยาปนฺเน กายกมฺมมฺปิ พฺยาปนฺนํ โหติ, วจีกมฺมมฺปิ พฺยาปนฺนํ โหติ, มโนกมฺมมฺปิ พฺยาปนฺนํ โหติ. ตสฺส พฺยาปนฺน-กายกมฺมสฺส พฺยาปนฺนวจีกมฺมสฺส พฺยาปนฺนมโนกมฺมสฺส น ภทฺทกํ มรณํ โหติ, น ภทฺทิกา กาลกิริยา. เสยฺยถาปิ คหปติ กูฏาคาเร ทุจฺฉนฺเน กูฏมฺปิ พฺยาปนฺนํ โหติ, โคปาณสิโยปิ พฺยาปนฺนา โหนฺติ, ภิตฺติปิ พฺยาปนฺนา โหติ; เอวเมว โข คหปติ จิตฺเต พฺยาปนฺเน ฯเปฯ น ภทฺทกํ มรณํ โหติ, น ภทฺทิกา กาลกิริยา.

จิตฺเต คหปติ อพฺยาปนฺเน กายกมฺมมฺปิ อพฺยาปนฺนํ โหติ, วจีกมฺมมฺปิ อพฺยาปนฺนํ โหติ, มโนกมฺมมฺปิ อพฺยาปนฺนํ โหติ. ตสฺส อพฺยาปนฺนกายกมฺมสฺส อพฺยาปนฺนวจีกมฺมสฺส อพฺยาปนฺนมโนกมฺมสฺส ภทฺทกํ มรณํ โหติ, ภทฺทิกา กาลกิริยา. เสยฺยถาปิ คหปติ กูฏาคาเร สุจฺฉนฺเน กูฏมฺปิ อพฺยาปนฺนํ โหติ, โคปาณสิโยปิ อพฺยาปนฺนา โหนฺติ, ภิตฺติปิ อพฺยาปนฺนา โหติ; เอวเมว โข คหปติ จิตฺเต อพฺยาปนฺเน ฯเปฯ ภทฺทกํ มรณํ โหติ, ภทฺทิกา กาลกิริยาติ. อฏฺฐมํ.

๙. ปฐมนิทานสุตฺตํ

[๑๐๓๖] "ตีณิมานิ ภิกฺขเว นิทานานิ กมฺมานํ สมุทยาย. กตมานิ ตีณิ. โลโภ นิทานํ กมฺมานํ สมุทยาย, โทโส นิทานํ กมฺมานํ สมุทยาย, โมโห นิทานํ กมฺมานํ สมุทยาย. ยํ ภิกฺขเว โลภปกตํ กมฺมํ โลภชํ โลภนิทานํ โลภสมุทยํ, ตํ กมฺมํ อกุสลํ, ตํ กมฺมํ สาวชฺชํ, ตํ กมฺมํ ทุกฺขวิปากํ, ตํ กมฺมํ กมฺมสมุทยาย สํวตฺตติ, น ตํ กมฺมํ กมฺมนิโรธาย สํวตฺตติ. ยํ ภิกฺขเว

โทสปกตํ กมฺมํ โทสชํ โทสนิทานํ โทสสมุทยํ, ตํ กมฺมํ อกุสลํ, ตํ กมฺมํ สาวชฺชํ, ตํ กมฺมํ ทุกฺขวิปากํ, ตํ กมฺมํ กมฺมสมุทยาย สํวตฺตติ, น ตํ กมฺมํ กมฺมนิโรธาย สํวตฺตติ. ยํ ภิกฺขเว โมหปกตํ กมฺมํ โมหชํ โมหนิทานํ โมหสมุทยํ, ตํ กมฺมํ อกุสลํ, ตํ กมฺมํ สาวชฺชํ, ตํ กมฺมํ ทุกฺขวิปากํ, ตํ กมฺมํ กมฺมสมุทยาย สํวตฺตติ, น ตํ กมฺมํ กมฺมนิโรธาย สํวตฺตติ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ นิทานานิ กมฺมานํ สมุทยาย.

ตีณิมานิ ภิกฺขเว นิทานานิ กมฺมานํ สมุทยาย. กตมานิ ตีณิ. อโลโภ นิทานํ กมฺมานํ สมุทยาย, อโทโส นิทานํ กมฺมานํ สมุทยาย, อโมโห นิทานํ กมฺมานํ สมุทยาย. ยํ ภิกฺขเว อโลภปกตํ กมฺมํ อโลภชํ อโลภนิทานํ อโลภสมุทยํ, ตํ กมฺมํ กุสลํ, ตํ กมฺมํ อนวชฺชํ, ตํ กมฺมํ สุขวิปากํ, ตํ กมฺมํ กมฺมนิโรธาย สํวตฺตติ, น ตํ กมฺมํ กมฺมสมุทยาย สํวตฺตติ. ยํ ภิกฺขเว อโทสปกตํ กมฺมํ อโทสชํ อโทสนิทานํ อโทสสมุทยํ, ตํ กมฺมํ กุสลํ, ตํ กมฺมํ อนวชฺชํ, ตํ กมฺมํ สุขวิปากํ, ตํ กมฺมํ กมฺมนิโรธาย สํวตฺตติ, น ตํ กมฺมํ กมฺมสมุทยาย สํวตฺตติ. ยํ ภิกฺขเว อโมหปกตํ กมฺมํ อโมหชํ อโมหนิทานํ อโมหสมุทยํ, ตํ กมฺมํ กุสลํ, ตํ กมฺมํ อนวชฺชํ, ตํ กมฺมํ สุขวิปากํ, ตํ กมฺมํ กมฺมนิโรธาย สํวตฺตติ, น ตํ กมฺมํ กมฺมสมุทยาย สํวตฺตติ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ นิทานานิ กมฺมานํ สมุทยายาติ. นวมํ.

๑๐. ทุติยนิทานสุตฺตํ

[๑๐๓๗] "ตีณิมานิ ภิกฺขเว นิทานานิ กมฺมานํ สมุทยาย. กตมานิ ตีณิ. อตีเต ภิกฺขเว ฉนฺทราคฏฺฐานิเย ธมฺเม อารพฺภ

ฉนฺโท ชายติ, อนาคเต ภิกฺขเว ฉนฺทราคฏฺฐานิเย ธมฺเม อารพฺภ ฉนฺโท ชายติ, ปจฺจุปฺปนฺเน ภิกฺขเว ฉนฺทราคฏฺฐานิเย ธมฺเม อารพฺภ ฉนฺโท ชายติ. กถญฺจ ภิกฺขเว อตีเต ฉนฺทราคฏฺฐานิเย ธมฺเม อารพฺภ ฉนฺโท ชายติ, อตีเต ภิกฺขเว ฉนฺทราคฏฺฐานิเย ธมฺเม อารพฺภ เจตสา อนุวิตกฺเกติ อนุวิจาเรติ, ตสฺส อตีเต ฉนฺทราคฏฺฐานิเย ธมฺเม อารพฺภ เจตสา อนุวิตกฺกยโต อนุวิจารยโต ฉนฺโท ชายติ, ฉนฺทชาโต เตหิ ธมฺเมหิ สํยุตฺโต โหติ. เอตาหํ[๑] ภิกฺขเว สญฺโญชนํ วทามิ, โย เจตโส สาราโค. เอวํ โข ภิกฺขเว อตีเต ฉนฺทราคฏฺฐานิเย ธมฺเม อารพฺภ ฉนฺโท ชายติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว อนาคเต ฉนฺทราคฏฺฐานิเย ธมฺเม อารพฺภ ฉนฺโท ชายติ. อนาคเต ภิกฺขเว ฉนฺทราคฏฺฐานิเย ธมฺเม อารพฺภ เจตสา อนุวิตกฺเกติ อนุวิจาเรติ, ตสฺส อนาคเต ฉนฺทราคฏฺฐานิเย ธมฺเม อารพฺภ เจตสา อนุวิตกฺกยโต อนุวิจารยโต ฉนฺโท ชายติ, ฉนฺทชาโต เตหิ ธมฺเมหิ สํยุตฺโต โหติ. เอตาหํ ภิกฺขเว สญฺโญชนํ วทามิ, โย เจตโส สาราโค. เอวํ โข ภิกฺขเว อนาคเต ฉนฺทราคฏฺฐานิเย ธมฺเม อารพฺภ ฉนฺโท ชายติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ปจฺจุปฺปนฺเน ฉนฺทราคฏฺฐานิเย ธมฺเม อารพฺภ ฉนฺโท ชายติ. ปจฺจุปฺปนฺเน ภิกฺขเว ฉนฺทราคฏฺฐานิเย ธมฺเม อารพฺภ เจตสา อนุวิตกฺเกติ อนุวิจาเรติ, ตสฺส ปจฺจุปฺปนฺเน ฉนฺทราคฏฺฐานิเย ธมฺเม อารพฺภ เจตสา อนุวิตกฺกยโต อนุวิจารยโต ฉนฺโท ชายติ, ฉนฺทชาโต เตหิ ธมฺเมหิ สํยุตฺโต โหติ, เอตาหํ

---

[๑] ฉ.,เท. เอตมหํ, เอวมฺปริปิ.

ภิกฺขเว สญฺโญชนํ วทามิ, โย เจตโส สาราโค. เอวํ โข ภิกฺขเว ปจฺจุปฺปนฺเน ฉนฺทราคฏฺฐานิเย ธมฺเม อารพฺภ ฉนฺโท ชายติ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ นิทานานิ กมฺมานํ สมุทยาย.

ตีณิมานิ ภิกฺขเว นิทานานิ กมฺมานํ สมุทยาย. กตมานิ ตีณิ. อตีเต ภิกฺขเว ฉนฺทราคฏฺฐานิเย ธมฺเม อารพฺภ ฉนฺโท น ชายติ, อนาคเต ภิกฺขเว ฉนฺทราคฏฺฐานิเย ธมฺเม อารพฺภ ฉนฺโท น ชายติ, ปจฺจุปฺปนฺเน ภิกฺขเว ฉนฺทราคฏฺฐานิเย ธมฺเม อารพฺภ ฉนฺโท น ชายติ. กถญฺจ ภิกฺขเว อตีเต ฉนฺทราคฏฺฐานิเย ธมฺเม อารพฺภ ฉนฺโท น ชายติ. อตีตานํ ภิกฺขเว ฉนฺทราคฏฺฐานิยานํ ธมฺมานํ อายตึ วิปากํ ปชานาติ, อายตึ วิปากํ วิทิตฺวา ตทภินิวชฺเชติ, ตทภินิวชฺเชตฺวา เจตสา อภิวิราเชตฺวา ปญฺญาย อติวิชฺฌ ปสฺสติ. เอวํ โข ภิกฺขเว อตีเต ฉนฺทราคฏฺฐานิเย ธมฺเม อารพฺภ ฉนฺโท น ชายติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว อนาคเต ฉนฺทราคฏฺฐานิเย ธมฺเม อารพฺภ ฉนฺโท น ชายติ. อนาคตานํ ภิกฺขเว ฉนฺทราคฏฺฐานิยานํ ธมฺมานํ อายตึ วิปากํ ปชานาติ, อายตึ วิปากํ วิทิตฺวา ตทภินิวชฺเชติ,[๑] ตทภินิวชฺเชตฺวา[๒] เจตสา อภิวิราเชตฺวา[๓] ปญฺญาย อติวิชฺฌ ปสฺสติ. เอวํ โข ภิกฺขเว อนาคเต ฉนฺทราคฏฺฐานิเย ธมฺเม อารพฺภ ฉนฺโท น ชายติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ปจฺจุปฺปนฺเน ฉนฺทราคฏฺฐานิเย ธมฺเม อารพฺภ ฉนฺโท น ชายติ. ปจฺจุปฺปนฺนานํ ภิกฺขเว ฉนฺทราคฏฺฐานิยานํ ธมฺมานํ อายตึ วิปากํ ปชานาติ, อายตึ วิปากํ

---

[๑] ฉ.,เท. ตทภินิวตฺเตติ อิ. ตทภินิวทฺเธติ [๒] ฉ.,เท. ตทภินิวตฺเตตฺวา อิ. ตทภินิวทฺเธตฺวา
[๓] ฉ.,เท. อภินิวิชฺฌิตฺวา

วิทิตฺวา ตทภินิวชฺเชติ, ตทภินิวชฺเชตฺวา เจตสา อภิวิราเชตฺวา ปญฺญาย อติวิชฺฌ ปสฺสติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ปจฺจุปฺปนฺเน ฉนฺทราคฏฺฐานิเย ธมฺเม อารพฺภ ฉนฺโท น ชายติ. อิมานิ โข ภิกฺขเว นิทานานิ กมฺมานํ สมุทยายาติ. ทสมํ.

ปฐโม สมฺโพธิวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

ปุพฺเพว[๑] ทุเว อสฺสาหา สมโณ รุณฺณปญฺจมํ
อติตฺติ เทฺว จ กูฏานิ นิทานานิ อปเร ทุเวติ.[๑]

[๑-๑] สฺยา. ปุพฺเพ มนุสฺเส อสฺสาโท สมโณ โรณปญฺจมํ
อติตฺตา เทฺว จ กูฏานิ นิทานา อปเร ทุเวติ.

๒. อาปายิกวคฺโค

๑. อาปายิกสุตฺตํ

[๑๐๓๘] "ตโยเม ภิกฺขเว อาปายิกา เนรยิกา อิทมปฺปหาย. กตเม ตโย. โย จ อพฺรหฺมจารี อพฺรหฺมจาริปฏิญฺโญ, โย จ สุทฺธพฺรหฺมจารึ สุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ จรนฺตํ อมูลเกน พฺรหฺมจริเยน อนุทฺธํเสติ, โย จายํ เอวํวาที เอวํทิฏฺฐิ 'นตฺถิ กาเมสุ โทโสติ, โส [๑] กาเมสุ ปาตพฺยตํ[๒] อาปชฺชติ. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย อาปายิกา เนรยิกา อิทมปฺปหายาติ. ปฐมํ.

๒. ทุลฺลภสุตฺตํ

[๑๐๓๙] "ติณฺณํ ภิกฺขเว ปาตุภาโว ทุลฺลโภ โลกสฺมึ. กตเมสํ ติณฺณํ. ตถาคตสฺส ภิกฺขเว อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ปาตุภาโว ทุลฺลโภ โลกสฺมึ, ตถาคตปฺปเวทิตสฺส ธมฺมวินยสฺส เทเสตา ปุคฺคโล ทุลฺลโภ โลกสฺมึ, กตญฺญู กตเวที ปุคฺคโล ทุลฺลโภ โลกสฺมึ. อิเมสํ โข ภิกฺขเว ติณฺณํ ปาตุภาโว ทุลฺลโภ โลกสฺมินฺติ. ทุติยํ.

๓. อปฺปเมยฺยสุตฺตํ

[๑๐๔๐] "ตโยเม ภิกฺขเว ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึ. กตเม ตโย. สุปฺปเมยฺโย ทุปฺปเมยฺโย อปฺปเมยฺโย. กตโม จ ภิกฺขเว ปุคฺคโล สุปฺปเมยฺโย. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ

---

[๑] ฉ.,เท. ตาย [๒] สี.,อิ. ปาตวฺยตํ

ปุคฺคโล อุทฺธโต โหติ อุนฺนโฬ[๑] จปโล มุขโร วิกิณฺณวาโจ มุฏฺฐสฺสติ อสมฺปชาโน อสมาหิโต วิพฺภนฺตจิตฺโต ปากตินฺทฺริโย, อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปุคฺคโล สุปฺปเมยฺโย.

กตโม จ ภิกฺขเว ปุคฺคโล ทุปฺปเมยฺโย. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล อนุทฺธโต โหติ อนุนฺนโฬ อจปโล อมุขโร อวิกิณฺณวาโจ อุปฏฺฐิตสฺสติ สมฺปชาโน สมาหิโต เอกคฺคจิตฺโต สำวุตินฺทฺริโย, อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปุคฺคโล ทุปฺปเมยฺโย.

กตโม จ ภิกฺขเว ปุคฺคโล อปฺปเมยฺโย. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อรหำ โหติ ขีณาสโว, อยำ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปุคฺคโล อปฺปเมยฺโย. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย ปุคฺคลา สนฺโต สำวิชฺชมานา โลกสฺมินฺติ. ตติยำ.

๔. อาเนญฺชสุตฺตำ

[๑๐๔๑] “ตโยเม ภิกฺขเว ปุคฺคลา สนฺโต สำวิชฺชมานา โลกสฺมึ. กตเม ตโย. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล สพฺพโส รูปสญฺญานำ สมติกฺกมา ปฏิฆสญฺญานำ อตฺถงฺคมา[๒] นานตฺตสญฺญานำ อมนสิการา ‘อนนฺโต อากาโสติ อากาสานญฺจายตนำ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. โส ตทสฺสาเทติ, ตำ นิกาเมติ, เตน จ วิตฺตึ อาปชฺชติ. ตตฺถ จิโต ตทธิมุตฺโต ตพฺพหุลวิหารี อปริหีโน กาลำ กุรุมาโน อากาสานญฺจายตนูปคานำ เทวานำ สหพฺยตำ อุปปชฺชติ. อากาสานญฺจายตนูปคานำ ภิกฺขเว เทวานำ วีสติ[๓] กปฺปสหสฺสานิ

---

[๑] สี. อุนฺนโล
[๒] อิ. อตฺถคมา
[๓] อิ. วีสตี

อายุปฺปมาณํ, ตตฺถ[๑] ปุถุชฺชโน ยาวตายุกํ ฐตฺวา, ยาวตกํ เตสํ เทวานํ อายุปฺปมาณํ, ตํ สพฺพํ เขเปตฺวา นิรยมฺปิ คจฺฉติ, ติรจฺฉานโยนิมฺปิ คจฺฉติ, ปิตฺติวิสยมฺปิ คจฺฉติ. ภควโต ปน สาวโก ตตฺถ ยาวตายุกํ ฐตฺวา, ยาวตกํ เตสํ เทวานํ อายุปฺปมาณํ, ตํ สพฺพํ เขเปตฺวา ตสฺมึเยว ภเว ปรินิพฺพายติ. อยํ โข ภิกฺขเว วิเสโส อยं อธิปฺปายโส[๒] อิทํ นานากรณํ สุตวโต อริยสาวกสฺส อสฺสุตวตา ปุถุชฺชเนน, ยทิทํ คติยา อุปปตฺติยา สติ.[๓]

ปุน จ ปรं ภิกฺขเว อิเธกจฺโจ ปุคฺคโล สพฺพโส อากาสานญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม 'อนนฺตं วิญฺญาณนฺติ วิญฺญาณญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. โส ตทสฺสาเทติ, ตं นิกาเมติ, เตน จ วิตฺตึ อาปชฺชติ. ตตฺถ จิโต ตทธิมุตฺโต ตพฺพหุลวิหารี อปริหีโน กาลं กุรุมาโน วิญฺญาณญฺจายตนูปคานํ เทวานํ สหพฺยตं อุปปชฺชติ.[๔] วิญฺญาณญฺจายตนูปคานํ ภิกฺขเว เทวานํ จตฺตาฬีส กปฺปสหสฺสานิ อายุปฺปมาณํ, ตตฺถ ปุถุชฺชโน ยาวตายุกํ ฐตฺวา, ยาวตกํ เตสํ เทวานํ อายุปฺปมาณํ, ตं สพฺพํ เขเปตฺวา นิรยมฺปิ คจฺฉติ, ติรจฺฉานโยนิมฺปิ คจฺฉติ, ปิตฺติวิสยมฺปิ คจฺฉติ, ภควโต ปน สาวโก ตตฺถ ยาวตายุกํ ฐตฺวา, ยาวตกํ เตสํ เทวานํ อายุปฺปมาณํ, ตं สพฺพํ เขเปตฺวา ตสฺมึเยว ภเว ปรินิพฺพายติ. อยํ โข ภิกฺขเว วิเสโส อยं อธิปฺปายโส อิทํ นานากรณํ สุตวโต อริยสาวกสฺส อสฺสุตวตา ปุถุชฺชเนน, ยทิทํ คติยา อุปปตฺติยา สติ.

---

[๑] สี.,อิ. ตตฺร　[๒] สี.,อิ. อธิปฺปาโยโส ฉ.,เท. อธิปฺปยโส
[๓] ฉ.,เท. อยं ปาโฐ น ทิสฺสติ.　[๔] สี.,อิ. อุปปชฺชติ

ปุน จ ปรํ ภิกฺขเว อิเธกจฺโจ ปุคฺคโล สพฺพโส วิญฺญาณญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม 'นตฺถิ กิญฺจีติ อากิญฺจญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. โส ตทสฺสาเทติ, ตํ นิกาเมติ, เตน จ วิตฺตึ อาปชฺชติ. ตตฺถ จิโต ตทธิมุตฺโต ตพฺพหุลวิหารี อปริหีโน กาลํ กุรุมาโน อากิญฺจญฺญายตนูปคานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติ. อากิญฺจญฺญายตนูปคานํ ภิกฺขเว เทวานํ สฏฺฐี[๑] กปฺปสหสฺสานิ อายุปฺปมาณํ, ตตฺถ ปุถุชฺชโน ยาวตายุกํ จตฺวา, ยาวตกํ เตสํ เทวานํ อายุปฺปมาณํ, ตํ สพฺพํ เขเปตฺวา นิรยมฺปิ คจฺฉติ, ติรจฺฉานโยนิมฺปิ คจฺฉติ, ปิตฺติวิสยมฺปิ คจฺฉติ. ภควโต ปน สาวโก ตตฺถ ยาวตายุกํ จตฺวา, ยาวตกํ เตสํ เทวานํ อายุปฺปมาณํ, ตํ สพฺพํ เขเปตฺวา ตสฺมึเยว ภเว ปรินิพฺพายติ. อยํ โข ภิกฺขเว วิเสโส อยํ อธิปฺปายโส อิทํ นานากรณํ สุตวโต อริยสาวกสฺส อสฺสุตวตา ปุถุชฺชเนน, ยทิทํ คติยา อุปปตฺติยา สติ. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมินฺติ. จตุตฺถํ.

๕. วิปตฺติสมฺปทาสุตฺตํ

[๑๐๔๒] "ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว วิปตฺติโย. กตมา ติสฺโส. สีลวิปตฺติ จิตฺตวิปตฺติ ทิฏฺฐิวิปตฺติ. กตมา จ ภิกฺขเว สีลวิปตฺติ. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปาณาติปาตี โหติ, อทินฺนาทายี โหติ, กาเมสุ มิจฺฉาจารี โหติ, มุสาวาที โหติ, ปิสุณวาโจ โหติ, ผรุสวาโจ โหติ, สมฺผปฺปลาปี โหติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สีลวิปตฺติ.

---

[๑] สี.,อิ. สฏฺฐี ฉ.,เท. สฏฺฐิ

กตมา จ ภิกฺขเว จิตฺตวิปตฺติ. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ อภิชฺฌาลุ โหติ พฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว จิตฺตวิปตฺติ.

กตมา จ ภิกฺขเว ทิฏฺฐิวิปตฺติ. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ วิปรีตทสฺสโน 'นตฺถิ ทินฺนํ, นตฺถิ ยิฏฺฐํ, นตฺถิ หุตํ, นตฺถิ สุกฏทุกฺกฏานํ[๑] กมฺมานํ ผลวิปาโก, นตฺถิ อยํ โลโก, นตฺถิ ปโร โลโก, นตฺถิ มาตา, นตฺถิ ปิตา, นตฺถิ สตฺตา โอปปาติกา, นตฺถิ โลเก สมณพฺราหฺมณา สมฺมคฺคตา[๒] สมฺมาปฏิปนฺนา, เย อิมญฺจ โลกํ ปรญฺจ โลกํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทนฺตีติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทิฏฺฐิวิปตฺติ. สีลวิปตฺติเหตุ วา ภิกฺขเว สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตं นิรยํ อุปปชฺชนฺติ. จิตฺตวิปตฺติเหตุ วา ภิกฺขเว สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตं นิรยํ อุปปชฺชนฺติ. ทิฏฺฐิวิปตฺติเหตุ วา ภิกฺขเว สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตं นิรยํ อุปปชฺชนฺติ. อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส วิปตฺติโย.

ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว สมฺปทา. กตมา ติสฺโส. สีลสมฺปทา จิตฺตสมฺปทา ทิฏฺฐิสมฺปทา. กตมา จ ภิกฺขเว สีลสมฺปทา. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ, อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต โหติ, กาเมสุ มิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต โหติ, มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติ, ปิสุณาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, ผรุสาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, สมฺผปฺปลาปา ปฏิวิรโต โหติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สีลสมฺปทา.

---

[๑] ฉ.,เท. สุกตทุกฺกฏานํ [๒] อิ. สมคฺคตา

กตมา จ ภิกฺขเว จิตฺตสมฺปทา. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ อนภิชฺฌาลุ โหติ อพฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว จิตฺตสมฺปทา. กตมา จ ภิกฺขเว ทิฏฺฐิสมฺปทา. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ อวิปรีตทสฺสโน 'อตฺถิ ทินฺนํ, อตฺถิ ยิฏฺฐํ, อตฺถิ หุตํ, อตฺถิ สุกฏทุกฺกฏานํ กมฺมานํ ผลวิปาโก, อตฺถิ อยํ โลโก, อตฺถิ ปโร โลโก, อตฺถิ มาตา, อตฺถิ ปิตา, อตฺถิ สตฺตา โอปปาติกา, อตฺถิ โลเก สมณพฺราหฺมณา สมฺมคฺคตา สมฺมาปฏิปนฺนา, เย อิมญฺจ โลกํ ปรญฺจ โลกํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทนฺตีติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทิฏฺฐิสมฺปทา. สีลสมฺปทาเหตุ วา ภิกฺขเว สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ. จิตฺตสมฺปทาเหตุ วา ภิกฺขเว สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ. ทิฏฺฐิสมฺปทาเหตุ วา ภิกฺขเว สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ. อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส สมฺปทาติ. ปญฺจมํ.

๖. อปณฺณกสุตฺตํ

[๑๐๔๓] "ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว วิปตฺติโย. กตมา ติสฺโส. สีลวิปตฺติ จิตฺตวิปตฺติ ทิฏฺฐิวิปตฺติ. กตมา จ ภิกฺขเว สีลวิปตฺติ. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปาณาติปาตี โหติ ฯเปฯ สมฺผปฺปลาปี โหติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สีลวิปตฺติ.

กตมา จ ภิกฺขเว จิตฺตวิปตฺติ. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ อภิชฺฌาลุ โหติ พฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว จิตฺตวิปตฺติ.

กตมา จ ภิกฺขเว ทิฏฺฐิวิปตฺติ. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ วิปรีตทสฺสโน 'นตฺถิ ทินฺนํ, นตฺถิ ยิฏฺฐํ, ฯเปฯ เย อิมญฺจ โลกํ ปรญฺจ โลกํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทนฺตีติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทิฏฺฐิวิปตฺติ. สีลวิปตฺติเหตุ วา ภิกฺขเว สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตं นิรยं อุปปชฺชนฺติ. จิตฺตวิปตฺติเหตุ วา ฯเปฯ ทิฏฺฐิวิปตฺติเหตุ วา ภิกฺขเว สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตं นิรยं อุปปชฺชนฺติ. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อปณฺณโก มณิ อุทฺธโฺขิตฺโต, เยน เยเนว ปติฏฺฐาติ, สุปติฏฺฐิตเมว ปติฏฺฐาติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว สีลวิปตฺติเหตุ วา สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตं นิรยं อุปปชฺชนฺติ. จิตฺตวิปตฺติเหตุ วา ฯเปฯ ทิฏฺฐิวิปตฺติเหตุ วา สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตं นิรยं อุปปชฺชนฺติ. อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส วิปตฺติโย.[๑]

ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว สมฺปทา. กตมา ติสฺโส. สีลสมฺปทา จิตฺตสมฺปทา ทิฏฺฐิสมฺปทา. กตมา จ ภิกฺขเว สีลสมฺปทา. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ ฯเปฯ สมฺผปฺปลาปา ปฏิวิรโต โหติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สีลสมฺปทา.

กตมา จ ภิกฺขเว จิตฺตสมฺปทา. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ อนภิชฺฌาลุ โหติ อพฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว จิตฺตสมฺปทา.

---

[๑] ฉ.,เท. วิปตฺติโยติ.

กตมา จ ภิกฺขเว ทิฏฺฐิสมฺปทา. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ อวิปรีตทสฺสโน 'อตฺถิ ทินฺนํ, อตฺถิ ยิฏฺฐํ, ฯเปฯ เย อิมญฺจ โลกํ ปรญฺจ โลกํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทนฺตีติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทิฏฺฐิสมฺปทา. สีลสมฺปทาเหตุ วา ภิกฺขเว สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ. จิตฺตสมฺปทาเหตุ วา ฯเปฯ ทิฏฺฐิสมฺปทาเหตุ วา ภิกฺขเว สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อปณฺณโก มณิ อุทฺธํขิตฺโต, เยน เยเนว ปติฏฺฐาติ, สุปติฏฺฐิตเยว ปติฏฺฐาติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว สีลสมฺปทาเหตุ วา สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ. จิตฺตสมฺปทาเหตุ วา ฯเปฯ ทิฏฺฐิสมฺปทาเหตุ วา สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ. อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส สมฺปทาติ. ฉฏฺฐํ.

๗. กมฺมนฺตสุตฺตํ

[๑๐๔๔] "ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว วิปตฺติโย. กตมา ติสฺโส. กมฺมนฺตวิปตฺติ อาชีววิปตฺติ ทิฏฺฐิวิปตฺติ. กตมา จ ภิกฺขเว กมฺมนฺตวิปตฺติ. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปาณาติปาตี โหติ ฯเปฯ สมฺผปฺปลาปี โหติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว กมฺมนฺตวิปตฺติ.

กตมา จ ภิกฺขเว อาชีววิปตฺติ. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ มิจฺฉาอาชีโว โหติ, มิจฺฉาอาชีเวน ชีวิตํ กปฺเปติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อาชีววิปตฺติ.

กตมา จ ภิกฺขเว ทิฏฺฐิวิปตฺติ. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ วิปรีตทสฺสโน 'นตฺถิ ทินฺนํ, นตฺถิ ยิฏฺฐํ, ฯเปฯ เย อิมญฺจ โลกํ ปรญฺจ โลกํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทนฺตีติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทิฏฺฐิวิปตฺติ. อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส วิปตฺติโย.

ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว สมฺปทา. กตมา ติสฺโส. กมฺมนฺตสมฺปทา อาชีวสมฺปทา ทิฏฺฐิสมฺปทา. กตมา จ ภิกฺขเว กมฺมนฺตสมฺปทา. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ ฯเปฯ สมฺผปฺปลาปา ปฏิวิรโต โหติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว กมฺมนฺตสมฺปทา.

กตมา จ ภิกฺขเว อาชีวสมฺปทา. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ สมฺมาอาชีโว โหติ, สมฺมาอาชีเวน ชีวิตํ กปฺเปติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อาชีวสมฺปทา.

กตมา จ ภิกฺขเว ทิฏฺฐิสมฺปทา. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ อวิปรีตทสฺสโน 'อตฺถิ ทินฺนํ, อตฺถิ ยิฏฺฐํ, ฯเปฯ เย อิมญฺจ โลกํ ปรญฺจ โลกํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทนฺตีติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทิฏฺฐิสมฺปทา. อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส สมฺปทาติ. สตฺตมํ.

๘. ปฐมโสเจยฺยสุตฺตํ

[๑๐๔๔] "ตีณิมานิ ภิกฺขเว โสเจยฺยานิ. กตมานิ ตีณิ. กายโสเจยฺยํ วจีโสเจยฺยํ มโนโสเจยฺยํ. กตมญฺจ ภิกฺขเว กายโสเจยฺยํ. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ, อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต โหติ, กาเมสุ มิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต โหติ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว กายโสเจยฺยํ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว วจีโสเจยฺยํ. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติ, ปิสุณาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, ผรุสาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, สมฺผปฺปลาปา ปฏิวิรโต โหติ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว วจีโสเจยฺยํ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว มโนโสเจยฺยํ. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ อนภิชฺฌาลุ โหติ, อพฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ, สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว มโนโสเจยฺยํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ โสเจยฺยานีติ. อฏฺฐมํ.

๙. ทุติยโสเจยฺยสุตฺตํ

[๑๐๔๖] "ตีณิมานิ ภิกฺขเว โสเจยฺยานิ. กตมานิ ตีณิ. กายโสเจยฺยํ วจีโสเจยฺยํ มโนโสเจยฺยํ. กตมญฺจ ภิกฺขเว กายโสเจยฺยํ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ, อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต โหติ, อพฺรหฺมจริยา ปฏิวิรโต โหติ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว กายโสเจยฺยํ. กตมญฺจ ภิกฺขเว วจีโสเจยฺยํ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติ, ปิสุณาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, ผรุสาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, สมฺผปฺปลาปา ปฏิวิรโต โหติ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว วจีโสเจยฺยํ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว มโนโสเจยฺยํ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ กามจฺฉนฺทํ 'อตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ กามจฺฉนฺโทติ ปชานาติ, อสนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ กามจฺฉนฺทํ 'นตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ กามจฺฉนฺโทติ ปชานาติ, ยถา จ อนุปฺปนฺนสฺส กามจฺฉนฺทสฺส อุปฺปาโท โหติ, ตญฺจ ปชานาติ, ยถา จ อุปฺปนฺนสฺส กามจฺฉนฺทสฺส ปหานํ โหติ,

ตญฺจ ปชานาติ, ยถา จ ปหีนสฺส กามจฺฉนฺทสฺส อายตึ อนุปฺปาโท โหติ, ตญฺจ ปชานาติ. สนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ พฺยาปาทํ ‘อตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ พฺยาปาโทติ ปชานาติ, อสนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ พฺยาปาทํ ‘นตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ พฺยาปาโทติ ปชานาติ, ยถา จ อนุปฺปนฺนสฺส พฺยาปาทสฺส อุปฺปาโท โหติ, ตญฺจ ปชานาติ, ยถา จ อุปฺปนฺนสฺส พฺยาปาทสฺส ปหานํ โหติ, ตญฺจ ปชานาติ, ยถา จ ปหีนสฺส พฺยาปาทสฺส อายตึ อนุปฺปาโท โหติ, ตญฺจ ปชานาติ. สนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ ถีนมิทฺธ[๑] ‘อตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ ถีนมิทฺธนฺติ ปชานาติ, อสนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ ถีนมิทฺธํ ‘นตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ ถีนมิทฺธนฺติ ปชานาติ, ยถา จ อนุปฺปนฺนสฺส ถีนมิทฺธสฺส อุปฺปาโท โหติ, ตญฺจ ปชานาติ, ยถา จ อุปฺปนฺนสฺส ถีนมิทฺธสฺส ปหานํ โหติ, ตญฺจ ปชานาติ, ยถา จ ปหีนสฺส ถีนมิทฺธสฺส อายตึ อนุปฺปาโท โหติ, ตญฺจ ปชานาติ. สนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ ‘อตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจนฺติ ปชานาติ, อสนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ ‘นตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจนฺติ ปชานาติ, ยถา จ อนุปฺปนฺนสฺส อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจสฺส อุปฺปาโท โหติ, ตญฺจ ปชานาติ, ยถา จ อุปฺปนฺนสฺส อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจสฺส ปหานํ โหติ, ตญฺจ ปชานาติ, ยถา จ ปหีนสฺส อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจสฺส อายตึ อนุปฺปาโท โหติ, ตญฺจ ปชานาติ. สนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ วิจิกิจฺฉํ ‘อตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ วิจิกิจฺฉาติ ปชานาติ, อสนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ วิจิกิจฺฉํ ‘นตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ วิจิกิจฺฉาติ ปชานาติ, ยถา จ อนุปฺปนฺนาย

---

[๑] ฉ.,เท. ถินมิทฺธ

วิจิกิจฺฉาย อุปฺปาโท โหติ, ตญฺจ ปชานาติ, ยถา จ อุปฺปนฺนาย วิจิกิจฺฉาย ปหานํ โหติ, ตญฺจ ปชานาติ, ยถา จ ปหีนาย วิจิกิจฺจาย อายตึ อนุปฺปาโท โหติ, ตญฺจ ปชานาติ, อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว มโนโสเจยฺยํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ โสเจยฺยานีติ. นวมํ.

กายสุจึ วาจาสุจึ[๑] เจโตสุจิมนาสวํ
สุจึ โสเจยฺยสมฺปนฺนํ อาหุ นินฺหาตปาปกนฺติ.

๑๐. โมเนยฺยสุตฺตํ

[๑๐๔๗] "ตีณิมานิ ภิกฺขเว โมเนยฺยานิ. กตมานิ ตีณิ. กายโมเนยฺยํ วจีโมเนยฺยํ มโนโมเนยฺยํ. กตมญฺจ ภิกฺขเว กายโมเนยฺยํ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ, อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต โหติ, อพฺรหฺมจริยา[๒] ปฏิวิรโต โหติ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว กายโมเนยฺยํ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว วจีโมเนยฺยํ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติ, ปิสุณาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, ผรุสาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, สมฺผปฺปลาปา ปฏิวิรโต โหติ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว วจีโมเนยฺยํ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว มโนโมเนยฺยํ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเจว ธมฺเม สยं อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว มโนโมเนยฺยํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ โมเนยฺยานีติ.

---

[๑] ฉ.,เท. วจีสุจึ [๒] อิ. กาเมสุมิจฺฉาจารา

กายมุนึ　วาจามุนึ[๑]　　เจโตมุนิมนาสวํ
มุนึ　โมเนยฺยสมฺปนฺนํ　　อาหุ　สพฺพปฺปหายินนฺติ.

ทุติโย　อาปายิกวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

อาปายิโก　ทุลฺลโภ　จ　　อปฺปเมยฺยํ　อเนญฺชวิปตฺติสมฺปทา[๒]
อปณฺณโก[๓]　จ　กมฺมนฺโต　　เทฺว　โสเจยฺยานิ　โมเนยฺยนฺติ.[๓]

---

[๑] ฉ.,เท.　วจีมุนึ　　[๒] สฺยา.　อเนญฺชกํ
[๓-๓] สฺยา.　อยํ　อปณฺณกมฺมนฺโต　เทฺว　จ　โสเจยฺยโมเนยฺยาติ.

๓. กุสินารวคฺโค

๑. กุสินารสุตฺตํ

[๑๐๔๘] เอกํ สมยํ ภควา กุสินารายํ วิหรติ พลิหรเณ วนสณฺเฑ. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "ภิกฺขโวติ. "ภทนฺเตติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

"อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อญฺญตรํ คามํ วา นิคมํ วา อุปนิสฺสาย วิหรติ, ตเมนํ คหปติ วา คหปติปุตฺโต วา อุปสงฺกมิตฺวา สฺวาตนาย ภตฺเตน นิมนฺเตติ, อากงฺขมาโน ภิกฺขเว ภิกฺขุ อธิวาเสติ. โส ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย, เยน ตสฺส คหปติสฺส วา คหปติปุตฺตสฺส วา นิเวสนํ, เตนุปสงฺกมติ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทติ, ตเมนํ โส คหปติ วา คหปติปุตฺโต วา ปณีเตน ขาทนีเยน โภชนีเยน สหตฺถา สนฺตปฺเปติ สมฺปวาเรติ.

ตสฺส เอวํ โหติ "สาธุ วต มฺยายํ[๑] คหปติ วา คหปติปุตฺโต วา ปณีเตน ขาทนีเยน โภชนีเยน สหตฺถา สนฺตปฺเปติ สมฺปวาเรตีติ. เอวมฺปิสฺส โหติ "อโห วต มฺยายํ คหปติ วา คหปติปุตฺโต วา อายตึปิ เอวรูเปน ปณีเตน ขาทนีเยน โภชนีเยน สหตฺถา สนฺตปฺเปยฺย สมฺปวาเรยฺยาติ. โส ตํ ปิณฺฑปาตํ คธิโต[๒] มุจฺฉิโต อชฺโฌปนฺโน อนาทีนวทสฺสาวี อนิสฺสรณปญฺโญ ปริภุญฺชติ, โส ตตฺถ กามวิตกฺกมฺปิ วิตกฺเกติ, พฺยาปาทวิตกฺกมฺปิ วิตกฺเกติ, วิหึสาวิตกฺกมฺปิ วิตกฺเกติ. เอวรูปสฺสาหํ

---

[๑] สฺยา. มายํ, เอวมฺปริปิ. [๒] ฉ.,เท. คถิโต

ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ทินฺนํ น มหปฺผลํ[๑] วทามิ. ตํ กิสฺส เหตุ. ปมตฺโต หิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิหรติ.

อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ อญฺญตรํ คามํ วา นิคมํ วา อุปนิสฺสาย วิหรติ, ตเมนํ คหปติ วา คหปติปุตฺโต วา อุปสงฺกมิตฺวา สฺวาตนาย ภตฺเตน นิมนฺเตติ, อากงฺขมาโน ภิกฺขเว ภิกฺขุ อธิวาเสติ. โส ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย, เยน ตสฺส คหปติสฺส วา คหปติ-ปุตฺตสฺส วา นิเวสนํ, เตนุปสงฺกมติ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทติ, ตเมนํ โส คหปติ วา คหปติปุตฺโต วา ปณีเตน ขาทนีเยน โภชนีเยน สหตฺถา สนฺตปฺเปติ สมฺปวาเรติ.

ตสฺส น เอวํ โหติ "สาธุ วต มยายํ คหปติ วา คหปติปุตฺโต วา ปณีเตน ขาทนีเยน โภชนีเยน สหตฺถา สนฺตปฺเปติ สมฺปวาเรตีติ. เอวมฺปิสฺส น โหติ "อโห วต มยายํ คหปติ วา คหปติปุตฺโต วา อายตึปิ เอวรูเปน ปณีเตน ขาทนีเยน โภชนีเยน สหตฺถา สนฺตปฺเปยฺย สมฺปวาเรยฺยาติ. โส ตํ ปิณฺฑปาตํ อคิทฺโต อมุจฺฉิโต อนชฺโฌปนฺโน อาทีนวทสฺสาวี นิสฺสรณปญฺโญ ปริภุญฺชติ, โส ตตฺถ เนกฺขมฺมวิตกฺกมฺปิ วิตกฺเกติ, อพฺยาปาทวิตกฺกมฺปิ วิตกฺเกติ, อวิหึสาวิตกฺกมฺปิ วิตกฺเกติ. เอวรูปสฺสาหํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ทินฺนํ มหปฺผลํ วทามิ. ตํ กิสฺส เหตุ. อปฺปมตฺโต หิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิหรตีติ. ปจมํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. มหปฺผลนฺติ, เอวมุปริปิ.

๒. ภณฺฑนสุตฺตํ

[๑๐๔๙] "ยสฺสํ ภิกฺขเว ทิสายํ ภิกฺขู ภณฺฑนชาตา กลหชาตา วิวาทาปนฺนา อญฺญมญฺญํ มุขสตฺตีหิ วิตุทนฺตา วิหรนฺติ. มนสิกาตุมฺปิ เม เอสา ภิกฺขเว ทิสา น ผาสุ โหติ, ปเคว คนฺตุํ. นิฏฺฐํ เอตฺถ คจฺฉามิ: อทฺธา เต อายสฺมนฺโต ตโย ธมฺเม ปชหึสุ, ตโย ธมฺเม พหุลีมกํสุ.[๑] กตเม ตโย ธมฺเม ปชหึสุ. เนกฺขมฺมวิตกฺกํ อพฺยาปาทวิตกฺกํ อวิหึสาวิตกฺกํ. อิเม ตโย ธมฺเม ปชหึสุ. กตเม ตโย ธมฺเม พหุลีมกํสุ. กามวิตกฺกํ พฺยาปาทวิตกฺกํ วิหึสาวิตกฺกํ. อิเม ตโย ธมฺเม พหุลีมกํสุ. ยสฺสํ ภิกฺขเว ทิสายํ ภิกฺขู ภณฺฑนชาตา กลหชาตา วิวาทาปนฺนา อญฺญมญฺญํ มุขสตฺตีหิ วิตุทนฺตา วิหรนฺติ. มนสิกาตุมฺปิ เม เอสา ภิกฺขเว ทิสา น ผาสุ โหติ. ปเคว คนฺตุํ. นิฏฺฐํ เอตฺถ คจฺฉามิ: อทฺธา เต อายสฺมนฺโต อิเม ตโย ธมฺเม ปชหึสุ, อิเม ตโย ธมฺเม พหุลีมกํสุ. ยสฺสํ [๒] ภิกฺขเว ทิสายํ ภิกฺขู สมคฺคา สมฺโมทมานา อวิวทมานา ขีโรทกีภูตา อญฺญมญฺญํ ปิยจกฺขูหิ สมฺปสฺสนฺตา วิหรนฺติ. คนฺตุมฺปิ เม เอสา ภิกฺขเว ทิสา ผาสุ โหติ, ปเคว มนสิกาตุมฺ. นิฏฺฐํ เอตฺถ คจฺฉามิ: อทฺธา เต อายสฺมนฺโต อิเม[๓] ตโย ธมฺเม ปชหึสุ, อิเม[๓] ตโย ธมฺเม พหุลีมกํสุ. กตเม ตโย ธมฺเม ปชหึสุ. กามวิตกฺกํ พฺยาปาทวิตกฺกํ วิหึสาวิตกฺกํ. อิเม ตโย ธมฺเม ปชหึสุ. กตเม ตโย ธมฺเม พหุลีมกํสุ. เนกฺขมฺมวิตกฺกํ อพฺยาปาทวิตกฺกํ อวิหึสาวิตกฺกํ. อิเม ตโย ธมฺเม พหุลีมกํสุ.

---

[๑] ฉ.,เท. พหุลมกํสุ
[๒] ฉ.,เท. ปน
[๓] สฺยา. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

ยสฺสํ ภิกฺขเว ทิสายํ ภิกฺขู สมคฺคา สมฺโมทมานา อวิวทมานา ขีโรทกีภูตา อญฺญมญฺญํ ปิยจกฺขูหิ สมฺปสฺสนฺตา วิหรนฺติ. คนฺตุปิ เม เอสา ภิกฺขเว ทิสา ผาสุ โหติ, ปเคว มนสิกาตุ. นิฏฺฐํ เอตฺถ คจฺฉามิ: อทฺธา เต อายสฺมนฺโต อิเม ตโย ธมฺเม ปชหึสุ, อิเม ตโย ธมฺเม พหุลีมกํสูติ. ทุติยํ.

๓. โคตมกเจติยสุตฺตํ

[๑๐๕๐] เอกํ สมยํ ภควา เวสาลิยํ วิหรติ โคตมเก เจติเย. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "ภิกฺขโวติ. "ภทนฺเตติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุ. ภควา เอตทโวจ

"อภิญฺญายาหํ ภิกฺขเว ธมฺมํ เทเสมิ โน อนภิญฺญาย, สนิทานาหํ ภิกฺขเว ธมฺมํ เทเสมิ โน อนิทานํ, สปฺปาฏิหาริยาหํ ภิกฺขเว ธมฺมํ เทเสมิ โน อปฺปาฏิหาริยํ. ตสฺส มยฺหํ ภิกฺขเว อภิญฺญาย ธมฺมํ เทสยโต โน อนภิญฺญาย, สนิทานํ ธมฺมํ เทสยโต โน อนิทานํ, สปฺปาฏิหาริยํ ธมฺมํ เทสยโต โน อปฺปาฏิหาริยํ กรณีโย โอวาโท กรณียา อนุสาสนี, อลญฺจ ปน โว ภิกฺขเว ตุฏฺฐิยา, อลํ อตฺตมนตาย, อลํ โสมนสฺสาย 'สมฺมาสมฺพุทฺโธ ภควา, สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม, สุปฏิปนฺโน สงฺโฆติ.

อิทมโวจ ภควา. อตฺตมนา เต ภิกฺขู ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทุ๋.[๑] อิมสฺมิญฺจ ปน เวยฺยากรณสฺมึ ภญฺญมาเน สหสฺสี โลกธาตุ อกมฺปิตฺถาติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อภินนฺทุนฺติ.

๔. ภรณฺฑุกาลามสุตฺตํ

[๑๐๕๑] เอกํ สมยํ ภควา โกสเลสุ จาริกํ จรมาโน เยน กปิลวตฺถุ, ตทวสริ. อสฺโสสิ โข มหานาโม สกฺโก "ภควา กิร กปิลวตฺถุํ อนุปฺปตฺโตติ. อถโข มหานาโม สกฺโก, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ. เอกมนฺตํ ฐิตํ โข มหานามํ สกฺกํ ภควา เอตทโวจ

"คจฺฉ มหานาม, กปิลวตฺถุสฺมึ ตถารูปึ อาวสถํ ชาน, ยตฺถชฺช มยํ เอกรตฺตึ วิหเรยฺยามาติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข มหานาโม สกฺโก ภควโต ปฏิสฺสุณิตฺวา กปิลวตฺถุํ ปวิสิตฺวา เกวลกปฺปึ กปิลวตฺถุํ อาหิณฺฑนฺโต[๑] น อทฺทส กปิลวตฺถุสฺมึ ตถารูปึ อาวสถํ, ยตฺถชฺช ภควา เอกรตฺตึ วิหเรยฺย.

อถโข มหานาโม สกฺโก, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ "นตฺถิ ภนฺเต กปิลวตฺถุสฺมึ ตถารูโป อาวสโถ, ยตฺถชฺช ภควา เอกรตฺตึ วิหเรยฺย. อยํ ภนฺเต ภรณฺฑุ กาลาโม ภควโต ปุราณสพฺรหฺมจารี, ตสฺสชฺช ภควา อสฺสเม เอกรตฺตึ วิหรตูติ. "คจฺฉ มหานาม สนฺถรํ ปญฺญาเปหีติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข มหานาโม สกฺโก ภควโต ปฏิสฺสุณิตฺวา, เยน ภรณฺฑุสฺส[๒] กาลามสฺส อสฺสโม, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา สนฺถรํ ปญฺญาเปตฺวา อุทกํ จเปตฺวา ปาทานิ โธวนาย, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ

---

[๑] อิ. อนฺวาหิณฺฑนฺโต [๒] อิ. ภรณฺฑุกสฺส

เอตทโวจ "สนฺถโต ภนฺเต สนฺถโร[๑] อุทกํ จปีตํ ปาทานํ โธวนาย, ยสฺสทานิ ภนฺเต ภควา กาลํ มญฺญตีติ.

อถโข ภควา เยน ภรณฺฑุสฺส กาลามสฺส อสฺสโม, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ, นิสชฺช โข ภควา ปาเท ปกฺขาเลสิ. อถโข มหานามสฺส สกฺกสฺส เอตทโหสิ "อกาโล โข อชฺช ภควนฺตํ ปยิรุปาสิตุํ, กิลนฺโต ภควา, เสฺวทานาหํ ภควนฺตํ ปยิรุปาสิสฺสามีติ, ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ.

[๑๐๕๒] อถโข มหานาโม สกฺโก ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข มหานามํ สกฺกํ ภควา เอตทโวจ "ตโย โขเม มหานาม สตฺถาโร สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึ. กตเม ตโย. อิธ มหานาม เอกจฺโจ สตฺถา กามานํ ปริญฺญํ ปญฺญาเปติ, น รูปานํ ปริญฺญํ ปญฺญาเปติ, น เวทนานํ ปริญฺญํ ปญฺญาเปติ. อิธ ปน มหานาม เอกจฺโจ สตฺถา กามานญฺเจว ปริญฺญํ ปญฺญาเปติ, รูปานญฺจ ปริญฺญํ ปญฺญาเปติ, น เวทนานํ ปริญฺญํ ปญฺญาเปติ. อิธ ปน มหานาม เอกจฺโจ สตฺถา กามานญฺเจว ปริญฺญํ ปญฺญาเปติ, รูปานญฺจ ปริญฺญํ ปญฺญาเปติ, เวทนานญฺจ ปริญฺญํ ปญฺญาเปติ. อิเม โข มหานาม ตโย สตฺถาโร สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึ. อิเมสํ มหานาม ติณฺณํ สตฺถารานํ เอกา นิฏฺฐา อุทาหุ ปุถู นิฏฺฐาติ.

---

[๑] ฉ.,เท. สนฺถาโร

เอวํ วุตฺเต, ภรณฺฑุ กาลาโม มหานามํ สกฺกํ เอตทโวจ "เอกาติ มหานาม วเทหีติ. เอวํ วุตฺเต, ภควา มหานามํ สกฺกํ เอตทโวจ "นานาติ มหานาม วเทหีติ. ทุติยมฺปิ โข ภรณฺฑุ กาลาโม มหานามํ สกฺกํ เอตทโวจ "เอกาติ มหานาม วเทหีติ. ทุติยมฺปิ โข ภควา มหานามํ สกฺกํ เอตทโวจ "นานาติ มหานาม วเทหีติ. ตติยมฺปิ โข ภรณฺฑุ กาลาโม มหานามํ สกฺกํ เอตทโวจ "เอกาติ มหานาม วเทหีติ. ตติยมฺปิ โข ภควา มหานามํ สกฺกํ เอตทโวจ "นานาติ มหานาม วเทหีติ.

อถ โข ภรณฺฑุสฺส กาลามสฺส เอตทโหสิ "มเหสกฺขสฺส วตมฺหิ มหานามสฺส สกฺกสฺส สมฺมุขา สมเณน โคตเมน ยาวตติยกํ อปสาทิโต, ยนฺนูนาหํ กปิลวตฺถุมฺหา ปกฺกเมยฺยนฺติ. อถโข ภรณฺฑุ กาลาโม กปิลวตฺถุมฺหา ปกฺกามิ [๑] ตถาปกฺกนฺโตว อโหสิ, น ปุน ปจฺฉาคจฺฉีติ.[๒] จตุตฺถํ.

๕. หตฺถกสุตฺตํ

[๑๐๔๓] เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. อถโข หตฺถโก เทวปุตฺโต อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺโณ เกวลกปฺปํ เชตวนํ โอภาเสตฺวา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควโต ปุรโต "จสฺสามีติ โอสีทติ[๓] สีสีทติ,[๓] น สกฺโกติ สณฺฐาตุํ, เสยฺยถาปิ นาม สปฺปิ วา เตลํ วา วาลิกาย[๔] อาสิตฺตํ โอสีทติ สีสีทติ น สณฺฐาติ;

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ยํ กปิลวตฺถุมฺหา ปกฺกามิ [๒] อิ. ปจฺฉาคณฺฉิ
[๓] ฉ.,เท. โอสีทติเมว สีทีทติเมว อิ. โอสีทติ เจว สีทีทติเจว [๔] ฉ.,เท. วาลุกาย

เอวเมว หตฺถโก เทวปุตฺโต ภควโต ปุรโต "จสฺสามีติ โอสีทติ สีสีทติ, น สกฺโกติ สณฺจาตุ.

อถโข ภควา หตฺถกํ เทวปุตฺตํ เอตทโวจ "โอพาริกํ[๑] หตฺถก อตฺตภาวํ อภินิมฺมินาหีติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข หตฺถโก เทวปุตฺโต ภควโต ปฏิสฺสุณิตฺวา โอพาริกํ อตฺตภาวํ อภินิมฺมินิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺจาสิ. เอกมนฺตํ จิตํ โข หตฺถกํ เทวปุตฺตํ ภควา เอตทโวจ

"เย เต หตฺถก ธมฺมา ปุพฺเพ มนุสฺสภูตสฺส ปวตฺติโน อเหสุ, อปิ นุ เต[๒] เต ธมฺมา เอตรหิ ปวตฺติโนติ. เย จ เม ภนฺเต [๓] ธมฺมา ปุพฺเพ มนุสฺสภูตสฺส ปวตฺติโน อเหสุ, เต จ เม ธมฺมา เอตรหิ ปวตฺติโน. เย จ เม ภนฺเต ธมฺมา ปุพฺเพ มนุสฺสภูตสฺส นปฺปวตฺติโน อเหสุ, เต จ เม ธมฺมา เอตรหิ ปวตฺติโน. เสยฺยถาปิ ภนฺเต ภควา เอตรหิ อากิณฺโณ วิหรติ ภิกฺขูหิ ภิกฺขุนีหิ อุปาสเกหิ อุปาสิกาหิ ราชูหิ ราชมหามตฺเตหิ ติตฺถิเยหิ ติตฺถิยสาวเกหิ. เอวเมว โข อหํ ภนฺเต อากิณฺโณ วิหรามิ เทวปุตฺเตหิ. ทูรโตปิ ภนฺเต เทวปุตฺตา อาคจฺฉนฺติ "หตฺถกสฺส เทวปุตฺตสฺส สนฺติเก ธมฺมํ โสสฺสามาติ. ติณฺณาหํ ภนฺเต ธมฺมานํ อติตฺโต อปฺปฏิวาโณ กาลกโต. กตเมสํ ติณฺณํ. ภควโต อหํ ภนฺเต ทสฺสนสฺส[๔] อติตฺโต อปฺปฏิวาโณ กาลกโต, สทฺธมฺมสฺสวนสฺสาหํ ภนฺเต อติตฺโต อปฺปฏิวาโณ กาลกโต. สงฺฆสฺสาหํ ภนฺเต อุปฏฺฐานสฺส อติตฺโต อปฺปฏิวาโณ

---

[๑] สี. โอลาริกํ　　[๒] สี. จ
[๓] อิ. ภควา　　[๔] อิ. ทสฺสนาย

กาลกโต. อิเมสํ โข อหํ ภนฺเต ติณฺณํ ธมฺมานํ อติตฺโต อปฺปฏิวาโณ กาลกโตติ.

ภควโต[๑] ทสฺสนสฺส ติตฺติ อทฺธา กุทาจนํ[๑]
สงฺฆสฺส อุปฏฺฐานสฺส สทฺธมฺมสฺสวนสฺส จ.
อธิสีลํ สิกฺขมาโน สทฺธมฺมสฺสวเน รโต
ติณฺณํ ธมฺมานมติตฺโต หตฺถโก อวิหํ คโตติ. ปญฺจมํ.

๖. กฏุวิยสุตฺตํ

[๑๐๕๔] เอกํ สมยํ ภควา พาราณสิยํ วิหรติ อิสิปตเน มิคทาเย. อถโข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย พาราณสึ ปิณฺฑาย ปาวิสิ. อทฺทสา โข ภควา โคโยคมิลกฺขสฺมึ[๒] ปิณฺฑาย จรมาโน อญฺญตรํ ภิกฺขุ๋ ริตฺตสฺสาทํ พาหิรสฺสาทํ มุฏฺฐจสฺสตึ อสมฺปชานํ อสมาหิตํ วิพฺภนฺตจิตฺตํ ปากตินฺทฺริยํ, ทิสฺวา ตํ ภิกฺขุ๋ เอตทโวจ "มา[๓] โข ตฺวํ ภิกฺขุ[๓] อตฺตานํ กฏุวิยมกาสิ, ตํ วต ภิกฺขุ กฏุวิยกตํ อตฺตานํ อามคนฺเธ[๔] อวสฺสุตํ มกฺขิกา นานุปติสฺสนฺติ นานฺวาสฺสวิสฺสนฺตีติ[๕] เนตํ ฐานํ วิชฺชตีติ. อถโข โส ภิกฺขุ ภควตา อิมินา โอวาเทน โอวทิโต สำเวคมาปาทีติ. อถโข ภควา พาราณสิยํ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺโต ภิกฺขู อามนฺเตสิ "อิธาหํ ภิกฺขเว ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย พาราณสึ ปิณฺฑาย

[๑-๑] ฉ.,เท. นาหํ ภควโต ทสฺสนสฺส ติตฺติมชฺฌคา กุทาจนํ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. โคโยคปิลกฺขสฺมึ
[๓] อิ. ภิกฺขุ มา โข ตฺวํ, เอวมุปริปิ.
[๔] ฉ.,เท. อามคนฺเธน, เอวมุปริปิ.
[๕] อิ. นานวสฺส

ปาวิสิ, อทฺทสํ โข อหํ ภิกฺขเว โคโยคมิลกฺขสฺมึ ปิณฺฑาย จรมาโน อญฺญตรํ ภิกฺขุํ ริตฺตสฺสาทํ พาหิรสฺสาทํ มุฏฺฐสฺสตึ อสมฺปชานํ อสมาหิตํ วิพฺภนฺตจิตฺตํ ปากตินฺทฺริยํ, ทิสฺวา ตํ ภิกฺขุํ เอตทโวจํ.

'มา โข ตฺวํ ภิกฺขุ อตฺตานํ กฏฺวิยมกาสิ, ตํ วต ภิกฺขุ กฏฺวิยกตํ อตฺตานํ อามคนฺเธ อวสฺสุตํ มกฺขิกา นานุปติสฺสนฺติ นานฺวาสฺสวิสฺสนฺตีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชตีติ. อถโข โส ภิกฺขเว ภิกฺขุ มยา อิมินา โอวาเทน โอวทิโต สเวคมาปาทีติ. เอวํ วุตฺเต, อญฺญตโร ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ "กินฺนุโข ภนฺเต กฏฺวิยํ, โก อามคนฺโธ, กา มกฺขิกาติ.

"อภิชฺฌา โข ภิกฺขุ กฏฺวิยํ, พฺยาปาโท อามคนฺโธ, ปาปกา อกุสลา วิตกฺกา มกฺขิกา, ตํ วต ภิกฺขุ กฏฺวิยกตํ อตฺตานํ อามคนฺเธ อวสฺสุตํ มกฺขิกา นานุปติสฺสนฺติ นานฺวาสฺสวิสฺสนฺตีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชตีติ.

อคุตฺตํ จกฺขุโสตสฺมึ　　อินฺทฺริเยสุ อสංวุตํ
มกฺขิกานุปติสฺสนฺติ　　สงฺกปฺปา ราคนิสฺสิตา.

กฏฺวิยกโต ภิกฺขุ　　อามคนฺเธ อวสฺสุโต
อารกา โหติ นิพฺพานา　　วิฆาตสฺเสว ภาควา.

คาเม วา ยทิ วา รญฺเญ　　อลทฺธา สมมตฺตโน[๑]
จเร[๒] พาโล ทุมฺเมโธ　　มกฺขิกาหิ ปุรกฺขโต.

เย จ สีเลน สมฺปนฺนา　　ปญฺญายูปสเม รตา
อุปสนฺตา สุขํ เสนฺติ　　นาสยิตฺวาน มกฺขิกาติ. ฉฏฺฐํ.

---

[๑] ฉ.,เท. สมถมตฺตโน　　[๒] สี.,อิ. ปเรติ.

๗. ปฐมอนุรุทฺธสุตฺตํ

[๑๐๕๕] อถ โข อายสฺมา อนุรุทฺโธ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อนุรุทฺโธ ภควนฺตํ เอตทโวจ “อิธาหํ ภนฺเต ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน เยภุยฺเยน ปสฺสามิ มาตุคามํ กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชมานํ. กตีหิ นุ โข ภนฺเต ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชตีติ.

“ตีหิ โข อนุรุทฺธ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ. กตเมหิ ตีหิ. อิธ อนุรุทฺธ มาตุคาโม ปุพฺพณฺหสมยํ มจฺเฉรมลปริยุฏฺฐิเตน เจตสา อคารํ อชฺฌาวสติ, มชฺฌนฺติกสมยं[๑] อิสฺสาปริยุฏฺฐิเตน เจตสา อคารํ อชฺฌาวสติ, สายณฺหสมยं[๒] กามราคปริยุฏฺฐิเตน เจตสา อคารํ อชฺฌาวสติ. อิเมหิ โข อนุรุทฺธ ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชตีติ. สตฺตมํ.

๘. ทุติยอนุรุทฺธสุตฺตํ

[๑๐๕๖] อถ โข อายสฺมา อนุรุทฺโธ, เยนายสฺมา สารีปุตฺโต, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา สารีปุตฺเตน สทฺธึ สมฺโมทิ, สมฺโมทนียं กถं สาราณียं วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตं นิสีทิ, เอกมนฺตं

---

[๑] ฉ.,เท. มชฺฌนฺหิกสมยं [๒] ฉ.,เท. สายนฺหสมยं

นิสินฺโน โข อายสฺมา อนุรุทฺโธ อายสฺมนฺตํ สารีปุตฺตํ เอตทโวจ "อิธาหํ อาวุโส สารีปุตฺต ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน สหสฺสํ โลกํ โอโลเกมิ, อารทฺธํ โข ปน เม วิริยํ อสลฺลีนํ, อุปฏฺฐิตา สติ อปฺปมุฏฺฐา,[๑] ปสฺสทฺโธ กาโย อสารทฺโธ, สมาหิตํ จิตฺตํ เอกคฺคํ, อถ จ ปน เม นานุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุจฺจตีติ.

"ยํ โข เต อาวุโส อนุรุทฺธ เอวํ โหติ 'อหํ ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน สหสฺสํ โลกํ โอโลเกมีติ, อิทนฺเต มานสฺมึ. ยมฺปิ เต อาวุโส อนุรุทฺธ เอวํ โหติ 'อารทฺธํ โข ปน เม วิริยํ อสลฺลีนํ, อุปฏฺฐิตา สติ อปฺปมุฏฺฐา, ปสฺสทฺโธ กาโย อสารทฺโธ, สมาหิตํ จิตฺตํ เอกคฺคนฺติ อิทนฺเต อุทฺธจฺจสฺมึ. ยมฺปิ เต อาวุโส อนุรุทฺธ เอวํ โหติ 'อถ จ ปน เม นานุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุจฺจตีติ, อิทนฺเต กุกฺกุจฺจสฺมึ. สาธุ วต อายสฺมา อนุรุทฺโธ อิเม ตโย ธมฺเม ปหาย, อิเม ตโย ธมฺเม อมนสิกริตฺวา อมตาย ธาตุยา จิตฺตํ อุปสํหรตูติ.

อถ โข อายสฺมา อนุรุทฺโธ อปเรน สมเยน อิเม ตโย ธมฺเม ปหาย อิเม ตโย ธมฺเม อมนสิกริตฺวา อมตาย ธาตุยา จิตฺตํ อุปสํหาสิ.[๒] อถโข อายสฺมา อนุรุทฺโธ เอโก วูปกฏฺโฐ อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหรนฺโต นจิรสฺเสว ยสฺสตฺถาย กุลปุตฺตา สมฺมเทว อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ, ตทนุตฺตรํ พฺรหฺมจริยปริโยสานํ ทิฏฺเเ ว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหาสิ, "ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ,

---

[๑] ฉ.,เท.อิ. อสมฺมุฏฺฐา, เอวมุปริปิ. อปฺปมฺมุฏฺฐา อิติปิ. [๒] ฉ.,เท. อุปสํหริ

นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ อพฺภญฺญาสิ. อญฺญตโร จ ปนายสฺมา อนุรุทฺโธ อรหตํ อโหสีติ. อฏฺฐมํ.

๙. ปฏิจฺฉนฺนสุตฺตํ

[๑๐๕๗] "ตีณิมานิ ภิกฺขเว ปฏิจฺฉนฺนานิ วหนฺติ[๑] โน วิวฏานิ. กตมานิ ตีณิ. มาตุคาโม ภิกฺขเว ปฏิจฺฉนฺโน วหติ[๒] โน วิวโฏ, พฺราหฺมณานํ ภิกฺขเว มนฺตา ปฏิจฺฉนฺนา วหนฺติ โน วิวฏา, มิจฺฉาทิฏฺฐิ ภิกฺขเว ปฏิจฺฉนฺนา วหติ โน วิวฏา. อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ ปฏิจฺฉนฺนานิ วหนฺติ โน วิวฏานิ.

ตีณิมานิ ภิกฺขเว วิวฏานิ วิโรจนฺติ โน ปฏิจฺฉนฺนานิ. กตมานิ ตีณิ. จนฺทมณฺฑลํ ภิกฺขเว วิวฏํ วิโรจติ โน ปฏิจฺฉนฺนํ. สุริยมณฺฑลํ ภิกฺขเว วิวฏํ วิโรจติ โน ปฏิจฺฉนฺนํ, ตถาคตปฺปเวทิโต ธมฺมวินโย ภิกฺขเว วิวโฏ วิโรจติ โน ปฏิจฺฉนฺโน. อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ วิวฏานิ วิโรจนฺติ โน ปฏิจฺฉนฺนานีติ. นวมํ.

๑๐. เลขสุตฺตํ

[๑๐๕๘] "ตโยเม ภิกฺขเว ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึ. กตเม ตโย. ปาสาณเลขูปโม ปุคฺคโล ปจฺจีเลขูปโม ปุคฺคโล อุทกเลขูปโม ปุคฺคโล. กตโม จ ภิกฺขเว ปาสาณเลขูปโม ปุคฺคโล. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล อภิณฺหํ กุชฺฌติ, โส จ ขฺวสฺส โกโธ ทีฆรตฺตํ อนุเสติ. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ปาสาเณ เลขา น ขิปฺปํ ลุชฺชติ วาเตน วา อุทเกน วา

---

[๑] ฉ.,เท. อาวหนฺติ. [๒] ฉ.,เท. อาวหติ, เอวมุปริปิ.

จิรฏฺฐิติกา โหติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว อิเธกจฺโจ ปุคฺคโล อภิณฺหํ กุชฺฌติ, โส จ ขฺวสฺส โกโธ ทีฆรตฺตํ อนุเสติ, อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปาสาณเลขูปโม ปุคฺคโล.

กตโม จ ภิกฺขเว ปจวีเลขูปโม ปุคฺคโล. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล อภิณฺหํ กุชฺฌติ, โส จ ขฺวสฺส โกโธ น ทีฆรตฺตํ อนุเสติ. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ปจวิยํ เลขา ขิปฺปํ ลุชฺชติ วาเตน วา อุทเกน วา, น จิรฏฺฐิติกา โหติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว อิเธกจฺโจ ปุคฺคโล อภิณฺหํ กุชฺฌติ, โส จ ขฺวสฺส โกโธ น ทีฆรตฺตํ อนุเสติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปจวีเลขูปโม ปุคฺคโล.

กตโม จ ภิกฺขเว อุทกเลขูปโม ปุคฺคโล. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล อาคาฬฺหเนปิ วุจฺจมาโน, ผรุเสนปิ วุจฺจมาโน, อมนาเปนปิ วุจฺจมาโน, สนฺธิยติเยว[๑] สํสนฺทติเยว สมฺโมทติเยว. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อุทเก เลขา ขิปฺปเยว ปฏิวิคจฺฉติ,[๒] น จิรฏฺฐิติกา โหติ; เอวเมว โข ภิกฺขเว อิเธกจฺโจ ปุคฺคโล อาคาฬฺหเนปิ วุจฺจมาโน, ผรุเสนปิ วุจฺจมาโน, อมนาเปนปิ วุจฺจมาโน, สนฺธิยติเยว สํสนฺทติเยว สมฺโมทติเยว. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อุทกเลขูปโม ปุคฺคโล. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมินฺติ. ทสมํ.

ตติโย กุสินารวคฺโค.

---

[๑] ฉ.,เท. สนฺธิยติ เมว สํสนฺทติ เมว สมฺโมทติ เมว. อิ. สนฺธียติ เจว สํสนฺทติ เจว สมฺโมทติ เจว, เอวมุปริปิ.　[๒] อิ. ปฏิคจฺฉติ

ตสฺสุทฺทานํ

กุสินา[๑] ภณฺฑนา เจว โคตมภรณฺฑุหตฺถกา[๒]
กฏุวิยนฺเทว อนุรุทฺธา ปฏิจฺฉนฺนํ เลเขน เต ทสาติ.

---

[๑] ฉ.,เท. กุสินารภณฺฑนา [๒] ฉ.,เท. โคตมภรณฺฑุหตฺถโก

๔. โยธาชีววคฺโค

๑. โยธาชีวสุตฺตํ

[๑๐๕๙] "ตีหิ ภิกฺขเว องฺเคหิ สมนฺนาคโต โยธาชีโว ราชารโห โหติ ราชโภคฺโค, รญฺโญ องฺคนฺเตฺวว สงฺขฺยं[๑] คจฺฉติ. กตเมหิ ตีหิ. อิธ ภิกฺขเว โยธาชีโว ทูเรปาตี จ โหติ อกฺขณเวธี จ มหโต จ กายสฺส ปทาเลตา. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ องฺเคหิ สมนฺนาคโต โยธาชีโว ราชารโห โหติ ราชโภคฺโค, รญฺโญ องฺคนฺเตฺวว สงฺขฺยं คจฺฉติ. เอวเมว โข ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อาหุเนยฺโย โหติ ฯเปฯ อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺส. กตเมหิ ตีหิ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ทูเรปาตี จ โหติ อกฺขณเวธี จ มหโต จ กายสฺส ปทาเลตา.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ทูเรปาตี โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ยงฺกิญฺจิ รูปํ อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนํ อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอฬาริกํ วา สุขุมํ วา หีนํ วา ปณีตํ วา ยํ ทูเร[๒] สนฺติเก วา, สพฺพํ รูปํ 'เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย ปสฺสติ. ยา กาจิ เวทนา อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนา อชฺฌตฺตา วา พหิทฺธา วา โอฬาริกา วา สุขุมา วา หีนา วา ปณีตา วา ยา ทูเร สนฺติเก วา สพฺพา[๓] เวทนา[๓] 'เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย ปสฺสติ. ยา กาจิ สญฺญา

---

[๑] ฉ.,เท. สงฺขฺยํ　　[๒] อิ. วา

[๓] ฉ.,เท. สพฺพํ เวทนํ

อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนา อชฺฌตฺตา[๑] วา พหิทฺธา วา โอฬาริกา[๒] วา สุขุมา วา หีนา วา ปณีตา วา ยา[๓] ทูเร สนฺติเก วา สพฺพา[๔] สญฺญา[๔] 'เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย ปสฺสติ. เย เกจิ สงฺขารา อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนา อชฺฌตฺตา วา พหิทฺธา วา โอฬาริกา วา สุขุมา วา หีนา วา ปณีตา วา เย ทูเร สนฺติเก วา, สพฺเพ สงฺขารา 'เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย ปสฺสติ. ยงฺกิญฺจิ วิญฺญาณํ อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนํ อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอฬาริกं วา สุขุมं วา หีนं วา ปณีตं วา ยं ทูเร สนฺติเก วา, สพฺพं วิญฺญาณํ 'เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย ปสฺสติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ทูเรปาตี โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อกฺขณเวธี โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ 'อิทํ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ, 'อยํ ทุกฺขสมุทโยติ ยถาภูตํ ปชานาติ, 'อยํ ทุกฺขนิโรโธติ ยถาภูตํ ปชานาติ, 'อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อกฺขณเวธี โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ มหโต กายสฺส ปทาเลตา โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ มหนฺตํ อวิชฺชากฺขนฺธํ ปทาเลติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ มหโต กายสฺส ปทาเลตา โหติ. อิเมหิ โข

---

[๑] สี.,อิ. อชฺฌตฺตํ
[๒] สี. โอลาริกา
[๓] สี. ยํ
[๔-๔] ฉ.,เท. สพฺพํ สญฺญํ

ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อาหุเนยฺโย โหติ ฯเปฯ อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสาติ. ปฐมํ.

๒. ปริสาสุตฺตํ

[๑๐๖๐] "ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว ปริสา. กตมา ติสฺโส. อุกฺกาจิตวินีตา ปริสา, ปฏิปุจฺฉาวินีตา[๑] ปริสา, ยาวตชฺฌาวินีตา[๒] ปริสา. อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส ปริสาติ. ทุติยํ.

๓. มิตฺตสุตฺตํ

[๑๐๖๑] "ตีหิ ภิกฺขเว องฺเคหิ สมนฺนาคโต มิตฺโต เสวิตพฺโพ. กตเมหิ ตีหิ. [๓] ทุฏฺฐหิ ทหาติ, ทุกฺกรํ กโรติ, ทุกฺขมํ ขมติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ องฺเคหิ สมนฺนาคโต มิตฺโต เสวิตพฺโพติ. ตติยํ.

๔. อุปฺปาทาสุตฺตํ

[๑๐๖๒] "อุปฺปาทา วา ภิกฺขเว ตถาคตานํ อนุปฺปาทา วา ตถาคตานํ จิตาว สา ธาตุ ธมฺมฏฺฐิตตา ธมฺมนิยามตา 'สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ, ตํ ตถาคโต อภิสมฺพุชฺฌติ อภิสเมติ, อภิสมฺพุชฺฌิตฺวา อภิสเมตฺวา อาจิกฺขติ เทเสติ ปญฺญเปติ ปฏฺฐเปติ วิวรติ วิภชติ อุตฺตานีกโรติ 'สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ. อุปฺปาทา วา ภิกฺขเว ตถาคตานํ อนุปฺปาทา วา ตถาคตานํ

---

[๑] อิ. ปริปุจฺฉา　　[๒] ฉ.,เท. ยาวตาวินีตา
[๓] อิ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ

จิตาว สา ธาตุ ธมฺมฏฺจิตตา ธมฺมนิยามตา 'สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ, ตํ ตถาคโต อภิสมฺพุชฺฌติ อภิสเมติ, อภิสมฺพุชฺฌิตฺวา อภิสเมตฺวา อาจิกฺขติ เทเสติ ปญฺญเปติ ปฏฺฐเปติ วิวรติ วิภชติ อุตฺตานีกโรติ 'สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ. อุปฺปาทา วา ภิกฺขเว ตถาคตานํ อนุปฺปาทา วา ตถาคตานํ จิตาว สา ธาตุ ธมฺมฏฺจิตตา ธมฺมนิยามตา 'สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตาติ, ตํ ตถาคโต อภิสมฺพุชฺฌติ อภิสเมติ, อภิสมฺพุชฺฌิตฺวา อภิสเมตฺวา อาจิกฺขติ เทเสติ ปญฺญเปติ ปฏฺฐเปติ วิวรติ วิภชติ อุตฺตานีกโรติ 'สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตาติ. จตุตฺถํ.

๕. เกสกมฺพลสุตฺตํ

[๑๐๖๓] "เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ยานิ กานิจิ ตนฺตาวุตานํ วตฺถานํ, เกสกมฺพโล เตสํ [๑] ปฏิกิฏฺโฐ อกฺขายติ. เกสกมฺพโล ภิกฺขเว สีเต สีโต อุณฺเห อุณฺโห ทุพฺพณฺโณ ทุคฺคนฺโธ ทุกฺขสมฺผสฺโส. เอวเมว โข ภิกฺขเว ยานิ กานิจิ ปุถุสมณปฺปวาทานํ,[๒] มกฺขลิวาโท เตสํ ปฏิกิฏฺโฐ อกฺขายติ.

มกฺขลิ ภิกฺขเว โมฆปุริโส เอวํวาที เอวํทิฏฺฐิ 'นตฺถิ กมฺมํ นตฺถิ กิริยํ นตฺถิ วิริยนฺติ. เยปิ เต ภิกฺขเว อเหสุ อตีตมทฺธานํ อรหนฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธา, เตปิ ภควนฺโต กมฺมวาทา เจว อเหสุ กิริยวาทา จ วิริยวาทา จ, เตปิ ภิกฺขเว มกฺขลิ โมฆปุริโส ปฏิพาหติ 'นตฺถิ กมฺมํ นตฺถิ กิริยํ นตฺถิ วิริยนฺติ. เยปิ เต ภิกฺขเว ภวิสฺสนฺติ อนาคตมทฺธานํ อรหนฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธา,

---

[๑] สี. ปาวารานํ [๒] ฉ.,เท. ปุถุสมณพฺราหมณวาทานํ

เตปิ ภควนฺโต กมฺมวาทา เจว ภวิสฺสนฺติ กิริยวาทา จ วิริยวาทา จ, เตปิ ภิกฺขเว มกฺขลิ โมฆปุริโส ปฏิพาหติ 'นตฺถิ กมฺมํ นตฺถิ กิริยํ นตฺถิ วิริยนฺติ. อหมฺปิ ภิกฺขเว เอตรหิ อรหं สมฺมาสมฺพุทฺโธ กมฺมวาโท กิริยวาโท วิริยวาโท, มมฺปิ ภิกฺขเว มกฺขลิ โมฆปุริโส ปฏิพาหติ 'นตฺถิ กมฺมं นตฺถิ กิริยं นตฺถิ วิริยนฺติ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว นทีมุเข ขิปฺ อุฑฺเฑยฺย[๑] พหุนฺนं มจฺฉานं อหิตาย ทุกฺขาย อนยาย พฺยสนาย; เอวเมว โข ภิกฺขเว มกฺขลิ โมฆปุริโส มนุสฺสขิปมฺมญฺเญ โลเก อุปฺปนฺโน พหุนฺนं สตฺตานं อหิตาย ทุกฺขาย อนยาย พฺยสนายาติ. ปญฺจมं.

๖. สมฺปทาสุตฺตं

[๑๐๖๔] "ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว สมฺปทา. กตมา ติสฺโส. สทฺธาสมฺปทา สีลสมฺปทา ปญฺญาสมฺปทา. อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส สมฺปทาติ. ฉฏฺฐं.

๗. วุฑฺฒิสุตฺตं

[๑๐๖๕] "ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว วุฑฺฒิโย. กตมา ติสฺโส. สทฺธาวุฑฺฒิ สีลวุฑฺฒิ ปญฺญาวุฑฺฒิ. อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส วุฑฺฒิโยติ. สตฺตมं.

---

[๑] สี. โอฑฺเฑยฺย

๘. อสฺสขลุงฺกสุตฺตํ

[๑๐๖๖] "ตโย จ ภิกฺขเว อสฺสขลุงฺเก เทเสสฺสามิ ตโย จ ปุริสขลุงฺเก,[๑] ตํ สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ, ภาสิสฺสามีติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

"กตเม จ ภิกฺขเว ตโย อสฺสขลุงฺกา. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ อสฺสขลุงฺโก ชวสมฺปนฺโน โหติ น วณฺณสมฺปนฺโน น อาโรหปริณาหสมฺปนฺโน. อิธ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ อสฺสขลุงฺโก ชวสมฺปนฺโน จ โหติ วณฺณสมฺปนฺโน จ น อาโรหปริณาหสมฺปนฺโน. อิธ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ อสฺสขลุงฺโก ชวสมฺปนฺโน จ โหติ วณฺณสมฺปนฺโน จ อาโรหปริณาหสมฺปนฺโน จ. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย อสฺสขลุงฺกา.

กตเม จ ภิกฺขเว ตโย ปุริสขลุงฺกา. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุริสขลุงฺโก ชวสมฺปนฺโน โหติ น วณฺณสมฺปนฺโน น อาโรหปริณาหสมฺปนฺโน. อิธ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุริสขลุงฺโก ชวสมฺปนฺโน จ โหติ วณฺณสมฺปนฺโน จ น อาโรหปริณาหสมฺปนฺโน. อิธ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุริสขลุงฺโก ชวสมฺปนฺโน จ โหติ วณฺณสมฺปนฺโน จ อาโรหปริณาหสมฺปนฺโน จ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ปุริสขลุงฺโก ชวสมฺปนฺโน โหติ น วณฺณสมฺปนฺโน น อาโรหปริณาหสมฺปนฺโน. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ 'อิทํ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ ฯเปฯ 'อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ, อิทมสฺส ชวสฺมึ วทามิ. อภิธมฺเม

---

[๑] ฉ.,เท. ปริสขพุงฺเก อิ. ปริสขพุงฺเก เทเสสฺสามิ.

โข ปน อภิวินเย ปญฺหํ ปุฏฺโฐ สํสาเทติ โน วิสฺสชฺเชติ, อิทมสฺส น วณฺณสฺมึ วทามิ. น โข ปน ลาภี โหติ จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํ, อิทมสฺส น อาโรหปริณาหสฺมึ วทามิ. เอวํ โข ภิกฺขเว ปุริสขลุงฺโก ชวสมฺปนฺโน โหติ น วณฺณสมฺปนฺโน น อาโรหปริณาหสมฺปนฺโน.

กถญฺจ ภิกฺขเว ปุริสขลุงฺโก ชวสมฺปนฺโน จ โหติ วณฺณสมฺปนฺโน จ น อาโรหปริณาหสมฺปนฺโน. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ 'อิทํ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ ฯเปฯ 'อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ, อิทมสฺส ชวสฺมึ วทามิ. อภิธมฺเม โข ปน อภิวินเย ปญฺหํ ปุฏฺโฐ วิสฺสชฺเชติ โน สํสาเทติ, อิทมสฺส วณฺณสฺมึ วทามิ. น โข ปน ลาภี โหติ จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํ, อิทมสฺส น อาโรหปริณาหสฺมึ วทามิ. เอวํ โข ภิกฺขเว ปุริสขลุงฺโก ชวสมฺปนฺโน จ โหติ วณฺณสมฺปนฺโน จ น อาโรหปริณาหสมฺปนฺโน.

กถญฺจ ภิกฺขเว ปุริสขลุงฺโก ชวสมฺปนฺโน จ โหติ วณฺณสมฺปนฺโน จ อาโรหปริณาหสมฺปนฺโน. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ 'อิทํ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ ฯเปฯ 'อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ, อิทมสฺส ชวสฺมึ วทามิ, อภิธมฺเม โข ปน อภิวินเย ปญฺหํ ปุฏฺโฐ วิสฺสชฺเชติ โน สํสาเทติ, อิทมสฺส วณฺณสฺมึ วทามิ. ลาภี โข ปน โหติ จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํ, อิทมสฺส อาโรหปริณาหสฺมึ วทามิ. เอวํ โข ภิกฺขเว ปุริสขลุงฺโก ชวสมฺปนฺโน จ โหติ วณฺณสมฺปนฺโน จ อาโรหปริณาหสมฺปนฺโน จ. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย ปุริสขลุงฺกาติ. อฏฺฐมํ.

๙. อสฺสสทสฺสสุตฺตํ

[๑๐๖๗] "ตโย จ ภิกฺขเว อสฺสสทสฺเส[๑] เทเสสฺสามิ ตโย จ ปุริสสทสฺเส,[๒] ตํ สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ, ภาสิสฺสามีติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

"กตเม จ ภิกฺขเว ตโย อสฺสสทสฺสา. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ อสฺสสทสฺโส ชวสมฺปนฺโน โหติ น วณฺณสมฺปนฺโน น อาโรหปริณาหสมฺปนฺโน. อิธ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ อสฺสสทสฺโส ชวสมฺปนฺโน จ โหติ วณฺณสมฺปนฺโน จ น อาโรหปริณาหสมฺปนฺโน. อิธ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ อสฺสสทสฺโส ชวสมฺปนฺโน จ โหติ วณฺณสมฺปนฺโน จ อาโรหปริณาหสมฺปนฺโน จ. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย อสฺสสทสฺสา.

กตเม จ ภิกฺขเว ตโย ปุริสสทสฺสา. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุริสสทสฺโส ชวสมฺปนฺโน โหติ น วณฺณสมฺปนฺโน น อาโรหปริณาหสมฺปนฺโน. อิธ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุริสสทสฺโส ชวสมฺปนฺโน จ โหติ วณฺณสมฺปนฺโน จ น อาโรหปริณาหสมฺปนฺโน. อิธ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุริสสทสฺโส ชวสมฺปนฺโน จ โหติ วณฺณสมฺปนฺโน จ อาโรหปริณาหสมฺปนฺโน จ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ปุริสสทสฺโส ชวสมฺปนฺโน โหติ น วณฺณสมฺปนฺโน น อาโรหปริณาหสมฺปนฺโน. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สญฺโญชนานํ ปริกฺขยา โอปปาติโก โหติ ตตฺถ ปรินิพฺพายี อนาวตฺติธมฺโม ตสฺมา โลกา, อิทมสฺส ชวสฺมึ

---

[๑] ฉ.,เท. อสฺสปรสฺเส, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท. ปุริสปรสฺเส, เอวมุปริปิ.

วทามิ. อภิธมฺเม โข ปน อภิวินเย ปญฺหํ ปุฏฺโฐ สํสาเทติ โน วิสฺสชฺเชติ, อิทมสฺส น วณฺณสฺมึ วทามิ. น โข ปน ลาภี โหติ จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํ, อิทมสฺส น อาโรหปริณาหสฺมึ วทามิ. เอวํ โข ภิกฺขเว ปุริสสทฺโส ชวสมฺปนฺโน โหติ น วณฺณสมฺปนฺโน น อาโรหปริณาหสมฺปนฺโน.

กถญฺจ ภิกฺขเว ปุริสสทฺโส ชวสมฺปนฺโน จ โหติ วณฺณสมฺปนฺโน จ น อาโรหปริณาหสมฺปนฺโน. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สญฺโญชนานํ ปริกฺขยา โอปปาติโก โหติ ตตฺถ ปรินิพฺพายี อนาวตฺติธมฺโม ตสฺมา โลกา, อิทมสฺส ชวสฺมึ วทามิ. อภิธมฺเม โข ปน อภิวินเย ปญฺหํ ปุฏฺโฐ วิสฺสชฺเชติ โน สํสาเทติ, อิทมสฺส วณฺณสฺมึ วทามิ. น โข ปน ลาภี โหติ จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํ, อิทมสฺส น อาโรหปริณาหสฺมึ วทามิ. เอวํ โข ภิกฺขเว ปุริสสทฺโส ชวสมฺปนฺโน จ โหติ วณฺณสมฺปนฺโน จ น อาโรหปริณาหสมฺปนฺโน.

กถญฺจ ภิกฺขเว ปุริสสทฺโส ชวสมฺปนฺโน จ โหติ วณฺณสมฺปนฺโน จ อาโรหปริณาหสมฺปนฺโน จ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สญฺโญชนานํ ปริกฺขยา โอปปาติโก โหติ ตตฺถ ปรินิพฺพายี อนาวตฺติธมฺโม ตสฺมา โลกา, อิทมสฺส ชวสฺมึ วทามิ. อภิธมฺเม โข ปน อภิวินเย ปญฺหํ ปุฏฺโฐ วิสฺสชฺเชติ โน สํสาเทติ, อิทมสฺส วณฺณสฺมึ วทามิ. ลาภี โข ปน โหติ จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํ, อิทมสฺส อาโรหปริณาหสฺมึ วทามิ. เอวํ โข ภิกฺขเว ปุริสสทฺโส ชวสมฺปนฺโน จ โหติ วณฺณสมฺปนฺโน จ อาโรหปริณาหสมฺปนฺโน จ อิเม โข ภิกฺขเว ตโย ปุริสสทฺสาติ. นวมํ.

๑๐. อสฺสาชานิยสุตฺตํ

[๑๐๖๘] "ตโย จ ภิกฺขเว ภทฺเท[๑] อสฺสาชานิเย เทเสสฺสามิ ตโย จ ภทฺเท ปุริสาชานิเย, ตํ สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ, ภาสิสฺสามีติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

"กตเม จ ภิกฺขเว ตโย ภทฺทา อสฺสาชานิยา. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ภทฺโท อสฺสาชานิโย ฯเปฯ ชวสมฺปนฺโน จ โหติ วณฺณสมฺปนฺโน จ อาโรหปริณาหสมฺปนฺโน จ. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย ภทฺทา อสฺสาชานิยา.

กตเม จ ภิกฺขเว ตโย ภทฺทา ปุริสาชานิยา. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ภทฺโท ปุริสาชานิโย ฯเปฯ ชวสมฺปนฺโน จ โหติ วณฺณสมฺปนฺโน จ อาโรหปริณาหสมฺปนฺโน จ ฯเปฯ

กถญฺจ ภิกฺขเว ภทฺโท ปุริสาชานิโย ชวสมฺปนฺโน จ โหติ วณฺณสมฺปนฺโน จ อาโรหปริณาหสมฺปนฺโน จ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเธ ว ธมฺเม สยं อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ. อิทมสฺส ชวสฺมึ วทามิ. อภิธมฺเม โข ปน อภิวินเย ปญฺหํ ปุฏฺโ วิสฺสชฺเชติ โน สํสาเทติ, อิทมสฺส วณฺณสฺมึ วทามิ. ลาภี โข ปน โหติ จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํ, อิทมสฺส อาโรหปริณาหสฺมึ วทามิ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภทฺโท ปุริสาชานิโย ชวสมฺปนฺโน จ โหติ วณฺณสมฺปนฺโน จ

---

[๑] ฉ.,เท. ภทฺเร

อาโรหปริณาหสมฺปนฺโน จ. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย ภทฺทา ปุริสาชานิยาติ. ทสมํ.

๑๑. ปฐมโมรนิวาปสุตฺตํ

[๑๐๖๙] เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ โมรนิวาเป ปริพฺพาชการาเม. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "ภิกฺขโวติ. "ภทนฺเตติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

"ตีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อจฺจนฺตนิฏฺโ โหติ อจฺจนฺตโยคกฺเขมี อจฺจนฺตพฺรหฺมจารี อจฺจนฺตปริโยสาโน เสฏฺโ เทวมนุสฺสานํ. กตเมหิ ตีหิ. อเสกฺเขน[๑] สีลกฺขนฺเธน อเสกฺเขน สมาธิกฺขนฺเธน อเสกฺเขน ปญฺญากฺขนฺเธน. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อจฺจนฺตนิฏฺโ โหติ อจฺจนฺตโยคกฺเขมี อจฺจนฺตพฺรหฺมจารี อจฺจนฺตปริโยสาโน เสฏฺโ เทวมนุสฺสานนฺติ. เอกาทสมํ.

๑๒. ทุติยโมรนิวาปสุตฺตํ

[๑๐๗๐] "ตีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อจฺจนฺตนิฏฺโ โหติ อจฺจนฺตโยคกฺเขมี อจฺจนฺตพฺรหฺมจารี อจฺจนฺต-ปริโยสาโน เสฏฺโ เทวมนุสฺสานํ. กตเมหิ ตีหิ. อิทฺธิปาฏิหาริเยน อาเทสนาปาฏิหาริเยน อนุสาสนีปาฏิหาริเยน. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อจฺจนฺตนิฏฺโ โหติ อจฺจนฺตโยคกฺเขมี อจฺจนฺตพฺรหฺมจารี อจฺจนฺตปริโยสาโน เสฏฺโ เทวมนุสฺสานนฺติ. ทฺวาทสมํ.

---

[๑] สี.,อิ. อเสเขน, เอวมุปริปิ.

๑๓. ตติยโมรนิวาปสุตฺตํ

[๑๐๗๑] "ตีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อจฺจนฺตนิฏฺโฐ โหติ อจฺจนฺตโยคกฺเขมี อจฺจนฺตพฺรหฺมจารี อจฺจนฺต-ปริโยสาโน เสฏฺโฐ เทวมนุสฺสานํ. กตเมหิ ตีหิ. สมฺมาทิฏฺฐิยา สมฺมาญาเณน สมฺมาวิมุตฺติยา. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อจฺจนฺตนิฏฺโฐ โหติ อจฺจนฺตโยคกฺเขมี อจฺจนฺตพฺรหฺมจารี อจฺจนฺตปริโยสาโน เสฏฺโฐ เทวมนุสฺสานนฺติ. เตรสมํ.

จตุตฺโถ โยธาชีววคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

โยธปริสมิตฺตา จ อุปฺปาโท เกสกมฺพโล
สทฺธา วุฑฺฒิ ตโย อสฺสา ตโย โมรนิวาปีโนติ.

๕. มงฺคลวคฺโค

๑. อกุสลสุตฺตํ

[๑๐๗๒] “ตีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ นิรเย. กตเมหิ ตีหิ. อกุสเลน กายกมฺเมน อกุสเลน วจีกมฺเมน อกุสเลน มโนกมฺเมน. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ นิรเย.

ตีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ สคฺเค. กตเมหิ ตีหิ. กุสเลน กายกมฺเมน กุสเลน วจีกมฺเมน กุสเลน มโนกมฺเมน. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ สคฺเคติ. ปฐมํ.

๒. สาวชฺชสุตฺตํ

[๑๐๗๓] “ตีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ฯเปฯ สาวชฺเชน กายกมฺเมน สาวชฺเชน วจีกมฺเมน สาวชฺเชน มโนกมฺเมน ฯเปฯ อนวชฺเชน กายกมฺเมน อนวชฺเชน วจีกมฺเมน อนวชฺเชน มโนกมฺเมน ฯเปฯ ทุติยํ.

๓. วิสมสุตฺตํ

[๑๐๗๔] “ตีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ฯเปฯ วิสเมน กายกมฺเมน วิสเมน วจีกมฺเมน วิสเมน มโนกมฺเมน ฯเปฯ สเมน กายกมฺเมน สเมน วจีกมฺเมน สเมน มโนกมฺเมน ฯเปฯ ตติยํ.

๔. อสุจิสุตฺตं

[๑๐๗๕] "ตีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ฯเปฯ อสุจินา กายกมฺเมน อสุจินา วจีกมฺเมน อสุจินา มโนกมฺเมน ฯเปฯ สุจินา กายกมฺเมน สุจินา วจีกมฺเมน สุจินา มโนกมฺเมน. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตं นิกฺขิตฺโต เอวं สคฺเคติ. จตุตฺถं.

๕. ปฐมขตสุตฺตं

[๑๐๗๖] "ตีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต พาโล อพฺยตฺโต อสปฺปุริโส ขตं อุปหตं อตฺตานं ปริหรติ, สาวชฺโช จ โหติ สานุวชฺโช [๑] วิญฺญูนं, พหุญฺจ อปุญฺญं ปสวติ. กตเมหิ ตีหิ. อกุสเลน กายกมฺเมน อกุสเลน วจีกมฺเมน อกุสเลน มโนกมฺเมน. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต พาโล อพฺยตฺโต อสปฺปุริโส ขตं อุปหตं อตฺตานं ปริหรติ, สาวชฺโช จ โหติ สานุวชฺโช [๑] วิญฺญูนं, พหุญฺจ อปุญฺญं ปสวติ.

ตีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปณฺฑิโต พฺยตฺโต[๒] สปฺปุริโส อกฺขตं อนุปหตं อตฺตานं ปริหรติ, อนวชฺโช จ โหติ อนนุวชฺโช วิญฺญูนं, พหุญฺจ ปุญฺญं ปสวติ. กตเมหิ ตีหิ. กุสเลน กายกมฺเมน กุสเลน วจีกมฺเมน กุสเลน มโนกมฺเมน ฯเปฯ ปญฺจมं.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. จ, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท. วิยตฺโต อิ. วฺยตฺโต, เอวมุปริปิ.

๖. ทุติยขตสุตฺตํ

[๑๐๗๗] “ตีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ฯเปฯ สาวชฺเชน กายกมฺเมน สาวชฺเชน วจีกมฺเมน สาวชฺเชน มโนกมฺเมน ฯเปฯ อนวชฺเชน กายกมฺเมน อนวชฺเชน วจีกมฺเมน อนวชฺเชน มโนกมฺเมน ฯเปฯ ฉฏฺฐํ.

๗. ตติยขตสุตฺตํ

[๑๐๗๘] “ตีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ฯเปฯ วิสเมน กายกมฺเมน วิสเมน วจีกมฺเมน วิสเมน มโนกมฺเมน ฯเปฯ สเมน กายกมฺเมน สเมน วจีกมฺเมน สเมน มโนกมฺเมน ฯเปฯ สตฺตมํ.

๘. จตุตฺถขตสุตฺตํ

[๑๐๗๙] “ตีหิ ภิกฺขเว ฯเปฯ อสุจินา กายกมฺเมน อสุจินา วจีกมฺเมน อสุจินา มโนกมฺเมน ฯเปฯ สุจินา กายกมฺเมน สุจินา วจีกมฺเมน สุจินา มโนกมฺเมน. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปณฺฑิโต พฺยตฺโต สปฺปุริโส อกฺขตํ อนุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ, อนวชฺโช จ โหติ อนนุวชฺโช วิญฺญูนํ, พหุญฺจ ปุญฺญํ ปสวตีติ. อฏฺฐมํ.

๙. วนฺทนาสุตฺตํ

[๑๐๘๐] “ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว วนฺทนา. กตมา ติสฺโส. กาเยน วาจาย มนสา. อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส วนฺทนาติ. นวมํ.

๑๐. สุปุพฺพณฺหสุตฺตํ

[๑๐๘๑] "เย ภิกฺขเว สตฺตา ปุพฺพณฺหสมยํ กาเยน สุจริตํ จรนฺติ, วาจาย สุจริตํ จรนฺติ, มนสา สุจริตํ จรนฺติ. สุปุพฺพณฺโห ภิกฺขเว เตสํ สตฺตานํ.

เย ภิกฺขเว สตฺตา มชฺฌนฺติกสมยํ กาเยน สุจริตํ จรนฺติ, วาจาย สุจริตํ จรนฺติ, มนสา สุจริตํ จรนฺติ. สุมชฺฌนฺติโก ภิกฺขเว เตสํ สตฺตานํ.

เย ภิกฺขเว สตฺตา สายณฺหสมยํ กาเยน สุจริตํ จรนฺติ, วาจาย สุจริตํ จรนฺติ, มนสา สุจริตํ จรนฺติ. สุสายณฺโห ภิกฺขเว เตสํ สตฺตานนฺติ. ทสมํ.

สุนกฺขตฺตํ สุมงฺคลํ สุปภาตํ[๑] สุหุฏฺฐิตํ[๒]
สุขโณ สุมุหุตฺโต จ สุยิฏฺฐํ พฺรหฺมจาริสุ.

ปทกฺขิณํ กายกมฺมํ วาจากมฺมํ ปทกฺขิณํ
ปทกฺขิณํ มโนกมฺมํ ปณิธิ[๓] เต ปทกฺขิณา
ปทกฺขิณานิ กตฺวาน ลภนฺตตฺเถ ปทกฺขิเณ.

เต อตฺถลทฺธา สุขิตา วิรูพฺหา พุทฺธสาสเน
อโรคา สุขิตา โหถ สห สพฺเพหิ ญาติภีติ.

มงฺคลวคฺโค ปญฺจโม.

---

[๑] ฉ.,เท. สุปฺปภาตํ [๒] สี.,อิ. สุวุฏฺฐิตํ
[๓] สี.,อิ. ปณิธิโย ปทกฺขิณา

ตสฺสุทฺทานํ

อกุสลญฺจ สาวชฺชํ　　วิสมาสุจินา สห
จตุกฺขตา[๑] จ วนฺทนา　　สุปุพฺพณฺเหน เต ทสาติ.[๑]

ตติโย ปณฺณาสโก สมตฺโต.

ปณฺณาสกาสงฺคหิตา สุตฺตนฺตา.

[๑-๑] ฉ.,เท. จตุโร ขตา วนฺทนา　　ปุพฺพณฺเหน จ เต ทสาติ.

๖. อเจลกวคฺโค

[๑๐๘๒] “ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว ปฏิปทา. กตมา ติสฺโส. อาคาฬฺหา ปฏิปทา นิชฺฌามา ปฏิปทา มชฺฌิมา ปฏิปทา. กตมา จ ภิกฺขเว อาคาฬฺหา ปฏิปทา. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ เอวำวาที โหติ เอวำทิฏฺฐิ ‘นตฺถิ กาเมสุ โทโสติ, โส กาเมสุ ปาตพฺยตำ อาปชฺชติ. อยำ วุจฺจติ ภิกฺขเว อาคาฬฺหา ปฏิปทา.

กตมา จ ภิกฺขเว นิชฺฌามา ปฏิปทา. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ อเจลโก โหติ มุตฺตาจาโร หตฺถาวเลขโน[๑] น เอหิภทนฺติโก, น ติฏฺฐภทนฺติโก, นาภิหฏำ, น อุทฺทิสฺสกตำ น นิมนฺตนำ สาทิยติ, โส น กุมฺภิมุขา ปฏิคฺคณฺหาติ, น กโฬปิมุขา[๒] ปฏิคฺคณฺหาติ, น เอลกมนฺตรำ,[๓] น ทณฺฑมนฺตรำ, น มุสลมนฺตรำ, น ทฺวินฺนำ ภุญฺชมานานำ, น คพฺภินิยา, น ปายมานาย, น ปุริสนฺตรคตาย, น สงฺกิตฺตีสุ, น ยตฺถ สา อุปฏฺฐิโต โหติ, น ยตฺถ มกฺขิกา สณฺฑสณฺฑจารินี,[๔] น มจฺฉำ, น มำสำ, น สุรำ, น เมรยำ, น ถูโสทกำ ปิวติ, โส เอกาคาริโก วา โหติ เอกาโลปิโก, ทฺวาคาริโก วา โหติ ทฺวาโลปิโก ฯเปฯ สตฺตาคาริโก วา โหติ สตฺตาโลปิโก, เอกิสฺสาปิ ทตฺติยา ยาเปติ, ทฺวีหิปิ ทตฺตีหิ ยาเปติ ฯเปฯ สตฺตหิปิ ทตฺตีหิ ยาเปติ, เอกาหิกมฺปิ อาหารำ อาหาเรติ, ทฺวีหิกมฺปิ[๕] อาหารำ อาหาเรติ ฯเปฯ สตฺตาหิกมฺปิ อาหารำ อาหาเรติ. อิติ เอวรูปำ อฑฺฒมาสิกมฺปิ[๖] ปริยายภตฺตโภชนานุโยคมนุยุตฺโต วิหรติ.

---

[๑] ฉ.,เท. หตฺถาปเลขโน
[๒] สี. ขโลปิมุขา
[๓] ฉ.,เท. เอฬกมนฺตรำ
[๔] อิ. สณฺฑจารินี
[๕] ฉ.,เท. ทฺวาหิกมฺปิ
[๖] ฉ.,เท. อทฺธมาสิกมฺปิ

โส สากภกฺโขปิ โหติ, สามากภกฺโขปิ โหติ, นิวารภกฺโขปิ โหติ, ททฺทุลภกฺโขปิ โหติ, หฏฺฐภกฺโขปิ โหติ, กณภกฺโขปิ โหติ, อาจามภกฺโขปิ โหติ, ปิญฺญากภกฺโขปิ โหติ, ติณภกฺโขปิ โหติ, โคมยภกฺโขปิ โหติ, วนมูลผลาหาโร ยาเปติ, ปวตฺตผลโภชี. โส สาณานิปิ ธาเรติ, มสาณานิปิ ธาเรติ, ฉวทุสฺสานิปิ ธาเรติ, ปํสุกูลานิปิ ธาเรติ. ติรีฏกานิปิ ธาเรติ, อชินานิปิ[๑] ธาเรติ, อชินกฺขิปมฺปิ ธาเรติ, กุสจีรมฺปิ ธาเรติ, วากจีรมฺปิ ธาเรติ, ผลกจีรมฺปิ ธาเรติ, เกสกมฺพลมฺปิ ธาเรติ วาลกมฺพลมฺปิ[๒] ธาเรติ, อุลูกปกฺขมฺปิ ธาเรติ, เกสมสฺสุโลจโกปิ[๓] โหติ[๔] เกสมสฺสุโลจนานุโยคมนุยุตฺโต, อุพฺภฏฺฐโกปิ โหติ อาสนปฏิกฺขิตฺโต, อุกฺกุฏิโกปิ โหติ อุกฺกุฏิกปฺปธานมนุยุตฺโต, กณฺฏกาปสฺสยิโกปิ โหติ กณฺฏกาปสฺสเย เสยฺยํ กปฺเปติ, สายตติยกมฺปิ[๕] อุทโกโรหณานุโยคมนุยุตฺโต วิหรติ. อิติ เอวรูปํ อเนกวิหิตํ กายสฺส อาตาปนปริตาปนานุโยคมนุยุตฺโต วิหรติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว นิชฺฌามา ปฏิปทา.

กตมา จ ภิกฺขเว มชฺฌิมา ปฏิปทา. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. เวทนาสุ ฯเปฯ จิตฺเต ฯเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว มชฺฌิมา ปฏิปทา, อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส ปฏิปทาติ. (๑)

---

[๑] ฉ.,เท. อชินํปิ
[๒] ฉ.,เท. วาพกมฺพลํปิ
[๓] อิ. เกสมสฺสุโลจโน
[๔] อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๕] อิ. สายํ ตติยกัปิ

[๑๐๘๓] “ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว ปฏิปทา. กตมา ติสฺโส. อาคาฬฺหา ปฏิปทา นิชฺฌามา ปฏิปทา มชฺฌิมา ปฏิปทา. กตมา จ ภิกฺขเว อาคาฬฺหา ปฏิปทา ฯเปฯ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อาคาฬฺหา ปฏิปทา.

กตมา จ ภิกฺขเว นิชฺฌามา ปฏิปทา ฯเปฯ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว นิชฺฌามา ปฏิปทา.

กตมา จ ภิกฺขเว มชฺฌิมา ปฏิปทา. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อนุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ. อุปฺปนฺนานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ. อนุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ อุปฺปาทาย ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ. อุปฺปนฺนานํ กุสลานํ ธมฺมานํ ฐิติยา อสมฺโมสาย ภิยฺโยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ. (๒)

ฉนฺทสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, วิริยสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, จิตฺตสมาธิ-ปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ, วีมํสาสมาธิปธาน-สงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ. ฯเปฯ (๓)

สทฺธินฺทฺริยํ ภาเวติ, วิริยินฺทฺริยํ ภาเวติ, สตินฺทฺริยํ ภาเวติ, สมาธินฺทฺริยํ ภาเวติ, ปญฺญินฺทฺริยํ ภาเวติ. ฯเปฯ (๔)

สทฺธาพลํ ภาเวติ, วิริยพลํ ภาเวติ, สติพลํ ภาเวติ, สมาธิพลํ ภาเวติ, ปญฺญาพลํ ภาเวติ. ฯเปฯ (๕)

สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ, ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ, วิริยสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ, ปีติสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ, ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ, สมาธิสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ, อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ. ฯเปฯ (๖)

สมฺมาทิฏฺฐึ ภาเวติ, สมฺมาสงฺกปฺปํ ภาเวติ, สมฺมาวาจํ ภาเวติ, สมฺมากมฺมนฺตํ ภาเวติ, สมฺมาอาชีวํ ภาเวติ, สมฺมาวายามํ ภาเวติ, สมฺมาสตึ ภาเวติ, สมฺมาสมาธึ ภาเวติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว มชฺฌิมา ปฏิปทา. อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส ปฏิปทาติ. (๗)

ฉฏฺโฐ อเจลกวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

สติปฏฺฐานํ สมฺมปฺปธานํ อิทฺธิปาทินฺทฺริเยน จ
พลํ โพชฺฌงฺโค มคฺโค จ ปฏิปทาย โยชเยติ.

๗. กมฺมปถเปยฺยาลํ

[๑๐๘๔] "ตีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ นิรเย. กตเมหิ ตีหิ. อตฺตนา จ ปาณาติปาตี โหติ, ปรญฺจ ปาณาติปาเต สมาทเปติ, ปาณาติปาเต จ สมนุญฺโญ โหติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ นิรเย. (๑)

ตีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ สคฺเค. กตเมหิ ตีหิ. อตฺตนา จ ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ ปาณาติปาตา เวรมณิยา สมาทเปติ, ปาณาติปาตา เวรมณิยา จ สมนุญฺโญ โหติ. ฯเปฯ (๒)

อตฺตนา จ อทินฺนาทายี โหติ, ปรญฺจ อทินฺนาทาเน สมาทเปติ, อทินฺนาทาเน จ สมนุญฺโญ โหติ. ฯเปฯ (๓)

อตฺตนา จ อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ อทินฺนาทานา เวรมณิยา สมาทเปติ, อทินฺนาทานา เวรมณิยา จ สมนุญฺโญ โหติ. ฯเปฯ (๔)

อตฺตนา จ กาเมสุมิจฺฉาจารี โหติ, ปรญฺจ กาเมสุ มิจฺฉาจาเร สมาทเปติ, กาเมสุมิจฺฉาจาเร จ สมนุญฺโญ โหติ. ฯเปฯ (๕)

อตฺตนา จ กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ กาเมสุมิจฺฉาจารา เวรมณิยา สมาทเปติ, กาเมสุ มิจฺฉาจารา เวรมณิยา จ สมนุญฺโญ โหติ. ฯเปฯ (๖)

อตฺตนา จ มุสาวาที โหติ, ปรญฺจ มุสาวาเท สมาทเปติ, มุสาวาเท จ สมนุญฺโญ โหติ. ฯเปฯ (๗)

อตฺตนา จ มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ มุสาวาทา เวรมณิยา สมาทเปติ, มุสาวาทา เวรมณิยา จ สมนุญฺโญ โหติ. ฯเปฯ (๘)

อตฺตนา จ ปิสุณวาโจ[๑] โหติ, ปรญฺจ ปิสุณาย วาจาย สมาทเปติ, ปิสุณาย วาจาย จ สมนุญฺโญ โหติ. ฯเปฯ (๙)

อตฺตนา จ ปิสุณาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ ปิสุณาย วาจาย เวรมณิยา สมาทเปติ, ปิสุณาย วาจาย เวรมณิยา จ สมนุญฺโญ โหติ. ฯเปฯ (๑๐)

อตฺตนา จ ผรุสวาโจ[๒] โหติ, ปรญฺจ ผรุสาย วาจาย สมาทเปติ, ผรุสาย วาจาย จ สมนุญฺโญ โหติ. ฯเปฯ (๑๑)

อตฺตนา จ ผรุสาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ ผรุสาย วาจาย เวรมณิยา สมาทเปติ, ผรุสาย วาจาย เวรมณิยา จ สมนุญฺโญ โหติ. ฯเปฯ (๑๒)

อตฺตนา จ สมฺผปฺปลาปี โหติ, ปรญฺจ สมฺผปฺปลาเป สมาทเปติ, สมฺผปฺปลาเป จ สมนุญฺโญ โหติ. ฯเปฯ (๑๓)

อตฺตนา จ สมฺผปฺปลาปา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ สมฺผปฺปลาปา เวรมณิยา สมาทเปติ, สมฺผปฺปลาปา เวรมณิยา จ สมนุญฺโญ โหติ. ฯเปฯ (๑๔)

อตฺตนา จ อภิชฺฌาลุ โหติ, ปรญฺจ อภิชฺฌาย สมาทเปติ, อภิชฺฌาย จ สมนุญฺโญ โหติ. ฯเปฯ (๑๕)

อตฺตนา จ อนภิชฺฌาลุ โหติ, ปรญฺจ อนภิชฺฌาย สมาทเปติ, อนภิชฺฌาย จ สมนุญฺโญ โหติ. ฯเปฯ (๑๖)

---

[๑] สี.,อิ. ปิสุณาวาโจ　　[๒] สี.,อิ. ผรุสาวาโจ

อตฺตนา จ พฺยาปนฺนจิตฺโต[๑] โหติ, ปรญฺจ พฺยาปาเท สมาทเปติ, พฺยาปาเท จ สมนุญฺโญ โหติ. ฯเปฯ (๑๗)

อตฺตนา จ อพฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ, ปรญฺจ อพฺยาปาเท สมาทเปติ, อพฺยาปาเท จ สมนุญฺโญ โหติ. ฯเปฯ (๑๘)

อตฺตนา จ มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ, ปรญฺจ มิจฺฉาทิฏฺฐิยา สมาทเปติ, มิจฺฉาทิฏฺฐิยา จ สมนุญฺโญ โหติ. ฯเปฯ (๑๙)

อตฺตนา จ สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ, ปรญฺจ สมฺมาทิฏฺฐิยา สมาทเปติ, สมฺมาทิฏฺฐิยา จ สมนุญฺโญ โหติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ สคฺเคติ. (๒๐)

กมฺมปถเปยฺยาลํ นิฏฺฐิตํ.

ตสฺสุทฺทานํ

ปาณํ อทินฺนมิจฺฉา จ มุสาวาที จ ปิสุณา
ผรุสา สมฺผปฺปลาโป จ อภิชฺฌา พฺยาปาททิฏฺฐิ จ
กมฺมปเถสุ เปยฺยาลํ ติกเกน นิโยชเยติ.

---

[๑] สี.,อิ. วฺยาปนฺนจิตฺโต

๘. ราคเปยฺยาลํ

[๑๐๘๔] "ราคสฺส ภิกฺขเว อภิญฺญาย ตโย ธมฺมา ภาเวตพฺพา. กตเม ตโย. สุญฺญโต สมาธิ อนิมิตฺโต สมาธิ อปฺปณิหิโต สมาธิ. ราคสฺส ภิกฺขเว อภิญฺญาย อิเม ตโย ธมฺมา ภาเวตพฺพา. ราคสฺส[๑] ภิกฺขเว อภิญฺญาย ตโย ธมฺมา ภาเวตพฺพา. กตเม ตโย. สวิตกฺกสวิจาโร สมาธิ, อวิตกฺกวิจารมตฺโต สมาธิ, อวิตกฺกอวิจาโร สมาธิ, ราคสฺส ภิกฺขเว อภิญฺญตาย[๑] อิเม ตโย ธมฺมา ภาเวตพฺพา. ราคสฺส ภิกฺขเว ปริญฺญาย ฯเปฯ ปริกฺขายาย ฯเปฯ ปหานาย ฯเปฯ ขยาย ฯเปฯ วยาย ฯเปฯ วิราคาย ฯเปฯ นิโรธาย ฯเปฯ จาคาย ฯเปฯ ปฏินิสฺสคฺคาย อิเม ตโย ธมฺมา ภาเวตพฺพา.

โทสสฺส ฯเปฯ โมหสฺส ฯเปฯ โกธสฺส ฯเปฯ อุปนาหสฺส ฯเปฯ มกฺขสฺส ฯเปฯ ปฬาสสฺส ฯเปฯ อิสฺสาย ฯเปฯ มจฺฉริยสฺส ฯเปฯ มายาย ฯเปฯ สาเถยฺยสฺส ฯเปฯ ถมฺภสฺส ฯเปฯ สารมฺภสฺส ฯเปฯ มานสฺส ฯเปฯ อติมานสฺส ฯเปฯ มทสฺส ฯเปฯ ปมาทสฺส ฯเปฯ อภิญฺญาย ฯเปฯ ปริญฺญาย ฯเปฯ ปริกฺขยาย ฯเปฯ ปหานาย ฯเปฯ ขยาย ฯเปฯ วยาย ฯเปฯ วิราคาย ฯเปฯ นิโรธาย ฯเปฯ จาคาย ฯเปฯ ปฏินิสฺสคฺคาย อิเม ตโย ธมฺมา ภาเวตพฺพาติ.

[๑-๑] สฺยา. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.

อิทมโวจ[๑] ภควา, อตฺตมนา เต ภิกขู ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทุนฺติ.[๑]

ราคเปยฺยาลํ นิฏฺฐิตํ.

ติกนิปาตปาลิ นิฏฺฐิตา.

ตสฺสุทฺทานํ[๒]

ราคํ โทสญฺจ โมหญฺจ โกธูปนาหปญฺจมํ
มกฺขปลาสอิสฺสา จ มจฉริยมายาสาเถยฺยา
ถมฺภสารมฺภมานญฺจ อติมานมทสฺส จ
ปมาทา สตฺตรส วุตฺตา ราคเปยาลนิสฺสิตา
เอเต โอปมฺมยุตฺเตน อาปาเทน อภิญฺญาย
ปริญฺญาย ปริกฺขยา ปหานกฺขยพฺพเยน
วิราคนิโรธจาคํ ปฏินิสฺสคฺเค อิเม ทส
สุญฺญโต อนิมิตฺโต จ อปฺปณิหิโต จ ตโย
สมาธิมูลกา เปยฺยาเลสุปิ ววตฺถิตา จาติ.[๒]

[๑-๑] สฺยา. อิเม ปาจา น ทิสฺสนฺติ. อิ. เอกนิปาติ จ ทุกนิปาติ จ ติกนิปาติ จ สมตฺติ. องฺคุตฺตรนิกายวเร สพฺพญฺญุตปรมวิสุทฺธทสฺสนา นิปาตา เอกาทสาเยว ปวตฺติตา อุทฺทานโต เต นิสาเมถ อาทิโต. [๒] สฺยา. อิเม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

สุตฺตนฺตปิฏกเ องฺคุตฺตรนิกายสฺส
เอกกทุกติกนิปาตปาลิยา
ปทานุกฺกโม

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
[อ]		อชฺฌตฺตสญฺโญชนํ	๖๔๕/๘๘
อกตญฺญู	๖๔๑/๖๖	อญฺชลิกรณีโย	๙๖๙/๒๙๑
อกตเวที	๖๔๑/๘๖	อญฺญาณกรโณ	๙๗๘/๓๐๓
อกมฺมาสานิ	๙๗๐/๒๙๒	อญฺญาวิโมกฺขํ	๘๘๗/๑๘๗
อกสิรลาภี	๙๓๕/๒๕๔	อฏฺวีสงฺโกโป	๙๓๑/๒๕๐
อกาลวาที	๙๖๑/๒๘๓	อฏฺจิกสญฺญํ	๔๖๓-๔๗๒/๖๐
อกาลิโก	๘๙๕/๒๐๖	อตมฺมโย	๘๙๕/๒๐๘
อกิจฺฉลาภี	๙๓๕/๒๕๔	อติเวลํ	๑๐๓๒/๓๖๕
อกุสลมูลานิ	๙๖๐/๒๘๒	อตฺตตฺถํ	๔๕/๑๐
อกฺโกโช	๗๙๐/๑๓๑	อตฺตาธิปเตยฺยํ	๘๙๕/๒๐๔
อกฺขณเวธี	๑๐๕๙/๔๐๑	อตฺถวาที	๙๖๓/๒๘๕
อกฺขนฺติ	๑๐๐๓/๓๓๑	อทินฺนาทายี	๑๐๔๒/๓๗๖
อกฺขาหตํ	๘๖๙/๑๕๔	อโทโส	๘๘๘/๑๘๙
อขณฺฑานิ	๘๘๘/๑๘๘	อธมฺมกมฺมานิ	๖๕๘/๑๐๒
อคฺควตี	๖๕๓/๑๙ ๘	อธมฺมวาที	๙๖๑/๒๘๓
อจกฺขุกรโณ	๙๗๘/๓๐๓	อธมฺมิกา	๖๕๙/๑๐๓
อจฺจนฺตโยคกฺเขมี	๑๐๖๙/๔๑๗	อธิกรณํ	๖๖๐/๑๐๔
อจฺจโย	๖๒๖/๗๗	อธิจิตฺตมนุยุตฺโต	๑๐๒๖/๓๐๕๙
อจฺฉริยมนุสฺโส	๑๗๒/๓๐	อธิจิตฺตสิกฺขา	๙๙๓/๓๒๐
อจฺฉิทฺทานิ	๙๗๐/๒๙๒	อธิปญฺญาสิกฺขา	๙๙๓/๓๒๐

ปทานุกฺกโม	ปฬฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปฬฺเพ/องฺเก
อธิสีลสิกฺขา	๙๙๓/๓๐๒	อนุตปฺปา	๑๗๓/๓๐
อนตฺตสญฺญ	๔๕๓-๔๖๒/๖๐	อนุทยา	๘๘๐/๑๗๒
อนตฺถวาที	๙๖๑/๒๘๓	อนุธมฺมจารี	๘๙๕/๒๐๗
อนภิชฺฌาลุ	๙๕๒/๒๗๔	อนุปทฺทโว	๘๕๕/๑๓๙
อนภิรทฺธิ	๖๗๒/๑๐๙	อนุปนาโห	๗๙๐/๑๓๑
อนริยสุขํ	๖๗๘/๑๑๑	อนุปนิโส	๙๕๗/๒๗๘
อนริยา	๖๕๔/๙๙	อนุปนีโต	๙๘๒/๓๐๖
อนวชฺชํ	๘๙๕/๒๐๕	อนุปสคฺโค	๘๕๕/๑๓๙
อนาคามิผลสจฺฉิกิริยา	๑๗๕-๑๘๖/๓๑	อนุปาทาปรินิพฺพานาย	๕๗๕-๕๗๖/๖๓
อนาคามี	๖๔๕/๙๘	อนุปฺปตฺตสทตฺโถ	๘๙๓/๒๐๐
อนาทีนวทสฺสาวี	๑๐๔๘/๓๘๖	อนุโยโค	๗๒/๑๗
อนาวตฺติธมฺโม	๙๙๘/๓๒๕	อนุวาตปฏิวาตํ	๙๘๙/๓๑๕
อนาสวํ	๘๖๖/๑๔๗	อนุสยา	๕๗๔/๖๓
อนาสวํ สุขํ	๖๗๖/๑๐๑	อนุสาสนีปาฏิหาริยํ	๙๒๒/๒๓๗
อนิกฺขิตฺตธุโร	๘๗๔/๑๖๑	อเนกธาตุปฏิเวโธ	๑๗๕-๑๘๖/๓๑
อนิโฆ	๘๘๖/๑๘๖	อเนกธาตุปฏิสมฺภิทา	๕๗๗-๕๗๙/๖๓
อนิจฺจสญฺญํ	๔๕๓-๔๖๒/๖๐	อเนกสาริริกํ	๙๒๐/๒๓๕
อนิจฺเจ ทุกฺขสญฺญํ	๔๕๓-๔๖๒/๖๐	อโนหิตโสโต	๙๕๗/๒๗๘
อนิชฺฌตฺติพลา	๖๖๐/๑๐๔	อนฺตกิริยา	๘๙๕/๒๐๕
อนิมิตฺโต สมาธิ	๑๐๘๕/๔๐๕	อนฺตรายกโร	๙๑๓/๒๒๕
อนิสฺสรณปญฺญา	๖๕๗/๑๐๒	อนฺตราปรินิพฺพายี	๙๙๙/๓๒๗
อนิสฺสา	๗๙๐/๑๓๑	อนฺโตปูติ	๘๖๙/๑๔๙
อนิสฺสุกี	๘๖๔/๑๔๕	อนฺธกรโณ	๙๗๘/๓๐๓
อนุกมฺปา	๗๕๙/๑๒๖	อนฺนคฺครสคฺคานํ	๓๓๔/๕๓
อนุคฺคหา	๗๕๘/๑๒๖	อปจายมาโน	๘๖๘/๑๕๑
อนุตฺตรํ ธมฺมจกฺกํ	๑๘๗/๓๒	อปณฺณกปฏิปทำ	๘๙๐/๑๕๖

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
อปทาเน	๘๕๖/๑๓๙	อพฺภานํ	๘๑๐-๘๓๘/๑๓๕
อปพาโส	๗๙๐/๑๓๑	อพฺภานุโมทิตา	๘๕๙/๑๔๒
อปาตุภูตๆ	๒๕/๖	อพฺยคฺคมนโส	๘๘๓/๑๗๙
อปายๆ	๔๓/๑๐	อพฺยาปชฺฌจิตฺโต	๙๔๘/๒๖๙
อเปตฺเตยฺโย	๘๙๐/๑๙๓	อพฺยาปชฺฌา	๘๐๘/๑๓๔
อปฺปคฺโฆ	๑๐๑๖/๓๔๕	อพฺยาปนฺนจิตฺโต	๙๕๓/๒๗๔
อปฺปจฺจโย	๐๗๒/๑๐๙	อพฺยาปาทวิตกฺกๆ	๑๐๔๙/๓๘๘
อปฺปฏินิสฺสคฺคมนฺติโน	๖๖๐/๑๐๔	อพฺรหฺมจารี	๘๖๗/๑๔๙
อปฺปฏิปุคฺคโล	๑๗๔/๓๑	อพฺรหฺมญฺโญ	๘๙๐/๑๙๓
อปฺปฏิภโย	๘๕๕/๑๓๙	อภิชฺฌา	๓๙๐-๓๙๓/๕๗
อปฺปฏิภาโค	๑๗๔/๓๑	อภิชฺฌาโทมนสฺสๆ	๓๙๐-๓๙๓/๕๗
อปฺปฏิโม	๑๗๔/๓๑	อภิชฺฌาลุ	๙๒๕/๒๔๔
อปฺปฏิวตฺติยๆ	๘๖๘/๑๕๑	อภิญฺญา	๒๙๖/๔๔
อปฺปฏิวาณๆ	๖๑๖/๗๐	อภิญฺญาตๆ	๖๐๙/๖๖
อปฺปฏิสโม	๑๗๔/๓๑	อภิญฺญาย	๒๙๖/๔๔
อปฺปณิหิโต สมาธิ	๑๐๘๕/๔๒๕	อภินิวิสฺส	๖๖๐/๑๐๔
อปฺปตุโม	๑๐๑๘/๓๔๙	อภูตวาที	๙๖๑/๒๘๓
อปฺปทุกฺขวิหารี	๑๐๑๘/๓๔๙	อเภชฺชๆ	๘๗๙/๑๗๒
อปฺปมาณวิหารี	๑๐๑๙๓๔๙	อมกฺโข	๗๙๐/๑๓๑
อปฺปมาณสมาธินา	๑๐๐๒/๓๒๙	อมจฺฉริยๆ	๗๙๐/๑๓๑
อปฺปมาทาธิคตา	๖๑๖/๗๐	อมจฺฉรี	๘๖๔/๑๔๕
อปฺปมาโท	๕๙/๑๓	อมตๆ	๖๐๐/๖๕
อปฺปเมยฺยา	๙๙๐/๓๑๗	อมาตาปุตฺติกานิ ภยานิ	๙๓๓/๒๕๒
อปฺปสาทนีเย จาเน	๗๔๔/๑๒๒	อมายา	๗๙๐/๑๓๑
อปฺปิจฺฉตา	๖๓/๑๔	อมูพฺหวินโย	๘๑๐-๘๓๘/๑๓๕
อพหุลีกตๆ	๒๗/๗	อเมตฺเตยฺโย	๘๙๐/๑๙๓

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
อโมฆํ	๕๓/๑๒	อวิชฺชาสวา	๑๙๗/๒๓๑
อโมหชํ	๘๘/๙๘๙	อวิชฺชูปกฺกิลิฏฺจา	๖๔๐/๘๕
อโมโห	๘๘/๑๘๙	อวินิปาตธมฺโม	๙๙๘/๓๒๔
อโยนิโส มนสิกาโร	๑๕/๔	อวิปรีตทสฺสโน	๓๐๙/๔๘
อรญฺญคโต	๘๙๕/๒๐๔	อวิสำวาทกา	๙๗๔/๒๙๖
อรญฺญวนปตฺถานิ	๖๓๙/๘๔๕	อวิหึสา	๗๗๖/๑๒๙
อรติ	๑๓/๓	อวิหึสาวิตกฺกำ	๑๐๔๙/๓๘๘
อรหำ สมฺมาสมฺพุทฺโธ	๑๗๐/๓๐	อเวจฺจปฺปสาเท	๙๘๕/๓๑๑
อรหตฺตผลสจฺฉิกิริยา	๑๗๕-๑๘๖/๓๑	อสงฺกิลิฏฺจจิตฺโต	๙๔๘/๒๖๙
อรหตฺตาย ปฏิปนฺโน	๘๗๕/๑๖๕	อสงฺขตลกฺขณานิ	๙๐๓/๒๑๑
อรหนฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธา	๒๗๗/๔๐	อสงฺขารปรินิพฺพายี	๙๙๙/๓๒๗
อริตฺตชฺฌาโน	๕๔/๑๒	อสญฺญตฺติพลา	๖๖๐/๑๐๔
อริยธมฺเม	๘๙๑/๑๙๘	อสนฺตุฏฺจิตา	๖๔/๑๕
อริยสุขำ	๖๗๘/๑๑๑	อสปฺปุริสภูมิ	๖๔๑/๘๖
อริยา	๖๒๔/๗๕	อสปฺปุริโส	๖๔๑/๘๑
อริยูโปสโถ	๙๖๕/๒๘๙	อสมสโม	๑๗๔/๓๑
อรูปธาตุเวปกฺกำ	๙๘๖/๓๑๓	อสมาหิตา	๖๕๑/๙๗
อรูปภโว	๙๘๖/๓๑๓	อสมฺปชญฺญำ	๖๘/๑๕
อรูปารมฺมณำ สุขำ	๖๘๕/๑๑๒	อสมฺมูฬฺโห	๖๒๙/๘๑
อโลโภ	๘๘๘/๑๘๙	อสฺมิมาโน	๕๗๔/๖๓
อวกุชฺชปญฺโญ	๘๘๔/๑๗๙	อสาเถยฺยำ	๗๙๐/๑๓๑
อวญฺญานิ	๙๙๘/๓๒๕	อสุจิ	๘๖๗/๑๔๙
อวสฺสุโต	๘๖๗/๑๔๘	อสุภนิมิตฺตำ	๑๖/๔
อวิกฺเขโป	๖๙๗/๑๑๔	อสุภสญฺญำ	๔๕๓-๔๖๒/๖๐
อวิชฺชา	๓๒๕/๕๒	อเสขำ สีลำ	๙๘๓/๓๐๘
อวิชฺชาคตา	๓๒๕/๕๒	อเสขา ปญฺญา	๙๘๓/๓๐๘

ปทานุกฺกโม	ปฬิเพ/องฺเก
อเสโข	๖๔๔/๘๘
อสฺสขลุงฺโก	๑๐๖๖/๔๐๖
อสฺสทฺเธ	๖๔๒/๘๗
อสฺสมโณ	๘๖๖/๑๔๙
อสฺสาชานิโย	๖๖๗/๑๐๗
อสฺสาทปริเยสนำ	๑๐๒๙/๓๖๓
อสฺสาทานุปสฺสิตา	๖๑๗/๗๑
อสฺสาโท	๑๐๒๘/๓๖๒
อสฺสาโส	๙๔๙/๒๖๘
อหงฺการมมงฺการมานานุสยา	๘๘๖/๑๘๕
อหิริกำ	๖๑๘/๗๒

[อา]

อากปฺปสมฺปทา	๓๖๖-๓๘๑/๔๖
อากาสกสิณำ	๔๔๓-๔๕๒/๕๙
อากาสธาตุ	๙๒๘/๒๔๖
อากาสานญฺจายตนำ	๔๓๕-๔๔๒/๕๙
อากิญฺจญฺญายตนำ	๔๓๕-๔๔๒/๕๙
อาคตาคมา	๘๗๔/๑๖๑
อาคามี	๖๔๕/๘๙
อาจารโคจรสมฺปนฺโน	๖๔๕/๘
อาชีววิปตฺติ	๑๐๔๔/๓๘๐
อาชีวสมฺปทา	๑๐๔๔/๓๘๑
อาชฺชวำ	๗๗๓/๑๒๙
อาตปฺปำ	๙๐๕/๒๑๓
อาตาปี	๓๙๐-๓๙๓/๕๗

ปทานุกฺกโม	ปฬิเพ/องฺเก
อาทิกลฺยาณำ	๘๘๔/๑๗๙
อาทิพฺรหฺมจริยกานิ	๙๙๘/๓๒๔
อาทีนโว	๖๒๙/๘๑
อาเทสนาปาฏิหาริยำ	๙๒๒/๒๓๗
อาธิปเตยฺยานิ	๘๙๕/๒๐๔
อานาปานสติ	๑๐๓๘/๓๗๓
อาปายิกา	๔๔๓-๔๕๒/๕๙
อาโปกสิณำ	๙๒๘/๒๔๖
อาโปธาตุ	๙๒๘/๒๔๖
อามิสกิญฺจิกฺขเหตุ	๘๘๒/๑๗๖
อามิสครุ	๖๕๗/๑๐๑
อามิสจาโค	๗๕๒/๑๒๕
อามิสปฏิสนฺถาโร	๗๖๑/๑๒๗
อามิสปริเยฏฺฐิ	๗๖๔/๑๒๖
อามิสปูชา	๗๖๕/๑๒๗
อามิสรตนำ	๗๖๙/๑๒๘
อามิสสงฺคโห	๗๕๗/๑๒๖
อามิสสนฺถาโร	๗๖๐/๑๒๖
อามิสสนฺนิจโย	๗๗๐/๑๒๘
อามิสานุกมฺปา	๗๕๙/๑๒๖
อารทฺธวิริโย	๓๑๖/๕๐
อารมฺภธาตุ	๑๘/๕
อาราจารี	๙๗๓/๒๙๖
อารามรามเณยฺยกำ	๓๒๒/๕๑
อาโรคฺยมโท	๘๙๔/๒๐๑
อาสโส	๘๖๗/๑๔๘

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
อาสตฺติโย	๘๙๙/๑๙๒
อาสวา	๗๑๗/๑๑๖
อาสา	๗๒๗/๑๑๙
อาหุเนยฺโย	๙๖๙/๒๙๑
[อิ]	
อิตฺถีคนฺโธ	๓/๑
อิตฺถีโผฏฺฐพฺโพ	๕/๒
อิตฺถีรโส	๔/๒
อิตฺถีรูปี	๑/๑
อิตฺถีสทฺโท	๒/๑
อิทฺธิปาฏิหาริยํ	๙๒๑/๒๓๗
อิทฺธิวิธํ	๙๒๒/๒๓๘
อิสฺสา	๗๘๙/๑๓๑
อิสฺสามลํ	๘๖๔/๑๔๕
อิสฺสุกี	๘๖๔/๑๔๕
[อุ]	
อุกฺกาจิตวินีตา	๑๐๖๐/๔๐๓
อุกฺเขปนียกมฺมํ	๘๑๐ - ๘๓๘/๑๓๕
อุจฺฉงฺคปญฺโญ	๘๘๔/๑๗๙
อุฏฺฐานสญฺญี	๘๗๐/๑๕๗
อุทกเลขูปโม	๑๐๕๘/๓๙๘
อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ	๑๔/๔
อุนฺนฬา	๖๕๑/๙๗
อุปกฺกิเลสา	๙๖๗/๒๘๙
อุปทฺทวา	๘๕๕/๑๓๘
อุปนาหวินโย	๗๔๙/๑๒๔
อุปนาโห	๗๔๘/๑๒๔
อุปนียวาจา	๙๒๔/๒๔๑
อุปวาทกา	๙๑๖/๒๓๐
อุปสคฺคา	๘๕๕/๑๓๘
อุปสมานุสฺสติ	๒๙๗/๔๔
อุปสมฺปทา	๘๑๐-๘๓๘/๑๓๕
อุปหจฺจปรินิพฺพายี	๙๙๙/๓๒๗
อุปาทานํ	๙๓๐/๒๘๔
อุปาทานนิโรโธ	๙๓๐/๒๔๙
อุปายาสพหุโล	๘๗๙/๑๗๑
อุเปกฺขโก	๖๒๔/๗๕
อุเปกฺขานิมิตฺตํ	๑๐๒๖/๓๕๙
อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ	๔๑๒-๔๑๘/๕๘
อุเปกฺขาสุขํ	๖๘๑/๑๑๑
อุโปสถา	๙๖๕/๒๘๗
อุปฺปาโท	๙๐๒/๒๑๑
อุภโตภาควิมุตฺโต	๖๕๗/๑๐๑
อุภโตวจีสํสาโร	๖๗๒/๑๐๙
อุสฺสาโว	๘๙๔/๒๐๑
อุสฺสุกฺโก	๖๔๗/๙๔
[เอ]	
เอกํสพฺยากรณียํ	๙๕๕/๒๗๖
เอกคฺคตา	๙๑๗/๒๓๑
เอกพีชี	๙๙๙/๓๒๖

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
เอกภตฺติกา	๙๗๔/๒๙๖
เอหิปสฺสิโก	๘๙๕/๒๐๖
[โอ]	
โอโกฏิมโก	๘๖๗/๑๔๘
โอตฺตปฺปี	๖๑๙/๗๒
โอทาตกสิณํ	๔๔๓-๔๕๒/๖๐
โอทาตานิ	๔๒๗-๔๓๔/๕๙
โอปนยิโก	๘๙๕/๒๐๖
โอรมฺภาคิยานํ สญฺโญชนานํ	๙๙๘/๓๒๕
โอวาทปฏิกโร	๕๓/๑๒
โอสารณํ	๘๑๐-๘๓๘/๑๓๕
โอหิตภาโร	๘๙๓/๒๐๐
โอหิตโสโต	๙๕๗/๒๗๘
[ก]	
กฏุวิยํ	๑๐๕๔/๙๓๕
กณฺหา	๖๑๘/๗๒
กตญฺญู กตเวที	๗๒๘/๑๑๙
กถาวตฺถูนิ	๙๕๕/๒๗๖
กมฺมนฺตวิปตฺติ	๑๐๔๔/๓๘๐
กมฺมนฺตสมฺปทา	๑๐๔๔/๓๘๑
กมฺมลกฺขโณ	๘๕๖/๑๓๙
กมฺมวาทา	๑๐๖๓/๔๐๔
กมฺมสมุทยาย	๑๐๓๖/๓๖๘
กรณียํ	๖๒๙/๘๑
กรุณํ เจโตวิมุตฺตึ	๓๘๓-๓๘๙/๕๗

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
กรุณาสหคเตน	๙๓๕/๓๕๗
กลฺยาณธมฺโม	๖๕๗/๑๐๒
กลฺยาณมิตฺตตา	๗๑/๑๖
กลฺยาณวากฺกรณตา	๓๖๖-๓๘๑/๕๖
กลฺยาณสมฺปวงฺโก	๘๘๑
กลฺยาณสหาโย	๘๘๑
กลฺยาณธมฺโม	๘๘๑/๑๗๖
กามจฺฉนฺโท	๑๑/๓
กามธาตุเวปกฺกํ	๙๘๖/๓๑๒
กามปริเยสนาย	๖๔๗/๙๔
กามปริพาเหน	๖๔๗/๙๔
กามภโว	๙๘๗/๓๑๒
กามวิตกฺกํ	๘๙๕/๒๐๕
กามสญฺญานํ	๘๘๗/๑๘๗
กามสุขํ	๖๗๔/๑๑๐
กามานํ ปริญฺญํ	๑๐๕๒/๓๙๑
กามาสวา	๙๑๗/๒๓๑
กาเมสุ มิจฺฉาจารี	๑๐๔๒/๓๗๖
กายกสาโว	๘๖๙/๑๕๕
กายกมฺมํ	๓๐๖/๔๖
กายคตาสติ	๒๙๗/๔๔
กายทุจฺจริตํ	๖๑๒/๖๘
กายโมเนยฺยํ	๑๐๔๗/๓๘๔
กายวงฺโก	๔๖๙/๑๕๒
กายสกฺขิ	๘๗๕/๑๖๓
กายสุจริตํ	๖๑๒/๖๘

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
กายสุจริตสมงฺคี	๒๙๓/๔๓
กายโสเจยฺยํ	๑๐๔๕/๓๘๑
กายิกํ สุขํ	๖๗๙/๑๑๑
กาเย กายานุปสฺสี	๓๙๐-๓๙๓/๔๗
กาลวาที	๙๖๓/๒๘๕
กิริยวาที	๖๔๓/๘๗
กุเลเชฏฺฐาปจายี	๘๙๐/๑๙๓
กุสลมูลานิ	๙๖๒/๒๘๔
กุสโล	๘๖๙/๑๔๕
กุสีโต	๓๑๗/๔๐
โกธโน	๘๗๙/๑๗๑
โกธวินโย	๗๔๙/๑๒๔
โกโธ	๗๔๘/๑๒๔
โกปี	๙๔๖/๒๗๗
โกลโกโล	๙๙๙/๓๒๖
โกสชฺชํ	๖๐/๑๔
[ข]	
ขนฺติ	๓๒๙/๔๒
ขีณาสโว	๖๖๖/๑๐๗
[ค]	
คมฺภีรตฺถา	๖๔๖/๑๐๐
คมฺภีรา	๖๔๑/๙๗
คามธมฺมา	๙๗๓/๒๙๖
คิหิสุขํ	๖๗๓/๑๑๐
โคปาลกูปโสโณ	๙๖๕/๒๘๗
[จ]	
จกฺขุนฺทฺริยํ	๔๗๐/๑๔๖
จกฺขุมา	๔๕/๑๐
จตฺตาริ อริยสจฺจานิ	๙๒๗/๒๔๖
จาคสมฺปทาย	๖๔๒/๘๗
จาคา	๗๕๒/๑๒๕
จาคานุสฺสติ	๒๙๗/๔๔
จิตฺตํ	๑/๑
จิตฺตภาวนา	๕๑/๑๒
จิตฺตวิปตฺติ	๑๐๔๒/๓๔๖
จิตฺตสมฺปทา	๑๐๔๑/๓๗๔
จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี	๓๙๐-๓๙๓/๔๗
เจตนา	๓๐๖/๔๖
เจตสิกา	๘๘๙/๑๙๒
เจตโส อวูปสโม	๑๔/๔
เจตโส อาฆาโต	๖๗๒/๑๐๙
เจโตวิมุตฺตี	๑๗/๕
[ฉ]	
ฉนฺทราคฏฺฐานิเย	๑๐๓๗/๓๖๙
ฉนฺทราคปฏิวินโย	๑๐๒๘/๓๖๒
ฉนฺทราคปฺปหานํ	๑๐๒๘/๓๖๒
ฉนฺทาคตี	๖๔๕/๙๙
ฉนฺโท	๙๒๖/๒๔๔
ฉ ธาตุโย	๙๒๗/๒๔๖
ฉ ผสฺสายตนานิ	๙๒๗/๒๔๖

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
[ช]	
ชราธมฺโม	๘๙๐/๑๙๓
ชราภยํ	๙๓๓/๒๕๒
ชวนปญฺญตาย	๕๘๔-๕๙๙/๖๔
ชวสมฺปนฺโน	๑๐๑๓/๓๔๒
ชาคริยํ อนุยุตฺโต	๘๗๐/๑๕๖
ชาติ	๙๑๗/๒๓๑
ชาติขยํ	๘๙๕/๒๐๗
ชาตินิโรโธ	๙๓๐/๒๔๙
ชีวิตมโท	๘๙๔/๒๐๓
ชีวิตาสา	๗๒๗/๑๑๙
[ฌ]	
ฌายี	๘๙๕/๒๐๗
[ญ]	
ญาณทสฺสนปฏิลาภาย	๕๖๔-๕๗๐/๖๑
ญาติปริหานิ	๗๖/๑๘
ญาติวุฑฺฒิ	๗๗/๑๘
[ฐ]	
ฐิตสฺส อญฺญถตฺตํ	๙๐๒/๒๑๑
ฐิตสีโล	๙๙๘/๓๒๔
[ต]	
ตกฺกเหตุ	๙๔๕/๒๖๕
ตณฺหกฺขยวิมุตฺติโน	๑๐๐๒/๓๒๙
ตณฺหา	๙๓๐/๒๔๘
ตณฺหานิโรโธ	๙๓๐/๒๔๙
ตนฺทิ	๑๓/๓
ตปนียา	๖๑๔/๖๙
ตโมนุทํ	๙๑๗/๒๓๑
ตสฺสปาปิยสิกา	๘๑๐-๘๓๘/๑๓๕
ติณวตฺถารโก	๘๑๐-๘๓๘/๑๓๕
ติตฺติ	๑๐๓๓/๓๖๕
ติตฺถายตนานิ	๙๒๕/๒๔๓
ตีณิ นิมิตฺตานิ	๑๐๒๗/๓๖๐
ตุลฺยเสวี	๘๘๐/๑๗๓
เตโชกสิณํ	๔๔๓-๔๕๒/๕๙
เตโชธาตุ	๒๓๒/๓๕
[ถ]	
ถีนมิทฺธํ	๑๓/๓
เถยฺเยน	๗๙๑/๑๓๑
เถโร	๖๔๗/๙๔
[ท]	
ทกฺขิเณยฺโย	๙๖๙/๒๙๑
ทโม	๙๐๐/๒๑๑
ทยาปนฺนา	๙๗๓/๒๙๕
ทสฺสนสมฺปนฺโน	๙๐๐/๒๑๑
ทพฺพปรกฺกโม	๘๗๓/๑๖๑
ทานสํวิภาครโต	๘๙๗/๒๐๙
ทิฏฺฐธมฺมเวทนียํ	๑๐๑๘/๓๔๙
ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารํ	๖๓๙/๘๕

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
ทิฏฺฐธมฺมาภินิพฺพุตา	๘๙๑/๑๙๘	ทุพฺภาสิตภาสี	๘๕๗/๑๔๐
ทิฏฺฐินิชฺฌานกฺขนฺติยา	๙๔๕/๒๖๕	ทุรภิสมฺภวานิ	๖๑๓/๖๙
ทิฏฺฐิปฺปตฺโต	๖๕๗/๑๐๒	ทุลฺลภา	๗๒๘/๑๑๙
ทิฏฺฐิปลาโส	๖๗๒/๑๐๙	ทุสฺสีลฺยมลํ	๘๖๔/๑๔๕
ทิฏฺฐิวิปตฺติ	๗๘๒/๑๓๐	ทุสฺสีโล	๖๕๗/๑๐๒
ทิฏฺฐิวิสุทฺธิ	๗๘๔/๑๓๐	ทูเรปาตี	๑๐๕๙/๔๐๑
ทิฏฺฐิสมฺปทา	๗๘๓/๑๓๐	เทยฺยธมฺมํ	๙๑๘/๒๓๒
ทิฏฺฐิสมฺปนฺโน	๒๖๘/๓๘	เทวตานุสฺสติ	๔๙๗/๔๔
ทิพฺพจกฺขุกา	๘๙๕/๒๐๕	เทวตูโปสถํ	๙๗๒/๒๙๕
ทุกฺกตกมฺมการี	๘๕๗/๑๔๐	เทวทูตานิ	๘๙๐/๑๙๒
ทุกฺขํ	๓๑๖/๕๐	โทมนสฺสํ	๓๙๐-๓๙๕/๕๗
ทุกฺขกฺขโย	๙๘๔/๓๐๙	โทมนสฺสฏฺฐานิยํ	๙๒๙/๒๔๗
ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา	๖๕๔/๙๙	โทวจสฺสตา	๗๐๓/๑๑๔
ทุกฺขนิโรโธ	๖๕๔/๙๙	โทสกฺขยํ	๙๑๑/๒๒๒
ทุกฺขมํ	๑๐๖๑/๔๐๓	โทสชํ	๘๘๘/๑๘๘
ทุกฺขวิปากา	๗๙๙-๘๐๘/๑๓๓	โทสนิหานํ	๘๘๘/๑๘๘
ทุกฺขสมุทโย	๖๔๔/๙๙	โทสปกตํ	๘๘๘/๑๘๘
ทุกฺขุทฺรยา	๗๙๙-๘๐๘/๑๓๓	โทสปจฺจยา	๙๖๑/๒๘๒
ทุกฺเข อนตฺตสญฺญี	๔๕๓-๔๖๒/๖๐	โทสสมุทยํ	๘๘๘/๑๘๘
ทุจฺจินฺติตจินฺตี	๘๕๗/๑๔๐	โทสสฺส ปหานํ	๙๗๘/๓๐๒
ทุฏฺเฐน จิตฺเตน	๒๗๔/๓๙	โทสาคตี	๖๕๕/๙๙
ทุตฺตปฺปยา	๗๓๐/๑๑๙	โทโส	๘๘๘/๑๘๘
ทุนฺนิกฺขิตฺตํ ปทพฺยญฺชนํ	๖๓๑/๘๒		
ทุปฺปหา	๗๒๗/๑๑๙	[ธ]	
ทุปฺปญฺเญ	๖๔๒/๘๖	ธมฺมจริยสมจริยาเหตุ	๖๒๗/๗๙
ทุปฺปเมยฺโย	๑๐๔๐/๓๗๓	ธมฺมจาโค	๗๕๒/๑๒๕

ปทานุกฺกโม	ปฬุเพ/องฺเก
ธมฺมฏฺฐิตตา	๑๐๖๒/๔๐๓
ธมฺมทานำ	๗๕๐/๑๒๕
ธมฺมเทสนา	๖๒๕/๗๖
ธมฺมธรา	๘๗๔/๑๖๑
ธมฺมนิยามตา	๑๐๖๒/๔๐๓
ธมฺมปฏิสำเวที	๘๙๘/๒๑๐
ธมฺมปฏิสนฺถาโร	๗๖๑/๑๒๗
ธมฺมปริจฺจาโค	๗๕๓/๑๒๕
ธมฺมปริเยฏฺฐิ	๗๖๔/๑๒๗
ธมฺมปริเยสนา	๗๖๓/๑๒๗
ธมฺมปูชา	๗๖๕/๑๒๗
ธมฺมโภโค	๗๕๔/๑๒๕
ธมฺมยาโค	๗๕๑/๑๒๕
ธมฺมรตนำ	๗๖๙/๑๒๘
ธมฺมวาที	๙๖๓/๒๘๕
ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺคำ	๔๑๒-๔๑๘/๕๘
ธมฺมวุฑฺฒิ	๗๖๘/๑๒๘
ธมฺมเวปุลฺลำ	๗๗๑/๑๒๘
ธมฺมสงฺคโห	๗๕๗/๑๒๖
ธมฺมสนฺถาโร	๗๖๐/๑๒๖
ธมฺมสนฺนิจโย	๗๗๐/๑๒๘
ธมฺมสมฺโภโค	๗๕๕/๑๒๕
ธมฺมาติเถยฺยำ	๗๖๖/๑๒๗
ธมฺมาธิปเตยฺยำ	๘๙๕/๒๐๔
ธมฺมานุกมฺปา	๗๕๙/๑๒๖
ธมฺมานุคฺคโห	๗๕๘/๑๒๖
ธมฺมานุธมฺมปฏิปนฺโน	๘๘๔/๑๘๒
ธมฺมานุสฺสติ	๒๙๗/๔๔
ธมฺมานุสารี	๖๕๗/๑๐๒
ธมฺมิกา	๖๕๙/๑๐๓
ธมฺมิฏฺฐิ	๗๖๗/๑๒๘
ธมฺมูโปสถำ	๙๖๘/๒๙๑
ธมฺเมสนา	๗๖๒/๑๒๗
ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี	๓๙๐-๓๙๓/๕๗
ธาตุกุสลตา	๗๐๕/๑๑๔
ธุวสีโล	๙๙๘/๓๒๔

[น]

นานาธาตุปฏิเวโธ	๑๗๕-๑๘๖/๓๑
นานุพฺยญฺชนคฺคาหี	๘๗๐/๑๕๖
นาพฺภานุโมทิตา	๘๕๙/๑๔๒
นามรูปำ	๙๒๙/๒๔๘
นามรูปนิโรโธ	๙๓๐/๒๔๙
นิกามลาภี	๙๓๕/๑๕๔
นิกฺกมธาตุ	๑๘/๕
นิคณฺฐุโปสโถ	๙๖๕/๒๘๗
นิจฺฉาโต	๙๕๔/๒๗๖
นิชฺชิณฺณำ	๙๘๔/๓๐๙
นิชฺฌามา ปฏิปทา	๑๐๘๒/๔๑๘
นิทานานิ	๘๘๘/๑๘๘
นิปฺปีติกำ สุขำ	๖๘๐/๑๑๑

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
นิพฺพานํ	๔๑/๙
นิพฺพิทานุปสฺสิตา	๖๑๗/๗๑
นิพฺพุโต	๙๑๔/๒๖๖
นิพฺเพธิกปญฺญตาย	๕๘๔-๕๙๙/๖๔
นิมิตฺตคฺคาหี	๘๗๐/๑๕๖
นิรามิสํ สุขํ	๖๗๗/๑๑๑
นิรุปธิสุขํ	๖๗๕/๑๑๑
นิโรธนิสฺสิตํ	๖๒๓/๗๔
นิโรธสญฺญี	๔๕๓-๔๖๒/๖๐
นิโรธาย	๒๙๖/๔๖
นิสฺสยสมฺปนฺโน	๘๗๔/๑๖๐
นิสฺสรณํ	๑๐๒๙/๓๖๓
นิสฺสรณปริเยสนํ	๑๐๒๙/๓๖๓
นิสฺสารณี	๘๑๐-๘๓๘/๑๓๕
นีลกสิณี	๔๔๓-๔๕๒/๕๙
นีลนิทสฺสนานิ	๔๒๗-๔๓๔/๕๘
นีลนิภาสานิ	๔๒๗-๔๓๔/๕๘
นีลวณฺณานิ	๔๒๗-๔๓๔/๕๘
เนกฺขมฺมวิตกฺกี	๑๐๔๙/๓๘๘
เนกฺขมฺมสุขํ	๖๗๔/๑๑๐
เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ	๔๓๕-๔๔๒/๕๙

[ป]

ปคฺคาหนิมิตฺตํ	๑๐๒๖/๓๕๙
ปคฺคาโห	๖๙๗/๑๑๔
ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ	๙๐๙/๒๑๘
ปจฺเจกพุทฺโธ	๖๖๕/๑๐๗
ปญฺจงฺควิปฺปหีโน	๙๑๓/๒๒๖
ปญฺจงฺคสมนฺนาคโต	๙๑๓/๒๒๖
ปญฺญา	๖๔๐/๘๕
ปญฺญากถา	๘๘๐/๑๗๓
ปญฺญาจกฺขุนา	๓๒๕/๕๒
ปญฺญานิโรธิโก	๙๗๘/๓๐๓
ปญฺญาปฏิลาภาย	๕๘๔-๕๙๙/๖๔
ปญฺญาปริหานิ	๗๖/๑๘
ปญฺญาพลํ	๔๐๗-๔๑๑/๕๘
ปญฺญาวิมุตฺโต	๖๕๗/๑๐๒
ปญฺญาวุฑฺฒิ	๗๗/๑๘
ปญฺญาสมฺปทา	๖๔๒/๘๗
ปญฺญินฺทฺริยํ	๔๐๒-๔๐๖/๕๗
ปฏิกุชฺชิโต	๘๙๐/๑๙๗
ปฏิคฺคาหเกน	๓๑๔/๔๙
ปฏิฆนิมิตฺตํ	๑๒/๓
ปฏิฆสญฺญานํ อตฺถงฺคมา	๔๓๕-๔๔๒/๕๙
ปฏิฆาตาย	๘๐๙/๑๓๔
ปฏิปทา	๖๕๔/๙๙
ปฏิปฺปสฺสทฺธลทฺโธ	๑๐๒๓/๓๕๕
ปฏิปุจฺฉาพฺยากรณียํ	๙๕๕/๒๗๖
ปฏิปุจฺฉาวินีตา	๖๕๖/๑๐๐
ปฏิภาณี	๘๗๕/๑๖๕

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
ปฏิสงฺขานพลํ	๖๒๒/๗๓	ปริปูรํ ปญฺญากฺขนฺธํ	๘๘๐/๑๗๓
ปฏิสนฺถาโร	๗๖๑/๑๒๗	ปริปูรํ สมาธิกฺขนฺธํ	๘๘๐/๑๗๓
ปฐวีกสิณํ	๔๔๓-๔๕๒/๕๙	ปริปูรํ สีลกฺขนฺธํ	๘๘๐/๑๗๓
ปฐวีธาตุ	๙๒๘/๒๔๖	ปริโยสานกลฺยาณํ	๘๘๔/๑๗๙
ปฐวีเลขูปโม	๑๐๕๘/๓๙๘	ปริสกสโฏ	๖๕๕/๙๙
ปณฺฑิตนิมิตฺตานิ	๘๕๗/๑๔๐	ปริสมณฺโฑ	๖๕๕/๙๙
ปณฺฑิตปญฺญตฺตานิ	๙๐๐/๒๑๐	ปริสา	๖๔๕/๙๐
ปณฺฑิตลกฺขณานิ	๘๕๗/๑๔๐	ปลิฆปริวตฺตกํ	๖๑๒/๖๘
ปณฺฑิตา	๖๓๒/๘๓	ปวตฺตนี	๘๘๐/๑๗๒
ปณฺฑิตาปทานานิ	๘๕๗/๑๔๐	ปวิเวกานิ	๑๐๐๙/๓๓๗
ปตฺถนา	๓๐๖/๔๖	ปสฺสทฺธกาโย	๑๐๑๒/๓๔๑
ปธานานิ	๖๑๓/๖๙	ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌงฺคํ	๔๑๒-๔๑๘/๕๘
ปนฺตานิ เสนาสนานิ	๖๓๙/๘๕	ปหานสญฺญํ	๔๕๓-๔๖๒/๖๐
ปพฺพชฺชาธิกรณํ	๙๒๐/๒๓๕	ปหิตตฺโต	๙๑๙/๒๓๔
ปพฺพชฺชาสุขํ	๖๗๓/๑๑๐	ปหีนชาติมรโณ	๙๑๔/๒๒๗
ปภงฺคุ	๑๐๒๒/๓๕๕	ปพาโส	๗๘๙/๑๓๑
ปภสฺสรํ	๑๐๒๒/๓๕๕	ปาฏิหาริยปกฺขํ	๘๙๓/๑๙๙
ปมตฺโต	๘๙๕/๒๐๗	ปาณาติปาตี	๑๐๔๒/๓๗๖
ปมาโท	๘๕/๑๓	ปาติโมกฺขสำวรสำวุโต	๖๔๕/๘๙
ปรกฺกมธาตุ	๑๘/๕	ปาติโมกฺขุทฺเทสา	๘๑๐-๘๓๘/๑๓๕
ปรธมฺมาปสาทนา	๙๘๒/๓๐๖	ปาปี	๖๒๒/๗๔
ปริกฺขีณภาวสโยชโน	๘๙๓/๒๐๐	ปาปณิโก	๘๗๓/๑๕๘
ปริจฺจาคา	๗๕๓/๑๒๕	ปาปธมฺโม	๖๕๗/๑๐๒
ปริญฺญาตํ	๖๑๐/๖๖	ปาปมิตฺตตา	๗๐/๑๖
ปรินิพฺพุโต	๘๘๙/๑๙๒	ปาปสมฺปวงฺโก	๘๘๑/๑๗๔
ปริปูรการี	๙๙๘/๓๒๔	ปาปสหาโย	๘๘๑/๑๗๔

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
ปามุชฺชํ	๙๖๗/๒๘๙	[ผ]	
ปาสาณเลขูปโม	๑๐๕๘/๓๙๘	ผรุสวาโจ	๑๐๔๒/๓๗๖
ปาหุเนยฺโย	๙๖๙/๒๙๑	ผสฺสนิโรโธ	๙๓๐/๒๔๙
ปิฏกสมฺปทาเนน	๙๔๕/๒๖๕	ผสฺโส	๙๒๙/๒๔๘
ปิสุณวาโจ	๑๐๔๒/๓๗๖		
ปีตกสิณํ	๔๔๓ - ๔๕๒/๕๙	[พ]	
ปีตนิทสฺสนานิ	๔๒๗ - ๔๓๔/๕๘	พลานิ	๖๒๒/๗๓
ปีตนิภาสานิ	๔๒๗ - ๔๓๔/๕๘	พหิทฺธาสญฺโญชนํ	๖๔๕/๘๘
ปีตวณฺณานิ	๔๒๗ - ๔๓๔/๕๙	พหุการา	๘๗๘/๑๗๐
ปีติสมฺโพชฺฌงฺคํ	๔๑๒ - ๔๑๘/๕๘	พหุสฺสุตา	๒๑๙/๓๔
ปุถุปญฺโญ	๘๘๔/๑๗๙	พาลนิมิตฺตานิ	๘๕๗/๑๔๐
ปุปฺผภาณี	๘๘๒/๑๗๖	พาลลกฺขณานิ	๘๕๗/๑๔๐
ปุพฺพการี	๗๒๘/๑๑๙	พาลาปทานานิ	๘๕๗/๑๔๐
ปุพฺเพนิวาสํ	๒๒๗/๓๕	พาหุลฺลิกา	๖๕๓/๙๘
ปุริสขลุงฺโก	๑๐๖๖/๔๐๖	พาหุสจฺจํ	๓๖๖ - ๓๘๑/๕๖
ปุริสคนฺโธ	๘/๒	พุทฺธา	๔๗๓-๔๘๒/๖๐
ปุริสตฺถาเมน	๖๑๖/๗๐	พุทฺธานุสฺสติ	๒๙๖/๔๔
ปุริสปรกฺกเมน	๖๑๖/๗๑	โพชฺฌงฺคา	๗๔/๑๗
ปุริสโผฏฺฐพฺโพ	๑๐/๓	โพธิ	๖๑๖/๗๑
ปุริสรโส	๙/๒	พฺยาธึ อนตีโต	๘๙๐/๑๙๔
ปุริสสทฺโท	๗/๒	พฺยาธิธมฺโม	๘๙๐/๑๙๔
ปุริสาชานิโย	๑๐๖๘/๔๑๐	พฺยาปนฺนจิตฺโต	๙๕๑/๒๗๒
ปุพฺวกสญฺญํ	๔๖๓-๔๗๒/๖๐	พฺยาปาทวิตกฺกํ	๘๙๕/๒๐๕
ปูชา	๗๖๕/๑๒๗	พฺยาปาโท	๑๒/๓
เปตฺเตยฺยา	๘๙๒/๑๙๘	พฺรหฺมจริยํ	๘๗๒/๑๕๘
โปสกา	๖๔๒/๘๗	พฺรหฺมจริยปรายโน	๘๙๔/๒๐๔

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
พฺรหฺมจริยวาโส	๑๐๑๘/๓๔๘
พฺรหฺมจริยสารุปฺปานิ	๙๙๘/๓๒๔
พฺรหฺมจาริปฏิญฺโญ	๘๖๗/๑๔๙
พฺรหฺมจารี	๙๗๓/๒๙๖
พฺราหฺมญฺญา	๘๙๒/๑๙๘
[ภ]	
ภยทสฺสาวี	๖๔๕/๘๙
ภยาคตึ	๖๕๕/๙๙
ภยานิ	๘๕๕/๑๓๘
ภวทิฏฺฐิ	๗๐๐/๑๑๔
ภวนิโรโธ	๙๓๐/๒๔๙
ภวสญฺโญชนกฺขเย	๙๙๗/๓๒๓
ภวาสวา	๙๑๗/๒๓๑
ภโว	๙๓๐/๒๔๘
ภาวนาปาริปูรึ	๗๔/๑๗
ภาวนาพลํ	๖๒๒/๗๔
ภูตวาที	๙๖๓/๒๘๕
ภูริปญฺญตาย	๕๘๔/๕๙
โภคปริหานิ	๗๘/๑๗
โภควุฑฺฒิ	๗๙/๑๘
โภคา	๗๕๔/๑๒๕
โภชเน มตฺตญฺญุตา	๗๗๘/๑๒๙
[ม]	
มกฺโข	๗๘๙/๑๓๑
มจฺฉริยํ	๗๘๙/๑๓๑
มจฺฉรี	๖๔๒/๘๗
มจฺเฉรมลํ	๘๖๔/๑๔๕
มชฺฌิมสหคตา	๑๐๒๒/๓๕๔
มชฺฌิมา ปฏิปทา	๑๐๘๒/๔๑๘
มชฺฌิเมสุ ชนปเทสุ	๓๒๓/๕๑
มชฺเฌกลฺยาณํ	๘๘๔/๑๗๙
มตฺตโสการี	๙๙๘/๓๒๔
มทฺทวํ	๗๗๓/๑๒๙
มธุภาณี	๘๘๒/๑๗๖
มนสิการกุสลตา	๗๐๕/๑๑๔
มนินฺทฺริยํ	๘๗๐/๑๕๖
มโนกมฺมํ	๓๐๖/๔๖
มโนกสาโว	๘๖๙/๑๔๕
มโนทุจฺจริตํ	๖๑๒/๖๘
มโนทุจฺจริตสมงฺคี	๒๙๑-๒๘๒/๔๒
มโนโทโส	๔๖๙/๑๔๕
มโนโมเนยฺยํ	๑๐๔๗/๓๘๔
มโนวงฺโก	๔๖๙/๑๔๕
มโนสงฺขารา	๙๒๒/๒๓๙
มโนสุจริตํ	๖๑๒/๖๙
มโนสุจริตสมงฺคี	๒๙๔-๒๙๕/๔๓
มโนโสเจยฺยํ	๑๐๔๕/๓๘๑
มรณํ อนตีโต	๘๙๐/๑๙๕
มรณธมฺโม	๘๙๐/๑๙๕
มรณภยํ	๙๓๓/๒๕๒
มรณสญฺญํ	๔๕๓-๔๖๒/๖๐

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
มรณสติ	๒๙๗/๔๔	เมตฺตาสหคเตน	๙๓๗/๒๕๗
มหาปริวารตา	๓๖๖-๓๘๑/๕๖	เมตฺเตยฺยา	๘๙๒/๑๙๘
มหาสาวชฺชํ	๓๑๐/๔๙	โมเนยฺยานิ	๑๐๔๗/๓๘๔
มหาสาวชฺโช ขิปฺปวิราคี	๙๕๘/๒๘๐	โมหกฺขยํ	๙๑๑/๒๒๒
มหาสาวชฺโช ทนฺธวิราคี	๙๕๘/๒๘๐	โมหสมุทยํ	๘๘๘/๑๘๘
มหิจฺฉตา	๖๒/๑๔	โมหสฺส ปหานํ	๙๗๘/๒๐๒
มาตาปิตุอุปฏฺฐานํ	๙๐๐/๒๑๑	โมหาคตี	๖๕๕/๙๙
มายา	๗๘๙/๑๓๑	โมโห	๘๘๘/๑๘๘
มายาสหธมฺมรูปี	๙๒๓/๒๓๙	**[ย]**	
มิจฺฉาอาชีโว	๑๐๔๔/๓๘๐	ยญฺโญ	๙๑๘/๒๓๒
มิจฺฉาทิฏฺฐิ	๒๙๘/๔๔	ยโสปริหานิ	๘๐/๒๘
มิจฺฉาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา	๑๐๒๕/๓๕๘	ยโสวุฑฺฒิ	๘๑/๑๙
มิจฺฉาทิฏฺฐิกา	๙๑๖/๒๓๐	ยาคา	๗๕๑/๑๒๕
มิจฺฉาธมฺมปเรตา	๙๑๒/๒๒๓	ยาวตชฺฌาวินีตา	๑๐๖๐/๔๐๓
มิจฺฉาปฏิปชฺชมาโน	๗๔๕/๑๒๓	โยคกฺเขโม	๖๑๖/๗๑
มิจฺฉาปณิหิตตฺตา	๔๑/๙	โยนิโส มนสิกาโร	๑๑/๓
มิตฺโต	๑๐๖๑/๔๐๓	โยพฺพนมโท	๘๙๔/๒๐๒
มุจฺฉิโต	๑๐๔๘/๓๘๖	**[ร]**	
มุฏฺฐสจฺจํ	๗๘๗/๑๓๐	รกฺขาวรณคุตฺตึ	๘๖๘/๑๕๑
มุฏฺฐสฺสติ	๖๕๑/๙๗	รตนานิ	๗๖๙/๑๒๘
มุตฺตจาโค	๘๙๗/๒๐๙	ราคํ	๖๑๗/๗๑
มุทิตาย เจโตวิมุตฺติยา	๑๐๑๒/๓๔๑	ราคกฺขยํ	๙๑๑/๒๒๒
มุนิ	๘๙๕/๒๐๗	ราคสฺส ปหานํ	๙๗๘/๓๐๒
มุสาวาที	๑๐๔๒/๓๗๖	ราคุปกฺกิลิฏฺฐจิ	๖๔๐/๘๕
เมตฺตจิตฺตํ	๕๓/๑๒	รูปธาตุเวปกฺกํ	๙๘๖/๓๑๓
เมตฺตา เจโตวิมุตฺติ	๑๗/๔		

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
รูปภโว	๙๘๖/๓๑๓
รูปานำ ปริญฺญำ	๑๐๕๒/๓๙๑
รูปารมฺมณำ สุขำ	๖๘๕/๑๑๒
[ล]	
ลชฺชี	๙๗๓/๒๙๕
ลหุปญฺญตาย	๕๘๔-๕๙๙/๖๔
ลหุปริวตฺตำ	๔๘/๑๑
ลาภาสา	๗๒๗/๑๑๙
โลกาธิปเตยฺยำ	๘๙๕/๒๐๔
โลกุตฺตรา	๖๕๖/๑๐๐
โลภกฺขยาย	๖๔๕/๘๙
โลภชำ	๘๘๘/๑๘๘
โลภนิทานำ	๘๘๘/๑๘๘
โลภปกตำ	๘๘๘/๑๘๘
โลภปจฺจยา	๙๖๐/๒๘๒
โลภสมุทยำ	๘๘๘/๑๘๘
โลโภ	๘๘๘/๑๘๘
โลหิตกสิณำ	๔๔๓-๔๕๒/๕๙
โลหิตกานิ	๔๒๗-๔๓๔/๕๙
[ว]	
วคฺคา	๖๕๒/๙๗
วจีกมฺมำ	๓๐๖/๔๖
วจีกสาโว	๘๖๙/๑๕๕
วจีทุจฺจริตำ	๖๑๒/๖๘
วจีทุจฺจริตสมงฺคี	๒๙๑-๒๙๒/๔๒
วจีโทโส	๘๖๙/๑๕๕
วจีโมเนยฺยำ	๑๐๔๗/๓๘๔
วจีวงฺโก	๘๖๙/๑๕๕
วจีสุจริตำ	๖๑๒/๖๘
วจีสุจริตสมงฺคี	๒๙๔-๒๙๕/๔๓
วจีโสเจยฺยำ	๑๐๔๕/๓๘๑
วชิรูปมจิตฺโต	๘๗๙/๑๗๑
วชฺชภยทสฺสาวิโน	๖๑๒/๖๙
วชฺชภีรุโน	๖๑๒/๖๙
วชฺชานิ	๖๑๒/๖๗
วณฺณสมฺปนฺโน	๑๐๑๓/๓๔๒
วณฺณารหสฺส	๗๔๓/๑๒๒
วนฺทนา	๑๐๘๐/๔๑๕
ววสฺสคฺคารมฺมณำ	๓๓๓/๕๓
วาโยกสิณำ	๔๔๓-๔๕๒/๕๙
วาโยธาตุ	๙๒๘/๒๔๖
วิคตพฺยาปาโท	๙๔๘/๒๖๘
วิคตาภิชฺโฌ	๙๔๘/๒๖๘
วิคตาโส	๘๖๗/๑๔๘
วิฆาตปกฺขิโก	๙๗๙/๓๐๓
วิจิกิจฺฉา	๑๕/๔
วิชมฺภิกา	๑๓/๔
วิชฺชา	๕๗๔/๖๑
วิชฺชาภาคิยา	๕๖๓/๕๗
วิชฺชาวิมุตฺติผลสจฺฉิกิริยา	๑๗๕-๑๘๖/๓๑

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
วิชฺชูปมจิตฺโต	๘๗๙/๑๗๑	วิรชํ	๑๐๑๑/๓๓๙
วิญฺญาณํ	๙๓๐/๔๒๘	วิราคนิสฺสิตํ	๖๒๓/๗๔
วิญฺญาณกสิณํ	๔๔๓-๔๕๒/๖๐	วิราคสญฺญี	๔๕๓-๔๖๒/๖๐
วิญฺญาณญฺจายตนํ	๔๓๕-๔๔๒/๕๙	วิวาทาปนฺนา	๖๕๒/๙๗
วิญฺญาณนิโรโธ	๙๓๐/๒๔๙	วิวิตฺโต	๑๐๑๐/๓๓๘
วิญฺญาณธาตุ	๙๒๘/๒๔๖	วิเวกชํ	๖๒๔/๗๕
วิตกฺกา	๑๐๒๓/๓๕๖	วิเวกนิสฺสิตํ	๖๒๓/๗๔
วิธูโม	๘๘๖/๑๘๖	วิสมํ	๘๙๕/๒๐๗
วิธูโร	๘๗๔/๑๖๐	วิสมนิสฺสิโต	๙๐๖/๓๑๓
วินยํ	๑๓๑-๑๓๙/๒๗	วิสมโลภาภิภูตา	๙๑๒/๒๒๓
วินยกมฺมานิ	๖๕๘/๑๐๓	วิสมา	๖๕๘/๑๐๒
วินยวาที	๙๖๓/๒๘๕	วิสุทฺธจิตฺโต	๙๔๘/๒๖๙
วินีลกสญฺญี	๔๖๓-๔๗๒/๖๐	วิหึสาวิตกฺกา	๘๙๕/๒๐๕
วิปตฺติโย	๑๐๔๒/๓๗๖	วีตโทโส	๘๙๓/๒๐๐
วิปฺปมุตฺตา	๑๐๓๐/๓๖๔	วีตมลํ	๑๐๑๑/๓๓๙
วิปริณามธมฺโม	๑๐๒๘/๓๖๒	วีตโมโห	๘๙๓/๒๐๐
วิปรีตทสฺสโน	๓๐๘/๔๘	วีตราโค	๘๙๓/๒๐๐
วิปสฺสนา	๖๔๐/๘๕	วิริยํ	๖๑๖/๗๑
วิปุพฺพกชาตํ	๘๙๐/๑๙๕	วิริยพลํ	๔๐๗-๔๑๑/๕๘
วิปุลปญฺญตาย	๕๘๔-๕๙๙/๖๔	วิริยวาทา	๑๐๖๓/๔๐๔
วิภชฺชพฺยากรณียํ	๙๕๕/๒๗๖	วิริยสมฺโพชฺฌงฺคํ	๔๑๒-๔๑๘/๕๘
วิภวทิฏฺจิ	๗๐๐/๑๑๔	วิริยารมฺโภ	๑๔
วิมุตฺตํ จิตฺตํ	๑๐๒๔/๓๕๗	วิริยินฺทฺริยํ	๔๐๒-๔๐๖/๕๗
วิมุตฺตาสา	๘๖๗/๑๕๐	วุฑฺฒิภูมิ	๖๔๗/๙๔
วิมุตฺติ	๖๙๙/๑๑๔	วุฑฺฒิโย	๗๖๘/๑๒๘
วิมุตฺติรสสฺส	๓๓๕/๕๓	วูปสมา	๖๒๔/๗๕

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
เวทนา	๘๐๙/๑๖๙	สงฺขารา	๓๐๖/๔๖
เวทนากฺขโย	๙๘๔/๓๐๙	สงฺขิตฺตํ จิตฺตํ	๑๐๒๔/๓๕๗
เวทนานํ ปริญฺญํ	๑๐๕๒/๓๙๑	สงฺคหา	๗๕๗/๑๒๖
เวทนานิโรโธ	๙๓๐/๒๔๙	สงฺฆานุสฺสติ	๒๙๗/๔๔
เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี	๓๙๐-๓๙๓/๕๗	สงฺฆุโปสถํ	๙๖๙/๒๙๒
เวปุลฺลานิ	๗๗๑/๑๒๘	สจิตฺตโวทานํ	๗๔๗/๑๒๔
โวกฺกมเน	๖๕๓/๙๘	สจฺจํ	๖๖๐/๑๐๔
โวกิณฺโณ	๘๙๕/๒๐๖	สจฺจปรกฺกโม	๘๙๕/๒๐๗
โวสฺสคฺคปริณามึ	๖๒๓/๗๔	สจฺจวาที	๙๑๔/๒๒๗
โวสฺสคฺครโต	๘๙๗/๒๐๙	สจฺฉิกตํ	๖๑๑/๖๖
[ส]		สญฺโชติภูตาย	๘๙๐/๑๙๖
		สญฺญโม	๙๐๐/๒๑๑
สํวิภาคา	๗๕๖/๑๒๖	สญฺญาเวทยิตนิโรธํ	๔๓๕-๔๔๒/๕๙
สํวุตํ	๓๘/๘	สญฺโญชนานิ	๑๐๑๑/๓๓๙
สเวชนีเยสุ ฐาเนสุ	๓๓๑/๕๒	สติ	๗๘๘/๑๓๐
สอุตฺตรึ จิตฺตํ	๑๐๒๔/๓๕๗	สตินฺทฺริยํ	๔๐๒-๔๐๖/๕๗
สอุปนิโส	๙๕๗/๒๗๘	สติพลํ	๔๐๗-๔๑๑/๕๘
สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยา	๑๗๕-๑๘๖/๓๑	สติสมฺปชญฺญาย	๕๖๔-๕๗๐/๖๑
สกทาคามี	๘๗๕/๑๖๕	สติสมฺโพชฺฌงฺคํ	๔๑๒-๔๑๘/๕๘
สกสาวา	๘๖๙/๑๕๔	สติสมฺโมสา	๘๘๔/๑๘๐
สกฺกายทิฏฺฐิ	๑๐๑๑/๓๓๙	สโต	๖๒๔/๗๕
สกฺขิภพฺพตํ	๑๐๒๓/๓๕๖	สตฺตกฺขตฺตุปรโม	๙๙๒/๓๑๙
สงฺกสฺสรสมาจาโร	๘๖๗/๑๔๙	สทฺธํ	๙๐๒/๒๑๒
สงฺขตลกฺขณานิ	๙๐๒/๒๑๑	สทฺธมฺมครุ	๖๕๗/๑๐๑
สงฺขตารมฺมณา	๖๙๕/๑๑๓	สทฺธมฺมฏฺฐิติยา	๘๐๙/๑๓๔
สงฺขารนิโรโธ	๙๓๐/๒๔๙	สทฺธานุสารี	๖๕๗/๑๐๒

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
สทฺธาพลํ	๔๐๗-๔๑๑/๕๘	สพฺพสงฺขารสมโถ	๘๘๖/๑๘๕
สทฺธาวิมุตฺโต	๖๕๗/๑๐๒	สพฺพูปธิปฏินิสฺสคฺโค	๘๘๖/๑๘๕
สทฺธาวุฑฺฒิ	๑๐๖๕/๔๐๕	สพฺยาปชฺฌํ โลกํ	๘๗๗/๑๖๘
สทฺธาสมฺปทา	๑๐๖๔/๔๐๕	สมโถ	๖๔๐/๘๕
สทฺธินฺทฺริยํ	๔๐๒-๔๐๖/๕๗	สมนุญฺโญ	๙๘๘/๓๑๔
สทฺโธ	๖๓๓/๘๓	สมา	๖๕๘/๑๐๒
สโทสํ จิตฺตํ	๑๐๒๔/๓๕๗	สมาตาปุตฺติกานิภยานิ	๙๓๓/๒๕๒
สโทสา	๘๖๙/๑๕๔	สมาธิกถา	๘๘๐/๑๗๓
สธมฺมุกฺกํสนา	๙๘๒/๓๐๖	สมาธิชํ	๖๒๔/๗๕
สนิทานํ	๑๐๕๐/๓๘๙	สมาธินฺทฺริยํ	๔๐๒-๔๐๖/๕๗
สนิมิตฺตา	๖๘๖/๑๑๒	สมาธินิมิตฺตํ	๘๗๓/๑๕๙
สนฺตํ	๖๔๕/๘๙	สมาธิปฏิลาโภ	๘๘๖/๑๘๕
สนฺตมานสา	๖๔๕/๙๑	สมาธิพลํ	๔๐๗-๔๑๑/๕๘
สนฺตินฺทฺริยา	๖๔๕/๙๑	สมาธิสามญฺญคตานํ	๘๘๐/๑๗๓
สนฺตุฏฺจิตา	๖๕/๑๕	สมาธิสมฺโพชฺฌงฺคํ	๔๑๒-๔๑๘/๕๘
สนฺถารา	๗๖๐/๑๒๖	สมาธิสุขํ	๖๘๒/๑๑๑
สนฺทิฏฺจิโก	๘๙๕/๒๐๖	สมาปตฺติกุสลตา	๘๘๐/๑๗๓
สนฺนิจยา	๗๗๐/๑๒๘	สมาปตฺติวุฏฺานกุสลตา	๗๗๒/๑๒๙
สปฺปาฏิหาริยํ	๑๐๕๐/๓๘๙	สมาหิตํ จิตฺตํ	๘๙๕/๒๐๕
สปฺปีติกํ สุขํ	๖๘๐/๑๑๑	สโมหํ จิตฺตํ	๑๐๒๔/๓๕๗
สปฺปุริสปญฺญตฺตานิ	๙๐๐/๒๑๐	สมฺปชญฺญํ	๖๙/๑๖
สปฺปุริสภูมิ	๖๔๑/๘๖	สมฺปทา	๑๐๔๒/๓๗๗
สปฺปุริโส	๖๔๑/๘๖	สมฺปรายิกํ	๖๑๒/๖๘
สพฺพญฺญู	๙๘๔/๓๐๙	สมฺปสาทนํ	๖๒๔/๗๕
สพฺพทสฺสาวี	๙๘๔/๓๐๙	สมฺผปฺปลาปี	๑๐๔๒/๓๗๖
สพฺพปาณภูตหิตานุกมฺปี	๙๗๓/๒๙๕	สมฺโพธิปรายโน	๙๙๘/๓๒๔

ปทานุกฺกโม	ปฬิเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปฬิเพ/องฺเก
สมฺเภทำ	๖๒๐/๗๒	สสงฺขารนิคฺคยฺหวาริตวโต	๑๐๒๓/๓๕๖
สมฺโภคา	๗๕๕/๑๒๕	สสงฺขารปรินิพฺพายี	๙๙๙/๓๒๗
สมฺมตฺตำ	๘๗๖/๑๖๗	สสงฺขารา	๖๘๙/๑๑๒
สมฺมทญฺญาวิมุตฺโต	๘๙๓/๒๐๐	สสญฺญา	๖๙๓/๑๑๓
สมฺมาอาชีโว	๙๓๐/๒๔๙	สเหตุกา	๖๘๘/๑๑๒
สมฺมากมฺมนฺโต	๙๓๐/๒๔๙	สพฺพยตนำ	๙๒๙/๒๔๘
สมฺมาทิฏฺฐิ	๒๙๙/๔๕	สพฺพยตนนิโรโธ	๙๓๐/๒๔๙
สมฺมาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา	๙๑๖/๒๓๐	สาขลฺยำ	๗๗๕/๑๒๙
สมฺมาปฏิปนฺโน	๖๔๙/๙๖	สาตสุขำ	๖๘๑/๑๑๑
สมฺมามานาภิสมยา	๘๘๗/๑๘๗	สาตารมฺมณำ สุขำ	๖๘๔/๑๑๒
สมฺมาวาจา	๙๓๐/๒๔๙	สาเถยฺยำ	๗๘๙/๑๓๑
สมฺมาวายาโม	๙๓๐/๒๔๙	สานุวชฺโช	๗๔๓/๑๒๒
สมฺมาวิมุตฺติยา	๑๐๗๑/๔๑๒	สามญฺญา	๘๙๒/๑๙๘
สมฺมาสงฺกปฺโป	๙๓๓/๒๕๒	สามิสำ สุขำ	๖๗๗/๑๑๑
สมฺมาสติ	๙๓๐/๔๒๙	สารปฺปตฺโต	๑๐๑๐/๓๓๘
สมฺมาสมาธิ	๙๓๐/๔๒๙	สาราโค	๑๐๓๗/๓๗๐
สมฺมุขาวินโย	๘๑๐-๘๓๘/๑๓๕	สาวชฺโช	๗๔๓/๑๒๑
สมฺมูฬฺโห	๖๒๙/๘๑	สาวเสสำ อาปตฺตึ	๑๔๐ - ๑๔๙/๒๙
สาราณียานิ	๘๖๖/๑๔๖	สาสวำ สุขำ	๖๗๖/๑๑๐
สราคำ จิตฺตำ	๑๐๒๔/๓๕๗	สิกฺขา	๙๙๘/๓๒๔
สวิฆาตำ	๙๖๑/๒๘๓	สิกฺขากาโม	๑๐๐๕/๓๓๓
สวิจารำ	๖๒๔/๗๕	สิลิฏฺเจหิ	๘๕๙/๑๔๒
สวิญฺญาณา	๖๙๔/๑๑๓	สิวำ	๙๐๐/๒๑๑
สวิตกฺกำ	๖๒๔/๗๕	สีฆปญฺญตาย	๕๘๔/๕๙๙-๖๔
สเวทนา	๖๙๒/๑๑๓	สีติภูโต	๘๙๙/๑๗๗
สฺวากฺขาโต	๘๙๕/๒๐๖	สีลำ	๙๐๔/๒๑๒

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
สีลกถา	๘๘๐/๑๗๒	สุนิกฺขิตฺตํ ปทพฺยญฺชนํ	๖๓๑/๘๓
สีลพฺพตํ	๙๘๘/๒๘๗	สุปฺปฏิการํ	๖๒๔/๘๖
สีลพฺพตปรามาโส	๐๑๑/๓๓๙	สุปฺปเมยฺโย	๑๐๔๐/๓๗๓
สีลวา	๖๔๕/๘๘	สุภานิมิตฺตํ	๑๑/๓
สีลวิปตฺติ	๗๘๒/๑๓๐	สุภาสิตภาสี	๘๕๗/๑๔๐
สีลวิสุทฺธิ	๗๘๔/๑๓๐	สุเมโธ	๘๙๕/๒๐๘
สีลวุฑฺฒิ	๑๐๖๕/๔๐๕	เสขํ สีลํ	๙๘๓/๓๐๘
สีลสมฺปทา	๗๘๓/๑๓๐	เสขา ปญฺญา	๙๘๓/๓๐๘
สีลานุสฺสติ	๒๙๗/๔๔	เสโข	๖๔๔/๘๘
สีลูโปสถํ	๙๗๐/๒๖๘	เสโข สมาธิ	๙๘๓/๓๐๘
สุกตกมฺมการี	๘๕๗/๑๗๔	เสฏฺฐสงฺกปฺโป	๘๘๓/๑๗๙
สุกรํ	๘๗๕/๑๕๒	เสตุฆาตํ	๙๘๔/๓๐๙
สุกฺกา	๖๑๙/๖๗	โสเจยฺยานิ	๑๐๔๕/๓๘๑
สุงฺกทายิกํ	๖๒๖/๗๗	โสตาปนฺโน	๙๙๘/๓๒๔
สุขํ	๓๑๘/๕๐	โสตาปตฺติผลสจฺฉิกิริยา	๑๗๕-๑๘๖/๓๑
สุขปฏิสํเวที	๙๕๔/๒๗๖	โสมนสฺสฏฺฐานิยํ	๙๒๙/๒๔๗
สุขวิปากํ	๑๐๓๖/๓๖๙	โสรจฺจํ	๗๗๔/๑๒๙
สุขวิหารี	๖๒๔/๗๕	โสวจสฺสตา	๗๐๔/๑๔
สุขาธิวาหํ	๓๐/๗		
สุขุทฺรยา	๗๙๙-๘๐๘/๑๑๓	[ห]	
สุขุมสหคตา	๑๐๒๒/๓๕๔		
สุจินฺติตจินฺตี	๘๕๗/๑๔๐	หาสปญฺญตา	๕๘๔-๕๙๙/๙๖๔
สุญฺญโต สมาธิ	๑๐๘๕/๔๒๕	หิรี	๖๑๙/๗๒
สุญฺญาคารคโต	๘๙๕/๑๐๔	หิรีมโน	๙๑๔/๒๒๗
สุตปฺปยา	๗๓๑/๑๑๙	หีนกายูปคา	๘๙๑/๑๙๗
สุทฺธพฺรหฺมจารี	๑๐๓๘/๓๗๓	หีนปฺปณีเต ธมฺเม	๘๘๓/๑๗๘

สุตฺตนฺตปิฏเก องฺคุตฺตรนิกายสฺส

เอกกทุกติกนิปาตปาลิยา

อสาธารณนามานิ

อสาธารณนามานิ	ปพฺเพ/องฺเก	อสาธารณนามามิ	ปพฺเพ/องฺเก
[อ]		[อุ]	
องฺคานำ	๙๗๕/๒๙๗	อุคฺคโต คหปติ	๒๕๔/๓๗
อญฺญาโกณฺฑญฺโญ	๑๘๘/๓๒	อุคฺโค คหปติ เวสาลิโก	๒๕๓/๓๗
อนาถปิณฺฑิโก คหปติ	๖๖๔/๘๘	อุตฺตรกุรูนำ	๙๙๑/๓๑๘
อนุรุทฺโธ	๑๙๒/๓๒	อุตฺตรา นนฺทมาตา	๒๖๒/๓๗
อปรโคยานำ	๙๙๑/๓๑๘	อุทายิ	๙๙๒/๓๑๙
อภโย ลิจฺฉวิ	๙๘๔/๓๐๙	อุปเสโน วงฺคนฺตปุตฺโต	๒๑๓/๓๔
อภิภู (ภิกฺขุ)	๙๙๐/๓๑๗	อุปาลิ	๒๒๘/๓๕
อวนฺตีนำ	๙๗๕/๒๙๗	อุปฺปลวณฺณา	๒๓๗/๓๕
อสฺสกานำ	๙๗๕/๒๙๘	อุรุเวลกสฺสโป	๒๒๔/๓๔
[อา]		[ก]	
อานนฺโท	๒๑๙/๓๔	กงฺขาเรวโต	๒๐๔/๓๓
อารามทณฺโฑ พฺราหฺมโณ	๖๔๖/๙๑	กณฺหรายโน พฺราหฺมโณ	๖๔๗/๙๓
อาฬวิยำ	๘๘๙/๑๙๐	กทฺทมทหตีเร	๖๔๖/๙๑
		กปิลวตฺถุ	๙๘๓/๓๐๗
		กปิลวตฺถุสฺมึ นิโคฺรธาราเม	๙๘๓/๓๐๗
		กมฺโพชานำ	๙๗๕/๒๙๗
[อิ]		กสฺสปโคตฺโต ภิกฺขุ	๑๐๐๓/๓๓๑
อิสิปตเน มิคทาเย	๘๖๙/๑๕๒	กาติยานี	๒๖๕/๓๘

อสาธารณนามานิ	ปพฺเพ/องฺเก
กาลี อุปาสิกา กุรรฆริกา	๒๖๗/๓๘
กาสีนํ	๙๗๕/๒๙๗
กาพฺยายิ	๒๒๕/๓๕
กิสาโคตมี	๒๔๖/๒๖
กุณฺฑธาโน	๒๑๑/๓๔
กุมารกสฺสโป	๒๑๗/๑๓๔
กุรูนํ	๙๗๕/๒๙๗
กุสินารายํ	๑๐๔๘/๓๘๖
เกสปุตฺติยา กาลามา	๙๔๓/๒๖๔
โกสมฺพิยํ	๙๘๑/๓๐๔
โกสลานํ	๙๓๔/๒๕๓
โกสเลสุ	๙๓๔/๒๕๓
[ข]	
ขุชฺชุตฺตรา	๒๖๐/๓๗
เขมา	๒๓๖/๓๕
[ค]	
คงฺคาย	๑๐๑๙/๓๔๙
คนฺธารานํ	๙๗๕/๒๙๗
คิชฺฌกูเฏ ปพฺพเต	๙๓๙/๒๕๙
คิชฺฌกูโฏ ปพฺพโต	๑๐๐๔/๓๓๒
คุนฺทาวเน	๖๔๗/๙๓
โคตมเก เจติเย	๑๐๕๐/๓๘๙
โคมคฺเค สีสปาวเน	๘๘๙/๑๙๐
โคโยคมิลกฺขสฺมึ	๑๐๕๔/๓๙๔
[ฆ]	
โฆสิตาราเม	๙๘๑/๓๐๔
[จ]	
จตฺตาโร มหาราชาโน	๘๙๒/๑๙๘
จาตุมฺมหาราชิกา	๙๗๑/๒๙๓
จิตฺโต คหปติ มจฺฉิกสณฺฑิโก	๒๕๐/๓๖
จุลฺลปนฺถโก	๑๙๘/๓๓
เจตีนํ	๙๗๕/๒๙๗
[ฉ]	
ฉนฺโน ปริพฺพาชโก	๙๗๘/๓๐๒
[ช]	
ชมฺพูทีปานํ	๙๙๑/๓๑๘
ชมฺพูทีเป	๓๒๒/๕๑
ชานุสฺโสณี	๖๒๘/๗๙
ชีวโก โกมารภจฺโจ	๒๕๖/๓๗
เชตวเน	๑/๑
[ต]	
ตถาคโต อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ	๑๗๐/๓๐
ตปุสฺสภลฺลิกา วาณิชา	๒๔๘/๓๖
ตาวตึสา	๘๙๒/๑๙๙
ติกณฺโณ พฺราหฺมโณ	๙๑๕/๒๒๗

อสาธารณนามานิ	ปพฺเพ/องฺเก
ตุสิตา	๙๗๑/๒๙๓
[ท]	
ทพฺโพ มลฺลปุตฺโต	๒๑๔/๓๔
[ธ]	
ธมฺมทินฺนา	๒๓๙/๓๖
[น]	
นกุลปิตา คหปติ	๒๕๗/๓๗
นกุลมาตา คหปตานี	๒๖๖/๓๘
นนฺทโก	๒๒๙/๓๕
นนฺทา	๒๔๐/๓๖
นนฺโท	๒๓๐/๓๕
นาฏปุตฺโต	๙๘๔/๓๐๙
นิมฺมานรติโน	๙๗๑/๒๙๓
[ป]	
ปงฺกธา (นิคโม)	๑๐๐๓/๓๓๑
ปเจตโน	๘๖๙/๑๕๓
ปญฺจวิธพนฺธนำ	๘๙๐/๑๙๖
ปญฺจาลานำ	๙๗๕/๒๙๗
ปฏาจารา	๒๓๘/๓๕
ปณฺฑิตกุมารโก	๙๘๔/๓๐๙
ปรนิมฺมิตวสวตฺตีนำ	๙๗๗/๒๙๙
ปิณฺโฑลภารทฺวาโช	๑๙๕/๓๒

อสาธารณนามานิ	ปพฺเพ/องฺเก
ปิลินฺทวจฺโฉ	๒๑๕/๓๔
ปุณฺโณ มนฺตานิปุตฺโต	๑๙๖/๓๒
ปุพฺพวิเทหานำ	๙๙๑/๓๑๘
ปุพฺพาราเม มิคารมาตุปาสาเท	๖๔๕/๘๘
[พ]	
พกฺกุโล	๒๒๖/๓๕
พลิหรเณ วนสณฺเฑ	๑๐๔๘/๓๘๖
พฺรหฺมกายิกา	๙๗๑/๒๙๓
พาราณสิยำ	๘๖๙/๑๕๒
พาหิโย ทารุจีริโย	๒๑๖/๓๔
[ภ]	
ภทฺทา กจฺจานา	๒๔๕/๓๖
ภทฺทา กปิลานี	๒๔๔/๓๖
ภทฺทา กุณฺฑลเกสา	๒๔๓/๓๖
ภทฺทิโย กาพิโคธายปุตฺโต	๑๙๓/๓๒
ภรณฺฑุ กาลาโม ปุราณสพฺรหฺมจารี	๑๐๕๑/๓๙๐
[ม]	
มกฺขลิ โมฆปุริโส	๓๑๑/๔๙
มคธานำ	๙๗๕/๒๙๗
มจฺฉานำ	๓๑๑/๔๙

อสาธารณนามานิ	ปพฺเพ/องฺเก
มธุรายํ	๖๔๗/๙๓
มลฺลานํ	๙๗๕/๒๙๗
มหากจฺจาโน	๑๙๗/๓๒
มหากปฺปิโน	๒๓๑/๓๕
มหากสฺสโป	๑๙๑/๓๒
มหาโกฏฺฐิโต	๒๑๘/๓๔
มหานาโม สกฺโก	๒๕๒/๓๗
มหาปชาปตี โคตมี	๒๓๕/๓๕
มหาปนฺถโก	๒๐๐/๓๓
มหาโมคฺคลฺลาโน	๑๙๐/๓๒
มหาวเน กูฏาคารสาลายํ	๙๘๔/๓๐๙
โมฆราชา	๒๓๔/๓๕
โมรนิวาเป ปริพฺพาชการาเม	๑๐๖๙/๔๑๑

[ย]

ยโม ราชา	๘๙๐/๑๙๓
ยามา	๙๗๑/๒๙๓

[ร]

รฏฺฐปาโล	๒๑๐/๓๔
ราชคเห	๙๓๙/๒๕๙
ราโธ	๒๓๓/๓๕
राहुโล	๒๐๙/๓๓
เรวโต ขทิรวนิโย	๒๐๓/๓๓
โรหโณ เปฺขุณิยนตฺตา	๙๕๐/๒๗๑

[ล]

ลกุณฺฏกภทฺทิโย	๑๙๔/๓๒

[ว]

วสานํ	๙๗๕/๒๙๗
วกฺกลี	๒๐๘/๓๓
วงฺคีโส	๒๑๒/๓๔
วจฺฉโคตฺโต ปริพฺพาชโก	๙๑๓/๒๒๔
วจฺฉโคตฺโต พฺราหฺมโณ	๙๓๕/๙๓๕
วชฺชีนํ	๙๗๕/๒๙๗
วรณาย	๖๔๖/๙๑๑
วิสาขา มิคารมาตา	๒๕๙/๓๗
เวนาคปุรํ (คาโม)	๙๓๔/๒๕๓
เวสาลิยํ	๙๘๔/๓๐๙
เวพฺรุกณฺฏกิยา นนฺทมาตา	๗๔๒/๑๒๑

[ส]

สงฺคารโว พฺราหฺมโณ	๙๒๐/๒๓๕
สกฺโก เทวานมินฺโท	๘๙๓/๑๙๙
สกฺเกสุ	๙๘๓/๓๐๗
สกุลา	๒๔๒/๓๖
สปฺปินิยา ตีรํ	๙๔๐/๒๖๐
สรโภ ปริพฺพาชโก	๙๓๙/๒๕๙
สวิฏฺโฐ	๘๗๕/๑๖๓

อสาธารณนามานิ	ปพฺเพ/องฺเก	อสาธารณนามานิ	ปพฺเพ/องฺเก
สาคโต	๒๓๒/๓๕	สุปฺปิยา อุปาสิกา	๒๖๔/๓๘
สามาวตี	๒๖๑/๓๗	สุภกิณฺหา	๘๗๗/๑๖๙
สารีปุตฺตโมคฺคลฺลานา	๗๓๙/๑๒๑	สุภูติ	๒๐๑/๓๓
สารีปุตฺโต	๑๘๗/๓๒	สุรเสนานำ	๙๗๕/๒๙๗
สาวตฺถิยำ	๑/๑	สูโร อมฺพฏฺโจ	๒๕๕/๓๗
สาฬฺโห มิคารนตฺตา	๙๕๐/๒๗๑	โสณา	๒๔๑/๓๖
สิขิสฺส	๙๙๐/๓๑๗	โสโณ กุฏิกณฺโณ	๒๐๖/๓๓
สิคาลมาตา	๒๔๗/๓๖	โสโณ โกลิวิโส	๒๐๕/๓๓
สิเนรุปพฺพตราชานำ	๙๙๑/๓๑๘	โสภิโต	๒๒๗/๓๕
สีวลี	๒๐๗/๓๓		
สุชาตา เสนานิธีตา	๒๕๘/๓๗		
สุทตฺโต คหปติ อนาถปิณฺฑิโก	๒๔๙/๓๖	[ห]	
สุธมฺมายำ สภายำ	๘๙๒/๑๙๙	หตฺถโก อาฬวโก	๒๕๑/๓๗
สุปฺปวาสา โกลิยธีตา	๒๖๓/๓๘	หตฺถโก เทวปุตฺโต	๑๐๕๓/๓๙๒
		หิมวนฺตำ	๙๐๔/๒๑๒

สุตฺตนฺตปิฏกเ องฺคุตฺตรนิกายสฺส

เอกกทุกติกนิปาตปาลิยา

คาถานำ ปฐมปาทา

คาถานำ ปฐมปาทา	ปพฺเพ/องฺเก	คาถานำ ปฐมปาทา	ปพฺเพ/องฺเก
อคุตฺตำ จกฺขุโสตสฺมึ	๓๓/๘	น ปุปฺผคนฺโธ ปฏิวาตเมติ	๙๘๙/๓๑๖
อธิสีลำ อธิจิตฺตำ	๑๐๐๒/๓๒๙	ภควโต ทสฺสนสฺส	๑๐๕๓/๓๙๔
อนุจฺจาวจสีลสฺส	๙๑๗/๒๓๑	ยถาปิ ปพฺพโต เสโล	๙๐๔/๒๑๒
อวกุชฺชปญฺโญ ปุริโส	๘๘๔/๑๗๙	เย วิรุทฺธา สลฺลปนฺติ	๙๕๗/๒๗๘
อาทิตฺตสฺมึ อคารสฺมึ	๙๐๘/๒๑๘	โย สีลพฺพตสมฺปนฺโน	๙๑๙/๒๓๔
อิติ กณฺหาสุ เสตาสุ	๙๑๔/๒๒๖	โลภชำ โทสชญฺเจว	๘๘๘/๑๘๘
อุปนียติ ชีวิตมปฺปมายุ	๙๐๗/๒๑๖	นตฺถิ โลเก รโห นาม	๘๙๕/๒๐๗
กายสุจึ วาจาสุจึ	๑๐๔๖/๓๘๔	นิหียติ ปุริโส นิหีนเสวี	๘๙๕/๒๐๗
จตุกฺกณฺโณ จตุทฺวาโร	๘๙๐/๑๙๗	ปหานำ กามสญฺญานำ	๘๘๖/๑๘๗
จาตุทฺทสึ ปญฺจทสึ	๘๙๓/๑๙๙	ปาณำ น หญฺเญ น จาทินฺนมาทิเย	๙๗๗/๓๐๐
โจทิตา เทวทูเตหิ	๘๙๑/๑๙๗		
ทสฺสนกาโม สีลวตำ	๘๙๗/๒๐๙	พฺยาธิธมฺมา ชราธมฺมา	๘๙๔/๒๐๑
น เจว โภคา ตถารูปา	๘๘๓/๑๗๘	พฺรหฺมาติ มาตาปิตโร	๘๘๕/๑๘๔

คณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ*

๑.	สมเด็จพระพุฒาจารย์	วัดสระเกศ	ประธานกรรมการ
๒.	พระพรหมมุนี	วัดบวรนิเวศวิหาร	รองประธานกรรมการ
๓.	พระพรหมเวที	วัดไตรมิตรวิทยาราม	รองประธานกรรมการ
๔.	พระพรหมเมธาจารย์	วัดบุรณศิริมาตยาราม	กรรมการ
๕.	พระพรหมโมลี	วัดพิชยญาติการาม	กรรมการ
๖.	พระวิสุทธิวงศาจารย์	วัดปากน้ำ	กรรมการ
๗.	พระธรรมกิตติวงศ์	วัดราชโอรสาราม	กรรมการ
๘.	พระธรรมเจดีย์	วัดกัลยาณมิตร	กรรมการ
๙.	พระธรรมปัญญาภรณ์	วัดปากน้ำ	กรรมการ
๑๐.	พระธรรมคุณาภรณ์	วัดสามพระยา	กรรมการ
๑๑.	พระธรรมไตรโลกาจารย์	วัดราชประดิษฐ์ฯ	กรรมการ
๑๒.	พระธรรมรัตนดิลก	วัดสุทัศนเทพวราราม	กรรมการ
๑๓.	พระเทพปริยัติสุธี	วัดบพิตรพิมุข	กรรมการ
๑๔.	พระเทพปริยัติเมธี	วัดชลประทานรังสฤษฎ์	กรรมการ
๑๕.	พระเทพเวที	วัดอนงคาราม	กรรมการ
๑๖.	พระเทพปริยัติมุนี	วัดทองนพคุณ	กรรมการ
๑๗.	พระเทพมุนี	วัดไตรมิตรวิทยาราม	กรรมการ
๑๘.	พระเทพรัตนโมลี	วัดหงส์รัตนาราม	กรรมการ
๑๙.	พระเทพเมธี	วัดอรุณราชวราราม	กรรมการ
๒๐.	พระเทพโสภณ	วัดราชบุรณะ	กรรมการ

---

* **มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๒๗/๒๕๔๘** มติที่ ๕๐๙/๒๕๔๘ เรื่อง ขอความเห็นชอบรายนามคณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีและฉบับภาษาไทยเพื่อร่วมงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี และ **มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๖/๒๕๔๙** มติที่ ๓๕๗/๒๕๔๙ เรื่อง แต่งตั้งกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ แทนกรรมการที่พ้นจากตำแหน่ง

๒๑. พระราชวชิราภรณ์ วัดพระเชตุพนฯ กรรมการ
๒๒. พระราชวชิรโมลี วัดสวนพลู กรรมการ
๒๓. พระราชปริยัติวิลก วัดประยุรวงศาวาส กรรมการ
๒๔. พระราชเมธี วัดราชนัดดาราม กรรมการ
๒๕. พระราชโมลี วัดจักรวรรดิราชาวาส กรรมการ
๒๖. พระราชวรมุนี วัดดุสิดาราม กรรมการ
๒๗. พระราชวิสุทธิโมลี วัดมหาธาตุฯ กรรมการ
๒๘. พระราชวรเมธี วัดเทพธิดาราม กรรมการ
๒๙. พระราชสุธี วัดเทวราชกุญชร กรรมการและเลขานุการ
๓๐. พระราชกิตติโสภณ วัดเบญจมบพิตรฯ กรรมการ
๓๑. พระราชปฏิภาณโสภณ วัดราชโอรสาราม กรรมการ
๓๒. พระศรีวิสุทธิมุนี วัดสุทัศนเทพวราราม กรรมการ
๓๓. พระศรีรัชมงคลเมธี วัดอาวุธวิกสิตาราม กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๓๔. พระปริยัติกวี วัดปากน้ำ กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๓๕. พระเมธีวราลงกรณ์ วัดชนะสงคราม กรรมการ
๓๖. พระศรีวิสุทธาภรณ์ วัดบรมนิวาส กรรมการ
๓๗. พระมหานายก วัดบวรนิเวศวิหาร กรรมการ
๓๘. พระอมรโมลี วัดปทุมวนาราม กรรมการ
๓๙. พระมหาไฉน จิตฺตสุทฺโธ ป.ธ. ๙ วัดบวรนิเวศวิหาร กรรมการ
๔๐. พระมหารังษี เขมวีโร ป.ธ. ๙ วัดพระศรีมหาธาตุ กรรมการ
๔๑. พระมหาวินัย ถิรวินโย ป.ธ. ๙ วัดราชาธิวาสวิหาร กรรมการ
๔๒. นายวิชัย ธรรมเจริญ ป.ธ. ๙ กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๔๓. นายบุญสืบ อินสาร ป.ธ. ๙ กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๔๔. นายบุญเชิด กิตติธรางกูร ป.ธ. ๙ กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๔๕. นายแก้ว ชิดตะขบ ป.ธ. ๙ กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะอนุกรรมการประจำศูนย์ประสานงานกลาง พิจารณาตรวจต้นฉบับพระไตรปิฎกฯ*

๑.	พระธรรมกิตติวงศ์	วัดราชโอรสาราม	ประธานอนุกรรมการ
๒.	พระเทพมุนี	วัดไตรมิตรวิทยาราม	อนุกรรมการ
๓.	พระราชวชิราภรณ์	วัดพระเชตุพนฯ	อนุกรรมการ
๔.	พระราชวชิรโมลี	วัดสวนพลู	อนุกรรมการ
๕.	พระราชโมลี	วัดจักรวรรดิราชาวาส	อนุกรรมการ
๖.	พระราชกิตติโสภณ	วัดเบญจมบพิตรฯ	อนุกรรมการ
๗.	พระศรีวิสุทธิมุนี	วัดสุทัศนเทพวราราม	อนุกรรมการ
๘.	พระศรีวิสุทธาภรณ์	วัดบรมนิวาส	อนุกรรมการ
๙.	พระมหานายก	วัดบวรนิเวศวิหาร	อนุกรรมการ
๑๐.	พระอมรโมลี	วัดปทุมวนาราม	อนุกรรมการ
๑๑.	พระมหารังษี เขมวีโร	ป.ธ. ๙ วัดพระศรีมหาธาตุ	อนุกรรมการ
๑๒.	พระมหาวินัย ถิรวินโย	ป.ธ. ๙ วัดราชาธิวาสวิหาร	อนุกรรมการ
๑๓.	พระมหาไฉน จิตฺตสุทฺโธ	ป.ธ. ๙ วัดบวรนิเวศวิหาร	อนุกรรมการ

---

* **มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่** ๑๗/๒๕๔๙ มติที่ ๓๗๒/๒๕๔๙ เรื่อง รายงานผลการดำเนินงานของคณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ลงนามแต่งตั้งโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระวินัยปิฎก*

๑.	พระพรหมเมธาจารย์	วัดบุรณศิริมาตยาราม	ที่ปรึกษา
๒.	พระธรรมคุณาภรณ์	วัดสามพระยา	ประธานคณะทำงาน
๓.	พระธรรมปริยัติเวที	วัดพระปฐมเจดีย์	รองประธานคณะทำงาน
๔.	พระธรรมรัตนดิลก	วัดสุทัศนเทพวราราม	รองประธานคณะทำงาน
๕.	พระเทพปริยัติสุธี	วัดบพิตรพิมุข	รองประธานคณะทำงาน
๖.	พระเทพปริยัติเมธี	วัดชลประทานรังสฤษฎ์	รองประธานคณะทำงาน
๗.	พระเทพปริยัติมุนี	วัดทองนพคุณ	คณะทำงาน
๘.	พระราชเมธี	วัดราชนัดดาราม	คณะทำงาน
๙.	พระราชวรมุนี	วัดดุสิดาราม	คณะทำงาน
๑๐.	พระราชวิสุทธิโมลี	วัดมหาธาตุฯ	คณะทำงาน
๑๑.	พระราชวรเมธี	วัดเทพธิดาราม	คณะทำงาน
๑๒.	พระราชวิสุทธิดิลก	วัดสามพระยา	คณะทำงาน
๑๓.	พระเมธีธรรมานันท์	วัดไร่ขิง	คณะทำงาน
๑๔.	พระเมธีปริยัติวิบูล	วัดสามพระยา	คณะทำงาน
๑๕.	พระเมธีวราลงกรณ์	วัดชนะสงคราม	คณะทำงาน
๑๖.	พระสุธีรัตนาภรณ์	วัดสุทัศนเทพวราราม	คณะทำงาน
๑๗.	พระศรีปริยัติโมลี	วัดราชนัดดาราม	คณะทำงาน
๑๘.	พระกิตติสารเมธี	วัดดาวดึงษาราม	คณะทำงานและเลขานุการ

---

* **มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๗/๒๕๔๕** มติที่ ๓๗๒/๒๕๔๙ เรื่อง รายงานผลการดำเนินงานของคณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ลงนามแต่งตั้งโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

๑๙. พระมหาอิทธิยาวุธ ธีรวโร ป.ธ. ๙ วัดสามพระยา คณะทำงาน
และผู้ช่วยเลขานุการ

๒๐. พระมหาวัชระ จิตวณฺโณ ป.ธ. ๙ วัดสามพระยา คณะทำงาน
และผู้ช่วยเลขานุการ

๒๑. พระมหาชลอ ปิยาจาโร ป.ธ. ๙ วัดชนะสงคราม คณะทำงาน

๒๒. พระมหาปราโมทย์ วิริยธมฺโม ป.ธ. ๙ วัดดุสิดาราม คณะทำงาน

๒๓. พระมหาอุดม สารเมธี ป.ธ. ๙ วัดทองนพคุณ คณะทำงาน

๒๔. นายประสิทธิ์ แสงทับ นักวิชาการภาษาโบราณ ๘ คณะทำงาน

๒๕. นายสำรวย นักการเรียน นักวรรณศิลป์ ๗ คณะทำงาน

คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระสุตตันตปิฎก*

๑.	พระวิสุทธิวงศาจารย์			วัดปากน้ำ	ประธานคณะทำงาน
๒.	พระธรรมปัญญาภรณ์			วัดปากน้ำ	รองประธานคณะทำงาน
๓.	พระราชวิริยาลังการ			วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๔.	พระราชสุตาภรณ์			วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๕.	พระปริยัติกวี			วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๖.	พระปิฎกโกศล			วัดปากน้ำ	คณะทำงานและเลขานุการ
๗.	พระวิเชียรกวี			วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๘.	พระมหามนตรี	ขนฺติสาโร	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๙.	พระมหาประนอม	กิตฺติปณฺโฌ	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๐.	พระมหาสมจินต์	สมฺมาปณฺโฌ	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๑.	พระมหาบุญชู	กิตฺติโชติโก	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๒.	พระมหาจรัญ	วิจารณเมธี	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๓.	พระมหาทองดี	ปณฺณาวชิโร	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๔.	พระมหาเสนาะ	กิตฺติเสโน	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๕.	พระมหาครรชิต	สุชิตคนฺโธ	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๖.	พระมหาวัฒน์พร	อภิวฑฺฒโน	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๗.	พระมหาชำนาญ	มหาชาโน	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๘.	พระมหาหวน	ยสาโส	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๙.	พระมหาสมาน	มโนพนฺโธ	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน

---

* **มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๗/๒๕๔๘** มติที่ ๓๗๒/๒๕๔๙ เรื่อง รายงานผลการดำเนินงานของคณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ลงนามแต่งตั้งโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระอภิธรรมปิฎก*

๑.	พระพรหมโมลี	วัดพิชยญาติการาม	ประธานคณะทำงาน
๒.	พระธรรมเจดีย์	วัดกัลยาณมิตร	รองประธานคณะทำงาน
๓.	พระเทพเวที	วัดอนงคาราม	รองประธานคณะทำงาน
๔.	พระธรรมไตรโลกาจารย์	วัดราชประดิษฐ์ฯ	คณะทำงาน
๕.	พระเทพรัตนโมลี	วัดหงส์รัตนาราม	คณะทำงาน
๖.	พระเทพโสภณ	วัดราชบุรณะ	คณะทำงาน
๗.	พระเทพเมธี	วัดอรุณราชวราราม	คณะทำงาน
๘.	พระราชปริยัติวิลก	วัดประยุรวงศาวาส	คณะทำงาน
๙.	พระราชเวที	วัดพระเชตุพนฯ	คณะทำงาน
๑๐.	พระราชปฏิภาณโสภณ	วัดราชโอรสาราม	คณะทำงานและเลขานุการ
๑๑.	พระราชสิทธิมุนี	วัดมหาธาตุฯ	คณะทำงาน
๑๒.	พระสุธีธรรมนุวัตร	วัดพระเชตุพนฯ	คณะทำงาน
๑๓.	พระศรีวิสุทธิโกศล	วัดเพชรสมุทร	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๔.	พระวิสุทธิธีรพงศ์	วัดพิชยญาติการาม	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๕.	พระศรีศาสนวงศ์	วัดอรุณราชวราราม	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๖.	พระมหาบุญเทียม ญาณินฺโท ป.ธ. ๘	วัดพิชยญาติการาม	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๗.	พระมหาสมลักษณ์ คนฺธสาโร ป.ธ. ๘	วัดท่ามะโอ	คณะทำงาน
๑๘.	พระมหาประนอม ธมฺมาลงฺกาโร ป.ธ. ๖	วัดจากแดง	คณะทำงาน
๑๙.	พระครูธรรมธรสุมนต์ นนฺทิโก	วัดจากแดง	คณะทำงาน
๒๐.	นายนิมิตร โพธิพัฒน์		คณะทำงาน
๒๑.	ผศ. เวทย์ บรรณกรกุล		คณะทำงาน

---

* **มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๗/๒๕๔๕** มติที่ ๓๗๒/๒๕๔๙ เรื่อง รายงานผลการดำเนินงานของคณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ลงนามแต่งตั้งโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

พระไตรปิฎกฉบับเฉลิมพระเกียรติ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี
พุทธศักราช ๒๕๔๙

เจ้าของ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

ผู้จัดทำ คณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์
คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระวินัยปิฎก
คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระสุตตันตปิฎก
คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระอภิธรรมปิฎก
คณะอนุกรรมการประจำศูนย์ประสานงานกลาง

ที่ปรึกษา
พระพรหมสุธี วัดสระเกศ
พระธรรมกิตติเมธี วัดสัมพันธวงศาราม
พระธรรมวรเมธี วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

บรรณาธิการ พระราชสุธี (โสภณ โสภณจิตฺโต ป.ธ. ๙)

คณะบรรณาธิการ/ประสานงาน
พระศรีรัชมงคลเมธี (ประนต กิตฺติวฑฺฒโน ป.ธ. ๙)
พระปริยัติกวี (สุบิน ธีรวโส ป.ธ. ๙)
นายวิชัย ธรรมเจริญ ป.ธ. ๙
นายบุญสืบ อินสาร ป.ธ. ๙
นายบุญเชิด กิตติธรางกูร ป.ธ. ๙
นายแก้ว ชิดตะขบ ป.ธ. ๙

พิมพ์ที่ บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)
๖๕/๑๖ ถนนชัยพฤกษ์ เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๗๐
โทร. ๐-๒๔๒๒-๙๐๐๐
โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๗๔๒, ๐-๒๔๓๔-๑๓๘๕